ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1
MARDI
1er AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·960 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.960

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

75

Հայութեան աչխարհը արմատներէն ասանած թուականին հազիւ տասնամեակ մը հեռաւորութենէն «Յառաջ» կը նչէ այսօր երեք քառորդ դարու գոյութիւնը: Առանց առաջինին, չատ հաւանօրէն չըլար նաեւ երկրորդը, այն անցեալով ու ներկայով որուն տէրն է ան: Ինչո՞ւ, ինչպէս, ձեռքի մը մատներուն հաչիւով վերապրողներ իրենց ու ամբողջ ժողովուրդի մը քչուած, նեռուած այս ափերուն արձակ օտարութեան մէջ մտածէին թերթ հրատարակել, մտածումը զործի վերածէին, եթէ կարիքը մնացած ըլլար կարիք, պոլիսը՝ Պոլիս:

«Յառաջ»ի եօթանասունըհինգ տարուան ամէն մէկ թիւը անդրադարձ ու պատասխան է նման հարցականներու որոնց հունէն կը չարունակէ ընթանալ Սփիւռքի Հայն կեանքը: Ալուտջ հողը փոխարինելու, կորուստներու ծովէն քանի մը կաթիլ պահելու չանքն է 1925-ի վերիվայրումներու, անատուզութեան, նեղ օրերուն թերթի հմմնելու մտածումին ու անոր զործադրութեան առաջորդը: Ներսի էջերուն սիւնակները այդ մեծ պատասխանատուութեան նախաքայլերուն պատումը կ'ընեն: 25 - 50 եւ աւելի տարիներու հեռուէն կուգայ այդ առաջին քայլերուն ընկերացած, անոնց հեւքն ու արդիւնքը բաժնած անուններուն վկայութիւնը:

Այդ վկայութիւնները պատասխան են «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու. մէկուն մատուր ուժը; փորձառութիւնը, միւսին անհետական զօրութիւնը, երրորդին դրի՛չ, չորրորդին բազուկը, ուրիչի մը աւելի համեստ, աւելի պարզ մասնակցութիւնը ընդհանուր զումարի վերածած են Թրանահայ զաղութին կազմաւորման գերէն անոր հետ համբայ ելած այս թերթը: Մահէն հազիւ փրկուած բազմութեան մը համար ի՛նչ պերճանք· ու նոյն ատեն ի՛նչ անհրաժեչտութիւն:

Ամբողջ եօթանասունըհինգ տարի բազմութիւնն ու թերթը կարեցին նոյն ճամբան: Ապրեցան նոյն յոյսերով, նոյն ցաւով ու նոյն ուրախութիւններով: Մէկին առօրեան միւսը արձանագրեց: Ցեղ, ատիճանաբար բազմութիւնը մեծցաւ, թերթը հասաւ այլ զաղութներու, դնաց արեւելք ու արեւմուտք· հիւսիս ու հարաւ: Վերապրումի նոր աչխարհը իր լուռ օրէնքներով նոր ճամբայ գծած էր մեր իրականութեան: Անհրաժեչտ էր մի՛չտ քարերուն վրայ ոտք դնել, մի՛չտ լարերէ կառչիլ: Ամէն տայթաքաւմ կ'ընդարձակէր կորուստին արդէն անչափելի սահմանները: Սրբագրութիւնը հազար անդամ աւելի չունչ, աչքի ու մտքի լոյս կը պահանջէր:

Այս ըմբռնումով ճամբայ հանած էր 1925 Օգոստոս 1-ի առաջին թիւը իրակատարողներու փոքր կազմը: Ցաչորդ քայլու մանակիցները, աւելի եռքինները, ալրն ալ չանացին բաժնել մեկնակէտին գումը: Ատիկա միչտ դիւրին չեղաւ, ոչ միչտ հաւատարաչափ: Բայց կարեւորը կը մնայ որ «Յառաջ» միչտ մնաց ընկերացող դերին մէջ:

Այսօր, 75 տարուան ճամբայ մը կ'երթայի ուղեկից զոյգին եաին: Այդ ճամբան մինչեւ հոս հարթած բոլոր մեծերուն ու փոքրերուն վաստակը ողջունելու պահն է ներկայի հանդրուանը: Նաեւ՝ նորոգելու անոնց հիմնած ու պահած միասնութիւնը չարունակելու կամքը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ Տարածքային ժողովը, Յուլիս 28-ին, 51-ի վրայ 44 ձայնով քուէարկեց Ֆրանսայի կառավարութեան նոր ծրագիրը կղզիին համար: Հինգ անդամ ձեռնպահ մնացած են (մէկ համայնավար, 3 ՓԷ - ԷՒ - ԺԷ եւ մէկ ԷՒ - ՓԷ - ԷՒ), երկու հոգի ալ դէմ քուէարկեցին: Փարիզի մէջ Ժ. Փ. Շըվէնըմանի կրկին դէմ արտայայտուեցաւ, մանաւանդ ի լուր Գորսիքա Նացիոնալի պարագլուխին յայտարարութիւններուն: Ան չատ աւելին կ'ուզէ քան ինչ որ կը տրուի եւ դեռ նեռում բոլոր «քաղաքական բանտարկեալներուն» համար, ինչ որ Շըվէնըմանի համար կը նչանակէ նահանգապետ էրինեաքի մարզասպանին համար ալ: Նոյնքան վրդոված է Փասքուա, որ կը խորհի թէ Շըվէնըման խօսքով պէտք չէ զոհանայ եւ հրաժարի: Շըվէնըման մերժեց նաեւ ծրագիրը ներկայացնել Ազգային Ժողովին առջեւ:

ԱՐԱՖԱՄ չըջապտոյտ մը ձեռնարկած է նեցուկը ապահովելու համար կարդ մը երկիրներու պաղեստինեան դաւին: Շաբաթ, Յուլիս 29-ին, Փարիզ եկաւ եւ ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ: Տեսակցութեան ատարին, չէչեց թէ պէտք չէ սպառնալիք մը նկատել պաղեստինեան Պետութեան մը հռչակումը Սեպտեմբերին, որովհետեւ իրականին մէջ եւ ըստ Օսլոյի համաձայնութիւններուն, պէտք է հռչակուած ըլլար 1999 Մայիս 4-ին եւ հաւանած էր յետաձգելու կարդ մը ճըշնումներու, ներառեալ ամերիկեան, ատեղի տալով: Փարիզէն եաք, Արաֆաթ Սաուտի Արարիա գնաց: Բայց եւ այնպէս բանակցութիւնները վերկան:

ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԻՋ, պասք անջատողական չարժումը կրկին մահափորձ մը կատարեց, այս անգամ, ապանեղով Կիփուզքոա գաւառի նախկին կառավարիչը՝ Խուան - Մարիա Խաուրիկի 49 տարեկան: Ցուզումը եւ վրդովումը մեծ է երկրին մէջ, ուր ցոյցեր տեղի կ'ունենան: Վարչապետ Ասնար չատ խիստ արտայայտուեցաւ եւ չէչեց թէ ԷԹԱ-ն չատ պատճառներ ունի մատհոգուելու: Զոհը բարեկամ մըն էր նախկին վարչապետ, ընկերվարական Ֆելիփէ Կոնսալէսի:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖի ռճբատիրին ոչ ոք տէր եղած է մինչեւ Յուլիս 31: Ոստիկանութիւնը չատ խոհեմ է եւ կ'ըսէ թէ պատճառ չկայ որ օտարատեաց արարք մը նկատուի: Բայց, զոհերը բոլորն ալ եկած են խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններէն (Ուկրանիա, Ադրբէյան, Ռուսատան): 9 վիրաւորներէն 6-ը՝ հրեայ են:

ԳՆԶՈՒՆԵՐԸ իրենց «ազգ»ին ճանաչումը կը պահանջեն, հակառակ անոր որ հող չունին իրենց իչխանութիւնը կիրարկելու համար: Փրակայի մէջ է որ, Յուլիս 28-ին, վերջ դուաւ իրենց «համաշխարհային համադումարը» եւ այդ առթիւ այդ պահանջը դրին, իրենց սահմանումով «Ռոմ ազգը»: Միջազգային Ռոմ Միութեան նախագահը՝ Շուքա ըսած է որ ՄԱԿ-ը պէտք է սկսի յարգել իր ուխտին նախաբանը, ըստ որուն բոլոր ազգերը հաւասար են: Առաջինները կ'ուզեն ըլլալ նման իրաւունք մը պահանջելու, ոչ որպէս պետութիւն, այլ որպէս՝ ազգ:

ՄՈՍԱՏ, իսրայէլեան զաղանի սպասարկութիւնը գործակալ կը փնտռէ եւ այդ ալ կ'ընէ հրապարակաւ ծանուցումներ հրատարակելով մամուլին մէջ: Ազդին մէջ, նչուած է որ պէտք է 25-էն 35 տարեկան ըլլան եւ հրապուրիչ ասպարէզի մը ծարաւն ունենան:

ՅԱՌԱՋ"Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԽՄԲ· – «Յառաջ»ի 75-ամեակին առթիւ եւ վահէ Օշականի թարմ յիչատակին, կը վերահրատարակենք իր գրութիւնը նուիրուած թերթիս 70-ամեակին:

***

Ողջունել «Յառաջ»ի եօթանասուն տարիները՝ ազգային հպարտութեան զգայումով կը լեցնէ զիս: Ամբողջ կեանքիս ընթացքին երկու թերթ ընկերացած են ինծի իբրեւ չօչափելի փաստերը սիւնքեան ներկայութեան, ապահովութեան: Սկիզբը «Հայրենիք Ամսագիր»ն էր, որ մեր տան մէկ անդամը զարձած էր եւ որուն վերջին քանի էջերը, ուր Ֆէտայիներու կռիւները ու հերոսական արարքներու պատմութիւնները կային՝ յափչտակուած կը լափէի ամէն ամսուան վերջը: Ի՜նչ աչխարհներ կը տանէր ան իմ պատանեկան երեւակայութիւնս:

Երկրորդը՝ «Յառաջ»ը եղաւ, 40-ական թուականներէն սկսեալ, երբ Փարիզ զացեր էի ուսանելու: Ռիւ Տամէմ-ը, Նարդունին իր սեղանին առջին, Օր. Մանիկ Մեճատուրեանը, Տէր - Յակոբեանը վերի յարկը, ու՝ Ընկեր Միասքեանը, ուրախութիւնը զէմքին՝ երբ սանդուխներէն եւած իր առջին կը կանդնէի: Այն տաեն չէի անդրադարձած «Յառաջ»ին կարեւորութեան սիւնքեան դիտակցութիւն մը զարթնելու զործին մէջ, բայց հիմա պատկերը ուրիչ է: Եթէ չըլլար «Յառաջ»ը, հայկական Փարիզը անջիղ եւ անողնաչար զաղթականք մը պիտի ըլլար, ուր արուեստագէտներ ու զրողներ, երգչուհիներ ու կատակի դրոց-բրոցներ պիտի կենակցէին առանց մեծ բան մը փաստելու՝ Փարիզ քաղաքի հմայքին ուժէն զատ: Աւելցընեմ վրան տարագիր, կարօտախանձ ու տարաչխարհիկ վրացի ազնուականներն ու դաչնակցական, կեանքէն - մեծ դեկավարները, վկայական ու հում - կեանք հաւաքող ուսանողները եւ ազգային իտէալներով ապրող Հայութիւն մը՝ ու պատկերը զլեխէ կ'ամբողջանայ: «Գրեթէ» բառը իր բացատրութիւնը ունի որովհետեւ հիմա կը զգամ թէ այս համայնապատկերին առանցքը, ոչին եւ ականատը «Յառաջ»ն էր: Ճչդապահ ու ինքնութիւն ունեցող հայկական թերթ մը չէր միայն ան՝ այլ վարիքեան խաժամուժին ու ռազմաղաչտին մէջ՝ մեր զաղութին ազգային արժանիքներէն մի քանի հատին զրօչակիրը: Եկեղեցի՞ն, ակո՞մբը, ժամադրավայրը - սրճարանները՞ը, Բալուեան ու Պարտամեան զրատուներ՞ը, Լանկզյլ հարկական ամպիո՞նը, Թօփալեանի տպարա՞նը - այս բոլորէն եւ ոչ մէկը «Յառաջ»ի խորհրդանչական արժէքը ունէր: Հայ մտքին ու կամքին ապրող վկան էր այն ժամանակ, ու մենք ուսանողներս ատիկա ի վիճակի չէինք գնահատելու: Կէս դարու հեռաւորութենէն ու քանի մը կրկնամ խմաստութենէ եաք՝ պատկերը փոխուած է: Ու որքան տարիները անցնին՝ ան ազգային թերթ մը ըլլալէ աւելի սիւնքեան թերթի մը կը վերածուի, պահելով միշտ իր ներկայացուցչական արժէքը:

Սակայն որքան ապրի՝ այնքան կ'աճանձնանայ, հայ ժողովուրդին պէս, եւ այնքան արժէքը կ'աւելնայ, որոչ իմաստով: Առանց կուսակցութեան մը կամ կազմակերպութեան մը կռնակին, առանց միաբանութեան մը նպաստին, առանց պետութեան մը հովանիին ու պայքարելով որքան կարելի է անկախ մտածումի արտայայտութեան համար, պաչտպանելով արեւմտահայութեան լեզուն ու մչակութային ժառանգութիւնը՝ «Յառաջ»ը այսօր աւանդութիւն մը զարձած է, սփիւռքահայ եւ մանաւանդ արեւմտահայ հազուագիւտ աւանդութիւններէն մին: Շաբաթէն անդամ, եթէ մեր մէջ ըլլար՝ պիտի հրճուէր ի տես իր զաւակին կենսունակութեան, ահա կեցած արդէն 21-րդ դարու սեմին:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեպտեմբեր 1, 1995
Քիլլարա, Աւստրալիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՑԱՆՑԸ ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ

Ելեկտրականութեան ցանցին սեփականաչնորհումէն եաք, Խորհրդարանը Յուլիս 28-ի դիչերը վաւերացուցած է զայն օտար ընկերութեան մը ծախելու օրինադիծը: Քուէարկութիւնը տուած է 68 թեր, 63 դէմ արդիւնքը: Արդէն չորս ընկերութիւններ աճուրդի մասնակցելու դիմում ներկայացուցած են. մէկը ԱՄՆ-էն է, երկրորդը Ֆրանսական, երրորդը սպանական եւ չորրորդը գուիցերական - չուէտական: Ռուսական ընկերութիւնները դուրս ձգուած են: Հակառակ բուռն բողոքներու նման ռազմավարական արժէք վաճառելու որոչումին մէջ լուրջ դեր կատարած է Հայաչխարհային դրամատան սպառնալիքը որով ըսուած է թէ եթէ Խորհրդարանը դէմ քուէարկէ ցանցին վաճառքին, նոր վարկ պիտի չբացուի Հայաստանի:

Նոյն օրը Խորհրդարանին առջեւ ցոյց մը տեղի ունեցած է Հայաստանի բաչխիչ ցանցերուն սեփականացման դէմ: Ցուցարարները պատատաններու վրայ զրած են առաջին ընթերցումով թեր քուէարկած երեսփոխաններու անուններն ու անոնց հասցէին վանկարկած՝ «դաւաճաններ»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 31)

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Երեւանի Նոր Նորք եւ Աւան համայնքներու առաջին դատարանը Յուլիս 28-ին մահապատիժի դատապարտած է Արմէն Տէր - Սահակեան ու անոր ազգական Ալիկ Գրիգորեանը: Զինեալ չարագործութեամբ ամբաստանուած անոնց խումբին միւս եօթը անդամները դատապարտուած են 4 - 11 տարուան բանտարկութեան: Մահապատիժներու արձակումէն եաք Աւանէն մէջ իրարանցում ծագր տուած է ու ամբաստանեալներու հարազատները ընդդիմացած են զիրենք սրահէն հանելու ոստիկաններու չանքին:

***

ԵՐԿՈՒ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Յուլիս 28-ին Կարմիր Խաչի աչխատակիցներուն հետ Բաքուէն Երեւան վերադարձած են երկու ռազմագերիներ՝ Մ. Մանուկեան եւ Տիկօ Տիկոյեան (եզիտի): Երկուքն ալ ըսած են թէ իրենց պար-

(Շար·ը Դ· էջ)

"ՅԱՌԱՋ" — 75

ԱՄԲ· – «*Յառաջ*»ի յիսնամեակին (1975) առթիւ հրատարակուած ծաղկահատին վերջին բաժնին մէջ լոյս տեսած էր վկայաբան մը, ուր ծանօթ գրիչներ —Հրանտ–Սամուէլ, Հայր Վահան Յովհաննիսեան, Բարգէն Գավզէվէզ, Հ· Ներսէս Տէր–Ներսէսեան, Միհաս Թէօլէօլեան, Ռուիլիըմ Սարոյեան, Այեֆսաճդր Սարուխան, Ֆր· Ֆէյտի, Ե· Լաչինեան, Միսաք Միրզէ, Կարօ Յովսէփեան— արտայայտուած էին «*Յառաջ*»ի եւ անոր կատարած դերին մասին: Այս թիւով կը վերահրատարակենք անոնցմէ, երեք —ողբացեալ— գրիչներու գրութիւնները: Իսկ Սեպտեմբերի «*Միտք եւ Արուեստ*»ի թիւը ամբողջութեամբ կը նուիրենք քերթիս 75–ամեակին: ■

ԻՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ "ՅԱՌԱՋ"

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Շատ հին է ֆրանսահայ զաղութի պատմութիւնը: Առանց երթալու մինչեւ ԺԷ· դար, Լուդովիկոս ԺԳ· եւ ԺԴ· թագաւորներու օրերը, երբ Ռիշլիէօ, Մազարէնի եւ Գոլպէրի նման պետական պատասխանատու վարիչներ ամէն կարգի դիւրութիւններ կ'ընծայէին արեւելքէն եկող հայ առեւտրականներուն, որոնք ջուրի ճամբայ էին զարձուցած Ֆրանսան, յիշե՛նք, որ անցեալ դարու քառասնական թուականներէն սկսեալ սակաւաթիւ մնայուն հայկական գաղութներ հաստատուած էին Փարիզ եւ Մարսէյլի մէջ:

Ուսումնասիրող հայ երիտասարդներ բարձրագոյն կրթութեան կը հետեւէին եւ ազատական – ժողովրդավարական գաղափարներով կը տոգորուէին լոյս – քաղաքին մէջ, ուր 1846–ին կը բացուէր վէնետիկեան հայրերու Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը: 1855–ին Փարիզի մէջ կը սկսէր հրատարակուիլ «Մասեաց Աղաւնի» ամսագիրը՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Նոյն թուականին լոյս կը տեսնէր Ստեփան Ոսկանի «Արեւելք»ը: 1859–ին նոյնին «Արեւմուտք»ը: 1860–ին՝ «Փարիզ» չաբաթաթերթը, եւ այլն:

Աչունհետեւ առաւել կամ նուազ կեանք ունեցող զանազան թերթեր լոյս պիտի տեսնէին Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ, իսկ Մ. Փորթուգալեանի «Արմենիա»ն՝ Մարսէյլ, 1885–էն սկսեալ:

1895 – 1896–ի համիտեան ջարդերէն ետք ֆրանսահայ զաղութի թիւը պիտի աւելնար: 1904–ին պիտի կառուցուէր Ժան – Կուժոնի եկեղեցին: Առեւտրականներ եւ ուսանողներ կը պահպանէին զաղութին ազգային դիմագիծը: Հ· Ց· Դաշնակցութիւնը իննսունական թուականներէն սկսեալ գործօն դեր կը կատարէր: 1900–ին կը հրատարակուէր Ֆրանսերէն «Փրօ – Արմենիա»ն՝ նուիրուած հայ Դատին: 1909–ին կը հրատարակէր, Փարիզի մէջ, «Ուսանող»ի մէկ թիւը: 1917–ին կը սկսէր հրատարակուիլ «Վերածնունդ»ը, որ 1919–ին կը փոխանցուէր Հ· Ց· Դ· Փարիզի կոմիտէին: Բայց կը զադրէր 1921–ին:

Ֆրանսահայ հին փոքր զաղութը մէկ օրէն միւսը դիմագիծ կը փոխէր՝ իբրեւ հետեւանք 1920 – 1923–ի բախտորոշ դէպքերուն, – Հայաստանի խորհրդայնացում (1920 Դեկտեմբեր 2), Կիլիկիոյ պարպում (1921 վերջաւորութեան), Իսմիրի աղէտը (1922 Սեպտեմբերին), քէմալականներու յաղթանակը եւ յաղթական զաշնակիցներու ամպհովունակ հեռացումը Թուրքիայէն (1923–ի գարնան), հուսկ ուրեմն Լոզանի դաշնագիրը (1923 Յուլիս 24):

Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը 1921–ին երեք թիւ Տեղեկատու հրատարակելէ ետք, 1922 – 23–ին լոյս կ'ընծայէր «Հայաստանի Ձայն» չաբաթաթերթը: Վարիչն էր Տօքթոր Յակոբ Նեվրուզ: 1924–ին Հ· Ց· Դ· դերասան մարմինը կը հաստատուէր Փարիզ: 1925–ին Փարիզի Հ· Ց· Դ· Մեկուսի կոմիտէն կը վերածուէր Հ· Ց· Դ· Ֆրանսայի Կեդրոնական Կոմիտէութեան:

Խորհրդային Հայաստան ամուր փակած էր իր դռները: Գաղթականները հայրենիք վերադառնալու ամէն յոյս կորսնցուցած՝ զէչ – աղկ տուն – տեղ եղան այն վայրերուն մէջ, ուր ապաստաններ էին: Ժամանակաւոր կարծուած հանգրուաններ զարձան մնայուն:

1925 Օգոստոսին երեսուն ամսու էր ֆրանսահայ նոր զաղութը, որ Մարսէյլէն մինչեւ Փարիզ չուրջ 50·000 հոգի կը հաշուէր:

Գաղափարը հասունցած, դետինը պատրաստուած էր, երբ 1925–ի ամառը գործնական քայլեր առնուեցան զաղութը օժտելու համար թերթով մը, որ առաջնորդի ,ղեկավարի դեր կատարէր, ճամբայ ցոյց տար տեղական լեզուին, օրէնքներուն, աշխատանքի պայմաններուն, բարքերուն ու սովորութեանց անծանօթ մեր զաղթական հայրենակիցներուն:

***

1925 Յուլիսին, հազիւ վերադարձած Պէրք – Փլաժէն, ուր տարած էի հիւանդ ազգական մը, օդամուղ թղթատարով երկտող մը կը ստանամ՝ Կարօ Ստորակըլութեամբ: Ժամադրութիւն մը կը նշանակէր: Շատոյ Միսաքեանն է, որ ուզեր էր սուիզողաբար զիս տեսնել: «Կարօ»ն Ուշագլեանն էր, յետագայի Կ· Պետուշը: Նիւթը թերթ մը հրատարակելու ծրագիրն էր: Շատոյ ձեռնարկեր էր նախապատրաստական աշխատանքներու: Իրրեւ վարչական գործերու պատասխանատու արդէն հաստատուած էր առած Կարօ Ուշագլեանի, որ Պոլսոյ մէջ 1919–էն 1922 Հ· Մ· Ը· Մ·–ի պաշտօնաթերթի «Հայ Սկաուտ» կիսամսեայ հանդիսը հրատարակած ըլլալով, զործին փորձառութիւնն ունէր:

Շատոյը կը ճանչնայի 1909–էն ի վեր, Սկիւտարէն, ուր կը բնակէր: Զինադադարին, երբ զործադարձ էր Հ· Ց· Դ· Վիշապի կեդրոնական կոմիտէին, առիթ ունեցեր էի զործակցելու իրեն հետ: 1921–ին այցելեր էր Լինճի Փարիզի մէջ, ուր ուսանող էի: Գիտէր, որ չորս տարի (1911 – 1914) աւագ – խմբագիր էի եղած Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթին (հիմնուած 1908–ին, եւ որ ցարդ կը շարունակէ լոյս տեսնել):

Շատոյ առաջարկեց ինծի մնայուն խմբագրութիւնը իր ծրագրած թերթին, որ պիտի կոչուէր «Յառաջ», ի յիշատակ կարնոյ նոյնանուն թերթին, որուն խմբագիրն էր եղած մէկ տարի (1911–ին), Եղիշէ Թօփչեանի եղբայրական մահէն վերջ:

Թերթի հրատարակութիւնը ամէն բանէ առաջ կը կարօտէր նիւթականի: Դաշնակցութեան համակիր հայրենասէր մեկնաս մը՝ Վահան Յօրասանճեան, որ յետագային իր ողջացեալ սերպ կնոջ յիշատակին կառուցանել պիտի տար Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, խոստացեր էր իր օժանդակութիւնը հրատարակութեանը թերթին:

Յօրասանճեան յարգեց իր խոստումը: Հինգ հազարական ֆրանքի երեք մասնավճարներով տուաւ 15·000 ֆրանք, – այդ օրերուն համար պատկառելի գումար մը, որ հնարաւորութիւն ընծայեց կեանքի կոչելու երկօրեայ «Յառաջ»ը, – չաբաթը երեք թիւ:

Կարեւոր էր ճարել հայկական տպարան մը: Հինէն ի վեր Փարիզ հաստատուած էր կարապետ Ներսէսեան (Կ· Ց· Ներսէս), ծնած Զմչկածոր 1876–ին: Պոլսոյ «Հայրենիք»ին մէջ զրաչարութիւն սորված՝ 1896–ին իրրեւ յեղափոխական մահուան դատապարտուելէ խուսափելով կը յաջողի փախչիլ Աթէնք ու կ'աշխատի յունական տպարանի մը մէջ: 1901–ին տարի մը Փարիզ, 1902–ին կը կանչուի Ժընեւ, ուր կը վարէ Դաշնակցութեան տպարանը: 1906–ին վերջնապէս կը հաստատուի Փարիզ իրրեւ տպագրիչ, հրատարակելով զանազան հանդէսներ եւ զրքեր:

1925–ին Կ· Ներսէսեանի տպարանը կը գտնուէր Փարիզի 13–րդ թաղամասի Փասքալ փողոցի թիւ 65 հնամաշ չէնքին բակը, զրաւելով գետնայարկի աշակողմեան երկու մութ ու խոնաւ սենեակները, առանձին դռներով: Առաջին սենեակին առջեւի մասը «խմբագրատուն» էր, եաեւը՝ վարչութեան յատկացուած, – թերթ ծալելու, հասցէ զրելու եւ զրասենեակային աշխատանքներու:

Տպագրական մեքենաներ ծախող մի–նորդ մը՝ Հ· Թէօրնիէ՝ գործածուած մամուլ մը հայթայթած էր տպարանին՝ մասնավճարներով հատուցանելի: Եւ որովհետեւ Ֆրանսահպատակի մը պէտք ունէինք թերթին համար իրրեւ պատասխանատու յաչս կառավարութեան, Թէօրնիէ սիրով տուաւ իր անունը այդ ձեւական պաշտօնին համար: Տպագրական մեքենայի սենեակին մէջ էր նաեւ զրաչարատունը:

Դժուարութեամբ կարելի եղաւ ճարել քանի մը զրաչար: Ընկերը Բարթամ Պասմաճեան սիրայօժար օժանդակեց առաջին թիւերը չարելու աշխատանքին: Մեքենավարն էր տպարանատիրոջ երէց զաւակը՝ Թիրայր Ներսէսեան:

«Խմբագրատուն»ը կը բաղկանար մուտքի տան երկու կողմը կէս մեթր լայնքով երկու սեղանէ եւ երկու աթոռէ, ալ կողմիններու շատոյին, ճախինները իմծի յատկացուած: Ցաճախ կը ստիպուէինք ոտքի վրայ խմբագրել թերթը, ա՛յնքան նեղ էր մեր զրասեղանը՝ տախտակորմով բաժնուած վարչութեան բաժինէն: Տառապանք էր աշխատիլ նման պայմաններու մէջ: Սակայն սիրով ու համբերութեամբ կը կրէինք մեր խաչը, որովհետեւ գիտէինք թէ կը ծառայէինք զաղափարական մը,

Մեղի կ'օժանդակէր Տիկին Տիրուհի Մխսաքեան, օրիորդական զոհաբերութեամբ:

Այսպէս, տաժանելի երկունքէ մը վերջ լոյս աշխարհ եկաւ երկօրեայ «Յառաջ»ը, Բեթղեհէմի մասուրը յիշեցնող այդ անշուք խուցերուն մէջ, 1925 Օգոստոս 1–ի կէսօրին, թուագրուած Օգոստոս 2, հետեւութեամբ Ֆրանսական թերթերու սովորութեան:

Յուլիս ամսուան կիրակի օրերը Փարիզի եկեղեցիին փողոցը բաժնուած թռուցիկներ կը ծանուցանէին մօտ օրէն հայերէն թերթի մը հրատարակութիւնը:

«Յառաջ»ի երեւումը առաջին օրէն իսկ մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ: Փարիզի հեռաւոր թաղերէն ընկերներ ինքնաբերաբար, սիրայօժար կուգային տպարան՝ թերթ ծալելու, հասցէ զրելու, թղթատարին հասցնելու, ձեռքէ ծախելու եւ այլ սեւ աշխատանքներ կատարելու համար:

Թերթը երկօրեայ էր, այսօրուան «Յառաջ»էն աւելի մեծ ծաւալով: Պէտք էր լեցնել չորս էջերը յօդուածներով եւ լուրերով: Զորրորդ էջը ծանուցում չէինք դեռ: Երկու հոգի էինք խմբագրական աշխատանքներու համար: Եւ դեռ Շատոյ, իրրեւ անդամ կուսակցութեան Բիւրոյին, դրեթէ ամէն էսօրէ վերջ ստիպուած էր ներկայ զալու ժողովներուն, Հ· Հ· Պատուիրակութեան չէնքին մէջ, 71 Աւենիւ Քլէպէր: Ուստի խմբագրատուն կ'երթայի ամէն օր անխտիր, լուրերը խմբագրելու, փորձերը սրբագրելու, թարգմանութիւններ կատարելու եւ այցելուները ընդունելու համար: Երբեմն ալ կարեւոր անձնաւորութեանց հետ տեսակցութիւններ կ'ունենայի օրուան հրատապ հարցերու մասին:

«Յառաջ»ի առաջին թիւին մէջ տպուեցաւ Փարիզի Ոստիկանական Տեսչութեան Օտարականներու դիւանին տնօրէն Պ· Փէքարի հետ ունեցած տեսակցութիւնս Ինքնութեան թուղթերու նոր օրէնքներուն, հարկական հպատակութեան եւ անցագիրներու մասին Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտին չուրջ:

Ուրիշ առթիւ քանիցս տեսնուած եմ իրեն հետ:

Այդ օրերուն Փարիզ եկած էր ամերիկացի ծերակուտական Ուիլկըմ Քինկ, որ ղեկավար դեր մը խաղացած էր Ծերակոյտին մէջ՝ ձախողեցնելու համար Լոզանի դաշնագրին վաւերացումը: Մասնաւոր ժամադրութեամբ զինքը տեսայ Կրանտ Օթէլի մէջ, ուր իջած էր: Քինկ այցելած էր նաեւ Թուրքիա, Սուրիա եւ Յունաստան: Տեղեկութիւններ տուաւ այս երկիրներու Հայերու կացութեան եւ Ամերիկայի մէջ Հայ Դատի վիճակին մասին: Տեսակցութիւնս՝ ծերակուտականին պատկերով լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 8–րդ թիւին մէջ (1925 Օգոստոս 19):

Օրուան պահանջները զոհացնող կեդրոնի թերթ մը զարձաւ «Յառաջ», որ չուտով լայն ծաւալ զտաւ Փարիզի եւ զաւառի մէջ, արձագանգ զտնելով ֆրանսահայ զաղութի ազգապահպանման ձիգերուն: Քաջալերեց երիտասարդական, մշակութային ,հայրենակցական եւ զպրոցային այլ կազմակերպութիւններ, նոր դրողները: Փարիզ չատ չանցած զարձաւ հայկական մշակոյթի վառարան մը, փոխարինելով երբեմնի Պոլիսն ու Թիֆլիսը: «Յառաջ» կարեւոր դեր մը կատարեց այս մարզին մէջ: Իր «զպրոց»ին դասը եկան գրողներ, որոնցմէ ոմանք համբաւի տիրացան:

Երեք ամիս մնացինք կարապետ Ներսէսեանի տպարանին մէջ· յետոյ փոխադրուեցանք Հրաչեայ Տէր – Ներսէսեանի «Մասիս» տպարանը, 208 պիս, ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզի 10–րդ թաղամասը: Հրաչեայ 1881–ին Պոլիս ծնած՝ Եւրոպայի մէջ կատարելագործած իր տպագրական արուեստը, 1901–ին Պոլսոյ մէջ բացած էր մեծ տպարան մը՝ իր եղբօր Վահրամի հետ:

Տպարանի վերնայարկը երեք սենեակ յատկացուած էր «Յառաջ»ին: Մէկ սենեակ Միսաքեան ամուրին (Արմիկ էր ծնած դեռ, պիտի ծնէր ճիշդ վեց ամիս ետք): Մէկ սենեակ վարչութեան, սենեակ մըն ալ խմբագրութեան: Մուտքի առաջին սենեակը զրաւած էր թէոդիկ Առաքելի լայն սեղաններ ունէինք, յաճախ խճողուած ստացուած զանազան թերթերու կոյտերով: Իրրեւ օդանաւեցայ ուրիշ խմբագիր մը, որ յաճախ Շատոյ Նարդունին էր:

Մեկենաս Վահան Յօրասանճեան գնահատելով «Յառաջ»ի գտած ընդունելութիւնը, յիսուն հազար ֆրանքի նոր նուիրատուութիւն մը ըրաւ, ինչ որ հնարաւորութիւն ընծայեց երկօրեան օրաթերթի վերածելու 1927 Յունուար 1–ին: Գործը աւելցաւ: Վարչական տնօրէնի պաշտօնին կոչուեցաւ ընկեր Լեւոն Գալոնեան, որ իրրեւ հաշուապահ կ'աշխատէր Ռընոյի զործարանին մէջ: Իրեն քարտուղար – հասցէները մեքենագրելու համար – վարչութեան մէջ առնուեցաւ Օրիորդ Արմենուհի Տէր – Կարապետեան (եաքին Տիկին Գեւոնեան): Կարօ Ուշագլեան պահեց իր պաշտօնը վարչութեան մէջ, պարբերաբար զրելով սրամիտ «Տոմսեր» կ· Պետուշ ստորագրութեամբ կ (արա) պետ ուշ (ագլեան):

1928–ին խմբագրատունը փոխադրուեցաւ «Մասիս» տպարանին մօտիկ 23 պիս տիւ Ֆօսսուր Սէն Մարթէն, բակին մէջ մեծ չէնք մը, Ա· յարկ, ուր մնաց մինչեւ փոխադրուիլը Յակոբ Տէր – Յակոբեանի նորաբաց տպարանը, օժտուած ստոյգ մեքենայով: Վեցի փոխարէն մէկ պրակը կը բաւէր մեծածաւալ թերթը չարելու:

1925 Օգոստոսի առաջին թիւէն սկսեալ մինչեւ 1930–ի գարնանավերջ, երբ հիմը դրի Գրատանս, մնայուն խմբագրութիւնը վարեցի «Յառաջ»ին, որուն չարունակեցի աշխատակցիլ պարբերաբար յօդուածներով, եւ երբեմն նաեւ խմբագրականներով, Շատոյի բացակայութեան:

Հաստատուիմ իր զագաղին առջեւ լրած ուխտիս, իր մահէն (1957 Յունուար 26) ի վեր սիրայօժար կը ջանամ պզտիկ չգործնել իր անզարմ կորուստը:

"ՅԱՌԱՋ" — 75

ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

(ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Մամուլին դերին մասին, հիմնովին լրագրէ կը տարբերին Սփիւռքահայութեան եւ օտար աշխարհի լրատուամիջոցները: Այս վերջիններուն մօտ, մամուլը՝ առատ դերասան չհեղու յատուկ աստղարէզներէն մին է պարզապէս: Ինչպէս դրամատուն մը, օրինակ: Զրերա՞ւ ակնկալուած չափը, անոնհետային կը դադրի հրատարակութենէ: Կը թաղուի՝ առանց դոյզն ցաւի, առանց արցունքի: Եթէ ոչ սրտի թերեւացումով: Ոչ մէկ խմբագիր, թղթակից – աշխատակից՝ տող մը իսկ չեն գրեր անվճար, թերթը վերակենդանացնելու սիրոյն: Մինչ մեր մէջ թերթի մը փակումը սուգի համապօր երեւոյթ մըն է: Ամէն սրտցաւ Հայ կը զղջայ թէ, պատ մը եւս ճաթռտեցաւ, սիւն մը եւս փլաւ ազգային կառուցուածքին մէջ:

Պատճա՞ռը: Որովհետեւ չկայ մեր մէջ թերթ մը՝ որ հրատարակուի իբրեւ շահու աղբիւր: Ունինք մեզի յատուկ ցաւեր, ապագայի մտավախութիւններ, դատ մը որ լուծումին կը սպասէ: Բնազդաբար կը զգանք, թէ մեր բոլորին դլխուն վերեւ կախուած է դամոկլեսեան սուրը, լինե՞լ թէ չլինելու, մէկ խօսքով՝ ԶՈՒԼՈՒՄ եւ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ: Օտարին ի՞նչ հոգը: Ան ունի Պետութիւն, որուն կը վճարէ տուրք, որպէսզի անիկա զբաղի այդ հարցերով: Գալով ճուլումին եւ ազգապահպանումին՝ նման հարցեր ո՛չ միայն գոյութիւն չունին իրեն համար, այլեւ մինչեւ իսկ անոնց համապօր բառն իսկ գոյութիւն չունի իրենց լեզուին մէջ:

Ահա՛ թէ ինչ քան կը մղէ Սփիւռքահայութիւնը – ե՞րբ Սփիւռք չէ ունեցած ան, մոլեգնօրէն կառչելու ամէն ինչի որ կրնայ փրկութեան լաստ մը հանդիսանալ իրեն: Ի մէջ այլոց՝ իր թերթին: Կը նուիրուի անոր բոլոր հոգիով, սրտով, յանձնառու կ'ըլլայ նիւթական թէ բարոյական ամէն կարգի զոհողութեան, զըրկանքի, տառապանքի: Ակնկոծ անսահման ծովու վրայ՝ ազատարար նաւակի մէջ ապաստան գտած մէկու մը վիճակէն՝ բնականաբար չի հասկնար ճամբորդատար հսկայ չոգենաւին մէջ անհոգօրէն նստած ընթերթը: Ամէն գնով պէտք է փրկէ իր նաւակը՝ ովկիանոսի հսկայ ալիքներուն անակնկալ քմահաճոյքներէն:

Ահա թէ ինչո՛ւ, հակառակ միջոցներու եւ կարելիութիւններու անհուն տարբերութեան, օտար թերթերը զոցուած են մնալիք անտարբերութեամբ: Հակառակ անհեռ միլիոնի հասնող իրենց ընթերցողներու թիւին: Ո՞ւր են այսօր Բ. պաեպրամի առաջուան փայլուն թերթերը Ֆրանսայի մէջ:

«Le Matin», «Le Temps», «L'Illustration», «Je sais tout», «Lectures pour tous», «Je suis partout», «Marianne» եւ շատ ուրիշներ: Դեռ նոր է որ Ամերիկայի ամէնէն տարածուած չաբաթաթերթը «Life» հակառակ միլիոններու անդլախօս ընթերցողներու՝ հինգ միլիոն տպաքանակով՝ փակեց իր դռները, որուն հետեւեցաւ նոյնքան ծանօթ «Colier's» թերթը: Նոյնը Մեծն – Բրիտանիոյ մէջ՝ «Տեյլի Հերըլտ» եւ ուրիշներ: Այս բոլորը «աննպաստ» այնպիսի պայմաններու տակ՝ որոնք երազային եւ իշխանական պիտի թուէին Արտաստահմանեան խմբագիրներուն:

Հետաքրքրութեան համար աչք մը նետեցէք մեր վերջին 100 – 150 տարիներու ընթացքին ապրած եւ դեռ գործող մամուլին ցանկին վրայ: Եւ հիացումով պիտի պատկերէ՝ թէ, տրուած պայմաններու մէջ՝ ինչպէս այնպիսի մեծ թուով 143 տարիէն սկսեալ մինչեւ 60 – 70 տարիներու կեանք մը քաշքշած են անոնք: Այս բոլորը իսկական զոհողութեան գնով: Հայ խմբագիրը մելանով չի գրեր: Ան իր

ԴԵՐՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶԱՆ

Ուրքան ալ «յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ» եղած ըլլայ մեր Հայու իրականութիւնը, մեզի համար ալ եզակի եւ բացառիկ երեւոյթ մը չէ հայ թերթի մը յիսնամեակը:

Երբեմն յիսուն ամիս, յաճախ յիսուն չաբաթ տեւած կամ նոյնիսկ յիսուն օրեան մէջ ասուպի պէս բռնկած ու չիջած թերթերու երկար չարքի մը կողքին, ուրեցած ենք եւ ունինք տակաւին թերթեր՝ որոնք տեւած եւ բոլորած են յիսնամեակ մը եւ աւելին:

Անշուշտ փոքրաթիւ այդ տեւողութիւնները կարելի է բացատրել թերեւս երբեմն ձեռնարկուներուն ամէն կարգի զոհողութիւններու պատրաստակամ յամառ նուիրումով: Երբեմն իրենց չրջանին եւ չրջանակին պարտադրած միւյն հայերէնի ծանօթութիւնը բաւարարող ընթերցումի մը ընկալեալ դարձած սովորութեամբ: Երբեմն քաղաքական կամ ազգային այլ կազմակերպութեան մը, կամ հազուագիպ օրհասին անհատ մեկենասի մը պարբերական նպաստին տեւականութեամբ կամ այս կարգի այլ հնարաւորութիւններով:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը ուրիշ իմաստ եւ նշանակութիւն ունի մեզի համար, երբեմնի անտէր – անտիրական դաղթականներուս եւ ներկայի Ֆրանսահայերուս համար:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը յիսնամեակն է նաեւ յիսուն տարիներու արտասովոր եւ անբնական մեր օրերուն, մեր դադթականի թշուառութեան եւ վերելքի մեր չանքերուն, մեր ցաւագին յուսախարութիւններուն եւ տակալու մեր ճիգերուն, անծանօթ օտարականին բաժինն եղող արհամարհանքին եւ մեղ ընկալած այս երկրին քաղաքացիները դառնալու չնորհին: Յիսուն տարիներու մեր տարօրինակ պատմութիւնը:

Յիսուն տարիներէ ի վեր «Յառաջ» անվարան նուիրուեցաւ իր էական դերին, դեր մը՝ որ թերեւս երբեք այսքան անհրաժեշտ եւ կենսական չէր եղած որեւէ հայ թերթի համար: Փնտռեց գտաւ ցըրուածները, իրմով կապեց զանդուածին, խրախուսեց յուսահատները, յոյս եւ հաւատք ներչնչեց ամէնուն, թոյլ չտուաւ որ բազմութիւնը տարտղնի, ուղեցոյց եղաւ մեզ չրջապատող խաւարին մէջ, զարմանքներ որոնեց մեր դժուարութիւններուն:

Եթէ յիսուն տարի վերջ տակաւին Հայ ու Հայութեան մասին կրնանք խօսիլ այս ափերուն վրայ, խոշոր բաժին մը ունի այդ իրողութեան մէջ: Եղաւ նաեւ մեր յուշադիրը, օրը օրին արձանագրելով մեր առօրեայ կեանքը: «Յառաջ»ի յիսուն տարիները հաւաքածոն մեր կեանքի ամբողջական պատմութիւնն է:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը յուզումով վերակենդանացած յիսուն տարուան անոյշ ու լեղի յուշերու երկար չարք մըն է եւ առաջ իսկ խանդավառանքի աղբիւր:

«Յառաջ» պահանջէ մը ծնաւ, պահանջի մը պարտադրանքով ապրեցաւ եւ պահանջով մը կը տեւէ: Բայց պահանջը պիտի չբաւէր ծնելու, ապրելու այլ մանաւանդ տեւելու համար, եթէ ծնունդ տուողը արտակարգ եւ բացառիկ դէմք մը եղած չըլլար եւ մեր մէջ եղած չըլլար, իսկ տեւողութիւնն եւ յիսնամեակը ապահովողն ալ իր անձնական ընդունակութիւններուն եւ յատկութիւններուն վրայ բաղդած չըլլար հիմնադիր հօրմէն ժառանգած կամքն ու կորովը:

Ահաւոր աղէտի մը արհաւիրքը կրած սերունդներուն կրտսեր եւ վերջինն է մեր սերունդը որպէս ականատես վկաները: Արհաւիրքին մէջ ինկած 10 – 15 տարեկան տղեկներ էինք եւ ահա զարձեր ենք արդէն եօթանասունոց եւ աւելիոց մեծ հայրիկներ:

Մեզմէ կրտսերները եթէ խուսափելու եւ վերապրելու հրաշքը վայելեցին, անկասկած չատ քան չեն յիշեր զարհուրանքէն եւ իրենց յիշողութիւնը ժամանակի ընականն հոլովոյթով տակաւ առ տակաւ հրաժարած է տեսողացէն եւ այլեւս դարձած է լոզաց, հայրիկին ու մայրիկին կամ այլոց վերյիշումներով:

Մենք իսկ, որ աւելի յստակ պատկերներ պահած ենք մեր ներքը այդ տոկուն օրերէն, անչուշտ կատարեալ դիտակցութիւնը չունէինք տակաւին մեզի պատահածին ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը ըմբռնելու եւ բացատրելու համար: Իսկ մեզմէ տարեցներուն չարքը նօսրացած է արդէն եւ հոս ու հոն սերունդին վերջին պահակները կը տեսնենք միայն:

Նոյնն է պարագան մեր արտագաղթի օրերուն եւ տեղ մը ծուարելու եւ խրիսխ նետելու մեր չանքերուն: Դարձեալ մենք ենք վերջին ականատես վկաները այդ դժուարին տարիներուն: Հազիւ քանի մը տարեկան հոս հասած կամ երբեմն նոյնիսկ հոս ծնածներէն բազմաթիւներ մեծհայրիկ են արդէն: Բայց անոնք ալ յստակ դաղափարը չունին իրենց հօր կրած տատապանքին, բոյն մը պատսպարուելու, հաց մը ճարելու համար: «Զհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր» աղօթքը էին սերունդներ, բայց Աստուծոյ ուղղակ այդ առօրեայ խնդրանքը, որ հիմա աւելի մարդոց կը դիմէր քան Աստուծոյ, թերեւս երբեք այդքան անմիջական անհրաժեշտութեան մը ողբերգութիւնը չէր ղգեցած:

Սկզբնական չրջանին, լաւագոյն պարագային ծանր աշխատանքի բաժին մը կ'իյնար մերիններուն, օրինակ Փարիզ՝ ինքնաչարժի կամ ձգախէժի գործարանի մը մէջ, կամ Մարսէյլ՝ իւղի, օճառի, չաքարի գործարաններու մէջ, երբեմն ալ նաւահանգիստը քարափին վրայ բեռնաբարձ ու բեռնատար բանուոր: Գաւառականն այլ չրջաններ՝ առաւելապէս արեւմտական մեսաքի եւ ներկերու գործարանները կը յօժարէին աշխատանք հայթայթել: Մեր որբերէն ոմանց համար ալ, մեկուսի անկիւն մը նետուած ապարակի մը մէջ արեւմտին հետ սկսող եւ մայրամուտին հետ վերջացող տաժանելի աշխատանքի երկար օրերը վիճակած էին: Իսկ կիներն ու աղջիկները, առաւելապէս նստած էին օրն ի բուն կարի մեքենային առջեւ, չատ անգամ ուչ դիշերին ալ, կը կարէին ու կը կարէին, անտեսելով սահող ժամերն եւ յոգնութիւնը, բան մը աւելցնելու համար ընտանիքին նիհար եկամուտին վրայ:

Այդ ամէնը կը կատարուէր ճղճիմ օրավարձի մը վճարումով՝ որ չաճախ անբաւարար ալ էր պարզ ապրուստի մը ապահովելը դոհացնելու համար: Պէտք էր քառատան հաչուել մէկ ծախսելէ առաջ:

Մեր բազմութեան մեծագոյն մասը դործարանի, բանուորի վիճակի մասին տարբրական դաղափար մը իսկ չունէր եւ չանկարծ այդ կացութիւնը իրեն եղաւ, լիապէս, ամբողջապէս:

Ես տեսած ու ճանչցած եմ վարժապետներ, դրոց – բրոցներ որոնք մինչ այդ ուրագ մը, սղոց մը չէին բռնած, գամ մը չէին գամած եւ հիմա չոզեկառքի վակոն կը չինէին: Մինչ այդ միայն մելանով բծոտած ձեռքեր՝ հիմա ներկարարի բազմաներկ ձեռքեր կը դառնային:

Ընկերային պաշտպանութեան օրէնքներ, ընկերային ապահովութեան հատուցումներ, ոչ թէ վճարով այլ անվճար իսկ արձակուրդներ գոյութիւն չունէին: Այդ ուղղութեամբ մտածումները տակաւին յղութեան չրջանը կը բոլորէին եւ տեղացի աշխատաւորներն ալ որոչ չէին դիտեր թէ ինչո՞ր պիտի ըլլային վաղուան բերելիք առաւելութիւնները:

Երբեմն գործադուլներ կը պատահէին օրավարձի յաւելման կամ պայմաններու բարելաւման պահանջներով, բայց դժբախտութիւնն այն էր որ յաճախ մերինները դոհ կ'ըլլային: Օրինակ՝ կը յիշեմ փարիզեան ինքնաչարժի գործատան մը գործադուլը, բան մը որ մերիններէ տեսած չէինք եւ յստակ դաղափարը չունէինք կատարուածին: Երկու տասնեակի չափ էին Հայերը այդ գործարանին մէջ եւ բնականաբար մասնակցեցան, որովհետեւ իրենց աչխատակից բանթողները կ'արդիլէին աչխատիլ:

Գործադուլը վերջացաւ, աչխատողները վերսկսան իրենց գործը, բայց մերինները դուրս մնացին, որովհետեւ գործարանին տնօրինութիւնը կը մերժէր վերընդունել այդ օտարական բանթողները: Տակաւին տաճն մըն ալ երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքին տակ մնացին որպէս խոտվարարներ: Գործադուլը կազմակերպող արհեստակցականը ձայն – ծպտուն չհանեց, մատը մատին չդարկաւ ի պաշտպանութիւն անոնց: «Օտարասիրութիւն»ը տակաւին անորոչ եւ աղօտ դգացում մըն էր եւ ներկայի թափը չէր ստացած դեռ:

Այս տխուր համայնապատկերը ունէր մեր կացութիւնը, երբ ծնաւ «Յառաջ»: Թերթի մը հիմնումը, թերթի մը պարզ ծնունդը չէր: Հաւաքելու, ցրուումին դէմ թումբ կանդնելու, իրարու կապելու, յուսադրելու, խրախուսելու, զօրավիդ ըլլալու անմիջական պահանջ մը կար: «Յառաջ» ծնաւ զոհացնելու համար այդ պահանջը եւ յաջողեցաւ: Ցիսուն տարի է կը չարունակէ յաջողիլ:

Տարիները սահեցան: Պատահական եկուորներ կը կարծէինք ըլլալ: Ցոյսն ու հաւատքն ունէինք որ ժամանակը եկք մը պիտի բանայ մեր առջեւ մեզ մեր հունին ու բունին տանող: Ժամանակը երկու ուղղութեամբ գործեց մեր լինելութեան վրայ: Հունին ճամբան չբացաւ որպէսզի բունին կարենայինք հասնիլ: Մեր յոյսերը, մեր տենչերը, մեր ցանկութիւնները տարիներն ու դէպքերն ի վար մեղմացան, ժժդունեցան եւ երազ մնացին: Կէս դարը կարճ չրջան մը չէ մեր պայմաններուն մէջ: Տուն – տեղ եղած ենք, հաստատուած, արմատ նետած ենք հոս: Ինչ որ կարելի է հինգ – տասը տարուան մէջ, կարելի չէ այլեւս յիսուն տարի վերջ, չատ ուչ է: Հին ցանկութիւններու իրագործման հաւատալ կարելի չէ այլեւս ոչ միայն մեզի, այլ մանաւանդ մեզմէ սերած սերունդներուն համար: Հակառակ

քրտինքը, սիրտը, հոգին, հանգստութիւնը կը զոհէ իր թերթին:

Թուենք մէկ քանին:

Վենետիկի մէջ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊ 1843–էն ի վեր, անխափան կը հրատարակուի: Վիէննայի մէջ՝ ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ (1887–էն): Ասպա կարգով «ԺԱՄԱՆԱԿ», Պոլիս (1908–էն), «ՀԱՅՐԵՆԻՔ», Պոսթըն (1899–էն), Գահիրէ՝ «ՅՈՒՍԱՒԵՐ» (1912), «ԱՐԵՒ» (1914) օրաթերթերը, առանց հաշուելու յիսուն տարիէն նուազ կեանք ապրողները: Եթէ չատեր չեն կըրցած տոկալ նիւթական դժուարութիւններու, կան միւս կողմէ թերթեր որոնք զոցուած են խմբագրի պակասէն («ԿՈՉՆԱԿ»), բայց մանաւանդ քաղաքական պայմաններու բերմամբ, ինչպէս Ջարդ, տեզահանութիւն, հալածանք եւ այլն:

Այս տարի, Փարիզի մէջ իր հիմնադրութեան 50 տարին կը տօնակատարէ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթը: Հաստատուած Պ. Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, երկար տարիներէ ի վեր թերթին հրատարակութիւնը ինկած իր եռանդուն, կորովի եւ մանաւանդ «հիմքը»ով լի իր աղջկան՝ Արփիկին ուսերուն վրայ: Եթէ նկատի ունենանք յիսուն տարուան ընթացքին Ֆրանսահայութեան մէջ հայախօսներուն թիւին հետզհետէ նուազումը՝ զարմանքով կարելի է հաստատել թէ թերթը, փոխանակ ակարանալու, աւելի եւս փայլ մը առած է: Հերոսութիւն պարզապէս:

Այդպիսի հերոսներէն մին է՝ Արփիկ Միսաքեանը:

Սրտանց կը չնորհաւորենք զինք, կը մաղթենք իրեն առողջութիւն, երկար կեանք, մչտանորոգ եռանդ եւ կորով:

Ի չահ Սփիւռքի Հայ Մամուլին:

Գահիրէ, 1975 Սեպտեմբեր 13

●▶

(Շար. Ա. էջէն)

տպրած են յայտարարել որ չեն ուզեր Հայաստան վերադառնալ: Տ. Տիկոյեան ըսած է թէ դինքը խոչտանգած են դերուեան ընթացքին. ինք դերի ինկած է անցեալ Մայիսին, իսկ Մ. Մանուկեան տարուան սկիզբը: Երկուքն ալ 19 տարեկան են:

Լատուեզեակ աղբիւրներու համաձայն Ադրբեջանի մէջ տակաւին 3 հայ ռազմադերի կայ, 900 հոգի ալ անդարձ կորսըւած են:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՕԹԱՆ-Ի ԸՆԴՀ. ՓՈԽ - ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Յուլիս 28-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարի քաղաքական հարցերով տեղակալ Գլաուս Քլայսէրը: Խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, Ռ. Քոչարեան ներկայացուցած է Հայաստանի կեցուածքը եւ կարեւոր նկատած Ադրբեջանի նախագահին հետ անմիջական երկխօսութիւնը: Ինչ կը վերաբերի տնտեսական մարդին, ան ըսած է թէ չըլլանը պէտք է նկատուի մէկ, միաոնական տարածք, քանի որ բոլոր երկիրներուն մէջ նման բարեփոխումներ տեղի կ'ունենան: Գ. Քլայսէրը ըսած է թէ ՕԹԱՆ-ը այդ չըլլանին համար յատուկ քաղաքականութիւն մշակած չէ, սակայն պատրաստ է աջակցելու վստահութեան մթնոլորտին ամրապնդումին:

IN MEMORIAM

En souvenir de sa maman Mme Hantcherian dont la vie a été «éclairée» quotidiennement grâce à **«Haratch»**, qui continue jusqu'à ce jour, Marguerite Kouyoumdjian fait un don de 600 F. au Journal **«Haratch»**, en y associant le souvenir de **Mme H. Balekdjian.**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անդրանիկ Սարգիսեան իր հանգուցեալ ուսուցիչին Յակոբ Օշականի պատկին՝ վաճիճին մահուան առթիւ կը նուիրէ 250 ֆրանք «Յառաջ»ին:

*
**

Անդրանիկ Սարգիսեան, քոյրերը՝ Սիբարթիի եւ Ալիս, իրենց հօր՝ Մարգարի (Տարօնցի), մօր՝ Ագնիւի (Ղարսեցի), քրոջ՝ Սիրանոյշին, եղբօր՝ Միսաէլին մահերուն տարելիցներուն առթիւ 250 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՊԱՆԵԷՕԳԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11 կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·38

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

●▶

կին յոյսն ու հաւատքն ունենալ ցնորք է պարզապէս եւ ինքնախաբէութիւն:

Բայց նաեւ ժամանակը նպաստեց որ մեզմէ իւրաքանչիւրին անհատական բարեմասնութիւններու կողքին, մեր հաւաքականութեան ալ ազգային ու ցեղային բնատուր յատկութիւններն ու կարողութիւնները ծաղկելու, փթթելու հնարաւորութիւնն ունենան, նպաստելով ոչ միայն ընդհանրապէս մեր անհատական կացութեան բարելաւման, այլ եւ նկատելի չափով նպաստ մը բերելով մեզ ընկալած այս երկրին գանազան մարզերուն մէջ: Առաւել կամ նուազ չափով հանրութեան ծանօթ ազգանուաւոր կամ պարզապէս կարող հայ անուններ չեն պակսիր երկրին մշակոյթի, արուեստներու, դիտութեանց եւ նոյնիսկ տնտեսական մարզերուն մէջ եւ որոնք երբեմնի եկուոր գաղթականներուն զաւակներն են:

Յիսուն տարիներու ընթացքին մանաւանդ եղանք երկրին ուրախութիւններուն եւ ցաւերուն, մենք ալ մեր բաժինն ունինք, մեր համեմատութեամբ, պատերազմին մէջ, մենք ալ մեր արիւնը հեղացանք, մենք ալ իր հետ տառապեցանք, իր հետ յուսացինք եւ իր հետ ապաքինինք յաղթանակին: Երկիրն ու ժողովուրդը ճանչցան մեզ, ճանչցան արժէքաւոր տարրի մեր արժանիքները եւ մեր բերած նպաստը: Եղանք երկրին որդեգիր պատկիները:

Այս տեւական բարելաւման եւ յառաջացումի օրէ օր արձանագրուած տարեգրութիւնն է «Յառաջ»ի յիսուն տարիներու հաւաքածոն:

«Յառաջ» կրցաւ իր դերը յաջողութեամբ կատարել, որովհետեւ միշտ եղաւ ու մնաց Հայուն, հայ գանգուածին թերթը եւ ոչ թէ կուսակցական թերթ մը, Դաշնակցութեան օրկանը:

Շաւարշ Միսաքեան Դաշնակցական էր անկասկած, գաղտնիք չէ: Դաշնակցութեան գաղափարականին, անոր ազգային եւ քաղաքական ձգտումներուն անվերապահ եւ հաւատաւոր կուսակից, վիճելի չէ: Շատ սուղ վճարած էր իր համոզումներուն եւ լուսաւոր ապագայի մը իր նուիրումին համար. հալածանք, բանտ, ծեծ, անձնասպանութեան փորձ: Բայց կը խորչէր այդ անցեալին անդրադառնալէ, այդ տանջանքի օրերը պատմելէ: Անգամ մը միայն հարկադրուեցաւ դրել այդ անցքերուն վրայ, պարզապէս ուրիշներուն անճիշդ եւ սխալ յիշատակութիւնները ուղղելու համար: Հապճեպով դրեց, էականը միայն դրեց, կարճ կապեց եւ փակեց, այլեւս երբեք չանդրադառնալու եւ չվերյիշելու համար: Իր անցեալը անցածպատմութիւն էր իրեն համար:

«Յառաջ» անհատական նախաձեռնութիւն էր, իր նախաձեռնութիւնը, Դաշնակցական Միսաքեանի թերթը եւ ոչ թէ Դաշնակցութեան չըլլանալին պաշտօնաթերթը: Հայուն թերթն էր եւ ոչ թէ միայն Դաշնակցականին: Ամէն Հայ անոր մէջ կրնար գտնել իր խոկ հարապատ մտածումները, իր խոկ յոյսերն եւ ձգտումները, իր սեփական պատկերը:

Տարիներու ընթացքին եւ գանազան ոտիքներով ճնշումներու եւ ապրելու փորձեր չպակսեցան անշուշտ պաշտօնականացնելու համար թերթը, չըլլանի կուսակցական օրկանը դարձնելու համար «Յառաջ»ը: Շաւարշ միշտ ալ անդրդուելի մնաց եւ բան չզիջեցաւ առաջին օրերու իր առաջադրութիւններէն: Այս կողմերու բոլոր Հայերուն համար ծնած թերթն էր «Յառաջ», մտնակի զգաստիարարանութեան մը ազդեցութիւնը զօրացնելու միջոց եւ գործիք չէր կրնար դառնալ, որքան ալ ինք այդ զգաստիարարանութեան կուսակից ըլլար եւ որքան ալ տարածուն ըլար այդ զգաստիարականին ազդեցութեան չըլլանակը:

Ամէն Հայու թերթն էր, ամէն Հայու աւետաբերը, այդպէս ալ պիտի մնար եւ այդպէս ալ կը մնայ յիսուն տարիներէ ի վեր: Այս իրողութիւնը անպիտացող չկայ, ամէնքն ալ կ'ընդունին այս բացորոշ ճշմարտութիւնը, ո՛ր ուղղութեամբ ալ հակին իրենց գաղափարական նախընտրութիւնները:

Բազմաթիւ ուրիշ արժանիքներ ունեցաւ եւ ունի «Յառաջ»: Իմբաղրական վարպետութենէն մինչեւ մեր Մեծասքանչին պահանջկոտ թծախնդրութիւնը, մեր մշակոյթի հին դասական արժէքներու վերյիշումներէն մինչեւ նոր արժէքներու եւ տաղանդներու յայտնութիւնը եւ ծանօթացումը, միշտ ունեցող լուրջ յօդուածներու յաճախակի հրատարակութենէն մինչեւ ծագէ ծագ ափառած գաղութներու անցքերն ու պատահարները եւ Հայաստանի դրեթէ առօրեայ ամէն կարգի լուրերու հրատարակութիւնը, որոնց անհաղորդ պիտի մնայինք եթէ օրաթերթին ժամանումը ի ընթերցումը չունենայինք:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը ջատագովողներ գրեցին եւ պիտի գրեն տակաւին, վեր հանելով անոր արժանիքները եւ յիսուն տարիներ անոր ընծայած ծառայութիւնները մեր հաւաքականութեան:

Ես ուզեցի միայն հպանցիկ ակնարկով մը իր եւ մեր ապրած ժամանակը եւ պայմանները ամփոփել եւ այդ ժամանակին մէջ իր կատարած բացառիկ եւ էական դերը ստորագծել:

Յիսնամեակի եւ վերյիշումի այս օրերուն, յուզումով մեր մտածումը կ'երթայ անշուշտ նախ Վարպետին, արուակարգ եւ մեծ Իմբաղրապետին: Ապա բնական չափապով մը նաեւ այն հոյլ մը պատուական տղոց, այն համակրելի անուններուն եւ այն քանի մը շատ սիրելի տղոց՝ որոնք իրենց մտերմութեան չնորհն ընծայեցին ինծի: Ամէնքն ալ իրենց կարողութիւնը ի սպաս դրին թերթին, մնայուն կամ պարբերական աշխատակցութեամբ եւ նպաստեցին «Յառաջ»ի ամրապընդումին եւ զօրացումին: Շատեր մահացած են եւ յիշատակ են այժմ: Ուրիշներ տարիքի բերմամբ չալկած, կը վերյիշեն հին օրերը եւ կը հրճուին իրենց թերթին յիսնամեակով: Բայց ամէնքն ալ ներկայ են միշտ «Յառաջ»ի յիսուն տարիներու հաւաքածոյին էջերուն մէջ:

Ուրախութեան բացառիկ առիթ է որ հիմնադրութեան օրուան անդրանիկ աշխատակիցը, այսօր աշխատակիցներուն նահապետն է եւ հին օրերու կորովով միշտ ներկայ է «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, իր համոզութեամբ առլցուն խմբագրականներուն ընթերցման հաճոյքը տալ չարունակելով մեզի:

Մեկնածներուն յիշատակը օրհնեալ ըլլայ եւ ներկաներուն վարձքը կատար:

Չեմ դիտեր թէ կարելի՞ է մաղթել եւ հաւատալի՞ է «Յառաջ»ի երկրորդ 50-ամեակ մը: Մեր պայմանները հաւանականութեան մասին կասկածանքի կը մղեն:

Բայց ես կը մաղթեմ ի սրտէ որ «Յառաջ» կարենայ չարունակել իր դերը, մինչեւ որ իր ծննդեան ականատես վկաներու վերջինը մեկնած ըլլայ չատոնց:

Ան յոյսի եւ հաւատքի ճառագոյթ մը եղած պիտի ըլլայ Հայու մեր տարօրինակ կեանքին վրայ եւ մեր տաժանելի ճամբան լուսաւորած մինչեւ վախճանը:

Բ. Գ.

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN
MARDI 15 AOUT
Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE
au Centre de Vacances de Bellefontaine
(Jura)
Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 2
MERCREDI
2 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·961 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 19.961

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԲԱՑՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ...

«Քիւրթէյէ» օրաթերթը կարսի նուիրուած յօդուածաշարքի մը մէջ կրկին նիւթը դարձուցած է Թիւրքիոյ հայկական պատուիրակութեան վարչական խնդիրը: Կարսի քաղաքապետը Ն. Ալիպէյօղլու պատասխանելով թերթին թղթակիցին հարցումներուն, կ'ըսէ թէ սխալ կը դաւ վարչական, իր կարծիքն հարց տալով. «ի՞նչ վնաս կրնայիք ունենալ 3,5 միլիոն Հայուն դէմ: Անոնք արդէն անօթի մեռնելու վիճակին հասած են»: Ցեղասպանութեան կը բացատրէ թէ Լէո՛ւ կողմնակից էր բացուի Թուրքիա – Հայաստան սահմանը: Ան կ'ըսէ. «Ես միայն Հայաստանի դրական չէ որ կը մտածեմ. կրնանք կարենք ու Թուրքիայէն երկաթուղիով կապվի քրէական հանրապետութիւններու եւ ծայրագոյն արեւելքին: Պէտք է ձեռք ձգենք կովկասեան շուկան: Նայեցէ՛ք, Պուտին զայն ձեռք կ'անցընէ այսօր: Եթէ մենք սահմանը փակ պահենք, Հայերուն Պուտինէն զատ այլընտրանք չենք ձգեր: Ան ալ կը գիտէ Հայերը»:

Լրագրողը քաղաքապետին կը յիշեցնէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլի խօսքերը թէ իր երկիրը կրնայ սահմանը բանալ եթէ Հայերը նահանջեն Ջանգեզանէն, Քիզուլիէն, Ղարաբաղէն: Ալիպէյօղլու կ'ըսէ. «Մեծ ճարը այն է որ մենք գրաւենք այդ շրջանները ու դուրս հանենք զիրենք: Ուրիշ ձեւով չեն ելլեր: Այդ ելքը կ'ըլլայ յարաբերութիւնները հաստատելով, բազմաճակալական նախաձեռնութիւններու ճամբով խաղաղութիւնն ու եղբայրութիւնը զարգացնելով»:

Երբ լրագրողը դիտել կուտայ որ Իրանն ու Վրաստանն ալ դրացիները են, քաղաքակիրթը կը բացատրէ Հայաստանը նահանջելու պատճառները. Վրաստանի հետ աշխատիլ անկարելի է, տեղական շահերուն պատճառով: «Մինչդեռ Հայերը մեզի շատ պէտք ունին: Մենք նախանձիք ունինք իրենց դրկելիք: Կարիքներուն բոլորն ալ կը սպասեն որ անոնք բացուի. մեր գործի մարդիկը Հայաստան կ'երթան – կուգան, բայց ամենէն սուղ կ'արժէ մեզի: Ես կ'ուզեմ երթալ առեւտրական գործունէութիւն ծաւալել, որովհետեւ հոն շուկայ մը կը տեսնեմ: Այսօր Պոլիսէն մեկնած բեռնատարներ Հայաստանի մէջ առեւտուր կ'ընեն, Անթալիոյ մէջ երկու հազար հոգիանոց հայաստանցի զբօսաշրջիկներու համար համաձայնութիւն ստորագրուած է, իսկ կարս չի կրնար այս բոլորէն բաժին ունենալ: կարսեցի գործի մարդիկը ածքի պիտի մեռնին: Կարսի քաղաքապետութիւնն ալ այս թշուառութեան աւելի երկար չի կրնար հանդուրժել: Մեր ամբողջ յոյսը կապուած է արեւելեան սահմանի դիմաց բացումին»:

Թերթին նոյն թիւին մէջ (Յուլիս 29) տեղ տրուած է նիւթին մասին Ազրբէյճանի Ազգային ժողովի նախագահ Մ. Նեբուզօղլու չեչեռվով որ իր երկիրը եղբայրական կապեր ունի Թուրքիոյ հետ, եւ այլն, կը հակառակի սահմանին բացումին: Գլխաւոր պատճառը այն է որ իրենց մէկ միլիոն գաղթականները ութ տարիէ ի վեր անօթի են վրաններու տակ: Կ'աւելցնէ թէ այսօր ալ պատերազմական վիճակի մէջ են Հայերու հետ որոնք պէտք է իրենց զրաւած շրջաններէն քաշուին: Ըսելէ ետք թէ Հայաստան ուսական հրթիռներ զետեղած է Թուրքիոյ ուղղուած, «Թուրք մամուլին հայկական լոպի»ին կը վերագրէ Հայաստանի հետ բարեկամանալու միտումները, կրկնելով թէ նման բան անկարելի է, հակառակ պարագային Թրքական աշխարհը կը վտանգայ Թուրքիոյ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Լ Ղ Հ

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԱՄԲՈՂՋԱՅԱՅԾ Չէ

Հակառակ նախապէս յանուցուած լուրին, Յուլիս 31–ին Ս. Բաբայեանի թղթածրարը դատարան չէ յանձնուած: Դատախազութենէն եղած տեղեկատուութեան համաձայն անոր վրայ աշխատանքը աւարտած չէ տակաւին եւ յայտնի ալ չէ թէ երբ կարելի կ'ըլլայ թղթածրարը փոխանցել դատարան:

*
**

ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Յուլիս 30, Կիրակի օր Սեպհականակերտի 4–րդ եւ 7–րդ ընտրաշրջաններուն մէջ լրացուցիչ ընտրութիւն կատարուած է: Այդ ընտրաշրջաններէն Յունիս 18–ին յաղթական յանուցուած էին ՀՅԴ–ի երկու թեկնածուներ Մաքսիմ Միրզոյեան եւ Սէյրան Հայրապետեան, բայց անկանոնութիւններու պատճառով անվաւեր հռչակուած էր այդ արդիւնքը: Յուլիս 30–ի քուէարկութեամբ Մ. Միրզոյեան յաջողած է պահել իր աթոռը, Ս. Հայրապետեան՝ ոչ: Այդ ընտրաշրջանին մէջ (4–րդ) ընտրութիւնը չհաճած է Ռոլէս Ազդջանեան որ անդամ է նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմնակից Ժողովրդավար Արցախ Մխուէթեան:

Նախքան լրացուցիչ ընտրութիւնը, Մ. Միրզոյեան բողոքած է իր ընտրութեան անվաւեր հռչակումին դէմ, յայտարարելով որ ատիկա իշխանութիւններու քաղաքական հարուածանքին հետեւանքն է իր դէմ:

*
**

ՄԵԾ ԹԻՒՈՎ ՀՐԴԵՀՆԵՐ

Լ.Ղ.Հ–ի տարածքին աւելցած են հրդեհներ վնաս պատճառելով յատկապէս Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններուն: Բարձրադիր մակարդակի վրայ քննարկուած է նիւթը եւ ստեղծուած են արագ միջամտութեան խումբեր: Աշխատանքը խոչընդոտող ազդակ են թէքնիք միջոցներու անբաւարարութիւնը, դաշտերու եւ անտառներու մէջ ականներու գոյութիւնը: Ցանձնարարուած է որ հրդեհներու դէմ պայքարի աշխատանքին մէջ ներգրաւուին բանակի եւ ներքին գործերու ուժերը:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 31 / Օգոստոս 1)

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ

Լ.Ղ.Հ նախագահ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին ամբաստանեալներէն, բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի փաստաբանին՝ Ժ. Շաքարեանի բնակարանը ոստիկանական հսկողութեան տակ կը պահուի, որովհետեւ անծանօթներ սպառնալիքներ ըրած են անոր ընտանիքին: Հեռաձայնողներ ըսած են որ եթէ Ժ. Շաքարեան չհրաժարի Ս. Բաբայեանի պաշտպանութենէն, հետեւանքը ծանր կ'ըլլայ իրեն համար: Ոստիկանութիւնը

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՄԱՅԵԼԻ նախագահ ընտրուեցաւ Մոշէ Քացաւ, ալ ընդդիմադիր Լիքուտի պարագլուխներէն, ինչ որ բաւական անպատասխանելի էր եւ հարուած մըն է Պարաքի համար: Արդարեւ, չարաթներէ ի վեր ապահով կը թուէր Շիմոն Փերէսի (Ընկերվարական) ընտրութիւնը, բայց, ի վերջոյ 57–ի դէմ 63 ձայնով ընտրուեցաւ Քացաւ, ընդհուպ ծայրայեղ տարբերութեան: 54 տարեկան, ծնած է Պարսկաստան, անցեալին Զբօսաշրջութեան նախարար եղած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստը դուրս մարեց Օգոստոս 1–ին, նախքան արձակուրդի շրջանը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Օգոստոս 24: Այդ թուականին եւեթ է որ Շրաքէնման պիտի յայտնէ իր որոշումը՝ հրաժարի՞լ թէ ոչ: Ժոսփէն եւ Շրաքէնման որոշեցին «ժամանակ տալ ժամանակին», խորհրդածել, ապա՝ վճռել:

ԱՄՆ–ու հանրապետական կուսակցութիւնը իր ազգային համագումարը կազմակերպած է Ֆիլատելֆիա, որ առաջին հանդրուանն է ձորճ Պուշի որդիի նախագահական ընտրապայքարին: Կը մասնակցին 45 հազար հոգի, որոնց 2066–ը պատուիրակներ են, նոյնքան փոխարինող եւ 3000 լրագրող: Դեմոկրատներն ալ կը հաւաքուին Լոս – Անճելըս Օգոստոս 14–էն 17:

ՀԻԼԱՐի Գլինթըն, Յուլիս 29–ին, յայտարարութիւն մը ըրած է ի նպաստ ամերիկեան դեսպանատան թել – Աւիվէն Երուսաղէմ փոխադրութեան, մինչեւ տարբերն վերջ: ԱՄՆ–ու նախագահին կինը որ Նիւ – Եորք փոխադրուած է ծերակուտական իր ընտրապայքարին համար, կը ջանայ ապահովել Հրեաներու քուէները:

ՏԱՂԱՏԱՆի սահմանին վրայ չէզոն սպառնալիք կայ ըստ Ռուսերուն, որոնք կ'ըսեն թէ հազար մարտիկներ համախմբուած են յարձակման անցնելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷն սուզակներու խումբ մը երկարատեւ աշխատանքէ ետք Սեւ ծովու յատակը յայտնաբերած է ընկղմած նաւու մը մնացորդները: Սառգուած է որ նոյն նաւով, 1942–ին, 759 Հրեաներ Ռումանիոյ Գոսթանցա քաղաքէն համբայ ելած էին Պաղեստին հասնելու համար: Նաւը, կ'բսուի թէ ճամբան ընկղմած է, հաւանօրէն ականահարուած ըլլալով սովետական ընդդիմախայլ մը: Նաւուն մնացորդները դտնուած են 80 մեթր խորութեան մէջ:

ՁԱՓՈՆի դրամատուներու բարեւորոք-

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՈՒԹԻՒ

Աղնիւ
Տիկին Արփիկ Միսաքեան
Տնօրէն՝ «ՅԱՌԱՋ» Օրաթերթին

Աստ

«Աստուն կանուխ՝ ո՞վ է որ դուրս
այսպէս կը գարնէ...
«Ցերեկ ատեն՝ ո՞վ է որ կը բախէ
դուռս այսպէս,
ընդհատ – ընդհատ, զօրաւոր...
«Իրիկուան մէջ՝ ո՞վ է որ կը ցնցէ
դուռս մեղմիւ...
այս ի՞նչ ձայն է, դաշն ու խոր՝
գոր կը լսեմ...»

Աղնիւ Տիկին Արփիկ,

Խոր յարգանքով ու ջերմագոյն ապրումներով կ'ողջունենք «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթիդ՝ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ եւ ՀԻՆԳ Տարիներու վաստակաշատ, հաւատարիմ, հաստատակամ եւ գործօն ներկայութիւնն Հայոց Պատմութեան՝ մեր ժողովուրդին ամենաուրբ կեանքին մէջ:

Ցորելեանական երջանիկ այս հանդրուանին, երախտադէտ գոհացումներով Աղօթք կ'առաքենք առ Աստուած՝ վասն օրհնութեան արդար յիշատակին թերթի Հիմնադրին՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ:

Մնդակից ենք Ձեզ:

Ցաղթական այս առթիւ, Ձեզի կը յղենք մեր յարգալից գնահատանքն՝ որ յօդուածագրութեամբ՝ «առտուն կանուխ, ցերեկ ատեն, իրիկուան մէջ» տեսնել ընթերցողը՝ «ինչ լուր բերիր Հայրենիքէն» սպասումին մէջ գոհունակ:

Աստուած օգնական Ձեզ՝ «ՅԱՌԱՋ»ի կեանքին բարի եւ բեղուն տարիներու յառաջընթացին մէջ:

Աղօթարար՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ման նախատրամբ պաշտօնանկ եղած է կառավարութեան մեղադրանքով: Գայթակղութիւն մը առեղծուած է, որովհետեւ բազմաթիւ անանկութեանց սպառնալիքն ալ կայ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի մէջ հռչակաւոր դերասանի մը առեւանգումը մեծ իրարանցում

(Շար·ը Դ· էջ)

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈԽՏԱԻՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ...

ՆԱՉԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 1 –

ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ– ՄԱՑՐՆ ՈՒ ՀԱՑԸՐԸ

Արթիւր Ռեմպօ երեսուն-եօթը տարիներու ընթացքին ապրեցաւ երկու հակադիր կեանքեր, իւրաքանչիւրը՝ բացարձակ ու հաւասար, ամբողջական նուիրումով: Առաջինը արձագանգն էր իր հօրը՝ Ֆրետերիք Ռեմպոյի ձգտումներուն. իսկ երկրորդը եղաւ արտայայտութիւնը՝ իր մօրը հանդէպ հլու – հնազանդութեան: Այլ խօսքով՝ ծնողները իր վրան իսկ էութեան մէջ կը չարունակէին հակադրուիլ իրենց բաժանումէն եառ:

Իր ամբողջութեան մէջ առած՝ Արթիւր Ռեմպոյի կեանքը եղաւ ընդվզում մը հանդէպ իր մօրը բռնատիրական վերաբերմունքին, ապա արհամարհանք մը իր հօրը հանդէպ: Իրականութեան մէջ, այդ իրերամերժ ուժերուն պատանդը մնաց ինքը՝ պերպեայուն բանաստեղծը:

Իր առաջին կենսագիրներէն մին՝ Ժան – Մարի Քարէ, հարց կուտայ. «Եւ ի՞նչ ըսել իր կեանքի մասին: Կա՞յ արդեօք կեանք մը, որ ըլլայ աւելի յուզիչ, աւելի անկանխատես, աւելի հրաշալի: Ինչե՞ր չզրեցին իր մասին, իր բնաւորութեան ու ճակատագրին մասին: Երկինքէ՞ն թէ դժոխքէն կուգայ: Ընտրեա՞լ մըն է թէ դատապարտեա՞լ մը: Հրեշտա՞կ թէ սատանայ: Ո՞ր մէկն է: Հաւանաբար երկուքը, այսինքն մարդ, , մինչեւ իսկ պերմարդկային աստիճանի մը» (1): Կարելի չէ բռնաստեղծին արարքները մեկնաբանել, առանց իմանալու իր անմիջական շրջապատին, միջավայրին եւ իր ապրած ժամանակներուն կեանքի պայմանները:

Արթիւր Ռեմպոյի ամբողջական երկերու իմաստիր Անթուան Ատամ (2), իր «Նեռածական»ին մէջ կը գրէ, – «Ան ինքզինք կը զգար եղբայրը բոլոր դժբախտներուն: Ճշմարտապէս ո՛ր մարդը, ո՛ր մարդս, աւելի քան անոդոքն Ռեմպօն, իր վրայ առաւ աշխարհի ամբողջ տառապանքը: Հոն կը կայտնայ իր կեանքին ողբերգական բնոյթը»:

Ռեմպօներու դերդաստանին ծննդածաոր ուսումնասիրելով, կը յայտնաբերենք իրողութիւն մը. աւանդականօրէն, Ռեմպօները դէպքերու հոսանքին մէջ նետուած են հողեւին ու ֆիզիքապէս: – Իր մեծ – հօր հայրը, քաղաքացի Ժան – Ֆրանսուա Ռեմպօ, Ֆրանսական Յեղափոխութեան առաջին տարիներուն, լքելով իր ընտանիքը, կը նուիրուի յեղափոխական գործունէութեան: Իր անունը կը յիշատակուի Տիժոնի ահաբեկիչներու ցանկին վրայ:

– Բանաստեղծին հայրը, Ֆրետերիք Ռեմպօ, իր մեծ – հօրը օրինակին պիտի հետեւի, վստահաբար ժառանգական մղումով· լքելով կին ու զաւակներ: Տասնըւթ տարեկանին կը զինուորագրուի եւ կը մասնակցի Ալժերիոյ գրաւման պատերազմին: Փոխ – տեղակալ, տեղակալ, 38 տարեկանին կը հասնի հարիւրապետի աստիճանին: Այնուհետեւ կ'ամուսնանայ Վիթալի Քուիֆի հետ, որմէ կ'ունենայ երկու մանչ զաւակներ՝ Ֆրետերիք եւ Ժան – Նիքոլա Արթիւր Ռեմպօ: Քառասունըմէկ տարեկանին կը մասնակցի Ղրիմի պատերազմին: Երկու քոյրերը, Վիթալի եւ Իպոլիտ, կը ծնին այս թուականէն առաջ: Տասնըերկու տարի ետք, Ֆրանսայի մէջ Նափոլէոն Գ-ի կայսրութիւնը կը տապալի՝ 1870–ին վերուխական ուժերուն առջեւ Ֆրանսական բանակներուն չախչախումէն ետք: Այնուհետեւ ծայր կուտան քաղաքացիական արիւնալի կռիւները Փարիզի մէջ եւ չուրջը:

Բանաստեղծը լքելով Շարլեվիլի իր հօրենական տունը, կը նետուի ընդհանուր թոհուբոհին մէջ: Ապրելով մեծ յեղաշրջումներու – ռազմական, քաղաքական եւ խմացական – ժամանակաշրջան մը, եւ կը ստեղծէ իր յեղափոխութիւնը, որ ինքնին գրական անկրկնելի հրաշալիք մըն է, – նորարարութիւնը Ֆրանսական լեզուին եւ բանաստեղծական արուեստին, հազիւ տասնըվեց – տասնըեօթը տարեկանին, եւ հազիւ քանի մը տարիներու մէջ խտացուած: «Ան (Արթիւր Ռեմպօ) Ֆրանսերէնը կը դանէր խեղճ, անզօրն, անհամ: Ան ուզեց եւ կը պահանջէր նոր լեզու մը, եւ կը պատրաստուէր գայն գործածելու» (3):

Հայր Ռեմպօ միայն զինուորական չէր: Զինուորական ասպարէզը առաւելաբար միջոց մըն էր տեւաբար ճամբորդելու, ազգագրական, լեզուական եւ աշխարհագրական հետազօտութիւններ կատարելու: «Հայրս, կը գրէ բանաստեղծին սիրեցեալ քոյրը՝ Իզապէլ Ռեմպօ, մահացած՝ 1878–ին, իր եռին ձգած է մշակումները բազմաթիւ գիրքերու, որոնցմէ մին՝ «Զինուորական հարստահանութեան» կը վերաբերի»: (...) «Հայրս, որ Ափրիկէի զօրագունդերուն կազմութեան ընթացքին, անձնապէս Օրլէանի Դուքին կողմէ ընտրուած էր, հանրածանօթ արաբագէտ մըն էր: Տունը, իրմէ կայ ամբողջովին վերանայուած ու սրբագրուած արաբական քերականութիւն մը: (...) Կար նաեւ Քուրանի թարգմանութիւնը (արաբերէն պատճէնի հետ դէմ դիմաց), որ այսօր անդադանելի է: Եւ ասիկա՝ չատ խնամքով ձեռագրուած» (4):

Բանաստեղծին հօրը կենսագրութեան հաւասար չահեկանութիւն կը ներկայացնէ մօրը՝ Մարի – Քաթրին Վիթալի ծնեալ՝ Քուիֆի բնաւորութեան եւ վարմունքին ուսումնասիրութիւնը: – Արթիւր Ռեմպոյի մայրը սերած էր Ֆրանսայի հիւսիսը հաստատուած հողագործներու ընտանիքէ մը: Երկաթեայ կամքով կին մըն էր, մոլեռանդ, նեղմիտ հաւատացեալ, հպարտ ու ծայր առաջնանի ազահ: Ան չէր հանդուրժեր որ իր որոշումները առարկութեան ենթարկուէին: Վիթալի Ռեմպօ իր զաւակին վրայ պիտի գործադրէ անխմասա բռնատիրութիւն մը: Եւ բռնաստեղծը, ըմբոստանալէ առաջ ընդդէմ կրօնքի, ընկերութեան, եւ գրականութեան ու լեզուի, պիտի ծառանայ իր ընտանիքին, այսինքն իր մօրը դէմ, օրինակովը իր հօրը...

Տիկին Վիթալի Ռեմպօ չափազանց բծախնդիր կին մըն էր: Հաւատալով որ դերեզմանը նախադուռն է յաւիտենական կեանքին, կամ սպասման կայարանը յաւերժական ճամբորդութեան, ան չինել տուած էր իր ճաշակին ու զաղափարին համաձայն դամբարան մը, հոն մէկտեղելու համար իր ընտանիքին անդամները: «Աղջիկս, կը գրէ ան, չեմ կրնար ըսել թէ ներքին ի՛նչ զոհողութիւն կը պահանջէ: Գիտեմ թէ Ատաւծոյ կամքը կատարեցի: Դամբարանը կառուցուեցաւ, եւ չատ լաւ կառուցուեցաւ: Տեղս պատրաստ է, իմ թանկագին անհետացեալներուս մէջտեղ, դաղտնի պիտի զետեղուի իմ բարի հօրս եւ աջիս՝ իմ սիրելի (աղջկանս) Վիթալիի միջեւ: (...) Գերեզմանատունը կանչեցի եւ իրեն յստակօրէն յոյժ տուի թէ ո՛ւր պիտի զետեղուի դաղտը» (5):

Բայց փափաքելով իր կենդանի աչքերով տեսնել տուած աշխատանքին արդիւնքը, գործատուներու օգնութեամբ ան կ'ապրի դամբարանին մէջ: «Աշխատաւորները, կ'աւելցնէ ան, դիս մեղմօրէն սահեցուցին մինչեւ խորը չիրիմին. մի քանիները դիս բռներ էին ուսերէս, ուրիշներ՝ ոտքերէս: (...) Բայց ելքը եզաւ աւելի դժուարին, քանի ան խորունկ է, բայց այս մարդիկը հնարամիտ են, եւ դիս դուրս բերին անկէ, թէեւ դժուարութեամբ» (6):

Այսքա՞ն բծախնդիր կին մը՝ որ մինչեւ Անդեմականին դուռը ծագելիք հարցերը կը կարգադրէր, վստահաբար զգափար մը, իր սեփական զաղափարն ու տեսակէտը ունէր՝ այդ դուռէն անդին եւս ծագելիք հարցերու մասին: Ան մտածելը էր այդ մասին ալ. հաւատացած ըլլալով որ երկրի վրայ իր անօրինածները նախերդանքն էին անմեկնի Գալիլէին: Ան հաշտեցուցած էր երկինի ու երկրի հարցերը ամբողջական ընդգրկումով:

Մինչ զանազատեղծը Մարսէյլի մէջ, օրէ օր կը հիւծէր անողոք ոսկրախտի տառապանքներու մէջ, որոնց դէմ ապշեցուցիչ լռութիւն մը կը հակադրէր, ան կը բանտարկուէր Ռուշի իր տան մէջ, քէն պահելով իր աղջկան՝ Իզապէլի դէմ, որ իրեր էր Մաթսէյլ եղբայրը խնամելու, մեղմելու համար անոր ցաւերը, անտեսելով աւելի սոսկալի հարցերու կարգադրութիւնը. Տիկին Վիթալի իր աղջիկը կը մեղադրէր մերժած ըլլալուն համար ... չա՞տ նպաստաւոր ամուսնութիւն մը, ազարակի գործերուն մէջ գինք առանձին ձգած ըլլալուն համար, երբ մտահոգ ձին հիւանդ է, երբ ինք կը մտածէ Պրըթոն կովի մասին, որ յղի է, պարտք խոզերու մասին՝ որոնք հիմա յարմար են վաճառուելու...

Ահա՛ երկու բեւեռները՝ որոնց միջեւ կը տարուբերի բանաստեղծին էութիւնը, միտքն ու սիրտը, մինչեւ իսկ մարմինը՝ միս ու ոսկոր: Հօրը կեանքին հետ քաղաքատած՝ Ռեմպոյինը կը պարզէ անխարդախ հարազատութիւն մը: Բայց եթէ իր կեանքը կը խորհրդանշէ ընդվզում մը հանդէպ մօրը բռնատիրութեան, այսուհանդերձ ան չի կրնար խզուիլ իր արմատներէն. աշխարհի ո՛ր հեռաւոր ծայրն ալ գացած ըլլայ, առօրեայ մտահոգութիւններէ վեր, ան կը վերագտնէ իր մայրը, հլու – հնազանդութիւն մը ցուցաբերելով: Հայրը կրնար խզուիլ իր կնոջմէն, անվերադարձօրէն: Բանաստեղծի թեւերով, «հովէ ներքաններով (7) ոսկեհեր երիտասարդը կաշկանդուած էր անխզելի կապերով: Եւ ի վերջոյ անոր ծանր, ճընշող չուքին տակ ընթացաւ Արթիւր Ռեմպոյի մեծ տրամը՝ ամէնօրեայ ներքին, հոգեկան պայքարով մը բնորոշուած: Ուղէր անյապաղ հեռացքրքրութիւն մը՝ նոր հորիզոններ նուաճելու, երկրաքոյկ ըլլալ, անդամակից Աշխարհագրական Ընկերակցութեան, քարտէսներ գծել, գրել ամէն ինչի մասին, զոր կը յայտնաբերէր: Եւ այդպէս ալ եղաւ: Բայց իր կեանքին երկրորդ չրջանին, որ կամայական անօրինութեամբ սկիզբ կ'առնէ՝ Պրիւսէլի մէջ, բուռն վիճաբանութեան թեթացքին Վերլէնի ատրճանակին հարուածովը վիրաւորուելէն ետք, ան պիտի ծառայէր իր մօրը, իր դիպած ոսկիները տրամադրելով իր ընտանիքին:

Ազատելով դրական աշխարհէն, իր կեանքին երկրորդ մասը կ'անցընէ Ասիոյ եւ Աֆրս – Ապիսիայի միջեւ ինկող չրջաններու մէջ, դլխաւորաբար գրաղելով կաչիի, առուրձի եւ դինքի առեւտուրով իր ներկայացուցիչը Ֆրանսական ընկերութեանց, աշխարհ ման գալէ ետք, – ամբողջ Եւրոպան, Ոչկէանոյ սահմանները մինչեւ, Փանամա եւ Ափրիկէ: Գործի բերումով պահ մը կը մտադրէ երթալ Պէյրութ, իր կարաւաններուն համար Սուրիայէն չորքոտաններ գնելու համար: Կը կարգուի յանձնակատար կիպրոսի մէջ, Թրուտոս լեռներու վրայ Մեղրոյ կառավարիչի ապարանքին կառուցման աշխատանքներուն:

(Շար. 1)

Ծանօթագրութիւններ. –

(1) «Vie de Rimbaud», par Jean-Marie Carré, 310 pages, Edition: Librairie Plon, Paris, 1926, p. VII.

(2) «Oeuvres complètes» d'Arthur Rimbaud, édition établie, présentée et annotée par Antoine Adam, 1250 pages, Editions: NRF/Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1972, p. XIV.

(3) Անթուան Ատամ, նոյն տեղ, էջ XIX:

(4) Նոյն տեղ, էջ 813:

(5) – (6) Նոյն տեղ, էջ 799–800:

(7) Բնորոշումը կը պատկանի վերլէնին: Տե՛ս. «Vie de Rimbaud», էջ 157:

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԱԼ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Հրապարակուած է Էմնըսթի Ինթէրնէշընալ (Միջազգային Ներում) 2000 տարեան առաջին վեց ամսուան տեղեկագիրը: Եւրոպայի բաժինին Հայաստանի վերաբերող էջերուն մէջ թուումը եղած է մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումի պարագաներուն որոնք ամփոփուած են քանի մը դլուխներու տակ: Կան հակողութեան տակ առնուած անձերու չարչարանքի պարագաները, զինուորական ծառայութենան առընչուած խնդիրները, քաղաքական բանտարկեալներու խոչտանգումը:

Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցութեան դուգահեռ, նիւթ եղած է խղճի եւ կրօնական հաւատալիքներու պատճառով զինուորական ծառայութիւն կատարել մերժողներու համար այլընտրանքի ստեղծումը: Նոյն տեսիլը միջազգային կազմակերպութիւնը տեղեկացած է թէ 11 երիտասարդներ այդ մերժումին պատճառով բանտարկուած են: Անոնք բոլորն ալ ըսած են թէ եհովայի վկաներ են· դատապարտուած են չորսուկէս տարուան բանտարկութեան:

Տեղեկագիրը կը նշէ թէ բազմաթիւ պնդումներ կան խոստումանութիւններ խլելու համար հակողութեան տակ առնուած անձերու կիրարկուած չարչարանքներու մասին: Կ'ըսուի նաեւ թէ այդ ընթացքին պատահած մահեր արձանագրուած են: Կը յիշուի պարագան Հոկտեմբեր 27–ի արարքին մեղադրեալներէն Նայիրի Բագրատեանի որ ֆիզիքական չարչարանքներու ենթարկուած է, պաշտպան փաստաբանին հետ տեսակցութեան արտօնութիւն չէ ստացած, եւ այլն:

Զարչարանքի տակ մահացածներէն յայտ տեղ տրուած է գնդապետ Արտուշ Ղազարեանի պարագային: Տաշիրի չրջանին զինուորական այս պատասխանատուն Վանաձորի մէկ բանտին մէջ մահացած էր անցեալ Սեպտեմբերին: Հայաստանի ընդհանուր դատախազի պրասենեակէն այդ մասին էմնըսթի ինթէրնէշընալի կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն, հացադուլի հետեւանքով Ա. Ղազարեանի առողջութիւնը վաթսարացած ըլլալով հոդերդի մը կը քննէ գինքը ու կը յայտնէ թէ խոր հոդեբեկումի պատճառով ենթական պէտք է հիւանդանոց փոխադրուի: Սակայն, բանտին դեկավարութիւնը ոչ միայն կարեւորութիւն չի տար ըսուածին, այլեւ բանտարկեալը չարչարանքներու կ'ենթարկուի: Առանց հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ ուղեղի արիւնախտում կ'ունենայ, քիթը, կողերը կը կոտրին: Սեպտեմբեր 29–ին կը մահանայ: Լոռիի չրջանի դատախազութիւնը նոյն օրը հետաքննութիւն կը բանայ: Հետաքննիչ խումբը կը ճշդէ որ Վանաձորի մեկուսարանին մէջ 1996 – 1999 չրջանին սովորական դարձած է բանտարկեալներու խոչտանգումը:

Էմնըսթի ինթէրնէշընալի տեղեկագիրը կ'անդրադառնայ հակողութեան տակ դտնուող այլ անձերու մահուան պարագաներուն ալ· անոնցմէ է Կոտայքի չրջանի Աբովեանի ներքին գործերու վարչութեան չինքին մէկ պատուհանէն «ինկած» ե· Վարդանեանի որպէս «անճանապանութիւն» սահմանուած մահը, Օլեգ Արչինի, Սահակ Գէորգեանի մահերը որոնց առաջինը թմրեցուցիչի չափազանց քանակութեամբ գործածութեան վերագրուած է, մինչ «անճանապանութիւն» սահմանումով· իսկ երկրորդը մեռած է ձեծի տակ:

Երախաներու իրաւունքներու պաշտպանութեան յանձնախումբը Յունուար 20–ին օրակարգի նիւթ ըրած է Հայաստանի տեղեկագիրը: Դիտուած է որ այդ մարդին Հայաստանեան օրէնքները ամբողջութեամբ չեն համապատասխաներ երախաներու իրաւունքներու միջազգային համաձայնութեան որուն Հայաստան անդամակցած է 1993–ին: Անբաւարար գտնուած են ներքնատանեկան բռութեան համար հասցէները, տեղեկատուութիւնը, նաեւ դէշ վերաբերումի, սեռային չահագործումի պարադաներէ եռք երախաներուն համար բողոքի եւ դարմանման կարելիութիւնները: Յանձնարարուած է որ Հայաստան միջոցներ ձեռք առնէ, որպէսզի տուներու կամ դպրոցներու մէջ ֆիզիքական կամ մտաւոր վայրադութիւնը, մարմնական պատիժները, սեռային չահագործումը վերջ դտնեն: Ըսուած է նաեւ որ անչափահասները օրինական օժանդակութիւն վայելեն, չափահասներուն հետ նոյն վայրին մէջ չպահուին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ ԼԱՑՆ ԿԸ ԲԱՆԱՑ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՑԱՆԻՆ ԴՈՒՌՆԵՐԸ

Կիրակի, Յուլիս 16-ին ամպոտ, անձրեւոտ եւ խոնաւ օդով, մօտ 300 ծնողներ եւ բարեկամներ փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն եկած էին պաղումի ժամպրավայր եղեւնազարդ Պէլֆոնթէնի ազգային «դպրոցահանդէսին»: Ժամը 11-ին կայանի անօթևնուհին Օրիորդ Օտրէ Տէր – Մէրկէրեան կը դիմաւորէ ծնողները իրենց ներկայացնելով 25 երիտասարդ հալիշները եւ օգնական երեք խաչուհիները: Ապա 165 երախաները տարիքի խումբերով չարուած կը սկսին եռանդով երգել «Մեր Հայրենիք»ը մինչ Ֆրանսական, հայկական, Կապոյտ Խաչի եւ Եւրոպայի դրօշակները կը բարձրանան: Ներկաները կը հրաւիրուին երկու չէնքերէն ներս տեսնելու եւ զնահատելու ցուցադրուած ամէնօրեայ գործունէութիւններու ցանկը, փոքր չրջուն կայանի արուեստներու նկարները, խմբական նկարները: Աչքառանոցներու մէջ ծնողներ կը տեսնեն իրենց երախաներուն չինած խամաճիկները, ներկած ատաղձէ վէպերու լուսանկարները, թատերական յարդարումներու կազապարները... Ցետոյ ծնողները կը բարձրանան սենեակները, կը զնահատեն «բացատրիկ» կարգն ու կանոնը:

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն պատրաստած համադամ ճաշերու սեղանը կը բացուի հիւրերուն համար եւ հակառակ արեւի բացակայութեան եւ մարզադեանի խոնաւութեան մթնոլորտը դուարթ է:

Կէսօրէ վերջ արեւը երեւցաւ եւ երախաներուն պատրաստած հանդէսը տեղի ունեցաւ:

Նախ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շըրջանային Վարչութեան նորընտիր ատենապետուհին՝ Լիլի Բէքմէզեան չնորհակալութիւն կը յայտնէ ծնողներուն որոնք իրենց հոգեհատոր զաւակները վստահած են կայանին, ինչպէս նաեւ կայանի տնօրէնուհիին պատասխանատուութեան գիտակցութեան, 200 հոգինոց կեդրոն մը կառավարելու կարողութեան, հսկիչներու նուիրումին եւ հաւատարմութեան համար:

Ապա ատենապետը կը յիշեցնէ թէ ամբողջ տարուան ընթացքին կայանի յանձնախումբը կը պատրաստէ 3 կեցութիւններ, նորոգութիւններ կը կատարէ, որոնց ծախքերը կը հոգայ Կապոյտ Խաչը– այս տարի հրդեհի դէմ կազմածներ հաստատած են բոլոր սենեակներուն մէջ:

Այսուհանդերձ, յիսուն տարի առաջ դնուած եւ ապա յարատեւօրէն զարգացած Պէլֆոնթէնի այս կայանը պահելու, ինչպէս նաեւ կրթական եւ ընկերային աշխատանքներ չարունակելու համար պէտք ունինք դրամարներու եւ մանաւանդ սիրայօժար աշխատող անդամներու:

Վերջապէս, Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին չրջանաւարտ, կայանի հայերէնի պատասխանատու Նանօր Մըճըքեան եւ իր պաշտօնակից հսկիչները, միասին, ներկայացուցին Հայոց պատմութեան երիզ մը, թատերական պատկերներ, երգով ու պարով: Երախաները սկսան Հայկ Նահապետէն, Վահագնէն, Արա Գեղեցիկէն, անցան Սուրբ Մեսրոպէն, Վարդանանքէն եւ հասան Սարտարապատ ... խորքին կ'երգէին համապատասխան երգերը եւ այս ամէնը վերջացաւ հսկայ Քոչարիի մը տրուիլնով:

Երախաները հպարտ էին, ծնողները յուզուած, ժպտուն: Ապրին երիտասարդները իրենց հայեցի աշխատանքին համար:

Բաժանումի ժամը հասած է, ոմանց աչքերուն մէջ արցունքներ կան, բայց վաղը օդը արեւոտ պիտի ըլլայ եւ բոլորը միասին Շալէնի լիճի մօտ պիտի ճաշեն:

ԽԱԶՈՒՀԻ

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ(*) ԱՄՓՈՓ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԸ

Բաբգէն Արք. Վարժապետեան, աւանդի անունով Արմէն, ծնած է Համա, Սուրիա, 1918 Մայիս 5–ին: Հալէպի մէջ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայր հաստատուած վարժարանին մէջ: Ապա, յաճախած է կրթասիրաց Վարժարանը եւ աւարտած 1932 թուականին: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին ընդունուած է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանքի Ժառանգաւորաց Վարժարանը, որուն քառամեայ չրջանը աւարտած է 1936 թուականին: Նոյն տարին, Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի ձեռամբ սարկաւագ ձեռնադրուած է: Ընծայարանի դասընթացքը աւարտած է 1939 թուականին: Հետեւած է Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի Աստուածաբանական Վարժարանի դասընթացքներուն:

1941 թուականին՝ Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է՝ Կաթողիկոսական Տեղապահ Տ. Եղիշէ Արք. Կարոյեանի ձեռամբ: Կիրակնօրեայ Դպրոցներու ընդհանուր տնօրէնի պաշտօնը ստանձնած է, ուսուցչական պաշտօն վարած է Անթիլիասի Դպրեվանքին եւ տեղւոյն նախակրթարանին մէջ: Գաւազանակիրը եւ անձնական քարտուղարը եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Ա. Յովսէփեանի:

Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Տ. Տիրան Արք. Ներսոյեանի հրաւէրով՝ 1946 թուականին եկած է Ամերիկա եւ նշանակուած Հոգեւոր Հովիւ Թրոյ Նիւ – Եորքի Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ: Իր ուսումը չարունակած է Նիւ Հէյվընի Պըրքլի Աստուածաբանական Վարժարանին մէջ, եւ հետեւած է նէյլ համալսարանի դասընթացքներուն: Աստուածաբանական Վարժարանի եռամեայ չրջանը աւարտելով՝ ստացած է Մագիստրոսի եւ Դոկտորայի աստիճաններ:

Իբրեւ Արեւելեան Թեմի պատգամաւոր՝ 1955 թուականին Ս. Էջմիածնի մէջ մասնակցած է երջանկայիշատակ Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան: Հիւսիսային – Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ ընտրուած է 1957 թուականին: Նոյն տարին՝ Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռամբ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է: Իսկ 1996 թուականի Յունուար 14–ին՝ երջանկայիշատակ Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իրեն չնորհած է Արքեպիսկոպոսի տիտղոս:

Վախճանեալ Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեան եղած է հոգեւոր հովիւ Փիլատելֆիա Փէնսիլվանիոյ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ, ինչպէս նաեւ Ուաշինկթընի Տի – Սի–ի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ: Երկար տարիներ վարած է Թեմական Պատուիրակի պաշտօնը Ուաշինկթընի Տի – Սի–ի մէջ: Վերջին տարիներուն հանգստեան կոչուած էր առողջական վիճակին պատճառաւ:

Զելփընհամ Փէնսիլվանիոյ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հիւրընկալութեամբ տեղի ունեցած է 98–րդ Տարեկան Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը եպրափակիչ հանդիսութեան ընթացքին (Մայիս 6)՝ թեմակալ Առաջնորդ Գերչ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Թեմական Խորհուրդը որպէս «ՏԱՐՕՒԱՆ ՄԱՐԴԸ» պատուեցին Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեանը:

ԴԻՒԱՆ
ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

(*) Մահազդը հրատարակած էինք Յուլիս 28–ի մեր թիւով:

ԴԱՂԹԻԹ ԴԱՂԹԻԹ

ԳՆԱԼԸի Կազդուրման կայանի պաշտօնական բացումը կատարուած է Յուլիս 16–ին: Պատարագին եռք, Ձանապազեան մարզասրահին մէջ սարքուած է Սիրոյ սեղան մը: Նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Գարակէօզեանի խնամակալութեան անունով բացման խօսքը արտասանած է իրաւաբէտ Սեդրակ Տավուճեան: Օրուան խոնարհ էր Նազարէթ Պալ որ հայերէն եւ թրքերէն մէջբերումներով համեմած է իր խօսակցութիւնը: Խօսք առած է Կազդուրման կայանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Միհրան Ուլիկեան, որ յայտնած է թէ Կազդուրման կայանը, այս տարի, 115 երախաներ ընդունած է: Նոր տնօրէնուհի նշանակուած է Տիկին Ասրինէ Թահմիճիօղլու, որ նաեւ արտայայտուած է, ընդգծելով որ 35–րդ տարեդարձն է կայանին: Ան իր խօսքը աւարտած է յիշելով Իգնա Սարըալանէ Շնորհք Պատրիարքի համար գրուած երկու տողեր՝ «Ցաւերժական է իր բերքը, յաւերժական է իր հետքը»: Ելոյթ ունեցած են Կղզիներու քաղաքապետ՝ Ճօչքուն Իօզտէն եւ Մայր քաղաքապետ՝ Կիւրթինա, որ յուշապնակ մը նուիրած է պատրիարքին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է Պատրիարքը որ յայտնած է թէ Շնորհք Պատրիարքի կողմէ աւանդ թողուած այս գողտրիկ բոյնը կը չարունակէ իր առաքելութիւնը:

*
**

ԿԼԷՆՏԷՒԻԼ (Գալիֆորնիա) Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 9–ին տեղի ունեցած է Նահապետ Մելքոնեանի «Սպղմի խոնարհները» վիպքին պինեձոնը: Հանդիսավարը եղած է Բարսեղ Գարթալեան որ ներկայացուցած է Նահապետ Մելքոնեանը: Բացումը կատարած է Իրանահայ Միութեան գրականութեան եւ արուեստի բաժնի վարչութեան նախագահ Տիկին Ամահիտ Նազարեան: Խօսք առած են Ձորճ Աբէլեան, Օշին Քէշիշեան, փրոֆէսէօր Գէորգ Մրտրեան: Վերջաւորութեան չնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է Նահապետ Մելքոնեան, որու յաջորդած է հիւրասիրութիւնը:

LIVRES REÇUS

A REFERENCE GUIDE
TO MODERN ARMENIAN LITERATURE,
1500-1920
With an Introductory History
Compiled and with an Introduction
by **KEVORK B. BARDAKDJIAN**
Wayne State University Press
Detroit, 2000

ՄԱՐԴԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Իր չուրջը բոլորուած քանի մը դէմքերը, ծուռումուռ, ցած ճակատներով, չքնոտ, աւելի անասնատիպ, պէտք եղածին պէս հակնալու երեւոյթ չունէին Սուրէանին վերացական նախադասութիւններուն իմաստը:

– Ես նախ մերժեցի վճռաբար, ըսի, որ անկարելի է: Գաղանիքներուն կարեւորութեանը վրայ խօսեցայ: Ըսի, որ իր առաջկը ընդունելու համար կեդրոնէն մանուկը հրամանի պէտք ունիմ: Երէկ վինքը տեսայ ու «աչքդ լոյս, – ըսի, – կեդրոնէն հրաման եկաւ, կուսակցութեան ձեր մատուցանած ծառայութիւններուն իբր վարձատրութիւն ձեզ մեր մէկ նիստին ներկայութեանը ընդունելու»: Ըսի այսօրուան համար, որ ժամը 10–ին հոս պայ: Հիմա ժամը 9 է, ուրեմն պատրաստուինք:

Սուրէան սենեակին մէջտեղ եկաւ ու ձեռքը տափատին դրպանը դնելով՝

– Տեսէ՛ք, ինչ պիտի ընենք, – ըսաւ, – անչուշտ կը հասկնաք, թէ մեր նիստը Մարտիկ աղային պիտի չներկայացնենք իր ամէնօրեայ խեղճուկ արարողակարգովը, որ մեծ հիասթափում մը պիտի ըլլար մեր խեղճ մարդուն:

Ո՞վ գիտէ, ան հիմա իր երեւակայութեանը մէջ ինչ չլացուցիչ տեսարաններու կը սպասէ, հրաչալի յայտնութիւններու, պատկառանքի տպաւորութիւններու: Ուրեմն պէտք է իր սպասումին համապատասխան ընդունելութիւն մը ընել եւ նոյն իսկ իր ակնկալութիւնները չափազանցող զոհացումներ տալ քեզին:

Այս «քեզին տալ» բացատրութիւնը (քանի մը, որ Սուրէանի ձեւին մէջն էր, որ ստվորութիւն ունէր իր կոկիկ ու պաշտօնական փուազներուն մէջտեղը կամ վերջը յանկարծ ցցելու ոամիկ պատկերալից բացատրութիւն մը վայրենի անհեթեթ բոյսի մը պէս, որուն զուարճալի անկըրթութիւնը տնկուէր բարեձեւ կարուած ու չոփուած ծաղիկներու կանոնաւոր չարքի մը մէջէն) խոշոր քրքիջ մը վառեց ունկնդիրներուն քով, որոնք ինքզինքին չատ հանգիստ չէին զգար Սուրէանին խըրնամուած նախադասութիւններուն վերացականութեանը մէջ եւ այդ ընտանի աուութեան զգացին անակնկալ հաճոյքը մէկու մը, որ անծանօթ տեղ մը, անծանօթ մարդերու մէջ չուարած ատեն յանկարծ բարեկամ դէմք մը կը նշմարէ:

– Ուրեմն տեսէք, ինչ պիտի ընենք... նախ սա դրասեղանը չտկենք. որչափ թուղթ նամակ ունինք, հին, փոչոտ, նոյնիսկ ձեր անձնական թուղթերը հոս դրէ՛ք, խառնաչփոթ, հոգ չէ՛, տակնուվրա՛յ, սա զանգակը հանեցէ՛ք մէջտեղ ... գրիչները, կաղամարները չարեցէ՛ք, աթոռները ա՛լ, կարգա՛ւ:

– Արդէն քանի աթոռ կա՞յ որ, – դիտել տուաւ ցած ճակատով, դէմքին քովերէն առագաստներու պէս բացուած ականջներով, դեկաձեւ քիթով կարճլիկ երիտասարդ մը:

– Չա՛, – ըրաւ Սուրէան, – գացէ՛ք վարի ափսեթըմանէն չորս – հինգ աթոռ ուղեցէք, դէթ եթէ մարդ չկա՛յ, թող աթոռ գանուի... Չա՛, վարագոյրները վար առէ՛ք բոլորովին, գոցեցէ՛ք, թող մութ ըլլայ:

Ցեղափոխականները այս հրահանգները կը կատարէին ծիծաղներով ու արմկոցներով: Սուրէան ալ կը խնդար, լուռ ու պաղ ծիծաղովը ինքզինքին տէր մէկու մը:

Վարագոյրները վար առնուեցան: Սուրէոռա լոյս մը հիմա սենեակին մէջ կը սլթտար, անկիւններուն, խորշերուն խորհուրդի խորութիւններ ու դէմքերուն խուժուժութիւն կը հազցնէր, ամբողջ սենեակը կը փաթթէր չարաչուք ու ահազդու կերպարանքին մէջ դաւադրավայրի մը, ուր պետական հարուածներ, քաղաքական ոճիրներ երկունքի մութի ու լռութեան մեղսակցութիւններու մէջտեղ: Վախ զգացող ու վախ տուող մթնոլորտը՝ ժաքօպէններու ժողովատեղիի մը:

Քրքիջ մըն է փրթաւ սենեակին լռութեանը մէջէն:

– Ախպա՛ր, հաւկուր պիտի ըլլա՞նք, ի՞նչ պիտի ըլլանք:

– Մոմ մը վառեցէ՛ք,– հրամայեց Սուրէան:

Մէկը վազեց մոմ առնելու, Սուրէան սեղանին առջեւ նստաւ ու սկսաւ գրել: Լմնցնելէն եռքը թուղթը մէկու մը երկընցուց.

– Ասիկա պիտի կարդաս դուն, երբ որ չսեմ: Չա՛, աղէկ միտքս եկաւ, ես ինչ որ ըսեմ, ըսածներս որքան ալ որ զարմանալի թուին, երբեք չվնդաք կամ չապչիք... Հարցումներուս պատասխանեցէք ամենայն պատարիւնութեամբ, գործէն տեղեակի պէս, չլացուցիչ բաներ ըսէք, որքան որ կ'ուզէք: Հասկցա՞ք:

– Այո՛... այո՛...

Դուռը զարնուեցաւ երկչոտ հարուածով մը:

– Մտէ՛ք, – հրամայեց խիստ ձայնը Սուրէանին:

Բացուած դրան չրջանակին մէջ Մարտիկ աղային յաղթանդամ իրանը նկարեցաւ՝ քիչ մը ահարեկ վարանումի մը մէջ քարացած:

– Ներս մտէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի:

Մարդը ներս մտաւ, երկչոտ, վարանոտ, աչքերը խոշոր բանալով:

Լոյսին, բաց օդին, ամբոխին մէջ մեծ այն ինքզինքը հանդիսա զգացող, ճառագայթող Մարտիկ աղան ահախառն չուարումով մը կը կապկպուէր այդ սենեակին խորհրդաւոր մթնոլորտին մէջ, որուն չարաչուք, կասկածոտ ծածուկութիւնը կը չեչտուէր դողդողացող կէտ – լոյսովը վախ մոմի մը, որ հեռուն, դրասեղանին վրայ կը վառէր:

(Շար. 47)

(Շար· Ա· էջէն)

առեղծած է: Դերասանը՝ Ռուժքումար արձանագրուած է, Յուլիս 30–ին, ընտանիքին երեք անդամներով երկրին մեծագոյն եւ անպատնէշ ուսապարկին՝ Վերափանի կոզմէ: Դերասանը 74 տարեկան է եւ ոտքով հաշուեւ ոչ մէկ վրկապին ոտքուած է, կը կարծուի որ քաղաքական նպատակներ կան: Ամազակը նամակ մը ղրկած է դատարին (ուր կը բնակէր դերասանը) պատասխանատու նախարարին պահանջելով որ բանադնաց մը երթայ իրեն հետ բանակցելու: Արդէն իսկ խռովութիւններ ծագած են Պանկալոր որ դերասանին բերդաքաղաքն էր, վախ կայ նաեւ որ միջցեզային բախումներ ծայր տան:

ՎԵՆԵՅՈՒԵԼԱՅԻ նախագահը՝ Հիւկօ Շաւէզ մեծ յաջողութիւն մը արձանագրեց Յուլիս 30–ին չարունակելու համար իր «խաղաղ յեղափոխութիւնը»: Ամբեւս ապահով է որ 6 տարուան նոր չրջան մը ունի իր առջեւ: Մանակի (84%) արդիւնքներու համաձայն արդէն ձայներու 56%–ը ստացած էր, մինչ իր մրցակիցը՝ Արիաս 36%–ով կը գոհանար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Պուտին վեց զօրավար պաշտօնազրկած է: Կրեմլին յաւելեալ մանրամասնութիւններ չէ տուած պատճառներուն մասին:

ՇԹՐԱԼՈՒՆԴԻ (Գերմանիա) Առեւտրական Սենեակին առջեւ ոումբ մը պայթած է Յուլիս 30-էն 31–ի գիչերը, մեծ վիրաւորներ պատճառելով: Այս պայթումը տեղի ունեցած է Տիւսէլտորֆի ոճրափորձէն չորս օր յետոյ, կասկածներ կան միշտ ծայրայեղ աջի մասին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Յուլիս 16–ի Պելֆոնթէնի պաշտահանդէսին առթիւ. – Պր· Վիդէն Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Գասբարօղլանեան 2000–ական Ֆր·, Պր· Կարապետ Մաֆաքեան, Վահէ Թորոսեան, Տիկին Սաթենիկ Փիրէնկիւլեան, Պր· Նորպէր Աւետեան, Պր· Տաուտ Աթոյեան, Պր· Ժեբար Տէր – Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ի· Թորոսեան, Տիկին Գորալի Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Զանեթթի 1000–ական Ֆր·, Պր· Ժան – Միշէլ Էքէրեան 3000 Ֆրանք, Տոքթոր Կիւրեղեան 2000 Ֆրանք, Պր· Ժան Գազարեան, Տէր եւ Տիկին Զոպոյեան, Տէր եւ Տիկին Շափարեան, Տէր եւ Տիկին Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գազարեան, Պր· Փասքալ Գուլումճեան, Տիկին Իրէն Պառաւեան, Պր· Ժան – Անդրանիկ Բամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Զափարեան, Տիկին Անի Գուլումճեան, Պր· Սլման Սամուէլեան, Տիկին Վերժին Ուզունեան 500–ական Ֆր·:

(Շար·)

*
**

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Նոյեմի էֆխաճեանի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուիրատուութիւնները· – Անդրանիկ եւ Շաքէ Պէնկեան 500 Ֆրանք, Տիկին Վ· Նչանեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 300–ական Ֆր·:

*
**

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Նոյեմի էֆխաճեանի մահուան առթիւ տոքթոր Մեգա Թիւրեաքեանէ 1000 Ֆր·:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՒՆՔ

75 ամեակի առթիւ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ· – Վաղեմի համակիր մը 5000 Ֆրանք:

*
**

ՓԱՐԻԶ· – Վ· Նազլուչեան 2000 Ֆր·:

*
**

ՓԱՐԻԶ· – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 2000 Ֆր·:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ· Բ· Ը· Մ·–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Ամէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիչեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով· –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3·– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4·– Ընտրութիւն Հաչուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5·– Նկատառում եւ գործադրում վերոնչեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աչխատանքներու ընթացքին ըստ պատչաճի արծարծուող հարցերու:

6·– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աչակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Ագձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքչաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» *դպրոցը*
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

*
**

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël **RESERVATION au 04.94.19.51.50**

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3
JEUDI
3 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·962 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.962

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐ ԲԱՆԱԿՑԻ ԸՆԴԻՄԱԴԻՐ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ժողովուրդի կուսակցութիւնը որ մաս կը կազմէ ներկայի իշխանութեան տէր Միասնութիւն խումբին, բանակցութիւններ կը վարէ ընդդիմադիր Իրաւունք եւ Միաբանութիւն խումբին հետ, կեդրոնական դաշնակցութիւն մը կազմելու հեռանկարով: Իրաւունք եւ Միաբանութեան ղեկավարը Արտաշէս Գեղամեան յաստատած է լուրը, աւելցնելով որ ներկայ կառավարութեան ընթացքին պատահած զժգոհութիւնը մղած է վերոնշեալ կողմերուն բանակցութեան:

Ժողովուրդի կուսակցութիւնը 1999-ի երեսփոխանական ընտրութեան նախօրեակին Հանրապետական կուսակցութեան հետ կազմած էր Միասնութիւն խմբակցութիւնը որ յաղթական դուրս եկած էր ընտրութենէն: Սակայն, Ա. Մարգարեանի վարչապետ նշանակումով առաջին ձեռքեր գոյացան երբ Ժողովուրդի կուսակցութիւնը համաձայն չեղաւ այդ նշանակումին, թէեւ մասնակցելով դահլիճին կազմութեան:

Իրաւունք եւ Միաբանութիւնը ութ պատ. ունի Ազգային ժողովի մէջ ու կտրականապէս դէմ է ներկայի տնտեսական քաղաքականութեան: Եթէ Ժողովուրդի կուսակցութեան հետ միացումը իրականանայ, անկարելի չէ որ ձախակողմեան այլ ուժեր ալ միանան անոնց ու կազմուած ճակատը հիմնական տեղ գրաւէ երկրին քաղաքական կեանքին մէջ:

***

ԴԱԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Ալոյարեանի դէմ իր իսկ կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը դժգոհութիւն արտայայտած է: Ժողովուրդի կուսակցութիւնը կը գանգատի որ նոյնիսկ բաւարարութիւն չտալով անոնց սեպհականաշնորհումի նկատմամբ ունեցած Ազգային Ժողովի նախագահի մեկնած ըլլալով Ամերիկա:

Անկարելի չէ նկատուիլ որ կարէն Դեմիրճեանի հիմնած կուսակցութիւնը որ ներկայիս ղեկավար ունի անոր զաւակը՝ Սոկրան Դեմիրճեանը, այս վերջինս Սեպտեմբերի երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութեան թեկնածու ներկայացնէ, թիւրաթ առնելով Ազգային Ժողովի նախագահութեան աթոռը:

«ՑՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 1 / 2)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՑՁԸ ՏԱՈՒՇԻ ՄԱՐԶԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը աշխատանքի այց մը տուած է Տաւուշի մարզին որ ռազմավարական նշանակութիւն ունի Հայաստանի ապահովութեան համար: Հոն տակաւին կան երկրաշարժին ու պատերազմին հետքերը: Վարչապետը լսած է թէ պատասխանատու ծրագիրը գլխաւոր տեղը կուտայ գիւղատնտեսական մթերքներու արտադրութիւն ստեղծելու, թէքնիք միջոցները բարելաւելու, գարուցները նորոգելու, խմելու եւ ոռոգումի ջուր ապահովելու, երկրաշարժէն վնասուած տուներու ամրացնելու:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԱՀԱՅԱՅԻ

Օգոստոս 1-ին մահացած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Անատոլի Զինեւիչ որ փորձառու զինուորական մըն էր ու մեծ վաստակ ունեցած Հայաստանի զինեալ ուժերու կազմաւորման ընթացքին ու նուաճումներուն մէջ: Ծնած էր 1932-ին Ուկրանիա: Հարկրդային զինեալ ուժերուն մէջ զանազան ղեկավար պաշտօններ վարելէետք, ան 1992-ին ծառայութեան մտած էր Հայաստանի մէջ: 1994-ին տանձնած էր Ղարաբաղի բանակին հրամանատարի Ա. տեղակալի պարտականութիւնը: 1997-էն կը վարէր Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնը: Թէ՛ խորհրդային բանակին, թէ՛ Հայաստանի զինեալ ուժերուն, թէ ԼՂՀ-ի մէջ ծառայած չրջանները Ա. Զինեւիչ արժանացած էր բազմաթիւ պարգեւներու, չքանչաններու:

ՊԵՅՐՈՒԹ

ԵԼԻԱ ՃԷՐՃԷԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 31-ին, այլեւս բացայայտ դարձած է պատակոտումը Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան մէջ, երբ կուսակցութեան ղեկավար մարմինը յայտարարած է որ կ'արտաքսէ Եղիա Ճէրճէեանը, որ վինակցած էր Բաֆիք Հարբիի հետ, խորհրդարանական ընտրութեան առթիւ:

Այս արտաքսումը հրապարակուած է Հարիրիի այն յայտարարութեան վազորդային, ըստ որուն Ճէրճէեան թեկնածու է «արժանաւորութեան» ցանկին վրայ Հայ Առաքելական աթոռի մը համար Պէյրութի Բ. չրջանին մէջ: Կուսակցութիւնը կը ճշդէ որ այդ թեկնածութիւնը իր որոշումը չէր: Հնչակեան ազիւրի մը համաձայն, ներքին պատակոտումը յայտնաբերուած է Յուլիս 21-ին, երբ Գործադիր Մարմնի 13 անդամներէն 8 – 4 քուէարկած են Ճէրճէեանի թեկնածութեան համար: Ղեկավար (մինչդատին) Մարմինը չեղեալ համարած է այդ որոշումը եւ լուծած Գործադիր Մարմինը:

***

ԴԱՏԱՊԱՐՏԱՒԱԾՆԵՐԸ ՀՈԳԵՊԱՀ ՀԻՒԱՆԴ ԶԵՆ

Օգոստոս 1-ին վաստաբաններու միութեան գրասենեակը տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Յուլիս 28-ին մահապատիժ դատապարտուած Ա. Տէր – Սահակեանի կինը հերքած է դատարանին մէջ ըսուածը թէ ամուսինը հոգեկան հիւանդ է: Աւելցուցած է թէ եթէ ամուսինն դժբախտ դան մը պատահի, պատասխանատուութիւնը կը կրեն իշխանութիւնները: Իրեն միացած է նոյն դատով նոյն պատիժին դատապարտուած Ա. Գրիգորեանի կինն ալ: Անոնք չեն ժխտած իրենց ամուսիններուն յանցանքները, բայց ըսած են թէ պէտք է պատժուէին իրենց ըրածին չափով: Ա. Տէր – Սահակեանի կինը ըսած է նաեւ թէ անհրաժեշտ է իր ամուսինն ու զինակիցները չարագործ դարձնողներն ալ դատել, քանի որ բուն մեղաւորները անոնք են:

Ա. Տէր – Սահակեանի փաստաբանը յայտնած է թէ կը պատրաստուին դիմել քրէական ու զինուորական գործերով վերջնական դատարանին, Յուլիս 28-ին արձակուած վճիռին փոփոխութեան պահանջով:

***

ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՓՈԽԱՐԻՆ ՄԱՀԱՑԱՒ

Օգոստոս 1-ին մահացած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Անատոլի Զինեւիչ որ փորձառու զինուորական մըն էր ու մեծ վաստակ ունեցած Հայաստանի զինեալ ուժերու կազմաւորման ընթացքին ու նուաճումներուն մէջ: Ծնած էր 1932-ին Ուկրանիա: Խորհրդային զինեալ ուժերուն մէջ զանազան ղեկավար պաշտօններ վարելէ ետք, ան 1992-ին ծառայութեան մտած էր Հայաստանի մէջ: 1994-ին տանձնած էր Ղարաբաղի բանակին հրամանատարի Ա. տեղակալի պարտականութիւնը: 1997-էն կը վարէր Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնը: Թէ՛ խորհրդային բանակին, թէ՛ Հայաստանի զինեալ ուժերուն, թէ ԼՂՀ-ի մէջ ծառայած չրջաններուն Ա. Զինեւիչ արժանացած էր բազմաթիւ պարգեւներու, չքանչաններու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստին (Օգոստոս 1) նախագահ Շիրաք արտայայտուած է Գորսիքայի մասին: Նեչատ է թէ Գորսիքայի կացութեան ի տես բարենորոգումներ անհրաժեշտ են: Գորսիքա խաղաղութեան պէտք ունի: Հանրապետութեան մէջ է եւ կը մնայ, բայց, կը տառապի տնտեսական խոչընդոտներէ, որոնք պէտք է հատուցուին: Կառավարութիւնը երկխոսութիւն ունեցաւ Գորսիքայի ժողովին ընտրեալներուն հետ, կարդը եկած է Խորհրդարանին, ի հարկին Սահմանադրական Խորհուրդին հակակշռին տակ, ուր պէտք է վիճարկուին բարենորոգումներու ձեւակերպութիւնները: Բարենորոգումները, որքան ալ փափաքելի եւ անհրաժեշտ ըլլան, պէտք է յարգեն մեր Հանրապետութեան սկզբունքները եւ անոր միասնականութիւնը որու երաշխաւորն է Հանրապետութեան նախագահը: Շ. Փասքուա կը ցաւի որ Շիրաք աւելի վճռական չէ եղած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ա. – 7 կառուցիչին վրայ ծանր արկած մը պատահած է Օգոստոս 2-ի առաւօտեան 2-ին, երբ հրանոթակի պատասխիներ փոխադրող հանրակառք մը բախած է կամուրջի մը սիւնին: Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն 3 մեռեալ կար եւ չուրջ 20 վիրաւոր, ոմանք ծանր վիճակի մէջ:

ՋԻԼիի Գերագոյն Առեանը անդամ մը եւս յետաձգեց Փինոչէի նկատմամբ տալիք վճիռը, ինչ կը վերաբերի անոր անձեռնմխելիութեան ջնջումին: Ինք է որ պէտք է հաստատէ կամ չեղեալ համարի Սանթիակոյի վերաքննիչ Առեանի վճիռը (Մայիս 23) որ կը ջնջէր մենատէրին անձեռնմխելիութիւնը, որպէս ցկեանս ծերակուտական:

ՉԷՐՔԻԶՆԵՐՈՒ համաչխարհային միութիւնը Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Գատարթայ – Պալքարի հանրապետութեան մայրաքաղաքին մէջ հինգերորդ համաժողովը դումարած է, ամբողջ աշխարհէն աւելի քան 100 պատուիրակներու մասնակցութեամբ: Կովկասեան այս ժողովուրդը որ Ժ-Ժ. դարուն աքսորուած է, իր մեծագոյն գաղութը ունի Թուրքիոյ մէջ ուրկէ ութ պատուիրակ գացած է համաժողովին: Չէրքէզներու գլխաւոր նպատակները են Կովկաս վերադարձի կարելիութիւն եւ Ռուսաստանի կողմէ պետական քաղաքացիութեան իրաւունքի ճանաչում: Մոսկուա Չէրքէզներու Թուրքիոյ միութիւնը կ'ամբաստանէ Չէչէնիոյ դրամական ու զէնքի օժանդակութիւն կատարելով:

ԻՍՐԱՅԷԼի նորընտիր նախագահը՝ Մոչէ Քացաւ յայտարարած է որ Երուսաղէմ միացնել պէտք է մնայ Իսրայէլի իշխանութեան ներքեւ:

ՍՈՎՐ կը սպառնայ Տաճիկստանի: Ըստ Համաշխարհային Մնունդի Ծրագրին, 3 միլիոն հոգի, այսինքն բնակչութեան կէսը սովի սպառնալիքի տակ են եւ կոչ կ'ըլլայ սիսպղտական օգնութեան կեդրոնական Ասիոյ այդ չրջանի Հանրապետութեան համար, ուր երաչտը աւեր դործած է:

ԵԱԿՈՎ ՍՏԱԼԻՆ, Ստալինի տատան կը բերայ անձնասպան եղած ըլլալ, վրդոված՝ հօրը ոճիրներէն: Պաշտօնապէս, պատահարի դիպուածի մը հետեւանքով մահացած է նման դիմում մը:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

Շնորհաւոր 75-ամեակ «Յառաջ» օրաթերթի եւ վաստակաշատ խմբագիր սիրելի Սրբուհիին:

Օրհնութեամբ
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԲ. ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ
Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ
Արեւելեան Եւրոպայի

Գիւմրի, Օգոստոս 1

***

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Հպարտ եմ շնորհաւորելու «Յառաջ»ի ծնունդը, 75 տարեկան թերթը փառք եւ պատիւ է ողջ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի համար: Ուժ եւ եռանդ ձեր ազգօգուտ գործին:

Սիրով եւ յարգանքներով
ՇՈՎԻՆԱՐ ՁԱԼՈՑԵԱՆ
Հայաստան – Ֆրանսա
բնակերութեան նախագահ

Երեւան, Օգոստոս 2

ԴԵՊԱԿԱՅԱՆԷՆ: Կարմիր բանակի ենթասպայ, զերի ինկած էր 1941 Յուլիս 16-ին, զերման բանակի յարձակումէն 24 օր յետոյ: Փոխադրուած է օֆլակ մը եւ ըստ վրօֆ. Էրիքսոնի («Սրճատէյ թելեկրաֆ», Յուլիս 30), օրէ օր անոր ջղային դրութիւնը կը խանգարուի, 1943 Փետր. 2-ին երբ Գերմանները անձնասպան կ'ըլլան Ստալինկրատ, յոյս մը ունի, բայց, կը յիշէ հօրը մէկ խօսքը՝ «պատերազմական զերի չկայ, միայն դաւաճան կայ»: Ապրիլ 13-ին, Պէրլինի ձախտափիւռը կը հաղորդէ դիակոյտ մը յայտնաբերումը Քաթին, Սմոլենսկի մօտ (այժմ՝ Բելառուսիա), 4500 լեհ սպաներու ոսկրատիւքով: Նկարները ցոյց կը տրուի Ստալինի որդիին՝ «կը տեսնես ինչ որ ըրած էք այդ մարդոց, ի՞նչ տեսակ մարդիկ էք»: Եահկով ցնցուած է, Ապրիլ 15-ին ինքնինք կը նետէ էլեկտրական փշալարերու վրայ, մարմինը կը դանուի, խոցոտուած 4 վամպուշտով: Էրիքսոն կ'ըսէ մահէն եառ իր վրայ պարպուած են այդ փամփուշտները, որպէսզի այն համոզումը տան թէ վախուստի պահուն սպաննուած է:

ՔՈՍՈՎՈՑի ՔՖՈՐ–ի (պաշտպանութեան բազմազգեան ուժեր) ամերիկացի տասնապետ մը Ֆրանք Ռոնկի, 36 տարեկան, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Վիւրցպուրկի (Գերմանիա) ամերիկեան ուժերու զինուորական Ատեանին կողմէ, 11-ամեայ քոսովոցի աղջնակի մը սեռային բռնաբարման եւ սպանութեան համար: Վճիռը կը բացառէ որեւէ ազատ արձակում:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԿՈՒ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ դիմում կատարած են Ընտանիքի Դաշնակցային նախարարին որ Ատեաւածաշունչը դասէ «վտանգաւոր դիրք»երու չարքին երիտասարդութեան համար: Կը մատնանչեն որ ան «ցեղասպանութիւն, ցեղասպաշտութիւն, հակահրէութիւն, մահապատիժ չնացողներու եւ միասեռականներուն համար» կը քարոզէ: Միւնիխի մէջ, կաթողիկէ եկեղեցւոյ բանաբերը անհեթեթ որակած է նման դիմում մը:

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԷՄՊՕ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 2 –

ԱՐԹԻՒՐ ՌԷՄՊՕ ԵՒ ՄԵԾՆ ՍԱՐԳԻՍ

Անվարձահատոյց չի մնար ընթերցողը, որ կը լծուի Արթիւր Ռեմպոյի նամակներուն ընթերցման: Այս նամակները զբաղականութեան հետ գրեթէ ո՛չ մէկ աղբիւր ունին. այսուհանդերձ անոնք կը բացատրեն, կը ջանան մեկնաբանել զրոյին կապերը իր ընտանիքին հետ, կը յայտնաբերեն ու կը յստակացնեն անոր նկարագրին գիծերը, կը վկայեն մանաւանդ անոր անտանելի առապանդներու մասին, հոգեվարքի զողզոթային վրայ:

Անկախաբար այն տուեալներէն, որոնք կը վերաբերին՝ ափրիկեան ցամաքամասէն ներս քաղաքակրթութեան թափանցումի գործընթացին, ու հակամարտութեանց, որոնք կը զարգանային եւրոպական կարգ մը տէրութեանց միջեւ – Անգլիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա-, եթէ Արթիւր Ռեմպո իրը բանաստեղծ, գրականութեան գծով կապ մը չէ ունեցած հայ գրոցի կամ գրականութեան հետ, այսուհանդերձ գինքի, կաշիի ու գոհարեղէնի առեւտուրի մարզին մէջ գործակցած է հայ կաշեգործներու, ոսկերիչներու եւ գինքի վաճառականներու հետ, որոնք գլխաւորաբար հաստատուեր էին Հապէշիստանի մէջ, 19–րդ դարուն: Ռեմպոյի նամակները, ճիշդ է, առատ տեղեկութիւններ չեն տար այս մասին, իր մտահոգութիւնները ըլլալով բացառաբար առեւտրական, չհաղիտական, այսուհանդերձ այդ սակաւ տեղեկութիւններն ալ կարեւոր են, անսպասելի կողմէն կը սուզեն ու կը հաստատեն ուրիշ աղբիւրներէ քաղուած տուեալները:

Այդ հեռաւոր չրջաններուն մէջ 19–րդ դարուն, Հայերու ներկայութիւնը այդքան ալ զարմանալի պէտք չէ թուի: Գահիրէ՝ Օսմանեան կայսրութեան հարաւարեւելեան մասի ծագումն ոստաններէն մին էր, ուր հաստատուած էր կարեւոր համայնք մը, որ յեառաջին, չուրջ կէս դար մը ամբողջ – մինչեւ 20–րդ դարու 60–ական թուականները – հիմնական պիտի կատարէ ներկայ ափիւռքի ընկերային, մշակութային, քաղաքական կեանքի կազմակերպման մէջ, մասնաւորաբար Կոստանդնուպոլսոյ իրը հայ մտաւորականութեան կեդրոնի անկումէն անմիջապէս ետք, եւ իրը այդպիսին Պէյրութի ծագումէն առաջ: Բնական ու տրամաբանական կը թուի Հայոց տարածումը դէպի հարաւ, Սուտան, Սոմալի եւ Հապէշիստան: Եգիպտոսի Հայերը եկեր ու հաստատուեր էին հին ժամանակներուն, իրը Օսմանեան կայսրութեան քաղաքացի – ներ...

Արթիւր Ռեմպոյի առաջին հայ գործակիցի անուան կը հանդիպինք՝ Ատէնէն ուղարկեալ 1988 Փետրուար 1 թուականագիր նամակին մէջ. «Ստեփան Հայը (վաճառական) այստեղէն անցաւ, բնաւ չի դանդաղիր Մենելիքէն, եւ պատրաստ է վերադառնալու, եգիպտոս գնաց ապրանքներ գնելու: Ստեփան երկրորդ դասակարգ հոս այծի մորթ կը ներկէ կարմիր եւ կանաչ, կը ծաւալէ տենդագին գործունէութիւն մը, տեղին է բառը, քանի տենդը գինք չի լքեր» (8): Կաշեգործ Ստեփան կ'աշխատի Ռեմպոյի վաճառատան առջեւէն վազող առուակի ջուրերուն մէջ, ինչ որ կը բացատրէ թէ ինչու տենդէ վարակուած կը մնայ ան (9): Կաշեգործ Ստեփանի մականունն է Միքայէլեան, եւ եղբայրն է՝ Հաճի Կեպրէ Մասքալի... (10):

Այնուհետեւ կը յայտնուի Մեծն Սերգիս (11): «Այս պահապանը կը յանձնեմ Սերգիսին. անոր մէջ պիտի դանէք թադաւորին մէկ հրամանագիրը, զոր ինձմէ խնդրեր էիք Սերգիսին միջոցով, գանձելու համար 38·248 թալէր» (12): Այլուր Ռեմպո կը գրէ, – «կը թուի թէ այս նշանաւոր Սերգիսը կը զուարճանայ Հարրարէն երթալով Կալլաներու դէմ արշաւանքներ կատարելով: Օրէ օր աւելի կը խանգարէ ճամբան» (13):

Հարրարէն՝ 1889 Սեպտեմբեր 13–ին ուղարկուած նամակի մը մէջ, Արթիւր Ռեմպո կը դանգատի իր թղթակիցին՝ զուլուցերացի ճարտարապետ եւ գինքի մեծ վաճառական Ալֆրէտ Իլկին, թէ «Սերգիս վաղայջորդ օրը դիւանագիտական չըրջապտոյտի կը մեկնի դէպի Օպոք, Ճիպութի, Զէյլահ, Աէնն եւ այլն, եւ այլն: Ի՞նչ գործ տեսնելու կը ղրկեն գինքը այդ տեղերը (14): Նոյն նամակին՝ Ռեմպո կը կցէ ուրիշ նամակ մը՝ ուղղեալ Մարտիրոս Մկրտիչեանին:

Գանգատ մըն ալ ուրիշ հայու մը վերաբերեալ, բայց այս անգամ Ալֆրէտ Իլկէն, ուղղեալ՝ Արթիւր Ռեմպոյին, – «Ձեր նշանաւոր մարդպրիտները Տիգրան եւ Ընկ., աւելի լաւ կ'ընէիք անոնցմով կաքաւներ որսալով, ասիկա ձեզի աւելի չահ պիտի ապահովէր, քան զանոնք վաճառել Հարրարէն քանի մը հարիւր մղոն հեռուները» (15):

Հայերու հետ Արթիւր Ռեմպոյի գործակցութիւնը կը սահմանափակուի առեւտրական եւ թղթատարական մարզերուն միայն: Այս վկայութիւնները ունին առաւելութիւնը անմիջականութեան: Ժամանակիցի հարազատ վկայութիւններ են անոնք, 19–րդ դարու երկրորդ կէսէն ասդին հիւսիս – արեւելեան Ափրիկէի երկիրներուն մէջ Հայերու ներկայութեան մասին: Անոնք աւաւելաբար կարեւոր դիրքերու հասած ճարտարարուեստականներ են, ինչպէս կաշեգործ կամ ոսկերիչ, եւ կամ վաճառականներ:

Արթիւր Ռեմպոյի հետ գործակցութեան կապով յիշատակուած անուններուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի կը մնայ «Սերգիս»ը, որ գաւառաբարբառային հնչումով աղաւաղուած Սարգիսն է, եւ Ֆրանսերէն տառադարձութեամբ հնչումին պահպանման համար երեք տարբեր ձեւերով գրուեր է:

Այս անունին վերաբերեալ չահեկան բայց նմանապէս սակաւ տեղեկութիւններ տրուած են Ա.Սեթիս Թերզիպաշեանի կողմէ, որ 1929–ին հաստատուած էր Ատէնէն – Լէ – Պէնի մէջ, Փարիզի մօտ: Այս թուականին ստանձնելով «Ուէսթըրն Օսթրելիըն» ապահովագրական ընկերութեան Եգիպտոսի եւ Եթովպիոյ ընդհանուր քննիչի պաշտօն մը, երկու տարիով գտնուած է Եթովպիա (16):

Ֆինանսական հարցերէն եառ իր գրական հակումներուն կը պարտինք այս ամբողջացուցիչ տեղեկութիւնները այս «Սերգիս»ի մասին, որ՝ ի տարբերութիւն միւս յիշատակուած անձերուն՝ առասպելական կերպար մը ունեցեր է: Արդէն թելադրական է Արթիւր Ռեմպոյի գանգատին մէջ տեղ գտած «դիւանագիտական առաքելութիւն» եզրը, որ ստուգիւ կը հաստատէ թէ յիշեալը արտասովոր անձ մը եղած է:

Ա. Թերզիպաշեան կը հաստատէ թէ հնարհիւ իր աչքառու գործունէութեան ան արժանացած է «Թըլլըֆ» մականիրին, որ եթովպերէն կը նշանակէ «Մեծն» ան կը կոչուէր Մեծն Սարգիս, որ 19–րդ դարու վերջերը, Արարկիրէն Եթովպիա գաղթած էր բախտ որոնելու համար: Սարգիս Թերզեան իր արկածախնդրական ուղեւորութեան կը ձեռնարկէ, պատանի հասակէն ըմբոստանալով հօրը դէմ: Նախ կ'երթայ Էրզրում, ուրկէ կ'անցնի Իզմիր:

Իզմիր եգիպտական վրայ բանուկ ու բարգաւաճ նաւահանգիստ մը ըլլալով կարեւոր հանգրուան մը կը հանդիսանայ Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաք Իսթանպուլէն Գահիրէ երկարող ծովային երթուղիին վրայ: Թերզեան չուշացար անցնելու Եգիպտոս, եւ իջնելով աւելի հարաւ Սուեզէն անդին, կը հասնի Հարրար քաղաքը, Սոմալիի սահմանին վրայ: Գոանամեայ Սարգիսին կը վիճակուի առաջին անգամ ըլլալով ռազմա – քաղաքական դեր մը՝ անկախութեան համբուն վրայ, կազմաւորման մէջ եղող Եթովպիոյ պատմութեան մէջ: – Երբ Շոայի թագաւոր Մենելիք կը յարձակի արաբ իշխանաւոր Էմիր Ապտալլայի վերայ, այս վերջինը քաղաքին քրիստոնեաները հսկողութեան տակ կ'առնէ: Ատոնց մէջ է Սարգիս Թերզեան, որ առաջին հերթին խոյս կուտայ Էմիր Ապտալլայի ուժերուն հսկողութենէն, եւ իր չուրջ համախոհներ հաւաքելով նախաձեռնարկ կ'ըլլայ գէնք ի ձեռին դիմադրական չարժումի մը: Էմիրի ուժերուն պարտութեան վաղորդայնին, Սարգիս պղուլը կ'անցնի պատուիրակութեան մը, որ կ'երթայ քաղաքը յանձնելու Մենելիքին:

Ապա Եթովպացի թագաւորը վերահաս ըլլալով Սարգիս Թերզեանի սխրագործութեանց, իրեն կը վստահի պաշտօնական առաքելութիւն մը՝ քաղաքը մաքրագործելու. կը վարձատրէ գինք եւ ետքառի կառավարիչի պաշտօնը վստահելով իրեն: Այնուհետեւ ան կը կազմակերպէ պատժական դանդաղ արշաւանքներ՝ եթովպական իշխանութեանց դէմ ըմբոստացած Սոմալիներու վրայ: Ինք կը ստանձնէ նաեւ Օկաէն ընդարձակ նահանգին մէջ կարգն ու կանոնը հաստատելու առաքելութիւնը:

Անգամ մը որ յարաբերական հանդարտութիւն մը կը հաստատուի չրջանին մէջ, Սարգիս Թերզեան Հարրար քաղաքին մէջ կը հիմնէ գէնքի ու գինամթերքի ներածման ընկերութիւն մը, եւ ասոր անօրէնութիւնը կը վստահի՝ իր հրաւէրով Եթովպիա եկած իր եղբայրներուն, եւ այդ հանդամանքով կը ճամբորդէ Ֆրանսա, Պելժիա, Գերմանիա, Անգլիա եւ Միացեալ – Նահանգներ, Նիւ – Եորք եւ Ուաշինկթըն, ուր կը հասնի 1905 Նոյեմբեր 22–ին, եւ կ'ընդունուի նախագահ Թէոտոր Ռուզվելթի կողմէ, ամերիկացի նախագահին յանձնելու համար Մենելիքի նուէրները, ինչպէս առիւծ մը եւ երկու վագրակներ: «Ուաշինկթըն Թայմզ» օրաթերթը յաջորդ օր լայնօրէն կ'արձագանգէ Սարգիս Թերզեանի այս արտասովոր առաքելութեան (17): Այս ճամբորդութեանց գլխաւոր առաջադրանքն է գէնքի ու գինամթերքի մատակարարումը Մենելիքին, որոնք կը դիւրացնեն իշխանութերին արշաւանքները եւ իր հեղինակութեան ամրապնդումը երկրին մէջ: Այս գէնքերը կը գործածուէին առաջին հերթին Եգիպտացիներու դէմ, յետագային նաեւ հոգատար Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ դէմ: Այն գէնքեր կը հայթայթէր նաեւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ գործող ըմբոստներուն... (18):

Ատեսայի մէջ, Իտալացիներու դէմ բախտորոշ յաղթանակէն եառ, Մեծն Սարգիս կը հաստատուի մայրաքաղաք Ատիս Ապապայի մէջ, ուր կ'ընդարձակէ իր գործառնութիւնները ո՛չ միայն գէնք, այլ նաեւ երկրագործական ու ճարտարարուեստական գործիքներ եւ ... չոգեկառք ներածելով: Ան կը վայելէր անվերապահ վստահութիւնը Մենելիքին:

Այս մարդին մէջ Մեծն Սարգիս ազգ գործակիցը կը գտնայ Զուլիցերիոյ Ցիւրիխ քաղաքէն՝ ճարտարապետ Ալֆրէտ Իլկի, «լայն գաղափարներու» եւ «անառարկելի բարոյականի տէր» անձ մը, ծնած՝ Արթիւր Ռեմպոյի նման 1854–ին: Իտալացիներու պարտութեան վաղորդայնին, Ալֆրէտ Իլկ, Իտալիոյ վարչապետին խնդրանքին վրայ, կը միջնորդէ՝ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ «խօսակցութիւնները դիւրացնելու համար: Խաղաղութիւնը կը կնքուի 1896 Հոկտեմբեր 26–ին: Հինգ ամիս ետք Մենելիք վարչապետ կը նշանակէ Ալֆրէտ Իլկը» (19): Մենելիքի վստահելին՝ Մեծն Սարգիսը կը դառնայ արդի Եթովպիոյ առաջին վարչապետին վստահելին:

Ռ. Փենքհըրսթ՝ Ս. Թերզեանին յատկացուած յարաբերաբար երկար ուսումնասիրութիւնը կ'եզրափակէ այս բառերով, – «(...) իր ասպարէզը կորուկ ընդհատուեցաւ 1915–ին, երբ չհեղլէ ետք օրինաւոր դատ մը ընդդէմ իր հայրենակիցներէն մէկուն, Գերմանի հիւպատոսարանին կապուած դատարանին մէջ, զընդահատար սպանուեցաւ հակատակորդին կողմէ: Իր նշանաւոր երկաթեայ փոխադրակառքը (20), գրեթէ խորհրդանշականօրէն խորտակուեցաւ մեւնոյն ժամուն: Այնուհետեւ ո՛չ ոք կարողացաւ զայն վերանորոգել կամ տեղափոխել, եւ չուրջ երկու տասնամեակ մնաց այն հրապարակին վրայ, ուր կանգ առած էր: Փոխադրակառքը, խորհրդանիշը՝ Եթովպիոյ Մեծն Հայուն նորագարութեանց վերջինին, այնքան տպաւորեց ժողովուրդին երեւակայութիւնը, որ չրջանը մինչեւ այսօր ծանօթ է իբրը Սափարա Պափուր (Խորտակուած մեքենային հրապարակ): Մեքենային վիճակը նմանապէս յաւերժացած է ամսագրական (21) ժողովրդային բանահիւսութեան մաս կազմող քերթուածի մը մէջ, որ կ'ազդարարէ պերճազգեստին թէ կրնայ անօգտակար դառնալ Սարգիս Պապուրի նմանը» (22):

Եթովպիոյ վրայով այս երկար չեղուածը կը բացատրուի եւ ընկալուելու է իբրը արտայայտութիւնը անդիմադրելի փորձութեան մը, – երբ կը կարգանք Ռեմպո, անկարելի է կոյր ձեւանալ եւ անտեսել անոր կեանքին զուգահեռ եւ մեր ժամանակագրութեան կապուած, մաս կազմող երեւոյթ մը:

Ֆրանսայի նորագարթ բանաստեղծը, պուա անճնական – առեւտրական – չրջունն ընդմիջէն երկար այլ այնքան ալ հեկան ուղեւորութեան ընթացքին, կարելի չէ անտես անցնիլ Սարգիս Թերզեանի տիրակալ ներկայութեան կողքին, կամովին կուրանալ, կռնակ դարձնել չտեսնելու համար գինքը: Ռեմպոյի նամակներուն մէջ զրանցուած վկայութեան արժէքը – նոյնիսկ կիսկատար – անգնահատելի է, իբր լրացուցիչ ուրիչ աղբիւրներու քաղուած տուեալներուն:

Կայ նաեւ մղիչ ուրիչ պատճառ մը եւս. Արդարեւ, որքան ալ առասպելական դած է Մեծն Սարգիսի կերպարը, նոյնիսկ համեմատութեամբ ալ ան գոհը եղած – եթէ ներելի է այսպէս արտայայտուիլ... – անարդարանալի անհետումի իր չիշատակին, իր անուան: Իր անունը զրանցուած է ժամանակի միջազգային մամուլով կարգ մը օրկաններու, դիւանագիտական արխիւներու (Ֆրանսա, Իտալիա, Զուիցերիա, Գերմանիա, Պելժիա, Եթովպիա, Միացեալ – Նահանգներ): Չեռնարկէ հայ մը արտակարգ վերջապէս եղերական ճակատագրով Մինչ ինք կը մնայ մոռացութեան փոսին մէջ, ազգորական մը՝ մահէն անդին, չունայ՝ հայրենի Արարկիրէն... Իր անհետումը ամփոփուած են Ատիս – Ապապայի մեծ «կուբլի» կոչուած դերեզմանատան մէջ:

(Շար. 2)

Ծանօթագրութիւններ. —

(8) Oeuvres complètes, La Pléiade, NRF/Gallimard, pp. 479-480.

(9) Էջ 496:

(10) Էջ 550:

(11) *Սերգիս* նամակներու մէջ տարբեր ձեւով – Cerkis, Serkis կամ Serquis:

(12) Էջ 522:

(13) Էջ 537:

(14) Էջ 580:

(15) Էջ 581:

(16) «Երկու տարի Ատիս Ապապայի մէջ», Էջ 294–299:

(17) R. Pankhrust, «Ethiopian Armenian Relations - III», **Sarkis Terzian**, pp. 366-378.

(18) Տե՛ս. նոյն տեղ, Էջ 368, Յատկապէս Օֆիսի արխիւներ, թիւ 403/221, փոսթէք, 1895 Դեկտեմբեր 15:

(19) Arthur Rimbaud, «Correspondance 1888-1891», préface et notes de Jean Voellmy, p. 31 et 35. Շատ հետաքրքրական է որ Ալֆրէտ Իլկի արխիւներուն մէջ, որոնց չկրցանք մատչիլ հակառակ մեր ջանքերուն, շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակեն Ս. Թերզեանի կեանքին ու գործունէութեան վերաբերեալ:

(20) Տե՛ս. Փենքհըրսթի երկը, Էջ 378:

(21) *Ամհարական* – (Ամհարա անունէն: Ամհարա՝ կեդրոնական Նահանգ երկրագործական պիոյ) եթովպական խումբին պատկանող սեմականական լեզու՝ որ կը գործածուի հասարակական վերին սարահարթի մեծագոյն մասին մէջ:

(22) Տե՛ս. Փենքհըրսթի երկը, Էջ 378:

ՌՈՄԵՐԸ՝ *տարածքազուրկ ժողովուրդ մը*

Յուլիս 25-ին Փրակայի մէջ սկսած էր Ռոմերու միջազգային միութեան համաշխարհային ժողովը որուն 39 երկրէ մասնակցութիւն կը բերէին 300 պատուիրակներ: Ռոմերը այն ազգն են որ աւելի ծանօթ է ցիկան անունով. սխուամած է մարդոյ աշխարհի մէջ: Իրենց զումարը, կը կարծուի թէ 15 միլիոնի չուրջ է:

Համագումարին ընդհանուր քարտուղարը Էմիլ Սգուբա որ Զեխիոյ բնակիչ 43 տարեկան վաճառական մըն է, պատասխանելով «Լիպերասիոն»ի հարցումներուն, կ'ըսէ թէ իրենց թիւով աւելի կարեւոր են քան եւրոպացի ուրիշ ազգերը, ինչպէս՝ Գելժերը, Հոլանտացիները, կամ Զեխերը: Այսուհանդերձ, միշտ փոքրամասնութիւն, կամ ցեղային խումբ նկատած են իրենց ապրած սա կամ նա երկրին մէջ: Իրենց դլխաւոր յատկանիշն է ատած քաղաքակրթի վիճակը. Ռոմերու ներկայութիւնը չի սահմանուիր հողային պատկանելիութեամբ: Այդ պատճառով ալ, յատակ սահմաններու տէր պետութեան մը հարցը խնդրոյ առարկայ չէ անոնց համար: Տարածքազուրկի յատկանիշը դարձած է Ռոմերու իւրայատուկ ինքնութեան գլխաւոր բաղկացուցիչը: Այսօր երբ Եւրոպան կը դիմէ դէպի եւրոպական համայնքի քաղաքացիութեան մը հանդրուանին, Ռոմերը հարց կուտան թէ ինչո՞ւ պիտի չըլլայ ռոմ Եւրոպացի հասկացութիւն մը, ինչպէս՝ Ֆրանսացի եւրոպացին, կամ դերմանացի Եւրոպացին: Անոնք կ'ուզեն իրենց յատուկ անցագիր ունենալ, ներկայացուել ՄԱԿ-ի մէջ ոչ միայն որպէս ոչ կառավարական կազմակերպութիւն:

Ռոմերու համար գործածուած ժիթան կամ Ցիկան որակումները օտարներու կողմէ գործածուածներ են, կը կրեն վարկաբեկիչ չեշտ մը: Իրականութեան մէջ բոլորն ալ ռոմական նոյն ծագումը ունին: Իրենց լեզուին կորիզը նոյնն է, թէ նոյնիսկ չրջաններու կապուած բարբառային տարբերութիւններ կան: Կայ նաեւ զանազան տեղական լեզուներէ կատարուած փոխառութիւններու մեծ թիւը: Արդէն համաժողովին գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ լեզուին միատարրումը եւ կարգադասումն է: Համաժողովի առիթ մըն ալ եղած էր ներկայացնելու ռոմերէնի առաջին մեծ բառարանը:

Եւրոպայի բնակիչ Ռոմերու թիւը 7 – 8,5 միլիոնի միջեւ է: Ամէնէն մեծ փոքրամասնութիւնը ունի Ռումանիան 2 – 2,5 միլիոնով, մինչ երկրին ընդհանուր բնակչութիւնը 22,5 միլիոն է: Կը յաջորդեն Պուլկարիան եւ Սպանիան 800 հազարով, Հունգարիան՝ 600 հազարով, Սլովաքիան եւ Թուրքիան 500-ական հազարով: Տեզական բնակչութեան հետ Ռոմերու ամէնէն բարձր համեմատութիւնը (10%) ունի Սլովաքիան: Ֆրանսայի մէջ 280 – 340 հազարի միջեւ է անոնց թիւը:

Ռոմերու հնդկական ծագումը առաջին կերպով յայտարարուած է 1763-ին հունգարացի ատուածաբան Ս. Վալիի կողմէ: Անոնց առաջին գաղթական բազմութիւնները արեւմուտք հասած են ԺԴ. դարուն. անցած են Միջագետքէն, Թուրքիայէն: ԺԵ. դարուն ռոմ ցեղախումբեր ցրուած են ամբողջ Եւրոպայի տարածքին, ներառեալ՝ Սկովտիան եւ Անգլիան:

Ռոմերու լայն մեծամասնութիւնը դէչ կացութեան մէջ կը գտնուի: Ժողովրդավարական կարգերը անդամ չեն կրցած արգելք ըլլալ խորական վերաբերումներու. օտարատեացութիւնը չատ խոր արմատներ ձգած ըլլալով ժողովուրդներու մէջ: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ անոնց երեք չորրորդը կամ անգործ է, կամ չատ խախուտ աշխատանք ունի: Ատոր պատճառը ուսումի չատ ցած մակարդակն է որ հետեւանք է զրկանք թիրախ առնող խորականութեան: Ամէնէն անմխիթար պայմանները ունին Ռումանիոյ ապրողները որոնց 90%-ը դործազուրկ է. կ'ապրին հեռաւոր դիւղերու մէջ, յաճախ առանց էլեկտրականութեան ու առանց հոսանք ջուրի: Իսկ ամէնէն լաւ վիճակի մէջ են Սլովաքիա ապրողները, խորականութեան դէմ սահմանադրութեամբ դրուած արգելքը յարգել տալու կառավարութեան չանքերուն չըմորհիւ:

Ռոմերը չատ յաճախ յարձակումներու ալ թիրախ կ'ըլլան, ցեղապաշտ խումբերու, օտարատեացներու կողմէ: Քոսովոյի մէջ, օրինակ՝ անոնք գոհ կ'ըլլան Սերպերու եւ Ալպանացիներու բրտութեան: Այնքան որ բազմաթիւ Ռոմեր պարտադրուած են խոյս տալ այդ ահաբեկչութենէն: Այդ դժբախտները չեն կրնար ապաստանելի կարգավիճակ ալ ունենալ, հակառակ իրենց ինքնութեան պատճառով վտարուած ըլլալու իրողութեան:

ԲԱՂՀԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ

ՎԱՉԵԼ ՇՈՒՔՈՎ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԵՐՋԱՆԿԱՑԻՇԱՏԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԱՒՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման տարելիցին առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 16-ին՝ Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատոյց եւ քարոզեց Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Վաժակ Արք. Պարսամեան: Օրուան երգեցողութիւնը կատարեց Մայր Տաճարի Դպրաց Դասը՝ դեկավարութեամբ Խորէն Մէլքոնեանի, երգահարն էր Ֆլորէնս Աւագեան:

Մայր Տաճարի նուագարանները ամբողջութեամբ գրաւուած էին երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակը յարգող հաւատացեալներով:

Առաջնորդը իր քարոզի ընթացքին՝ ի մէջ այլոց ըսաւ. – «Վեհափառին յիշատակը տակաւին կենդանի է մեր բոլորին սրտերուն եւ հոգիներուն մէջ: Զարմանալի երեւոյթ է որ անդենականէն իսկ ան նոյն եռանդով կը խանդավառէ եւ կը ներշնչէ մեզ բոլորս: Ան ոչ միայն եղաւ ազատ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, այլ ինչպէս ինք կը սիրէր կրկնել, եղաւ «պատմութիւն կերտողը»: Ապա, Սրբազան Հայրը անդրադարձաւ անոր մանկութեան, երիտասարդութեան եւ երկու կաթողիկոսական աթոռներու պահակալութեան չրջաններուն, ինչպէս նաեւ մէկ – եկեղեցական բարձր չրջանակներուն մէկը անոր վայելած յարգանքին ու պատիւին: «Գարեգին Կաթողիկոս անձնապէս չհլսած է որ մենք պէտք չէ որ պատուհանք անձը՝ այլ անոր չատագոված պաղպաղանները», եզրակացուց Սրբազան Հայրը:

Հոգեհանգստեան պաշտօնը սկսաւ Գթա, Տէր»ի չայող երգեցողութեամբ, եւ վերջ գտաւ «Հայրապետական Մաղթերգ»ով:

Ապա, Առաջնորդարանի Հայկ եւ Ալիս Գալուստեան Հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեճաշ՝ հիւրընկալութեամբ Վեհափառ Հայրապետի երկար տարիներու բարեկամ Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Լիզա Տիտիզեանի (Լոնտոնէն):

Ներկայ էին մօտ 400 հոգիներ:

Առաջնորդին կողմէ սեղանի օրհնութենէն ետք, Պր. Հայկ Տիտիզեան երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին «վէնաց» առաջարկեց: Օրուան հանդիսավար Տոքթոր Րաֆֆի Յովհաննէսեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.– «Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումով Հայաստանեայց Եկեղեցին ունեցաւ մեծ կորուստ մը: Ան մեծ աւանդ մը ձգեց մեզի եւ մեր զաւակներուն»:

Խօսելով Գարեգին Կաթողիկոսի մէջ – եկեղեցական գործունէութեան մասին եւ անձնական յիշատակներ պատմելով՝ Փրոֆ. Ռապըրթ Ռայթ վախճանեալ Կաթողիկոսը կոչեց «Ուղղափառ մեծ եկեղեցական մը, օրինակելի քրիստոնեայ մը եւ ղեկավարներու ղեկավար մը»:

Փրոֆ. Ճիվաննի Կուայիթա, որ դասախօս է Մոսկուայի Համալսարանին մէջ եւ 1997-ին Փրանսերէն լեզուով հրատարակած է «Երկնքի եւ երկրի միջեւ. Հարցազրոյց Գարեգին Ա.ի հետ» դիրքը, պատմեց իր անձնական ապաւորութիւններուն մասին եւ ըսաւ որ Գարեգին Ա. Արեւելեան Քրիստոնէական աշխարհի ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն էր, հարցազրոյցի ընթացքին ան անկեղծութեամբ պատասխանած է բոլոր հարցումներուն՝ որոնք ազերս ունէին Հայաստանի եւ Հայ Եկեղեցւոյ, արդի դարու մարտահրաւէրներու եւ գործակցական հարցերու հետ: Փրոֆ. Կուայիթայի յիշեալ դիրքի անգլերէն թարգմանութիւնը, դեռ պատիպ հրատարակութեամբ, նոյն օրը տրամադրուեցաւ ներկաներուն:

Տոքթոր Վարդան Գրիգորեան ըսաւ որ 50 տարիէ ի վեր կը ճանչնար Գարեգին Կաթողիկոսը: Պատմեց յիշատակներ եւ ըսաւ որ ան իր ուսուցիչը եղած է: Ապա արտայայտուեցաւ «Գարեգին Ա.՝ դասախօսարակը, դիտնականն ու հայազգի ղեկավարը» նիւթին չուրջ:

Յուզիչ էին Գարեգին Կաթողիկոսի եղբօրորդւոյն՝ Յակոբ Սարգիսեանի արտայայտութիւնները՝ երբ ան պատմեց դրուագներ Կաթողիկոսի կեանքէն եւ ըսաւ որ ան չատ խոր ազդեցութիւն ունեցած է անձնապէս իր եւ իր հարազատներուն վրայ:

Յուսալքուեցաւ տեսերիզ մը. նախ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդ իր ողջոյնի եւ դնահատանքի խօսքը կը փոխանցէր ներկաներուն՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանման առաջին տարելիցին առիթով, եւ ապա, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի այցելութիւններէն եւ արտասանած խօսքերէն յայող կերպով համադրուած մասեր:

Փակման խօսքը արտասանեց Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Վախր նորէն սիրտը կը մանէր: Ցեղափոխութեան ատեան կոչը նորէն կը յառնէր աչքին:

– Նստեցէ՛ք, Մարտիկ էֆէնտի:

Մեքենաբար աթոռի մը ծայրը նստեցաւ, երկչոտ: Լռութիւն մը ծանրացաւ՝ մութին ահաւորութիւնը կրկնապատկելով Մարտիկ աղային համար, որ չէր համարձակեր նայիլ, ո՛չ ալ բերանը բանալ:

– Պարոնայք ժողովականները ներկա՞յ են ամէնքն ալ, – հարցուց Սուրեան:

Մէկը կը պատրաստուէր այո ըսելու, երբ Սուրեան խոժոռ նայուածքով մը ինքզինքին բերելով զայն, աւելցուց, ձեռքը դէպի դատարկ աթոռները երկնցուցած:

– Պարապ աթոռներ կը տեսնեմ կոր, ո՞ւր են Ատոմը, Վահէն, Հրաչեան, Շաւարը:

– Չեկան, – ըսաւ մէկը:

– Չեկա՞ն մի. ի՞նչ ըսել է, մի՞թէ ազդարարուած չէին ներկայ գտնուիլ այսօրուան նիստին. 20-ական ղրուշ տուգանքի պատապարտուած են ամէնքն ալ ... դիւանադպի՛ր, արձանագրեցէ՛ք:

Դրասեղանին քով գտնուող մէկը երեսաց: Լռութեան կարճատեւ մի քանի վայրկեան մը ետքը Սուրեան ոտքի ելաւ ու Մարտիկ աղային ուղղուելով.

– Մարտի՛կ էֆէնտի, – ձայնեց, – տեսէ՛ք, պէտք է դիտնաք, թէ չնորհը, զոր կ'ընենք ձեզի այսօր, բացառիկ պատիւ մ'է, զոր ոչ մէկուն ըրած ենք մինչ ցայժմ: Բայց ձեր մատուցած ծառայութիւնները արժանի ըրին զձեզ այս պատուին:

– Շնորհակալ եմ, – մռմռաց Մարտիկ աղա:

– Հոս այժմ բաներ պիտի տեսէք, խօսքեր պիտի լսէք, որոնց հրապարակումը մեծապէս կրնայ վտանգել սուրբ դործին յաջողութիւնը, այդ դաղտնիքները էական կարեւորութիւն մը ունին: Պէտք է երդնուիք ձեր պատուոյն վրայ, որ ձեր տեսածներէն ու լսածներէն ոչինչ պիտի յայտնէք որու որ ըլլա՛յ...

– Կ'երդնում:

– Լա՛ւ: Անցնինք հիմա օրակարգին:

Զանգակի հարուած մը թրթռաց: Մարտիկ աղա ինքզինքը ժողովքագեղ ու ըսպասումի հեչտաւէտ սարսուռը ունեցաւ հանդիսատեսին, որ մօտ կը ղայ վարդոյրին բացումը:

– Դիւանադպի՛ր, կարդացէ՛ք տեղեկագիրը:

Դիւանադպիր ըսուածը սկսաւ կարդալ ձեռքը բռնած թուղթը.

«Կեդրոնէն մասնաճիւղերուն ղրկուած Նոյեմբեր 20 թուագրեալ հրամանագրին համաձայն վանի մէջ կազմակերպուող հայ զօրագունդին սպառազինման ծառայելիք 10·000 Մաւզէրեան հրացաններուն եւ 100·000 փամփուչտներուն գնումին հարկաւոր եղած դումարը, կուսակցութեանս զանազան մասնաճիւղերուն մէջ բաժնուած ըլլալով, մեր Ազգքանդղիոյ Կոմիտէին ինկած բաժինը, որ է 100 օսմանեան ոսկի, դանձուած ձրկելով թէ՛ հոս, թէ՛ Գահիրէ, կեդրոն ղրկուեցաւ ամբողջ չարաթ գաղիական թղթատարով»:

Մարտիկ աղա ականջները ծռած մտիկ կ'ընէր:

– Շարունակեցէ՛ք, – հրամայեց Սուրեան:

Երբ տեղեկագիրը լմնցաւ, Սուրեան դանգակի նոր հարուածով մը լռութիւն պահանջելէն ու իր առջեւ խառնիխուռն դիզուած թուղթերուն մէջ երկար բառակ պրպըտելէն ետքը ոտքի ելաւ՝ ձեռքը թուղթ մը բռնած:

– Պարոննե՛ր, կեդրոնը ըստ իր սովորութեան, ղրկած է մեզ մեր կուսակցութեան ընդհանուր յեղափոխական գործունէութեան մէկ ամփոփ տեղեկագիրը, որուն ինչ – ինչ կէտերը կ'ուզեմ կարդալ ձեզ առ ի քաջալերութիւն: Այս տեղեկագիրը, որ ինչպէս պիտէք, կարելի չէ «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակել պարունակած զաղտնիքներուն համար, մեծապէս քաջալերիչ է եւ յուսատու, որովհետեւ անդամ մը եւս մէջտեղ կը հանէ մեր անդամներուն անվեհերութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ ճարպիկութիւնը, մեր յեղափոխական կազմակերպութեան զօրեղ կազմակերպութիւնը եւ կը ներշնչէ մեզ հաւատքը, թէ մօտաւոր ապադայի մը մէջ կը հասնինք մեր սրբազան նպատակին, այն է՝ Հայ Ազգին ազատումը թուրք բռնապետութեան լուծէն: Ահաւասիկ է՛ն չահեկան մասերը.

«Սեպտեմբեր 20-ին Լանայ մէջ, Կոմիտէին հրամանաւ ատօթի ենթարկուեցաւ ու գնդակով մը սպանուեցաւ ծանօթ հայ մտաւորական՝ Տիգրան Պօղոսեան, նոյն ամսոյն 22-ին, Բազէչի մէջ, 95-ի չարչարուն տարեկան մեծ դեր կատարող ծանօթ մարդասպան քիւրտ Ահմէդ բէկը դիշերանդոր է, կամ չատ խախուտ աշխատանք ունի: Ատոր պատճառը ուսումի չատ ցած մակարդակն է որ հետեւանք է զրկանք թիրախ առնող խորականութեան: Ամէնէն անմխիթար պայմանները ունին Ռումանիոյ ապրողները որոնց 90%-ը դործազուրկ է. կ'ապրին հեռաւոր դիւղերու մէջ, յաճախ առանց էլեկտրականութեան ու առանց հոսանք ջուրի: Իսկ ամէնէն լաւ վիճակի մէջ են Սլովաքիա ապրողները, խորականութեան դէմ սահմանադրութեամբ դրուած արգելքը յարգել տալու կառավարութեան չանքերուն չըմորհիւ:

Ռոմերը չատ յաճախ յարձակումներու ալ թիրախ կ'ըլլան, ցեղապաշտ խումբերու, օտարատեացներու կողմէ: Քոսովոյի մէջ, օրինակ՝ անոնք գոհ կ'ըլլան Սերպերու եւ Ալպանացիներու բրտութեան: Այնքան որ բազմաթիւ Ռոմեր պարտադրուած են խոյս տալ այդ ահաբեկչութենէն: Այդ դժբախտները չեն կրնար ապաստանելի կարգավիճակ ալ ունենալ, հակառակ իրենց ինքնութեան պատճառով վտարուած ըլլալու իրողութեան:

ԲԱՂՀԱՆ

– Պարոնայք, կեդրոնը ըստ իր սովորութեան, ղրկած է մեզ մեր կուսակցութեան ընդհանուր յեղափոխական գործունէութեան մէկ ամփոփ տեղեկագիրը, որուն ինչ – ինչ կէտերը կ'ուզեմ կարդալ ձեզ առ ի քաջալերութիւն: Այս տեղեկագիրը, որ ինչպէս պիտէք, կարելի չէ «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակել պարունակած զաղտնիքներուն համար, մեծապէս քաջալերիչ է եւ յուսատու, որովհետեւ անդամ մը եւս մէջտեղ կը հանէ մեր անդամներուն անվեհերութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ ճարպիկութիւնը, մեր յեղափոխական կազմակերպութեան զօրեղ կազմակերպութիւնը եւ կը ներշնչէ մեզ հաւատքը, թէ մօտաւոր ապադայի մը մէջ կը հասնինք մեր սրբազան նպատակին, այն է՝ Հայ Ազգին ազատումը թուրք բռնապետութեան լուծէն: Ահաւասիկ է՛ն չահեկան մասերը.

«Սեպտեմբեր 20-ին Լանայ մէջ, Կոմիտէին հրամանաւ ատօթի ենթարկուեցաւ ու գնդակով մը սպանուեցաւ ծանօթ հայ մտաւորական՝ Տիգրան Պօղոսեան, նոյն ամսոյն 22-ին, Բազէչի մէջ, 95-ի չարչարուն տարեկան մեծ դեր կատարող ծանօթ մարդասպան քիւրտ Ահմէդ բէկը դիշերանդոր է, կամ չատ խախուտ աշխատանք ունի: Ատոր պատճառը ուսումի չատ ցած մակարդակն է որ հետեւանք է զրկանք թիրախ առնող խորականութեան: Ամէնէն անմխիթար պայմանները ունին Ռումանիոյ ապրողները որոնց 90%-ը դործազուրկ է. կ'ապրին հեռաւոր դիւղերու մէջ, յաճախ առանց էլեկտրականութեան ու առանց հոսանք ջուրի: Իսկ ամէնէն լաւ վիճակի մէջ են Սլովաքիա ապրողները, խորականութեան դէմ սահմանադրութեամբ դրուած արգելքը յարգել տալու կառավարութեան չանքերուն չըմորհիւ:

Ռոմերը չատ յաճախ յարձակումներու ալ թիրախ կ'ըլլան, ցեղապաշտ խումբերու, օտարատեացներու կողմէ: Քոսովոյի մէջ, օրինակ՝ անոնք գոհ կ'ըլլան Սերպերու եւ Ալպանացիներու բրտութեան: Այնքան որ բազմաթիւ Ռոմեր պարտադրուած են խոյս տալ այդ ահաբեկչութենէն: Այդ դժբախտները չեն կրնար ապաստանելի կարգավիճակ ալ ունենալ, հակառակ իրենց ինքնութեան պատճառով վտարուած ըլլալու իրողութեան:

ԲԱՂՀԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ· –

Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 3·000 *ֆրանք։*

Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 3·000 *ֆրանք։*

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 2·000 *ֆրանք։*

Հայ Մշակոյթի Տուն 2·000 *Ֆր·։*

Օր· Սօնիա Յովսէփեան 1·000 *Ֆր·։*

Սէն – Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցի 1·000 *ֆրանք։*

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 1·000 *ֆրանք։*

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր մխօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՊԱՆԵԷՕԳԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մխօրեայ դասընթացքները— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» *դպրոցը*
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION DU SEJOUR FAMILIAL à Bellefontaine du 19 au 27 août

Nombre d'inscriptions insuffisant.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

⁂

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՏՍՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՑ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն· –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։ Յուլիս 16–ի Պէլֆոնթէնի դաշտահանդէսին առթիւ· – Ռահել պրմիթէ ոչ փէթ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուզունեան, Պր· Էրիք Սարճեան 300–ական Ֆր·, Պր· Զաքար Կինկր, Տէր եւ Տիկին Սէօլէօզեան, Պր· Ռուդիկ Պեզոսեան, Տէր եւ Տիկին Սուիչմէզ 500–ական Ֆրանք, Պր· Նոէլ Պառաւեան, Տիկին Մարի – Լուիզ Գուլումճեան 400–ական Ֆրանք, Տիկին Սիրվարդ Իպիք Տէր եւ Տիկին Փէքմէզօղլու, Տիկին Փաթրեսիա Մուհուպի, Պր· Մարք Վարդանեան, Պր· Յակոբ Խաչերեան, Տիկին Էլիզապէթ Պոյմաքեան, Պր· Անրի Ղափլեան 200–ական Ֆր·, Պր· Վահէ Թորոսեան 400 Ֆր·, Պր· Արթին Իպիք 250 Ֆր·, Տիկին Ժոզիան Շամասեան 100 Ֆր·։

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël **RESERVATION au 04.94.19.51.50**

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկեփունջ 50-ամեայ հաւատարմագրեալ) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, Հասցէ գլուխ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4
VENDREDI
4 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·963 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.963

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԿԻՆ նախարար եւ նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդի՝ Ռոլան Տիւմայ ուրացումները ին համապատասխաններ երեք փաստաթուղթերու, որոնք կը գտնուին կառավարութեան եւ հանրապետութեան նախագահութեան պաշտօնական արխիւներուն մէջ: Արդարեւ, Տիւմա կը պնդէ որ ընդհմացած է, 1991–ին, իր համանուագիին՝ Տիկին Տըվիէ – Ժոնքուրի դիմումին արտօնելու համար 6 Ֆրէկանթներու վճառումը Թայվանի, որմէ Տիկին Տըվիէ – Ժոնքուր էլֆէն 160 միլիոն ֆրանքի միջնորդէջք մը կը յուսար, բայց, կը խոստովանի որ 45 միլիոն ստացած է: Յայտնաբերուած փաստաթուղթերը կը հաստատեն ակայն, որ 1991 Մայիսին, Միթերանի ուղղուած նամակով մը, կը թելադրէր արտօնութիւն տալ այդ վճառքին: Ռ. Տիւմա կրկին կ'ուրանայ եւ որոշումին պատասխանատուութիւնը կը թողու Միթերանի վրայ...:

ԻՐԱՆԻ Վարչապետը՝ Պարաք Նեզ կացութեան մասնուած է եւ երեք ամիս ունի միայն վերկելու համար խաղաղութիւնը: Օգոստոս 2–ին, Քնէսէթէն (Խորհրդարան) ետք, Արտաքին իր նախարարն ալ՝ Տաւիտ Լեւի լքեց պինքը իր հրաժարականը տալով: Խորհրդարանն ալ 51–ի դէմ 61 ձայնով եւ 6 ձեռնպահութեամբ կ'ուղէ որ կանխահաս ընտրութիւնները տեղի ունենան: Լեւի կը պղայ որ կրնան փոփոխութիւններ պատահիլ եւ այն յոյսով որ, այդ պարագային, կըրնայ աթոռ մը ապահովել Լիքուտի (ա) կառավարութեան մը մէջ, նախընտրած է հեռանալ Պարաքէն: 12 զաւկի հայր, ծագումով մարոքցի այս հրեան, երկար տարիներ մեհանները թիրախը եղած է որպէս պատեհապաշտ:

Ֆ. Փ. ՇԻՎԷՆՔՄԱՆի արձակուրդը դէշ սկսաւ Օգոստոս 2–ին, երբ Թէ–ժէ–վէ–ն, որ տեղ գրաւած էր Քէմփէրի ճամբով Կ. Իւ երթալու համար, կեցաւ, որովհետեւ ռումբի լուր մը տրուած էր: Պրակտումներէ ետք, ոչինչ գտնուեցաւ եւ ճեպընթացը չարունակեց իր ճամբան: Միւս կողմէ, Պրըթոն ճախ անկախապաշտ կուսակցութիւնը կը գտնէ որ Շիրաքին նախարարին գալուստը Մորպիհան իր արձակուրդին համար դրդռութիւն է: Որակելէ ետք Պրըթոն ինքնուիքիւնը որպէս չենթադու, իր ժամանումը ոչ հոդին վրայ անտեղի է»:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ Ռէ կղզիէն, ուր ժամանեց իր արձակուրդին համար յայտարարեց թէ վերադարձին իսկ պիտի աշխատի ի նպաստ հնգամեակի հանրաքուէին (Սեպտեմբեր 10): Մինչ այդ ալ պիտի աշխատի գտնուան թղթածրարներու վրայ, ինչպէս՝ ԻՒՆԻՏԻՔ եւ ուրիշներ:

ԳԱՇՄԻՐի մէջ չարդերը չեն դադրիր եւ հրազադարի մը վաղորդայնին, 98 մեռնել կայ եւ 60 վիրաւոր, գլխաւորաբար հնդիկ: Ցարձակումները կը վերագրուին մահմետական ծայրայեղներու որոնց զօրավիղ է Փաքիստան, որ թէեւ կ'ուրանայ:

ՖՐԱՆՍԱՑի կառավարները կը գտնեն որ Շիրաք պէտք է հրաժարի: Փարիզի քաղաքապետութեան իրենց թեկնածուն՝ Իվ Գոնթմանսօ կ'ուզէ որ Շիրաք հարցաքննուի նուէի որպէս պարզ քաղաքացի մը կամ հրաժարի:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖի (Գերմանիա) ոճրափորձին կապակցութեամբ (10 վիրաւոր) կասկածելի մը ձերբակալուած է եւ կը հարցաքնդուի: Տասը վիրաւորներէն եօթը հրեայ էին, ինչ որ ցեղապաշտ բնոյթ մը տուած էր արարքին: Երկրին մէջ, Ապրիլէն Յուլիս 157 հակահրեայ յանցագործութիւններ յայտնաբերուած են: Նախորդ տարի, նոյն չրջանին անոնց թիւը 110 էր:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ, հինգ անձնաւորութիւններ որոնց գլուխը՝ նախագահ Պաշար էլ – Ասատ մուտք գործած են յառաջդիմական Ազգային Ճակատի (ԼՖ – էն – Փէ) կեդրոնական գործադիր մարմինին է: Միւս նոր անդամներն են, բոլորն ալ Պաասի անդամ, վարչապետը, Արտաքին նախարարը, տեղական վարչութեան նախարարը եւ Պաասի չորջանային հրամանատարութեան մէկ անդամը:

ՖՐԱՆՍԱՑի եպիսկոպոսներու Համադումարին նախագահը՝ Լուի – Մարի Պիյէ յայտարարած է «Լա Գրուա» օրաթերթին (Օգոստոս 1) որ «Քրիստոնեաներու զօրակոչը պէտք է չարունակուի» դէմ կեցնելու համար կամաւոր վիժումի օրինաւոր ժամանակաշրջանի կառավարական ծրագրին: Աւելցուցած է. – «Եթէ օրինագիծը վիճարկումի դրուի Խորհրդարանը, չենք գոհանար դիտելով»: Եպիսկոպոսները բիրտ ոչ մէկ միջոցի կը դիմեն սակայն:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՑի (Զիլի) իրաւապիտական աղբիւրներու համաձայն փինոչէի անձեռնմխելիութիւնը վերցած է Զիլիի Գերագոյն Ատեանին կողմէ: Լուրը պիտի հաստատուի Օգոստոս 8–ին:

ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, աւելի քան 85 հազար դպրոցականներու կացութիւնը կանոնաւորուած է: Ըստ Դպրոցականութեան նախարարութեան ներկայացուցած 101·517 թղթածրարներու վրայ 85·526–ը ընդունուած են:

ՕԴԱՆԱՒԱՑին բրիտանական ընկերութիւնը Պրիթիչ Էոուէյզ կը չարունակէ պահովել Գոնդորաի թռիչքները, մինչ Էօ – Ֆրանս առկախած է ցնոր անօրինութիւն:

«ԳԱՆԱՐ ԱՆՇԻՆԻ» (Օգոստոս 2) վաստաթուղթերու հրատարակութեամբ ցոյց կուտայ որ Շիրաք տեղեակ էր զրամական իւրացումներուն երբ Փարիզի քաղաքապետ էր, հակառակ իր ուրացումներուն: 1989–էն 1992 իրեն ուղղուած են քաղաքին ընդհանուր քննութենէն երկու տեղեկագրեր ուր կը մատնանշուէր որ անկանոնութիւններ կան Սեմվափի ծոցը (Տնտեսական խառն ընկերութիւն), բայց Շիրաք ընթացք չէ տուած: Երդիճաթերթը կը պնդէ որ Շիրաք լաւատեղեակ էր բոլոր զեղծարարութեանց: Կը հրատարակէ 1999 Փետրուար 1 թուակիր նամակ մը որ Շիրաքի ստորագրութիւնը կը կրէ եւ ուր ան կ'ըսէ թէ «Ընդհանուր քննութեան աշխատանքներուն արդիւնքները անճնապէս իրեն ուղղուած են»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԻՐԱՆ ԴԷՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Իրանի Արտաքին նախարար Քամալ Խարազի Օգոստոս 2–ին Մեծի Տանն կլլկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին հետ հանդիպումին ընթացքին յայտնած է թէ իր երկիրը դէմ է Հայաստանի հետ պատմական իր սահմաններուն վրայ որեւէ փոփոխութեան: Հասկնալի է որ նշումը առընչուած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին համար Մեղրիի փոխանակումի վարկածին, սեղան բերուած՝ արեւմուտքէն միջնորդներու կողմէ:

Իրանի դիւանագիտութեան պատասխանատուները առեն ի վեր կը հաստկըցնեն Հայաստանի ղեկավարութեան թէ Համաճարն պիտի չըլլան այդ ճեւով հողային փոխանակումի կամ սահմանային փոփոխութեան:

***

ԶՈՀՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ ՀԵՏ

Բագմաթիւ բողոք–ցոյցերէ ետք, «Զինուոր եւ Իրաւունք» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները Օգոստ· 2–ին ի վերջոյ հասան իրենց նպատակին եւ պահանջուած հանդիպումը ունեցան նախագահական չէնքին մէջ, բայց ոչ նախագահ Քոչարեանի հետ, որ Հայաստանի մէջ կը հանդստանայ:

Բանակին մէջ զոհուած զինուորներու ծնողքները եւ անոնց պահանջները հետապընդող այս կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ ընդունուեցան նախագահի խորհրդական եւ աշխատակազմի պեկավար Արտաշէս Թումանեանի, Ընկերային Ապահովութեան նախարար Ռազմիկ Մարտիրոսեանի եւ Զինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանկիրեանի կողմէ: Հանդիպման ընթացքին, կազմակերպութեան նախագահ Արա Յովհաննիսեան ներկայացուց կազմակերպութեան պահանջները. բանակին մէջ կատարուած չանցագործութիւններու անաչառ քննութիւն, մեղաւորներուն պատիժ, խոչտանգումի դէպքերը կանխելու համար բժշկական չանճնաժողով եւ զործունէութեան հսկողութիւն, ինչպէս նաեւ ընկերային ապահովութիւններ զոհուած զինուորներու ընտանիքներուն:

Ամենուհետեւ, Յովհաննիսեան ներկայացուց չանկը այն զօրամասերուն, ուր առաւելագոյն չափով չանցագործութիւններ կը պատահին եւ անոնց հրամանատարները անպատիժ կը մնան:

Իրրեւ զրական արդիւնք, Գագիկ Ջհանկիրեանին թելադրուած է վերատեսութեան ենթարկել անաչառ քննութեան կատած չարունգող քրէական չարք մը գործեր:

***

ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ Յովհան լրատու գործակալութեան համաձայն, Վրաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը Ա. Նապետվարիձէ ըսած է թէ Վրաստան ապօրինի կը նկատէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան խորհրդարանական ընտրութիւնը որ տեղ ունեցաւ Յունիս 18–ին: Ա.ս յայտարարութեան հակազդելով, ԼՂՀ Խորհրդարանի Արտաքին չարաբերութիւններու չանճնաժողովի նախագահը Վ. Ամանէսեան ըսած է թէ հակառակ Վրաստանի ու վրացի ժողովուրդին նկատմամբ ունեցած չարզանքին, յաւելի կ'անդրադառնայ ոչ չինիչ այդ մօտեցումին. աւելցուցած է թէ որոշ վերապահութիւն կը զգայ անոր հանդէպ, քանի որ հակազդեցութիւնը արտայայտութիւն պատած է խնդրոյ առարկայ ընտրութենէն վեց չաբաթ ետք:

Վ. Ամանէսեան նոյն առիթով յիչեցուցած է նաեւ թէ ԼՂՀ տասնամեայ անկախութեան ընթացքին Խորհրդարանի երբորդ ընտրութիւնն էր Յունիս 18–ին կատարուածը:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թո՛ղ 75–ը ըլլայ հարիւր:

Սրտագին լաւագոյն մաղթանքներով

Աղօթարար՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

***

Սիրելի Արփիկ,

Կը լրանայ «Յառաջ»ին հօթանասունըհինգամեակը, որուն մօտ քառասունըհինգ տարուան պատասխանատուութիւնը դուն կը կրես, դրոշմուած մեծ հօրմէ մը, առանց Աղէտի փորձառութեան ընդմէջէն անոր գծած ուղին լքելու: Երբ այսօրերուս մեր «Ճիշդութիւնը» վտանգողներու թիւը կը բազմանայ եւ «յամառողներ» յիմարներ նկատուելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին, հնազանդ՝ աղէտին ձգած անպարմանելի հետքերուն պատգամին, կը չարունակէ «Յառաջ»ը մեզի՛, այսօր այդքան վիրաւորուած ըստ փիւռքին, մայրենիով քիչ մը ուժ, քիչ մը յոյս եւ քիչ մը վստահութիւն ներչնչել:

Սիրելի Արփիկ, կը մաղթեմ որ այդ դժուարութիւնները որ «Յառաջ»ին առջեւ ամէն օր կը կանգնին յաղթահարելի մնան: Իսկ քեզի, տակաւին երկար տարիներ «Յառաջ»ով, առողջութիւն եւ մի քիչ երջանիկ պահեր:

Սիրով եւ յարգանքով

ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՊԱՂ

Տնօրէն «Սիփւոֆի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն»ի

Պոխում
Օգոստոս 2, 2000

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈԽՏԱՒՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՈ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 3 –

ՀԵՏՔԵՐ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այնուհետեւ զրականութեան ճամբով կը վերադառնանք Արթիւր Ռեմպոյ: Իր առաջին գրուածքը մամուլի մէջ լոյս կը տեսնէ 16 տարեկանին, 1870–ին: Երեք տարի ետք, 1973–ի Նոյեմբերին, հանդիսակնօրէն վատարանի մը բոցերուն կը նետէ նամակներ, ձեռագիրներ, սեւագրութիւններ եւ «Une saison en enfer»ի հեղինակի օրինակները: Երեք տարի միայն – «Իմացականութեան պատմութեան մէջ անկրկնելի արկածախնդրութիւն մը» (23), կ'ըսէ բանաստեղծ Սթեֆան Մալլարմէ: Մինչ վիպագիրը ժորժ Տիւհամէլ կը հաստատէ թէ անոր վատակը կը հանդիսանայ «զրականութեանց պատմութեան բուռն համառօտագրութիւն մը» (24): Իր երեք գլխաւոր գործերն են. – «Քերթուածներ», «Ժամանակ մը դժոխքին մէջ» եւ «Լուսաւորութիւններ»:

Երկու տարբեր աշխարհներ զիրար ամբողջացնելով կը կազմեն Ռեմպոյի կեանքին երկու երեսները: Առաջինը զրական աշխարհն է, իսկ երկրորդը կը ներկայացնէ երազային ոլորտներէ երկրի վրայ իջած մարդը: 37 տարիներու ամբողջութիւն մը՝ պրեթէ հաւասարապէս կիսուած, հակոտնեայ կամ տեւաբար հակադրուող երկու բեւեռներով, ինչպէս իր ծնողները, – հայրը կը ներկայացնէ ձեւով մը երաշխաւորը բանաստեղծին: Գրականութենէն հրաժարումը հետեւանքն է իր անդոք մօրը ճնշումին:

Կամայական կրնայ նկատուիլ ստեղծագործական ժամանակաշրջանին սահմանափակումը երեք տարիներու մէջ: Արթիւր Ռեմպո իրականութեան մէջ բանաստեղծ էր... եօթը տարեկանին, ինչպէս կը վկայէ «Եօթը տարեկան բանաստեղծները» քերթուածը որ բարենի՞շ մըն ալ կուտայ իր մօրը.

«Եւ Մայրը փակելով գիրքը
պարտականութեան
«Կերթար գոհ ու շատ հպարտ,
առանց տեսնելու
«Կապոյտ աչքերուն մէջ եւ ցցուն
ճակտին ներքեւ
«Իր զաւակին հոգին՝ զգուանքներու
նետուած»:
«Եօթը տարեկանին կը գրէր վէպեր
կեանքի մասին
«Մեծ անապատին, ուր կը շողայ
«Ազատութիւնն հիասքանչ,»
(25):

Արթիւր Ռեմպոյի գրական վաստակը – արձակ եւ բանաստեղծութիւն – նորարարութեան ամէնէն խիզախ ու խոլ նախաձեռնութիւններէն մին կը հանդիսանայ: Բանաստեղծը Ֆրանսերէն լեզուն կը գտնէր աղքատ, անզօր եւ անհամ (26), եւ կը պահանջէր նոր լեզու մը, ինք միշտ պատրաստ ըլլալով գայն դարբնելու: Ամիկա պէտք չէ նկատել սին յաւակնութիւն մը՝ արեւին նետքեւ իր տեղը գրաւելու, անոր առհմանները գծելու փորձ մը, երբ նկատի ունենանք իր ... լատինները քերթուածները, գրի առնուած դպրոցական գրասեղաններու վրայ, ծայր առած յաղող քերթուածներ՝ ներշնչուած հին ապրերու պատմութենէն, բայց որուան չատ թարմ չունչով, եւ կապուած՝ ժամանակակից պատմութեան:

Ան կը տիրապետէր լատիներէն լեզուին, եւ ուսանողական քննութեանց ընթացքին գրուած իր չարադրութիւն – բանաստեղծութիւններն ու արձակները կ'արժանանան առաջին մրցանակի ակադեմական մրցանքներու մէջ, եւ կը հրատարակուին ակադեմական պարբերաթերթերու մէջ:

Ուսանողական ծիրէն դուրս, պարտականութեանց ենթարկուելով, տակաւին 14 տարեկան, «Le Moniteur de l'enseignement» թերթը կը հրատարակէ տաղաչափեալ լատիներէն թատերակները, իսկ նոյն տարիքին կայսերական իշխանաւորներէն կը ճօնէ (կը յղէ) լատիներէն գեղօն մը ... Անոնց թարգմանութիւնները ապաօր ալ կը կարդացուին հաճոյքով: Իր փառասիրութիւնը ունէր այսքան ամուր ենթահող մը:

Նոր լեզու ստեղծելու իր նպատակին հասնելու համար ան կ'աշխատի «խանգարել» հրապարակի վրայ գործածուողը, ինչպէս ինքզինք պիտի կազմալուծէ, ինքզինք փճացնելու գնով, գործածելով թմրեցուցիչներ՝ խոր ու նոր զգացութիւններ պեղելու եւ յայտնաբերելու, գերագոյնին հասնելու համար, եւ կը կազմէ այսպէս Փօլ Վերլէնի եւ Շարլ Պոտլէրի հետ անիծապարտ քերթուածներու երրորդութիւն մը: Ժամանակներն ալ կը հեշտացնեն – դանդաղ անճնասպանութեան հետ չփոթուող – փորձարկումները: Իր ծննդավայրի դաշտերուն մէջ կը մըղձի ֆրանքեւիրուսխական պատերազմը (1870), եւ նոյն չրջանին պատկառող Սրտան քաղաքին մէջ է որ փրուսխական ուժերը կը պերեզարեն Ֆրանսայի կայսր Նափոլէոն Գ.ը: Շարլըվիլի մէջ կը տագնապին փրուսխական հեծեալ գունդերը ... Այնուհետեւ Գ. կայսրութեան տապալումին կը յաջորդէ Ֆրանսայի նոր յեղափոխութիւնը, արիւնոտ երկունք մը, որ ծնունդ կուտայ նոր ժամանակներու:

Այս դժոխքին մէջէն կ'անցնի պատանի բանաստեղծը, դերզգայուն եւ գերուշիմ: Ու այս արտակարգ ճնշումներու ներքեւ կը դարբնուի Արթիւր Ռեմպոյի ազամանդեայ զրականութիւնը: «Ի՜նչ ներդաշնակ բազմերանգութիւն», կը հիանայ իր կենսագիրը, Ժան – Մարի Քարէ, «յափշտակուած է նոր զգայնութիւններով, ինքնատիպ պատկերներով» (26): Այս բազմերանգութեան ամէնէն հռչակաւոր խորհրդանիշը կը հանդիսանայ «Զայնաւորներ» հնչեակը: Ո՛չ միայն կը ճշդէ ձայնաւորներուն գոյները, այլ նաեւ ինքնամոռհ կը հռչակէ անցեալ կատարեալ կամ անկատար, բայց միշտ եզակի՛ առաջին դէմք. «Ճշդեցի ձեւն ու չարժումը իւրաքանչիւր բաղաձայնի, եւ բնազդական կշռոյթներով ինքնագոհ հըպարտացայ հնարելով բանաստեղծական խօսքը՝ մէկ կամ միւս օրը բոլոր զգայարանքներուն մատչելի: Կը վերապահէի թարգմանութիւնը (...) կը գրէի լուռ թիւններ, գիշերներ, կ'արձանագրէի անարտայայտելին: Կը սեւեռէի ցնորքներ» (27):

Արթիւր Ռեմպոյի զրականութիւնը բեմնաւորուց խորհրդապաշտ չարժումը, մինչ աւելի ուշ՝ 20–րդ դարու առաջին կիսուն, գերիրապաշտները Արթիւր Ռեմպոն կ'ողջունէին իրր առհվիրան մտքի ու հոգիի իրենց մնայուն յեղափոխութեան: Իր գործը կը հանդիսանայ գլխաւոր աղբիւրներէն մին արդի Ֆրանսական բանաստեղծութեան զարգացման:

Հայ զրականութեան մէջ Ռեմպոյի ստեղծագործութեանց հազուագիւտ ընթերցողներէն մին կը մնայ Շահան Շահնուր՝ ժամանակակից մը՝ միւս կողմէ Ֆրանսական զրականութեան գերիրապաշտ չարժումին: Շահնուր հիացող մըն էր նաեւ Լուի – Ֆերտինան Սելինի: Ընկերութեան, արտայայտութեան, զգայնութեան հարազատութիւն մը կը գտնենք Ֆրանսայի բանաստեղծին եւ հայ արձակագրին միջեւ, անկախ զուգորդութիւն մը՝ տասնամեակներու անջրպետով մը կխտուող: Ընթերցումներու հետքեր չեն անոնք, այլ պատահական զուգադիպութիւն մը անպայման, – Շահնուրի աւազ գործը՝ «Նահանջը առանց երգի» իրր առաջին խորագիրը ունի «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»: Արթիւր Ռեմպո գրած էր «Ջանչելի պատմութիւն» մը, որուն առաջին մասը վերնագրուեր է «Լուսանկար անցեալ ժամանակներու», պատմական տեսարաններ ոգեկոչող քանի մը արձակ բանաստեղծութիւններ եւ համադրող (28):

Զուգորդութիւնը բացայայտ է Ռեմպոյի եւ Շահնուրի միջեւ: Հիմնովին բըռնազբօսիկ պիտի ըլլար նուազագոյն կասկածն իսկ այս մասին: Շահնուր չէր կըրնար կարդացած ըլլալ բանաստէրներու կամ դրականագէտներու սեղմ չրջանակներուն վերապահուած նիւթեր: Տեղ մը ըսուած է թէ հանճարները անջրպետին մէջ կը հանդիպին իրարու: Այսքան միայն:

Շահնուրի այդ գործին մէջ կը գտնենք ֆրանսերէն քառեակ մը (29), որ՝ ինչպէս ճշդուած է գրքին ծանօթագրութեանց ցանկին վրայ, կը պատկանի Արթիւր Ռեմպոյին: Ոտանաւորին վերնագիրն է՝ «L'orgie parisienne ou Paris se repeuple». տատանքինն քառեակներէ բազկացած ոտանաւորին տասներորդ քառեակն է ան: Ռեմպո պաշտպան կը կանգնի Փարիզին, ուր կը վխտան ախտաւորները, խելագարները, թագաւորնե՛րը, հոպիանները ու որովայնախօսները իրր հետեւանք զերմանական բանակին կոզմէ գրաւման:

Հայ գրողը անկասկած նմանութիւն մը գտեր էր՝ քերթուածին մէջ նկարագրուած կացութեան եւ այն պատկերացումին միջեւ, զոր ունէր իր աչքերուն առջեւ, Առաջին եւ Երկրորդ պատերազմներու միջեւ ընկղմ տարիներուն, զանազան ազգութեանց պատկանող եւ տեղացի զաղթականներ խճողած ըլլալով Ֆրանսական մայրաքաղաքը:

Զուգորդութեան ուրիշ օրինակ կրնայ նկատուիլ «Սեւ արեւ» եզրին գործածութիւնը Շահնուրի կողմէ, որ կը կազմէ վերնագիրը Մեծ եղեռնի ոգեկոչումին նուիրուած կարճ գրուածքի մը (30): Ռեմպոյի մօտ սեւ արեւ բնորոշումին կը հանդիպինք «L'éclatante victoire de Sarrebruck» հնչակին մէջ (31): Անիկա դեղեցիկ պատկերացում մըն է տպաւորապաշտ. նկարագրական բնոյթ մը ունի լոկ:

Շաբօ մը կը ցցուի սեւ արեւի մը նման...

Առանձին, զանազան մեկնաբանութեանց առարկայ է դարձեր «սեւ արեւ»ը. մինչդեռ Ռեմպոյի դրականութեան մասնագէտները կը յայտնեն թէ ան ունի գրեթէ տասնեակ իմաստ ու պատկերացում. փայլուն շաբօներըը (պողպատեայ սաղարտ՝ վրուսխական բանակի) սեւ են եւ կը վայլեն սեւ արեւներու նման:

Պելժիացի բանաստեղծ Էմիլ Վերհարէն, որ մէկ տարիով կրտսերն էր Արթիւր Ռեմպոյի, քանիերեք տարի ետք կը դարձածէ «սեւ արեւը» սուգի իմաստով «Բրիչը» վերնագրեալ քերթուածին մէջ.

«Սուգը, երկնի խորերը, կը դարձնէ
երկաճաբերու նման
«Իր արեւները սեւ.» (32):

Տակաւին «սեւ արեւ» պատկերացումին կը հանդիպինք ուրիշ գրողներու մօտ եւս իրր վերնագիր, ինչպէս Ժիւլիա Քրիսթեվա – «Le Soleil noir - dépression et mélancolie», Մորիս Պոսքա – «Le Soleil noir», Ռիչարտ Քոլման – «Le Soleil noir des nuits blanches»: Շահնուրի մօտ խաւար ու մռայլ է արեւը: Ուրիշ պատկերացումով կարելի չէ բնորոշել խառնուրդը մեր արեւին, 1915 Ապրիլ 24–ին: Պատկերը որքան պարզ նոյնքան տպաւորիչ կը մնայ անկասկած իրր խորհրդանիշ՝ մարդկային մեծ ողբերգութեան մը:

Ծանօթագրութիւններ. –

(23) – (24) Տե՛ս. «Vie de Rimbaud» par Jean-Marie Carré, p. 131.

(25) Տե՛ս. Ամբողջական երկեր, «Վէպ» հատոր – կալիմար, էջ 43–44–45: Հատուածի թարգմանութիւն Ն. Թ.ի:

(26) Տե՛ս. Ժան–Մարի Քարէի գրքի, էջ 80 եւ 81:

(27) Ամբողջական երկեր, էջ 106:

(28) Նոյն տեղ, էջ XXIX:

(29) «Նահանջը առանց երգի», Մատենաշար «Ցառաջ», տպ. Վենետիկ, 1981, էջ 14:

(30) «Բաց Տոմարը», Մատենաշար «Ցառաջ», Փարիզ, 1971, էջ 167:

(31) Ամբողջական երկեր, էջ 34:

(32) «Les Campagnes hallucinées», «Les Villes tentaculaires», par Emile Verhaeren, préface de Maurice Piron, NRF Poésie/Gallimard, 1982, Paris, p. 81.

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՎԵՐՋԱՆԱԼԻ ՏՐԱԳԻՖԱՐՍ

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

Գաղտնիք չէ, հասարակութեանը՝ անտարբեր, թէ մինչ օրս ցնցումէ ուչքի չեկած, զարմացնում էր այն համբերատարութիւնը, որ Հոկտեմբերի 27–էն յետոյ ցուցաբերում էին նահատակների հարազատները: Վերջապէս համբերութեան բաժակը ափէափ լցուեց, եւ բողոքի պոռթկումը արտայայտուեց ընդամէնը մի յայտարարութեամբ, որում նըրանք համարձակուել էին բացէիրայ կասկածել մի գիշերուայ մէջ գլխի վըրայ չուռ եկած նախաքննութեան անաչառութեանը:

Պարզուեց՝ սա էլ էր անթոյլատրելի: Անթոյլատրելի էր, որովհետեւ իշխանական «տնակում աթոռակ փախցրածների» անդորրը թուացեալ կրկին խախտուեց: Հաղիւ հոդիները ծախել–պրծել՝ սկսել էին վայելել, մէկ էլ՝ այս յայտարարութիւնը:

Մարսել կը լինի՞: Չի լինի:

Նախ՝ մեծն սկաուտ, «կարճատած» Ցարութիւն Ցարութիւնեանը «Ազատութիւն» ռադիոկայանով բաւական յօդարաչիւ յայտարարեց, որ հնարաւոր է՝ զոհուածների հարազատները քաղաքական նպատակներ են հետապնդում:

Սրան հետեւեց Աժ պատգամաւորներից մէկի («Արմենիա» հեռուստաընկերութիւն) զգայացունց՝ մեր երկրի «կայունութիւնը» չխարխլելու մասին, կոչը: Այն ուղղուած էր յատկապէս Վազգէն Սարգսեանի մօրը, Կարէն Դեմիրճեանի ու Եուրա Բախչեանի այրիներին... Շարժառի՞թը: Մի՞թէ պարզ չէ. օրուայ հոսորը հայրենիքի չահը ամէն ինչից բարձր է դասում(նրա հետ զրոյց վարող հեռուստալրագրողն էլ այնքան խանդավառուեց այդ «յայտնագործութիւնից», որ յաջորդ օրն էլ էին աչքերը փայլում «եթերի նման»): Այսինքն, ի գիտութիւն ով ճգտում է, որ աննախադէպ ոճիրի կատմակերպիչները բացայայտուեն՝ այս երկրի չահը ստորադասում է սեփական չահին: Իշխանամէտ ու յաւերժ քծնող թերթերն ու նախապահի ծուռ հայեի «Հայլուր»ն էլ մի լաւ ամօթանք տուեցին զոհուածների հարազատներին, ասելով. «Չկայ, որ դեռ «կենացներ քաղցրանալու են», ու յառաջիկայում վչտահար այդ կանայք առնուազն չշեշտին ռեւանչիստների սեւ ցուցակում են յայտնուելու...

Ահա այսպէս:

Ո՞ր դէպքում է հնարաւոր, որ Հայաստանում քաղաքական իրարանցում սկսուի, որի մասին տաղնապահար զգուշացնում էր «հայրենիքի չահը» ամէն ինչից վեր դասող հեռաորը: Միայն մի դէպքում. եթէ հասատատուեն հասարակութեան այն կասկածները, որ Հոկտեմբերի 27–ի դաշոյնները նախապահի նստավայրում են սրուել: Զոհուածների հարազատներին զգօնութեան կոչ անող դաշնակցական պատգամաւորուհին, այսինքն, բացէիբայ յայտարարո՞ւմ է, որ ճիշդ են այդ կասկածները, եւ յանուն հայրենիքի չահի կոչ է անում մոռանա՞լ Հոկտեմբերի 27–ը: Վատահ է, որ Ռոպէր Քոչարեանի կամոքին իշխանութիւն չի յանձնի ու «բնական պրաժ» բանակը կը հանի ժողովրդի դէ՞մ: Եւ ահա յանուն մեր երկրի խաղաղութեան առաջարկում է հաշտուե՞լ՝ ինչ եղել է, եղել է: Հակառակ դէպքում՝ ինչո՞ւ էր այդպէս յուզաթափ հայրենասիրութեան դասեր տալիս «յայտնագործ» պատգամաւորը, որ յաջորդ օրն էլ էին աչքերը փայլում «եթերի նման»): Այսինքն, ի գիտութիւն՝ ով ճգտում է, որ աննախադէպ ոճիրի կատմակերպիչները բացայայտուեն՝ այս երկրի չահը ստորադասում է սեփական չահին: Իշխանամէտ ու յաւերժ քծնող թերթերն ու նախապահի ծուռ հայեի «Հայլուր»ն էլ մի լաւ ամօթանք տուեցին զոհուածների հարազատներին, ասելով. «Չկայ, որ դեռ «կենացներ քաղցրանալու են», ու յառաջիկայում վչտահար այդ կանայք առնուազն չշեշտին ռեւանչիստների սեւ ցուցակում են յայտնուելու...

Ահա այսպէս:

Ո՞ր դէպքում է հնարաւոր, որ Հայաստանում քաղաքական իրարանցում սկսուի, որի մասին տաղնապահար զգուշացնում էր «հայրենիքի չահը» ամէն ինչից վեր դասող հեռաորը: Միայն մի դէպքում. եթէ հասատատուեն հասարակութեան այն կասկածները, որ Հոկտեմբերի 27–ի դաշոյնները նախապահի նստավայրում են սրուել: Զոհուածների հարազատներին զգօնութեան կոչ անող դաշնակցական պատգամաւորուհին, այսինքն, բացէիբայ յայտարարո՞ւմ է, որ ճիշդ են այդ կասկածները, եւ յանուն հայրենիքի չահի կոչ է անում մոռանա՞լ Հոկտեմբերի 27–ը: Վատահ է, որ Ռոպէր Քոչարեանի կամոքին իշխանութիւն չի յանձնի ու «բնական պրաժ» բանակը կը հանի ժողովրդի դէ՞մ: Եւ ահա յանուն մեր երկրի խաղաղութեան առաջարկում է հաշտուե՞լ՝ ինչ եղել է, եղել է: Հակառակ դէպքում՝ ինչո՞ւ էր այդպէս յուզաթափ հայրենասիրութեան դասեր տալիս

վաղվենի պէս դաւակ դաստիարակած մօրն ու մեռցած յարգարժան կանանց։ Եւ եթէ նոյնիսկ այս պաթետիկ եզոյթը այնքան ազդի բոլորիս վրայ, որ ամէն արդութիւն մոռանանք ու «յանուն հայրենիքի չափ», ըսօք, ձեւացնենք, թէ ոչինչ էլ չի եղել, ու Ռոպէր Քոչարեանը երկրի կործանման հաշուին չարունակի «փայտանանալ», մի միամիտ ու սոված մանուկ հաստատ դոնուելու է, չէ՞, որ ասելու է. «Թագաւորը մերկ է»։

Լաւ, չմոռնա՞նք, թէ ինչու պիտի դողդողանք յանուն Քոչարեանի դիրքերի կայունութեան։ Ղարաբաղի հա՞րցն է լուծել, արտագաղթը անցեա՞լ է այլեւս, երկիրը լքածները խանդավառուած է՞ն են վերադառնում, գործազրկութիւն այլեւս չկա՞յ, սոված մանուկները պակասե՞լ են, արտադրատեսութիւնը կայացե՞լ է, Աչոտ Բլէեանի դատ-փարոսը չի՞ շարունակուում, «ինքնասպանութիւնների» դրդապատճառները պարզուե՞լ են, սպառնալիքների հեղինակները ձերբակալուե՞լ են... Ի՞նչ է փոխուել։ Եւ եթէ փոխուել է, այդ ո՞ր կողմը չի տեսնում, որ դէպի վատն է փոխուել։

Չէ, անտեղի բորբոքուեցի։ Փոխուել է։ Անպին բան։ Դէպի լաւը։ Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը հին «Մէրսէդէս» ունէր, որի համար պիւտճէյով մի լումայ չէր ծախսել, Ռոպէր Քոչարեանինը «իւրը վրան է», ու ամենեւին էլ նուէր չի ըլլա։ Եթէ Բարգէն Արարքցեանը հին «փղուլի» էր քշում, այս մեր, այսպէս կոչուած, Արմէն Խաչատրեանը աստղաբաշխական պլին ունեցող «Ինոմարկայով է ֆոֆռում»։ Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը երբեք իրեն թոյլ չտուեց իր արձակուրդը արտասահմանում անկացնել, Ռոպէր Քոչարեանը, Միջերկրական կամ Ադրիատիկի պէս ծով չլինի՝ ոչ մի դէպքում ոտքերը չի թրջի։ Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը Հայաստանի քաղաքացիներին խորհուրդ տուեց, որ իրարից պարտք առնելով եղած գնան, ու մենք էլ ձարներս կտրած հէնց այդպէս էլ անում էինք, հիմա պարտք չենք անում, որովհետեւ պարտք տուողներն էլ են պարտք տուող մարդ գալիս ու չեն գտնում։ Ռոպէր Քոչարեանն էլ է ելք առաջարկում։ Ելքն էլ այն է, որ այլեւս նուուածուցով իր անզարդ գլուխը չցաւեցնենք, ու «Ջրախարհում» ամէն օր զուարճացող իր որդու արամադրութիւնը չփճացնենք։ Ու եթէ նախկինների օրօք միայն ծեր ու միայնակ մարդիկ էին աղբ քչփորում, հիմա ահել – չահել – մանուկ հերթ են կանգնած աղբակոյտերի մօտ։ Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի օրօք ԲՇՏ-ի պետը կաշառք էր վերցնում, բան ընդդիմադիր վայնասունի՝ անպայման մեղաւորը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն էր, հիմա եթէ նոյնիսկ մի օր յայտարարուի՝ Ղարաբաղը ծախուած է, Մեղրին էլ հետը, պարզը-

Օրուան Հարցեր

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Եւրոպական երկիրները բաւական չուսած են եւ չեն յաջողած դիպուկ քաղաքականութիւն մը որդեգրել գաղթականներու նկատմամբ։ Զանազան երկիրներ տարբեր կարգադրութիւններու դիմած են, բայց, ոչ մէկը արդիւնաւէտ եղած է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

90-ական թուականներու վերջաւորութեան, օտարականներու թիւը 7,4 միլիոն է, այսինքն բնակչութեան 9%-ը։ 1999-ին 670 հազար օտարականներու ժամանումը (95·000-ը ապաստանի դիմումներով) եւ 556 հազար ալ մեկնում, դիմագիծը մասամբ կը փոխեն։ Գաղտնի մուտք գործողներու թուղթերու կանոնաւորման ծրագիր չկայ։ 1993-ին օրէնք մը խստացուցած է ապաստանի իրաւունքներու պայմանները։ 1999-ին, ուրիշ օրէնք մը դիւրացուց կրկնակի հպատակութեան պայմանները։

ՍՊԱՆԻԱ.

Պաչօնապէս 800 հազար օտարական կայ եւ 200-էն 250 հազար գաղտնի գաղթողներ։ 1999-ի օրէնք մը թոյլ պիտի տայ որ այս ամառ իսկ, բոլոր ապօրինի պարագաները կանոնաւորուին, եթէ կըրնան փաստել որ գոնէ երկու տարի է Սպանիա կ'ապրին։ Կառավարութիւնը նոր օրէնք մը կը պատրաստէ, աւելի խիստ։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ.

Երեք միլիոն գաղթական կայ (անթիլլեան, հնդիկ, փաքիստանցի եւ այլն), այսինքն բնակչութեան 5,5%-ը, բայց, որոնք բրիտանացի «քաղաքացի» են։ 1999-ին, 130 հազար ապօրինիներ կային, որոնց 71 հազարը ապաստանի դիմում բրած էին։

ԻՏԱԼԻԱ.

Յունուար 1-ին, 1·270·000 է (բնակչութեան 2,2%-ը) գաղթականներու թիւը, ինչ որ 13,8%-ի յաւելում մը կը նշանակէ նախորդ տարուան բազդատմամբ։ Կանոնաւորման քոթաններ կը հաստատուին ամէն տարի. – 63·000, 2000-ին, 250·000, 1999-ին։

ՖՐԱՆՍԱ.

Կանոնաւոր պայմաններու մէջ, 3 միլիոն 234·000 գաղթական կայ։ 1997-ին, կանոնաւորման գործողութիւն մը թոյլ տուաւ որ 51 հազար օտարական անձնաթուղթ ստանան։ Շրվէնըմանի օրէնքը (1998 Մայիս) թոյլ կուտայ կանոնաւորումը անոնց որոնք կրնան հաստատել Ֆրանսայի մէջ ընտանեկան իրենց կապերմուն կայունութիւնը։ Այս դասակարգին պատկանող 66 հազար հոգիի թուղթերը կանոնաւորուած են։

Թ. Ա. Թ.

Հաճախստան

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ ԳԻՒՄԲիի ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. որ Շիրակի մարզին մէջ հովուապետական այցի մը ձեռնարկած է, Յուլիս 29-ին մասնակցած է Անի Թաղամասին մէջ եկեղեցիի մը հիմնարկէքի արարողութեան։ Եկեղեցին կը կառուցուի Սարգիս Յակոբեանի բարերարութեամբ. ճարտարապետն է Պաղտասար Արզումանեան։ Նոյն օրը Գարեգին Բ. ներկայ եղած է քաղաքին փողոցներէն մէկը Մրմհեան Հայրիկի անունով կոչելու արարողութեան ալ։

Նան փաստել որ գոնէ երկու տարի է Սպանիա կ'ապրին։ Կառավարութիւնը նոր օրէնք մը կը պատրաստէ, աւելի խիստ։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ.

Երեք միլիոն գաղթական կայ (անթիլլեան, հնդիկ, փաքիստանցի եւ այլն), այսինքն բնակչութեան 5,5%-ը, բայց, որոնք բրիտանացի «քաղաքացի» են։ 1999-ին, 130 հազար ապօրինիներ կային, որոնց 71 հազարը ապաստանի դիմում բրած էին։

ԻՏԱԼԻԱ.

Յունուար 1-ին, 1·270·000 է (բնակչութեան 2,2%-ը) գաղթականներու թիւը, ինչ որ 13,8%-ի յաւելում մը կը նշանակէ նախորդ տարուան բազդատմամբ։ Կանոնաւորման քոթաններ կը հաստատուին ամէն տարի. – 63·000, 2000-ին, 250·000, 1999-ին։

ՖՐԱՆՍԱ.

Կանոնաւոր պայմաններու մէջ, 3 միլիոն 234·000 գաղթական կայ։ 1997-ին, կանոնաւորման գործողութիւն մը թոյլ տուաւ որ 51 հազար օտարական անձնաթուղթ ստանան։ Շրվէնըմանի օրէնքը (1998 Մայիս) թոյլ կուտայ կանոնաւորումը անոնց որոնք կրնան հաստատել Ֆրանսայի մէջ ընտանեկան իրենց կապերմուն կայունութիւնը։ Այս դասակարգին պատկանող 66 հազար հոգիի թուղթերը կանոնաւորուած են։

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Երբ լմնցուց՝ յուզուած ձայնով մը աւելցուց.

– Ի լուր այս դիւցազնական արարքներուն, արժանի հինն Հելլադայի անմահ քաջերուն, կարծեմ ձեր ամէնուն զգացմանց թարգմանը կը հանդիսանամ երախտապիտութեամբ եւ հիացմամբ լի ձայն մը բարձրացնելով ի պատիւ մեր ֆէտայիներուն։ Կեցցեն ուրեմն ֆէտայիները եւ յեղափոխութիւնը։

– Կեցցե՛ն, – ծափեցին քանի մը ձայներ, ուր կը տիրապետէր յաղթական զսպած Մարտիկ աղային, որ տակաւ սիրտ առած ու քաջալերծութիւններու զրոյցին խանդավառուած էր։

Նորէն լռութիւն։ Մարտիկ աղա Նորէնն ալ քեցուց։

– Հա՛, պարո՛ն Արամ, կեդրոնին զբրկուելիք դումարէն 4 ոսկիի չափ դումար մը կը պակսէր կոր, կրցա՞ք լրացնել այդ պակասը։

– Չէ՛... ո՛չ, – լրաւ միւսը վարանոտ։

– Է՛, ի՞նչ պիտի ընենք... անպատճառ պէտք է դրկել այդ դումարը, անհրաժեշտ է, միջոց մը գտնելու է վերջապէս, դիմեցի՞ք պէտք եղած անձերուն։

– Այո՛, բայց անօգուտ կերպով։

Այս ոգիով խօսակցեցան, մէկը գանձումին հարկաւորութեանը, միւսը անկարելիութեանը վրայ պնդելով։

Մէյ մըն ալ նայիս Մարտիկ աղա ոտքի ելաւ վարանոտ ու դէպի պրասեղանը յառաջացաւ.

– Ահա պէտք եղած դրամը, հոգ չէ, ես կուտամ։

– Կոմիտէն իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ձեզի, Մարտիկ էֆէնտի ... պարո՛ն դիւանադպիր, ընկալագիր մը տուէ՛ք էֆէնտիին։

– Հոգ չէ, չուզեր, – կմկմաց Մարտիկ աղա։

– Ի՞նչպէս չուզեր, – բողոքեց Սուրեան, – ընկալագիրը անհրաժեշտ է ... Դրամ տուէ՛ք, թուղթ առէ՛ք, Մարտիկ էֆէնտի։ Այդ ընկալագիրները պահեցէ՛ք, վերջը պէտք պիտի գլլան, ինչպէս որ գիտէք։

Երկու չարաթ վերջը միեւնոյն սենեակը կանչուեցաւ, ուրկէ դուրս եկած էր ա՛լ կոյր հաւատացեալ Դաշնակցական կուսակցութեան։

«Կարեւոր ծանուցումի մը համար»՝ կ'ըսէր իրեն ղրկուած հրաւիրագիրը։ Քիչ մը դողով Մարտիկ աղա վեր կ'ելլէր մուխ ու խոնաւ սանդուխէն, անձկութեամբ հարցաքննելով ինքզինքը կարելի անպատասխանատուութեան մը, թուլբերանութեան մը մասին։

«Արդեօք բա՞ն մը լրած եմ դուրսը» – կը խորհէր սենեակէն ներս մտած պահուն։

– Հրամմեցէ՛ք, նստեցէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի, կարեւոր բան մը ունիմ ձեզի հաղորդելիք։

Լռութիւն հրամայող զանգակի հարուածէ մը ետքը, թէեւ սենեակին մէջ ուրիշ ոչ ոք գտնուէր, Սուրեան ոտքի ելաւ ու ծանր՝

– Մարտիկ էֆէնտի, կեդրոնէն նամակ մը ստացանք, – լրաւ, – յատկապէս ձեզի վերաբերեալ։

Վաճառականը դող ելաւ։ Նորէ՞ն տէրօր։

– Ահաւասիկ նամակը, մտիկ ըրէ՛ք։ «Ձեր վերջին ծանուցագրին պարունակութեանը հետեւանքով՝ կեդրոնս նիստ գումարելով միաձայն հաւանութեամբ որոշեց «Ազգային բարերար»ի տիտղոսը շնորհել ձեր խաղբէնի՝ պոլսեցի վաճառական պարոն Մարտիկ Սրմաճէշեանի՝ ի վարձատրութիւն այն թանկագին ծառայութիւններուն, զոր մատուցած է ու պիտի մատուցանէ անշուշտ այնիսկ մեր կուսակցութեան, որքան Ազգին։ Այս տիտղոսը իրաւունք պիտի տայ իրեն՝ ապագային Հայկական ճորակազմ թագաւորութեան մէջ մեծ պատիւներու ու աստիճաններու։ Հաճեցէ՛ք ներկայս ծանօթացնել իրեն»։

– Իմ եւ իմ ընկերներուս կողմանէ անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ ձեզ – վերջացուց Սուրեան։

Շրջած, ապշած Մարտիկ աղա կը նայէր, մտիկ կ'ընէր՝ չուզելով հաւատալ ականջներուն։

Ազգայի՞ն բարերար հռչակուած էր։

– Պէտք չէ մոռնալ, Մարտի՛կ էֆէնտի, թէ խոտիւ արտիլուած է այս մասին ո՛եւէ բան մը լսել։ Պէտք է գաղտնի պահել։

ԺԱ.

– Սա աւանակը կը տեսնէ՞ք կոր, հինգ փարայ տուած չունի յեղափոխութեան համար, չունի պէս պէս ստակ ունի... աւանկները եթքը պիտի տեսնեն... վա՛յ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ ԿԸ ԲՈԼՈՐԷ ՏԱՍՆՀԻՆԳ ՏԱՐԵԾՐՋԱՆ

(1986 - 2000)

ՄԱՄԼՈՅ
Գ. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Ինչպէս նախապէս հաղորդեր էինք, Օգոստոս 11 – 12-ին պիտի նչուի ակադեմական եւ դեղարուեստական մասնաւոր հանդիսութիւններով 15-ամեայ տարեդարձը Վենետիկի Գա Ֆոսքարի Պետական Համալսարանի Հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին, որ 1986-էն սկսեալ ամէն տարի կրկնուած է Օգոստոս ամսուն՝ առանց ընդմիջումի։ Հայաստանի Կրթութեան եւ Մշակոյթի Նախարարութիւնները, ինչպէս նաեւ Վենետիկի Գաւառապետութիւնը չնորհած են իրենց բարոյական հովանաւորութիւնը։

Այս առթիւ մասնաւոր հրաւէրով Վենետիկ կը ժամանեն, բազմաթիւ հրաւիրեալներու կարգին, ՀՀ Խաւլիոյ Դեսպան Պր. Գագիկ Պաղտասարեան, Երեւանի Պետական Համալսարանի Ռեկտոր՝ Ակադեմիկոս փրոֆ. Ռաֆիկ Մարտիրոսեան, ՀՀ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի փոխ – նախագահ եւ Գիտական Քարտուղար՝ Ակադեմիկոս փրոֆ. Վլադիմիր Բարխուդարեան, UCLA-ի ամպիոնավար եւ Հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան մեծ հեղինակութիւն՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Ծովհաննիսեան։

Գեղարուեստական յայտագրին պիտի մասնակցին Փարիզաբնակ դերասանուհիներ՝ Նորա Արմանի եւ Ալա Սակակլեան «Նանթօ Նանթօ» թատերախաղի բեմադրութեամբ, Միլանաբնակ դաշնակահարուհի Անի Մարտիրոսեան եւ թենոր Ժան Անսելեան, հայկական ու եւրոպական նուագախումբերու եւ երգերու կատարմամբ։

Այս առթիւ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի համակարգչային բաժանմունքը, Պր. Գրիգոր Վահանեանի առաջնորդութեամբ, իրագործած է՝ 1993-ին Վենետիկի Պետական Համալսարանի եւ Պօ – Արաքս Մշակութային Միութեան համագործակցութեամբ արտադրուած «Հայերէն խօսինք» ուսումնական ծրագիրը հայերէն լեզուի ուսուցման դասերիդին Սէ – Տէ – Ռոմի վրայ փոխանցումը, որու՝ հանրութեան ներկայացումը կը տեղի ունենայ այդ օրերուն։ Նոյնպէս այդ օրերուն պիտի ներկայացուի Երեւանցի լրագրողուհի՝ Ռուզան Զաքարեանի խմբագրած «Վենետկեան միջանուագ» հատորը, որ կը պարունակէ դասընթացքի մասին վկայութիւններ։

ԴԻՒԱՆ
ՊՕ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

տանկներուն։

Անցնողը Սօղոմճեանն էր, սանկ հազուած մէկը, որուն համար 300·000 ոսկի ունի՝ կ'ըսէին եւ որ խղճալի, մտահոգ դէմքը ունէր մէկու մը, որ իրիկուան ուտելիքը կը մտմտայ։

Ցեղափոխականն գործին իր քսակը բանալէն ի վեր Մարտիկ աղա կատաղի ատելութիւն մը կը սնուցանէր հարուստներուն դէմ, որոնց հետ կը տեսնուէր կռիւ ընելու համար միայն, նախատելու, ըսպառնալու համար։ Ալ ո՞րկէ կը վախնար, յեղափոխականներէ պաչտպանուած, ազգային բարերար հռչակուած։

Ճառախօսած կամ վիճաբանած տեղը ի՛նչ բուռն վախտեր կը զգար իր գաղտնիքները դուրս թափելու, իր ազգային բարերարի տիտղոսը հակառակորդներուն երեսին նետելու։ Քանի – քանի անգամներ, իր բարկութեան զգաստնակէտին փորձուած էր պոռալ «ձօ՛ եա, պիտէ՞ք, ով եմ ե՛ս...», բայց Սուրեանի խօսքերը յիշելով՝ մէկէն կը լռէր։ Արհամարհոտ ու վեհանձն թօթուըտուք մը ունէր ուսերու՝ «վերջէն կը տեսնեն իմ ով ըլլալով»։

(Շար. 49)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՊԱՆԵԼՕ. – Ներբէս Տակառեան 2000 ֆրանք:

***

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. – Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1500 Ֆր.:

***

ՄԻԼԱՆՕ. – Համակիր մը 500 հազար լիռ:

***

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զըրբաչեան 1000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 Ֆր.:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուները կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յատուկ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կըրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION
DU SEJOUR FAMILIAL
à Bellefontaine du 19 au 27 août

Nombre d'inscriptions insuffisant.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël **RESERVATION au 04.94.19.51.50**

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՊԱՆԵԼՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեւօ-Գալանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն՝ –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5-6
SAMEDI - DIMANCHE
5-6 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·964 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.964

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԲԱՔԱՅԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՏՐՈՒԱԾ

Լեռնային Ղարաբաղի Ընդհանուր դատախազ Մաւրիկ Ղուկասեան «Հայոց Աշխարհ» թերթին յայտարարած է, թէ զօրավար Ս· Բաբայեանի դատավարութիւնը պիտի սկսի Օգոստոսի վերջերը կամ Սեպտեմբերի սկիզբը: Դատախազութիւնը Օգոստոս 3-ին նախաքննութեան ամբողջ թղթածրարը ուղարկած է դատարան: Ըստ դատախազին, զօրավար Բաբայեան եւ մէկ 15 անձերը, որոնք բանտարկուած են, կ'ամբաստանուին Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները տապալելու համար զաւեշտած դաւի նիւթած ըլլալու յանցանքով:

Ընդհանուր դատախազը ըսած է, թէ բոլոր ամբաստանեալները ընդունած են իրենց յանցանքը, բացի զօրավար Բաբայեանէն: Ան վերջինը բացարձակապէս կը մերժէ իրեն վերագրուած յանցանքը:

Մէկ կողմէ, Մաւրիկ Ղուկասեան ըսած է, թէ այս դատավարութիւնը չի կրնար Հայաստան փոխադրուիլ: Նման քայլ մը անխոհեմ պիտի ըլլար, որովհետեւ, բացատրած է ան, Ղարաբաղ անկախ պետութիւն է:

*
**

ՀՈՎԻԻ ՄԸ ԱՐՋՈՒ ՄԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Վայոց ձորի մէջ 38 տարեկան հովիւ մը Ապրիլ Հայրապետեանի իր ոչխարները արածելու ընթացքին արջու մը յարձակումին ենթարկուած է Օգոստոս 2-ին: Ընտանիքը անոր բզքտուած դիակը գտած է արօտավայրին մէջ երբ երեկոյեան հօտը առանց իրեն դիմաց վերադարձած է: Տարօրինակը այն եղած է որ գազանը ոչխարներուն վնաս չէ տուած:

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահը Ք· Գաւնօ Հայ Դատի Աբեմեան Ամերիկայի յանձնախումբին ու Հայկական համագումարին հրաւէրով Յուլիս 31-ին հանդիպում մը ունեցած է տեղւոյն հայ համրութեան հետ ու խօսած Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման ընթացքին տարած աշխատանքին մասին:

Գաւնօ նախ գոհունակութիւն յայտնած է Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն ուղղակի բանակցութիւններուն, ըսելով որ Ռոպէր Քոչարեան եւ Հայդար Ալիեւ այս ամսուան ընթացքին նոր հանդիպում մը կ'ունենան Վաշինկթընի մէջ, ապա Հոկտեմբերին՝ Նիւ-Եորք: Մինսկի խումբը առաջին օրէն Ղարաբաղը խաղաղութեան հոլովոյթին մէջ մասնակից կողմ նկատած է, լսած է ան: Նուազած է խօսելէ լուծումի մասնայատուկ առաջարկներու, ինչպէս՝ հողային փոխանակումի այլընտրանքին մասին, ըսելով· «Չեմ կրնար մանրամասնել ծրագրային մասնայատուկ բաժինները»:

Գաւնօյի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է ցեղասպանութեան հարցն ալ, որուն համար ամերիկայի դիւանագէտը գործածած է «ողբերգական պատահարներ» տարագը:

ՔՐԻԷՆՓՐԷՍ,

(Օգոստոս 3 / 4)

ԱՒԱԼԱՆՉԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԻՄ ԵՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ

Վրաստանի հարաւային շրջանի Ախալքալաք քաղաքի բնակչութիւնը համաձայն չէ հոն գտնուող ռուսական ռազմակայանին մեկնումին: Իրենց պատճառը այն է որ իրենցմէ 1200 հոգի հոն կ'աշխատի եւ աշխատավարձ կը ստանայ: Իսկ եթէ ռազմակայանը դուրս բերուի, այդ խումբը եկամուտի իր միակ աղբիւրն ալ կը կորսնցնէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՆՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՉԵՆՔ»

Քրտական «Իօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը Օգոստոս 4-ի թիւին մէջ լման էջ մը յատկացուցած է Պոլսոյ հայութեան, վերի խորագիրով: Կիւլթէն Գըչանաք ըսելէ ետք թէ Անատոլուի բնիկ ժողովուրդներէն են Հայերը, դիտել կուտայ թէ այսօր այլեւս անոնց համար կը գործածուի ոչ թէ «թրքահայ», այլ «պոլսահայ» սահմանումը, քանի որ Հայերը ժամանակի ընթացքին լքելով Անատոլուի իրենց բնակավայրերը, կեդրոնացած են Պոլսոյ մէջ, ուր եւս կը նուազի իրենց թիւը: Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախարարներէն Թ· Իօզալի կողմէ Հայերու համար արուած 85 հազարի թիւը կ'ենթադրուի որ այսօր 10 – 15 հազարով պակսած է· «Իսկ երբ մտածենք որ Օսմանեան կայսրութեան հայ քնակչութեան թիւը պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն մէկ միլիոն 300 հազար էր, ներկայի կացութիւնը աւելի հասկնալի կը դառնայ» կ'ըսէ յօդուածագիրը:

Ան կը մէջբերէ զաղութին մասին կեդրոնական վարժարանի տնօրէնուհի Ս· Գուլումճեանի արտայայտութիւնները թէ Պոլսահայութիւնը այլեւս ինքնութեան կորուստի շրջան մը կ'ապրի ու հայերէնը անտեսուած է: Երբ հարց կուտայ թէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկար ըղրկան բան չի՞ ներշնչեր, Ս· Գուլումճեան կը պատասխանէ· «Եթէ նոյնիսկ որոշ իրաւունքներ տրուին, մարդ չէ մնացած որ զանոնք գործածէ, գործածել ուզէ...»:

Էջին մէջ հայկական վարժարաններու դժուարութիւններուն թուումն ալ եղած է· թուրք փոխ – տնօրէնի մը պարտադիր ներկայութիւնը, կ'ըսուի թէ որոշ չափով վրդովիչ բան է ուսուցիչներու, նաեւ աշակերտներու համար: Պատանի մը բսած է լրագրողին· – «Թուրք փոխ – տնօրէնն կոչումը տեղին չենք նկատեր· ատիկա օտար վարժարանի մը համար կրնայ գործածուիլ, սակայն մենք թուրքիոյ Հանրապետութեան հայրենակից չե՞նք, ինչո՞ւ «թուրք» որակումով մեկնը պաշտօնի կը կոչեն հոս»:

Կ· Գըչանաք կ'նդրադառնայ հայկական վարժարաններու նիւթական մեծ բեռին, քանի որ պետութիւնը Լօզանի դաշնագրով ճշդուած պարտաւորութիւնները չի կատարեր եւ նիւթական ոչ մէկ զօրակցութիւն կը բերէ անոնց: Ս· Գուլումճեան դիտել կուտայ որ ղպրոցներուն ղեկաւոր հարցը տնտեսականն է, 1936-ի յայտարարութեան օրէնքին պատճառով ու ներկայի պաղութիւնը կը դժուարանայ 18 դպրոցի նիւթական բեռը կրելու, ինչ որ իրեն լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Հակառակ այս կացութեան, հայկական վարժարաններու շրջանաւարտներուն համալսարան մուտքի յաջողութեան համեմատութիւնը պետական վարժարաններու մակարդակէն բաւական բարձր է:

Էջին մէջ անջատ բաժինով մը նկարագրուած է հայկական հարցանիք մըն ալ որուն առընչութեամբ ըսուած է նաեւ թէ օրէ օր կը բազմանան «օտար» ամուսնութիւնները, քանի որ Եկեղեցին կը մերժէ կնքել զոյնք ու մկրտել անոնցմէ ծնած զաւակները, համայնքին թիւին նուազում մը կը չեշտուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ միջեւ պաղ հով մը սկսած է փչել վերջերս: «Գոռիէռ տէլլա Սեռա»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Ալեքսի Բ· պատրիարքը երկու պատճառ կը դնէ Պապին Մոսկուա այցելութեան: Մէկ պատճառներն են·– Ա) Վերջ տալ կաթոլիկէ եկեղեցւոյ մարգորսութեան եւ՝ Բ) Ուկրանիոյ Օրթոտոքսներուն ենթադրեալ հալածանքներուն: Անցեալ Յունիս 5-ին արդէն, Պուտին ըսած էր Պապին որ Ռուսաստան իր այցելութիւնը կրնայ կատարուիլ միայն երբ հարթուին երկու եկեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Փոխադրութեանց նախարարութիւնը անփոփոխ կը պահէ Գոնդորներու թռիչքը առկախելու իր որոշումը: Փորձագէտներն ու քննիչները ժամանակ կը պահանջեն բացատրելու համար պատահած արկածը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մայր թագուհին Էլիզապէթ 100-ամեակը տօնուեցաւ Օգոստոս 4-ին, պաշտօնապէս: Համակառակ անոր որ ժողովուրդը սկսած էր վերապահ ըլլալ արքայական ընտանիքին հանդէպ, մայր թագուհին յատուկ տեղ մը կը գրաւէ անոր սրտին մէջ: Սէրը նոյնիսկ պաշտամունքի հասած է: 1922ին ակովատցի Էլիզապէթ Պաուսլայընն կը սիրահարի գահաժառանգ իշխանին, բայց կը մերժուի ու կ'ամուսնանայ եդբօրը հետ՝ Թոթով, ամբողջ Ալպէրի: 1936ին երբ էտուար Ը· գահէն կը հրաժարի, ամուսնանալու համար ամուսնալուծուած Ուալիս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՐՈՒՏ-ՐԱՖՖԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԶՈՀ ԱՂԷՏԱԼԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ

Ինչպէս արդէն մեծախօսները հաղորդեցին, Շաբաթ-կիրակի օր, Օգոստոս 2-ին, Լրամիջոց Թոան մը չախչախուեցաւ Ալպեանններու մէջ եւ տեղն ու տեղը մեռաւ վարորդը՝ Հարուտ – Րաֆֆի Գաբրիէլեան 39 տարեկան:

Օդաչուն կ'աշխատէր Շալոն – սիւր – Սոնի Փրոքոփէթր ընկերութեան մէջ, որ մասնագիտացած է թռռանիներ վարձելու մարզին մէջ, ամէն տեսակ գործողութիւններու համար: Հարուտ Գաբրիէլեան պանդան արհեստներէ ետք, 1990-ին մըտած էր քաղաքացիական օդանաւորդութեան մէջ եւ վարձաւոր օդաչու եւ ուսուցանող էր: Մասնակցած էր բաղմաթիւ ռալիներու ափրիկեան ցամաքամասին վրայ: Ամէն ձեռնհասութիւն ունէր անտառներու հրդեհներու գործողութիւններուն համար:

Արկածը պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, ժամը 14·30-ի չուրջ, երբ Լուրը պարպելէն ետք, թռռանը բախած է ծառի մը կատարին եւ հաւասարակշռութիւնը կորսընցնելով չախչախուած է:

Զերբակալուած է այն կասկածելին որ հրդեհին պատասխանատուն կը նկատուի:

Այս կսկծալի մահուան առթիւ, մեր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնենք տարաբախտ երիտասարդին ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեանի, հօրաքրոջ եւ քեռայրին՝ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԿ

Paris, le 1er août 2000

Chère Madame la Directrice,

A l'occasion du 75e anniversaire du quotidien Haratch, je tiens à vous exprimer, au nom de tous mes collègues, nos plus sincères remerciements pour le travail très exceptionnel que vous réalisez.

Pendant trois quarts de siècle, votre père puis vous-même avez maintenu et développé la parution quotidienne, en langue arménienne, d'un journal de très bon niveau afin que l'information soit véhiculée de façon objective et non partisane. Soyez-en très chaleureusement félicités, vous-même, Mlle Totoyan ainsi que votre équipe technique.

Je profite de cette occasion pour vous exprimer aussi toute notre reconnaissance dans l'appui très important que vous apportez aux activités du Comité du 24 Avril notamment pour ce qui concerne la reconnaissance par le Sénat du Génocide des Arméniens perpétré par la Turquie Ottomane en 1915. Grâce à votre quotidien, en France mais aussi dans le monde entier, les Arméniens suivent de manière claire et objective l'évolution des choses et cela est suffisamment important pour être souligné.

Enfin, nous savons les difficultés de plus en plus aiguës de la presse écrite mais aussi sa nécessité absolue pour le maintien et le développement de la culture et de l'identité arménienne. Je vous souhaite donc de continuer pendant des années ce travail et que vous comptiez de plus en plus d'abonnés et de lecteurs.

En vous remerciant à nouveau pour ce travail exceptionnel et en souhaitant à Haratch un bon anniversaire,

je vous prie de croire, Madame la Directrice, en l'assurance de mes sentiments les meilleurs et de mes respectueux hommages.

Alexis GOVCIYAN
Président du Comité du 24 Avril

ՅԱՐԳԱՐԺԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս, մեր զաղութին անունով, սրտանց կը շնորհաւորէ Ֆրանսահայութեան անդրանիկ եւ միշտ կենսունակ՝ «Յառաջ» օրաթերթի պանծալի 75-ամեակը:

Հակառակ բազմատեսակ եւ բազմապիսի դժուարութիւններու, «Յառաջ» հաւատարիմ կը մնայ իր հիմնադիրին սկզբունքներուն եւ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, յանուն առարկայական լրատուութեան եւ հայ լեզուի անարատութեան ու զոյատեւման:

Թող այս տարեդարձը նոր աւիւն ու կորով բերէ մեր այնքան սիրելի «Յառաջ»ին, որպէսզի ան յարատեւէ դեռ երկար տարիներ, իր որդեգրած ազգօգուտ ճանապարհով:

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
Ի դիմաց Շաւիլի
Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
Հոգաբարձութեան
ՀՐԱՉՔ ՀՐԱՉԵԱՆ
Ատենապետ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉԱՐՁՐԿՈՒԱԾ ՄԱՐԴԸՆ

Որքան ալ ծանր կ'ըռնեն Հայաստանի ներքին կեանքին զարգացումները, զոնէ լրատուիւնները պարբերաբար տեղ կուտան Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մարդին: Ու այդ նիւթին նուիրուած ներուն մէջ այսօր արդէն հեռաքրքրական դիրքափոխում մը նշմարելի է: Մինչեւ վերջերս ընդհանուր դիծը կ'ըլլար միասնութեան չեչտումը, մէկութեան լոզունգներու կրկնութիւնը. բաներ որոնք համոզիչ չէին կրնար ըլլալ, այլ միայն կը ծառայէին փաստը տալու որ յաճախ չօչափելի միջուկ չկար այդ էջերը լեցնող մտեղումին տակ:

Կարելի՞ էր, կամ պէ՞տք էր զարմանալի նկատել երեւոյթը, երբ անկախութեան առաջին օրէն ներսի ու դուրսի Հայուն միջեւ խակական կապ մը զետեղելու մտահոգութիւնը միշտ լուսանցքի վրայ մնաց. մեծ մասով՝ երեւութականը մէկդի ձգեց հարցին հիմնականը: Թէեւ «հիմնականին» մասին ալ երկու տասնամեակներու ըսածն ու հասկցածը գրեթէ բնաւ չնոյնացան: Խորհրդային չրջանի սահմանափակները, չափանիշները պատմութեան դիրկը անցնելէն ի վեր տասը տարի անցած է ու կուտակուած փորձառութիւնը ամէնէն աւելի յուսախաբութեան, յոգնութեան ազդակներով արտայայտութիւն կը գտնէ: Սփիւռքի Հայը յուսախաբ է տեսնելով որ լոզունգներով յայտարարուածը կը չափուի գրեթէ միայն իր նիւթականին կանդունով: Հայաստանի Հայուն համար ալ բաւական յստակ է որ հակառակ տրուածին, դուրսի եղբայրներն ու քոյրերը հարկաւորը չեն ըրած (տուած) իրեն համար: Մնացեալը՝ մշակութային, զգացական, եւ այլն, ներկայ է միայն խօսքի մակարդակին:

Նիւթը անգամ մը եւս այժմէականացնելու դրդապատճառ եղած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի Յուլիս 10-ի ասուլիսը որուն ընթացքին անոր ուղղուած են այս մարզին առընչուած հարցումներ ալ: Անոնցմէ մէկուն տէրը Լիլիթ Պօղոսեան («Հայոց աշխարհ» Յուլիս 13) նախարարին յիշեցուցած է անցեալ տարուան Հայաստան - Սփիւռք համաժողովին այդ ուղղութեամբ տըրուած որոշումները որոնցմով կը նախատեսուէր ընդլայնել ու խորացնել յարաբերութիւնները: Վ. Օսկանեան հաստատած է որ անոնք թուղթին վրայ չեն մնար, մոռցուած չեն ու կը գտնուին կառավարութեան ուշադրութեան կեդրոնին: Ըսուածին ապացոյց, ան յիշեցուցած է թէ կառավարութիւնը վերջերս երկու որոշում տուած է այդ մասին. առաջինը կը վերաբերի գրօսաշրջութեան գործակալութեան մը, երկրորդը՝ Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ Սփիւռքի հետ կապերու գործադիր քարտուղարութեան մը ստեղծումին:

Այսքանով՝ ընկալուած ընթացքէն ուշացած նորութիւն չյայտնող հեռանկարը, քիչ մը զարմացնող նախարան մը ունեցած է: Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութեամբ ապահովուելիք գործընթացը Հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ, առողջացման փուլին մէջ է, քանի որ «տեւական վերիվայրումներից յետոյ դժուարութեամբ վերահաստատուած ներքաղաքական կայունութիւնը» այդ ուղղութեամբ յոյս ներչնչող է: Հոս, նախ կ'արժէր դիտնալ թէ նախարարը ի՞նչ հիմքեր ունի ներքաղաքական կայունութիւնը վերահաստատուած հռչակելու երբ Մեղրիի մասին չշուկները, նոյն Հոկտեմբեր 27-ի հետաքննութեան արթնցուցած դժգոհութիւնը, բանակին մասին արդար մտահոգութիւններու տուեալները, կարելի չէ այդ կայունութեան դէմ լուրջ սպառնալիք չնկատել: Մնայ որ այս բաները մէկդի դնելու պարագային ալ Վ. Օսկանեան նի հաւաստումով լաւատես ըլլալու լայն դաշտ չի բացուիր, քանի որ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու ջերմացման փուլին ակնկալութիւնը անմիջապէս կը կապուի տասնամեայ ապային. «Սփիւռքի ներուժը Հայաստանի տնտեսական վերածնընդի շարժիչներից մէկը» դարձնելու հեռանկարին...:

Լ. Պօղոսեան մեծ վերապահութեամբ կ'անդրադառնայ նախարարին խօսքերուն, յայտնապէս, գործնական բարեփոխութեան լուրջ ապագայ չտեսնելով: Որոշ յուսախաբութիւն մըն ալ ունի որ «հսմատեղ յանձնախմբերի, կոնկրետ, «Ինքեղէն» ծրագրերի եւ ներդնումներու մասին առ այժմ խօսք չկայ»: Իր համոզումով՝ գործադիր քարտուղարութեան կանոնադրութիւնը պատրաստելէ եաք հանդամանալու չրջան մը կ'ըլլայ, ապա կը յաջորդէ նոր կառոյց ստեղծելու փուլը, մէկ կողմէն ալ պարբերաբար կը կրկնուի թէ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութիւնը ուշացուցած է գործի անցնելու հանգրուանը եւ այսպէս, մինչեւ որ հասնի յաջորդ համաժողովը, «Մէկ ապդ, մէկ հայրենիք» կարգախօսին եւ «կենաց»նեղու կրկնութեամբ: Իր դրութեան աւարտին լրագրողուհին կը յայտնէ թէ կասկած չունի հայրենի իշխանաւորներու մտադրութիւններուն լրջութեան մասին, բայց կը վախնայ որ Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու ներկայի չերմացումը գործնական քայլերու բացակայութեան կրկին կը պաղի մինչեւ յաջորդ չերմացում, «իսկ անընդհատ սառելով ու տաքանալով, վերջնականապէս կը զրկուի կենսունակ բջիջներից»:

Նոյն ասուլիսին մասին նախորդ օրուան «Ազգ»ն ալ էջ մը ունի որուն վերնագիրը Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու նիւթը: Նարինէ Մկրտչեան եւս կը մէջբերէ Վ. Օսկանեանի խօսքերը Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններուն մէջ յատկապէս երեւոյթին ու Հայաստանի նկատմամբ հաւատքին, վստահութեան ներկայի վերահաստատման մասին: Կ'աւելցնէ թէ նախարարը համաձայն գտնուած է իրենց պնդումին որ Սփիւռքը մեծ մտահոգութիւն ունի Հայաստանին չղաղրող արտագաղթին մասին: Ըսած է թէ առիկա կանխելու միակ ճարը աշխատատեղիներու ստեղծումն է. այլ խօսքով՝ տնտեսական խնդիրներու լուծումը: Այդ առիթով նիւթ ալ եղած է ներգրաւումներու ցած մակարդակը, այս անգամ թէեւ տեղին նշումով մը. «Հայաստան լուրջ փինանսական մուտքերին այսօր խանգարում է հարկային բաղաքականութիւնը եւ Հայաստանի կոռուպցացուածութեան աստիճանը»: Ըսուածին մասին յստակ տեղեկութիւն ունենալու համար կը բաւէ «հարկային քաղաքականութիւն» ըսուածին մէջ տեսնել այդ անունին տակ ձեռնարկատէրերու վրայ դրուած ծանր պարտաւորութիւնները եւ «կոռուպցացուածութիւն»ը թարգմանել հայերէնի եւ ունենալ «կաշառակերութիւն»ը...: Իսկ ինչ որ առաւել հետաքրքրական է նշումին մէջ, այն է որ անոնք եղած են նախարարի մը հետ ասուլիսի ընթացքին:

Սակայն, անտեղի է մեծ յոյսեր կապել երեւոյթին, քանի որ Վ. Օսկանեան պետական մարդու ծանծաղուած լաւատեսութեամբ փակած է նիւթը. «Հիմքեր ունենք ասելու, որ 2001 թիւը բեկումնային կը լինի Հայաստանի տնտեսական կեանքին մէջ»:

Յայտարարութիւն որ վատթարագոյնին պարագային չի կրնար նախարարին դէմ քննադատութեան պատճառ ըլլալ, քանի որ ան չէ ճչդած թէ ակնկալուած «բեկումի»ին ուղղութիւնը ի՞նչ է. դէպի վա՞ր, թէ վեր...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ՅԱՐԱՓՈՓՈԽ ՎԱՅՐԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԱՇԱՐԺ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՍՊԱՆԱԽՕՍՆԵՐԸ ԿԸ ԳԵՐԻՇԽԵՆ
ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԸԼԼԱԼԷ ՍՊԱՆԱԽՕՍՆԵՐԸ ԿԸ ԳԵՐԻՇԽԷ
ԵՒ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ
ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶՈՒԼԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Միացեալ - Նահանգներու ժողովրդավարական աւանդներուն համաձայն, Գալիֆորնիան պիտի դառնայ ամերիկեան առաջին մեծ նահանգը, ուր ոչ սպանախօս սպիտակամորթները այլեւս մեծամասնութիւն պիտի չկազմեն: Այլ խօսքով, Գալիֆորնիան այլեւս վայրը չէ, ուր ցեղային կամ ազգային ոչ մէկ հաւաքականութիւն կը գերիչխէ:

Յարդ Գալիֆորնիան Միացեալ - Նահանգներու հայելին էր: Բ. Աչխարհամարտէն եաք անիկա ժողովրդային երեւակայութեան մէջ կը գերիչխէր «Պիչ Պոյզ»ի Տիզնիլէնտի եւ օդանաւային ճարտարարուեստի մէջ աչխատողներու միադոյն բնակավայրերուն պատկերով: Սակայն փոփոխութեան ընթացքը չատ արագ է:

Ոչ սպանախօս սպիտակամորթներ այս «ոսկեայ նահանգ»ին մէջ մահացողներուն 70 առ հարիւրը կը կազմեն, իսկ ծնունդներուն՝ միայն 27 առ հարիւրը: 1970-ին Գալիֆորնիոյ բնակիչները 80 առ հարիւր համեմատութեամբ սպիտակամորթ էին:

Կարգ մը մասնագէտներու համաձայն, անցումային այս հանգրուանը արդիւնք է մէլիոնաւոր նոր գաղթականներու հոսքին: Անոնց մեծ մասը հարաւային - ամերիկացի եւ ասիացի է: Աւելին. եկուորներու հաւաքականութիւններուն մէջ ծընունդի համեմատութիւնը աւելի բարձր է:

Ընկերային, քաղաքական, անտեսական եւ հոգեբանական անդրադարձները ակներեւ են: Վերջին տասնամեակին սուր պայքար տարուած է սահմանափակելու համար ապօրինի գաղթականներու մատուցուած պետական սպասարկութիւնները եւ վերջ դնելու երկլեզու կրթութեան:

Հարցախոյզներ ցոյց կուտան, թէ սպիտակամորթներու անհետացող մեծամասնութիւնը ընդհանրապէս այլ հաւատքականութիւններէ աւելի յոռետես է ապագայի նկատմամբ:

Սակայն մինչ Գալիֆորնիոյ անտեսութիւնը դարձեալ կը ծաղկի եւ կ'ակնկալուի, որ յառաջիկայ 25 տարիներուն ընդհանուր բնակչութեան թիւը աւելնայ 18 միլիոնով, Գալիֆորնիացիք սկսած են վերլուծել իրենց նահանգին ժողովրդագրական պատկերին ճակատագրական փոփոխութեան նչանակութիւնը:

Շատեր լատահեսութեան պատճառներ գտած են:

«Կասկած չկայ, թէ բնակչութեան բազմազանութիւնը խաղաղական անհանգիստ վիճակ, նոյնիսկ խաղաղական բախումներ կրնայ ստեղծել, սակայն անիկա նաեւ մեծ ուժ կրնայ հայթայթել», կ'ըսէ Գալիֆորնիոյ կառավարիչը:

Գալիֆորնիոյ ժողովրդագրական պատկերին փոփոխութիւնը սկսած է չրջել նահանգին քաղաքական ուղղութիւնը: Բազմաթիւ սպանախօս քուէարկողներ անդամակցած են Դեմոկրատ կուսակցութեան՝ հակադարձելով ապօրինի գաղթականներու դէմ Հանրապետական կուսակցութեան մղած պայքարին: Թեքսասի կառավարիչ Ճորճ Պուչ իրրեւ նախագահութեան հանրապետական թեկնածու՝ բաւական լուրջ դժուարութիւն պիտի դիմադրէ Գալիֆորնիոյ մէջ:

Լոս - Անճելըսի տարածքին ժողովրդագրական անցումային չրջանը արդէն աւարտած է: Անիկա միաժամանակ անտեսանելի է եւ ամէնուրեք ներկայ: Ամներեւ է անվերջ քիլոմեթրներու վրայ երթարող բնակավայրերու մէջ, ուր ցուցախտակներու վրայ կարելի է հանդիպիլ ամէն լեզուի, բացի՝ անգլերէնէն:

Լոս - Անճելըսի մէջ կ'ապրի Գորէացիներու մեծագոյն հաւաքականութիւնը Գորէայէն դուրս: Իրանցիները իրենց երկրէն դուրս՝ Աւեւմուտքի տարածքին ամէնէն ստուար թիւերով ներկայ են այս քաղաքին մէջ: Բազմալեզու գաղթականներու հանդիպման վայրն է Լոս - Անճելըսը եւ իրրեւ այդպիսին կը յիչեցնէ Նիւ - Եորքը՝ 19-րդ դարու վերջերուն:

Շրջանին մէջ աւազակախումբերու մչեւ նորագոյն բախումը տեղի ունեցաւ սպանախօսներու եւ Հայերու միջեւ, կէնտէյլի երբեմնի գուտ սպիտակամորթ արուարձանին մէջ:

Գալիֆորնիան միակ նահանգը չէ, ուր ոչ սպանախօս սպիտակամորթները այլեւս մեծամասնութիւն պիտի չկազմեն: Աինոնք արդէն փոքրամասնութիւն դարձած են Հաուայի մէջ, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը Ասիացին եւ Խաղաղականի կղզիներէն գաղթած է: Անցեալին սպիտակամորթները արդէն մեծամասնութիւն չէին նոր Մեքսիքայի մէջ: Իսկ Հարաւի մէջ քաղաքագիտական պատերազմն առաջ Հարաւային - Գալիֆոռնիայի բնակչութեան մեծամասնութիւնը սեւամորթ էր: Սակայն ցարդ Գալիֆորնիան մեծագոյն նահանգն է, որ փոփոխութեան փորձառութիւնը կ'ապրի: Հին Գալիֆորնիացիք ամէնէն աւելի կը զգան զայն:

Ժողովրդագրական բաժանումները ծանրաբեռնուած են զարտուղի տեմոնումներով: «Սպանախօս» քաղաքութիւնը ազգային եւ ոչ թէ ցեղային բնութագրում մըն է, որ կը մէկտեղէ ամէն տեսակ Հարաւայիններ - Ամերիկացիներ, սպիտակամորթներ, սեւամորթներ, խառնածին մեսթիզոներ, մայրաներու, ինքնաներու եւ բնիկ հնդիկներու ժառանգորդներ:

Նոյնպէս՝ Գալիֆորնիոյ տարածքին «սպիտակամորթ» բառին տահմանումը կրնայ ընդգրկել նոյնիսկ Միջին - Արեւելքէն Թիադեմ գաղթականներ: Մասնագէտներ կը վերլուծեն, թէ այս չափանիշներով՝ անկլօեւրոպական ծագումով Գալիֆորնիացիները 1980-ական տարիներու վերջաւորութեան արդէն փոքրամասնութեան վերածուած էին:

Գալիֆորնիոյ արհեստագիտական կեդրոնին՝ Սիլիքոն Վելիի միլիոնատէրերէն հանրապետական մը՝ Ռոն Ունգ, որ 1998-ին հովանաւորած էր պետական վարժարաններու մէջ երկլեզու դասատուին վերջ դնելու ծրագիրը, կը յուսար դարձնել նահանգին «լաւագոյն» պատգան այսինքն՝ ստեղծել բազմազգեան ձուլարան մը, խուսափելու համար անելի մեծ միջցեղային ընդհարումներէն:

«Ասիացիներու եւ հարաւայիս - Ամերիկացիներու միջեւ խառն ամուսնութիւնները կը բազմանան եւ հատեհատութիւնները հասած են 40-էն 50 առ հարիւրի: Հետեւաբար ձուլումը որեւէ ժամանակէ աւելի իրականութիւն է: Սակայն ձուլումի գաղափարաբանութիւնը չծլեցած է հանրային կեանքէն: Մանուլի կամ բաղաքական ներկայացուցիչներէն ինչը կը փառաբանեն կամ կը ջատագովեն բազմազգեան ձուլարանի մը գաղափարը: Հետեւաբար ձուլումի դրական կամ ժխտական արդիւնքը կախեալ է անոր եզրաբանութենէն», կ'ըսէ Ռոն Ունգ:

Երբ 150 տարի առաջ Գալիֆորնիա մաս կազմեց Միացեալ - Նահանգներու, անիկա ամէնէն բազմազգեան նահանգն էր: Անոր բնակչութիւնը բաղկացած էր տարբեր երկիրներէ հոն «արշաւած» ակախներէ, որոնք ոսկի կը փնտռէին: Սակայն, երբ 1880-ական տարիներուն կալուածներ սկսան բարգաւաճել Հարաւային Գալիֆորնիոյ տարածքին, Միացեալ - Նահանգներու կեդրոնական չրջանեալ ներչն սպիտակամորթներ հաստատուեցան հոն: Աչխուժեաեւ նահանգը գաղթականներ ընդունելու եւ մերժելու պարբերաշրջաններ ապրած է: Իսկ սեւամորթները երբեք նկատառելի ներկայութիւն չեն եղած Գալիֆորնիոյ մէջ, թէեւ միշտ կեդրոնացած են ճարտարարուեստական մարզին մէջ յառաջդիմած այլ նահանգներու տարածքին:

Սա այժմ կը թուի, թէ գաղթականներու հոսքին եւ անոր անդրադարձներու առընչուող մտավախութիւնները մեղմացած են: 1998-ին վատառուած հարցումներու արդիւնքին համաձայն, յարոյցներու արդիւնքին Գալիֆորնիոյ բնակչութեան նուազ քան

10 առ հարիւրը մատհոգիչ կը նկատէ օրինաւոր կամ ապօրինի գաղթականութիւնը: Վերջերս ապահովական կառոյցի մը՝ Գալիֆորնիոյ Հանրային Քաղաքականութեան Հիմնարկին կողմէ կատարուած վիճակագրութիւններ ցոյց տուին, թէ բնակչութեան կէսը բարիք կը համարի գաղթականներու ներկայութիւնը, իսկ միւս կէսը չարիք կը նկատէ զայն: սպիտակամորթները ամէնէն աւելի սկեպտիկ մօտեցում ունին:

Իսկ ապառնիօսները, որոնք մինչեւ 2040 թուականը բացարձակ մեծամասնութիւն պիտի դառնան, չատ աւելի լաւատես են ապագայի նկատմամբ:

Շուրջ 3 միլիոն օրինաւոր գաղթականներ, մեծ մասը՝ Հարաւային – Ամերիկայէն, 1980–էն 1994–ի միջեւ հասած են Գալիֆորնիա: Շուրջ 2 միլիոն այլ գաղթականներ ապօրինի ճեւերով մուտք գործած են:

Մանաւանդ տարակարծիք են այս նոր բնակչութեան բերած նպաստին եւ պահանջած ծախքերուն առընչութեամբ: Նախնական վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան, թէ կարճ ժամանակի վրայ անոնք մեծ ծախքեր յառաջ են, սակայն երկար ժամանակի վրայ անոնց ներկայութիւնը արդիւնաւէտ կրնայ ըլլալ, երբ գաղթականներու զաւակները իրենց ծնողքին կրթութեան մէջ եւ անոնական գործերու ճեռնարկին:

Գալիֆորնիա յաճախ նկարագրուած է իբրեւ տարբեր մշակոյթներու ճուլարանը: Թեքսաս, Ֆլորիտայի, Նիւ – Եորքի եւ Իլինոյի նման մեծ նահանգներ նոյնպէս քաղաքան դառնալու ընթացքին մէջ են: Սակայն ժողովրդագրական ուսումնասիրութիւններ կը նշեն, թէ Մխայեալ - Նահանգներու ամբողջութեամբ Գալիֆորնիոյ պատկերը պիտի չատանան դէթ մինչեւ այս դարու կէսերը: Նոյնիսկ անկէ ետք աւելի փոքր եւ երկրին խորհրդանշական նահանգներու մէջ սպիտակամորթները ընակչութեան մեծամասնութիւնը պիտի կազմեն: Գալիֆորնիոյ մէջ հանդիսանան կոչուած սպիտակամորթներ պիտի նախընտրեն տեղափոխիլ Ատլանտեանի Հարաւային նահանգները:

«ԱԶԴԱԿ»

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Վասպուրականի Նոր Սերունդ» Հայրենակցական Միութիւնը իրականացնում է «Հայոց Մեծաց Տոհմագրական Այբենատան» ծրագիրը, որը Հայոց պատմութիւնը կերտողների տոհմագրական տուեալների հիման վրայ, ներառելով մինչեւ մերօրեայ նրանց սերունդները, նկարահանելու է ֆիլմաշար:

Ֆիլմաշարի նպատակն է փոխանցել Հային վայել միաքն ու վարքը ներկայ եւ ապագայ սերունդներին, բացայայտելով եւ արթնացնելով նրանց մէջ այն հզօր ուժը, որը թաքնուած է իրենց ազգանուան մէջ ինչպէս նաեւ ապնուացնող օրինական հպարտութեան զգացում առաջացնել իրենց պապերի կատարած մեծագործութիւնների նկատմամբ, որոնք տեղի են ունեցել մեր բլորիս ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ: Միաժամանակ այդ ֆիլմերը նոր սերնդի մօտ միտք կ'առաջացնեն թէ որքանով են նրանք արժանավայել կրում այդ պատմական ազգանուանները:

Սիրելի Հայրենակիցներ, մենք՝ ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏԻ եւ ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԾԻ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ եւ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ, ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆԻ եւ ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿԻ, ԴԱԻԻԹ ԲԵԿԻ եւ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ժամանակակից սերունդներս մեր ուղղակի մասնակցութեամբ այս ծրագրերին կը հանդիսանանք այն հանդոյցը անցեալի եւ ապագայի միջեւ որի բացակայութեան պարագայում գալիք սերունդների ապագան կը դարձնի մշուշոտ եւ անհեռանկար:

Եկէք յիշենք մեր նախնեաց վաստակած մեծագործութիւններից թէկուզ մէկը՝ թէ ինչպէս էին նրանք իրենց կեանքի գնով փրկում մեր ազգային արքազան դրքերը, հաղորդելով մեզ մեր պատմութիւնը եւ մեր հոգեւոր մշակոյթը: Կամ յիշենք թէկուզ Հանրի Վէրնոյի «Մայրիկ» Ֆիլմը:

Ամէն մի ընտանիք լինելով պատմութեան չղթայի մի հանդոյց, եթէ չհետեւի մեր նախնեաց պատգամին մշտական մոռացութեան կուտայ իր սեփական ազգանունը, որը ժառանգել է իր նախնիներից եւ որը նա պարտաւոր է փոխանցել իր սերունդներին:

Հայրենակիցներ, չէ որ ամէն մի ընտանիքի պատմութեան մէջ ասես ջրի կաթիլի մէջ արտացոլւում է ամբողջ մի աշխարհ, մեր պետութեան ու ժողովրդի ողջ մեծ ու ողբերգական պատմութիւնը: Եւ հասատատօրէն միայն այն ազգը, որն ընդունակ է պահպանել արմատները, գնահատել եւ յիշել իր նախնեաց, կարող է ակնկալել արժանապատիւ ապագայ:

Մենք ներկայացնում ենք մեր ջանքերով հաւաքուած տոհմական ազգանուանների ցուցակը, յոյս ունենալով, որ ընդունք, ովքեր կը գտնեն իրենց ազգանուանները այս ցուցակում կ'ուղարկեն մեզ իրենց տոհմագրական տուեալները: Իսկ նրանք ովքեր չեն գտնի՝ նոյնպէս մեզ կարող են ուղարկել իրենց տուեալները, ինչպէս նաեւ իրենց տոհմական հերոսականն պատմութիւնից ցանկացած դրուագ կամ լեգենդ:

Յիշեցնենք, որ չնայած այս ծրագրի նախաձեռնողը «Վասպուրականի Նոր Սերունդ» Հայրենակցական Միութիւնն է, բայց ծրագիրը ՉԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄ միայն վասպուրականով, այլ ընդգրկում է ՈՂՋ ՄԵՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ:

Ասեմ նաեւ, որ ծրագրի իրականացումը արդէն սկսուած է եւ աւարտին է մօտենում ֆիլմաշարի առաջին ֆիլմի նախապատրաստական աշխատանքները: Այն նուիրուած է ԽՐԻՄԵԱՆ տոհմի պատմութեանը իր անցեալով, ներկայով եւ ապագայով: Ֆիլմը կոչուելու է «Խրիմեան Տոհմի Զօրութիւնը»: Գլխաւոր դերում նկարահանուելու է Հայաստանի խաղորդան դերասաններից մէկը Վլադիմիր Մսրեանը:

Մենք դիմում ենք բոլոր հայկական կազմակերպութիւններին եւ անհատ անձանց, ում հոգեհարազատ են մեր մրցքերը. «Մխայուենք մեր ջանքերը, համագործակցենք եւ փոխազակցենք միմեանց մասնակցելով այս ծրագրին ի բարօրութիւն մեր Հայրենիքի եւ ԱԶԳի:

Ճշմարիտ է ասուած.

ԱՌԱՆՑ ԱՆՑԵԱԼԻ ՉԿԱՑ ԱՊԱԳԱՑ ԵԹԷ ՉԼԻՆԻ ԱՆՁՆՈՒՐԱՑ ՆԵՐԿԱՑ:

Նրանք ովքեր կը ցանկանան առաւել մանրամասնօրէն ծանօթանալ մեր այս

ԾՐԱԳՐԻՆ կարող են դիմել մեզ հետեւեալ հասցէով.

Mrs. Marine President of
"New Generation of Vaspoorakan"
Compatriotic Union,
Tigran Mets ave. 48/30,
Yerevan, 375005, Armenia
☎: (374-1) 28 67 26, (374-1) 55 03 31
Fax: (374-1) 55 03 31.
E-mail : vaspns@freenet.am

«ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ»Ի ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ Զ. ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ԸՆԹԱՑՔ ԱՌԱՒ

ՊԷՅՐՈՒԹ. – «Համազգայինի» Ուսանողական Զ. Համախմբումին պաշտօնական թացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 16–ի երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Պէյրութի «Նչան Փալանճեան» ճեմարանի «Վասպուրական» սրահէն ներս (Լիբանան): Համախմբումին կը մասնակցին 32 ուսանողներ, աշխարհի զանազան երկիրներէ՝ Իրան, Հայաստան, Արցախ, Վրաստան, Միացեալ–Նահանգներ, Գանատա, Յունգերիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Սուրիա եւ Լիբանան:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Համախմբումի ընդհանուր պատասխանատու Թորոմ Ջանան, որ մասնակցողներուն փոխանցեց համախմբումին ընդհանուր օրէնքները եւ ներկայացուց կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամները: «Համազգայինի» կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Սելլա Թճճուկեան իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց մասնակցողներուն, բացատրելով համախմբումին նպատակը: Ապա խօսք առաւ համախմբումի գաստիարակչական աշխատանքներուն պատասխանատու տոքթոր Հրանդ Մարգարեան: Ան հակիրճ ակնարկով ներկայացուց Համազգային Միութիւնը իր հիմնադրման օրէն մինչեւ այսօր, տալով անոր հիմնադրութեան պատճառները եւ կազմակերպական պատկերը իր մասնաճիւղերով ու միաւորներով:

Մասնակցող ուսանողները ներկայացան փոխանցելով իրենց յաճախած համալսարանին անունը, ճիւղը եւ ապագայի իրենց ծրագիրները:

Համախմբումին ծրագիրներուն մէջ կարեւոր տեղ գրաւած են դասախօսութիւնները, որոնք կը ներկայացուին Հրանդ Մարգարեանի, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, Պերճ Ֆազլեանի, Մովսէս Հերկելեանի կողմէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Յուշատետր – 39

ՊՏՈՒՏ ՄԸ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Ռ. ՀԱՍՏԷՃԵԱՆ

Պոլիս, 2000

Հայ միջնադարեան գրականութիւն

ՅԻՍՈՒՍԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆՔՆԵՐԸ
(Ճառերու հաւաքածոյ)

ԹՈՄԱՐ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիբանան, 1999

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ազգային բարեբար ճեռնադրուելէն ի վեր Մարտիկ ապա ինքզինքը կը գերապանցէր: Առտուընէ մինչեւ իրիկուն, գոհ ու երջանիկ, ամէն առեներուընէ աւելի պերճաբան, հրամայական, տիրապետող, կը խօսէր, կը ճառէր, կը վճարէր, հնչակեաններուն դէմ կը չանթէր, հարուստներուն գլխուն ապագայի սպառնալիքներ կը չարժէր սուրի մը պէս, հանդիպողին հետ կռուի կը բռնուէր, քաղաքականութեան դաս կուտար՝ օրուան հետաքրքրները անվերջ մեկնաբանութեամբ ու չարամնակելով: Մանաւանդ որ յունաբրքական պատերազմին առաջին ազդանշանները ծայր կուտային քաղաքական տրուիզնէն:

- Անկարելի բան է, – կ'ըսէր Մարտիկ ապա, – թուրքը Ցոյնին հետ կռիւ չըներ, – ու կը բացատրէր, թէ ինչու չըներ, ինչ որ չարգիլեց զինքը կռիւ բացուելուն պէս, ըսելէ.

- Ես արդէն դուշակած էի... Ասոր մէջ Ռուսին մասը կայ...

- Ցոյն մը կա՞յ մեզի համար:

- Հապա՛, քիչ առենէն կը տեսնէք, քիչ ատենէն:

- Ինչ կը յուսա՞ք, որ պիտի տրուի Հայերուն:

- Իշխանապետութիւն Պուլկարիոյ պէս, – կ'ըսէր Մարտիկ ապա, չատ հանդարտ, դիտակից չեչտով մէկուն, որ խանդավառ յոյսեր չունի, իրերը իրենց ճշմարիտ լոյսին տակ կը տեսնէ ու կարգ մը մարդոց չի նմանիր, որոնք Հայերուն համար թագաւորութիւն կ'երազեն:

Քանի մը հոգիներ կը ժպտէին բացարձակ հաւատքի այս խօսքերուն, ուրիշներ ապշած միամտութեամբ կը տպաւորուէին առանցմէ: Կարապետը գլխիկ չարժումով մը կը վաւերացնէր զանոնք. բայց պատեհին կը վիճէր մերթ:

- Պարապ խօսք, ճանըմ, ո՞վ դիտէ՝ ինչ կ'ըլլայ...

Մարտիկ ապա կրակ կը կորչր այս խօսքին: Մինչ «Նոր կեանք»ի խմբագիրը, «Փրոկրէս»էն սորված մէկ նոր բացատրութիւնը քչելու փափաքով, կ'աւելցնէր.

- Ազատութիւնը յեղափոխութեան պիտանի, այսինքն նէպէպեր հետեւանքն է:

Պատուելին, քալ գաղիպէտ, իր իսկ կարծիքով, իսկոյն կը զգաչրը Մարտիկ ապային հետ վիճաբանելէ ու խմբագիրին հետ կը սկսէր.

- Պարո՛ն խմբագիր, նէպէպերը երկու խմասա ունի, մէյ մը պիտանի, անհրաժեչտ, մէյ մըն ալ անխուսափելի, դուն սխալ թարգմանեցիր:

- Ոչ, – կ'ըսէր միւսը, ու վիճաբանութիւնը կը չարունակուէր, որուն միջոցին իրարու երես կը նեաէին, իբրեւ այնքան փաստեր, իրենց գաղիերէնի անցեալ սըխալները: Այսպէս, հոն գտնուողները կ'իմանային, թէ խմբագիրը անգամ մը «միլիոյ էֆոնոմիֆ»ը «խնայողական միջավայր» թարգմաներ է, եւ թէ պատելին ալ, օր մը, եկեղեցին հեռագիրներըը բարձրաձայն կարդացած ատեն «Les ouvriers sont en grêve»ը «Գործաւորները ծուվեզերք իջեր են» թարգմաներ է եղեր:

Մարտիկ ապային հզօր միջամտութիւնը հարկ կ'ըլլար այդ լեզուապայքարին վերջ տալու համար:

- Հոս դպրոց չէ, պատուելի՛, – կը յանդիմանէր խստիւ, – գաղիերէնով, հայերէնով գրաղելու ատեն չէ հիմա, մեր ազգը ճգնաժամի մէջ է, եւ դուք թառի մը վրայ կը վիճաբանիք... մենք հոս ազգին ճակատագրին վրայ կը խորհինք կոր ...ատ զէվզէկութիւնները մէկ կողմ դըրէ՛ք:

Ատ ատեններն էր, որ Մարտիկ ապա, յեղափոխականներէ պաչտպանեալի ուժին վրայ կռթնած, ազգային բարեբարի արժանապատուութեանը, իբր իչխանական վերարկուի մը մէկ փաթթուած, բուռն պայքար մը սկսաւ թաղականներուն դէմ: 97–ի Ապրիլը հասած էր. գաղթականներուն մէջ թչուառացումը կը սաստկանար, բաչխուած նպաստներուն հետզհետէ չնչտուող անբաւականութեան չտփով, ատկէ դժգոհութեան խուլ հոսանք մը կը սկսէր գոյանալ Նպաստամատոյց Ցանճնաժողովին դէմ որուն անդամներուն մասին այլ եւ այլ զրոյցներ, զրպարտութիւններ կը պտըտէին գաղթականներուն մէջ. մէկը մանաւանդ, Բէքմէզեանը, ընդհանուր գայրոյթին ու դժգոհութեան նչանակէտն էր: Այդ չարժումը կերպով մը կը զրգռէր, կը վարէր տարօրինակ մարդ մը, ճերմակ մօրուքով ու մազերով, դաժանադէմ նախկին փաստաբան մը, էնթրիկան, գժտարկու, կըռւտան ու չատախօս: Ա՛ս մարդը, թուրքերու ծրար մը ձեռքը, հասարակաց ամբաստանիչի գայրոյթ ու պերճախօսութիւն մը կը պարտցնէր եկեղեցին, սրճարանէ սրճարան, ամէնուրեք, ուր Հայերու խմբաւորում կար, թաղականները բացէ ի բաց գատի կը քաչէր, իր վրպարտութիւններուն մուրը կը ձգէր մաքերու մէջ, կասկածներ կը ցանէր, կը չանար զաղթականները զրգռել թաղականներուն դէմ, տարաբգրել տալու համար ժողովրդին հանրապէր մը այս վերջիններէն պահանջող, որ միմիայն գաղթականներէ բաղկացած յանձնաժողով մը կազմուի, որ օգնէ Նպաստամատոյց Ցանճնաժողովին, հսկէ նպաստներուն արդար բաչխումին գաղթականներուն մէջ, հեռացնէ անմիջական կարօտութիւն չունեցողներու խնդրանքները եւ ասանկով առաջքը առնէ չատ մը անիրաւութիւններու ու դժգոհութիւններու: Իր երազն էր այդ յանձնաժողովը կարգել տալ ու ինք գինքը անոր նախագահ ճեռնադրել:

Այս մարդը հանդիպեցաւ Մարտիկ ապային ու փաստաբանական երկար, իրաւագիտութենէ, օրինագիրքերէ քաղուած խորհրդածութիւններով, տրամադրութիւններով համեմուած ճառի մը մէջ պարզեց խնդիրը, բանաճեւեց իր ամբաստանութիւնները, բաւ ժողովուրդին թչուառութիւնը, գանգատները, թաղականներուն կարծրասրտութիւնը, թէ եկած դումարները արդարօրէն եւ ամբողջովին չէին բաչխուիր կոր, թէ թաղականները ուզածնուն պէս եկեղեցիին հասոյթները կը գործածէին առանց հաչիւ տալու՝ հակառակ Սահմանադրութեան ոգւոյն, թէ ազգին իրաւունքները կը ըռնաբարէին կոր եւ այլն, եւ վերջացուց պատժական տեսութեամբ մը այս չանգուածներուն վրայ:

(Շար. 50)

Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան, Օրիորդ Նաթին Գաբրիէլեան,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան եւ զաւակները՝ Ռուբէն, եւ Իրիս,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեան եւ զաւակները,
Սիմոնեան, Վարդանեան, Գալճեան, Մաւեան, Օսկիօղլու, Ներսէսեան, Սվաճեան, Փափազեան, Ֆիօ, Պօտրի, Սաէլեան, Սիմէոնեան, Թաբոլ, Մարիէթեան, Կիւմիւշեան, Լաֆոն, Օհանեան եւ Պուասինօ ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր, եղբօրորդիին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՀԱՐՈԼՏ - ՐԱՖՖԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ-Ի

արկածալի մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, 39 տարեկանին։

Յուղարկաւորութեան կարգը կը կատարուի Շաբաթ, Օգոստոս 9-ին, ժամը 14։30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պլան Մէնիլի գերեզմանատունը։

Մահագին չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

M. et Mme Nourhan Kaprielian,
Mademoiselle Nadine Kaprielian,
M. et Mme Kégham Torossian et leurs enfants, Robin et Iris,
M. et Mme Vahé Torossian et leurs enfants,

les familles Simonian, Vartanian, Kaldjian, Mavian, Ossépoglou, Nersisyan, Sevadjian, Papazian, Fiaud, Baudry, Salérian, Siméonian, Tapol, Mariétan, Gumuchian, Lafond, Ohanian et Boissinot

ont la grande douleur de vous faire part du décès accidentel de leur fils, frère, neveu et cousin,

Harold-Raffi KAPRIELIAN

survenu le mercredi 2 août à l'âge de 39 ans.

Les obsèques auront lieu le mercredi 9 août à 14h30 en la Cathédrale Apostolique Arménienne, St. Jean-Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e.

Le corps sera ensuite inhumé au cimetière de Blanc Mesnil.

Lorène Karayan, sa fille
et toute la famille,

ont la douleur de vous faire part du décès de

Jean KARAYAN

survenu le 3 août.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mardi 8 août à 14h30 en la Cathédrale Apostolique Arménienne, Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e.

Ni fleurs, ni couronnes.

19, rue Chanèz, 75016 Paris

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8։30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9։45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԷՏԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ»
աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, Թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն՝ -
04 - 91 - 77 - 84 - 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8։45-ին։
Պատարագ ժամը 10։30-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի։

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14

Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վանն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յատուկ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կը նան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 11։45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION DU SEJOUR FAMILIAL à Bellefontaine du 19 au 27 août

Nombre d'inscriptions insuffisant.

(Շար. Ա. էջէն)

Սիմփսընի հետ, Ալպէրը կը դառնայ Ժորժ Զ. Թագաւորը եւ Էլիզապէթ ալ Թագուհի։ Ինք է որ պիտի իշխէ առաւելապար, կ'ասէ Ուալիս Սիմփսընը, էտուար Տալատիէ (Ֆրանսայի վարչապետը) զայն կը դնէ փառամոլ եւ պատրաստ զոհելու որեւէ երկիր Թագուհի մը նալու համար։ Մինչեւ այսօր ձին - Թոնիքի եւ չամպանիըի բաժակները կը պարպէ եւ անհաչիւ դրամ կը մսխէ։ Վերջերս լոյս տեսած հատորի մը մէջ, կը ներկայացուի որպէս օտարատեաց եւ յետադիմական անձ մը որ վերապահ է Հրեաներու նկատմամբ եւ չի սիրեր Ֆրանսացիները։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ ցեղապաշտ արարքները կը բազմանան, ամէն օր յարձակումներ կան օտարականներու դէմ։ Առջի օր, Լայփցիկի մօտ, 5 գերման երիտասարդներ յարձակած են Հնդիկի մը վրայ, Ալյենահի մօտ չուրջ քսան ուրիշներ խոչտանգած են Թուկոյի եւ Սուտանցի երկու հոգի, որոնք ապաստանի դիմում կ'ընէին։ Իշխանութեանց համաձայն, 12 հազար յարձակումներու ընթացքին 30 հոգի մեռած է։

ՉԻՉԻՆՆԵՐԸ կը բողոքեն Մոսկուայի դեկավարած «ապալրատուութեան» համար։ Միւս կողմէ 10-ի վրայ ութ ռուս կը գտնէ որ «Չէչէնիոյ գործողութիւնը» կատարեալ ձախողութիւն մըն է։

ՄԻԱՅԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արեւմտեան չրջանին մէջ հակայ հրդեհներ աւեր կը գործեն։ Հարիւրաւոր պարպումներ կատարուած են։ Կառավարութիւնը քաղաքացիական եւ պինուորական ուժերէ 20 հազար հոգի զրկած է որպէսզի պայքարին հրդեհներու դէմ։

ՔՈՍՈվՈՑԻ ՄԷՋ, չորս հոգի սպանուած են, որոնց երեքը նոյն ընտանիքին պատկանող գիկաններ էին, չորրորդն ալ 12 տարեկան մանչուկ մը։ Ռումբ մըն է որ պայթած է Փրիսթինայի հարաւը, որուն զոհ գացած են գիկանները, իսկ մանչուկը 4 փամփուշտ ստացած է կուրծքին։

ՄԱՂԲԷՊԻ եւ Միջին - Արեւելքի կարգ մը երկիրներու որոնց մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստան, դիւանականները իրենց տրբամադրութեան տակ պիտի ունենան սիճիրոթրոն կոչուած գործիքը։ Ան խոչորացոյցի տեսակ մըն է որուն մէջ լոյսի արագութեամբ գործող էլեկտրոններու արտադրած իմս ճառագայթները կարելի կ'ընեն նիւթը իր փոքրագոյն մասնիկներով - ատոմներով - քննութեան առնել։ Սիճիրոթրոն-ը ծայր աստիճան սուղ, այլ անհրաժեշտ գործիք մըն է որուն օրէ օր աւելի մեծ թիւով երկիրներ կ'ուզեն տիրանալ։ Հայաստանի հեռ Կիպրոսի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Իրանի, Իսրայէլի, Պաղեստինի, Յորդանանի, Մարոքի, Օմանի եւ Թուրքիոյ կողմէ գործածուելիք սիճիրոթրոն-ը նոյն երկիրներուն դիտականներուն աչխատութեամբ Ժորդանանի մէկ համալսարանին մէջ պատրաստութեան ընթացքին մէջ է, Գերմանիոյ նուիրուած հին գործիքի մը չնորհիւ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՑՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

«ԱՐՓԻ»

- ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ -

ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ - ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

լոգարանով, հեռատեսիլով
սենեակներ + նախաճաշ
նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց 270 FF
Երկու հոգինոց 370 FF
Երեք հոգինոց 470 FF

Ջեղչեալ գիներ
երկար կեցութեան պարագային

HOTEL / PENSION «ARPI»

Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ **43-1-405 00 33**
Fax **43-1-405 00 33-37**
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐՊԻՃԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱԾ

Վարուժան Կարպիճեան (Կարապետեան) որ ցկեանս քանտարկութեան դատապարտուած էր 1983 Յուլիսի Օրլիի ոճրափորձին կապակցութեամբ, առողջական ծանր վիճակի մէջ է, մեզի տրուած տեղեկութիւններու համաձայն։ Վերջերս միայն ախտաճանաչումը եղած է եւ հաստատուած որ կը տառապի պիչէթի հիւանդութենէն։ Ժամանակի ընթացքին հիւանդութիւնը աւելի գործած է աչքերուն եւ առջի օր ալ բոլորովին կորսընցուցած է մէկը։ Յարդ եղած դիմումները որպէսզի այլեւս ազատ արձակուի, ապարդիւն մնացած են։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 8
MARDI
8 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՍՉԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·965 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.965

ՔՐՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիքի–ա» *յաղորդական թիւերուն մէջ ալ չա–րունակած է Պոլսոյ հայութեան մասին Օգոստոս 4–ին սկսած չարքը* («Յառաջ», Օգոստոս 5 – 6)։ *Տեղ տուած է Պոլսոյ հայկական միութիւններուն, երգչախում–բերուն, թատերական դործունէութեան։ Նշուած զաղափարը այն է թէ վերջին 20 – 25 տարուան ընթացքին լեզուն մե–ծապէս նահանջած է։ Սակայն – Նոյա երգչախումբին վարչականներէն Բագրատ Խղուքեան յայտնած է թէ 75 տարի ա–ռաջ Պոլիս ապրող Հայերու բոլորն ալ հայերէն դիտէին· այսօր չափազանցու–թիւն է մինչեւ իսկ ըսել թէ հայերէն պիտցողներու համեմատութիւնը 20% է դաղութին մէջ։*

Թերթին Օգոստոս 7–ի թիւին մէջ լման էջ մը յատկացուած է Պոլսոյ հայ մա–մուլին։ «Ժամանակ» եւ «Մարմարա» օ–րաթերթերը հակառակ իրենց պակսող տը–պաքանակին ու հայերէն դիտցող տարր դանելու դժուարութեան, կը չարունակեն հրատարակուիլ։ «Մարմարա»յի խմբա–դրապետ Ռ. Հատտէճեան կը դժդոհի պաշտօնական դիրքերէ իրենց տրուած լուսանցքային տեղին, ըսելով որ բացի Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ քաղա–քական ու ընկերային չփումներէ, իրենց տեղ չի տրուիր պաշտօնական արարողա–կարգին մէջ։ Կ'ըսէ թէ 1700–ի չուրջ է թերթին տպաքանակը։

«Ժամանակ»ը որ լոյս կը տեսնէ 1908էն ի վեր, իր տնօրէնին Ազա Գոչունեանի արտայայտութեամբ 1500–ի չուրջ տպա–քանակի տէր է· ունի 10 հոգիանոց խմբա–գրական կազմ մը։ Կը զգայ հայերէնի նահանջին աղդեցութիւնը։

«Ակօս» շաբաթաթերթը որուն տպաքա–նակը 5 հազարի մօտ է, մեծ մասով թերթ–քերէն լոյս կը տեսնէ։ Խմբագրապետն է Հրանդ Տինք։ Հայերէն էջերու պատաս–խանատուն Սարգիս Սերոբեան կը բաժնէ Ռ. Հատտէճեանի ու Ա. Գոչունեանի արտունէը։ Հայերէն էջերը աւելցնելու նպատակ չունին, քանի որ իրենց ըն–թերցողներուն միայն 10%–ը կը կարդայ պոնոնք։

Էջին մէջ ամէնէն լայն տեղը տրուած է «Արաս» հրատարակչականին որ հայերէն հատորներու քով հայ հեղինակներու գոր–ծերուն թրքերէն թարգմանութիւններն ալ կը հրատարակէ։ Մինչեւ այսօր լոյս տեսածները երեք տասնեակի չափ են։ Պատասխանատուներէն Փայլինէ Թով–մասեան եւս կը կրկնէ մամուլի մարդոց մտահոգումը· «Ընթերցողներ մեծ հե–տաքրքրութիւն ցոյց տուին։ Գաղութին մէջ այլեւս թրքերէնը աւելի գործածա–կան դարձած է· այդ պատճառով ալ մեր թրքական հրատարակութիւնները աւելի կը ծախուին»։ «Արաս»ի դժուարութիւն–ներուն գլխաւորն ալ երկլեզու թարգման դտնելն է, քանի որ հայերէնէ թրքերէնի թարգմանելու կարող, երկու լեզուին ալ հասասարապէս տիրապետող անձերու թիւը շատ քիչ է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 4 / 7)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ՝ ԱՌԱՆՑ ԼՂՀ-Ի ԿԱՐԾԻՔԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ

Օգոստոս 3–ին Ստեփանակերտի տուած հարցազրոյցին նախագահ Ա. Ղու–կասեան յայտարարած է թէ Հայաստանի ու Ադրբէջանի նախագահներուն հանդի–պումները շատ կարեւոր են Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար, բայց անբա–ւարար։ Հայաստանի հետ չփումներով հաքու կը փորձէ ցոյց տալ որ հակամար–տութիւնը միայն անոր հետ է· սա–կայն ըսած է Ա. Ղուկասեան, տակիա չի համապատասխաներ իրականութեան եւ միջազգային հանրային կարծիքը կը հասկնայ որ առանց Ղարաբաղի կարծի–քը առնելու անկարելի է հարցը լուծել։

«Լեռնային Ղարաբաղը ի վիճակի է բա–նակցութիւններուն պաշտպանել իր շա–հերը, եւ կարծում եմ, նրան այդպիսի հնարաւորութիւն կը տրուի։ Մեր դիր–քորոշումը փոփոխութիւն չի կրել։ Մենք հաչակել ենք հանրապետութեան անկա–խութիւնը եւ տէ փաստօ հասել ենք դրան։ Որոշակի առումով հանրապետու–թիւնը անկախութեան է հասել եւ տէ–եուրէ, որի հաւաստիքը մի շարք երկրնե–րում գործող մեր մշտական ներկայա–ցուցչութիւններն են», — *հետեւած է ԼՂՀ նախագահը։*

***

ՆՈՐ ԳԵՐԻ ՄԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Օգոստոս 5–ին հայեւադրբէջանական սահմանին երասխի հատուածին վրայ, առանց նախապատմանի ադրբէջանական կողմին յանձնուած է չարթի մը առաջ դերի ինկած նախիջեւանցի զինուոր մը։ Հայկական կողմին մարդասիրական այս քայլին համար Ադրբէջանի կառավարու–թիւնը չնորհակալութիւն յայտնած է հայ–կական կողմին, խոստանալով որ յետա–պային իրենք եւս նման սկզբունքով կը գործեն։ 1996–էն ի վեր այս մեկը առա–ջին դէպքն է երբ դերի մը անմիջապէս սահմանին վրայ կը յանձնուի եւ ոչ թէ երեւանէն հաքու կը դրկուի։

***

ԲԱՇԽԻԶ ՅԱՆՁԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ՓԱԿՈՒՄԱԾ ՉԷ

Սահմանադրական Իրաւունք Միու–թեան նախագահ եւ «Իրաւունք եւ միա–նութիւն» խմբակցութենէն Հ. Խաչա–տուրեան ըսած է որ բաշխիչ յանձներու սեփականաչնորհումի օրէնքին քուէար–կումը օրինական ձեւով չեղաւ եւ դեռ ժամանակ կայ Սահմանադրական Առեա–նին դիմելու։ Իր դլխաւորած միութիւնը մտադիր է այդ դիմումը ընելու, որմէ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՐՍԻՔԱՑԻ ԱԶԳԱՑՆԱԿԱՆՆԵՐԸ, որոնք, ինչպէս ամէն տարի, հաւաքուած էին Գորթէ, նոր պահանջներ դրին։ Կը պահեն որ Ֆրանսական կառավարութեան ծրագիրը դրական է, բայց՝ բաւարար

մամիւացումը քարոզեց եւ պահանջեց որ չէ։ Եթէ տակաւին ներում չեն ուզեր բո–լոր բանտարկեալներուն համար, գոնա «քաղաքական» կը նկատեն, կ'ուզեն սա–կայն որ անոնք բոլորն ալ համախմբուին կղզիին մէջ։ Գորսիքա Նացիոնէի պա–տասխանատուները՝ Ժան – Կլ Թալամոնի իր ե–լոյթին մէջ ազգայնական չարժումին վե–րադրեց բանտարկեալներուն Պորկօ բերուին (Վերին Գորսիքա)։ Կ'աւելցնէ որ Տա–րածքային Ժողովին քուէարկած բնագի–րը չեղեալ կը համարուի, եթէ այդ հար–

(Շար.ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Ր ԼՌՈՒԹԻՒՆՆ Է ԱՄԵՆԱԾԱՆՐԸ

Գարնան ամիսներուն հայկական լրատ–փիւռները զբաղեցնող ամօթալի նիւթ մը եղաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապե–տութեան մէջ երիտասարդ լրագրող Վահ–րամ Աղաջանեանի ամենայն բրտութեամբ կատարուած ձերբակալութիւնն ու բան–տարկութիւնը։ Ան ամբաստանուած էր վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանը քի–րայի առնող յօդուածի մը պատճառով, բանի որ անով արձագանգած էր վարչա–պետին մասին ռուսական եւ հայկական լրատփիւռներու ծանր մեղադրանքներուն որոնց փաստեր ալ ընկերացած էին։

Վահրամ Աղաջանեանի բանտարկու–թիւնը ընդվզեցնող էր, ամէն բանէ առաջ յիշեցնելով աղուէսին ու խաղողին պատ–մութիւնը։ Ա. Դանիէլեան մինչ գինի ամ–բաստանող մամուլի ռուսական ու հայ–կական աղբիւրներուն դէմ դատական հե–տապնդումի չէր ձեռնարկած, ան նուազն «ձգած էր» որ շանթերը թափին լրագրո–ղին գլխուն որ պարզ կրկնողն էր ըռուա–ծին։ Ի վերջոյ, Ղարաբաղը լեռներէ ու ձորերէ հեռուն իսկած խուլ անկիւն է, անոր աչքն ալ մենք ենք, ականջն ու ձեռքն ալ, խորհած էին ապահովաբար, Վ. Աղաջանեանի բանտարկութիւնը որո–շողները, կիրարկողները, անոր տունը խուզարկողները եւ աշխատանքի գործիք–ներն ու դիւանները փճացնող, թալանող–ները։

Ինչ որ ուրախալի կողմը կը կազմէ պա–տահարին, այն լուրջ արձագանգն է որ տրուեցաւ կատարուածին, հայաստան–եան մամուլին ու մարդկային իրաւունք–ներու միջազգային մարմիններուն կողմէ։ Սխալ չէ այս վերջիններուն անուղղակի ենթադրութեան ալ արդիւնք նկատել լրագրողին ազատ արձակումը։

Անկէ ի վեր, Վ. Աղաջանեանի ստորա–գրութիւնը չերեւիր հայկական մամու–լին մէջ. դէպքերու արագահոս ընթացքն ալ արդէն գրեթէ մոռցուցած էր դպրա–բաղեան այդ «միջադէպ»ը։ Զայն յիշելու պատեհ եղաւ «Ազատօս»ի վերջերս կա–տարած մէկ լրատուութիւնը. խմբագրա–

HARATCH 75

le 5 août 2000

A la Rédaction de HARATCH

Nous saluons aujourd'hui les soixante-quinze années d'existence du quotidien HARATCH, ardent défenseur de la culture et de la langue arméniennes, qui poursuit inlassablement la voie tracée par son fondateur Schavarch MISSAKIAN.

Toutes nos félicitations au Rédacteur en chef, Arpik MISSAKIAN, et à tous les collaborateurs du journal.

CHORALE SIPAN-KOMITAS
le Président
Armen KIZILIAN

*րութիւնը կապ հաստատած էր Վ. Աղա–ջանեանի հետ որ ըսած էր թէ Ստեփա–նակերտէն իր տուածը «*այլընտրանքա–*յին լրատուութիւն» էր։ Երբ հարց տուած էին թէ ինչո՞ւ անցեալ ժամանակով կը խօսի, այլեւս չի՞ զրպիր մամուլի աշ–խատանքով, ան ըսած էր· «Առ այժմ, ո՛չ։ Զգուշանում եմ որեւէ յօդուած տը–պագրելուց։ Զգիտեմ ո՞նց տպագրեմ։ Ի՞նչ թեմայի չուրջ դրեմ, ո՞նց դրեմ։ Ես հիմա, իրօք խիստ զգուշանում եմ։ Մա–նաւանդ, երբ դոյութիւն ունի տուեբա–յին դրաքննութիւն»։*

Երեք – չորս կարեւոր նախադասութիւն որոնք հիմա՛ Ղարաբաղը կը գետեղեն լեռ–ներ ու ձորերէ, աչքի ու ականջներէ հեռու խուլ անկիւն մը ուր չեն երկարիր մի–ջազգային լրատփիւռ ու կազմակերպու–թիւններ, գոնէ արձանագրելու համար թէ բանտը միակ միջոցը չէ լրագրող մը լռեցնելու…։

Իսկ ինքը՝ Վ. Աղաջանեան լայն ժա–մանակ ունի մտածելու թէ լռութիւններէն ո՛ր մէկը աւելի դժուար տանելի է· բան–տո՞վ պարտադրուածը, թէ «ազատ»ու–թեան մէջ ալ ապահովուածը…։

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ Կ'ԱՐՁԱԳԱՆԳԷ ԱՅՍ ՄԱՍԻՆ

եաք ժողովուրդին աջակցութեան կը դի–մեն, մարդիկը հրաւիրելով դատարանի հրապարակը։

ԶՕՐԱՎԱՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԾԵԾԻ ՏԱԿ ԽՕՍՏՈՎԱՆԱԾ Է

ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախա–րար Ս. Բաբայեանի փաստաբանը Ժ. Շաքարեան յայտնած է թէ ան Օգոստոս 4–ին եւս առած է Ապրիլին լրած խոստո–վանութիւնը թէ ինք կազմակերպած է Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ի ոճրափոր–ձը։ Փաստաբանը աւելցուցած է թէ Ս. Բաբայեան չարչարանքի տակ տուած էր այդ վկայութիւնը։ Աւելցուցած է թէ իր պաշտպանեալին վնաս ալ սպառնալիքներ կ'ըլլան։

***

ՄԵՂՐԻԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԸՆ ԵՏՔ ԹԻՒ 907 ԲԱՆԱՁԵՒԸ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսը թիւ 907 բանաձեւով 1993–էն ի վեր կ'արգիլէ պետական ամէն օժանդակութիւն Ադրբէջանի, այնքան ա–տեն որ ան կը չարունակէ չրջափակել Հայաստանը։ Հակառակ բաքուի եւ ադդը–

թեջանական լոպիին թարմաթիւ փորձե–րուն բանաձեւը ի զօրու կը մնայ մինչեւ այսօր։ Սակայն, այնպէս կը թուի որ Ուաչինկթըն ներկայիս Հայաստանի դե–կավարներուն վրայ ճնշում կը բանեցնէ, որպէսզի չօժարին նոյն բանաձեւին ջնջու–մին։

Հայաստանի մամուլը կ'արձագանգէ այս մասին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի արտայայտութեան թէ ԱՄՆ–ու կառավարութիւնը, ռազմական եւ ապահովութեան հարցերու մէջ կ'ու–զէ լիակատար հաւասարակշռութիւն ըս–տեղծել Հայաստանի եւ Ադրբէջանի մի–ջեւ, ուստի կը չանայ ջնջել այդ բանա–ձեւը։ Օսկանեան աւելցուցած է, թէ այդ բանաձեւը «կարող է բացասական ազդե–ցութիւն ունենալ անվտանգութեան ոլոր–տում հայ – ամերիկեան համագործակ–ցութեան վրայ»։

Նոյնիսկ արտայայտութիւն մը ու–նեցած է նաեւ Պաշտպանութեան նախա–րար Սերժ Սարգսեան։ Վերջերս Միաց–եալ – Նահանգներու Պաշտպանութեան նախարար Գոհէնի հետ տեսակցելէ ետք, Սարգսեան եկած է այն համոզու–մին, որ՝ «Հայ – ամերիկեան ռազմական յարաբերութիւնների զարգացմանը գլխա–ւոր խոչընդոտը ամէնեւին էլ Ռուսաստա–նի հետ մեր սերտ համագործակցութիւնը չէ, այլ 907 բանաձեւը»։

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՑԻՆ

Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն մասին մտահոգութիւն յայտնող էջեր վերջին շրջանին աւելի յաճախ սկսած են տեղ գտնել տեղական մամուլին մէջ: Այդ պարագան զարմանալի կը նկատուի չատերու կողմէ որոնց համար Պոլիսը կը շարունակէ պահել արեւմտահայ մշակոյթի մայրաքաղաքի հանգամանքը: Սակայն, կարելի չէ անտեսել եւ ներկայ իրավանութիւնը ուր «ներքին» ու «արտաքին» մշակոյթներուն ի վնաս մեզի մեծցող տարբերութիւնը, բարեկեցութեան պայմաններէ թելադրուած չատ անգամ անմիջական օտարացումները, չտեսնելէ պարտադրուած արդիականութիւն մը տիրական դիծերը պատրաստած են դժգոհութեան պատճառ կացութիւն մը: Այդ կացութիւնը ոչ նոյնութեամբ, բայց արդէն չատ ու չատ յատկանիշներով մօտ է կրկնելու արեւմուտքի վիճակները ուր հայկական դպրոցները որքան ալ պատկառելի թիւով աշակերտ ունենան, չեն կրնար դուրս դալ լուսանցքայինին նեղ սահմանէն: Եւ ըսել որ ի՛նչ հսկայական միջոցներ անհրաժեշտ պ՛ըլլայ ճարել այդ նեղին համար ալ:

Կարեւոր տարբերութիւնը որ կը պահեն (տակաւին) Պոլսոյ վարժարանները, համեմատած՝ արեւմտեան ոստաններու մէջ դործողներուն, համայնքային ուշադրութեան առարկայ ըլլալու անոնց հանգամանքն է: Տեղական թերթերը ամէն թիւով կ'անդրադառնան կիրակիի պատարագներուն, ծօնախմբութիւններուն յաջորդած սիրոյ սեղաններուն որոնք դլխաւորած կ'ըլլան Պատրիարք Հօր կողմէ եւ որոնց վրայ կը հանգանակուի թաղին վարժարանին հարկաւոր դումարը: Այս երեւոյթին մէջ պարզ է որ մեծ է դերը համայնքին դեկավարութեան ուրուն մշտական ներկայութիւնը, հետաքրքրութիւնը – գործնապէս, եւ ո՛չ ճառաքրոզի չատախօսութեամբ – օրինակելի, թելադրողի, խրախուսողի դիրքը կը մատնէ: Այն օրը երբ Պոլիս ալ դրկուի հօտին մտահոգութենէն զուրկ դեկավարներէ, քիչ մը աւելի պիտի մօտենայ արեւմտեան մեր պատկերին ուր ճիշդն ու տեղինը անցած են բացառութեան կարդը:

Երբ կ'ըսուի համայնքին մտահոգութեան տէր դեկավարութիւն, առոր մէջ ներդրաւուած է, անտեսական նեցուկին քով, մտաւորական ներուժն ալ: Ան որուն դիտութիւնը, փորձառութիւնն է մտահոգութիւնը հիմնաւորողը: Ու այդ տարբէն կարեւոր տոկոս մը տակաւին խլած չէ համայնքային հաստատութիւններու, դիրքերու հետ իր կապը, երթալ չատ աւելի հանգստաւէտ պայմաններու մէջ խառնուելու համար մեծ ընկերութեան: Ասիկա լուրջ բարեբախտութիւն է Պոլսոյ համար, քանի որ ինչպէս ամէն տեղ, համայնքին առողջ մնալուն առաջին պայմանը, անտեսականէն առաջ, մտաւոր այս ուժն է եւ անոր մտահոգութիւնը:

Այդ խումբին ծանօթ դէմք է Կեդրոնական լիսէի անօրէնուհի Սիլվա Գուրսմեանը. ան պատասխանատու, մաչեցնող այդ պաշտօնը մեծ յաջողութեամբ կատարելէ զատ, կը տանի նաեւ դրական աշխատանք: Հայկական դրականութեան հատորներ կը թարդմանէ թրքերէնի որոնց հրատարակութիւնը լուրջ հետաքրքրութեան կ'արժանանայ թրքախօս Հայերու եւ թուրք ընթերցողներու կողմէ: Ս. Գուրսմեան վերջերս Պոլսոյ «ժամանակ» օրաթերթին մէջ (Յունիս 13–14) հրատարակած է ծաւալուն յօդուած մը, նուիրուած Պոլսոյ հայ վարժարաններու իրականութեան: Ամենայն մանրամասնութեամբ կ'անդրադառնայ այդ մարզին տուեալներուն, անոնց դրականներուն ու ժխտականներուն, մատնանշելով պատճառները եւ դարմանի համար հարկաւոր քայլերը: Այդ էջերուն մէջ որոնք թէեւ կը թուին Պոլսոյ յատուկ համայնապատկեր մը տալ, բաւական բան կայ հասարակաց այլ դաղութներու ալ: Այս առումով, կ'արժէ այդ բաժինները համառօտակի ներկայացնել հոս, թէ՛ որպէս օրինակ՝ համայնքի մը ամէնէն կարեւոր հաստատութիւններուն հանդէպ հոգածոտ հետաքրքրութեան, թէ որպէս օգտակար նախանձիք:

Ս. Գուրսմեանի առաջին հատատուրը այն է թէ ըստ վիճակագրութիւններու «հայկական վարժարանը տարուէ տարի կը կորսնցնէ իր համայիը, իսկ առաքելութիւնը այլեւս այնքան համապատասխան չի թուիր իր հիմնադրութեան նպատակին»: Վերջին 30 տարուան ընթացքին Պոլսոյ դպրոցներուն մասին կը յիշէ Օ. Ֆլընճեանի 1973–ի տեղեկագրութիւնը եւ Ուսուցչաց Հիմնարկէն բժիշկ Շահնուր Շահէնի պատրաստած վիճակագրութիւնը: Այդ շրջանին (1972 – 1973) Պոլիս 32 վարժարան ունի եւ 7366 աշակերտ. երեք տասնամեակի մէջ այդ թիւերը գրեթէ կէսի իջած են: Վարժարաններու թիւը 18 է, աշակերտութեանը՝ 3786:

1995–ին Թուրքիոյ մէջ պարտադիր նախակրթութեան օրէնքով ութ տարուան բարձրացած է ուսման այդ շրջանը: Ասիկա հիմնական վերակազմութեան մղած է չարք մը հայկական վարժարաններ. նախապէս միջնակարգի բաժին չունեցողներու մեծ մասը աւելցուցած են երեք դասարան, իսկ միջնակարգ ունեցող լիսեներէն երկուքը (կեդրոնականն ու Դրփեվանքը) փակած են իրենց միջնակարգերը: Այս փոփոխութիւնները պատճառ եղած են որ օտար վարժարաններու հրմայքէն տարուած ծնողներ առաջին դասարանէն իրենց զաւակները ամէնին արձանագրեն պետական, կամ օտար այլ վարժարաններ, հետեւելով այն մտայնութեան թէ ատիկա տղուն ի նպաստ է:

Ծաւալուն դրութեան ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ «Հայերէնի լեզուի ուսուցում» ենթախորագիրով բաժինը: Առաջին մատնանշումը այն է որ հայերէնի ուսուցման մեթոտները ժամանակավրէպ մնացած են, քանի որ արդիականացումի խմբական որեւէ աշխատանք չէ տարուած: Ցնցող է կարդալ թէ «Հայերէնի լեզուի ուսուցումը այսօր իջած է այնպիսի մակարդակի մը որ կարելի չէ այլեւս հաւնդիպիլ հայերէնի բաջատեղեակ երիտասարդի մը»: Առոր պատճառներն են օտար վարժարան մուտքի քննութեան յաջողելու համար թափուած ճիդը որ հայերէնի նման անպէտ բանի տեղ չի ձգեր, ապա նախակրթութեան վերջին երեք դասարաններուն մէջ դիւրական ու այլ դասերը հայերէնով չընելու երեւոյթը որ հայերէնը կը ձգէ միայն լեզուի դասի մը վիճակին մէջ: Առանց քով պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ ընտանեկան չրջանակին մէջ հայախօսութիւնը լայն քայլերով նահանջած է:

Ս. Գուրսմեանի համապարփակ գրութիւնը տեղ տուած է դպրոցական մարզին մէջ հարկաւոր նախաձեռնութեան մըն ալ որ արհեստի վարժարաններու վերադարձը կը յուշէ: Այդ կարգի վարժարաններ դոյութիւն ունեցած են դարասկզբին, տղաքը աւելի կանուխէն լինքնաբաւ դարձնելու մտահոգութեամբ: Այսօր ալ, երբ «սակասաքիւ չեն այն աշակերտները որոնք կը դժուարանան լիսէի ուսման մէջ եւ երբ կարելի չէ համապատասխան յաջախել լիսէէն միջակ ատիճանով շրջանաւարտին», լաւագոյն լուծում կը համարուին արհեստի վարժարանները: Մանաւանդ որ այն պատանիները որոնք դասական լիսէի մը ընթացքին չեն կրնար հեռանալ, կը պարտադրուին խզուիլ հայկական կրթական շրջանակէն. կը յաճախեն արհեստի պետական վարժարան մը, կամ երբ կը յամառին մնալ հայկական լիսէի մը մէջ, արհեստի մը տիրանալու յարմար ժամանակը կ'անցնի ու անոնք այդ մարզին մէջ ալ անյաջողութեան կը հանդիպին:

Վարժարաններու յատկացուած սիւնակներուն մէջ ուշադրութիւն կը դրաւէ մատնանշումը թէ նկատելի է մանչ աշակերտներու տկար համեմատութիւն մը: Ասիկա կրնայ բացատրուիլ դպրոցական մշակոյթային ձեռնարկներու մէջ ալ որոնք դրեթէ միայն աղջիկներու մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան:

Ս. Գուրսմեան կ'ըսէ որ վարժարանները ընդհանուր առմամբ փակ են արտաքին աշխարհին եւ «ուսուցիչներ ու աշակերտներ չեն շնչեր տարբեր մթնոլորտ մը որ ընդլայնէ իրենց հորիզոնը քիչ մը եւս»: Այս դժգոհութիւնը ակնհետօրէն կը պարտկէ ուսուցիչներու եւ հետեւաբար նաեւ աշակերտութեան մօտ հետաքրքրութեան, լինքնազարգացումի թափին բացակայութիւնը. բան մը որ ամէն չրջանակի մէջ կ'առաջնորդէ միայն լճացումի ու յետքայլի: Ծօղուածագիրը որպէս դարման կարելի կը նկատէ մտաւորականներու, արուեստագէտներու, նոյնիսկ արհեստաւորներու հետ չփումը, անոնց ներկայութիւնը դպրոցական երդիքին տակ: Ընդունելով հանդերձ թէ դպրոցին մէջ արտադասարանային որեւէ ձեռնարկի համար պարտադիր է անոր թրքերէնի թարգմանութիւնն ու վերին իշխանութենէն վաւերացումը, կը չեշտէ թէ «վարչական որոշ հեղինակութիւն մը ունենալով» կարելի է զանազան ձեռնարկներ իրականացնել, յարուցուած դժուարութեամբ հանդերձ:

Տասնըւթ վարժարանի տէր համայնքին համար պարզ է որ մեծ հարց է ուսուցչականը: Մինչեւ 1970–ական թուականները հայերէնին լաւատեղեակ, լաւ պատրաստուած ուսուցիչներ պաշտօնավարած են. անոնց յաջորդած են իրենց աշակերտները որոնք այսօր ալ պաշտօնի վրայ են, բայց չունին հայերէնի նոյն մակարդակը: Պատճառը այն է որ պահանջուած պետական վկայականները ունենալու պատրաստութեան չեն ընկերացած հայերէնի խորացման եւ մանկավարժական դասընթացքներ: Կայ նաեւ պատասխանատու դիրքերու տէր անձերու մօտ հիմնական դաստիարակին՝ նախակրթարանի ուսուցչին նկատմամբ ծիւղ մօտեցումի պակասը:

Հոս ալ վայ այրերու բացակայութեան մատնանշումը. նախակրթարանի ուսուցչութեամբ զբաղողները կիներ որոնք ընդհանրապէս նախ տանտիկիններ են: Իսկ անոնց ընտանեկան ոլորտը չատ մտային հորիզոն ընդարձակելու պարտաւորութիւն մը չի դնէր անոնց վրայ: Ասոնք են պատճառները որ ուսուցչական մարզին մէջ ալ կ'ըլլայ կրթական դործունէութեան համար:

Կացութիւնը դոնէ որոշ չափով մը բարեւաւելու միջոց կը նկատուի արտասահմանի լեզուական – հայագիտական, մանաւանդ թուրք մասնագէտներու դիմել ու տարիէ դոնէ երկու անդամ պատրաստական դասընթացք կազմակերպել: Իսկ որպէս աւելի հիմնական դործ, պէտք է ուսուցչութեան թեկնածու ներկայի համալսարանները վրայ լուրջ աշխատանք տանել:

Տարբեր չէ պարագան հայերէնի դասդիրքերու ալ որոնք անհրապոյր, ժամանակավրէպ են եւ հետեւաբար ոչ նպատակաւրէպ: Քանի որ համայնքը նոր տեսակ դասագիրքեր պատրաստելու դժուարութեան մեծածախք դործը իրականացնելու միջոցները չունի, Ս. Գուրսմեան կ'առաջարկէ զանազան աղբիւրներէ դիրք, թերթ, հանդէսներ – նկարել ու պատճէնահանելով տալ աշակերտին: Նախակրթարանի գիտութեան, լեզուաբանութեան դասերուն համար ալ կարելի է թարգմանելով գործածել թրքերէն դասագիրքերը:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՓԷՔԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ռուսաստան եւ Չինաստան Աֆղանիստանի Թալիպաններուն չրջափակելու ռազմավարութիւն մը սկսած են կիրարկել: Առաջինը կը վախնայ որ քաղաքական – զինուորական գործակցութիւն մը ծայր կուտայ Թալիպաններու եւ Չէչէններու միջեւ: Իսկ Չինաստան մտահոգ է որ նոյն Թալիպաններուն կրնան անկայունացնող ազդակ մը ըլլալ չինական ինքնավար չրջան Քսինեանկի համար որուն բնակչութեան կարեւոր տոկոսը կը կազմեն մահմետական Ույղուրները:

1998–ի ամրան գաղտնի կազմակերպութեան մը անդամ երեք Ույղուրներ ձերբակալուած էին Ղազախստանի սահմանապահներուն կողմէ: Անոնք կարեւոր դեր խաղացած էին կառավարութեան դէմ Քսինեանկի անկախութեան պահանջով կատարուած ցոյցերու մէջ: Չինաստան պահանջած էր որ իրեն յանձնուին ձերբակալուածները որոնք քաղաքական ապաստան պահանջած էին Ղազախստանէն: 1999–ի սկիզբը յանձնուեցան եւ ոչ ոք դիտէ թէ ինչ եղաւ անոնց ճակատագիրը: Հակառակ մարդկային իրաւունքներու արեւմտեան վգմակերպութիւններու քննադատութիւններուն, Չինաստան կը չարունակէ պահանջել որ իրեն յանձնուին արտասահման ապաստանած ույղուր անկախականները:

Անցեալ Մարտին, Շանհհայի խումբին (Չինաստան, Ռուսաստան, Ղազախստան, Կիրղզստան, Տաճիկիստան) Պաշտպանութեան նախարարները ժողով մը ունեցին որուն ընթացքին չին նախարարը յայտարարած էր բացայայտ կերպով թէ պէտք է միասնաբար չղթահարեն անջատողական չարժումները որոնք կը փորձեն անդիտանալ թէ սահմաններ կան: Չինացիները տեղեակ են որ կայ դաղափարական վգմակերպութիւն մը որ զօրաւիզ է ույղուր անկախականներուն եւ չի փափաքիր որ իր կառավարութիւնը դործակից Փէքինի վարչակարդին հետ:

Մոսկուա իր կարդին համոզուած է թէ Թալիպանները միջազգային ահաբեկչութեան բոյն մը կը ներկայացնեն: Մայիսին Կրեմլինի բանբերը ըսած էր թէ անկարելի չէ որ ամբաստանեն Աֆղանիստանի դինուորական բանակավարները, որպէս պատասխան չէչէն անկախականներուն տուած անոնց նեցուկին: Արդէն վերջին չրջանին Մոսկուա բազմապատկած էր իր նախաձեռնութիւնները որպէսզի կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն հետ կապերը սերտացնէ: Անցեալ Ապրիլին Ույզբեկիստան, Տաճիկիստան, Ղազախստան, Կիրղիզստան Ռուսաստանի հետ համաձայնագիր ստորագրած էին միջազգային ահաբեկչութեան դէմ միասնական պայքար տանելու համար: Իսկ նախագահ Պուտին ան ակնկալ Մայիսին Ույզբեկիստան այցը որոշուած էր գինուորական լուրջ օժանդակութիւն կատարել այդ երկրին:

Շանհկայի խումբը նաեւ յայտնած է թէ հակահաբեկչական կեդրոն մը հաստատելու մտադիր է Կիրղիզստանի մէջ: Ույզբեկիստան որ որպէս տէր մասնակցած է նոյն վեհաժողովին, առաջարկած է գործօն մասնակցութիւն բերել Թալիպաններու դէմ մշակուած ռազմավարութեան:

Այսուհանդերձ, թէ՛ Չինաստանի, թէ՛ Ռուսաստանի մէջ հաստատացողներ կան որ քաղաքական պարզ մարտավարութիւն մը կրնայ վտանգել չրջանին կայունութիւնը: Այդ մարտավարութեան զուգահեռ անհրաժեշտ կը նկատուի տնտեսական կապերը զօրացնելու աշխատանքը. նաեւ, աղքատներու եւ հարուստներու միջեւ օրէ օր խորացող անդունդը փակելու մտահոգութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍԻՐ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԸ. դպրոցները, դպրեվանքները, վարդապետարանները, ճեմարանները, ակադեմիաները եւ համալսարանները միջնադարեան Հայաստանում եւ Կիլիկիայում (ե. – ԺԲ. դար)

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր, փրոֆէսէօր:
Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1998

ԾՈՎԸ, ԱՐԵՒԸ ԵՒ ՄՈՐԹԸ...

— • —

Իոլորս ալ չատ լաւ գիտենք, թէ երկար տեւողութեամբ արեւին ճառագայթներուն պարզուելով մենք նպաստենք մեր մորթին ծերացումին եւ դուռ կը բանանք անպարմանելի հիւանդութեանց:

Բարեբախտաբար, սակայն, ներկայիս կան մէկոցներ մեր մորթը պաշտպանելու արեւին վնասակար ճառագայթներէն եւ հանգիստ մտքով պրոնզէ ըլլալու:

◆ «ԲԱՐԻ» ԵՒ «ՁԱՐ» ԱՐԵՒԸ

Արեւը կենսական տարր մըն է մեր կեանքին մէջ: Անոր բարիքները այլազան են, իսկ մեր մարմնին ան կը չնորհէ հետեւեալ բարիքները.

- Կը պակսեցնէ չաքարին տոկոսը արեան մէջ:

- Կը պակսեցնէ արեան ճերմնչումը:

- Կ'արդիւէ քաղցկեղի որոշ տեսակներու յառնութիւնը:

- Կը նպաստէ մեր ըջիջներուն վերանորոգման:

- Կը նպաստէ արեան հզօրացման:

- Կը զարմանէ սթրէսի որոշ տեսակներ:

Թժշկական քննութիւններ ապացուցած են նաեւ, որ արեւը վտանգաւոր է եւ վնասակար իր ճառագայթներուն պատճառով: Արդարեւ, փաստուած է, որ՝

- Արեւին ճառագայթները կ'արագացնեն մորթին ծերացումը:

- Արեւին ճառագայթները ծանր այրուածքներ կը պատճառեն:

- Արեւին ճառագայթները մորթի քաղցկեղ կը պատճառեն:

◆ ԱՊԱՀՈՎ ՊՐՈՆԶԷ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հանգիստ մտքով արեւին պարզուելու եւ պղնձագոյն գեղեցիկ մորթ մը ունենալու համար պէտք է ծովու եղանակէն երկու ամիս առաջ հետեւիլ յատուկ անձնական, մարմնին հայթայթելու համար այլազան կենսանիւթեր եւ հանքայիններ:

Անհրաժեշտ կենսանիւթերէն յիշենք.

● Ա. կենսանիւթը, որ մորթը կը պաշտպանէ ծերացումէ եւ քաղցկեղէ: Զայն կը գտնենք կաթին, հաւկիթին, շոմիին եւ ծիրանին մէջ:

● Է. կենսանիւթը կը պայքարի կընճիռներուն դէմ, զայն կը գտնենք բուսական իւղերուն եւ ցորենի ծիլին մէջ:

● Սէ. կենսանիւթը, որ մորթը աւելի պիրկ եւ առաձգական կը դարձնէ, զայն կը գտնենք առաւելաբար պտուղներուն եւ լոնջարեղէններուն մէջ:

● Զինկը, որ իր կարգին կը դանդաղեցնէ մորթին ծերութեան հոլովոյթը. զայն կը գտնենք ձուկին եւ հաստկիթին դեղնուցին մէջ:

● Սելենիումը, մակնեզիումը եւ երկաթը նոյնպէս կը պաշտպանեն մորթը արտաքին վնասակար ազդակներէն: Սխտորը, կաղամբը, հազարը, շոմիոնը, հաւկիթին դեղնուցը, ոսպը, ճուկը հարուստ են վերոյիշեալ հանքայիններով:

◆ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՐԵՒԻ ԱՐԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՑԱՆԱՆ

Արեւին վնասակար ազդեցութիւնները աւելի եւս կը չեշտուին, երբ անոր պարզուելու ատեն անուշահոտ կամ ալքոլ պարունակող որեւէ օծանելիք գործածենք: Նոյնպէս ալ չպարը թլալադրելի չէ արեւի լոգանքներու ընթացքին:

Վերոյիշեալ սխալ սովորութիւնները պատճառ կը դառնան, որ մեր մորթին վրայ, յատկապէս դէմքին, արատներ յայտնուին, որոնք չատ երկար ժամանակի կը կարօտին անհետանալու համար:

◆ ԻՒՂԸ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼ

Տաք եղանակներուն ձեր ուտելիքները ձեր հազուստներուն նման թեթեւ պէտք է ըլլան: Նախապատուութիւնը տուէք քիչ իւղ պարունակող ուտելիքներուն:

Առաւօրէն սպառեցէք պտուղ, հացահատիկ եւ բանջարեղէն: Միւս կողմէ, օրական մէկուկէս լիթր ջուր խմեցէք, յաճախ մածուն կերէք, քանի որ անիկա հարուստ է կիլոով եւ կը զովացնէ: Պակսեցուցէք սուրճի ձեր սպառումը, ինչպէս նաեւ թէյն ու ալքոլը, եւ գտնենք փոխարինեցէք թարմ պտուղի հիւթերով:

◆ Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ ԱՐԵԻ ԼՈԳԱՆՔԷՆ ԵՏՔ

Արեւի լոգանքէն անմիջապէս եւք պաղ տուշ մը առէք: Կրնաք նաեւ պաղ ջուրի մէկ քանի վայրկեան պառկիլ, ջուրին մէջ դաւաթ մը թէյ աւելցնելէ եւք: Ձեր դէմքը ծածկեցէք վարունգի շերտերով: Իսկ ամբողջ մարմինը օծեցէք «ափրէ սոլէյ» արեւի լոգանքէն եւք գործածուող յատուկ օծանելիքով:

◆ ՄԱԶԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Երբ արեւի լոգանք կ'առնէք, առիթը օգտագործեցէք նաեւ ձեր մազերը խնամելու համար: Զանոնք քիչ մը թրջեցէք եւ, նայած ձեր մազին տեսակին, զանոնք ծեւեցէք հետեւեալ պատրաստութիւններէն մէկով:

● Ձոր մազերուն համար լոլիկ, առաւել պանան, առաւել կաթ:

● Իւղոտ մազերուն համար խնձոր, առաւել նարինջ:

● Տժգունած մազերուն հաւկիթի դեղնուց, առաւել նուշի իւղ:

● Մազերուն գոյնը մութ դարձնելու համար թէյ:

● Մազերուն գոյնը բանալու համար մարգարտածաղիկ (ֆամոմի):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱՊԻՏ

Հայաստան, 80-ականներուն վերջ, հեռախօսազանգ.

– Ինչպէ՞ս էք ապրում:

90-ականներուն սկիզբ.

– Ինչպէ՞ս էք: Ապրո՞ւմ էք:

90-ականներուն վերջ.

– Ինչպէ՞ս, ապրո՞ւմ էք:

***

Հարց հայկական ռադիոյին.

– Ի՞նչ տարբերութիւն սովորական կապիտալիզմի եւ հայկական կապիտալիզմի միջեւ:

Պատասխան.

– Նոյնը, ինչ որ սովորական աթոռի եւ էլեկտրական աթոռի միջեւ:

***

Դատաւորը դիմում է վկային.

– Վկայ, խնդրում եմ, մի պահ մոռացէք, որ դուք աշխատում էք պետվիճակումի եւ ասացէք միայն ճշմարտութիւնը:

***

Հարց հայկական ռադիոյին.

– Ի՞նչ տարբերութիւն Ռուսների հարանիքի ու թաղման միջեւ:

Պատասխան.

– Թաղման ժամանակ հարբածների թիւը մէկով քիչ է:

***

Հարց հայկական ռադիոյին.

– Ի՞նչ տարբերութիւն Ռուսների հարանիքի ու թաղման միջեւ:

Պատասխան.

– Թաղման ժամանակ հարբածների թիւը մէկով քիչ է:

ԳԱՂՈՒԹԷՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԱՆԱԴԱՅԻ – ՍԱԼԱՄԻՆԱՑԻ (Ցունաստան) մէջ, Ցունիս 28-էն Ցուլիս 2 տեղի ունեցած է Գոքինիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական բանակումը: Ցունիս 28-ի առաւօտուն «Զատարեան» կեդրոնէն մեկնած են 30 արի – արենուշներ եւ 5 պատասխանատու խմբապետներ, խմբապետութեամբ Պետրոս Մկրտչեանի: Հինգ օրերու երկայնքին, կերարկուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ական եւ ազգային դաստիարակութեան վերաբերեալ դասախօսութիւններ, դիտելիքներ, խաղեր, մարզանք, պահակութիւն, եւ այլն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին եւ կեդրոնին կից հաստատուած հսկայ վրանին տակ տեղի ունեցած է Հայ կեդրոնին կողմէ կազմակերպուած ամառնային Դ. փառատօնը, Ցուլիս 14, 15 եւ 16-ին: Ներկայ գտնուած են չուրջ 6000 հոգի, որոնց մէջ մեծ թիւ կը կազմէին Միացեալ – Նահանգներէն եւ Գանատայի զանազան քաղաքներէ եկածներ: Ազգապահպանման, հայ երգի եւ պարի տարածման պահեր ապրած են ներկաները: Մասնակցած են երգիչներ՝ Ցարուհի Փամպուքճեան եւ Փօլ Պաղտատլեան:

***

ՊՈՑՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Ցուլիս 20-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի եւ Հայկազեան համալսարանի Հայկական ամպիոնի կազմակերպած դասախօսութիւնը, որու ընթացքին ԱՄՆ-ու ԻԽՔԼԱ-ի համալսարանի հայագիտական բաժանմունքի վարիչ՝ վերոնիկէսօր Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան ելոյթ ունեցած է՝ «Պատմական յիշողութիւն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը» նիւթով: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Հայկազեան Համալսարանի Հայկական ամպիոնի վարիչ՝ Տոքթոր Արա Սանճեան, որ անդրադարձած է վերոնիկէսօր Ցովհաննէսեանի իրագործումներուն, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Դասախօսը ամէնէն խնդրայարոյց յարաբերութիւնները նկատած է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները: Ան խօսած է նաեւ Հայաստան – Ազրբէյճան, Հայաստան – Իրան, Հայաստան – Վրաստան, Հայաստան – Ռուսաստան, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ազգին իրաւունքները կը բռնաբարէին, Սահմանադրութեան դէմ կը մեղանչէին կոր: Ա՛ս իր գործն էր, իրմէ զատ ո՞վ կրնար, ո՞վ իրաւունք ունէր ազգին անուղղակի արդարութիւն պահանջելու, պաշտպան հանդիսանալու ժողովուրդին, զայն հարատահարողներուն դէմ: Չէ՞ մի որ ազգային բարերար էր: Արդէն իր բարեգործութիւնը մեծ էր թաղականներուն դէմ, դրեթէ ամէնքն ալ հարուստ ու հնչակեանութեամբ վարակուած քիչ – շատ. բաւական չէր, որ իրենց դրամը ղանանին յեղափոխական սուրը գործին, կը յանդգնէին նաեւ ժողովուրդը անիրաւել: Ալ չափը կ'անցընէին կոր: Թեւերը սոթեց:

– Ես քեզի հետ եմ աս գործին մէջ, – ըսաւ վաստաքանին, – դուն հանրապետը սաորագրել տո՛ւր, ես ալ կը սաորագրեմ, կ'առնեմ, կը տանիմ... անոնց խերը կ'անիծեմ ես, դուն հոգդ մ'ըներ, իմ երեսս ազէկ կը նայի՞ս կոր դուն...

Նեւթ մըն ալ աս վ'ըլլար իր պերճախօսութեանը:

– Ժողովուրդին սրբազան իրաւունքները կը բռնաբարեն կոր անպիտանները, ասչափ դրամը ի՞նչ կ'ըլլայ կոր, ո՞ւր վ'երթայ կոր... Թող հաշիւ տան, նայինք: Ես անոնց ո՛վ ըլլալս պիտի ցուցնեմ օր մը:

Իրաւցնէ ալ, օր մը ցուցուց ինքզինքը: Ցերեկ մը ծովեզերքէն կ'երթար կոր, երբ ճերմակ պատով չրջափակուած ցած տաբածուն չէնքի մը առջեւ խուռն բազմութիւն մը տեսաւ, մեծ մասամբ գաւառացի Հայերու, որոնք խեղճուկ կը սպասէին՝ կէս կամ լման հացեր անուռթած: Իսկոյն մօտեցաւ: Ժողովրդին կեանքին ամէն մանրամասնութիւնները իր՝ ազգային բարերարի իրաւասութեան չրջանակին մէջ չէի՞ն միթէ:

– Ի՞նչ է, ի՞նչ կ'ընէք կոր, – հարցուց մէկէն ի մէկ Հայու մը, որ հացին կեղեւէն փորներ փրցնելու եւ բերանը նետելու ղբաղած էր անօթութիւնը խաբխբելու համար:

Մարդը յանկարծակիի եկած այս անակընկալ հարցումէն ու անոր խիստ չեշտէն՝ ալ աւելի չուարեցաւ, յարգանքի եկաւ, երբ քովն ի վեր, իր հասակին յաղթական բարձրութեամբը անկուած տեսաւ Մարտիկ աղան՝ հարցաքննիչ դատաւորի մը պաղ ու խժոռ դէմքով:

– Բան ... կը սպասենք կոր, որ դուռը բացուի:

– Ինչ կայ որ ներսը...

– Ապուր պիտի խմենք:

– Ապո՞ւր մի, ո՞վ կուտայ կոր, ի՞նչ տեսակ բան է ասիկա, բացատրէ, նայինք:

Մարդը ծամծմելը դադրեցնելով ու ինքզինքը ժողվրտելով սկսաւ պատմել: Ասիկա, ատ տունը, Asile Rodolphe ըսուածն էր, ուր աղքատները կ'երթային ամէն կերեկ ապուր խմել ձրի: Թաղականները Asile-ին տիրոջ խօսած էին զաղթականներուն համար, որոնք կերեկները եկեղեցիէն հաց եւ մէկմէկ քառֆա առնելով կուգային հոդ ճաշել, այսինքն չանախ մը ապուր խմել:

Հետաքրքրուած Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր՝ զգալով իր մէջ եղելը խուլ բարկութեան մը թաղականներու դէմ:

– Է, գոնէ կը կշտանա՞ք կոր, – հարցուց:

– Ինչպէ՞ս կշտանանք, էֆէնտի՛... բայց ի՞նչ ընենք, կէս-կուշա, կէս-անօթի:

– Է՛, իրիկունը չկա՞յ ապուր:

– Չէ...

Մարդը ծանօթութիւններ կուտար, Ազգի-ին տիրոջ յոռի նկարագրին վրայ կը խօսէր. կ'ըսեն կոր, որ ուրացող հրեայ է եղեր, շատ դէշ մարդ է:

– Հրեա՞յ մի:

Լսեց զայրացած, յետոյ հովանոցը ձեռքին մէջ սպառնագին երերցնելով՝ ինքնիրեն խօսելու պէս՝

– Այստառակնե՛ր, վատե՛ր, – ըսաւ... – ազգին ստակը կոկորդին անցընե՛ն ու խեղճ ժողովուրդը հրեայի մը քով ղրկեն կերեկ կերեկ քանի մը դգալ ապուր լղելու համար...

Քանի մը հարցումներ եւս ըրաւ:

– Երթամ սըտնց հետ մէյ մը տեսնըւիմ:

Գնաց թաղականի մը հետ կուռի բըռնուեցաւ՝ ալ համբերութիւնը հատած:

Ապուրի սպասող դաղթականներուն տեսարանէն զգացած զայրոյթը բուռն խօսքերով բացատրելէն ետքը՝ հպարտօրէն կորկոդուելով:

– Եկայ, – ըսաւ հանդիսաւոր, – ազգին, դաղթականներուն կողմանէ հաշիւ պահանջել ձենէ:

– Ինչ հաշիւ:

– Ձեր ընդունած նուիրատուութիւններուն ու բաշխած նպաստներուն հաշիւը:

– Ի՞նչ իրաւունքով, դուք ո՞վ էք:

– Ես ո՞վ եմ մի... – պոռթկաց Մարտիկ աղա, քիչ մնաց իր տիպտոմներէն դուրս թափէր, զայրոյթի հեղեղի մը մէջ. քիչ մնաց պոռար իր «Ազգային բարերար» ու ապագայ մեծ պատիւներու նախատեսմանուած ըլլալը ու ձայնէր, պոռալ ձեզնէր այդ անամօթը, որ կը յանդգնէր իր ո՞վ ըլլալը հարցնել իրեն. իր բարերարութիւնը չկրնալով անձնական վաստականումի յաղթական ճառախօսութեան մը մէջ հոսիլ, ուրիշ տեղ մը ելք տուաւ ինքզինքին: Ալ բերնէ եկածը դուրս թափեց, հնչակեան, դրօշակեան, յեղափոխութիւն, ազգին իրաւունքները, հարուստներուն անտարբերութիւնը, անոնց սպառնացող պատիժները, Սահմանադրութիւն՝ ամէնքն ալ իրար խառնեց փրփրուռ պոռթկումի մը մէջ:

– Ձեզի պէս հարուստները գետնին տակը անցնին...

Միւսը նախ զարմացած, յետոյ զայրացած՝ հրամայեց իրեն դուրս ելլել, խո՛ց:

– Վերջէն կը տեսնուինք-ի ահեղ սպառնալիք մը արձակելէն ու սենեակին դուռը վայրագ ուժգնութեամբ մը դիւացընաբար քաշել գոցելէն ետքը մեկնեցաւ:

– Ժողովուրդին իրաւունքները պաշտպանեցի այդ անխիղճներուն դէմ, – կը պատմէր Լուվռի պարտէզը, – փառաւորապէս խայտառակեցի, գաղթականներուն արդար պահանջումներուն պաշտպան հանդիսանայ, ըսի թէ... – ու տարտամող կը կրկնէր բարկութեան ճգնաժամով մը, խօսուածքի յաղթական ազատութեամբ մը, զոր կը դիւրացնէր հակառակորդին բացակայութիւնը, որուն խօսքերը չէին յիշուեր:

(Շար. 51)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Ալիս Մոմճեան 1000 ֆրանք:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Պր. Ռուբէն Յովակիմեան 1000 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Քրիստին Շաքարեան 750 ֆրանք առ ի գնահատութիւն 75 տարուան յարատեւութեան:

***

ՊՈԼՈՆԵԸ. – Ռասուլ Գազանճեան 500 ֆրանք:

***

ՎԱԼԱՆՍ. – Ա. Քէչիչեան 100 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

ցը արագօրէն չուսումնասիրուի: Շէյտեց. – «Խաղաղութիւն, բոլորս ալ կ'ուզենք, բայց անոր յանգելու համար տրամադիր չենք լքելու անոնք, որոնք իրենց արարքներով Թոյլ տուին որ վերջապէս սկսի երկիսօսութիւնը»: Ինչպէս կը տեսնուի պահանջները կը բազմանան: Դեռ կայ վարակումը: Արդարեւ, նաեւ Գորթի մէջ հաւաքուած էին Պասքերը, Պրըթոնները եւ Կիւյանցիները: Անկախապէս, ազգայնական թէ ինքնավարութիւն պահանջող, բոլորն ալ կ'ուսումնասիրեն ներկայացուած հեռանկարները: Պասք ԷԹԱ-ի օրինակը ներկայացուցչութիւնը՝ Հէրբ Պաթասունայի կողմէ Լուիս Գուատրաոս Թոռէ կը գտնէ որ Մաթիւնեոնի ծրագիրը ոչինչ կը լուծէ, ինք «ազգային ազատագրման պայքար» մը կ'ուզէ, ի հարկին զէնքով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները քննութիւն բացած են գտնելու համար միջազգային կարմիր Աչի երկու պատուիրակները՝ մէկ Ֆրանսուհի, մէկ Իտալուհի, որոնք հաւանաբար առեւանգուած են Վրաստան, Չէչէնիոյ ահաբեկչութեան մօտ: Դատախազը՝ Քուրաչվիլի յայտարարած է որ Սոֆի Փրոքոֆիեւ եւ Նաթալիէ Ծելինօ առեւանգուած են իրենց վարորդին հետ, այլեւս նկատի չեն առներ արկածի վարկածը որու մասին կը խորհէին սկիզբը: Ենթականերուն ինքնութեան թուղթերը եւ անձնական իրերը գտնուած են իրենց վրաքին մէջ, որ լքուած վիճակի մէջ էր:

ԻՐԱՆի բարեկործիչները չախչախիչ պարտութիւն մը կրեցին առջի օր, հակառակ անոր որ մեծամասնութիւն կը կազմեն Խորհրդարանին մէջ: Արդարեւ, Ալթոլահ Խամէնէյ Մաճլիսին (Խորհրդարան) ուղղուած նամակով մը պահանջած էր որ օրակարգէն քաշուի այն օրինագիծը որ կը նախատեսէր մեռելներու «ազատագրումը»: Նամակին մէջ, Առաջնորդը կը չեռէ. – «Եթէ իսլամի, յեղափոխութեան թշնամիները թափանցեն մեր մամուլէն ներս, որ կենսական դեր կը խաղայ հանրային կարծիքի կազմաւորման մէջ, ատիկա մեծ վտանգ մը կ'ըլլայ երկրին ապահովութեան եւ բնականոնութեան հաստատելիքներուն համար»: Խորհրդարանին նախագահն ալ զօրավիգ եղած է Խամէնէյի եւ դատապարտած «հակաահմանադրական ընդդիմութիւնը»: Երեսփոխաններուն յայտնած է որ պէտք է ենթարկուին Խամէնէյի կամքին, պատճառաբանելով թէ Սահմանադրութիւնը անոր կը չնորհէ «բացարձակ իշխանութիւն»:

ՌԱՖՈՒՆԻ ՕՎԱՏԻՕ ԵՈՒՆՑ, որ, ներկայիս, Իսրայէլի ամէնէն ազդեցիկ կրօնական է, Շոահին բացատրութիւնը դատած է: Կ'ըսէ թէ անոնք վճարած են իրենց նախնեաց մեղքերը: 79 տարեկան, Շաս (Իսրայէլի 3-րդ կուսակցութիւնը

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

որ 17 երեսփոխան ունի) պարապլուխը այս յայտարարութիւնը ըրած է Շաբաթի իր քարոզին մէջ: Վեց միլիոն Հրեաները, ըստ իրեն, մարմնաւորումն էին այն սեռնաղներուն որոնք «Հորթի մեղքը դրծած էին»: Ռաբունին կ'ակնարկէր Աստուածաշունչի այն հատուածին որ կը նկարագրէ Մովսէսին բարկութիւնը ի տես Հրեաներու վերադարձին դէպի կռապաշտութիւն եւ պաշտամունքին ոսկեայ հորթին:

ՃԱՓՈՆ ոչեկոչեց Հիրոշիմայի 55-րդ տարեդարձը, նախարարապետին ներկայութեան: 1945 Օգոստոս 6-ին էր որ Ամերիկացիք հիւլէական ռումբը նետեցին քաղաքին վրայ: Քաղաքապետը ցաւ յայտնեց որ կոչը, զոր իր քաղաքը կ'ընէ ամէն տարի «առանց հիւլէական զէնքի աշխարհի մը համար», արձագանգ չէ գտած:

ՌՈՒՄ ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԵՐ, որոնք անհետացած էին Յուլիս 26-էն ի վեր, գըլխատուած են ըստ Ա – ԷՖ – Փէ-ի կրեմլինի բանբերին: Նախապէս, ապահովութեան ռուսական սպասարկութիւնները հաղորդած էին որ երկու սպաններուն դլուխները գտնուած էին դաշնակցային միւսորի մը մօտ: Անոնք վերջացուցած էին Չէչէնիոյ իրենց ծառայութիւնը եւ չէչէն բարեկամի մը հարսնիքին գացած էին եւ երբեք չէին վերադարձած:

ՓԱՐԻԶԻ Ռուսաստանի դեսպանատունը չի կրնար գործել եւ հեռաձայնի դիծն ալ կրնայ ընդհատուիլ, որովհետեւ ի վիճակի չէ որեւէ վճարում ընելու: Զուիցերական ընկերութիւնը որ «Սեդով» նաւատուն գրաւումը փորձած էր, սառեցնել տուած է դեսպանատան բոլոր հաշիւները: Դեսպանատան խորհրդականը կը ջանայ օրը օրին դրամ գտնել, նախապատուութիւն տալով աշխատավարձերու վճարումին: Զուիցերական Նոկա ընկերութիւնը կ'առարկէ որ Ռուսաստան տարի մը եւս չէ յարգած 1991-ի պայմանագիրը ,որու համաձայն քարիւղի փոխարէն ննդեղէն պիտի տրուէր: Զուիցերական ընկերութիւնը մէկ միլիառ տոլար կը գնահատէ կրած վնասը եւ կը ջանայ ձեռք գնել գոնէ 800 միլիոնի վրայ:

ԱԼՃԻՒ արեւմուտքը՝ Թխփապ ութ հոգի սպաննուած են, որոնց մէջ երեք վինեալ իսլամապաշտներ: 27 տարեկան երիտասարդ մը եւ 17-ամեայ քոյրը մորթուած են, տունի մը վրայ նետուած ռումբէ մըն ալ երկու կիներ սպաննուած են, երկու մանուկներ ալ վիրաւորուած:

ՊԱՂԵՍՏԻՆի ղեկավարը Ե. Արաֆաթ հինգ ժամուան այց մը կատարած է Անգարա, խնդրելու համար որ Թուրքիա միջնորդէ հարթելու համար իրենց եւ Իսրայէլի միջեւ անցյած մնացած երուսաղէմի հարցը: Ան այս մասին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Պ. Էճեվիթի ու Հանրապետութեան նախագահին Ն. Սէզէրի հետ: Արաֆաթ չեչտած է թէ Օսմանեան դիւաններն անգամ ցոյց կուտան որ Երուսաղէմի հարցին մէջ պաղեստինցիները իրաւացի են: Իսրայէլ որ չատ կողմնակից չէ հարցին մէջ Անգարայի միջնորդութեան, տեղեկացուցած է թէ հաւասարակշռելու համար Արաֆաթի այցը, իրենցմէ պատուիրակութիւն մըն ալ կը ղրկեն հոն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

339, av. du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի

«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ»

աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, Թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միւթեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին
Պատարագ ժամը 10·30-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԳ. ՆԱՏՈՒՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի:
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14

Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՖԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կը նան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ Եկեղեցին նոյն օրը:

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10·15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՑ ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՍ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձոխ խաթպոկ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9
MERCREDI
9 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·966 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.966

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 7 / 8)

Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ՝ «ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է»

Եւրոպայի քաղաքական հետաքրքիրներու կեդրոնի ներկայացուցիչներ Մ· Խմբրսըն եւ Ն· Թոչչի որոնք «Հարաւային Կովկասի կայունութեան դաշինքին հեղինակները են, վերջերս ընդունուած են ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ չարագրուած դաշինքին բոլոր դրոյթներն ալ ընդունելի չեն իրենց համար: Մասնակցելով հոն ստորագրուած «ինքնակառավարում» հասկացութիւնը, Ա· Ղուկասեան ըսած է թէ եթէ առկէ հասկցուածը ինքնավարութիւն է, նոյնիսկ ամենաբարձր աստիճանի, դարաբաղեան կողմին համար նման մօտեցում չի կրնար ընդունելի ըլլալ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան Օգոստոս 7–ին ընդունած է Հայաստանի ռազմական տեսուչ զօրավար Գուրգէն Դալիբալթայեանը: ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Սէյրան Օհանեանի ալ ներկայութեան քննարկուած են երկու հանրապետութիւններու ռազմական գերատեսչութիւններու գործակցութեան չարք մը հարցերը եւ հայեւազգբեջանական հակամարտութեան կնդհանուր կացութիւնը:

***

Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԳԼԱՄԱՐԻ ՓՈԽ – ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան Օգոստոս 7–ին ընդունած է Գլամարի փոխ – քաղաքապետ Յ· Արթինեանը որուն Ստեփանակերտ այցը առընչուած է տեղւոյն համալսարանին մէջ Ֆրանսերէնի դասաւանդութեան համար ժամանակակից մեթոտներու ապահովման եւ համակարգիչի դասարանին կահաւորման որ վրը նախատեսուի աւարտել մինչեւ տարեվերջ:

***

ՆՈՐ ԽՄԲԱԽՈՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հետզհետէ աւելի կը չեշտուի Հայաստանի կառավարութեան պոխարէ բազկացուցիչ «Միասնութիւն» դաշինքին ջրքերուն մէջ պառակտումի երեւոյթը: Գ· Դեմիրճեանի հիմնած ժողովրդական կուսակցութեան անդամ փոխ – նախարարի մը՝ Ռուբէն Տոնոյեանի պաշտօնազրկումը վերջին ապացոյցը կը նկատուի այս կացութեան: Անոր պաշտօնին վերջ տրուած է վարչապետ Ա· Մարգարեանի մէկ հրամանագրով: Ռ· Տոնոյեան Փոխարքութեան եւ Հաղորդակցութեան փոխ – նախարար էր:

Տոնոյեան ըսած է թէ իր մասին վարչապետին ստորագրած հրամանագիրը ստացած է իր կուսակցական պատականելութեան, քանի որ ժողովրդական կուսակցութիւնը դէմ եղած էր էլեկտրական ցանցերը վաճառելու գաղափարին:

Միւս կողմէն, ժողովրդական կուսակցութեան երկայի զեկավար Ստեփան Դեմիրճեան կը շարունակէ չփումներ ունենալ ընդդիմադիր Ազգային Միաբանութիւն կուսակցութեան նախագահ Ա· Գեղամեանի հետ: Միասնական հաղորդակցութիւնամբ մը անոնք յայտնած են թէ երկու կուսակցութիւնները հաստարակաց մօտեցում ունին երկրին կարեւորագոյն խնդիրներուն:

Եթէ ժողովրդական կուսակցութիւնը եւ Իրաւունք եւ Միասնութիւն խմբակը միանան, Միասնութիւն դաշինքը արդէն պառակտուած կ'ըլլայ: Նկատի առնելով որ Իրաւունք եւ Միասնութեան պատասխանատուները չփումներ կ'ունենան նաեւ երկրապահներու Հայաստան խմբակին հետ, անկարելի չի նկատուիր որ եռակողմ համաձայնութեամբ մը Խորհրդարանին մէջ ուժերու նոր դասաւորում տեղի ունենայ:

Այս խմորումներով հետզհետէ հող կը շահի այն տեսակէտը թէ յառաջիկայ ամիսներուն խորհրդարանական կարեւոր փոփոխութիւններ ու մինչեւ իսկ վարչապետի փոփոխութիւն, անհրնկալ պիտի չըլլան:

***

ՁԵՒՆԱՒՈՒԹԻՄԲ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՄԱՀ

Հայաստանի կեդրոնական չրջանի մէկ գիւղին մէջ նախկին բանտարկեալ մը ձեռնաւութեամբ մը նեռած է ջուրի հերթի սպառող բաղմութեան վրայ: Երկու հոգի մեռած են որոնց մէկը եղած է ոստիկանի մայրը: Ութ հոգի ալ վիրաւորուած են:

***

ԱՐԱՄ Ա· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԱՅՑԵԼԱԾ Լիբանանի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Իրանի այցէն վերադարձին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը Օգոստոս 7–ին հանդիպում մը ունեցած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Է· Լահուտի հետ: Ժամ մը տեւած զրոյցին նիւթ եղած են Արամ Ա·ի Իրան այցը եւ Լիբանանի ներկային առընչուած հարցեր:

***

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ» ՄԻՕՐԵԱՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԻԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պաշտօնական լրատու գործակալութիւնը՝ «Արմէնփրէս» միօրեայ գործադուլ հռչակած է, որովհետեւ կառավարութիւնը կը չարունակէ թերանալ գործակալութեան պաշտօնեաներուն ամսականները վճարելու իր պարտականութեան մէջ: Մարտէն ի վեր գործակալութեան պաշտօնատարները չեն վճարուած:

«Արմէնփրէս» հաղորդակցութիւն մը ղրկած է իր բոլոր բաժանորդներուն, յայտնելով, թէ մէկ օր հաղորդում պիտի չհատարէ:

Պետական պիւտճէին մէջ, այս տարուան համար 36 միլիոն դրամ սահմանուած է «Արմէնփրէս»ին, որ պետութեան պատկանող միակ լրատուական գործակալութիւնն է: Մինչեւ հիմա այդ դրամարկղին միայն 8 միլիոն դրամ վճարուած է: Գործակալութեան մեծ դրամարկներ պարտք են նաեւ բազմաթիւ տեղական լրատուիւներ:

Կառավարութիւնը մտահոգուած, «Արմէնփրէս»ին խոստացած է գալ չարթու վճարումները կատարել:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ
ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՀԱՑ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑԻՆ

Ինչպէս ցանկէն ի յայտ կուգայ, համագործակցութիւնը պոյացած է հայ երեք կուսակցութիւններէն միայն երկուքին միջեւ: Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը մաս չի կազմեր միացեալ ճակատին: Հ· Յ· Դաշնակցութեան եւ Սոցիալ – Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ հրատարակուած միացեալ հաղորդագրութիւն մը ցաւ կը յայտնէ, որ ՌԱԿ–ը որոշած է քաղաքական իր սեփական դիւրքորոշումը ունենալ ու հետեւաբար ներկայացուցիչ չունի միացեալ ցանկին մէջ:

«ՌԱԿ–ի այս անհարկի վազաժամ դիրքորոշումը, որ չեղում է ազգային ուղեդծէն, պատճառ դարձաւ, որ տագնապ ծագի կուսակցութենէն ներս ու, այդ տագնապին հետեւանքով, ՌԱԿ–ի Լիբանանի Շրջանային Վարչութիւնը հրաժարեցաւ», կ'ըսէ միացեալ հաղորդագրութիւնը:

***

Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւններու հայ թեկնածուները նչանակութեան: Յանկերու կազմութեան մէջ ամէնէն յատկանչականը այն է, որ Դաշնակցութիւնը լքած է երկար տարիներու իր պրծակից՝ Պէյրութի հայ կաթողիկէ երեսփոխան Ժաք Չուխաճարեանը ու անոր փոխարէն համաձայնած է Ստեփան Ասլանեանի թեկնածութեան չուրջ:

Միւս կողմէ, կուսակցութիւնը որոշած է նաեւ գօրավիգ կանգնիլ Զբօսաշրջիկութեան նախարար Աբթիւր Նազարեանին, որ անդամ է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Միհրան Սկֆէրեանին, որ Հնչակեան ընդդիմադիր հասւածի թեկնածուն է:

Դաշնակցական զեկավարները յայտարարեցին, թէ այս որոշումին յանգեցան յարաբերութիւններու, կուսակցութիւններու եւ համայնքի կարկառուն դէմքերուն հետ երկար խորհրդակցութիւններ ունենալէ ետք, գլխաւոր նպատակ ունենալով «պահպանել հայ համայնքի միասնականութիւնը»: «Տէյլի Սթար» լիբանանեան թերթին համաձայն, Դաշնակցութեան այս ակնարկութիւնը կ'երթայ Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութեանց զեկավարութեանց, որոնք որոշեցին զինակցիլ նախկին վարչապետ Րէֆիք Հարիրի հետ:

Դաշնակցութեան զուտ կուսակցական թեկնածուներն են Մէթնի այժմու երեսփոխան Սեպուհ Յովնանեան եւ Յակոբ Բազրատունի, երկուքն ալ անդամ կեդրոնական Կոմիտէին: Բազրատունի կը փոխարինէ Հարիրի նախկին նախարար եւ այժմու երեսփոխան Շահէ Պարսումեանը որ, ինչպէս ծանօթ է, տարի մը բանտ մնալէ ետք, երկու միլիոն տոլար երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուեցաւ:

Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմէն ետք, երեք կուսակցութիւնները մխանաբար թեկնածու նչանակած են հայ երեք յարանուանութիւններուն սահմանուած եօթը աթոռներուն համար: Հինգը՝ Առաքելական, մէկը՝ Կաթողիկէ, միւսը՝ Բողոքական: Նախորդ համաձայնութիւններով, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կուտար մէկական թեկնածու, մինչ մնացեալ չորսը կ'ըլլային անկուսակցականներու:

Յակոբ Բազրատունի, Աբթիւր Նազարեան եւ Ստեփան Ասլանեան թեկնածու են Պէյրութի երրորդ ընտրաշրջանին մէջ:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

Յարգելի Խմբագրութիւն,

Թոյլ տուէք ԼՂՀ իշխանութիւններուն, ժողովրդի եւ անձամբ իմ անունիս Ձեզ սրտանց շնորհաւորել «Յառաջ» թերթի 75–ամեակի առթիւ ցանկանալով յաջողութիւններ, անմար կամք եւ Ձեր բեղուն աշխատանքին երկարակեցութիւն:

Օգտուելով առիթիս, յայտնում եմ Ձեզ խորը շնորհակալութիւն կատարուած եւ կատարուելիք կարեւորագոյն աշխատանքի համար:

Նախարար՝
Ն· ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Ստեփանակերտ
Օգոստոս 5

Հայ երեք թեկնածուները պաշտօնապէս ներկայացան Օգոստոս 7–ին, վարչապետ Սէլիմ Հըսի մամլոյ ասուլիսին ընթացքին:

Ստեփան Ասլանեան, որ անակնկալօրէն կը փոխարինէ Ժաք Չուխաճարեանը, հայ կաթողիկէ գործարարատէր է: Կը կարծուի, թէ Չուխաճարեանը լքելու որոշման մէջ դեր ունեցած են անոր կապերը վարչապետ Հըսի մրցակից Հարիրիի հետ:

Պէյրութի առաջին ընտրաշրջանին մէջ, այժմու երեսփոխան Աբրահամ Տէմոէեան բողոքական աթոռին համար պիտի պայքարի Պասէլ Ֆլէյհանի դէմ, որ մաս կը կազմէ Հարիրիի ցանկին: Տէմոէեան Դաշնակցութեան հետ եղած է 1996–էն ի վեր:

Պէյրութի երկրորդ ընտրաշրջանին մէջ, Հնչակեան Միհրան Սկֆէրեան պայքարի պիտի իմնէ ուրիշ Հնչակեանի մը՝ այժմու երեսփոխան եղիա Ճէրճեանի դէմ, որ նոյնպէս մաս կը կազմէ Հարիրիի ցանկին:

ԲԱՖՖԻ ՄԱՏՈՅԵԱՆ
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Լիբանահայ համայնավար զեկավար Բաֆֆի Մատոյեան ծանոյց, թէ Լեռնալիբանանի Մէթնի չրջանին մէջ, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Պուրճ Համմուտ, ընտրապայքարի պիտի իմնէ հայ առաքելական աթոռին համար: Իր մրցակիցը պիտի ըլլայ դաշնակցական Սեպուհ Յովնանեան:

Մատոյեան իր թեկնածութիւնը ծանոյց Թղրնի մէջ, որ թէ' իր եւ թէ Նեբքին նախարար Միշէլ Մըրի ծննդավայրն է: Մատոյեանի ցանկակիցները պիտի ըլլան երեսփոխան Նէյհատ Լահուտ եւ նախկին երեսփոխան Միշէլ Սամահա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՑի ազգայնական նախկին ղեկավարը՝ Ժան – Միշէլ Ռոսի, սպանուեցաւ Օգոստոս 7–ի առաւօտուն իր Ռուսի պառի մը մէջ: Իրեն հետ սպանուեցաւ նաեւ իր թիկնապահը՝ Ժան – Գլօտ Ֆրաթաջի: 44 տարեկան, Ռոսի ընկերաբան, հիմնադիրներէն էր (1976ին) ԷՖ – Էլ – Էն – Սէ–ի (Գորսիքայի Ազգ· Ազատագրման Ճակատ): Քոռս տարի բանտարկուած է օդը հանած ըլլալով վին–

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՑԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՕՐԷՆՔԻՆ ԱՒԱԶԵՒ

Պոլսոյ Հայկական վարժարանին ներքին կեանքը, գործակից ազգակիները – Ծնողաց Միութիւն, հոգաբարձութիւն – սեւեռումի տակ առնելէ ետք, Ս. Գուլումճեան կ'անդրադառնայ այդ հաստատութեան օրէնքի տեսանկիւնէն ներկայացուցած խմաւորին: Հայկական վարժարանին Թուրքիոյ հանրապետութեան չըրջանի գոյութիւնը հիմնուած է Լօզանի դաշնագրին 40 եւ 41–րդ յօդուածներուն: Ցետոյ, 1965–ին, մասնաւոր վարժարաններու մասին թիւ 625 օրէնքը տահմանուած է Հայկականներուն համար ալ: Մինչդեռ, ինչպէս կ'ըսուի, կան կարգ մը հիմնական կէտեր որոնց մէջ հայկական վարժարանը իր կազմութեամբ եւ նպատակով չի պատչաճիր այդ դասաւորումին:

Այդ կէտերուն դլխաւորն է չահագիտական նպատակին բացակայութիւնը: Հայկական վարժարանը չահ ապահովելու մտադրութեամբ առնուած նախաձեռնութիւն չէ: Անոր պիւտճէն կը հաւաքարակչռուի, կամ կ'ապահովուի համայնքին կողմէ: Ոչ ալ անոնք կը պատկանին չահագիտական ընկերութեան մը, կամ անձի մը: Այս յատկանիշերով աւելի յարմար կ'ըլլար դանոնք դասել ոչ թէ սեփական, այլ՝ պետական վարժարաններուն զուգահեռ չարքի մը մէջ: Սակայն նաեւ որոշ դժուարութիւններու պատճառ պարտաւորութիւններէ զերծ կը պահէր Հայկական վարժարանը, ինչպէս՝ գանազան բնոյթի աշխատանոցներ, տարրալուծարաններ, բժիշկի, հոգեբան – ուղեցոյցի սենեակ ունենալու պարտաւորութիւնները որոնք պարտադիր չեն պետական վարժարաններուն համար: Նաեւ կայ իւրաքանչիւր աշակերտի համար նուազագոյն տարածքի պարտադրութիւնը որ երբեմն պատճառ կ'ըլլայ որ Հայկական վարժարանը սակաւագոյ աշակերտ մերժէ, երբ չունի այդ պարտադրութիւնը յարդելու անհրաժեշտ տարածքը իր դասարանները համար:

Հայկական վարժարաններու համար որպէս վոքրամասնութեան վարժարան, 1976–ին պատրաստուած կանոնադրութիւն մըն ալ գոյութիւն ունի որ չի կընար ներկայի գործելակերպին գոհացում տալ: Կրթական նախարարութեան հրահանգով նոր մը պատրաստուած է տնօրէնները ընդհանուր կազմին մասնակցութեամբ: Ան դրի առնուած է մասնաՆչելու հայկական վարժարաններու վարչական, հիմնական դժուարութիւնները: Կը սպասուի վաւերացումին որպէսզի կարենայ կիրարկուիլ:

Ս. Գուլումճեան հայկական վարժարաններու կանոնադրութեան ու տարիներու ընթացքին կրթական նախարարութենէն անոնց ուղղուած հրահանգներուն Լօզանի դաշնագրին այդ մասին տրամադրութիւններուն յարմարելու հարցն ալ կը դնէ սեղանի վրայ, ըսելով որ իրաւաբանական լուրջ հետազօտութիւն պահանջող նիւթ է ատիկա: Ինք մէկն կը մատնանչէ երկու պարագայ, հակասող՝ հայրենակցական հաւատարութեան սկզբունքին: Առաջինը՝ վարժարաններու մէջ թուրք փոխ – տնօրէններու դոյութիւնն է, երկրորդը կարգապահութեան եւ վարքի վերին վարչութեան կանոնադրութիւնը: Թուրք փոխ – տնօրէնները պաշտօնավարութիւնը սկսած է Կրթական Նախարարութեան 1937ի հրահանգով. 1949ին ջնջուած, 1962–ին վերահաստատուած է. վրը չարունակուի մինչեւ այսօր:

Պոլսոյ հայկական վարժարանները բոլորն ալ համայնքապատկան հողերու վրայ հիմնուած հաստատութիւններ են որոնք կը մատակարարուին իրենց թաղային խորհուրդներուն կամ խնամակալութիւններուն կողմէ: Սեփական վարժարանները այլեւս դոյութիւն չունին հոն, ինչպէս էին Պէրպէրեանը, Տայեանը, Տիգրան Կրթարանը, եւ այլն: Շարքին վերջինն էր Յովհաննէս Հինդլեանի «Նոր Դպրոց»ը որ փակուած է 1988–ին:

Նկատի առած որ վերջին երեսուն տարուան մէջ հայկական վարժարաններու մեծագոյն դժուարութիւնը կը կայանայ պիւտճէն եւ անձնակազմը հայթայթելու գործին մէջ, դրեթէ անխուսափելի կը նկատուի քանակը զոհել որակին: Այսինքն՝ յօժարիլ թիւը պակասեցնելու, աւելի լաւ մակարդակով դպրոցներ ունենալու հեռանկարով: Հարկաւոր կը նկատուի մանկատուն մըն ալ, առիթ տալու համար մայրերու հանդիստ սրտով աշխատելուն:

Հասկնալի է որ նիւթական կարողութեան տէր եւ յառաջադէմ աշակերտները առաջին որսերն են օտար վարժարաններուն: Ատիկա երկակի լուրջ կորուստ է հայկական դպրոցին համար: Երեւոյթին մէջ յաճախ միակ քննադատուածը կ'ըլլայ ծնողքը, իր անդիտակցութեան, անտարբերութեան կամ ինքնուրոյնութեան դիւրին կորուստին համար: Ս. Գուլումճեան չատ արդարացիօրէն կը թելադրէ որ վարիչները երկրորդ, երրորդ կողմերու քննադատութեամբ իրենցմէ իրենք ամէն պատասխանատուութենէ զերծելու կեցուածքին վերջ տան ու մտածեն թէ ի՛նչ ձեւով վարժարանը կրնան աւելի դրաւիչ դարձընել թէ՛ ծնողներու, թէ աշակերտներու:

Այս թելադրանքը անմիջական վերպով կ'առընչուի «վարիչ» բառին միջուկին: Եթէ ակնարկուածը կրթական մարդն է, այսինքն՝ դպրոցին տնօրէնը, տեղին է ակնկալութիւնը: Սակայն, անմիջապէս կը հետեւի հարցումը թէ այդ դիրքին վրայ գտնուողը իր համոզումներուն ուղղութեամբ քայլերու ձեռնարկելու համար կընա՞յ անվերապահ աջակցութիւնը ունենալ պիւտճէն հաւաստարկուող կազմին որ յաճախ թաղկացած կ'ըլլայ չուկայական մտայնութեան տէր մարդոցմէ: Հարցումը, անշուշտ, պոլսոյ համայնքին մենաշնորհը չէ: Ամէն տեղ նոյնն է պարագան, եթէ ոչ աւելի վատթար: Վերջին տասնամեակին փարիզի նման լոյսերու ոստանի մը մէջ հայկական վարժարաններ ալ չտուին տնտեսական – մտաւորական բախումներու փաստը:

Իսկ եթէ «վարիչ» տահմանումէն պէտք է հասկնալ նախ մտտակարարը, վերնչեալ պատճառաբանութիւնը աւելի' եւս կը զօրէ վարժարանը աւելի դրաւիչ դարձընելու հեռանկարին նկատմամբ արտայայտուած վերապահութեան համար: Այդ առումով, յայտնապէս, իր փորձառութենէն մեկնած մղումով մը Ս. Գուլումճեան կը փափաքի որ հայկական վարժարաններու դոնէ հիմնադիրի պաշտօնը ստանձնողներ որոնք կ'ընտրուին թաղային խորհուրդին կողմէ, ըլլան կըրթական գործերու տեղեակ եւ տնօրէնութեան օգտակար հանդիսանալիք անձնաւորութիւններ: Մանաւանդ որ անոնց պաշտօնավարութեան համար անհրաժեշտ է կրթական տնօրէնութեան վաւերացումը. իսկ բնական է որ այդ վաւերացումը աւելի դիւրին կը տրուի մտաւորական որոշ յատկանիշի տէր ու կրթական գործէ հասկցող մէկուն, քան՝ Աբիսողոմ աղայի մը:

Գծուած համապատկերին վերջին մասին մէջ նիւթ եղած է Հայկական վարժարանի աշակերտութիւնը կազմող տարրը: Բացայայտ է որ Պոլսոյ ամենահին վարժարաններէն մէկը յաջողութեան չատ պատուաբեր աստիճանի հասցուցած երիտասարդ տնօրէնուհիին սրտին մեծագոյն ցաւը կը կազմէ այս ղլուխը:

Ան կ'ըսէ թէ վոխուած է դրեթէ աւանդութիւն դարձած սովորութիւնը որով հայ ծնողներու մեծ մասը զաւակը դնէ հայկական նախակրթարան մը կը ղրկէր նախապէս: Իսկ նախակրթութեան շրջանին հինգէն ութ տարուան բարձրացումով այն ծնողքները որոնք յետոյ օտար վարժարան պիտի ղրկէին իրենց զաւակը, աւելի չեշտուած միտումով ցոյց կուտան առաջին օրէն ընելու այդ ընտրութիւնը որպէսզի տղաքը ուշ չմնան օտար լեզու սորվելու, քանի որ այդ սեփական վարժարանները կանուխէն տեղ կուտան այդ լեզուներու ուսուցումին: Այս մօտեցումը հայկական վարժարանը կը ղրկէ առաջին հերթին տնտեսական լայն կարողութեան տէր աշակերտներու կարեւոր տոկոսէ մը, նկատի առած որ նախընտրութիւն վայելող կրթական այդ հաստատութիւնները անպայման հայկական վարժարանի մը տարեկան թոշակին քանի մը պատիկը կ'արժէն, նոյնիսկ եթէ ջամբուած ուսումը միշտ չէ որ կրնայ արդարացնել այդ դինը:

Հայկական վարժարանին երկրորդ հարուածն ալ կուտան այն աշակերտները որոնք նախակրթարանէն ետք սեփական, կամ համբաւի տէր պետական լիսէներ կ'արձանագրուին: Ու հայկական դպրոցին կը մնան, մեծ մասով, նիւթապէս միջակ զօրութեան տէր, կամ աղքատ ընտանիքի զաւակներ. անոնց հետ նաեւ օտար վարժարան մուտքի քննութեան ճախողածներ եւ, անշուշտ, հայկական վարժարանին հաւատք պահպանած, դիտակից ծնողներու զաւակներ:

Դժուար չէ հետեւցնել թէ գծուած կացութեան մէջ նախակրթարաններու զուդահեռ, հայկական լիսէներու աշակերտութեան թիւն ալ հետզհետէ պիտի պակսի: Մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ աշակերտի մը պետական, կամ օտար վարժարաններէ դէպի հայկական վարժարան դարձը չատ հազուադէպ եւ մանաւանդ պարագայ է: Այս մատնանչումը ի զօրու է Պոլսոյ հինգ լիսէներուն համար ալ որոնց ամէնէն հիներն են Կեդրոնականն (1886) ու Էսայեանը (1895): Մխիթարեանի լիսէի բաժինը բացուած է 1928–ին. 1953–ին հիմնուած է Ս. Խաչ Դպրեվանքը, իսկ 1966–ին Սահակեան – Նունեանը վերածուած է լիսէի:

Տխուր է կատարուած ընդհանրացումը թէ հայկական նախակրթարաններն ալ, լիսէներն ալ այսօր չեղած կը թուին իրենց հիմնադրութեան նպատակէն որուն հիմնական ազդակը հայերէնի, հայկականութեան փոխանցումը եղած է, «սակայն շրջապատը այլեւս չեն կըրնար պահել հայերէնով»:

Այս տուեալը կը մղէ դրեթէ ազդարարելու թէ հայկական վարժարանին կարեւոր նպատակը պէտք չէ ըլլայ մանկապարտէզին մէջ համակարդիչն ու անդլերէնի նախակրթարանէն օտար դպրոցներ, իսկ լիսէին մէջ համալսարան մուտքի քննութեան պատրաստութիւնը: Ատիկա չի նշանակեր անտեսել այդ բաները, պէտք է, էական է որ անոնց չզոհուի միւսը: Ս. Գուլումճեան կ'ուզէ որ հայկական մանկապարտէզի փոքրիկը հայերէն խօսիլ, երգել սորվի, նաեւ՝ խաղալ ու պարել: Նախակրթարանը դաս սորվի սորվի, մտիկ ընելու վարժութիւն ձեռք, հայերէնն պարզալ, գրել, խօսելու, նաեւ թրքերէնի հետ թուլաքանութեան որոշ հիմ եւ օտար լեզուի մը արմատական դիտելիքներուն տիրանայ: Իսկ լիսէի աշակերտութեան համար հասկնալի եւ ընդունելի մտահոգութիւն ըլլալով հաղերձ համալսարան մուտքի պատրաստութիւնը, ըսուածը այն է որ տղուն տրուի մարդկայնութեան, քաղաքացիութեան, ինքնութեան, լեզուի, մշակոյթի գիտակցութիւնը:

Երկար դրութիւնը կ'աւարտի հայկական վարժարանին ու անոր անցեալին, ներկային յարգանքի հրաւէրով. նաեւ դէպի արժանաւոր ապագայ տանելու կոչով: Կարելի չէ չհամաձայնիլ ու չճանչակցիլ այդ տողերուն: Բայց, մանաւանդ, կարելի չէ չառաջարկել որ Ս. Գուլումճեանի վերջաբանի պատգամը որպէս նշանաբան քանդակուի ամէն մէկուս մտքին մէջ, թէ

«Հայ համայնքին, հաստատութիւններուն տարուէ տարի քիչ մը եւս դժուարութեամբ գոյացուցած դրամով իր ներկան ու մշակոյթին տեղեակ անհատներ պատրաստելիք, բաւի որ հայերէնի մարդկայնութեան, քաղաքացիութեան, ինքնութեան, լեզուի, մշակոյթի գիտակցութիւնը:

Երկար դրութիւնը կ'աւարտի հայկական վարժարանին ու անոր անցեալին, ներկային յարգանքի հրաւէրով. նաեւ դէպի արժանաւոր ապագայ տանելու կոչով: Կարելի չէ չհամաձայնիլ ու չճանչակցիլ այդ տողերուն: Բայց, մանաւանդ, կարելի չէ չառաջարկել որ Ս. Գուլումճեանի վերջաբանի պատգամը որպէս նշանաբան քանդակուի ամէն մէկուս մտքին մէջ, թէ

«Հայ համայնքին, հաստատութիւններուն տարուէ տարի քիչ մը եւս դժուարութեամբ գոյացուցած դրամով իր ներկան ու մշակոյթին տեղեակ անհատներ պատրաստելիք, բաւի որ հայերէնի մարդկայնութեան, քաղաքացիութեան, ինքնութեան, լեզուի, մշակոյթի գիտակցութիւնը:

ԻՐԱՔ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

Պարսից ծոցի պատերազմին հետեւանքները եւ անկէ ի վեր չարունակուող չըրջափակումը որոնք ամենածանր պայմանները ստեղծած են իրաքցի ժողովուրդին համար, յաճախ նիւթ կ'ըլլան մամուլին մէջ: Կը խօսուի յատկապէս մանուկներու մահերուն մեծ համեմատութեան մասին որուն գլխաւոր պատճառներն են թերսնումը եւ դեղօրայքի չգոյութիւնը:

Վերջերս իրաքեան իրականութիւնը կրկին յօդուածներու նիւթ է, քանի որ տասնամեակն է 1990–ի պատերազմին որ սկսաւ իրաքեան ուժերու Քուէյթ ներխուժումով ու Իրաքը թիւրախ ըրաւ ամերիկեան ու միացեալ ուժերու ռմբակոծումներուն: Այսուհանդերձ, ամէն թղթակցութիւն որ կը ղրկուի Իրաքէն, օտար թերթի մը աշխատակիցին կողմէ, նիւթ կ'ընէ նաեւ երկրին ղեկավար Սատամ Հիւսէյնի տղուն անոյշլայլ կեանքը: Ան միշտ կը կրէ ադամանդակուռ ժամացոյց ու մատանի, կը սիրէ առատ վոտկայով ոռոգուած ճոխ ընթրիքէ մը ետք իր հիւրերը առաջնորդել վերջին մոտէլ Մէրսէդէսով...:

Միւս կողմէն, երկիրը մարդասիրական անյետաձգելի օժանդակութեան կարօտ է: Տասը տարուան մէջ հինգ տարեկանէն վոքր երախաներու մահերու համեմատութիւնը կրկնապատկուած է եւ մանուկներու հիւանդանոցներուն մէջ երկու հիւանդի մէկ անկողին կ'իյնայ: Ըմպելի ջուրը ապականած է: Բժիշկ մը ըսած է թէ մինչեւ այսօր Իրաքի մէջ անծանօթ մնացած հիւանդութիւններու կը հանդիպին որոնց մասին միայն կարդացած է համալսարանի դասագիրքերուն մէջ: Հիւանդանոցները ամէն բանի կարօտ վիճակի մէջ են: Միջազգային պատիժները ամրողջովին արիւնաքամ ըրած են երկիրը որ արդէն ծայր աստիճանի տկարացած էր Իրանի հետ մղած պատերազմին պատճառով: Այս կացութեան ամենածանր տուրքը կը վճարեն երախաները. միջազգային կազմակերպութիւններու տեղեկագիրները իսկ կ'ըսեն թէ զոհերը տարուէ տարի կը պարպուին, մինչդեռ տասը տարի առաջ դրեթէ 100% էր երախաներու զոյրոց յաճախելու հաճախութիւնը: Այսօր անոնցմէ չատերը չունին ճամբան բռնած են. կան չարաչարութեան, մարմնավաճառութեան մղուածներ: Պետութիւնը այլեւս ի վիճակի չէ ընկերային ապահովութիւնը երաշխաւորելու: 90% համեմատութեամբ պակասած են կրթական մարզին յատկացուածները: Երկրին կեդրոնական եւ հարաւային չրջանին մէջ կան դպրոցներ որոնք երբեմն դրասեղան ու նստարան անգամ չունին: Իսկ ուսուցչական կազմը աչխատելու ամբողջ եռանդը կորնչուցած աչխատավարձերու խեղճութեան պատճառով: Արդէն որակաւորները ապարդիւ հեռացած են:

Իրաք բարօրութենէն անցած է պատերազմային թշուառութեան վիճակի: Մինչեւ դասակարգը անհետացած է: Անցած են այն օրերը երբ ինչպէս կ'ըսեն իրենք, չէին դիտեր դրամը ի՛նչ ընել: Այսօր միջին տոլարը դրեթէ 2000 տինար է, միսին քիլոգրամը՝ 2500 տինար, մինչ միջին պաշտաւարձքը 3 – 5 տոլարի միջեւ է: Մարդասիրական միջազգային կազմակերպութիւններու արժեւորումով, 10 տոլար պէտք է ամիսը հինգ հոգինոց ընտանիքի մը ապրուստին համար: Կարենալ ապրելու համար մարդիկ քանի մը տեսակ գործ կ'ընեն. պարմանալի չէ տեսնել համալսարանականներ որոնք որպէս ինքնաչարժի վարորդ ալ կ'աչխատին: Ժողովուրդը արդէն վաճառած է ունեցած արժէքաւոր իրերը. գոհարեղէն, ինքնաչարժ, սառնարան, լուացքի մեքենայ, ներքնազեստակի կահ – կարասի, եւայլն:

1996–ին կիրարկութեան դրուած «սրընդեղէնի դէմ քարիւղ» ծրագիրը որ Իրաքի թոյլ կուտար վեց ամիսը անգամ մը որոշ քանակութեամբ քարիւղ ծախելու որպէսզի ոչ ռազմական ծախքերը դիմագրաւէ, չի կրնար արմատական լու-

ժամ բերել հարցերուն: Երկիրը աննդհ-
դեմի խոր ճգնաժամու մէջ է: Տրուած
ամսական բաժնեչափը 15 – 20 օրէն կը
սպառի, տակէ ետք պէտք է սեւ շուկա-
յէն գնել, տոլարով որոշուած գիները
վճարելով: Շրջափակումը կը հարուածէ
ամէնէն աղքատները որոնց թիւը կը բազ-
մանայ եւ պատճառ կ'ըլլայ նոր հարուստ-
ներու յայտնութեան:

ՄԱԿ-ի պատիժներու յանձնաժողովը
ուր տիրական դեր կը կատարեն ԱՄՆ-ը,
կ'ընդդիմանայ Իրաքի գնումներու պայ-
մանագիրներու մեծ մասին, կասկածելի
դառնալով ներածուելիք ապրանքները ա-
րգիլելու նպատակներով. այս պատճառա-
նութեամբ, կանոնաւորապէս կը մեր-
ժուին նոյնիսկ մատիտ, հիւանդատար
կառք, սրսկումի ասեղներ ներածելու
Իրաքի դիմումները: Էլեկտրական հո-
սանքի երկարատեւ խզումները սննդեղէն-
ներու եւ դեղերու փճացման պատճառ
կ'ըլլան: Գաւառական շրջաններու օրը
մէկ, կամ երկու ժամ հոսանք կը տրուի:
Մայրաքաղաքին վիճակը քիչ մը աւելի
լաւ է, այսուհանդերձ, գիշերը մոմի լոյ-
սով կ'անցնի:

Այս կացութեան կատարեալ հակադը-
րութիւն կը կազմէ տեսնել որ քարիւղի
մաքանենգութիւնը որ կ'ըլլայ Սուրիոյ,
Իրանի, Յորդանանի հետ, մեծ դումար-
ներ կը բերէ Պաղտատ: Այդ դումարները
կը գործածուին Սատտամ Հիւսէյնի փա-
սամոլութեան դոհացում տալու համար:
Աշխարհի մեծագոյն մզկիթը կը կա-
ռուցուի այսօր Պաղտատի մէջ. կը կա-
ռուցուին նաեւ պալատներ: Արդէն 19-ն
է անոնց թիւը մինչ մայրաքաղաքին
մէջ:

Ասոր հետ կը չեշտուի նաեւ Սատտամ
Հիւսէյնի անդիջող կեցուածքը. ան կը
յամառի արտօնութիւն չտալու ՄԱԿ-ի
քննիչ խումբերուն որ զանգուածային բը-
նաջնջման իր ռազմամթերքը քննեն: Այդ
յամառութիւնը ճիշդ է որ որոշ հեգինա-
կութեան մը իմաստը ունի Իրաքի հա-
մար, բայց ատոր փոխարէն Ս. Հիւսէյն
ոչ մէկ հակակշիռ ունի օդային իր տա-
րածքին վրայ որ ամերիկեան հալածիչ
օդանաւերուն համար արձակ դաշտ է:
Երկրին հիւսիսային շրջանին մէջ Քիւր-
տերը զրեթէ անկախութեան պայմաննե-
րու մէջ կ'ապրին. հարաւի չիի Արաբներն
ալ աւելի հանդիստ են:

Կէս պատերազմի ու կէս խաղաղու-
թեան այսօրուան վիճակը կրնայ երկար
տեւն տեւել, մանաւանդ որ չրջափակու-
մը կը նպաստէ մենաւորութեան չեչտու-
մին: Սատտամ Հիւսէյն ամէն տեսակէտէ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿՐԵՄԼԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՑԱՑՏԱՐԱՐԷ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ԴԱՍԻՆ

Կրեմլինի իշխանութիւնը պատերազմ
յայտարարած է սակաւապետներու այն
դասուն դոր կը գլխաւորեն Ռուսաստա-
նի նոր մեծահարուստները: Այդ պատե-
րազմին ամէնէն յայտարար նշանը նկատ-
ւեցաւ լրատուիներու արգիլ նկատառած
Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը որ թէեւ
չետոյ ազատ արձակուեցաւ. այդ ձերբա-
կալութեան հետ կը յիշուին նաեւ քարիւ-
ղի, ինքնաշարժի մեծ ընկերութիւններու
տնօրէններուն ուղղուած հարկային քըն-
նութիւնները: Նախագահ Պուտին Ցու-
լիսի կէսին հեռատեսիլէն արտայայտուե-
լով այդ մասին ըսած էր թէ «ձկնորս»ներ
կան որոնք մեծաքանակ ձուկ որսալէ ետք
կ'ուզեն իրենց առանձնաշնորհը յաւերժան
պահպանել: Իսկ նման բան ոչ ռուս ժո-
ղովուրդին, ոչ ալ Ռուսաստանի դործըն-
կերներուն դործին կուգայ: Պետութիւն
կոչուելու արժանի ոչ մէկ հասարակութ-

մեծ զօրութեան տէր է, թերեւս բացի
ընտանեկան չրջանակէն. արդար մտա-
հոգութեան առաջին պատճառ է տղան Ու-
սայը զոր իրեն յաջորդ ընտրած է ինք-
նոր արտառոցութիւնները արդէն սար-
սափի կը մատնեն իշխանութեան դասա-
կարգը: Երկրորդ զաւակը աւելի զուսպ
վարքի տէր է, իսկական փոքր կայսրու-
թիւն մը կառուցած ըլլալով դաղտնի
դործակալութեան ոլորտին մէջ: Կ'բսուի
թէ երկու եղբայրները մրցակիցներ են,
ինչ որ ընտանեկան չրջանակը ամէնէն
խոցելի կէտը կ'ընէ Սատտամ Հիւսէյնի:
Տակաւին մտքերու մէջ թարմ է երկու
տեսանեռուն վիճակած ճակատագիրը.
անոնց, որոնք Իրաքի գանգուածային
բնաջնջման ամբողջ զինամթերքը կուտա-
կած էին, բայց 1996-ին սպանուեցան
Սատտամ Հիւսէյնի հրահանգով:

ԿԱՂՀԱՆ

թիւն կրնայ ապրիլ առանց արդարադա-
տութեան եւ դատական կայուն եւ ազ-
դեցիկ համակարգերու, ըսած է ան:

Կրեմլինի կողմէ հեղինակութեան չեչ-
տումի այս նոր քաղաքականութիւնը
պատճառ եղած է որ հրաժարի իր երես-
փոխանական աթոռէն նախկին ազդեցիկ
ծանօթ դէմքը որ կը կոչուի Բ. Բերե-
զովսկի:

Նոր քաղաքականութեան ծրագիրը ան-
սանուած է «Հարստութիւններու վերա-
բաշխումը». ան թիրախ առած է երկրին
ճարտարարուեստի բարձրակէտերը որոնք
սեփականաշնորհուեցան 1995 – 1997-ի
մէջեւ, չատ պզտոր պայմաններու մէջ:
Գուսինսկի մեղադրուած էր հանրապատ-
կան դումարներէ 10 միլիոն տոլարի իւ-
րացումով. Պոտանին այդ կարգի երկ-
րորդ անուն մըն է որ կը գլխաւորէ փլա-
թինի եւ ցիմֆէլի աշխարհի մեծադոյն
դործատուններ: Վ. Ալէքպէրով եւ Վ. Քա-
տանիքով 500 եւ 840 միլիոն տոլարի
հարկային դեղծարարութեամբ ամբաս-
տանուած են: Ազատական թերթ մը ակ-
նարկելով կատարուածին, դրած է թէ
միշտ նոյն բեմադրութիւնը կը կրկնուի
իշխանութիւններու կողմէ. նուազագոյն
փաստով առաւելագոյն ազդեցութիւնը
ձեռք վրան ձգուի:

Ակադեմեան ուժերու միութեան դեկա-
վարը Բ. Նեմցով եւս քննադատած է
Կրեմլինի չընթացքը, ըսելով որ բանի
դրամաչորթութեան նման բան է կատար-
ուածը: Այս դէմքը մաս կը կազմէ սակա-
ւապետներու այն խումբին որ կը փափա-
քի կարդ – կանոն հաստատել, անցեալի
մեղքերուն վրայէն սպունդ մը անցնել-
լով...: «Իզվեստիա» կը դրէր թէ վեր-
ջին տասը տարուան ընթացքին դոյացած
հարստութիւններուն ամէն մէկուն ետին
մութ պատմութիւն մը կայ: Ու նոյն չըր-
ջանին գործի աչխարհը նեռուած բոլոր
մարդիկը սա կամ նա ձեւով ոռնակոխած
են օրէնքը:

Նեմցով յանձն առած է կլոր սեղան մը
կազմակերպել Պուտինի եւ հարուստնե-
րու դասուն հետ որպէսզի դաչինք մը
ստորագրուի եւ տնտեսական մարզի մե-
ծերն ու հանրային իշխանութիւնները
յանձնառու ըլլան յարդելու ազատակա-
նութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած
հատարակաց վարմունքները: Եթէ յաջողի
այդ ծրագիրը եւ կողմերը համաձայնու-
թեան մը դան, կրնայ օրէնքի յարդանքի
նոր չրջան մը բացուիլ Ռուսաստանի հա-
մար, օրինակ ալ հանդիսանալով այլ
հանրապետութիւններու:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպու-
թիւնը վը չարունակէ իր գործունէու-
թիւնը յատկապէս Քարինտակ գիւղին մէջ
որ լրջօրէն տուժած էր պատերազմին:
1997-էն ի վեր «Երկիր եւ մշակոյթ»ի
հովանաւորութեան տակ ԱՄՆ-էն, Ֆը-
րանսայէն, Գանատայէն, Եգիպտոսէն
խումբեր նորոգած են գիւղին մշակոյթի
տունը, դպրոցը, եկեղեցին: Ներկայիս
Ֆրանսայէն եւ ԱՄՆ-էն խումբեր կ'աչ-
խատին մանկապարտէզին վերանորոգու-
մին:

*
**

ՆՈՐ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ԵՒ ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

Գարեգին Բ.ի տնօրինութեամբ Գէորգ-
եան ճեմարանին եւ Սեւանի Վազգէնեան
հոգեւոր դպրոցին նոր տեսուչներ նչա-
նակուած են: Գէորգեան ճեմարանին տե-
սուչ նչանակուած է Գեղարդի նախկին
վանահայր եղիչէ աւագ քահանայ Սար-
դրսեան, իսկ Վազգէնեան դպրոցին՝
Բաղրատ արեղայ Գալստեան: Առաջինը
71 տարեկան է, երկրորդը՝ 29:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՌԱՋԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՔԵՐԱԿԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՏՔԸ
5 – 16 ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Բանասիրական գիտութիւնների տոք-
թոր – փրոֆէսէօր
Հայկական մատենաշար
Գլխաւոր Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1992

ՄԱՐԴՈՒ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՒՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

– Պատանեցաւ, մնաց անամօթը...

Որիշ օր մը, նորէն կռուի բռնուելով
թաղականներէն մէկուն հետ, ատոր նա-
խատական, հեգնող խօսքերէն կրակ կըտ-
րած՝ սպառնաց զայն տէօրթի ենթարկել
ոտ:

Այս սպառնալիքին արդիւնքը, դոր, իր
փորձառութենէն դատելով, սարսափի
չանթահարուած պատանեմ մը կը յու-
սար, ահագին անպատկառ քրքիջ մը ե-
ղաւ, զոր թաղականը իր քթին խնդաց:

– Ան Պոլիս կ'ըլլար, հոս անանկ բան
չկայ, բարեկամ:

Այդ քրքիջը զարմացուց, գայթակղե-
ցուց Մարտիկ աղան:

– Վա՛յ ... անանկ է նէ՝ ես քեզի կը
սորվեցնեմ տէօրթին ինչ ըլլալը:

Բարեբախտաբար իր սպառնալիքները
դործադրող մը չէր:

Թաղականներուն դէմ ունեցած զայ-
րոյկոտ ատելութեան մէկ պատճառն ալ
ան էր: Քանի մը կարօտ դաղթականնե-
րու չանճարաբարականներ տուած էր Նը-
պաստամատոյց Յանձնաժողովին ուղ-
ղուած, որոնց մէջ իշխանական դոռոզու-
թեամբ մը չրեթէ կը հրամայէր թաղա-
կաններուն՝ դրամ, ուտեստ, դործ տալ
անմիջապէս իր պաշտպանեալներուն:

– Ա՛ռ, ասիկա թաղականներուն տա՛ր,
– կ'ըսէր, – անմիջապէս քու դործդ կը
կատարեն:

Բայց թաղականները իր թանձր ու տի-
բապետական դրերով ստորադրութեանը
կուտ մը կարեւորութիւն չէին տար: Ե-
րեւակայեցէ՛ք մէկը, որուն խելքին փչէ
փոխանակագիր քաչել դրամատան մը
վրայ, ուր որեւէ վարկ չունի: Ընդհակա-
ռակն, իր յանձնարարականները, իբր
արդիւնք կ'ունենային թաղականներուն
դալի թչնամացումը իր պաշտպանեալնե-
րուն նկատմամբ:

– Վա՛յ, նամակիս վարձեւորութիւն չոր-
ւի՞ն մի, խայտառակնե՛ր, վատե՛ր, ես
անոնց կը հասկցնեմ իմ ով ըլլալս:

Այս պայքարին մէջ իր էն անճնուէր
դինակիցն էր Գալաֆեանը, որ միշտ կը
դրդռէր, կը դրդէր, կը մչէր դինքը,
խորհուրդներ կուտար, միջոցներ կը սոր-
վեցնէր, իր կռուազան եռանդը կը չանար
վառ պահել: Այդ մարդուն փափաքն էր
թաղականները տապալել՝ անոնց յաջորդ-
ներուն թուէն ըլլալու համար: Ու Մար-
տիկ աղան առաջ կը քաչէր կռուին մէջ՝
ինք քաչուելով խորհրդատուի, քաջա-
լերողի ծածուկ դերին մէջ:

– Սրտնոք տապալենք,– կ'ըսէր Մարտիկ
աղային, – մենք անոնց տեղը կ'անցնինք,
քեզ ալ նախագահ կ'ընենք, դպրոցը, ե-
կեղեցին դրօչակներով կը լեցնենք ու
ազդին կը չանանք օգտակար ըլլալ:

Այս հեռանկարը կը ժպտէր Մարտիկ
աղային: Տիտղոս մըն ալ հոդ կար չահե-
լիք, հիմակ ու հիմա, սպասելով չքեղ
վարձատրութիւններու մեծ օրին: Ու իր
տասարի հարուածները անխնայ կը տե-
ղար թաղականական ոսկեպատուղ ծա-
ռին, որ կը տակար սակայն ու իյնալու
ալ երեւոյթ չունէր:

Ատեն մը այս խնդիրը ընդհանուր խօ-
սակցութեան նիւթ դարձած էր այնքան
սրճարաններէն, որքան տուներու մէջ:
Հրատապ հարցում մը կը պտըտէր գաղ-
թականներուն մէջ, ամէն կասկածներ ու
դրպարտութիւններ արթնցնող իբր պա-
տասխան՝ «թաղականները աչխատի ատա-
կը ի՞նչ ըրին, ի՞նչ կ'ընեն կոր»: Բազմա-
թիւ էին անոնք, մանաւանդ ունեւորնե-
րէն, որ բացէ ի բաց կ'ամբաստանէին
տունը կամ սրճարանը, նպարտի կամ պա-
տատաքաղի, երկու հարուածներու մէջ-
տեղ տեսակ մը զայրոյթով կը ճառէին
թաղականներուն դործած զեղծումներուն
դէմ եւ գանոնք տապալելու հարկաւորու-
թեանը վրայ: Մեղքերուն միակ յանցանքն
էր գաղթականաց ամէն խնդիրներուն զո-
հացում չկրնալ տալերնին: Ատկէ կը հե-
տեւցնէին, որ ազդին դրամը կը չեղէր
կոր իր օրինաւոր հասցէէն: Ըստ երե-
ւոյթին չատ ազնիւ, չատ «ազգային» ատ
բարկութեան խորը կարծես չահախնդիր
ու եսամոլ դժգոհութիւնը կար մարդե-
րու, որոնց բաժին չէն հաներ ընդհանուր
աւարէն:

Իրենց զայրացած ու բողոքող չեչտով
«կ'ուտեն կոր, պապամ, կ'ուտեն վոր,
էչերու պէս կ'ուտեն կոր» խօսքերուն յա-
ջորդող նչանակիչ լռութիւնը կարծես
անխոստովանելի բանի մը վրայ մտմտա-
ցող, յետդրութեան մը պէս վը թուէր ա-
ւելցնել, կարդալ կրցողներուն համար:

– Պարէ՛ մեզի ալ բան մը հանէին:

Օրին մէկը մեծ իրարանցում սրճարան-
ներուն մէջ:

– Իմացա՞ք:

– Ի՞նչ, ի՞նչ կայ:

– Ժընեւէն մէկը եկեր է, դաչնակցա-
կան, չատ ուսումնական է, կ'ըսեն կոր,
համալսարանէ եկած:

– Վա՞յ, անունը ի՞նչ է:

– Սղէկ մը չիյտեմ, Խաբէեանց կ'ըսեն
կոր, Խախեանց կ'ըսեն կոր, ինչ կ'ըսեն
կոր, սըտոնց պէս անուն մըն է:

– Մէյ մը տեսնայինք սըտիկա:

Եկաւ. տեսան: Փրոփականտի, կազ-
մակերպութեան համար Աղեքսանդրիա
եկած գործիչ մը, Խաբէեանց անուն,
յոյս ու քաջալերութիւն՝ դաչնակցական-
ներուն, պատուհաս՝ հնչակեաններուն:
Բացի ան պատկառազդու երեւոյթէն, դոր
կը հագցնէին իրեն իր բարձր հասակը,
եռանկիւնաձեւ դէմքին քովերէն զահա-
վէժ իջնող մացառուտ մօրուքը, ուսանո-
ղի լայնեզր խլզոտած գլխարկին ամէն
դիէն յորդած առատ հերոյքը, ատ մար-
դը բարոյական խոչոր հեղինակութիւնը
ունէր նաեւ չացուցիչ տիպողոններու,
որոնցմով բեռնաւորուած էր ինչպէս չը-
քանչանիներով ու ժընեւի համալսարա-
նին ուսանող, «Սոցիալական Գիտութիւն-
ների Տոքթոր» բժչկութեան վկայական
առնելու վրայ եւ մտադիր դեռ չատ մը
«ութիւններ» սորվելու:

– Տեսա՞ք ինչ մարդ է, – կ'ըսէր Մար-
տիկ աղա, որ Սուրեանի միջոցաւ ծանօ-
թացած էր անոր, – հնչակեաններէն ա-
սա՞նկ մարդ ունին... մարդը 10 տարի
ուսմունք սորվեր է ժընեւի մէջ, անանկ
բարձր կը խօսի կոր, որ չենք հասկնար
կոր...

Ժընեւեանը սրճարանէ սրճարան կը
պտըտէր՝ քարոզելով, չանալով դաչ-
նակցական հաւատքին դարձնել անտար-
բերները ու հնչակեաններուն վարկը
կոտրել: Կատաղի վիրաւ մը կը մղէր հըն-
չակեաններուն դէմ, որոնք իրեն նայե-
լով, կախուելու ոճրագործներ էին:

(Շար. 52)

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Ժանին Քիւլէհեան, զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Գլօտին Քիւլէհեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վիզէն եւ Նատին Դարբինեան եւ զաւակները,

Նաեւ Քիւլէհեան, Պեռիկեան, Կիւրիւնեան, Փափազեան, Ցակոբեան, Դարբինեան, Ուզունեան ընտանիքները

ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծմօր, հանգիստ եւ ազգականին՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՔԻԼԶԷԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Պետիկեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 6-ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 10, ժամը 10·45-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին

6, rue Père Komitas, Chaville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ղրկել կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին, Ս. Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին եւ Շէն Միութեան։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Քիւլէհեան, Դարբինեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն։

(Շար. Ա. Էջէն)

ւորական ոստիկանութեան մէկ նաւը։ Մարզասպանները, չորս – հինգ հոգիէ բաղկացած խումբ մը, քայ երեսով դրծած է եւ յայդնած է խոյս տալ։ Բոլոր վարկածները նկատի կ'առնուին, թէեւ այլեւս չատ հաւանական չի նկատուիր ներքին հաշուեյարդար մը։ Վերջերս լոյս տեսած էր Ռոսիի եւ իր բարեկամին՝ Ֆ. Սանթոնիի դիրքը՝ «Փուր Սոլտ տը թու զոնիթ», ուր Պաթիայի գաղտագողի դրծողները կ'ամբաստանուին որ կապ ունին Թմրեցուցիչի չահատակութեան հետ։ Թալամոնի ալ «ծայրայեղ աջ» որակուած է հատորին մէջ։ Կը թուի որ դիրքը իր դերն ունի այս սպանութեան մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, ծանր հարուած մըն է Ժոափէնի ծրագրին։

ՊԻԼՊԱՈՑԻ ՄԷՋ (Սպանիոյ պասք չըլլան) *թակարդուած կառքի մը պայթումէն մեռած են 3 հոգի, որոնք ԷԹԱ-ի անդամներն իսկ էին, այլ խօսքով ճախողած ոճրափորձ մը որու զոհ գացած են հեղինակները։ Աւտնց կարդին ԷԹԱ-ի պատմական դէմք մը՝ Փաթքսի Ռեմէնթերիա։*

ԹՈՒՐՔ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ տարակարծիք են քաղաքական իսլամականութեան չուրջ։ Նորընտիր նախագահը՝ Սէզէր կը պարտադրուի ստորագրել հրովարտակ մը կառավարութեան կողմէ, քայց, Ժողովրդապանը կ'ընդդիմանայ։ Առաջարկուած հրովարտակը թոյլ պիտի տայ պետական հաստատութեանց, որ դիւրութեամբ պաշտօնազրկեն այն պաշտօնատարները, որոնք կասկածելի են իրենց իսլամական հակումներուն վամ անկատարման տրամադրութիւններուն համար։ Այս կարգադրութիւնը մաս կը կազմէր 18 միջոցառումներու չարքի մը, յանձնարարուած 1997 Փետրուարին, Ազահովութեան Ազգային Ժողովուրդին կողմէ (դինուորական դեկավարութեան ներքեւ) էրպաքանի կառավարութեան։ Հակառակ կառավարութեան չանքերուն, օրինագիծը երբեք չէ ստացած Ժողովրդապանին հաւանութիւնը։ Սէզէր դէմ չէ, դեմոկրատ մըն է, չատապով աշխարհականութեան, բայց, չատ համամիտ չէ որ այդ կարգադրութիւնը հրովարտակի ընոյթ առնէ։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեան դեմոկրատ թեկնածուն Ալ Կոր հրեայ փոխ – նախագահ մը ընտրեց, յանձին Գոնէքթիքըթի Ծերակուտական Ժոզէֆ Լիպէրմանի, որ ամուսնացած է ողջակիզումէն վերապրողի մը աղջկան հետ։ Պատմութեան մէջ, առաջին անգամն է որ հրեայ թեկնածու մը կայ փոխ – նախագահի աթոռին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, ուղղապրութեան փոփոխութիւնը սուր բանավէճի դուռ բացած է։ «Ֆրանֆուրթըր Ալկըմայնէ Ցայթունկ»ի նման պատկառելի օրաթեր-

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԹԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

339, av. du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9·45-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ»
աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս արարիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

թը, Օգոստոս 1-ին, հրաժարած է դրծադրելէ նոր ուղղագրութիւնը, առարկելով որ այն կանոնները որոնք պիտի պարզացնէին դրաւոր լեզուն, իրականին մէջ կ'աղքատացնեն եւ չփոթութիւն կը ստեղծեն դրողներու մօտ։ Անկէ ի վեր, թերթը պայքարի անցած է եւ բազմաթիւ կողմնակիցներ ունի։ Համալսարաններու փրոֆէսէօրներու Միութիւնը կը դատապարտէ «արտայայտուելու կարելիութեանց անընդունելի նուազում մը»։ Հարցախոյզ մը ցոյց կուտայ որ հազիւ 25%-ը ժողովուրդին ընդունած է նոր կանոնները, 68%-ը կ'ուզէ նախկին ուղղագրութիւնը գործածել։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի անկախ մամուլի մեծամասնութի գործաւորը՝ Վլադիմիր Գուսինսկի, որ բանտարկուեցաւ քանի մը օր Յունիսին, որոշած է ձիպրալթար հաստատուիլ ըստ «Թայմզ» օրաթերթին։

ՍԸՐ ԱԼԵՔ ԿԻՆԷՍ, անգլիացի հանրածանօթ դերասանը, որ Քուայ Գեւտակին կամուրջին մէջ մարմնաւորած էր դնդապետ Նիքըլսընը, մեռաւ 86 տարեկանին։ Իր համբաւը չինած էր 1949-ին Նոպլէս Օպլիժ մէջ ուր դեր խաղալով։

– ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ ցեղապաշտ արարքները չեն դադրիր եւ հրեայ համայնքին ներկայացուցիչը կը խորհի նոյնիսկ որ հարկ է հեռանալ երկրէն։ Երկու հրեայ գերեզմանատուներ թալանի ենթած են եւ 11 չիրիմներու վրայ կեռ խաչեր դրոշմուած են։ Մատամբ Հրեաներէ բնակուած չէնքի մը մօտ ռումբ մը դտնուած է, զոր կարելի եղած է խափանել։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճամբաներուն վրայ կառքի արկածները կը բազմանան, ինչ որ կը վտանգէ թէ բոլոր թեքադրութիւնները, խոհեմութեան կոչերը ոչ մէկ օգուտ ունին։ Միայն մէկ օրուան ընթացքին, Օգոստոս 7-ին, 10 մեռնիլ կար եւ 22 վիրաւոր որոնց մէկ մասը ծանր վիճակի մէջ։

ՓԱՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

GRS - Gym. rythmique synchronisée

Փերվենեան տեղի ունեցած Ֆրանսայի ախոյենութեան, տղոց մէջ, Ժուան – լը – Փէնէն Պենժամէն Վարոնեան մարզաճեմին գանազան վարժութիւններուն մէջ ընդհանուր յաջողութիւն արձանագրած է։ Ջուգահեռ ձողերու վարժութեան մէջ գրաւած է երրորդ տեղը, օղակներու մարզաճեմը աւարտած է հինգերորդ դիրքի վրայ, իսկ cheval d'arçons-ի մէջ խըլած է երկրորդ պատուական տեղը։

Պատուական արդիւնքներ, երբ նկատի առնուի որ պինգը գերազանցող մարմնամարզիկները մեծ մասամբ «եւրոպական» չափանիշի տէրեր են եւ ինք ալ խոստմնալից կը նկատուի մանուկներու կողմէ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին առթիւ. –

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1000 Ֆրանք (դպրոցին), Օր. Նիքոլ Հանչէրեան 1000 Ֆրանք (դպրոցին), Պր. Անտրէ Եաիքաբաչեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրայէլ Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Զօրեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յորդն Մինասեան 250 Ֆրանք (դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Նորչէն 250 Ֆր., Տիկին Սեդա Սարեան, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան, Պր. Միհրան Էմմայեան 200-ական Ֆր., Տիկին Ալիս Արթինեան 200 Ֆր. (դպրոցին)։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆի ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին
Պատարագ ժամը 10·30-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 13, պատարագ ժամը 10-ին։

Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կը նան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան գրասենեակներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը։

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10·15-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՑ ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10
JEUDI
10 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·967 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.967

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՄԻՔԷՆՓՐԷՍ»

(Զգաստոս 8 / 9)

ՍԵԻՍԱՆԻ ԽԼԱԾ ԶՈՀԵՐԸ

Օգոստոս 5-ին Գեղարքունիքի մարզը ենթարկուած է յուզիչ օդի հոսանքներու որոնց պատճառով ալեկոծած է Սեւանը ու ալեկոծումը տեւած մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Հսկայական ալիքներուն պատճառով Նորադուզի չրջանը ճկնորսներու նաւակ մը սրնկղմած է եւ տեղացի երկու երիտասարդ ճկնորսներ խեղդուած: Նոյն օրը Մարտունիի Զորագիւղ – Ծակքարի շրջանին մօտ լողալու պահուն ալիքները շրմոյն ըրած են ուրիշ երկու երիտասարդներ:

⁂

ՍԱՍՏԻԿ ԿԱՐԿՈՒՏ

Գեղարքունիքի մարզին յուզիչ օդի հոսանքները սաստիկ կարկուտի պատճառ եղած են Օգոստոս 5-ին ու Չկալովկայի մէջ դեռնախինճորի, հացահատիկի, բանջարեղէնի մշակութիւնները փճացած են, շուրջ 24 միլիոն դրամի վնաս պատճառելով: Կարկուտէն տուժած են Լճաշէնի, Նորաշէնի, Լանջազբիւրի մշակութիւնները ալ:

⁂

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27» ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

«Հայոց տուն» Ազգային – Հայրենասիրական Միութիւնը կը սպեղծէ «Հոկտեմբեր 27» վերահսկողութեան յանձնաժողով մը, ինչպէս յայտնած է նախագահը Վ. Պետրոսեան: Միութիւնը այն համոզումը ունի որ Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ոճիրը չէր կրնար պատուիրատու չունենալ, ուստի «Հայոց տուն»ը նպատակ կ'ունենայ այդ պատուիրատուն բռնաբերելու:

⁂

ԱԺՄ-Ն ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄ ԶՈՒՆԻ

Ելեկտրական բաշխիչ ցանցերու սեփականաշնորհման հարցին մէջ ԱԺՄ-ն միանակն դիրքորոշում մը չէ արտայայտած: Կուսակցութեան երեսփոխանները քուէարկութեան մբճաձայն չեն եղած եւ տարբեր ձեւերով արտայայտուած են: Կուսակցութիւնը ներկայիս ալ նոյն պատկերը կը պարզէ, հարցը Սահմանադրական դատարան փոխադրելու վէճին մէջ: Այս առնչութեամբ մինչ Օգոստոս 3-ին ԱԺՄ քարչութեան անդամ, երեսփոխան Արշակ Պաղդասեան կ'ըսէր թէ դէմ արտայայտուած երեսփոխանները Սահմանադրական դատարան պիտի դիմեն, Օգոստոս 8-ին ան, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ զրոյցի մը ընթացքին ԱԺՄ վարչութեան անդամ Նորայր Եղիազարեան յայտնած է թէ կուսակցութեան վարչութիւնը հարցը չէ քննած եւ քննարկելն ալ իմաստ չունի, քանի որ խմբակցութեան անդամներէն իւրաքանչիւրը պիտի պահպանէ քուէարկութեան ընթացքին արտայայտած դիրքորոշումը:

ԱՃԱՐԻՈՑ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ադարիոյ Հայերու «Վերածնունդ Միութիւնը որ կը համախմբէ շուրջ 15 հազար հոգի, չորս տարուան ընդմիջումէ եաք կրկին հրատարակած է «Աղբիւր» թերթը: Վրաստանի կազմին ինքնավար այս հանրապետութեան հայ գաղութը ունի բազմաթիւ բժիշկներ, ճարտարապետներ, իրաւաբաններ, առեւտրականներ, երաժիշտներ, եւ այլն, որոնք բարձր պաշտօններու տէր են:

«Վերածնունդ»ի նախագահ Արմէն Գէորգեան Երեւան այցին ընթացքին յայտած է թէ Բաթումի մէջ Հայերու գոյութիւնը հարիւրամեակներու անցեալ ունի եւ թէ հոն Հայերու թիւը աւելցաւ 1877 – 1878-ի ռուսեւթրքական պատերազմէն եւ 1915-ի ցեղասպանութենէն եաք: Բաթումի Ս. Փրկիչ Հայկական Եկեղեցին ալ աւելի քան 100 տարեկան է ու ներկայիս ձեռնարկուած է զայն վերակառուցելու աշխատանքներուն, որոնք կը մօտենան իրենց աւարտին: Ա. Գէորգեան նշած է նաեւ որ Բաթումի մէջ կը գործեն հայկական դպրոց մը եւ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց մը, ուր 12-էն 65 տարեկան, մայրենին կը սորվին: Կայ երիտասարդական միութիւն մըն ալ որ շուրջ 200 հոգի կը համբէ:

⁂

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Կրասնոդար լոյս տեսնող «Երկրամաս» հայկական անկախ թերթը, որ տեղեկատու է Ռուսաստանի հարաւային շրջանի հայկական համայնքին առընչուող լուրերուն, կը հաղորդէ թէ կրասնոդար վերջերս հաստատուած «Կուպանի ժողովրդական հեռատեսիլ»է ան օրէն նշանակուած է Եղուարդ Ցարուքիւնով:

⁂

Օգոստոս 5-ին Նովոսիբիրսկի կեդրոնական թաղամասերէն մէկուն մէջ տեղադրուած է խաչքար մը, որու առջեւ կը կատուցուի նաեւ յուշարձիւր մը: Նախատեսուած է Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին այցելութիւնը Նովոսիբիրսկ, ուր կը բացուի հայկական հիւպատոսարան:

⁂

«Երկրամաս» թերթը կը հաղորդէ նաեւ որ Ադիղէայի Հայերու Միութիւնը Մայկոպի մէջ ձեռնարկած է հայկական եկեղեցիի շինութեան. ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ դպրոց մը:

⁂

ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԻ ՆՈՐ ՄԱՐԱՂԱՆ

1992-ին Ազրբէյճանցիներուն կողմէ աւերուած Մարտակերտի Մարագա գիւղին քահանան որ ապաստանած էին Հայաստան, Ռուսաստան եւ այլ վայրեր, հեռզհեռէ կը վերադառնան ու կը հաստատուին Նոր Մարագա գիւղը: Հոն արդէն բացուած է բուժարան, դպրոց: Գիւղը ունի էլեկտրականութիւն, որոզման առատ ջուր: Կառավարութիւնը խոստացած է մօտ ատենէն հաղորդակցական կապով օժտել Նոր Մարագան:

ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՉՈՒԶԵՐ ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ

Զօրավար Սամուէլ Բաբայեանի դատավարութեան օրերը որքան կը մօտենան, այնքան կը խօսուի Լեռնային Ղարաբաղի նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձին մղածը Հայաստան փոխադրելու մասին:

Այսպէս մտածողները կը խորհին, թէ արդար եւ անաչառ դատավարութիւն չի կրնար տեղի ունենալ Ստեփանակերտի մէջ: Բազմաթիւ քաղաքական անճնաւորութիւններ, թէ՛ Ղարաբաղի եւ թէ՛ Հայաստանի մէջ, դիմում ըրած են հայ թէ ղարաբաղցի դէկավարութեան՝ դատավարութիւնը փոխադրելու Հայաստան:

Իրենց դիմումին մէջ, այդ անճնաւորութիւնները կ'ըսեն թէ նախաքննութեան չրջանին գործուած են բազմաթիւ ապօրինութիւններ: Այդ պատճառով, կարելի չէ դատը տեսնել Ստեփանակերտի մէջ: Դատը Հայաստան փոխադրելով, Ղարաբաղի միջազգային վարկը պիտի բարձրանայ, կ'ըսեն անոնք:

Սակայն, Ղարաբաղի նախագահը կ'ուզէ, որ դատը տեսնուի իր հսկողութեան տակ: Արդէն հրահանգած է լայն դահլիճ մը յարդարել դատավարութեան համար:

Ղուկասեան անդուլ կը նկատէ դատը Հայաստան փոխադրելու ուղղութեամբ ներկայացուած պահանջները եւ բացարձակապէս դէմ է, որ իրեն դէմ կատարուած ահաբեկչութեան դատը Հայաստանի մէջ տեսնուի:

ԵՐԿՊԱՌԱԿՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՄ

Պաշտպան փաստաբաններէն մէկը՝ Արմէն Մանուկեան այս առիթով յայտարարած է. – «Երբ ինր էինք Բաբայեաններին եւ ընկաց շրջապատին ձերբակալել, տեղի բնակչութեան մեծ մասը ուրախ էր: Այսօր արդէն վերաբերմունքը փոխուած է: Ինչո՞ւ: Անոնք Սամուէլ Բաբայեանը բրնաւակալ կը նկատէին, բայց հիմա յայտնուած են բանի մը հարիւր մանր, պուճուր բռնակալներ: Ամէն մէկ ոստիկանապետ ահաբեկիչ է դարձած իր շրջանին մէջ եւ ուզածը կ'ընէ»:

«Առաւօտ» թերթին հետ ունեցած իր հարցազրոյցի ընթացքին, Արմէն Մանուկեան, որ ծանօթ է «Դրօ»ի գործով առանձնաձ իր պաշտպանութեամբ, այս պատկերին վրայ կ'աւելցնէ նաեւ «Հայաստանցիներու եւ Ղարաբաղցիներու միջեւ օր ըստ օր աւելցող խզումը»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ Բ. ԼԵԶՈՒ

Լիբանանի Լուսաւորութեան նախարար Եուսէֆ Պայտուն Օգոստոս 6-ին Իինկ-Սէօ-ի չինգքին մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է թէ հայերէնը, իտալերէնը եւ սպաներէնը պիտի դասաւանդուին որպէս երկրորդ լեզու: Հայերէնը պիտի դասաւանդուի չորս դպրոցներու մէջ: Մամուլի ասուլիսին ներկայ եղած են հայ երեսփոխանները՝ Սեպուհ Յովհաննեան, Աբրահամ Տէրտէեան, Եղիա Ճէրճեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Ռուչինկլընի դեսպան՝ Արմէն Նաւասարդեան, որ շնորհաւորած է լիբանանեան կողմը «Հայերուն համար այս չատ կարեւոր» որոշումին համար:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԿ

ԱԶՆԻՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ ԵՒ ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնս՝ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի 75-ամեակին առթիւ սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ձեր յարատեւօրէն կատարած առաքելութեան համար:

Գիտնալով որքան բազմաթիւ են դժուարութիւնները՝ ափիւռքահայ օրաթերթի մը ապրեցնելու համար, կը մաղթենք որ «ՅԱՌԱՋ»ը չարունակէ առաքելական կերպով իր թանկագին գործունէութիւնը, դիմաւոր թիկունքներէն ըլլալով հայ մշակոյթին ու ինքնութեան պահպանման համար:

Մնամք յարգանօք՝
Ի դիմաց
Մուրատ – Ռափայէլեան
Նախկին Աշակերտաց Միութեան

Ատենապետ
ԺԻՐԱՅՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Սեւր, Օգոստոս 5, 2000

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պուչկին հրապարակին գետնափոր մէկ անցքին մէջ Օգոստոս 8-ին ռումբ մը պայթած է որու հետեւանքով 8 մեռեալ կար եւ մօտ 60 վիրաւորներ: Պայթումը տեղի ունեցած է Պուչկինսկայա կայարանին մուտքին, չատ բանուկ վայր մը, ուր բազմութիւն կայ եւ բազմաթիւ վաճառատուներ: Պուտինն ցաւ յայտնեց այս «մեծ ոդբերգութեան» համար որ կը յուզէ ամբողջ Ռուսաստանը: Ինք ձեռք առաւ քննութեան հակակշիռը: Մոսկուայի քաղաքապետը՝ Լուժկով յայտարարեց թէ ոճրափորձը կապ ունի 100% Չէչէնները: Չէչէնիոյ նախագահը՝ Մասխադով ուրացաւ որեւէ կապ չէչէն անկախապաշտներու եւ ոճրափորձին մէջնէ: Ներքին նախարարը ամրապնդել տուաւ ապահովութեան միջոցները: Կասկածելի նկատուած երկու կոմկատացիներ ձերբակալուած են:

ԷԹԱ-ն կը չարունակէ իր ոճրափորձերը, խուճապի մթնոլորտ մը ստեղծելով Սպանիոյ մէջ: Պիլպաոյի ճախողած առաքելն եաք (որու զոհ պային ԷԹԱ-ի չորս պինուորականները որոնք ռումբը կը դետեղէին կառքի մը մէջ), կիփուսքոա պատգ նահանգին գործատիրութեան նախագահն է՝ Խոսէ – Մարիա Գորթա որ կը սպանուէր թակարդուած կառքի մը պայթումէն: Նոյն օրը, Օգոստոս 8-ին, Մատրիտի կեդրոնն է որ թակարդ – կառքի մը պայթումէն 20 հոգի կը վիրաւորուէին որոնց մէջ երկու մանուկներ: Վերջին ոճրագործութիւնը մեծ է երկրին մէջ եւ վարչապետ Ասնար կրկնեց որ կառավարութիւնը տեղի պիտի չտայ ի տես «այս բիրտ եւ անասնական արշաւանքին»:

ՓԻՆՈՇԷ պիտի դատուի: Արդարեւ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ. – Շաբաթներէ ի վեր, Հայաստանէն Սփիւռք շատ կը խօսուի Սեւրի դաշնագրի մասին: Կոչեր եւ հրաւէրներ եղան որպէսզի բացառիկ հանդիսութիւններով «ՅառաջԼ մեր պարտութիւններէն ամէնէն ողբերգականին 80–ամեակը, պահանջներ ալ ներկայացնենք: Այս բոլորը կը նշանակէ որ միշտ կը սիրենք պատրանքներով սնանիլ, չենք ուզեր իրատես ըլլալ, գիտակցիլ իրողութիւններու: Թերեւս ոմանք ծանօթ իսկ չեն Սեւրի այդ դաշնագրի մեզի վերաբերող յօդուածներուն:

Այդ իսկ պատճառով, ստորեւ կը վերահրատարակենք ողբացեալ մեծ իրաւագէտ վահան Փորթուգալեանի (գաւակը Մկրտիչ Փորթուգալեանի որ Ֆրանսայի մէջ, միակ հայ նախագահը եղած է վերաքննիչ Ատեանի մը – Cour d'Appel d'Aix en Provence) յօդուածը լոյս տեսած «Յառաջ»ի մէջ, 1966 Յուլիս 5–ին: Այս կ'ընենք ոչ թէ բանավէճ ստեղծելու կամ նսեմացնելու համար «հանդիսաւոր տօնակատարութիւնները» այլ՝ ի պետս գարգացելոց, լուսաբանելու համար մտքերը, որպէսզի գիտակցինք թէ ի՛նչ բանի մասին կը խօսինք եւ ի՞նչ է Սեւրի դաշնագրին «արժէքը»:

*
**

«Յառաջ»ի աշխատակից «Եւրոպացի»ի յօդուածները կը կարդացուին չահեկնութեամբ: Ան յաճախ մատնացոյց կ'ընէ ճշմարտութիւններ, որոնք քօղարկուած կը մնան: Կեցուածք մը, որ բարոյական քաջութիւն կը պահանջէ:

Յունիս 12–ի թիւով իր «Օրը Օրին» տոմսին մէջ «Եւրոպացի»ն կը գրաղի Սեւրի դաշնագրով: Աստուած գիտէ ինչե՛ր գրուած են ու կը գրուին այդ «սրբազան» դարձած դաշնագրի մասին: Անտեղեակ ընթերցողը կը տարուի համոզուելու թէ այդ դաշնագիրը զօրավիգ մըն է հայկական պահանջներուն: (Դիտմամբ կը գործածենք ընդհանուր եւ անորոշ «պահանջ» բառը, որ միշտ կը չփոթուի «ինդիր» եւ մանաւանդ «դատ» բառերու հետ):

«Եւրոպացի»ն, թերեւս ձանձրացած միալար անհիմն յայտարարութիւններէ, պարտք կը զգայ ճշդել թէ Սեւրի դաշնագիրը մեռելածին ստեղծում մը եղած է: Դաշնագիր մը վաւերական կը դառնայ ու կեանք կը ստանայ՝ երբ, պատուիրակներու ստորագրութիւններէն եաք, կառավարութիւնները կը վաւերացնեն: Այդ, ինչպէս «Եւրոպացի» կը յիշեցնէ, ոչ մէկ կառավարութիւն, ոչ մէկ խորհրդարան վաւերացուցած է Սեւրի դաշնագիրը: Անհերքելի փաստարկութիւն մըն է:

Աւելցնենք ճշդում մը: Հայ եւ թուրք (քեմալական) կառավարութիւնները 1920 Դեկտեմբեր 2–ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ դաշնագիր մը կնքած են, որու 3–րդ յօդուածը հետեւեալն է.

«Հայաստան կը հրաժարի Սեւրի դաշնագրէն, ետ կը կանչէ հայկական պատուիրակութիւնը՝ որ ստորագրած է այդ դաշնագիրը եւ երեւանի մէջ Համաձայնականներու ներկայացուցիչներ ընդունելու իրաւունքը կը կորսնցնէ՝ մինչեւ որ Թուրքիան Համաձայնականներու հետ հաշտութիւն կնքէ»:

Ստորագրուած է Հայերու կողմէ՝ Ա. Խատիսեան, առաջին պատուիրակ, Գիւլխանդանեան, Եմմական նախարար, պատուիրակ, Ս. Ղորղանեան, Կարսի կառավարիչ, պատուիրակ:

Այդ դաշնագիրը հրատարակուած է Ֆրանսերէն Ռըվիւ տէ զ'էքիւտ Արմենիէնի մէջ,, հատոր Դ., եւ առանձին պրակի մը մէջ՝ 1924–ին (Ֆրանսական Ազգային Տպարան):

Հրատարակիչը, Հայր Փուատըվան, նախկին անդամ Ֆրանսական առաքելութեան ի Հայաստան, առանձին նոթագրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Ժորժդանտին Կառավարութիւնը, բնագիրը հրատարակած չըլլալով, Պ. Խատիսեան զայն կրկին յօրինած է եւ այդ համառօտագրութիւնն է որ հաղորդուած է Փարիզի Հայկական Պատուիրակութեան կողմէ:

Գուցէ առարկուի թէ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրն ալ խորհրդարաններու վաւերացում չէ ստացած եւ ուրեմն անարժէք է, ինչպէս Սեւրինը: Պատճառական տեղեկութիւն չունինք, բայց հաւանական կ'երեւայ: Եթէ այդպէս է, դէրօ մը ջնջած պիտի ըլլայ ուրիշ դէրօ մը: Մնացեալը անտեղի բարբաջանք կը դառնայ:

Ցամենայն դէպս, կսկծալու տեղի չկայ: Սեւրի դաշնագիրը անդործադրելի էր: Եւ եթէ բռնութեամբ դործադրուէր, ապագային նոր աղէտներու դուռ կը բանար, ինչպէս ականատես եղանք Սանճաքին պարագային: Բոլոր Ֆրանսացի պատմաբանները, քաղաքական հեղինակները, նոյն իսկ հայանպաստ, համաձայն են այդ մասին:

Զանց չենք առներ որ Ֆրանսացիք լրենք ալ, մանաւանդ Կիլիկիոյ Ֆրանսացիները, մեր պատրանքը սնուցին ժամանակին: Քաղաքական երազատեսութիւնը Հայուն մենաշնորհը չէ: Երկու օրինակ յիշենք:

Առաջինը՝ Կիլիկիոյ Ֆրանսական տեղեկատուութեանց սպասարկութեան մէկ զեկոյցը. –

«Գաղտնի. – Տեղեկատուութեանց զեկոյց 1920 Նոյեմբեր 12: Երեւանի Հանրապետութեան Կ. Պոլսոյ պատուիրակ Պ. Թահմիզեանի յայտարարութիւններէն կը հետեւի թէ իր կառավարութիւնը կը փափաքի ամէն միջոց ի գործ դնել, դադրեցնելու համար չավազանցականներու արարքները, որոնք կրնան վնասել մեր ազդեցութեան Կիլիկիոյ մէջ:

Նոյն իսկ մտադիր կ'երեւայ պատուիրակ մը ղրկել մեր հաճութեամբ, Պէյրութ եւ Ատանա, իր հայրենակիցներուն վրայ ճնշում կատարելու եւ մեր տեսակէտները ընդունիլ տալու համար:

Ցոյս կը յայտնէ թէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի բարւոքի եւ թէ Կիլիկիան Թուրքիայէն պիտի անջատուի:

Ըստ որոշ նշանների կը թուի թէ Ռամկավարները, Դաշնակցականները եւ Վերակազմեալները միացած են ընդդէմ Հնչակեաններուն»:

Զեկոյցին լիակատար թարգմանութիւնը տուինք, բայց մեր ստորագծած նախադասութիւնն է որ կը վերաբերի մեր նիւթին:

Երկրորդ օրինակը անհատական է, բայց, եթէ կարելի է ըսել, աւելի բացայայտ:

Սեւրի դաշնագրէն վեց ամիս ետք, 1921 Փետրուար 3–ին, Զօրավար Պոեմօն, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ, պատասխանելով կնոջմ որ իրեն ղրկած էր Մերսինի Հայ Աւրիներու լուսանկարը, Փարիզէն կը դրէր ի միջի այլոց: «Երբեմ պիտի չպարպուի Կիլիկիա: Մուսթաֆա (Քեմալը՝ վ. փ.) արգելք կը հանդիսանայ: Իսկ եթէ մեկնումը կատարուի, հոն կը մգաւի ապահով կացութիւն մը՝ յայնօրէն համապատասխան գրաւումի մը երաշխաւորութեանց տեսակէտով»:

Ամիս մը ետք, Լոնտոնի մէջ, 1921 Մարտ 9–ին կը ստորագրուէր Թուրք եւ Ֆրանսական Համաձայնութիւնը, որուն պայմանները եւ գործադրութեան հանգամանքները ծանօթ են:

Ֆրանսացիք մեզ չէին խաբեր, այլ միայն ... իրենք զիրենք, ինչպէս մենք մեզ կը խաբէինք եւ դեռ կը շարունակենք:

Այդ պարագային մէկ կայ տարբերութիւն մը: Ֆրանսան Կիլիկիոյ մէկ իր սըխալներէն հապա պիտի տուժէր: Տնտեսական զրկումներ, քանի մը հազար մեռելներ, – մէկուկէս միլիոն երիտասարդներու նահատակումէն եաք, – պըրէթէ անզգալի կորուստ մը պիտի ըլլար, Ֆրանսական ժողովուրդին մեծ մասամբ անծանօթ: Մինչ Հայուն համար կենաց մահու խնդիր էր: Քանիցս այդ ըսած եմ Տամատեանին, Հայկական Առաքելութեան պեսին: Բայց մարդ կրնայ թունդ հայրենասէր ըլլալ եւ միաժամանակ կոյր քաղաքագէտ մը:

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ (*)

(*) Վահան Փորթուգալեան ծնած է Մարսէյլ, 1888–ին: Իրաւաբանութիւն ուսանած է Ֆրանսա, նախապէս յաճախած է նաեւ Գէոգրաֆան ճեմարանը, Զինադադարին եղած է Կիլիկիա ֆրանսական ուժերու մէջ: Մեռած է 1974, Յուլիս 7–ին:

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ՀՐԱՏԻ ՎՐԱՅ ՋՈՒՐԻ ՓԱՍՏ ԿԸ ԳՏՆԵՆ

Աստղագէտներ Յունիսին կը յայտնէին, թէ համոզիչ վկայ գտած են, որ Հրատի մակերեսին վրայ ջուր կը հոսի:

Այս յայտնաբերումը շատ աւելի հաւանական կը դարձնէ մոլորակին վրայ կեանքի ներկայի կամ անցեալի պոյութիւնը:

Հրատի չուրջ ծիրի վրայ թափառող ՆԱՍԱ–ի «Մարս Կրոպըլ Սըրվէյըր»ի ուղարկած պատկերը ցոյց տուած են ճեղքեր, որոնք կրնան վաղմուծած ըլլալ մէն դուրս ժայթքող մեծ քանակութեամբ ջուրի պատճառով, որ հոսի սահանքներու դուռ կը բանայ:

Աստղագէտ Մայքըլ Մալին կ'ըսէ, թէ ճեղքերը այնքան երիտասարդ կը թուին, որ կրնան այսօր իսկ կազմուելու ընթացքին մէջ ըլլալ:

Մալին եւ Քենըթ Լէնթ անցնող տարւան ընթացքին «Մարս Կրոպըլ Սըրվէյըր»ի կողմէ առաքուած չուրջ 65 հազար նկար ուսումնասիրած են եւ իրենց տեսածը ղիրենք պարմացուցած է:

Անոնք մակերեսային ճեղքեր գտած են այն վայրերուն մէջ, ուր ջուրի գոյութեան ամէնէն նուազ հաւանականութիւն կայ. ապարէնէն հեռու նայող եւ ղէպի բեւեռները գտնուող ամէնէն ցուրտ խոռոչներուն մէջ: Ամէնէն տրամաբանական բացատրութիւնը այն է, թէ այդ ճեղքերը ջուրը կազմած է, կ'ըսեն աստղագէտները:

Ցատնաբերումները զարմանալի են, որովհետեւ դիտնականներ ունէին այն տեսակէտը, թէ Հրատի վրայ ջուրը միայն սառած վիճակի մէջ կրնայ գտնուիլ՝ հողին տակ կամ բեւեռային սառոյցներուն կապուած, եւ հրատեան չափազանց նօսր մթնոլորտին մէջ՝ իբրեւ հագուստ ամպեր:

Հրատի մակերեսային միջին ջերմաստիճանները դերօ աստիճան սելսիուսէն շատ աւելի նուազ են եւ մակերեսը այնքան պաղ կը մնայ, որ սկզբունքով ամէն ինչ սառած պէտք է ըլլայ մինչեւ քանի մը քիլոմեթր խորութեան, կ'ըսէ մոլորակային «երկրաբան» Մայք Քար:

Ան կը յայտնէ, թէ միջին ջերմաստիճանները նուազ 70–էն նուազ 100 աստիճան սելսիուս են:

«Պէտք է գտնուի գործընթաց մը, որուն միջոցով ջուրը կարելիութիւնը կ'ունենայ մակերեսին մօտ հոսելու, սակայն զարմացած չենք հաւկնար», կ'ըսէ մասնագէտը:

ԿԵԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ՝
ԱՒԵԼԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ

Հրատի վրայ հեղուկ ջուրի գոյութիւնը կարեւոր հետեւանքներ ունի կեանքի գոյութեան հարցին համար ո՛չ միայն անցեալին, այլ նաեւ թերեւս այսօր, կ'ըսէր ՆԱՍԱ–ի պատասխանատուներէն Էտ Ուայլըր Յունիսին:

«Եթէ Հրատի վրայ կեանք գարգացած է, եւ եթէ անիկա մինչեւ օրս կը գոյատեւէ, ապա այս վայրերը լաւագոյն տեղերն են, ուր պէտք է գայն փնտռել», կը յայտնէր Ուայլըր:

Ըստ մասնագէտին, երկրագունտին վրայ կեանքի գոյութեան համար անհրաժեշտ միակ բաները եռալու աստիճանէն վար ջերմաստիճաններով հեղուկ ջուր, «օրկանական» մոլեքիւլներ, որոնցմէ ապրող էակները կը կազմուին, եւ ուժանիւթի աղբիւր մըն են՝ արեւ կամ քիմիական գործողութիւն մը:

Գոլորատոյի աստղակենսաբանութեան կեդրոնի անօքէն՝ Պրուս Ճաքոսքի դիտել կուտայ, որ երկրագունտին վրայ ամէն տեղ, ուր եռալու աստիճանէն վար ջերմաստիճաններով ջուր կը գտնուի, նաեւ կեանք կը գտնուի:

Անցնող քանի մը տարիներուն գիտնականներ ապրող էակները գտած են ովկիանոսներու մակերեսէն քիլոմեթրներ խորութեամբ ջերմային խոռոչներու չուրջ: Այդ խորութեան լոյս չի հասնիր, իսկ ճնշումը անմիջապէս կը տափակցնէ մակերեսային որեւէ էակ:

Գիտնականներ տաք աղբիւրներու մէջ մանրէներ գտած են՝ երկրագունտի մակերեսէն վար շատ խորունկ վայրերու մէջ, քարիւղի հորերու եւ նոյնիսկ բեւեռային սառոյցին մէջ:

Նման էակներու գոյութիւնը կարելի կը դարձնէ նմանօրինակ կեանքի գոյութիւնը Հրատի անհիւրընկալ չրջապատին մէջ, ինչպէս նաեւ՝ Լուսնթափի կարգ մը լուսիններու եւ այլ տեղեր գտնուող ծովերու մէջ:

Հրատը կեանքի համար անհրաժեշտ բոլոր տուեալները ունի, կ'ըսեն պիտնականները, եթէ փաստուի թէ խոնաւ ջուր գոյութիւն ունի հոն:

Անոնք կ'ենթադրեն նաեւ, որ հրատեան որեւէ կեանք շատ պարզ պիտի ըլլայ, հաւանաբար՝ ո՛չ մանրէէ մը աւելի մեծ կամ բարդ:

Ցամենայն դէպս նոր եղրակացութիւնները պէտք է հաստատուին: Գիտնականները չեն ըսեր, թէ ջուր պտած են, այլ ջուրի փաստ:

Ցատնաբերումը, եթէ հաստատուի, շատ քաջալերական է ՆԱՍԱ–ի համար, որ անցեալ տարուան վերջերուն յայտարարած էր թէ Հրատ արձակուած երկրաբանական կորնչուցած էր:

Անջրպետագնացութեան գործակալութիւնը կ'առաջադրէ 2003–ին եւ 2005–ին ղէպի Հրատ առաքելութիւններու ձեռնարկել. անոնց ընթացքին մարդամէքենայ մը պիտի օգտագործուի մոլորակին մակերեսէն ժայռեր եւ հող հաւաքելու համար:

Հրատի վրայ ջուր գտնելը ո՛չ միայն հոն կեանքի գոյութիւնը աւելի հաւանական կը դարձնէ, այլ անիկա նաեւ կարեւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ մոլորակի հետախուզութեան համար:

Ջուրը կրնայ աստղանաւորդներու կողմէ գործածուիլ ո՛չ միայն խմելու համար, այլ նաեւ գայն ուժանիւթի վերածելու նպատակով:

«ԱՔՎԱ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ԱՅՍՊԷՍ

Երեք վարժարաններու միօրեայ հանդիսումը եւ զոհացուցիչ արդիւնք արձանագրելու յաջողութիւնը մեծ մասամբ կը պարտինք Փրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրթնուպոլի Անի մասնաճիւղին, որ իր աշակերտներուն կողքին, հիւրընկալեց Տէսիրի Արշակ Ջամալեան եւ Սէն – Սըրիս տը Պէհնոյի Անահիտ մասնաճիւղներու միօրեայ վարժարաններուն աշակերտները, ընդարձակ ազարակի մը մէկ ուր սկսաւ մեր արկածախնդրութիւնը առաւօտեան ժամը 9–ին, տեւելով մինչեւ երեկոյեան 6:

Օմոքարին մէկ հազիւ տեղաւորուած երախաները իրենց երգերու տոպրակը բացին եւ առ ի զոհացում մեզի՝ խաչուհիներուս, դէրօ ելաւ տարիներու գնով վճարուած – «Յառաջ Նահատակ», «Չայենք մենք եղբայրներ», «Մեր Հայրենիքը», «Իրրեւ արծիւ սաւառնում ես» – ազգային, հայրենասիրական երգերու գեղեցիկ փունջ մը, որ հասցուց մեր ճանապարհը իր աւարտին: Հատանք ժամպրավայրի տեղացի ընկերուհիները մեզ դիմաւորելու Հայու եւ մանաւանդ խաչուհիի արժանավայել ընդունելութեամբ, որ ջերմացուց մեր սրտերը եւ հաճելի ժամանցի մը նախատեսութիւնը լրնծայեց մեզի:

Ատ-ատ էր պարունակութիւնը ճաշին, ինչպէս մեծութիւնը իրենց հոգիին: Երբ ձգեցինք ճաշասեղանները, փոքրերուն ժամանակը իմաստալից դարձնելու նպատակով՝ կազմակերպեցինք խաղեր. ինչպէս՝ հարց – պատասխանի մրցում, ոտնագնդակ, աթոռի խաղ եւ բաւականին հրապուրիչ չպարման կեդրոնը. ան չատ մը մանուկներու դէմքերը փոխեց իշխանուհիի, կատուի, վագրի եւ չատ մը տարբեր եւ տարօրինակ էակներու: Երեք վարժարաններն ալ փայլուն էին բոլոր մարզերուն մէջ, ուրեմն՝ երեքն ալ վարձատրուեցան բաժակներով, նուիրուած Կրթնոպոլի քաղաքապետարանին կողմէ:

Անմոռանալի Շաբաթ օր մը, Յունիս 10–ին մեր մանուկները փորագրեցին զայն իրենց թարմ յիշատակարաններուն մէջ: Իսկ անոնց ցանկութիւնը նման հանդիսումներու կրկնութեան, մեզ կը հրաւիրէ խորհելու եւ ի գործ դնելու չատ մը ծրագիրներ: Աչխատինք այս ուղղութեամբ, ի սէր հայ մանուկին, եւ անոր հայեցի դաստիարակութեան. յաջողութիւն ձեռք ձգելու վկայութիւնն ալ ձգենք ապագային:

ԱՆԻ ՏԷՒԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ԳԻՐՔԷՆ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մասնագէտներու կարծիքով՝ տպագրուած վիրքը դատապարտուած է անյայտանալու, քանի որ հրապարակը պիտի մնայ բնագիրներու էլեկտրոնական ցրուման: Ո՛չ թուղթի, ոչ խէժի ու կազմի հարց պիտի ըլլայ հատորներու համար: Միքրոսոֆթ-ը արդէն վաճառքի հանած է առաձեռն համակարգիչներու համար պատրաստուած «գիրք»եր: Արդէն նամակներու, թերթերու, պարբերականներու մեծ մաս մը կը փոխանակուի համակարգիչով: Եթէ նախատեսումները իրականանան, թուղթէ գիրքերը գրեթէ ապրանք պիտի դառնան, ինչպէս իրենց նախահայրերը՝ պապիրոսն ու մագաղաթները:

Շատեր կը մտածեն թէ այս հիմնական փոխարկութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ մարդուն համար կորսուին գիրքերու կապուած հարք մը զգացողութիւններ ալ:

Անոնց առաջինը գիրք – առարկան է որ բաժնած է մեր մտերմութիւնը. ամէնէն մերկ սենեակն անդամ ջերմութիւն ու լոյս կ'ունենայ գիրքերու դարանի մը ներկայութեամբ: Անկողնի մը կամ բազկաթոռի մը ոտքին ձգուած հատոր մը խնամքի մը ոգին կը ներշնչէ: Անոնց մէկ աչխարհէն դէպի ուրիշ մը, առանց որ նուազագոյն ուժը հարկաւոր ըլլայ:

Գիրքը նաեւ հպումի զգայարանքով կուտայ չօչափելի հաճոյք մը: Հպի ուսկէ մը փոքր, հեռատեսիլի հեռավարիչին քիչ մը մեծ այդ առարկան հնարաւոր կը տեղաւորուի ձեռքի մը փոսին մէջ: Կերպասէ, փայլուն թուղթէ, կամ պարզ թուղթէ անոր կողքը ընթերցումին կ'ընկերացնէ հպումի հաճոյք մը: Հինգուկէս դարու դիտելիքի ու փորձառութեան պտուղ այդ առարկան որ ուղղանկիւն քառանկիւն ձեւ կ'ունենար, վերջին տասնամեակներուն աւելի ինքնատիպ ներկայացումի նպատակով անսովոր ձեւեր ալ առած է, տառատեսակին ու էջերուն չափերով գերազանցելով հանդիսատէութեամբ կարզացուողը: Բ. աշխարհամարտի տարիներուն թուղթին չդոյութիւնը գրեթէ անկարելի ըրած է գիրքերու գեղագիտական տեսակէտէ արժեւորումը: Քանի – երեսունական թուականներուն տպուած գիրքերը ամէնէն գեղեցիկներն են իրենց հաճելի չափերով, լայն լուսանցքներով, յստակ տառերով:

Գիրքերը նաեւ անձի մը յիշատակը կը յարմնաւորեն: Գրադարան մը ժամանակի ընթացքին կը խորհրդանչէ ոգեկան կեանքի մը միջուկը: Մանկութեան, յետոյ պատանութեան, համալսարանի չըրջանին ու հասուն տարիքի կարզացուած հատորները յաճախ կը հետեւին իրենց ընթերցողներուն, այս վերջիններուն տեղափոխութիւններուն առթիւ: Ժամանակի ընթացքին գիրքերը կը հաւաքուին, կը կուտակուին. թէ՛ կարզացուածները, թէ այն միւսները որոնք մէկզի դրուած են ու օր մը պիտի կարզացուին:

Առանց մեր գիրքերուն նիւթական ներկայութեան, մեր կեանքերը կարեւոր չափով ցամաք պիտի ըլլային: Անոնք խորհրդապահութեան պահեր կը բաժնեն մեզի հետ, իրենց էջերուն վրայ մնացած մեր նշումներով: Զկարզացուածները ձեռքառնուելու երջանիկ պահուն կը սպասեն, կարզացուածները՝ յետագայ թերթատումներու: Անոնց կուտակումը չատ անդամ կայունութեան ապրակ մը կ'ըլլայ վախցնելով տեղափոխութեան մասին մտածողները: Քիչ չէ թիւը տարեց զոյգերու որոնք հրաժարած են իրենց բնակարանը փոխելու պաղատիարէն, չդիտնալով թէ ի՛նչ ընեն իրենց գիրքերը: Կան մինչեւ իսկ զոյգեր որոնց ամուսնալուծումին արդիւնք եղած է միանաբար կազմուած գրադարան մը: Այսքանէն ետք, նկապէս դիւրին պիտի ըլլա՞յ հաւաքան անցքը դէպի էլեկտրոնային ընթերցում:

ՔԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

LOGIC, LANGUAGE, AND ARGUMENTATION IN PROJECTION OF PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE
GEORG BRUTIAN
Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation, Lisbon, 1998

«ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ» սիւնակի հաստատման 19րդ տարեդարձը նշուեցաւ գրական մտերմիկ շրջանակի մը մէջ

Գրասէրները սրտի խօսքեր արտասանեցին, Ռ. Հատտէճեան ընդգծեց թէ ըմփիւռքահայ գրողը աւելին կրնայ ընել, եթէ Ազգային հաստատութիւնները ու իշխանութիւնները աւելին պահանջեն եւ պիտանի վարձատրել կատարուած աշխատանքը:

Օգոստոս 4–ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Նարեկեան սրահին մէջ, գրասէրներու չատ մտերմիկ ու անմիջական չրջանակի մը մէջ տօնուեցաւ «Մարմարա»ի մէջ Ռ. Հատտէճեանի «Յուշատետր» սիւնակի հաստատման 19–րդ տարեդարձը: Ինչպէս անդրադարձած էինք, 19 տարի առաջ, 1981 Օգոստոս 4–ին էր որ մեր թերթին մէջ կը հաստատուէր այս սիւնակը, որ անցնող տարիներու ընթացքին դարձած գրական ու հրապարակագրական աշխատանքի մը հնոցը:

Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, դիւանապետ՝ Պր. Աբիկ Հայրապետեանի ու անդամներէն՝ Պր. Վահրամ Վարդանեանի եւ ընդհանուր քարտուղար՝ Պր. Վաղարչակ Զիլճեանի, ազնիւ հիւրասիրութեամբ Նարեկեան դեղեցիկ սրահին դռները լայն բացած էր «Մարմարա» օրաթերթի եւ «Մարմարա»ի խմբագրապետին համար այնքան կարեւորութիւն ներկայացնող այս մտերմիկ տարեդարձին առիթով: Մեր խմբագրապետին կողմէ այս հաւաքոյթին հրաւիրուած էին սակաւաթիւ գրասէրներ, անմիջական համակիրներ ու գրողներ:

Ճաշկերոյթէ ու ինքնաբուխ ելոյթներով հաւաքոյթը գարձաւ գրական տպրումներու հանդիպում մը: Նախ «Մարմարա»ի փոխ – խմբագրապետ Օր. Մաքրուհի Պ. Ցակոբեան կարդաց այս առիթիւ Պատրիարքէն ստացուած շնորհաւորագիրը: Ապա ինքնաբուխ ելոյթներ ունեցան Պր. Բագարատ Խաթուքեան եւ Կարօ Սրկ. Թէրզեան: Երկուքն ալ մտերմիկ ու հաղորդական ոճով իրենց տպաւորութիւնները փոխանցեցին տարեդարձի այս հաւաքոյթի կապակցութեամբ:

Պ. Բագարատ Խաթուքեան գրաւատեց «Յուշատետր» սիւնակի կատարած դերը, մասնաւորաբար կանգ առնելով այդտեղ մշակուած նիւթերուն ժողովրդականութեան ու հաղորդականութեան վրայ: Ան մասնաւոր կերպով ծանրացաւ Ռ. Հատտէճեանի հրատարակած վերին գիրքին, «Պրոտյո Մը Հայ Բանաստեղծութեան Պարէզին Մէջ» պատորին վրայ եւ դիտել տալու որ այս գիրքը չատ օգտակար եւ հրահանգիչ աշխատանք մըն էր գրականութեան սիրահար բոլոր մարդոց համար:

Կարօ Սրկ. Թէրզեանն ալ գրաւատեց Ռ. Հատտէճեանի ոճն ու հաղորդակցութիւնը, դէպքերը դիտելու ու զանոնք պատմելու կերպնականութիւնը: Կարօ Սարկաւագ օրինակներ նչեց Ռ. Հատտէճեանի վերջին յօդուածէն, ապա կանգ առաւ բաւատես ըլլալու անհրաժեչտութեան վրայ եւ դիտել տուաւ որ տակաւին պատճառներ ունին մեր համայնքային տպրումներուն մասին լաւատեսութիւններ սնուցանելու համար: Անդրադարձաւ Մխիթարեան հաստատութեան տարեդարձին եւ այս առթիւ նչեց որ այս հաստատութիւնը մեր կրականութեան չահեկուցած է բազմաթիւ գրագէտներ, որոնց վաստակին առջեւ խոնարհեցաւ եւ անոնցմէ մէկը նկատեց օրուան մեծարեալը: Ան ալ դովեց Ռ. Հատտէճեանի պարզ ու հաղորդական ոճը, որ գինքը սիրելի գարձուցած է բոլոր ընթերցողներու, ամէնէն պիտնական մարդէն մինչեւ ամէնէն անուս խոնարհ մարդը:

Ամենուհետեւ սրտաբուխ ելոյթներ ունեցան Ռ. Հատտէճեանի երկու գրչեղբայրները, Զահրատ ու Վարդ Շիկահեր:

Զահրատ իր կարճ ելոյթին մէջ ըսաւ որ չէր կրնար անձայն մնալ եւ բաներ մը չըսել Զահրատ – Հատտէճեան – Խրախուսի եռատանիի անունով, քանի որ Խրախուսին քաղաքէս կը բացակայէր: Ան չնորհաւորեց Ռ. Հատտէճեանը իր արդասաբեր աչխատանքին համար եւ յայտնեց թէ «Յուշատետր»ի յօդուածները բոլորին կողմէ կը կարդացուին մեծ հաճոյքով: Ան տրեւչաուութիւն մաղթեց իր գրչեղբօր:

Վարդ Շիկահեր, որ «Յուշատետր»ը հինէն ի վեր լաւագոյն վերլուծող մեր հեղինակներէն մէկը եղած է, իր նախապէս լսածներուն վրայ աւելցնելով նաեւ նոր կատարուած հրատարակութիւնները իր տպաւորութիւնները, բացատրեց թէ որո՞նք էին «Յուշատետր» կոչուած սիւնակին առանձնայատկութիւնները: Ան որպէս Ռ. Հատտէճեանի դասընկերը Մըխիթարեան Վարժարանի մէջ, զուարճալի ու հետաքրքրական յուչեր պատմեց Ռ. Հատտէճեանի դպրոցական օրերէն:

Շիշլիի Փոխ – Քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն, որ հաւաքոյթին ներկայ կը գտնուէր ո՛չ թէ որպէս Փոխ–Քաղաքապետ, այլ որպէս «Յուշատետր» սիւնակի սիրահար մարդ, ինքնաբուխ եւ յուզիչ ելոյթով մը բացատրեց թէ ինք Շըրնախ գալէ վերջ իր սորված առաջին հայերէնը նախ մտացած, ապա «Մարմարա»ի սիւնակներէն վերաչահած էր: Վազգէն Պարըն ըսաւ որ եթէ այսօր հայերէն կը խօսի, ատիկա ուղղակի կը պարտի «Մարմարա»ի ու «Յուշատետր» սիւնակին, զոր ամէն օր կը կարդայ դասագիրքի մը պէս:

Այս ինքնաբուխ եւ մթնոլորտ ստեղծող ելոյթներէն վերջ Ռ. Հատտէճեանէ այլեւս դասականացած երկու կտորներ արտասանեց արտասանութեան մեր իշխանուհին՝ Սիլվա Կոմիկեան, որ բաւական ժամանակէ ի վեր հեռու մնացած էր մեր բեմերէն: Տաղանդաչատ արուեստագէտը արտասանեց Հատտէճեանի «Օրագրիս Տասնըհինգ Էջերը» գիրքէն երկու հատուածներ, նախ՝ «Սահակին Հետ Հանդիպումը», ապա՝ «Անգլիացի Տիկին պատմութիւնը», որոնք Սիլվա Կոմիկեանի աչքան լաւ արտասանած արձակ կտորներուն մաս կը կազմեն:

Այս ելոյթներէն վերջ իր գրաւոր խօսքը կարդաց «Յուշատետր» սիւնակի ըստեղծիչ մեր խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ իրերայաջորդ կերպով ծանրացաւ քանի մը կարեւոր կէտերու վրայ: Նախ անդրադարձաւ իր կեանքին մէջ անկիւնադարձային կարեւորութիւն ունեցող քանի մը թուականներու վրայ, անոնցմէ մէկը նկատեց 1981 Օգոստոս 4–ը, նչեց թէ իր այսօրուան ոճը արդիւնք էր դէպի Ս. Էջմիածին կատարուած առաջին այցելութեան, ուրեմն Յուշատետրի հիմնաքարն ալ կարծես օրհնուած էր Էջմիածնական Սուրբ Միւռոնով: Յաւելով նչեց որ Սփիւռքահայ գրողը կը ստեղծագործէ գլխաւորապէս պարտադրութիւններու եւ ստիպողութիւններու բերումով, այդ պատճառաւ ալ չատ բան կորսնցուցած ենք պարզապէս անոր համար որ Սփիւռքահայ գրողին չատաւել աչխատանք չեն պահանջեր մեր ազգային հաստատութիւնները, ընթերցողները, հոգեւոր իշխանութիւնները, նոյնիսկ Հայաստանի մչակութային իշխանութիւնները:

Մեր խմբագրապետը ողջունեց գրականութեան սիրահար իր անմիջական բարեկամները, եւ բաւ որ «Յուշատետր» սիւնակը դեռ բաց կը պահուի որքան որ Տէրը կ'արտօնէ եւ որքան որ ընթերցողներն ալ կը քաջալերեն:

Խօսքի վերջաւորութեան, Ռ. Հատտէճեան չնորհակալութիւն յայտնեց Պէյօղլուի Թաղական Խորհուրդի Ատենապետին, անդամներուն եւ Ընդհանուր Քարտուղարին:

Ապա մեր խմբագրապետը, իր վնող Տիկին Սիւզան Հատտէճեանի հետ միասին կտրեց «Յուշատետր»ի 19–րդ տարեդարձին առիթիւ Տիկին Տիանա Գամբարոսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Համբօ եւ Յասմիկ Սուճեանի կողմէ յատկապէս եւ քաղցր ճաչակով պատրաստուած տարեդարձի կտրկանդակ մը, որուն վրայ գծագրուած էր «Երեւանեան Յուչատետր» գրքի կողքին խորհրդանչական մէկ նմանակը:

Ներկաները որպէս նուէր ստացան Ռ. Հատտէճեանի վերջին գիրքէն մէկմէկ օրինակ, եւ խանդավառ տպաւորութիւններով չնորհաւորեցին գինքը եւ անոր մաղթեցին առողջութիւն ու նորանոր նուաճումներ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

(Օգոստոս 5)

ՄԱՐՏԻԿ ԱԶԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Բ. ՄԱՍ
ԹԱ.

– Ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր, – կը բացականչէր Մարտիկ ազա, ճառագայթող խոշոր ամբաստանութիւններ կը տեղար անոնց գլխուն, մանաւոր տեղեկութիւններ կուտար, որոշ դէպքեր կը յիչէր, տեղն ի տեղօք, անուններով, թուականներով, ամսաթիւով, օրովն ու ժամովը: Ինչպէ՞ս չհաւատալ:

– Դրանք սոսկ խաբեբաներ են, հոսհոսներ են, դրանց գործած ոճրագործութիւններին գովունդիւնները ժպնեւ են գոնուում, յարմար ժամուն սպասում ենք հրապարակելու եւ այդ սրիկաներին դիմակները վար առնելու համար:

Մեծ ազդեցութիւն կը գործէր իր ունկընդիրներուն վրայ: Իր գաղիերէնն բառերով հանելուկուած ռուսահայի լեզուն ալ մեծ մաս ունէր այդ ազդեցութեան մէջ. օտար կամ քիչ – չատ օտարահունչ լեզուով լսուած խօսքերը միչտ կը տպաւորեն: Ակէ պատ, իր համալսարանական ըլլալը ցուցնելու համար սովորութիւն ունէր պատմական տեղեկութիւններով, դէպքերով, իմաստասիրական, գիտական յատկանութեամբ խոշոր բառերու ու տեսութիւններու խաբեբայ գարդածուլը հեղինակաւորել իր խօսքը:

– Ռէակցիայի օրէնքներէից մին է լինում, պատմական մեծ էփոխաներում յորժամ մասսաները ուժով թենստացիայով... – կը դասախօսէր տիրացուական լրջութեամբ, անտարբեր ապչարաց բերանները, հասկնալու ճիգով տնկուած ականջներուն, անհատակացողութեան հիացումով լայնցող աչքերուն, որոնք գինքը մտիկ կ'ընէին: Գարեջուրի պատթը միա՛յն, զոր տաեն – տաեն բերնին կը տանէր, կը յիչեցնէր իր հիացող ունկնդիրներուն, թէ այդ մեհենադրոչմական նըւիլբարբառը պատգամաբանողը մահկանացու մըն էր, պարզ մէկը, որ գարեջուր կը խմէր: Եթէ այդ խօսքերէն կը հասկնային այնչափ բան, որչափ կարելի է տեսնել մութին մէջ, ամէնքն ալ սակայն համաձայն էին ընդունելու անոնց խորհրդաստութիւնը: Հասկցողի ձեւեր ալ ունէին:

– Շատ ազուր խօսեցաւ մարդը, Աստուծոյ համար...

Երբ ընդհանուր տեսութիւններու մէջ թափառէր բարձրէն, բնա՛ւ չէր հաճեր բացատրութիւն տալ խնդրողներուն, թանձրացած իմաստներու, զգալի պատկերներու վերածել իր գիտական – իմաստասիրական խորհրդածութիւններուն օդանիւթիւնը կամ գէթ նչանակութիւնը ըսել այն ֆրանսատուս բառերուն, որոնք կը լեցնէին իր խօսքը, ինչպէս ծակեր՝ մաղ մը կամ ուռկան մը:

Ուրիչ խնդիր, երբ վերօփականտ ընելու ելլէր, Դաչնակցական կուսակցութեան գերազանց յատկութիւններուն վրայ ճառէր, հնչակեաններէն ամբաստանելու անվարկելու պէտքը զգար: Իսկոյն ոճը կը մերկանար իր գերասանական ծպտումներուն պատուելիական հանդիսաւորութիւններէն ու կը փոխուէր, կ'ըլլար պարզ, ռամիկ, բարի – մարդուկ լեզու մը, իմ լեզուիս, քու լեզուիդ պէս, որ առանց ամօթի եւ գողտրութեան իրերը իրենց ամէն օրուան անուններովը կը կոչէր, կատուին կատու կ'ըսէր, ապուչին ապուչ, դաչնակցականներուն հերոս ու հնչակեաններուն ալ... ոճրագործ:

Իր ըսելիքը աւարտելէ ետքը կը ձգէր, կ'երթար փիլիսոփայի, մեծ մարդու տպաւորը մտացնքոտութեամբ մը՝ հոն դռնըտղներուն թողլով իր խակ բերել տուած գարեջուրը վճարելու չատ արձակունակ հոգը: Դիտողութիւններ կ'ըլլային երբեմն...

– Մարդուն միտքը այնչափ բան կայ որ... ելլայ տէ գարեջուրին տա՞կը պիտի մտնա՞յ, – կ'ըսողներ կային:

– Գարեջուրը բերել տալու չէ մոռնար կոր տէ, գրամ տալը կը մոռնա՞յ կոր, – ըսաւ օր մը չարաճճիին մէկը:

Ատ գործիքը կրցած էր ձեռք անցընել նախկին հնչակեան մը, զոր կը ջանար իր պէնք մը գործածել նոյն իսկ հնչակեաններուն դէմ: Ա՛ս մարդը հերոսական գործի մը համար 6 – 7 տարի բանտ պատկելէն ետքը օրին մէկը, ընդհանուր նեղրումի մը չնորհիւ, ինքզինքը ազատութեան մէջ նետած տեսաւ, անցած – դարձածէն բոլորովին անտեղեակ: Միամիտ, խանդավառ մէկը, որ իր բանտարկութեան մէջ միչտ իր միակ քաջագործութեան վրայ մտմտալով, որոճալով՝ յօրոգած էր տարօրինակ համեմատութիւններ տալ անոր ու ինքզինքին:

(Շար. 53)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. – *Մովսէս Պէաքճեան* 1000 *ֆրանք։*

***

ՓԱՐԻԶ.– *Մարկ Տւֆլօ եւ Գլօա Մութաֆեան* 1000 *Ֆր.։*

***

ՆԻՕԾԻ. – *Տիկին Սիլվա Գուլումճեան* 500 *Ֆր.։*

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – *Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան* 250 *Ֆր.։*

(Շար. Ա. էջէն)

Զիլիի Գերագոյն Ատեանը ընդեց նախկին մենաւորին անձեռնմխելիութիւնը եւ ուրեմն կրնայ դատի քաշուիլ։ Վախ կայ որ, կրկին առողջական պատճառներով խուսափի ներկայանալէ, բայց եւ այնպէս իր ընդդիմադիրները եւ զոհերու ընտանիքները չէին ծածկեր իրենց ուրախութիւնը։

ԻՐԱՆի ազատական վերջին օրաթերթին՝ «Պահար»ի հրատարակութիւնը առկախեցաւ ցնոր անօրինութիւն, արդարադատութեան կողմէ, ուր կ'ենթադրեն պահպանողականները։ «Պահար» "սխալը" դործած էր հրատարակելու Խաթամիի եղբօր մէկ յայտարարութիւնը, ուր ան կը դատապարտէր Խորհրդարանին դէմ «կազմակերպուած դաւը» Այաթոլլահ Խամէնէյիի կողմէ։

ՍԵՐԳ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ Փիլիվովիչ հիւանդանոց փոխադրուած է ըստ «Ազատ ահմանի թղթակիցներ»ու։ 7 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «լբերտեսութեան» եւ «սուտ լուրերու տարածման» մեղադրանքով, Նիչի (Սերպիա) դատարանին կողմէ։ Ըստ նոյն աղբիւրին, 20 քիլօ կորնգուցած է եւ սրտի անհանդրստութեան կը տառապի։

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ 1743 հոգի պատանդ եղած են 1992–էն ի վեր, յայտարարած է Ռուսաստանի Ներքին նախարարութիւնը։ Անկէ ի վեր 992 պատանդ ազատ արձակուած են, մինչ 751–ը դեռ առեւանգողներուն ձեռքն են։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45–*ին*
Պատարագ ժամը 10·30–*ին*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳՈՒՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի։
Ծանօթ. – *Այսօր հոդեհանգիստ չի կատարուիր։*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10–*ին պատարագ կը մատուցուի։*
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն հանգուցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 13, *պատարագ ժամը* 10–*ին։*
Ճաշարան պատարագի խաղողօրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, *Տօն է Սուրբ Ատուածածնի։*
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Ճաշարան պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կը խնդրուին ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10–*ին։*
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45–*ին։*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ Եկեղեցին նոյն օրը։

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, *սկիզբ ժամերգութեանց ժամը* 9–*ին, պատարագ ժամը* 10–*ին։*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹՈՇՃԵԱՆ
Ճաշարան պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, *առաւօտեան ժամը* 11–*ին, Ս. Ատուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝*

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Փարիսպոյ
Կաթողիկէ Հայոց

Ճաշարան պատարագէն՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի հոլս մասնաճիւղերը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Գըրպրեանի եւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց սիրեցեալ մօր եւ պապակնին՝ Տիկին Վարդանեանի մահուան առթիւ։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՖՐԱՆՆ 2

Օգոստոս 15, *երեքշաբթի առտու ժամը* 9–*է շուրջ ժան – Վարուժան կիւրեղեան կը մասնակցի «Քրիքիէն պ'Օրհանթօ»ի յայտագրին։*

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆի ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–*ին։*
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–*ին։*
Կը պատարագէ եւ վրը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կրնք փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՓՐՈՖԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՏԱԿ

Եղիսաբէթ Փիլչէեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Վիպէն – Նատին Դաւթեանեան ընտանիք 500 *Ֆր. «Ճառաջ»ին, Ս. Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին* 1000 *Ֆր., Շուբլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ* 500 *Ֆր., Կապոյտ Խաչի Շուբլի մասնաճիւղին* 500 *Ֆր.։*

Տէր եւ Տիկին Վահէ – Մարի Դարբինեան (Լոս – Անճըլըս) 500 *Ֆր. Ս. Մուրատեան վարժարանին։*

Տէր եւ Տիկին Վազինակ – Ծովիկ Դարբինեան (Փէնսիլվանիա) 500 *Ֆր. «Ճէն»ին։*

Տէր եւ Տիկին Կիւրեղեան (Տիթրոյթ) 200 *տոլար Ս. Մուրատեան վարժարանին։*

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN
MARDI 15 AOUT
Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11
VENDREDI
11 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·968 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.968

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ – ԳԵՂԱՄԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔ

Երկրապտղութեան նախարար Զաւէն Գէորգեան որ Ժողովրդական կուսակցութեան համակիր մըն է ու նոյն կուսակցութեան նեցուկով ակրացած նախարարական աթոռին, Օգոստոս 9-ին ղէմ արտայայտած է նախագահ Ս. Դեմիրճեանի «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» խմբակցութեան նախագահ Ա. Գեղամեանի հետ ալարած բանակցութիւններուն։ Ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը այլ բանակցութիւններով կը ձգտի «Միաբանութիւն» խմբակցութենէն անջատուիլ ու նոր դաշնակցութիւն մը կազմել։ Նախարարը կ'ըսած է թէ Դեմիրճեան – Գեղամեան գործակցութեան դէմ չէ, եթէ ան ուզուած չըլլայ Հանրապետութեան նախագահին դէմ եւ նպատակ չունենայ ապակայունացնելու երկրին քաղաքական վիճակը։ Աւելցուցած է թէ նման պարագայի մը ամբողջ հեղինակութիւնը կը գործածէ որպէսզի Ժողովրդական կուսակցութիւնը նման քայլ չառնէ։ Երեւանի քաղաքական շրջանակները այն համոզումը ունին որ Դեմիրճեան – Գէորգեան հակադրութիւնը նորագոյն առեալ է կուսակցութիւնները ներքնապէս պառակտելու ջանքին որով բարձր պաշտօնի տիրացած վուսակցականները վարչակարգին կողմէ կը քաջալերուին ի-րենց կուսակցութենէն անկախ քաղաքական ուժ ստանալու։ Այս առումով կը նշուի նախընթացը Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի որ տեղի չտուաւ իր անդամակցած Հ.Յ.Դ.ի հրահանգին, չհրաժարեցաւ իր պաշտօնէն ու արտաքսուեցաւ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 9 / 10)

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԱՏԸ ԱԽԱՐՏԱԾ

Ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի ու միւս տասը ամբաստանեալներուն դատը չըսկսած է Օգոստոս 9-ին։ Պաշտպան փաստաբանները պահանջած են իրենց պաշտպանեալներուն անպարտ արձակուիլ, այն պնդումով որ անոնք դիմուորականներ էին ու կատարած են իրենց հրամանները։ Վերջին խօսքի բաժնին մէջ Վ. Յարութիւնեան յայտարարած է որ ինքն ու միւսները կատարած են Վանո Սիրադեղեանի հրամանները, ինչ կը վերաբերի Ա. Յովհաննիսեանի, Կ. Ռաֆֆայէլեանի սպանութեան ու Ս. Զիլաւեանի մահափորձին։ Աւելցուցած է թէ այդ հրամաններուն տեղեակ եղած է Հանրապետութեան նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ալ։

Դատակազմը յայտարարած է թէ դատավարութիւնը աւարտած է եւ յաջորդ նիստին կը հրապարակուի վճիռը։

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՇԻՐԱԿԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 9-ին, առաւօտեան 10·29-ին ցնցումներ արձանագրուած են Շիրակի մէջ։ Վերնակեդրոնը եղած է Բայանդուր գիւղը ուր ուժգնութիւնը ունեցած է 4 աստիճան։ Ցնցումներ զգալի եղած են Գիւմրիի, Մարալիկի, Ղարիբջանեան գիւղին մէջ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի

«ՎՐԻԺԱՌՈՒՆԵՐ»ՈՒ ԹՌՈՒՑԻԿԸ

Վերջերս Երեւանի մէջ անծանօթներ սկսած են տարածել երկու էջնոց թռուցիկ մը, «Կուպայ հաւաքման օրը» վերնագրով։ Թռուցիկը կը կրէ «Հոկտեմբեր 27-ի վրիժառուները» ստորագրութիւնը։ Օտար գործակալութիւններ կարեւորութեամբ կը հաղորդեն այս լուրը։

Թռուցիկին մէջ կ'ըսուի. «Ակնյայտ է դառնում, որ այս իշխանաւորիւնների օրօք Հոկտեմբեր 27-ի գործն, ըստ էութեան, չի բացայայտուելու եւ մեզ, մեր լուրթեամբ, դառնալու ենք այդ ստոր դաւադրութեան մասնակիցը»։ Այնուհետեւ, թռուցիկին հեղինակները ծախուած ըլլալով կը մեղադրեն «Միասնութեան» եւ Երկրապահ Կամաւորներու Միութեան գործիչները, գինուորական դատախազը եւ նոյնիսկ զոհուածներու հարազատները։

Թռուցիկին անանուն հեղինակները կը նշեն, թէ բոլորը գիտեն՝ ովքեր են Հոկտեմբեր 27-ի պատուիրատուները եւ կը նշեն Ռոպէր Քոչարեանի, Սերժ Սարգսեանի եւ Հրանտ Մարգարեանի անունները։

Թռուցիկը կ'եզրափակէ. «Մենք՝ վազգէնի լուսական ընկերներս, չենք հանդուրժելու ու մէկ առ մէկ շանսատակ ենք անելու բոլոր նրանց, ովքեր ինչ որ կերպ կապուած են նրա սպանութեան հետ»։

Միջազգային քաղաքական դէտեր որոնք մօտէն կը հետեւին Կովկասի իրադարձութիւններուն, կը սպասեն, որ Հոկտեմբեր 27-ի տարեդարձին առիթով, պայքարը ատենականայ իշխանութիւններուն դէմ, որոնք կ'ուզեն ծածկել ահաբեկչական այդ արարքին ծալքերը։

ԼՕՔԱՌՈՆՈՑԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՁԱՆԻԿԵԱՆՆԵՐԸ

«Մոնիտ» Օգոստոս 9-ի թիւին մշակոյթի էջին մէջ Ժան – Միշէլ Ֆրոտոնի գրիչով կ'արձագանգէ Երուանդ Ճանիկեան – Անճելա Ռիչչի Լուչչի զոյգին «Պալքանեան հաշուեյարդար» ժապաւէնին որ կը ցուցադրուի Լոքառնոյի փառատօնին։ Իրենց դործը կը ներկայացուի որպէս յիշողութեան ու ձեռային վարպետութեան արդասիք։ Ժապաւէնին առաջ ծառացած են 20 – 30 – 40-ական թռուականներու Պալքանեան լուսանկարները։ Յատկապէս գերմանական դրաւումին եւ Մրուաթներու մեղակցութեան օրերէն։

Հրաշալի ու նոյն ատեն սարսափելի այդ նկարները պատառ կը բերեն այսօր եւս պատերազմին մոլեգնած այդ չրջանը ուր արուեստագէտ զոյգը անչափելի սոսկում տեսած ըլլալով հանդերձ, վայրագութեան գօտի մը չի նկատեր։

«Վերադարձ դէպի Մոտորլուր»էն եաք որ Ե. Ճանիկեանի հօրը միջոցով վկայութիւնն է Հայերու ցեղասպանութեան եւ որ Յունիսին ցուցադրուեցաւ Փարիզ, ժէօ տը Փոմ սրահը, ֆրանսական սինեմաթեկը զոյգին ամբողջական գործին մէկ չեռնահայեացը կը պատրաստէ։

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՌՃՐԱՓՈՐՁԸ՝ 7 ՄԵՌԵԱԼ, 90 ՎԻՐԱՒՈՐ

Մոսկուայի Պուչկինսկայա կայարանին ռճրափորձը խորապէս ցնցած է բնակչութիւնը եւ առաջին հաչուեկշիռ մը եաք, պարզուեցաւ որ հետեւանքները չատ աւելի ծանր եղած են։ Օգոստոս 10-ի լուրերու համաձայն մեռեալներու թիւը 7 էր, բայց աւելի քան 90 վիրաւոր կայ, ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ։ Ապահովութեան պատասխանատուները, ինչպէս Մոսկուայի քաղաքապետը, համոզուած են 100% որ Չէչէնները գործն է։ Նախկին ԽԱ – ԿԸ – ՊԸ-ի մէկ բանրերը յայտարարած է։ – «Կարելի է խօսիլ չէչէն ձեռնարկի մը մասին, քանի հակահարեկչական գործողութիւն մը կը տարուի այս միջոցին Չէչէնիա, որուն չատ խիստ միջոցներ կ'ընդունուին»։

Զերբակալուած էին երկու կասկածելիներ՝ մէկ Չէչէն, մէկ Տաղստանցի, բայց, կը թուի թէ որեւէ գործ չունին արարքին հետ։ Պուտինն աւելի զգոյշ է եւ բացէ ի բաց չի խօսիր Չէչէններու մասին, առաջքն առնելու համար հակաչէչէն նոր հիսթէրիի մը, նման անցեալ տարուան, երբ ռճրափորձերու շարք մը 300 մեռեալ պատճառած էր։ Ինչ նկատի կ'առնէ նաեւ ռճրագործներու միջեւ ներքին հաչուեյարդարի մը վարկածը։ Շեչտած է։ – «Անտարակոյս է ապագային, չէչէն կամ այլ հետք մը վճռուել այս ռճիրին մէջ»։

Ինչպէս միչտ, պատճառները կը փընտրուին։ Եթէ նկատի առնուի չէչէն հետքը, հարց կը ծագի նաեւ թէ ո՞ր Չէչէններն են։ Նախագահ Մասխատով ուրացաւ որեւէ կապ, բայց, իր հակակչռին տակ չեն զինեալ բոլոր խմբակները։

Երկրորդ վարկածը կը վերաբերի ռուսական սպասարկութեանց։ Անցեալ Սեպտեմբերին գործուած ռճրափորձերը չատ օգտակար եղան պատերազմը սկսելու եւ ընտրողներն ալ Պուտինի դիրքը նետելու համար։ Գլանոստի պաշտպանութեան Ֆոնտին տնօրէն Սիմոնովի համար մեթոտները չեն փոխուած խորհրդային չրջանէն ի վեր։ Ու կը պատմէ.. «Թուաբանական մը եւ սպասարկութեանց դործակալ մը անոպատան են եւ կը չանան առիւծ մը բռնել։ Առաջինը կ'առաջարկէ որ անոպատը բաժնեն հատասար քառակուսիներու, այդ ձեւով, ստիպուած առիւծին կը հանին։ Գաղտնի սպասարկութեանց գործակալը առիւծը փնտռելու պատճառ չի տեսներ ու կ'ըսէ.– «Նպատակ մը բռնենք, չարչարենք մինչեւ որ խոստովանի թէ առիւծ է»։ Բարիչ, լրագրողը, կը մերժէ այդ հեռանկարը։ Ըստ իրեն «չատ չաճախ կը վարծուի որ երկու կողմն ալ խելացի մարդիկ կան։ Ի տես այն տխմարութիւններուն զոր գործած են բաղմաթիւ գործողութիւններու մէջ, հարկ է այլեւս դադրիլ կասկածելէ սպասարկութիւններու ռազմագիտական մեծ վարպետութեան մասին»։

Կայ նաեւ այն վարկածը որ գործողութիւնը կը միտէր տկարացնելու Պուտինը։ Քննադատութիւնները ծայր տուած են իշխանութեան դէմ, դատապարտելով անոր մենատիրական ընոյթը։ Բ. Բերեզովսկի դեռ ուրիշ ռճրափորձեր ալ կը նախատեսէ, եթէ «այս քաղաքականութիւնը չարունակուի»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԻՋ, ԷԹԱ-ն կը չարունակէ իր ռճրափորձերը առանց դադարի։ Օգս.)-ին, մինչ սպանուած գործատիրոջ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր, Փանփլիւնի մէջ մահափորձ մը զոհ կ'երթար ենթասպայ մը՝ Գաղանովա Վիչէնթէ 47 տարեկան։ Ամէն կողմ, ցոյցեր եւ համախմբումներ կ'ըլլան դատապարտելու համար «ահաբեկչական բարբարոսութիւնը» բայց, ըստ երեւոյթին ԷԹԱ-ն չազդուիր։ Վարչապետ Ամնար եւ Ներքին նախարարը ընդհատած են իրենց արձակուրդը եւ Մադրիտ վերադարձած ստիպողական խորհրդակցութիւններ ունենալու համար ապահովութեան ուժերու պատասխանատուներուն հետ։

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Արփիկ,

Երկու խօսք մը պրելէ առաջ, ամբողջական օրեր թերթատեցի «ՅԱՌԱՋ»ի 75 տարիներու հատաքածոն, որ այնքան խնամքով տեղ գտած է Մայրավանքիս հայ մամուլի հատաքածոներու կողքին, եւ անդամ մը եւս համոզուեցայ որ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթ մը չէ միայն որ հատատամօրէն 75 տարիներէ ի վեր լոյս կը տեսնէ ամենակուռ ֆրանսական մշակոյթի մայրաքաղաքին մէջ, Ս. Մեսրոպի լուսակերտ տառերը, արեւու չերմացնող ճառագայթի նման, կը մաղնէ հազարաւոր հայ օճախներէ ներս, վառ պահելով այն ամէն ինչ որ գեղեցիկ, վսեմ ազնուական եւ հարազատ է մեր Սփիւռքահայերուս հայկականութեան, այլ է մանաւանդ ամէնահարուստ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՆ մին արեւմտահայ հարուստ եւ բազմերանգ մտաւորական աչխարհին, ամբողջ դար մը ընդգրկող արեւմտահայ գրականութեան եւ տարագրութեան, հրապարակագրութեան եւ լեզուական մաքրութեան պայքարին։ Ատուած իմ, այս որքան ճոխութիւն, ժամանակի ընթացքին դեղնուած էջերու մէջ։ Սա օրաթերթ չէ, սիփիւռքեան ակադեմիա է կարծես ուր եռեւ եռեւ կը տողանցեն մեր արդի գրականութեան ամենափայլուն անունները։ «ՅԱՌԱՋ» Հիմնարկ մըն է, որուն կառոյցի սիւները կը կազմեն գաղափարի անկախութիւն, մարդկային արժէքներու նախանձախընդրութիւն, ազգային հարցերու եւ արժէքներու առողջ մօտեցում, արեւմտահայերէնի եւ մեսրոպեան ուղղագրութեան անսասան բերդ... եւ միայն մտերիմները գիտեն թէ որքան գերմարդկային կորով եւ զոհողութիւն կը պահանջէ, 21-րդ դարու այս անհնարապիր աչխարհին մէջ, զայն կանգուն պահել։

Քաջութիւն սիրելի Արփիկ եւ Արփի, ձեզ սիրողներու եւ գնահատողներու վարանքը չատ աւելի մեծ է քան ինչ որ կը կարծէք։ Թող այս յաղթական 75-ամեակը արթնցնէ մէ քիչ գլուտակից հոգիները եւ իւրաքանչիւրը մտածէ թէ ինչ կերպով կրնայ ձեռք մը երկարել «ՅԱՌԱՋ»ին որպէսզի ան միչտ ծածանի, յաղթական դրօչի նման Սրեմտեան կողմն աչխարհի։

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՃՏԻԿԵԱՆ
Խմբագիր՝ «Բազմավէպ»ի
Ս. ՂԱԶԱՐ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Օգոստոս 9

ՍԱՐՍԱՓԻՆ «ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ» ՄԷՋ

Անցեալ Հոկտեմբեր 27-ին Հայաստանի Ազգային ժողովին մէջ ուժ ղեկավարնեբու ապահովութիւնը, ապա Մարտ 22-ին ԼՂՀ Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած ոճրափորձը ահաբեկչական արարքներու պատճառած սարսափին բաւական բան ղեղչեցին մխիթարու մէջ: 1988 - 1989 շրջանի ազգային նոր զարթօնքի մը նախաքայլը կազմուած խանդավառութիւնը արդէն յուսախաբութեան հատ առմար մը ձըգած էր իր ետին. ամէն բանի մեկնակէտ Ղարաբաղի միացումի նպատակէն մնացած ձգձգումները, քաղաքական պատեհապաշտութեան, սահման չճանչցող կառավարութեան մը եւ ժողովուրդին կեղեքումին հատած անտարբերութեան պարմանները առաւար գլուխներ ունէին յուսախաբութեան այդ տարմարին մէջ: Իսկ Հոկտեմբեր 27-ին ու Մարտ 22-ին պայթած զէնքերը իրենց ծանօթ ու անծանօթ հետեւանքներով դժուար ջնջելի էջեր աւելցուցին հոն:

Այսուհանդերձ, սարսափն ու զարմանքը թարմացնող պարագայ եղաւ ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակէն Յուլիս 13-ին խոց տուող երեք դասալիքի արիւնալի արարքը որուն դոհ գարձան ութ անմեղներ («Յառաջ», Յուլիս 18): Այս անգամ սարսափը կրկնակի էր. կատարուածէն զատ, ան կ'առընչուէր նաեւ բանակի ներքին կացութեան որ արդէն պարբերաբար նիւթ կ'ըլլար հայաստանեան մամուլին մէջ, որպարդրութեան կարօտ մարդերու մասնակցումով: Կը բաւէ յիշել զինուորական ծառայութեան ընթացքին, խազադութեան մէջ, զոհուած երիտասարդներու մայրերուն վերջին օրերու ցոյցերը նախագահ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնատեղիին առջեւ: Այդ մահերուն առթիւ բնականաբար բացատրութիւնները կը տըրուին ծնողներու, հարազատներու, սակայն այս վերջիններս կը մերժեն հաւատալ անոնց: Եւ արդէն բանակին մէջ – Հայաստանի, կամ Ղարաբաղի – խըժդուժութիւններն ու կամայական վերաբերումը չատ յաճախ ազդակ մըն են երիտասարդները փախուստի մղող: Պէտք է խոստովանիլ որ մարդ կը դժուարանայ առանց այլեւայլի դատապարտելու պարտադանները ու անոնց թեւարկու մեծերը, երբ բանակին ապօրինութիւններուն, անընդունելիներուն դէմ միջոցներու փոխարէն, լռափիւնները նոր զոհերու լուրը կը հաղորդեն: Մանաւանդ երբ չատ դասական ու նոյն համեմատութեամբ անհատատալի պատճառաբանութիւններ ալ կ'ընկերանան այդ լուրերուն. կ'ըսուի թէ այսինչ երիտասարդը անճնասպան եղած է, կամ արկածով մը մահացած, եւայլն: Ըստւածին նորագոյն օրինակն է կարէն Մալխասեանի պարագան որուն արձագանգած էր Յուլիս 13-ի «Ազգ»ը: Ան մահացած էր զինուորական ծառայութեան ընթացքին, անցեալ Հոկտեմբեր 11-ին եւ տրուած բացատրութիւնը այն եղած էր որ պատահաբար զինքը վիրաւորած էր զինուոր ընկեր մը: Թերթին տեղեկատուութիւնը կ'ըսէր. – «կարէնի հայրը որդու մահուան պատահական լինելուն չի հաւատացել ամենասկիզբից: Նման վերաբերումի պատճառն այն է որ մինչեւ մահը որդին բազմիցս հօրը գրել է զօրամասում եղած անկարգութիւնների եւ այն մասին որ իրենից ամբողջ ժամանակ փող են պահանջում»: Զեռք ձգած լուսանկարներով բոլորովին համոզուած որ տղան արկածի զոհ չէ, այլ անոր կըրնակէն կրակած են, հայրը դիմած էր դատախազութեան, դատարան եւ վերջապէս մինչեւ նախարար Ս. Սարգսեանին որ ընդունած զինքը եւ խոստացած էր յատուկ հսկողութեան տակ առնել կարէնին պարագան: Թերթը լրատուութիւնը կ'աւարտէր ճշմարտութեան ի վերջոյ տեղեկանալու որեկորոյս հօր յոյսի արտայայտութեամբ:

Ու ահաւասիկ չատ կարճ ժամանակ ետք կը պատահէր Ղարաբաղի բանակին երեք դասալիքներուն փախուստի դէպքը: Նոյն թերթն է, «Ազգ»ը, որ Յուլիս 27-ի թիւով տեղ տուած է Անոյշ Դովլաթեանի էջին ուր մանրամասնօրէն կը ներկայացուի Յուլիս 13-ին պատահածը:

Առաջին ըսուածը այն է որ երեք երիտասարդները՝ Յ. Մելքոնեան, Ա. Ալեքսան եւ Գ. Մաղիլեան, ճնչումներու եւ բռնութեան զոհեր չէին կրնար ըլլալ. առաջինը «զօրամասում «հեղինակութիւն» էր եւ ծառայութիւնն անցկացնում էր այլ տղաներին պայմաններ թելադրելով, ոգելից ըմպելի եւ թմրանիւթ օգտագործելով. ընդ որում՝ թմրանիւթ նրան մատակարարում էր զօրամասի սերժանտներից մէկը»: Միւս երկուքն ալ, կ'ըսուի թէ որպէս անոր հովանաւորեալները, «զօրամասում ամուր յենարան ունէին, վերջինիս վարքագծի ընդօրինակողներն են եղել»:

Կ'որոշեն փախուստ տալ, Ռուսաստան երթալ, դրամ չտեսնելու հետեւանքով: Կը ծրագրեն նախ Երեւան հասնիլ, հոն գինեալ յարձակումներով դումարներ չորթել, ատոր չնորհիւ գինուորական ծառայութեան իրենց հարցը կարգաւորելու ու մեկնիլ երկրէն: Կ'ըսուի թէ իրենց ծրագրին տեղեակ եղած է վերադաս մըն ալ որ Մելքոնեանի ահաբեկումէն վախցած, դասալքութենէն հինգ ժամ առ միայն հրամանատարութիւնը տեղեակ պահած է:

Ասոր տալէ ետք դասալիքները թալիճ դիտը կ'երթան ու կը համաձայնին տեղացիի մը հետ որ 10 հազար դրամի փոխարէն կ'ընդունի զիրենք տեղ հասցընել: Այդ նոյն անձին խանութէն դատի քանակութեամբ խմիչք գնելով կը խմեն, ապա արդէն նախորդ իրիկուան խմուածին, թմրեցուցիչին ու նոր խմածին երեւակայելի ազդեցութեան տակ, պատրուակով մը կը կեցնեն կառքը, ոըշան ըլլալով տէրը սպանել ու ինքնաշարժը իւրացնել: Եւ որովհետեւ երկու ընկերները կը մերժեն Մելքոնեանի հըրահանգը, ասյս վերջինը ինք կը սպանէ զիրենք առաջնորդողները: Դիակները մերձակայ ձորը նետելով, ճամբայ կ'ելլեն դէպի Վարդենիս, խորամանկութեամբ փորձելով խուսափիլ պահակակէտին ուշադրութենէն: Այսուհանդերձ, կը հետապընդուին: Առիկա պատճառ կ'ըլլայ որ Մելքոնեան մեծ արագութեամբ քշէ ու ժայռի մը բախի: Անոր հրամանով երկու ընկերները հետապնդող տեսուչներուն կառքին վրայ կրակ կը բանան, իսկ Մելքոնեան կը զնդակահարէ զանոնք: Իրենց ճամբան չարունակելու միջոց չունենալով, քանի որ կառքը վնասուած էր, կրակելով կը կեցնեն անցնող «Նիւա» մը որուն ճամբորդները բոլորն ալ կը զնդակահարուին Մելքոնեանի կողմէ, ներառեալ հինգ – վեց տարեկան երախայ մը: Սակայն, չկարենալով կառքերէն զոնէ մէկը գործածել, քալելով կը դիմեն սարերը, նոյն տեղն սկսելով ըմբռնել որ ելք չունին ու օղակը կը սեղմուի իրենց շուրջը: Մելքոնեան կը պիտակէ որ մեծադոյն մեղքը իրն է ու կը փորձէ անձնասպան ըլլալ: Ընկերները կարծելով որ մեռած է, փախուստի կը դիմեն: Շուտով կը ձերբակալուին սակայն, փրկուելով այն անձերէն որոնք զիրենք փընտռելու եկած էին, իրենց դատաստանը իրենք տեսնելու նպատակով:

Ա. Դովլաթեան պատահարին դրուագները այս ձեւով ներկայացնելէ ետք, արդարօրէն կ'անցնի նման յանցագործներ պատրաստող պարագաներուն թուումին:

Առաջին դիրքի վրայ կը դեռեղէ ընտանիքը ուր անոնք հարկաւոր դաստիարակութիւնը չեն ստանար. յետոյ կուգայ դպրոցը որ «վերջին տարիներին դպրոցահասակ սերնդի համար դադարել է որեւէ իմաստ, արժէք ու հեղինակութիւն ներկայացնելուց»:. Հոն պաշտօնավարող մանկավարժներուն «առնուազն 80 տոկոսը չի գիտակցում իր այդտեղ գտնուելու իմաստը»: Այդ վիճակին արդիւնքը կ'ըլլայ այն որ դուրս կուգայ «կիսագրագետ մի սերունդ» որուն յաջող հաստուածը բարձրագոյն ուսում կը ստանայ, մնացածներն ալ կը ջանան դրամ չահիլ: Եւ ինչպէս կ'ըսէ Ա. Դովլաթեան, երբ տարբեր կրթութեան եւ ուսումի տէր, տարբեր խաւերու պատկանող երիտասարդներ կը յայտնուին զօրամասին չարքերուն մէջ, բախումներն ալ, արկածներն ալ անխուսափելի կ'ըլլան:

Յուլիս 13-ի պատահարին մէջ այդ չըրջանակն ալ մեղքի իր բաժինը ունի. մանաւանդ երբ մարդ կը վարդայ հրամանատարներու անտարբերութեան ու այլասերումին հետեւանք յառաջ եկած մթնոլորտին մասին: Վերադաս մը որ տեղեակ է ափխուստի ծրագրին, բայց հինգ ժամ յետոյ միայն լուր կուտայ, սպայ մը որ նախորդ դիչերը «հարբեցողութեամբ զբաղուած էր դասալիքներու խմբակարին հետ, կամ, այս վերջինը «եղել է դէպի, երբ թմրանիւթ է փոխանցել իրենց դասակի հրամանատարին, իսկ այդ թմրանիւթը մատակարարում էր մի սերժանտ»...:

Շատ արդար է եզրակացութիւն – հարցականը թէ ո՛վ դիտէ նմանօրինակ որքա՞ն հարցեր կուտակուած են ամէն մէկ զօրամասի մէջ: Եւ անդրադառնալ որ պատիժին բացակայութիւնը որքա՞ն հիմնական ազդակ է նոյն չրջանակին մէջ: Բան մը որ գրել կուտայ Ա. Դովլաթեանին. «Մելոնեանը այդպէս համարձակօրէն չէր դասալքի, եթէ գոնէ ինչ – որ վստահութիւն չունեցար որ ըստ իր ծրագրի, երեւանում համապատասխան գումարով «կարգաւորելու է» ընկերների եւ իր զօրացրման հարցերը»:

Սարսափին, վրդովումին վրայ ապ պղպեղ լեցնող հետեւեալ պարբերութեամբ կ'աւարտի յօդուածը, խորհրդածելու, ափսոսալու, զայրանալու համար նիւթ տրամադրելով ընթերցողներուն...

«Այդ շաբաթ զոհուած աւտոտեսուչներից մէկի հարսանիքն էր լինելու. Յուլիսի 13-ին նրա մեքենայում նաեւ հարսի համար նախատեսուած գնումները էին... որովհետ "ծառայեցին" նրան բախտը: Զոհուեց վեցամեայ երեխան... իսկ յանցագործների աչքերում գոլում չնկատեցինք: Երբ ռազմական ոստիկանութեան օպերատորը տեսախցիկն ուղղեց Յոլակ Մելքոնեանի դէմքին, նա նոյնիսկ աշխուժացաւ. «Ապէր, էս ե՞րբ էի ցոյց տալու... իմանամ... նայեմ...»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈՒՇԱՏԵՍՐ

ԳՈՎԵԼՈՒ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Արագօրէն կը թղթատէի Սվիւռքէն եկած հայկական թերթերը: Յանկարծ ակնարկս կատչեցաւ թերթերէն մէկուն խմբագրականին: Խմբագիրը մեր պաշտօնակիցը, բաւական խիստ լեզուով, կը յիշեցընէր ժողովրդական կամ ոչ – ժողովրդական ասյս նշանաւոր ասացուածքը: «Ան որ քեզ կը գովէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է»: Իրական բարեկամ պէտք է նկատես ան՝ որ քեզ կը քննադատէ»:

Իմաստալից խօսք: Բայց ճի՞շդ է:

Է՛հ, այո՛, ճիշդ է: Բայց ո՛չ միշտ: Չես կրնար պայն ընդհանրացնել: Չես կրնար այս ասացուածքը ընդունիլ որպէս բացարձակ ճշմարտութիւն: Որովհետեւ այս ասացուածքն ալ մէկն է այն նախադասութիւններէն, որոնք երբեմն ճիշդ են, բայց երբեմն ալ սխալ: Արդէն մեր Խմբագիր բարեկամն ալ վատահաբար պիտի չկարելի չէ ընդհանրացնել զայն: Մտածե՛նք անդամ մը: Եթէ դուն իսկապէս լաւ գործ մը տեսած ես, եթէ ամէն մարդ կ'ընդունի թէ դուն լաւ գործ մը տեսած ես, այն ատեն ես քու այդ լաւ գործդ գովելով ո՛չ միայն քեզի թշնամութիւն ըրած չեմ ըլլար, այլ նաեւ քեզի ու մարդկութեան դէմ պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլամ: Որովհետեւ այս պարագային գովելը՝ ինծի համար մարդկային պարտականութիւն մըն է, գովասանք լսելն ալ քեզի համար մարդկային իրաւունք մը:

Ասացուածքին երկրորդ մասն ալ երբեմն ճիշդ, բայց երբեմն վիճելի է: «Իրական բարեկամ պէտք է նկատես ան՝ որ քեզ կը քննադատէ»: Այս ասացուածքը ճիշդ է այն ատեն միայն երբ մեզ սիրող մէկը մեր բարիքին համար մեզ կը քննադատէ: Բայց բոլոր մեզ քննադատողները արդեօք մեր բարիքի՞ն համար կը քննադատեն մեզ, մեզ կը սիրե՞ն անկեղծօրէն: Ո՞վ կրնայ մեզ վստահեցընել թէ մեզ քննադատողը թշնամի մը չէ: Ի՜նչ թշնամիներ ունինք, որոնք մեզ կը քննադատեն ո՛չ թէ մեր բարիքին համար, այլ պարզապէս մեզի չարութիւն ըրած ըլլալու համար: Այդ թշնամիները մէկ առղով իսկ պիտի չզովեն մեր ամենագեղեցիկ գործն իսկ, ատոր փոխարէն մեզ պիտի քննադատեն մեր ամենաչնչին սայթաքումին համար: Նոյնիսկ պիտի քննադատեն, երբ քննադատելիք բան չկայ իրականութեան մէջ:

Ուրեմն ի՞նչպէս պիտի վստահինք վերի ասացուածքին: Ե՞րբ չարիք պիտի տեսնենք մեզի նկատմամբ չհայրուած գովասանքին մէջ եւ ե՞րբ բարիք պիտի տեսնենք մեզի նկատմամբ կատարուած քննադատութեան մէջ:

Եկէ՛ք պատասխանենք: Վերի ասացուածքը խոցելի ասացուածք կը դառնայ, որովհետեւ ասացուածքին մէջ սխալ բան կը դործածուի: Ի՞նչ էր ասացուածքը: «Ան որ քեզ կը գովէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է»: Արդարեւ այստեղ սըխալ բառ մը դործածուած է եւ այդ սըխալ բառը «գովասանք» բառն է: Ասացուածքը պէտք էր կազմուէր հետեւեալ բառերէն. «Ան որ քեզի կը չողոքորթէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է»: Ատուսիկ գովասանքին տեղ դործածելինք չողոքորթութիւն բառը եւ ամէն ինչ յստակ դարձաւ: Հիմա իր այս ձեւին մէջ այս ասացուածքը ամբողջովին ընդունելի է ու միչտ ալ ճիշդ:

Այս կերպով հասկցած կ'ըլլանք որ չողոքորթութիւնը բացարձակապէս ընդունելի չէ, բայց ամէն գովասանք ալ անպայման չողոքորթութիւն չէ: Այլ խօսքով, մարդիկ իրենց թշնամի մը պէտք է տեսնեն այն մարդոց մէջ, որոնց դնահատանքը, որոնց գովասանքը չողոքորթութիւն է, այլ ո՛չ թէ իրաւ եւ անկեղծ գովասանք:

Չողոքորթութիւնը ընկերային կեանքի ներս ամէնէն դատապարտելի արարքներէն մէկն է: Իշխապէս ատոր նպաստող վարկաբեկիչ բան մը կայ չողոքորթութեան մէջ, թէ՛ չողոքորթութիւնը ընդունին համար, թէ՛ չողոքորթութեան ենթարկուողին համար: Պետիկութիւն է, մարդկային արժանապատուութեան բացակայութիւն է չողոքորթութիւնը, որովհետեւ չողոքորթը քեզ կը գովէ ո՛չ թէ քու մօտ գովելի բան մը տեսած ըլլալուն համար, այլ այդ գովասանքէն իրմէ համար չատ մը, առաւելութիւն մը ապահովելու համար: Այսքան պարզ է: Ու ատոր համար է որ չողոքորթութիւնը դատապարտելի է: Բայց չողոքորթութիւնը դատապարտելու մեր ամատպարանքին մէջ չենք կրնար դատապարտել ընդհանրապէս բարի նպատակով կատարուած գովասանքն ալ, որովհետեւ, ուրիշ չուգենք պիտի ընդունինք, որ եթէ չողոքորթութիւնը վնասակար է, անկեղծ գովասանքն ալ օդտակար ու չինարար է:

Եթէ ինծի հարցուի, պիտի կարենամ ըսել որ մէկու մը կամ հաստատութեան մը համար արդարօրէն ու ըստ արժանւոյն կատարուած գովասանքը աւելի քան ծափահարելի է: Կրկնեմ: Արդար ու ըստ արժանւոյն կատարուած գովասանքը: Չկարծուի որ դիւրին է ընել այդպիսի արդար ու տեղին գովասանք մը: Դիւրին չէ: Դիւրին չէ զանազան պատճառներով, որոնց վրայ մի առ մի կանգ պիտի առնենք: Բայց անոնց վրայ մի առ մի կանգ առնելէ առաջ, ըսենք որ գովասանքն ու քննադատութիւնը կեանքի երկու պարտաններ են, որոնցմէ մէկը առանց միւսին չի կրնար դոյութեան իրաւունք ունենալ: Եւ տակաւին լսենք որ հիմնդ է այն հաւատքականութիւնը, ուրկէ ներս միայն քննադատութիւն կայ, կամ միայն գովասանք:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑՈՂ

ՏԻՐԱՄԱՑՔ
Հայ Միջնադարեան գրականութիւն

ԹԱՄԱՐ ՏԱՄՆԱԳԵՏԵԱՆ
Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիբոն, 1998

ՄԵԼՈՒՔ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ՝ ԾԱԿՈԲ

Հայ-արաբական յարաբերութիւններու պատմութեան եւ ընդհ. առմամբ արաբական աշխարհին մէջ Հայերու կատարած դերակատարութեան եւ գործունէութեան չրջագծէն ներս, հին թէ նոր ժամանակներու պատմութեան մէջ անծանօթ մնացած են բազմաթիւ Հայեր, որոնք կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած են իրենց հիւրընկալ արաբական երկիրներուն մէջ եւ իրենց նպաստը բերած են տեւական երկար զարգացման՝ տարբեր բնագաւառներուն մէջ:

Այս իմաստով հետաքրքրական է Ծանօթանալ Եգիպտոսի մէջ ապրած այն հայ անհատներու գործունէութեան, որոնք թէեւ չընդհանրապէս անծանօթ մնացած են եւ անոնց մասին, յատակ եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կը պակսին, բայց բաւական երախտաշատ աշխատանք տարած են: Անոնցմէ է մեմլուք ականաւոր դեկավար Ալի Բէկի մօտիկ գործակիցը եւ պիւանապիտական գործակալը՝ Ծակոբ:

ՄԵՄԼՈՒՔՆԵՐԸ՝ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԻՇԽՈՂ ՈՒԺԸ

Մեմլուքները, որոնք իսլամական տիրապետութեան ենթակայ երկիրներէ գերի վերցուած եւ ընդհանրապէս քրիստոնեայ ծագում ունեցող իսլամացուած դինուորներ եւ անոնց սերունդներն էին, 1250-ին միրապետութիւն հաստատեցին Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ մէջ: Մեմլուք հարբոսութիւնը գոյատեւեց մինչեւ 1517, երբ Օսմանցիք գրաւեցին Սուրիան եւ Եգիպտոսը:

Օսմանեան միրապետութեան հաստատումէն եօթը սակայն մեմլուքներ չարունակեցին պահել իրենց ազդեցութիւնն ու ուժը պետութեան կառոյցներուն մէջ. մեմլուք դասակարգը Եգիպտոսի իշխող տարրը կը մնար եւ իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած էր յատկապէս գերիներու առեւտուրի չուկան: Եգիպտոս բերուած այդ գերիները, որոնք բանակին մէջ կ'առնուէին եւ անոնցմէ առանձին զօրադունդեր կը կազմուէին, տակաւին մանրոյ չրջանէ մը ետք, կը մնային բանակին ղնասիւնը եւ օսմանեան կառավարութեան կողմէ բարձր պաշտօններու կ'արժանանային: Անոնք օսմանեան իշխող դասակարգին մաս կը նկատուէին:

Նախապէս մեմլուքներ չընդհանրապէս բանակին մէջ միայն կը ծառայէին, բայց այնուհետեւ անոնք պետական տարբեր ասպարէզներ ընդգրկեցին: Այսպէսով ժամանակի չրջանցքին մեմլուք առանձին ընտանիքներ կազմաւորուեցան, եւ տարբեր ընտանիքներ զինուորական եւ քաղաքական ասպարէզներու մէջ երեւելի դարձան:

Օսմանեան կայսրութեան ուժը ժէ. դարուն սկսաւ տկարանալ. վիճնեայի դուռերուն առջեւ պարտուելէ եւ Հունգրիան ալ կորսնցնելէ ետք, յատկապէս հետեւեալ նահանգներուն մէջ կեդրոնախոյս ձգտումները լայն ծաւալ ստացան, որոնք պատճառ դարձան կեդրոնական իշխանութեան հեղինակութեան տկարացման: Այս պայմաններուն տակ մեմլուքներ կրկին անգամ հզօր ուժ դարձան Եգիպտոսի մէջ: Առաջին հերթին անոնք իրենց հեղինակութիւնը վերահաստատեցին ամբողջ բանակին վրայ, այնուհետեւ՝ պետական իշխանութեան մարմիններուն վրայ: Օսմանեան կեդրոնական իշխանութիւնը հարկադրաբար ընդունեց այս իրողութիւնը, եւ Եգիպտոսի փոխարքաները անոնցմէ սկսաւ նշանակել, բայց պայման դրաւ անոնց տարեկան որոշեալ տուրքը կանոնաւոր կերպով վճարելու:

Այս ժամանակ, ժէ. դարուն մեմլուք երկու մեծ ընտանիքներ՝ Ֆազարիա եւ Գասիմիա, Եգիպտոսի իշխանութիւնը իրենց միջեւ բաժնած էին, եւ միւս բոլոր ընտանիքները անոնց չուրջ խմբուած՝ տեւական կռուի մէջ էին իրարու դէմ:

Արդէն ամբողջ Եգիպտոս անիշխանութեան եւ թշուառութեան մատնուած էր. անտեսութիւնը քայքայուած եւ երկիրը անընկալացած էր, իսկ մեմլուք ազդեցիկ քանի մը աւատապետներ իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած էին երկրին ամբողջ հարստութիւնը: Ամէնէն ազդեցիկ ընտանիքներու պետերը էմիր կամ բէկ տիտղոսը կը կրէին. իսկ ժէ. դարուն շէյխ ալ պաղատ (քաղաքի պետ) տիտղոսը սկսաւ չնորհուիլ այն բէկերուն կամ էմիրներուն, որոնք իրենց ուժով ու հեղինակութեամբ կը գերազանցէին միւս բէկերէն: Այս ժամանակ երկու մեծ բէկեր իրենց իշխանութիւնը տարածեցին ամբողջ Եգիպտոսի վրայ. Ալի բէկ եւ Ապու Ջահապ: Անոնք այնքան հզօր ուժ դարձան, որ Բարձրադոյն Դուռէն ապահովութիւն ստացան ինքնիշխան կերպով ղեկավարելու Եգիպտոսը:

ԱՊՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

ՄՈՑԱՐԹԸ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ. ԹԵՐԵՒՄ՝ ՈՉ

Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ վերջերս մեծ քարոզչութիւն կը տարւի «Մոցարթի ազդեցութիւնը» երեւոյթին մասին: Այս քարոզչութեան առանցքը այն է, որ Մոցարթի երաժշտութիւնը բարերար ազդեցութիւն ունի ուղեղի գործունէութեան վրայ: Այս իրողութիւնը փաստուած է գիտական փորձերու չնորհիւ:

Սակայն տարուած քարոզչութիւնը անհամեմատ մեծ է եւ Արեւմուտքի մէջ մարդիկ սկսած են հաւատալ, որ Մոցարթի երաժշտութիւն լսող փոքր տարիքի երախաները աւելի խելացի կը դառնան: Ճորճիա նահանգի կառավարիչը, օրինակի համար, այնքան հմայուած է որ իւրաքանչիւր ծննդաբերող վնոջ կը նուիրէ Մոցարթի սկաւառակ մը (CD): Ֆլորիտայի մէջ նոր օրէնք մը կը պարտադրէ, որ մանկապարտէզի աշակերտները ամէն օր դասական երաժշտութիւն լսեն:

Դասական երաժշտութեան ներդաշնակ կշռոյթը վստահաբար որ բարերար ազդեցութիւն կրնայ ունենալ մարդկային ուղեղին վրայ, բայց մինչեւ օրս վաստակած գիտական ուսումնասիրութիւնները կը վերաբերին միայն չափահասներուն: Իսկ Մոցարթի երաժշտութեան ազդեցութիւնը կը տեւէ միայն քանի մը վայրկեան: Գիտական փորձարկումներուն նիւթը վերաբերմունքի փոփոխութիւններն էին եւ ոչ՝ ուղեղի ուսումնասիրութիւնը:

«Կեանքի առաջին երեք տարիներու ապրպելը» գիրքին մէջ, Ղզարանութեան եւ ճանաչողական գիտութեանց ուսումնասիրական հիմնարկի (Միտուրի) նախտահ Ճոն Պրուբրի համաձայն, «Մոցարթի ազդեցութիւն» կոչուող երեւոյթին չուրջ հիւսուած առասպելը (եւ ընդհանրապէս՝ ուղեղի մասին ղզարաններու դիւտերուն սխալ մեկնաբանութիւնը) մղուող ծնողները անտեղի կերպով մղած է ճիգ թափելու, որ երախան, իր կեանքի առաջին երեք տարիներու ընթացքին բաւարար չափով «Հարուստ» միջավայրի մէջ զարգանայ: Առաւել, օրէնսդիրները սկսած են մշակել դաստիարակչական ծրագիրներ, որոնք հիմնուած են սխալ մեկնաբանութիւններու եւ առասպելներու վրայ:

«Գիտութեան վրայ հիմնուած քաղաքականութիւնը պէտք է մարդոց բացատրէ երեւոյթի մը արմատները եւ մեքանիզմը, կ'ըսէ Պրուբր, – եթէ ուղեղի դիտութիւնը այս դրութիւնը չհաստատէ, մենք կրնանք վատնել մեր աղբիւրները»:

Մորքին մէջ, կ'ընդգծէ գիտնականը, ղզարանութիւնը, հակառակ յառաջացած արհեստագիտութեան, դրեթէ ըսելիք չունի դաստիարակելու ձեւերու մասին: Իսկ ուղեղի գիտութեան պատգամը չատ աւելի լաւատես է, քան «ամէն բան մինչեւ երեք տարեկան կը ճշդուի» համոզումը, որ իւրացուցած է են թազմաթիւ ծրագրողներ եւ դաստիարակներ:

Թէեւ ոմանց համար Ճոն Պրուբրի քննադատութիւնները չափազանցութիւն կը թուին, այսուհանդերձ ան միակ փորձագէտը չէ, որ դէմ կը կենայ ղզարանական գիտութիւն մասին հանրային կարծիքին մօտ ձեւաւորուած սխալ մեկնաբանութիւններուն: Դոյնիսկ այն գիտնականները, որոնց աշխատանքին մասին կը ղրուի հանրութեան ուղղուած հրատարակութիւններու մէջ, կը նշեն, որ իրենց գիւտերը սխալ կը մեկնաբանուին քաղաքականներու եւ ծրագիրներ մշակող պատասխանատուներուն կողմէ:

Ճոն Պրուբրի քննադատած եւ ընդհանրացած հակողումներէն մէկը այն է, որ ծնունդէն մինչեւ երեք տարեկան երկարող տարիները «վճռական հանդրուան» մըն է են եւ սորվելու որոշ կարողութիւններ միայն ա'յդ շրջանին կրնան պարզանալ: Իրականութեան մէջ, կ'ըսէ ան, «վճռական հանդրուան» արտայայտութիւնը կարելի է գործածել միայն մարդկային ուղեղի որոշ գործունէութեանց համար, որոնք անհրաժեշտ են մարմնին վերապրումին համար: Օրինակի համար, տեսնելու կարողութիւնը կախեալ է կեանքի առաջին տարուան ընթացքին տեղ գտած անհրաժեշտ զրգիռներէն: Նոյնպէս, խօսելու կարողութեան որոշ երեսներ կախեալ են կեանքի առաջին տարիներու ընթացքէն:

Այսպէս հակառակ, տարուող քարոզչութեան, ղզարանական ոչ մէկ ուսումնասիրութիւն ցարդ փաստած է, որ ուղեղի գործունէութեան և կեանքի առաջին տարիներու յարաբերութիւններուն միջեւ կապ մը գոյութիւն ունի: Նոյնիսկ հիմնական գործունէութիւններու պարագային, ըստ Ճ. Պրուբրի, «յաւելեալ» գրգիռներ անհրաժեշտ չեն: Ծնողներուն ցոյց տուած քնական հոգատարութիւնը բաւարար է: Իսկ ինչ կը վերաբերի մտածելու, տրամաբանելու եւ սորվելու կարողութիւններուն, կ'ըսէ ան, գիտութիւնը ցոյց կուտայ, որ նման «վճռական հանդրուան» գոյութիւն չունի: Ընդհակառակն, ուղեղը կը սորվի եւ կը փոխի ամբողջ կեանքի ընթացքին եւ բազմաթիւ կարողութիւններ կրնան կատարելագործուիլ մանկութեան չրջանի աւարտէն ետք: «Հանրային կարծիքը կը թուի մոռցած ըլլալ, – կը նշէ Ճոն Պրուբր, – որ նոր ուսումնասիրութիւնները անդամ մը եւս կը փաստեն, որ մարդկային ուղեղը ամբողջ կեանքի ընթացքին զարգանալու եւ փոփոխութիւններու ենթարկուելու կարողութիւնը ունի»:

ՄԱՐԴԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱՑԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Բ. ՄԱՍ
ԺԱ.

Իր ընկերները, որ իրմէ միայն այդ ամբարը կը ճանչնային եւ անոր ժողովրդական համբաւը, սիրալիր, չողոքորթ կընդունելութիւն մը ըրին, որ զինքը բոլորովին հաստատեց իր փքոցաւոյց ինքնապարծանքին մէջ:

– Որ ես հերոս...

Խմացաւ ապին վրայ խուժած ազէատները, յեղափոխականութեան քայքայուած վիճակը, յոյսերուն փճացումը, աւերակներու ու դիակներու վերածումը: Ցաւեցաւ, զայրացաւ, ցաւեցաւ ապին վրայ, զայրացաւ իր ընկերներուն դէմ, որոնք չէին կրցած այդ փոթորիկին առաջը առնել: Արցունք եւ բռունցքի հարած մխիթարական, աւազումներ եւ հայհոյանք: Ա'խ, եթէ ինք բանտը եղած չըլլար, եթէ անգործութեան, ամլութեան դատապարտուած չըլլային իր դիւցազնի խելքն ու եռանդը, իրաց վիճակը որքան կը փոխուէ'ր:

– Խելացութեամբ չէք վարուիր դուք, խելացիութեամբ չէք վարուիր, մե'ղք ապին, մե'ղք:

Պատմել կուտար հինչակեաններուն դէպքերը, իրենց պարծանքութեան զանազան ղրուագները, ցոյցերը, սպանութիւնները: Չէր հաւներ. մտիկ ըրած աներեւոյթ ձեռքի ու գլխի քննադատող, բողոքող չարժումներ ունէր:

– Սխա'լ, սխա'լ, սխա'լ:

Նայուածքը պահ մը հեռուները կը սեւեռէր, խմաստալից լռութեան մը մէջ: Ցառաչ կը քակուէր, յետոյ կուրծքին ըստորերկրեայ խորութիւններէն մինչեւ ատհաղին բերանը կ'ելլէր:

– Ա'խ, ես դուրսը ըլլալու էի:

Ընկերները կամաց – կամաց երես կը դարձնէին իրմէ՝ իր յաւակնութեան օդային հիմերուն վրայ բարձրացող տխմարութենէն խրտչած: Ասդիէն – անդիէն մտացածին տեղեկութիւններ, բերնէ բերան չալկուած խեղճ ու խեղաթ զրոյցներ, պարապ խօսքեր, հաւաքողի բծախնդիր հոգածութեամբ կը ժողվէր, յիշողութեան պարկի մէջ կը տեղաւորէր ու ամենայն լրջութեամբ կուզար իր ընկերներուն առջեւ պարզել մի ըստ միոջէ, բացատրութիւններ պահանջելով, իր անհեթեթ հարցումներուն ճշդրիտ, որոշ պատասխանները, իր անհիմն ամբաստանութիւններուն՝ կանոնաւոր, փաստաբանուած արդարացումները:

– Կ'ըսեն կոր, որ Աբթիարեանը 2000 ռուբլի դողցեր է, ասոր ինչ պիտի ըսէ՞ք, ապացուցէք, նայիմ, որ չէ դողցեր... ապա թէ ոչ պիտի հաւատամ, թէ ձիւղ է... կ'ըսեն կոր, որ Վահրամը մատնիչ է եղեր...

Կը ծաղրէին, կը բարկանային կամ կը լռէին արհամարհանօք, երբեմն ալ կը ջանային զինքը համոզել, որ ետ կենայ հաստարակաց ամբաստանիչի, արտախօղի մենամոլութենէն, ինքնագոհ արդարացողի այդ ծաղրելի դերէն:

– Ինչ ըսել է, ես հերոս, որ 7 տարի բանտ եմ պառկեր, ... ես ժողովրդի հարատատ զաւակ... պէտք է ինձ բացատրութիւն տաք:

Իրեն դէմ ցոյց տրուած պաղ կամ հեգնական վարմունքէն կը կսկիդրը, իր կասկածներուն մէջ ալ աւելի կը զամուէր, իր լսած ու կրկնած ամբաստանութիւններուն չկրնալէն՝ անոնց ստուգութեանը կը հաւատար: Բայց է բաց կ'առնէր ալ կը հաւատար: Բայց է բաց կ'առնէր ալ ընկերները այս ինչը կուտակցութենէն խլելու դուրս նետել, իբր զող կամ մատնիչ:

– Պէտք է սուրը ասպարէզը մաքրել կեղտոտ անձերէն ... պէտք է փրկել ապը:

Շուրջը նայեցաւ ու միայն ինքզինքը տեսաւ յարմար արժանի փրկիչի վսեմ դերին: Ու ամբողջ իր անձը՝ իր դիւցազնի հոգիով ու պեղջուկի խորտուբորտ, ժայռոտ, կոշկոռուտ մարմնովը տուաւ, նուիրեց ազգային փրկութեան սուրբ գործին: «Որ մենք հերոս, ժողովուրդի հարատատ զաւակ» ըսելով, վրկնելով ամէն տեղ՝ գնաց եկաւ, փնտռեց, հարցուց, առաջարկեց, խօսեցաւ, ճառեց:

Իր հին հերոսի իրաւունքին, իրը մտկանի մը, վրայ կոթնած՝ Հնչակեան կուսակցութենէն հաշիւ պահանջեց, 7 տարուան հաշիւ, կ'իմանա՞ք կոր:

– Ստակները ո՞ւր գացին, ի՞նչ եղան, պէտք է հաշիւնամ ես...

Բարեբախտաբար մարքէն չէր անցներ ջարդուած Հայերուն հաշիւը պահանջել յեղափոխականներէն կամ ... Օսմանեան կառավարութենէն: Իր հաշուեհաւատութեան այս պահանջը կատարուեցաւ առնելիք չունեցող ո'եւէ մէկու մը վճարումի հրամանին պէս:

– Ուրեմն դրամ չորթեր են, – հետեւցաւ ան:

Ա'խ, անպիտանները, – կը հառաչէր, – ես 7 տարի բանտի մէջ մքլոտիմ, առանց կուտ մը կոկորդս անցընելու, պարկեշտ ու մաքուր կեանք մը անցընեմ եւ անոնք...

Բանտէն ազատելէն ետքը միայն իմացած էր Դաշնակցական ըսուած կուսակցութեան մը գոյութիւնը, բաւական զօրեղ: Զարմացաւ, իր պարզուկ միտքը, ցնորած չմորած աչքերը խոշոր – խոշոր բացաւ, մատուրներովը դէպի ճակ նայող ոսմանթիք քիթը քերեց:

– Ինչո՞ւ չէք միացեր... – լսաւ, – ինչո՞ւ միութիւն չէք ըներ:

Ազէատալի' Փռազ, ճակատագրակա'ն բառ, որ յետոյ անգադար, դիշեր – ցերեկ, պիտի հնչէր, խօսէր, կոչնակէր իր դատարկ մտքին մէջ, անոր անապատը պիտի լեցնէր իր ձայներով ու արձագանգներով, պիտի մեծնար, ահէր ինքնանոնդ, մխակ զաղափարը պիտի ըլլար իր խելապատակին, մխակ զգացումը իր հոգիին, իր ամբողջ էութիւնը պիտի բռնակալէր սեւեռուն մտածումներու այլամերժ տիրապետումովը, թիապարտի չղթան պիտի ըլլար, որուն իր կեանքը վերջնականապէս պիտի կպուէր, խեղճուկրակ քաչկռտուքով մը: Ահաւո'ր անդունդ, որուն մէջ նայելու երեւոյթը ուներ, որուն մէջ նայելու երեւոյթը ուներ իր ցաւագարի տարօրէն, անկարելի աչքերը, ուր խելքի նաւարեկումներ կային արհաւիրքներու փաթթուած:

(Շար. 54)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆԻՔՆԵՐՈՎ

ՄԻԼԱՆՕ.– Տէր եւ Տիկին Վազգէն Բամպակեան 5000 Ֆր.։

***

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ.– Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէրմանեան եւ Տէր եւ Տիկին Վաչիկ Մակարեան 500 տոլար իրենց չաո սիրելի «Ծառաջ»ի բարգաւաճման։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ։ – Կարապետ Տէրտէրեան Ֆրանսա իր մուտքին (1925 Օգոստոս 11) 75-ամեակին եւ «Ծառաջ»ի նոյն տարեդարձին առթիւ 500 Ֆր.։

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթոր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Ծառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Ծառաջ»ին տարեբախտ Հարոլտ – Բաֆֆի Գաբրիէլեանի եղերական մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակցուհի Տիկին Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահուան առթիւ Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ծակոբ եւ Գալուստ եղբայրներուն եւ ամբ սիրուհի առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին։

***

Ֆրանսայի Շէն Միութիւնը իր բոլոր անդամներու անունով իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր սիրելի ընկերոջ Միութեան նախկին նախագահ՝ Յովհաննէս Գիւլչէհանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր՝ Եղիսաբէթ Գիւլչէհանի մահուան առթիւ։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·45–ին
Պատարագ ժամը 10·30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի։
Ծանօթ. – Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 13, պատարագ ժամը 10–ին։
Ցաւարտ պատարագի Խաղողօրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ծակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔՄԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կը նան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10–ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹՈՇՃԵԱՆ
Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, աւտուօեան ժամը 11–ին, Ս. Ատուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց
Ցաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն։

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՑ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՒԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·969 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.969

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 10/11)

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 10-ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային ակադեմիայի մեծ դահլիճին մէջ գիտաժողով մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սեւրի դաշնագրի ութսունամեակին: Ակադեմական Գոր Բրուտեան կարդացած է վարչապետ Ալեքսանիկ Մարգարեանի ուղերձը՝ ուր ան կ'ողջունէր գիտական պատշաճ մակարդակով դաշնագրի տարեդարձը նշելու նախաձեռնութիւնը:

Իսկոր ելոյթ ունեցողները Սեւրի դաշնագրը բնորոշած են որպէս.– «Մի ուրանձնակի նշանակութիւն ունեցող փաստաթուղթ եւ թէպէտ Հայաստանին վերթերող կէտերը այդպէս էլ իրականութիւն չդարձան, դաշնագիրը եզակի դիւանագիտական յաջողութիւն էր Հայաստանի համար»:

«Նախիջեւան» Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեանի կարծիքով, դաշնագրի Հայաստանին վերաբերող կէտերու անտեսումը Թուրքերու եւ Իոլչեւիկներու դաղնի բանակցութիւններու արդիւնք էր, որ յանգեցաւ 1923-ի Լոզանի դաշնագրին, ուր Հայաստանի վերաբերող կէտերը ընդհանրապէս չեղեալ համարուեցան:

Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկի տնօրէն՝ տոքթոր – փրոֆէսէօր Նիկոլայ Յովհաննիսեանի խօսքերով, Սեւրի դաշնագրով կ'ամրապնդուէր Հայաստանի համար շատ կարեւոր երեք կէտ՝ պաշտօնապէս կը վերնար օսմանեան կայսրութիւնը, որու հետեւանքով անկախութիւն ստացան արաբական աշխարհի լայն տարածքը, որ պէտք է անուներ Հայաստանին. Թրքական չորս վիլայէթներ (Էրզրում, Վան, Պիթլիս եւ Տիարպէքըր) ինչ որ Հայաստանին ելք կ'ապահովէր Սեւ ծով: Եւ երրորդ կէտը, նախատեսուէր քրտական պետութեան հիմնումը, ինչ որ Ն. Յովհաննիսեանի խօսքերով, նոյնպէս ձեռնտու էր Հայաստանին:

Վերջաւորութեան, գիտաժողովի մասնակիցներուն ներկայացուած է.– «Հայրենիք – Սեւրեան» համագործակցութիւնը համակարդող Կոմիտէի յայտարարութիւնը: Կոմիտէն Հայրենակցական Միութիւններու հետ կը դանէ որ Սեւրի պայմագրի համապատասխան դրոյթները անյապաժեշտ է դարձնել անժամանցելի Հայ Դատը հետապնդելու միջոց՝ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը անգամ մը եւս սեւեռելու այդ փաստաթուղթի մէջ արձանագրուած Հայոց պատմական արդարացի իրաւունքները վերահաստատելու եւ Օսմանեան կայսրութեան կատարած ցեղասպանութիւնը դատապարտելու:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 10-ին, իր հերթական նիստի ընթացքին, կառավարութիւնը փոփոխութիւն կատարած է «Արմէնփրէս»ի վերթերող 1998 Յունուար 22-ին ընդունուած որոշումին մէջ: Այդ թուականին, կառավարութիւնը հաստատած էր «Արմէնփրէս» պետական փակ բաժնետիրական կանոնագրութիւնը եւ բաժնետէրերու խորհուրդի հինգ հոգիանոց կազմը: Բաժնետէրերու Խորհուրդի նախկին անդամները զանազան պատճառներով ի վիճակի չէին այլեւս դործելու այդ դործով, ինչ որ նկատի առնելով տեղեկատուութեան եւ դրահրատարակչութեան վարչութիւնը 2000-ի ճմրան, վարչարութեան վաւերացման էր ներկայացուցած Խորհուրդի կազմաւորման նոր սկզբունքը, ըստ որուն «Արմէնփրէս»ի բաժնետէրերու Խորհուրդի անդամները կը նշանակուին ի պաշտօնէ: Սակայն, այս որոշումն ալ չէ հաստատուած:

Օգոստոս 10-ին, կառավարութեան կատարած փոփոխութեամբ Արմէնփրէս Պետական փակ բաժնետէրերու խորհուրդի անդամները կը նշանակուին Հայաստանի նախագահին, Ա.Ժ-ի, կառավարութեան մամուլի ծառայութիւններու դեկավարները եւ տեղեկատուութեան եւ դրահրատարակչութեան վարչութեան պետին կողմէ, ի պաշտօնէ (4 անդամ): Որոշումը պէտք է վաւերացուի նախագահին կողմէ:

«Արմէնփրէս» տարի մըն է կը գործէ առանց դործադիր տնօրէնի:

*
**

ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Սիտնէյի օղիմպիականներուն կը մասնակցի Հայաստանի հաւաքականն ալ: Երկրին Օղիմպիական Կոմիտէն որոշած է

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԷ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մնայուն իր ներկայացուցիչին լիազօրութիւնը տուած է ստորագրելու երկու համաձայնութիւն զորս կը խուսափէր ստորագրելէ ասկէ քանի երեք տասնամեակ է վեր: Անոնց առաջինը կը վերաբերի անհատական ու քաղաքական, երկրորդը՝ մտաւորական, ընկերային ու մշակութային իրաւունքներու: Թուրքիոյ խուսափումին պատճառը այն էր որ առաջինը բոլոր ժողովուրդներուն համար ինքնորոշման իրաւունքը կը ճանչնայ, ինչ որ իրեն լուրջ դլխուոյաւ կրնար պատճառել, նկատի առած ցեղային կազմաւորումի պատկերը: Թուրքիա ստորագրելով այդ համաձայնութիւնը, վերնայ պաշտօնապէս ընդունելու դիրքին մէջ գտնուիլ Քիւրտերու մշակութային իրաւունքները: Անով, կարելի կ'ըլլայ նաեւ ասկէ ետք հաւաքական դիմում ներկայացնել Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանին:

Բ. համաձայնութիւնը տեղ կուտայ չարք մը իրաւունքներու, ինչպէս՝ ապրելու, առողջապահական ծառայութիւններէ օդտուելու, կրթական, մտածումի ու արտայայտութեան, անկոդմնակալ դատավարութեան, սեռնիքա հիմնելու եւ այլ իրաւունքներ: Այդ մարդերը ենթակայ պիտի ըլլան Եւրոպական Միութեան դէտերու հակակշռին: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ամէն վերապահութիւն մէկդի դրած է, տեսնելով որ Իրաքի, Իրանի, Լիբիոյ նման մարդկային իրաւունքներու մարդին մէջ աւելի խոցելի երկիրներ ստորագրած են վերոյիշեալ համաձայնութիւնները, բայց նկատելի պարտաւորութիւններու դէմ յանդիման չեն մնացած:

Ա.ՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՅ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի եւ երեքշաբթի, Օգոստոս 14-ին եւ 15-ին (Օգոստոս 15-ի եւ 16-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի Օգոստոս 17:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՕԳՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՊԻԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութեան երկու թեկնածուներուն ընտրած օգնականներէն ամէնէն աւելի գոհ մնացողները Թուրքիան է: Պուշի կողմէ Տ. Շէնէյի, իսկ Սլ Կորի կողմէ Ճ. Լիպէրմանի ընտրութեան վաղորդայնին Թուրք մամուլը տեղ տուած է Հայերու դժգոհութեան: ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւններու մէջացեալ մարմնի նախագահ Ա. Համբարեանի արժեւորումը տեղ գտած է լրատուութեան մէջ. ան ըսած է թէ դատելով իրենց ընտրած օգնականներէն; ակնարկ է որ երկու թեկնածուներէն ո՛ր մէկին ալ ընտրուի, Հայկական հարցին զօրակցութիւն կարելի չէ յուսալ:

Տ. Շէնէյ ներկայացուցիչներու Ժողովի անդամակցութեան 1980-ական տարիներէն դէմ քուէարկած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւերուն, իսկ 1989 – 1993 չրջանին երբ Պաշտպանութեան նախարար եղած է, զօրավիդ կանդնած է Թուրքիոյ դինամթերքի տալու ծրադիրներու: Իսկ յետագային ամէն առիթով Ազրբեջանի ի նպաստ դիրք բռնած է:

Ինչ կը վերաբերի Ճ. Լիպէրմանի, ան Գոնէքթիքըթի ներկայուցչական է, 1990ին նոյնպէս դէմ քուէարկած է ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւին: Քանի մը առիթներով Ծերակոյտին մէջ հայանպատակ արտայայտութիւններ ունեցած ըլլալով հանդերձ, ճակատադրական քուէարկութիւններու ընթացքին միշտ Թուրքիոյ նպաստաւոր դիրք բռնած է: Ատոր որպէս օրինակ կը յիշուի 1995-ին Ծերակոյտի օրակարդին բերուած բանաձեւ մը որ կ'առաջարկէր սահմանափակել Թուրքիոյ տրուած զինամթերքին քանակը. այդ բանաձեւին Լիպէրման դէմ քուէարկած էր:

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԳՈՀ Է ԲԱՆԱԿԷՆ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Սարգսեան յայտարարած է թէ երկրին բանակին մարտունակութեան աստիճանը չատ բարեյաուսած է, համեմատած վերջին տարիներուն: Ան նաեւ պընդած է թէ բանակին կարդապահութիւնը անթերի է, հակառակ վերջերս պատահած ծանօթ միջադէպին որուն ընթացքին երեք դասալիքներ ուղի հոդի սպաննելէն: Լրատու աղբիւրը չէ նշած թէ նախարարը ի՛նչպէս կը բացատրէ խաղաղութեան աւեն բանակի ծառայութեան ընթացքին զոհուած երիտասարդներուն պարադաները, երբ յատկապէս անոնց մայրերուն պոռթկումի ցոյցը վերջին օրերուն դլխաղերու յաղթականներուն դրամական պարգեւներ տալ: Ոսկէ մետալի արժանացողները կը ստանան 40-ական, արծաթէ մետալակիրները 30-ական, իսկ պրոնզէ մետալ ստացողները 20-ական հազար տոլար:

(Շար.ը Դ· էջ)

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԿ

ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ
ՓԱՐԻԶ

Ազնուափայլ Տիկին
Արփիկ Միսաքեան,

Կը չնորհաւորեմ «ՅԱՌԱՋ»-ի 75-ամեայ պատմական անցեալը, որուն մէջ Ձեր պատուական աշխատակիցները անուրանալի ներդրումները ունին:

Հայ լեզուի նահանջի այս չրջանին հետաքրքրութիւն է հայատառ օրաթերթ հրատարակել, կը կարօտի մեծ զոհողութեան եւ տառապանքի, ի պաշտպանութիւն յանուն մեծասքանչ լեզուի, ուրիչ խօսքով ճըշմարիտ «նահատակութիւն» է Ձեր իսկ բառերով:

Անձնապէս կը մտածեմ, թէ ներկայ նահանջը կարելի չէ միայն մեր ապրած պայմաններուն վերագրել, այլ անհրաժեշտ է ընդունիլ նաեւ, որ լեզուն ապրեցնելու մեր ալ ներդրումները անբաւարար եղած են, անկազմակերպ, տկար ու անհոգ: Մաղթենք, որ գոնէ անդրադարձ մը տեղի ունենայ այս հարցին չուրջ եւ ինքնաքննադատութիւնը չվախցնէ մեզ:

Յամենայն դէպս Ձեզի եւ Ձեր բոլոր դործակիցներուն կը մաղթեմ քաջառողջութիւն, համբերութիւն, եւ անսասանութիւն: Դեռ երկար տարիներ «ՅԱՌԱՋ»ը կարդալու հնարաւորութիւն ունենալու յոյսով:

Մնամ Ազօթարար՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՐՃԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Գերմանիոյ
Քէօլն, Օգոստոս 4

*
**

Ազնուափայլ
Տիկին Միսաքեան,

Երեք քառորդ դարեր անցան, երբ թարի հոդի մը, լուսաւոր միտք մը, եւ ազգային չիզով օժտուած Անձնուիր Մտաւորական մը ունեցեր է սրբագան տեսիլքը՝ պրելու ամէն օր «նամակ» մը եւ սիրտը բանալու սեւ օրերու «մնացորդաց» եւ սփիւռքի իր հարազատներուն առջեւ:

Այո, «Յառաջ»ը նամակ մըն է, որ կը մտնէ բազմաթիւ հայ օճախներէն ներս, տարիներ եւ տարիներ չարունակ, եւ իրագեկ կը դարձնէ ամէն մէկս հայրենիքի թէ սփիւռքի մեր ժողովուրդի ընկերային, քաղաքական, մշակութային իրադարձութիւններուն եւ ոգեղէն ապրումներուն:

Ձերմակս կը չնորհաւորեմ Ձեզի ոչ միայն «Յառաջ»ի 75, այլ նաեւ Ձեր աւելի քան 40-ամեայ դործունէութեան առիթով, սիրելի Տիկին Միսաքեան, յատկապէս այն ճգմարտութեան համար թէ՝ երբ այսօր հրապարակը ողողուած է ինքնասէր, պատեհապաչտ, կեղծ հերոսներով, դուք հաւատարիմ մնալով «Յառաջ»ի հիմնադիրը՝ Ձեր հօր «ուխտ»ին եւ «հաւատամք»ին, պահելով Ձեր մէջ իրմէ ժառանգած ազդային չիզը, յամառօրէն կը չարունակէք Ձեր ճանապարհը, հակառակ բազմաթիւ եւ բազմատեսակ դժուարութեանց, հասցնելու՝ ամէն օր անխափան, այդքան վարձ սակայն բովանդակալից «Նամակ»ը մեր հարազատներուն եւ անոնց հոդիներուն մէջ պահելու համար մեսրոպեան մաքրամաքուր չունչը:

Սիրով՝
ՄԱՍԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆ
Ղեկավար՝ Սահակ – Մեսրոպ
Երգչախումբի
Մարսէյլ, Օգոստոս 10

ՔԱԼԵՒՏՈՍՔՈՓ

արուեստաւէրի մը օրագրեն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարթինյի՝ փոքր գիւղաքաղաք ժընեւի մօտիկ, հեռուհեռէ կ'երեւ ու կարեւորութիւն առացած է Փիէռ Ճխանատա հիմնարկին չնորհիւ որ տարիներէ ի վեր պատուանշան ցուցահանդէսներ կը կազմակերպէ։

Տրկա, Մանէ, Կոկէն՝ եւ այս տարի ա՛լ Քանտինսքի ու Վան Կոկ։ Մանրակերկիտ փնտռտուքի արդիւնք, Վան Կոկի սոյն ցուցահանդէսը տեղ կուտայ նկարիչին ցանցառ տեսնուած պատառաներուն ու անձնական հաւաքածոներու մէջ քնացած նրբին գծագրութիւններու։

Յետահայեաց իմ այս չորրորդ Վան Կոկը գուցէ նուազ ուժեղ ըլլայ տարողութեամբ, քանի կը պակսին հոն ծանօթ իր գլուխ գործոցները, բայց որքան հոգեպարար իր տեսակարար նորութիւններով։

Հոս կ'արժէ յիշել ցուցահանդէսին պատրաստութեան մասնակցող ընդհանուր վերահսկիչին առաջնակարգ դերը։ Աւ-զարեւ Ռոնալտ Փիքմանս տարիներէ ի վեր կը գնէ նկարիչին ամէն մէկ գործը ու անոր ակամայ կապերը Վենսանի տօօրեային հետ։ Եւ ո՞վ չ'է լսած անոր առասպելային կեանքին մասին, բայց կ'արժէ վերյիշել։

Ծնած անցեալ դարուան կիսուն, ապրած երեսունըեօթը տարի, նկարած վերջին իր տասը տարիներու ընթացքին չուրջ ինը հարիւր իւղանկարչական պատառներ ու պատկերած հազար հարիւր գծագրութիւններ։ Սիրահարած պռոնիկի մը։ Մէկ իւղանկարչ ու մէկ գծագրութիւն միայն ծախած։ մէկ անձնական ցուցահանդէս սարքած։ Վերջաւորութեան մօտ գրեթէ խեղդարած ու անձնատան ըլլալէ երկու օր առաջ ալ ձախ ականջը կտրած։

Վերջ առաջին արարին։

Երկրորդը կը սկսի մօտաւորապէս հարիւր տարի ետք։

Դժուար պիտի ըլլար ճշդիւտօրէն արժեւորել իր չորս հարիւր ֆրանքի ծախած առաջին եւ վերջին պատառաին այսօրւան գինը, բայց իր յայտնի բարեկամը բժիշկ Կաչէի դիմանկարը Սոթպի առուծախի տան կողմէ օրերս գնահատուած էր իննիսուն միլիոն տոլարի։

Աւելորդ է՞ հարց տալ՝ ինչո՞ւ այս ժամանակաւոր անիմաստ անտեսումը խանդարող ու խրտչեցնող իր արուեստին։

Ու կը հասնինք երրորդ եւ վերջին արարին։

Վենսան Վան Կոկի ինքնատպութեան բուն գաղտնիքը։

Մեր տան պատերը զարդարուած էին մօրս ձեռամբ ամաթերթերու կաղանդի բայաւոյի թիւերէն ապահովուած գունաւոր վերարտադրութիւններով, դեղեցկորէն չրջանակուած։

Հինգ տարու, չէի կրնար անչուշտ զանազանել իւղանկարչ մը իր վերարտադրութենէն։ Սիրել սկսայ նկարչութիւնը այդ տարիներէն։ Կային չարուած պատերուն վրայ գանազան նկարիչներ։ Առաջին սէրերս եղան Վան Կոկ եւ Մանէ։ «Զիթենիները» ու «կեռաս ուտող տղան»։ Եւ ի՛նչ ուրախութիւն էր ու հոգեկան տեսակ մը մեղմընթաց հրճուանք գանոնք իսկապէս վայելել՝ առաջինը Ամաթերտամ, երկրորդը Լիզոն՝ չուրջ չխուն տարիներ ետք։

Չէ կարելի չնորհակալ չըլլալ բոլոր անոնց որոնք մեզ կ'առաջնորդեն երբեմն դիպուածով արուեստին առաջին սէրը։

Ներքնապէս յիշեցի այս դրուագը, պըտրակելով ալ ու ձախ սկիզբը, գրեթէ անտարբեր եւ անուշադիր, երբ ներս մտաւ հիմնարկէն։ Մտաբերելով ու հետզհետէ բաղդատութիւններ փնտռելով տեսած նախորդներուս հետ։ Ո՞ր գործերն էին զիս աւելի հետաքրքրող, ինչո՞ւ այս մէկը գլուխ գործոցի կարգին կրնար դասուիլ։

Ցուցահանդէսի մը մուտքը խճողուած բազմութեամբ, չի թոյլատրեր արագ անմիջական մտամփոփում։ Երկար մնալ՝ առանձինն։ Կրկին կրկին վերադառնալ նոյն նկարին՝ լաւ մը յագեցնալ։ Այդպէսով կրնաս ճամբորդել իր հետ, հետեւորդը կ'ըլլաս։ Վերլուծել չնաշխով իր վրձինի նախնական հարուածներուն կրքոտութիւը։ Անլծորդելի մասերը, կազմուածքը նկարին հասկնալու չնչով։ Այդպէսով կը տեսնես Զիթենիներու չարքին մէջ դողահար տերեւներուն մոլեգին յաճախումը, եւ անոնց տուած սարսուռը ու պատառին վրայ յատուկ բերած ալեկոծումը։

Հո՛դ, այդ կէտին մոռնալ նկարիչը։ Զգալ նկարչութիւնը։

Միւս կողմէ՝ վենսան Վան Կոկի արկածալից ողբալի կեանքն ու առնչին չճանչցուած ըլլալու մասամբ միայն իրաւ պատմութիւնը, – քանի որ ո՛չ միայն բարեկամացած էր իր ժամանակակից նկարիչներուն հետ, ինչպէս՝ Սէօռա, Կոկէն, Սինեաք, Փիսառօ, ա՛լ նաեւ մեծապէս գնահատուած անոնցմէ–, նաեւ գործերուն այսօրուան աստղաբաշխական թըւանշաններ յիշեցնող արժէքները ու վերջապէս խելագարած ըլլալու պարագան, մոռցնել կուտան յաճախ անոր արուեստին բուն նախնական յատկութիւններն ու ինքնատիպ նորօրինակ ոճը։

Գործածած է երբեմն կիսաւուր յատուկ նկարչական վրձնաճեւեր, լայն բացած արտայայտչական զանազան դպրոցներու ուղին. մինչեւ իսկ վերացական արտայայտապաշտութեան առաջնորդող օղակները որոնելով։

Եւ ինձ համար անընդունելի կը մնայ բոլորովին խելագարած ըլլալու պարագան, որովհետեւ դժուար է երեւակայել աւելի լուսամիտ անձ իր վերջին օրերու պատառներուն դիմաց։

Կամովին վերջակէտ մը դնել ուզած ըլլար կարծէք իր արուեստին հզօր անդիմադրելի հոսքին։ Իր իսկ կեանքին դիմաց։

Աւրդի նկարչութեան ճամբան հարթող անմահ նկարիչին այս վերջին ցուցահանդէսը յայտնի կամքով տեղ տուած է որոշ ստեղծագործութիւններու, մանաւանդ իր աշխատութեան կամ կեցութեան զանազան վայրերու բնանկարներով։

Վերջին գործերը, ինչպէս 1888–ի «Ծաղկած Ծիրանիները», կամ 1889–ի «Զիթենիները» կեանքին վերջին երկու տարիներուն պատուղ, չատ հեռու են անհատասակ բակչեի մը վրձինով յղացուած ըլլալէ։

Վենսան Վան Կոկ՝ Ռամպրանտի, ըստնութեան ու վառ գոյներու սիրահար, բացած է իր վերջին գործերով, լոկ իրաւին փնտռտուքով ու իր չափազանցեալ ինքնութիւնը զրօսմելով կատւին, թուականէն տասը տարի առաջ քաններորդ դարը։ Կռահելով կարծես հոգեվիճակն ու վախճանը անոր։

Կամովին յանձնուած արուեստին յափշտակիչ ճիրաններուն՝ կը մնայ արդի արուեստին ռահվիրաններուն կարգին՝ ամենաուսաւոր խենթը։

Եւ ի՞նչն է որ անոր յոյսն ու լոյսը, կանաչն ու կարմիրը տարբեր են միւսներէն։ Տարբեր չըլլան գուցէ, ա՛յլ ինչն իսկ են բացարձակ չռայլութեամբ։ Մըննացեալը բացատրութեան կարօտ չէ բառերով։ Ներկայ է՝ ակնթարթին կը զգաս ներքնապէս։

Հանճարեղ նկարիչին ճնշիչ լուսեղէն ուժն է ա՛յդ։ Երբեմն կուրցնող։

Անցո՛րդ, եթէ ճամբադ անցնի Մարթինյի կոչուած դիւղաքաղաքէն, դիտցի՛ր, նկարահանդէս կայ։ Մի ոմն Վենսան տեղաւորուած է հոն, ու հինգ ամիսներ ամբողջ ցուցադրէ պիտի իր պատառներն ու գծագրութիւններդ։ Գնա՛ տե՛ս իր «Զիթենիները»։ Տեսնել դանոնք պիտի պարուրէ հոգիդ ոչ միայն քնութեան հրաշալիքով այլ նաեւ հաչտեցնէ քեզ մարտաչունչ մարդկութեան հետ, ի տես ձիթենիներու որոնց ճիւղերը դիւրակընդխառն, հովին յանձնուած տերեւներուն համբոյրը կը դիտեն։

Օգոստոս 1, 2000
Լոճառնիս

Ծ. Գ. – Վաղը դիշեր կը սկսի Լո-

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎԵԼՈՒ ՈՒ ՓՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Ենթադրենք որ քանի մը ընտանիքներ բարեկամական հաւաքոյթ մը դումարեն երբեմն մէկուն բնակարանին մէջ։ Ինչպէս հոսկէ հոնկէ, կը խօսին քաղաքական կամ ընկերային վերջին անցուդարձերէ։ Եթէ ներկաներուն մէջ կայ պատեհապէտ մը, կամ հանրային գործիչ մը, կամ գրագէտ մը որ յայտնի ելոյթ ունեցած է այդ օրերուն, ներկաները մէկը կընայ դովասանքով խօսիլ անոր յաջողութեան մասին, կը չնորհաւորէ, իրարհասիչ արտայայտութիւններ կ'ունենայ։

Այս խօսակցութիւնը կը պատահի այդ տան մէջ եւ դովասանքն ալ հոն կը մնայ։ Տան պատերէն դուրս չելլեր։ Այդ տան սակէտէն, կատարուած այդ դովասանքը պատասխանատուութիւններ չի բերեր դովեսը ընող անձին ուսերուն, ձիշդ կամ սխալ, դովասանքին բովանդակութիւնը ընտանեկան խօսակցութեան մը չրջագծով աւէն օր կատարուած անձերու անպատասխանատու չաղակրատութիւններէ անդին չերթար։

Բայց նոյն անձը եթէ նոյն այրուեստագէտին մասին նոյն դովասանքը ընէ քիմ մը, կամ թերթի մը սիւնակներէ կամ ճարտասփիւռէն կամ հեռատեսիլէն, պարագային դովքը պիտի դառնայ ան պատասխանատու եւ պիտի պտնէ աւելին արձագանգ։

Հանրային ամէն դովասանք վտանգաւոր չատ բան ունի այդ դովասանքը ընծային համար։ Այդ դովասանքը երբեք վտանգաւոր պիտի չըլլար, եթէ հարցը սկսէր ու վերջանար դովասանքը ընդունողին միջեւ։ Սակայն դոհ պիտի ըլլար դիմացինին մասին իր ունեցած լաւ արտայայտութիւնէն, երկրորդն ալ դոհ պիտի ըլլար իր մասին արտասանուած լաւ բաներէն։ Բայց այդքանով չի վերջանար, որովհետեւ դովասանքը հանրային դովասանք է եւ ինչպէս ուրիշ հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդոց կողմէ ալ։ Արդէն հանրային գործիչ մը վասանքին բուն նպատակը ա՛յդ է։ գործիչ քէն տեղեակ պահել ո՛չ միայն դովեսը արժանացած մարդը, այլ նաեւ միւս հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդիկը որոնց կը լսեն այդ դովքը։

Աւրդ՝ կրնանք վստահ ըլլալ որ այդ դովասանքը ընդ ինքնութիւններուն եւ հակամարտութեան ծանօթանալու ոգի ցանկութիւնը չոգւոյ մէջ կը զարգացնէ։

Վարչութեան եւ Հայաստանի լուսաւորութեան մասին էլ համացանցին էջերուն վրայ կարդացած ոչինչ չատող եւ առանց տրամաբանական կառուցուածքի տեղեկատուութիւն է հաղորդում։ Մխակ հաճելի պահը (որը այդ էջերում եւս կրկնւում է) եղուարդ Մխիթարեանի գունաւոր եւ ժպտացող (սեմ սխալւում) լուսանկարն է։

Լ. ԱԽԱԳՅԱՆ

«Ազատօտ»
Օգոստոս 3

մէկը գլուխ գործոցի կարգին կրնար դասուիլ։

Ցուցահանդէսի մը մուտքը խճողուած բազմութեամբ, չի թոյլատրեր արագ անմիջական մտամփոփում։ Երկար մնալ՝ առանձինն։ Կրկին կրկին վերադառնալ նոյն նկարին՝ լաւ մը յագեցնալ։ Այդպէսով կրնաս ճամբորդել իր հետ, հետեւորդը կ'ըլլաս։ Վերլուծել չնաշխով իր վրձինի նախնական հարուածներուն կրքոտութիւը։ Անլծորդելի մասերը, կազմուածքը նկարին հասկնալու չնչով։ Այդպէսով կը տեսնես Զիթենիներու չարքին մէջ դողահար տերեւներուն մոլեգին յաճախումը, եւ անոնց տուած սարսուռը ու պատառին վրայ յատուկ բերած ալեկոծումը։

Հո՛դ, այդ կէտին մոռնալ նկարիչը։ Զգալ նկարչութիւնը։

Միւս կողմէ՝ վենսան Վան Կոկի արկածալից ողբալի կեանքն ու առնչին չճանչցուած ըլլալու մասամբ միայն իրաւ պատմութիւնը, – քանի որ ո՛չ միայն բարեկամացած էր իր ժամանակակից նկարիչներուն հետ, ինչպէս՝ Սէօռա, Կոկէն, Սինեաք, Փիսառօ, ա՛յլ նաեւ մեծապէս գնահատուած անոնցմէ–, նաեւ գործերուն այսօրուան աստղաբաշխական թըւանշաններ յիշեցնող արժէքները ու վերջապէս խելագարած ըլլալու պարագան, մոռցնել կուտան յաճախ անոր արուեստին բուն նախնական յատկութիւններն ու ինքնատիպ նորօրինակ ոճը։

Գործածած է երբեմն կիսաւուր յատուկ նկարչական վրձնաճեւեր, լայն բացած արտայայտչական զանազան դպրոցներու ուղին. մինչեւ իսկ վերացական արտայայտապաշտութեան առաջնորդող օղակները որոնելով։

Եւ ինձ համար անընդունելի կը մնայ բոլորովին խելագարած ըլլալու պարագան, որովհետեւ դժուար է երեւակայել աւելի լուսամիտ անձ իր վերջին օրերու պատառներուն դիմաց։

Կամովին վերջակէտ մը դնել ուզած ըլլար կարծէք իր արուեստին հզօր անդիմադրելի հոսքին։ Իր իսկ կեանքին դիմաց։

Աւրդի նկարչութեան ճամբան հարթող անմահ նկարիչին այս վերջին ցուցահանդէսը յայտնի կամքով տեղ տուած է որոշ ստեղծագործութիւններու, մանաւանդ իր աշխատութեան կամ կեցութեան զանազան վայրերու բնանկարներով։

Վերջին գործերը, ինչպէս 1888–ի «Ծաղկած Ծիրանիները», կամ 1889–ի «Զիթենիները» կեանքին վերջին երկու տարիներուն պատուղ, չատ հեռու են անհատասակ բակչեի մը վրձինով յղացուած ըլլալէ։

Վենսան Վան Կոկ՝ Ռամպրանտի, ըստնութեան ու վառ գոյներու սիրահար, բացած է իր վերջին գործերով, լոկ իրաւին փնտռտուքով ու իր չափազանցեալ ինքնութիւնը զրօսմելով կատւին, թուականէն տասը տարի առաջ քաններորդ դարը։ Կռահելով կարծես հոգեվիճակն ու վախճանը անոր։

Կամովին յանձնուած արուեստին յափշտակիչ ճիրաններուն՝ կը մնայ արդի արուեստին ռահվիրաններուն կարգին՝ ամենաուսաւոր խենթը։

Եւ ի՞նչն է որ անոր յոյսն ու լոյսը, կանաչն ու կարմիրը տարբեր են միւսներէն։ Տարբեր չըլլան գուցէ, ա՛յլ ինչն իսկ են բացարձակ չռայլութեամբ։ Մըննացեալը բացատրութեան կարօտ չէ բառերով։ Ներկայ է՝ ակնթարթին կը զգաս ներքնապէս։

Հանճարեղ նկարիչին ճնշիչ լուսեղէն ուժն է ա՛յդ։ Երբեմն կուրցնող։

Անցո՛րդ, եթէ ճամբադ անցնի Մարթինյի կոչուած դիւղաքաղաքէն, դիտցի՛ր, նկարահանդէս կայ։ Մի ոմն Վենսան տեղաւորուած է հոն, ու հինգ ամիսներ ամբողջ ցուցադրէ պիտի իր պատառներն ու գծագրութիւններդ։ Գնա՛ տե՛ս իր «Զիթենիները»։ Տեսնել դանոնք պիտի պարուրէ հոգիդ ոչ միայն քնութեան հրաշալիքով այլ նաեւ հաչտեցնէ քեզ մարտաչունչ մարդկութեան հետ, ի տես ձիթենիներու որոնց ճիւղերը դիւրակընդխառն, հովին յանձնուած տերեւներուն համբոյրը կը դիտեն։

Օգոստոս 1, 2000
Լոճառնիս

Ծ. Գ. – Վաղը դիշեր կը սկսի Լո-

ՎԱՅ, ՎԱՅ, ՎԱՅ

Դեռեւս ամիսներ առաջ ՀՀ կառավարութեան առընթեր տեղեկատուութեան եւ զրաղցատարակչութեան վարչութեան պետի տեղակալ Արայիկ Մանուկեանից տեղեկացել էինք, որ վարչութիւնն համացանցում բացելու է Հայաստանի պատմութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, կառավարման հիմնարկների էջ, ուր ամփոփ, բայց ամբողջական ներկայացուելու են վերոնչեալ ոլորտներն ու Հայաստանի լրատուիւռների մասին տպաւորիչ տեղեկութիւն։

Համացանցի էջի մասին մեր զրոյցն արդէն իր թարմութիւնը կորցրել էր, երբ տեղեկացայ, որ էջն արդէն բաց է։ Մամուլում այդ մասին յայտնել էր վարչութեան նեղկայես պետ Եդուարդ Միլիտոնեանը։ Առանց ժամանակ կորցնելու եւ անկեղծ հետաքրքրութեամբ բացեցինք համացանցի www.info.com հասցէն։

Բաւական հետաքրքիր տեսականի էր ընտրուած՝ հայ ժողովրդի կեանքն ու մշակոյթը օտարին ներկայացնելու համար՝ մշակոյթ, Ղարաբաղի հակամարտութիւն, քրիստոնէութիւն, տնտեսութիւն, պատմութիւն, մայրաքաղաք, խորհրդարան, կառավարութիւն, նախագահ։

Առանց տատանուելու՝ անմիջապէս բացեցի «Նախագահ» էջը. համակարդչի պատասխան նայում էր ՀՀ նախագահի կիսաժպտուն դէմքը։ Նրա ընտանեկան երեք լուսանկարներն ու ընտանիքի անդամների մասին տեղեկութիւնները հասկացնել էին տալիս, որ Ռ. Քոչարեանը իսկական հայկական օջախի հայր է։

Նախագահի աշխատակազմի ողջ ցանկը առանձնապէս հետաքրքիր չէր, ուղղակի ուշադրաւ էր, որ Ալիկ Յարութիւնեանի անուն – ազգանունը կարմիր էր (ի տարբերութիւն միւս սեւատառերի)։

«Մշակոյթ» էջը բացելու բոլոր փորձերս դատապարտուած էին ձախողման, քանի որ տիմար համակարդիչը ոչ մի կերպ չէր ընկալում, որ մենք 5000–ամեայ պատմութիւն, հետեւաբար, նաեւ մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ ենք։ Գրաքննութիւնն ու տեղեկատուութիւնը կարգաւորող վարչութիւնն առայժմ նպատակայարմար չէր գտել զոնէ մի տողով հասկացնել տալ օտարներին, թէ մենք քիչ ենք, տակայն մեզ «հա՛յ («հ»–ն մեծատառ) են ասում»։

Ալբերտ Բազէեանի անունից վիրաւորւածութիւն եմ յայտնում նաեւ այն կապակցութեամբ, որ «Մայրաքաղաք» էջը նոյնպէս չէր բացւում, որովհետեւ ոչ մի տեղեկութիւն Երեւան զարձած իմ էրեբունու մասին չկար։

«Հայաստանի նոր պատմութիւն» էջը նոյնպէս դատարկ էր եւ հետեւաբար որեւէ պատկերացում տալ եւս չէր կարող։ Այլ բան է, որ «Քրիստոնէութիւն» եւ «Պատմութիւն» էջերի նիւթերը քաղցրակապէս նոյնն էին։

Ոչ մի կերպ չէր բացւում նաեւ «Կառավարութիւն» էջը (տա, Թերեւս, համակարդչի միակ տրամաբանական գործողութիւնն էր), տակայն հետաքրքրասէրներին զդուշացւում էր, որ էջն, այնուամենայնիւ, լինելու է։

«Բարի գալուստ Հայաստանի Խորհրդարան»։ Այսպէս բացւում էր «Խորհրդարան» էջը։ Զգիտես ինչու, անմիջապէս Նայիրի Յունանեանին յիշեցի։ «Տրանսեուքիւն» էջը բացելիս միանգամից մտնում ես «Կառավարութիւն», որն, ինչպէս առացինք, դատարկ է։ Թէեւ Ղարաբաղի հարցի չուրջ ծաւալուն տեղեկութիւն կար, տակայն միեւնոյն նկարն այնքան յաճախակի էր յայտնւում պատասխրին, որ կենտրոնանում էիր այդ մանրամասնութեան վրայ։ Ներկայացուած էր Ղարաբաղի ամբողջ պատմութիւնը, սկսած Ուրարտուից մինչեւ մեր օրերը։ Ինչպէս ասում են, ամէն ինչ կայ, միայն ոչ ինչ չկայ։

Ինձ հետաքրքրեց, թէ ինչպէս է ներկայացուած Ղարաբաղի հակամարտութիւնը։ Ինչպէս եւ սպասում էի, ամէն ինչ ներկայացուած էր ճիշդ, ինչպէս մենք գիտենք։ Ադրբեջանի կողմից ոչ մի ակնարկ, որ նա ինչ–որ կերպ մասնակցում է հակամարտութեան կարգաւորմանը։ Ամէն ինչ ներկայացուած էր այնպէս, որ Ղարաբաղի հարցում միակ կողմը, որ ինչ–որ կերպ խոչընդոտում է խաղաղութեան գործընթացին, Հայաստանն է։

Ինչպէս ասացի, ամէն ինչ ճիշդ է, բայց ինչպէ՞ս ներկայացուած։ Ինչպէ՞ս կարող է օտարը հասկանալ, թէ ինչու Ղարաբաղի հարցում Հայաստանը չի կարող զիջել։ Ինչպէ՞ս կարող է օտարը հասկանալ, թէ ինչու Ղարաբաղի հարցում Հայաստանը չի կարող զիջել։ Ինչպէ՞ս կարող է օտարը հասկանալ, թէ ինչու Ղարաբաղի հարցում Հայաստանը չի կարող զիջել։

*

ՄԵՄԼՈՒՔ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ՝ ՅԱԿՈԲ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱԶԱԿԻՑԸ՝ ՅԱԿՈԲ

Ալի Բէկ, այսպէսով, իր կողքին ունենալով Ապու Զահապը, Ժէ. դարու կէսերուն յաջողեցաւ Եգիպտոսի ամէնէն հզօր ինակաւոր ուժը դառնալ եւ իր հանգամանքը ճանչցնել տալով՝ օրինական կերպով գործելու հնարաւորութիւն ստացաւ:

Ալի Բէկ ծանօթ էր նաեւ Ալի Քապիր (մեծ) անունով. ան Հայաստանի Ամասիա քաղաքէն յոյն քահանայի մը զաւակն էր, որ մանկութեան Եգիպտոս գերի տարուելով իսլամացուած էր, բանակին մէջ ծառայութեան մտած, եւ շնորհիւ իր քաջութեան, խելացութեան եւ վարպետական բարձր արժանիքներուն, յաջողած էր բարձր դիրքերու հասնիլ՝ արժանաւորով պուլուտ գափան տիտղոսին:

Ալի Բէկի գլխաւոր աջակիցը Յակոբ անունով հայ մըն էր, որ հաւանաբար անոր մօտ ծառայութեան մտած եւ անոր վստահութիւնը շահած էր: Թէեւ անոր մասին հաւաստի տեղեկութիւններ կը պակսին, սակայն յստակ է, որ ան երեւելի եւ ազդեցիկ մէկը եղած է:

Յիշենք, որ այս ժամանակ Եգիպտոսի մէջ փոքրաթիւ Հայեր կը բնակէին. հակառակ իրենց փոքր թիւին, անոնք որոշ ուժ ու հեղինակութիւն կը ներկայացնէին երկրին մէջ:

Յակոբի կողքին, Ալի Բէկ իրրեւ խորհրդական ունէր վենետիկցի Ռոզէթթի անունով վաճառական մը, որ ամէնայն պէտք եղած կազմակերպչական չնորհքը ունէր, անշնդունակ էր մեծ տարողութեամբ վարչական եւ կազմակերպչական աշխատանք տանելու, ամնպէս որ, Յակոբ կը մնար Ալի Բէկի միակ գլխաւոր աջակիցը:

Առաջին հերթին Ալի Բէկ 1768–ին ինքնավար դոյավիճակ հաստատեց Եգիպտոսի մէջ. նոյն օրերուն ան զէնքի ուժով օսմանեան կուսակալը դուրս դրաւ Եգիպտոսէն եւ սկսաւ ինքնիշխան կերպով գործակալել երկիրը՝ մերժելով հարկ վճարել Բարձրագոյն Դրան: Ապէլի յառաջ երթալով՝ ան առանձին դրամ կտրել տուաւ եւ Գումպէյլի մէջ իր անունը կարդալ տուաւ: Այսպէսով ան թօթափեց օսմանեան լուծը եւ Եգիպտոսը անկախ հռչակեց:

Ալի Բէկ իր անկախութիւնը ապահովելու համար 1771–ին փորձեց դաշնակցիլ Թուրքիոյ թշնամի Ռուսիոյ հետ. Ռուսիա եւ Թուրքիա այդ ժամանակ պատերազմի մէջ էին Ղրիմի տիրապետութեան համար եւ ռուսական նաւատորմը պաղթիք ծովէն քաշուած ու Միջերկրական մտած էր՝ նպատակ ունենալով մեծ հարուածներ հասցնել Օսմանեան կայսրութեան:

Ալի Բէկ գիտէր, որ Օսմանեան կայսրութիւնը այդ օրերուն, պատերազմին բերումով, չէր կրնար իր դէմ վճռական քայլերու դիմել, որովհետեւ իր ամբողջ ուժերը ռուսական ճակատի վրայ կեդրոնացուցած էր. բայց նաեւ լաւ կը գիտակցէր, որ պատերազմի աւարտէն ետք, երբ բոլոր ուժերը իր դէմ դառնային եւ ինք առանձին մնար, պիտի չկարենար դէմ դնել օսմանեան բանակին: Ուրեմն հարկ էր արագ չարժիլ, Ռուսերուն հետ լեզու գտնել եւ դաշնակցիլ՝ միաժամանակ հարուածելու համար Օսմանեան կայսրութիւնը:

Այս նպատակով Ալի Բէկ նամակ գրեց ռուսական բանակի հրամանատար կոմս Օրլովի, յայտնելով, որ պատրաստ է մերձաւոր բարեկամութեան եւ դինակցութեան դաշինք կնքելու Ռուսիոյ հետ, տրամադրելով իր բոլոր ուժերը հասարակաց թշնամիին՝ օսմանեան պետութեան դէմ:

Դիւանագիտական այսպիսի կարեւոր առաքելութիւն մը գլուխ հանելու ատակ ամէնէն վստահելի անձը, որ Ալի Բէկ ունէր իր չրջապատին մէջ, իր հայ գործակիցը՝ Յակոբն էր, եւ հետեւաբար Ալի Բէկ իրրեւ պատուիրակ Ռուսիա գրկեց Յակոբը՝ կոմս Օրլովի յանձնելու համար նամակը եւ բանակցելու անոր հետ: Յակոբի հետ միաժամանակ Ալի Բէկ Ռուսիա ճամբայ հանեց Զուլֆիքար մէկը՝ եկատերինա յարուհիին ներկայանալու համար:

Յակոբ եւ Զուլֆիքար յաջողութեամբ աւարտեցին իրենց վստահուած առաքելութիւնը եւ իրարու հանդիպելով, միասնաբար, եւ ռուս երկու սպաներու ընկերակցութեամբ Եգիպտոս վերադարձան, ռուս այդ սպաները պաշտօն ստացած էին քննելու եգիպտական բանակին վիճակը:

Այդ օրերուն, 1771–ին, ռուսական երկրորդ բանակը, զօրավար Տոլկորուքովի հրամանատարութեամբ եւ Ազովի նաւատորմին աջակցութեամբ գրաւեց Ղրիմը, իսկ զօրավար Ռումանցեւի բանակը, Դանուբի ափերուն արիւնահեղ կռիւներէ ետք, յաջողեցաւ կասեցնել օսմանեան բանակին յառաջխաղացքը:

Պատերազմական այս վիճակին մէջ կոմս Օրլով իրրեւ օժանդակութիւն Եգիպտոս գրկեց երկու թնդանօթ եւ զինամթերք, եւ ապահովեցաւ, 1772–ին, վեց փոքր նաւեր, իւրաքանչիւրը՝ տասներկուքէն տասնըչորս թնդանօթներով:

Ալի Բէկ, ռուսական օժանդակութեամբ զօրացած, յարձակեցաւ օսմանեան զօրքերուն վրայ, գրաւեց Պաղեստինը, Սուրիան եւ արաբական թերակղզիին ամբողջ արեւմտեան ափերը՝ Հիճազը եւ Եմէնը, եւ գրաւուած չրջաններուն մէջ ինքնիշխան պետական հաստատեց:

Այս ժամանակաչրջանին, 1774–ին, ռուսական բանակը զօրավար Ռումանցեւի հրամանատարութեան տակ անցաւ Դանուբը, իսկ զօրավարներ Սուվորովի եւ Քամենսքիի զօրաբանակները Քէչլուճայի մէջ չախչախեցին թրքական բանակը, որմէ ետք զօրավար Ռումանցեւի զօրքերը պաշարեցին Շումլա, Ռուսչուկ եւ Սիլիսթրա ամրոցները: Այս պայմաններուն տակ Թուրքիա ստիպուած հաչտութիւն խնդրեց եւ վնքուեցաւ Քիւչիւք Գայնարճըի դաշնագիրը:

Ռուսիոյ հետ պատերազմէ աւարտէն ետք օսմանեան բանակը մեծ ուժերով հակայարձակման անցաւ Ալի Բէկի դէմ եւ արիւնահեղ կռիւներէ ետք վերադրաւեց որոշ չրջաններ: Բայց օսմանեան բանակը բաւական տկարացած եւ բարոյալքուած էր այդ օրերուն, եւ բանակի հրամանատարութիւնը ի վիճակի չէր մեծ ուժեր համախմբելու Ալի Բէկի դէմ:

Այս պայմաններուն տակ սուլթան Ապտիւլ Համիտ Ա. դիմեց նենգութեան՝ Ալի Բէկը չէզոքացնելու համար, եւ կաշառքով, խոստումներով ու այլ եւ այլ միջոցներով անոր գործակիցները չէզոքացուց կամ անոր դէմ հանեց:

Այսպէսով, իր մօտիկ գործակիցներէն լքուած եւ անոնց դաւաճանութեան պատճառով Ալի Բէկի բանակը մեծապէս տկարացաւ, եւ փոքրաթիւ հետեւորդներ միայն մնացին անոր չուրջ: Օսմանեան բանակը այնուհետեւ արագ հակայարձակողականի անցաւ եւ վերադրաւեց նուաճուած չրջանները: Բուռն կռիւներէ ետք, Ալի Բէկ 1778–ին վիրաւորուեցաւ եւ մահացու ստացած վէրքերուն պատճառով:

Պատմութիւնը չի յիշեր սակայն, թէ այնուհետեւ ինչ եղաւ եւ ինչ ճակատագրի մատնուեցաւ անոր դիւանագիտական գործակալը՝ Յակոբ, որ մինչեւ վերջ հաւատարմօրէն ծառայած էր անոր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՒՍԱՑԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Միութիւն: Ալ իր էութեան օրէնքը գտնած էր, իր գործը լմնցած էր: Ա՛լ միութիւն պատ, միութիւն լսեց, միութիւն արձագանգեց, միութեան հետ նոյնացաւ, միացաւ, ալ ինքն ալ միութիւն մը եղաւ, մէկ բան խորհող, մէկ բան զգացող, մէկ բան փափաքող, մէկ բան խօսող, Միութի՛ւն, ա՛լ միութիւն զսպանակով չարժող մեքենայ մը դարձաւ, միայն միութիւն եղանակող նուագարան մը, միութեան կենդանի պատկերը, գիրքը, միութեան դրօշակիրը, քարոզիչը, ապաքեալը: Ալ խորհրդանշան մը եղաւ, դաղափար մը, մարդութենէ դուրս ելաւ, ալ միութիւնը ճանկըլտօգեան նչանակեց, ու ճանկըլտօգեանը միութիւն: Բառի մը ու մարդու մը ամենասերտ, անքակտելի ամուսնութիւն, ուր պահիչ քահանան վկայութիւնն էր ու երանութեան միակ կարելի անկողինը, փրկիչինը կամ դերեզմանինը:

Եւ ինքն իրեն, միս մինակ, միութեան խաչակրութիւն մը սկսաւ. անճուլելի, անմխանալի միութեան մը պէս անցաւ զանազանութիւններու ամբոխին մէջէն, աւետարանիչի, ցնորատեսի ներչնչուած եռանդեամբ ալ ու ճախ նետելու «միութիւն, միացէ՛ք» մոգական բառերը, որոնք իր անդնդաքաց բերնին մէջ ճառի մը համեմատութիւնները կ'առնէին: Ցղացած ըլլալով «Միութեան» հրաչալի զաղափարը, միակ ճիւղը փրկութեան, որուն կարենար դեռ կառչիլ անդունդ դահավիժող հայ ազգը, անօրինակ եռանդով սկսաւ անոր գործադրութեան աշխատիլ՝ ետքի ճգելով անարժան յեղափոխական – ները «սուրբ ասպարէզին» արատ բերելու դործը: Կ'ուզէր միութեան վերածել կուսակցութիւնները, ամբողջ Հայերը, մարդկութիւնն ամբողջ, եթէ կարելի էր՝ աստուածային Երրորդութիւնն ալ թերեւս: Փրկութիւնը հոդ էր, միութեան մէջ միայն: Ամէնքնիս ալ մէկ սիրտ, մէկ հոդի, մէկ ճանկըլտօգեան եղած, իմնչ երազ: Պէտք էր փութով իրականութեան վերածել զայն, եթէ կ'ուզուէր հայութիւնը փրկել վերահաս կորուստէն: Եւ ամէն տեղ, քաղաքէ քաղաք, պարբերցայ անխոնջ, ինքզինքը պարզեց, հրատարակեց միութեան կենդանի ազդի մը պէս:

Երկար, անվերջանալի, միշտ կրկնուած փուռ մը ունէր խեղճ մեծ մարդը, ուր կը ցուցնէր իր ունկնդիրներուն փրկութիւնը, որ միութենէն կը մեկնէր եւ «ութիւնէ ութիւն»՝ զօրութիւն, քաջութիւն, ազատութիւն եւ այլն, բարձրանալով, չատ մը յարկերէ ու ներբանցքներէ անցնող խոնջեցուցիչ վերելքէ մը ետքը՝ կը յանդէր, կը հասնէր վերջապէս... նորէն միութեան, յաւիտենական միութեան, ա–ը եւ ֆ–ն ամէն բանի, ինքը հիմ ու պապաթ, ինքը արմատ ու կատար, առաջին ու վերջին տառը սանդուխին, փրկութեան դուռ, ուրկէ կը մտնես եւ ուր կը յանգչիս: Եթէ փոլիսոփայ եղած ըլլար, տարակոյս չկայ, որ միութեամբ պիտի բացատրէր աչխարհիս ծագումը, բնութիւնը եւ հոգին ու ջանար միութեան վերածել փիլիսոփայական բոլոր համակարգերը, ամէն բան միութեան, ինքզինքին այսինքն:

Իր «միութենական» ուխտադնացութեան վերջին հանդրուանը եղաւ Աղեքսանդրիան, ուրկէ նորազարծի, դիւցազնի բոցավառ խանդով մեկնած էր եւ ուր կը վերադառնար մարտիրոսացած հոգիով, չատ տխուր ու յուսահատ:

Առանց «Միութեան» անչուչտ վերջ տար իր կեանքին, բայց իրաւունք ունէ՞ր միթէ իրեն հետ դերեզման իջեցնելու վրէժխեմ դաղափարը, որուն ինք քուրմն էր: Որո՞ւ կտակել զայն: Անչուչտ իրեն հետ պիտի մեռնէր այդ հրաչագործ դաղափարը, եթէ չյաջողէր զայն արդասաւորել հոդերու մէջ անկել, սերմ՝ սքանչելի ծառի մը, որուն չուքերով, ծաղիկներով ու պտուղներով ոչ միայն հայութիւնը, այլեւ մարդկութիւնն ամբողջ կրնար երջանկանալ:

Միութիւն քարոզած էր խուլերու: Անապատի մէջ խօսած, ինք լսած, ինք լսած էր, ինք քարոզիչ ու ամբոխ, ինքն՝ աւետարանող ու հաւատացեալ, ինքը՝ ձայն ու արձագանգ: Եւ առաւել քան երբեք՝ միութիւն, առաւել քան երբեք՝ մէկ հատիկ, կը վերադառնար:

(Շար. 55)

LIVRES REÇUS

LES TECHNIQUES DE TRADUCTION DANS LA GENESE EN ARMENIEN CLASSIQUE

MANUEL M. JINBACHIAN

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1999

(Շար· Ա· էջէն)

ար նուիրեցին եղաւ հայաստանեան լրատ–փուռներուն :

*
**

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՍԱԴՐԱՓՆԻ

«Առաւօտ» օրաթերթին գլխաւոր խմբագիրը Արամ Աբրահամեան ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ–ի գործերակերպին յարիր սադրանք կը նկատէ «Վրիժառուներու Թռուցիկը» զոր վերջերս Երեւանի մէջ ցրուած էին անծանօթներ : Հոն կ'ըսուէր թէ «Վրիժառու»ները չէին յօժարիր Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը մոռացումի մատնելու քաղաքականութեան ու անպայման վրէժ կը լուծէին արարքին բուն պատասխանատուներէն (տե՛ս· «Յառաջ», Օգոստ· 11) :

Ա· Աբրահամեանի կարծիքով, Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքը երկար տարի կայուն – եթէ ոչ լճացած – մնալու բոլոր յատկանիշները ունի, քանի որ «Նախագահը չի լուծարի խորհրդարանը, որի մեծամասնութիւնը գտնում է իր գրպանում : Նախագահը չի փոխի վարչապետին, որի ուղեղի ծալքերի բաւական քոյլ չի տալիս իրեն մեծ քաղաքական յաւակնութիւններ ունենալ : Արտաշէս Գեղամեանին եւ Ստեփան Դեմիրճեանին չի յաջողուի լուրջ ընդդիմութիւն ստեղծել բազմաթիւ առարկայական եւ ենթակայական պատճառներով : "Այլ" ընդդիմութեան մասին էլ չենք խօսում» :

Այդ կայունութեան մէջ, կը գրէ Ա· Աբրահամեան «իշխանութեանը քարմ իրաղարձութիւններ եւ փաստեր են պէտք, սոված ժողովրդին "զուարճացնելու" համար» : Աւտով, ըստ լրագրողին, թէ մարզոց ուշադրութիւնը կը չեզի իշխանութեան «տնտեսական անճարակութիւնից», նաեւ «կը ձերբակալուեն երկու–երեք հոգի որոնք յատկապէս Ռ· Քոչարեանի բիմբին չեն» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԼՈՄՕ ՊԷՆ ԱՄԻ Իսրայէլի Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ : Ադդէն Ներքին Ապահովութեան նախարար էր եւ իր նոր պաշտօնն ալ ժամանակաւոր է (3 ամիս), որովհետեւ մշտական յանձնելու համար այդ նախարարութիւնը, պարաք պարտաւոր էր Խորհրդարանի նիստ հրաւիրել : Ան ոչ մէկուն արձակուրդի մէջ է, այլեւ վտանգաւոր փորձութիւն է : Ամի Աչիատաւորական կուսակցութեան ամէնէն չափաւոր թեւին կը պատկանի :

Զիլիի Ներքին նախարարը յայտարարած է որ որեւէ հաւանականութիւն չկայ որ Փինոչէ դատուի, դատապարտուի եւ բանտարկուի : Ինք ալ, Ժրպտուն ներկայացած է իր տան չեմին եւ յայտարարած թէ նամակ մը պիտի ուղղէ Զիլիցիներուն, անոնց պարզելու համար քաղաքական իր մտածելակերպը :

ԳՈՐԲԱՉՈՎ Պուտինի կողքին է : Նախկին նախագահը տեսնուելէ ետք Պուտինի հետ, յայտարարած է թէ ան ոչ մէկ սպառնալիք կը ներկայացնէ ժողովրդավարութեան համար եւ զօրավիգ է անոր ահաբեկչութեան, մամուլի ազատութեան եւ ընտրութիւններու կարգավիճակի թղթածրարներու կապակցութեամբ :

ԱՄԻՆ ՃԵՄԱՅԻԼ բաւական ջուր խառնած է իր գինիին եւ Լիբանան վերադառնալէն ի վեր այլեւս չի պահանջեր սուրիացի 35 հազար զինուորներու մեկնումը : Լիբանանի նախկին նախագահը (1982 – 88) յայտարարած է Լիպերասիոնի որ հարկ է նկատի առնել իրավիճակը : Սուրիական բանակին քաշուիլը կրնայ նորէն պահանջել, բայց ի բաց, երբ առնը գայ :

ԼԵՒ ՎԱԼԵՋԱ, Լեհաստանի նախկին նախագահ եւ մանաւանդ Սոլիտարնոսկի հերոսը կը մեղադրուի որպէս գործակից մը համայնավար քաղաքական ոստիկանութեան, 1970–76 շրջանին : 1970 Դեկտ· 29–ին համաձայնագիր մը ստորագրած կ'ըլլայ Քաղաքական Ոստիկանութեան հետ Կաանակի բանուորներու ջարդէն քիչ ետք : Ինք կ'ըսէ թէ անմեղ է եւ չինծու կ'որակէ փաստաթուղթերը : Նոյն ամբաստանութեան տակ էր նախագահ Ա·

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գիւմրիէն (Հայաստան) Միքայէլ Տիտանեան կը վնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Լեւոն Ալուշանի Տիտանեան, ծնած 1923–ին Թումանեան շրջանի Օձուն գիւղը : 1941–ին մեկնած է ճակատ, մասնակցելով Բ· աշխարհամարտին : 1943–էն լուր չկայ իրմէ : Վերջերս, Գիւմրիի «Վահան» ոտտիօ հադորդումներու ընթացքին, նուիրուած Միսաք Մանուչեանի, տրուած է նաեւ իր անունը որպէս Ֆրանսայի ազատագրման մասնակցող զինուոր եւ պարգեւատրուած է չքանչանով :

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել· –
Միքայէլ Տիտանեանի
Rue Sevian, 77 A, N° 35
Gumri, Arménie

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

*
**

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Կզանիեւսկի որ կրցաւ փրկել իր վարկը, դատարանը գինք անպարտ արձակեց եւ պիտի կարենայ թեկնածու ըլլալ իր վերընտրութեան :

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «Նաթիւս» պիտակն չատ մտահոգիչ հեռանկարներ կը պարզէ «խենթ կով»ին պատճառած Գրէօյֆելտ – Ժաքոպ հիւանդութեան մասին : Կը հաստատուի որ վատթարազոյնը գալիքին կը պատկանի եւ ոչ՝ անցեալին : Ցարդ 79 հոգի մեռած է (Ֆրանսայի մէջ՝ 2), բայց 63·000–էն 136·000 կը գնահատուի յետագայ զոհերու թիւը : Ֆրանսայի կացութիւնն ալ մտահոգիչ կը նկատուի, քանի տարիներու երկայնքին բաւական բրիտանական մթ ներածուած է :

ՓԱՐԻԶԻ ռուսական դեսպանատունը տէր դարձաւ իր դրամներուն, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանը վերցուց դեսպանատան հաշիւներուն վրայ դրուած արգելքը : Ինչպէս ծանօթ է, այդ արգելքը հետեւանք էր զուիցերական Նոկա ընկերութեան դիմումին : Ան 450 մլիոն տոլար առնելիք ունի Ռուսերէն եւ ամէն միջոցի կը դիմէ տէր պառնալու համար այդ դումարին :

ՄԵԾՆ–ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մէջ, մանկամոլներու դէմ հալածանք մը ծայր տուած է այն օրէն ի վեր, երբ «Նիուզ օֆ տը Ուորլտ» չարաթաթերթը սկսաւ տպել անոնց անուանացանկը : Ոմանք կոմմունիկեյ էին, չատեր՝ դէմ, քանի պատճառ դարձաւ հալածանքի մը, երբեմն անտեղի, սխալ անուններու կամ նոյն անունը կրող մարդոց դէմ, նոյնիսկ անճնասանութեան պարագայ մըն ալ եղաւ : Թերթը առկախեց իր հրատարակութիւնը, բայց երկրին մէջ ահաւոր մթնոլորտ մը ստեղծուած է, որ լէնշաժի բնոյթ առած է :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊԱՆԵԷՕՓԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մէջ օրեցայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն :

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ :

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը· Մ·–ի Սլեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին :

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է : Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անճնապէս ներկայ գլուխնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով· –
ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :

2·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :

3·– Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու :

4·– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :

5·– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու :

6·– Փննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 17
JEUDI
17 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ներսեսս : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·970 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.970

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՈՒԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 11 / 16)

ԲԱՇԽԻՉ ՅԱՆՑԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 12-ին ստորագրած է Ազգային Ժողովին կողմէ ընդունուած բաշխիչ ցանցերը սեփականացնելու մասին օրէնքը:

***

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾՈՎ ՀԻՆԳ ՄԵՌԵԱԼ

Օգոստոս 11-ին Սպիտակէն Գիւմրի դացող հանրակառք մը Գոգարան գիւղին մօտ տապալած է, պատճառ ըլլալով 5 հոգիի մահուան, 43 վիրաւորներու: Այս վերջիններուն դարմանումին համար Բժիշկներ Սպիտակ մեկնած են չորս խումբ բժիշկներ, իրենց հետ տանելով բուժական սարքաւորում եւ դեղօրայք: Բոլոր վիրաւորները փոխադրուած են Սպիտակ ու Վանաձորի հիւանդանոցները:

Արկածը հետեւանք եղած է մեծ քարի մը բախումին: Վարորդը գտիվարը իջած է շարժիչը մարած, յետոյ երբ ուզած է կրկին րանեցնել, չէ յաջողած ու կորսնցուցած է հանրակառքին հակակշիռը: Վիրաւորներէն չորսը չատ ծանր վիճակի մէջ էին:

***

ԱԴՐԲԷՋԱՆՑԻ ԳԵՐԻ ՄԸՆ ԱԼ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Օգոստոս 14-ին որպէս բարի կամքի պատյայտութիւն, Հայաստան պահած պղրդեջանցի գերի մըն ալ յանձնած է Բաքուի: Ռամիզ Մամեդով երեսունէն կազմիր Խաչի աշխատակիցներուն ընկերակցութեամբ մեկնած է իր երկիրը: Հայաստանի մէջ տակաւին կը մնան պղրդեջանցի քաղաքացի մը եւ պատերազմական գերի մը. այս վերջինը կը մերժէ Բաքու վերադառնալ: Հայկական կողմի տուեալներով Ադրբեջան կը պահէ 3 – 4 հայ գաղմագերի եւ մօտ 900 հոգի ալ անյայտ կորսուած են:

***

ՄՓԻՒՌԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԸՐ ԱՒԱՐՏԱԾ

Սփիւռքէն երկու տասնեակէն աւելի ուսուցիչներ որոնք չուրջ ամիս մը վերապատրաստութեան ընթացքի մասնակցեցան Երեւան, Օգոստոս 14-ին ստորագած են պայն: Այդ առթիւ «Սփիւռք» պետական ուսումնական կեդրոնին մէջ հանդիսութիւն մը կազմակերպուած է, մասնակցութեամբ Կրթական նախարարութեան պաշտօնատարներու:

***

Հ. ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Լիտերատուրնայա գազետա»ին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանալին «միայն Ռուսաստանի ձեռքին է»: Ան աւելցուցած է թէ վստահութիւն ունի նախագահ Պուտինի որ պիտի կարենայ Ադրբեջանի նկատմամբ աւելի առարկայական վերաբերում ցոյց տալ, որպէսզի բարելաւուին Ռուսաստան – Ադրբեջան յարաբերութիւնները:

Ալիեւ յոյս ունի տակաւին թէ իրենք ժամանակին առաջարկած են Հայաստանէն անցընել նաւթատար խողովակաշարը դէպի Թուրքիա, բայց Հայերը չեն ընդունած. «անոնք շատ բան կորսնցուցին, ռուսիեւ հակամարտութիւնը անպայման պիտի կարգաւորուի» ըսած է ան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ Կուրսկ սուզանաւը չնկղմեցաւ Շաբաթ, Օգոստոս 12-ին Պարէնցի ծովին խորը, աւելի քան 100 մեթր: Պատճառները ծանօթ չեն, զանազան վարկածներ կան: Կը խօսուի պայթումի մը մասին, բայց, Ռուսերը բախումի մասին ալ կը խօսին: Օգոստոս 16-ին 116 նաւասաինները փրկելու բոլոր միջոցները ի գերեւ ելած էին: Ցոյս չկար որ ողջ մնան, թթուածինն ալ ուներին մինչեւ Օգոստոս 18:

ԴՈՆԳՈՐՏՆԵՐՈՒ թոիչքը արգիլուեցաւ այլեւս եւ Անգլիա ալ, որ ցարդ չէր հետեւեր Ֆրանսայի, նոյն որոշումը տուաւ Օգոստոս 15-ին: Քննութենէն եւ Արկածներու Գրասենեակի տնօրէնը՝ Փօլ – Լուի Ալանեան կը բացատրէ որ հարկ եղած ապահովութիւնը չկայ, եթէ նոյնիսկ արկածին բոլոր պատճառները չեն բացատրուած: Օգոստոս 16-ին այն համոզումը կար որ Դոնգորտներու վերջն է այլեւս:

ՍՅՈՉԻՈՑԻ (Գորտիքա) մօտ, ռճրավարժ մը գործուած է Օգոստոս 13-ին, «Գորսիքայի Տնտեսական Զարգացման Գործակալութեան» չէնքին դէմ: Մարդկային կորուստ չկայ, բայց վնասները մեծ են: Այս արարքը, զոր ազգայնականները դատապարտեցին եւ որու ոչ ոք տէր եղաւ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆրանսայի կառավարութեան գործընթացը, քանի բիրտ ուժի գործածութեան դադրեցումը նախապայման էր անոր գործադրութեան: Հարցը այն է թէ որո՞ւ կը նպաստէ ռճիրը ու պատասխանն ալ պարզ է՝ անոնց որոնք դէմ են որեւէ խաղաղ կարգադրութեան:

ՊԻԼՊԱՈՑԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 12-ին, ԷԹԱ-ի կոմմանկիցները ցոյց մը ըրին որ խորապէս վրդովեց ամբողջ Սպանիան եւ չափաւոր Պասքերը: Պատահարներով անոնք կը ջատագովէին ահաբեկչութիւնը իրենց չորս պինուորականներու մահուան առթիւ, զոհ՝ իրենց իսկ թակարդած կատէին:

ՀՌՈՄ հաւաքուած են աւելի քան 600 հազար երիտասարդներ, Երիտասարդութեան Համաշխարհային 15-րդ Օրերու առթիւ: Օգոստոս 15-ին, նախ Սէն Ժան որ Լաթրան Մայր Տաճարին առջեւ, ապա՝ Ս. Պետրոսի, աշխարհի բոլոր կողմերէն եկած այդ երիտասարդները ընդունեցին Պապը որ կոչ ըրաւ իրենց՝ «Զգեցէք որ Յիսուս իշխէ ձեր երիտասարդ կեանքերուն վրայ»:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՄԻՐ ԽԱՉԻ երկու անդամուհիները – մէկ Ֆրանսուհի եւ մէկ Իտալուհի որոնք առեւանգուած էին Վրաստան, Չէչէնիոյ սահմանին մօտ, ազատ արձակուեցան եւ Օգոստոս 13-ին թռան հասան: Շիրաք չնորհակալութիւն յայտնեց նախագահ Շեվարնաձէի: Ըստեւցաւ թէ ոչ մէկ փրկագին վճարուած է, բայց, առեւանգողները ապահովութիւն ունեցած են որ պիտի չհետապնդուին:

ԺՈՒՕ կղզիի պատանդներուն մէկ մասը դոնէ ազատ պիտի արձակուէր Օգոստոս 17-ին: Ծանօթ է որ անոնք Ապրիլ 27-էն ի վեր պատանդ են Ապու Սայֆի մահմեդական խմբակին ձեռքը: Անոնց մէջ են վեց Ֆրանսացիները, որոնց երեքը՝ «Ֆրանս 2» կայանի թղթակիցներ ամիս մը առաջ առեւանգուեցան: «Գահնամ Անչլինէ» (Օգոստոս 16) կը գրէ թէ Ֆաապիի Ֆրանսայի հետ բանակցած է իր միջնորդութեան համար եւ որոշ ապահովութիւն ստացած է որ Ֆրանսա զօրավիղ պիտի ըլլայ իրեն միջազգային դատի վրայ: Լիբիա, սկիզբը օգնութեան կը փութար լիբանանցի Ֆրանսուհիի մը, ապա կ'առաջարկէր դրգռիլ նաեւ Ֆրանսայի միւս պատանդներով:

ՆԻԿՈԼԱՅ Բ. ցարը, սպաննուած 1918 Յուլիս 17-էն 18-ի գիշերը, սրբացուեցաւ Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոսական ժողովին առթիւ, որ բացուեցաւ Օգոստոս 13-ին եւ տեւեց երեք օր: Միաժամանակ սրբացուեցան խորհրդային չրջանի 500 ուրիշ «մարտիրոսներ»: Մետրոպոլիտ Ժուվենալ, սրբացման յանձնախումբի նախագահը ճչդեց այս առթիւ. – «Անհրաժեշտ է չեչտել որ արքային սրբացումը ոչ մէկ կերպով կապուած է միապետական գաղափարաբանութեան եւ չի նշանակեր կառավարման միապետական ձեւին սրբացումը»: Կրօնքներու պատմաբան՝ Մ. Նեպարով յայտարարած է այս առթիւ որ որոշումը ի վերջոյ տըրուած է հաւատացեալներու ճնշումին տակ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահը Սէզէր մերժած է վաւերացնել հրովարտակ մը որ կ'արգիլէ իսլամապաշտ կամ անկատաղական հակում ունեցող պաշտօնատարներու պաշտօնադրկումը («Յառաջ» Օգոստոս 9): Պաշտօնի գլուխ գալէն ի վեր Բ. անգամն է որ Սէզէր կ'ընդդիմանայ կառավարութեան: Երեք չաբաթ առաջ մերժած էր վաւերացնել համալսարանի տեսուչներու նշանակումը:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ համար վատիկան եւ տեղւոյն լատին պատրիարքը կ'ուզեն որ իրենց ճայնը լսուի: Գերպ. Սապահ իր հաւանութիւնը տուած է իր «վարչապետին» ստորագրած մէկ բնագրին եւ ուրան կը պարզէ իր երազը՝ Երուսաղէմի հին քաղաքը տեսնել որպէս «բոլորին մայրաքաղաքը, կամ՝ ոչ ոքի»: Տեսակ մը «հոգեւոր մայրաքաղաք» կամ՝ «Աստուծոյ մայրաքաղաքը», երեք կրօնքներու համար եւ ուր կ'ուզէ Աստուած եւ ոչ թէ կուսակցութիւն մը կամ պետութիւն մը:

ՍԷ – Ի – Ա–Ն (Ամերիկեան Գաղանի Սպասարկութիւն) յայտարարեց Օգոստոս 11-ին որ պիտի չհրապարակէ կարգ մը վաստաթուղթեր որոնք կապ ունի Փինոչէի չրջանին հետ: Կ'ասուրուին՝ «պէտք է պաշտպանենք մեր աղբիւրներն ու մեթոտները» կ'ըսեն ամերիկեան սպասարկութիւնները որոնք լրտեսէն օժանդակած են Փինոչէի որ տապալէ Այէնտէն:

ԼԵՖ ՎԱԼԵՉԱ ալ, նախագահէնետք, անմեղ նկատուեցաւ իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւններէն: Կը մեղադրուէր որ 70-ական թուականներուն գործակցած է համայնավար քաղաքական ոստիկանութեան հետ:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ը Ֆրանսահայ ժողովուրդի հոգիի արտայայտութեան ծնունդն էր:

Տեղահանուած էր Հայը իր բնօրրանէն, խորտակուած էր հաւաքականութեան տրամադրութիւնը, ժողովուրդը՝ այս հիւրընկալ ափերուն վրայ, անտէր մնացած հօտի մը վիճակը կը պատկերէր... Եւ յանկարծ ահա, հոգեպէս քայքայուած այդ ժողովուրդի մխիթարութիւնը պիտի դառնար «Յառաջ»ի ծնունդը եւ այնուհետեւ նուիրական առաքելութիւն մը պիտի ստանձնէր ան, ոչնչանալու մատնուած արժէքները փրկելու համար:

Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր, որ հայկական «անապատ»ի 75 տարուան կենցաղին մէջ, «Յառաջ» պիտի չարունակէր հանրային իր գործունէութիւնը, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք բարոյական եւ նիւթական պեռնի վրայ պատահած նահանջները:

Հո՛ս է Շաւարշին եւ Արփիկին մեծութիւնը, որոնք նահանջով փոթորիկներուն դիմաց կրցան պատուար բարձրացնել եւ չթողուցին որ ամէն բան մատնուի կորչառնան:

Տարաբնոյթ կարծիքներ կրնան գոյութիւն ունենալ «Յառաջ»ի մասին, բայց այն հանդամանքը թէ «Յառաջ» Ֆրանսայի մէջ 2000 թուականին լոյս կը տեսնէ հայերէնով եւ ընթերցողներու զանգուած մը ունի այդ լեզուով, սա պարզապէս վկայութիւն է գրաւականի մը յաղթանակին: «Յառաջ»ի խորհուրդն է ասիկա: Հայ լեզուն, այդ մայրենի սուրբ ուսուցումը, խլուած չէ ուրեմն մեզմէ:

75 տարեկան «Յառաջ»ը նոր պատգամ մը կ'արձակէ այսօր Ֆրանսահայութեան:

Թող ո՛չ ոք խլէ մեզմէ մեր սուրբ լեզուն, մեր հայերէն լեզուն:

Երկար օրեր «Յառաջ» թերթին:

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Լիոն, Օգոստոս 15

ՄԱՄՈՒԼ

«THE INDEPENDANT»

Օգոստոս 5

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇԻԻ»

Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին մասին արտաքատա ու խիզախ էջերով ծանօթ լրագրող Ռոպըրթ Ֆիսք անգլիական այս պարբերականին մէջ վերանչեալ խորագիրով նոր յօդուած մը տորագրած է: Գրութիւնը կը կեդրոնանայ Ի. դարու ցեղասպանութիւններուն տրուած տարբեր արժեւորումի երեւոյթին վրայ. հարց կուտայ թէ ինչո՛ւ անոնցմէ միայն մէկը արժանի նկատուած է գլխագիրով գրելու, մինչդեռ մեկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումով աւարտած արարքն ու բոլոր միւսներն ալ հարկ է նոյն ճանաչումին առարկայ ընել:

Կ'անդրադառնանք Օգոստոս 19 / 20-ի մեր թիւով:

ԵՐԲ ԼՃԱՑՈՒՄԸ ՏՈՒՆԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻ...

Վերջերս, եգիպտահայ 85-ամեայ Արեւ օրաթերթի խմբագիր՝ Յովհաննէս Տէր-Պետրոսեան ախուր մառնանշում մը կ'ընէր, որ իր հերթին կը ցոլացնէր երբեմնի չինչող զաղութին ներկայ անախայլ վիճակը: Լեւոն Շառոյեանի յօդուածէն («Յառաջ», Յունիս 15) քաղելով կ'ուզենք զայն վերստին խորհրդածութեան մեկնակէտ դարձնել.-

«Եգիպտոսի մէջ մէկ կամ երկու յառաջացած տարիքի յօդուածագիրներ մնացած են, ոմանց է պարագան կարգ մը զաղութներու մեր բարեկամ յօդուածագիրներուն (...): Սակայն կը դիմուի կարգ մը զաղութներէ ստացուած քանի մը թերթերէ կարճ յօդուածներու արտատպումին, նկատի չառնելով անոնց որակը ,պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը, ինչպէս սովոր են ընել ընփիւռահայ շատ մը օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր» (ընդգծումը մերն է. Վ. Մ.):

Յարգելի խմբագիրը բարձրաձայն կ'ըսէ այն ինչ որ վարժ ընթերցողը կրնայ լռելեայն հաստատել՝ սփիւռքահայ մամուլը աչքէ անցընելու առեն. գնահատելի բացառութիւններով, էջ լեցնելու խղաճականութեան կիրարկումը: Երբ թերթի մը առաքելութիւնը այս մակարդակին իջած է – չենք դառեր երեւոյթը, որ, ինչպէս յիշուած է, «Արեւ»ի առանձնայատուկ չէ–, այլեւս անկէ քիչ բան կարելի է ակնկալել որպէս «լրագրութիւն»՝ բառիս գիտական եւ ոչ թէ ստուդարանական առումով:

Այս հաստատումը, ի հարկէ, որեւէ վերապով չենթադրեր խաչ քաշել հայ մամուլին վրայ, բայց կասկածէ դուրս է, որ չեզած առաքելութիւն մը կը պահանջէ սրբագրական միջոցներու որոնումը: Գոյութիւն ունի՞ն նման միջոցներ. կը հաւատանք որ այո, նոյնիսկ եթէ զանոնք պատշաճեցնենք ամէն մէկ իրավիճակի իւրայատկութիւններուն: Խընդիրը այն է, որ պէտք է դիտակցիլ չեզոմին, զայն ենթարկել անաչառ վերլուծումի եւ ախտաճանաչումի, ապա ոչոչում տալ ու անցնիլ գործադրումի:

Այլապէս, երբ լճացումը տունէն կը սկսի, արդէն անկարելի կը դառնայ դուրսէն կասեցնելը:

Օտար մամուլի մէջ, յաճախ, երբ մարզական մասին մեճեր կը յարուցուին, դիտել կը տրուի, թէ «ժողովուրդի պահանջն է, որ կը գոհացուի»: Այդ, հոս կը դանուինք յաւերժական հարցին դիմաց. ի սկզբանէ էր հա՞ւը, թէ հաւկիթը: Ընթերցո՞ղը (դիտորդը, ունկնդիրը...) կը պահանջէ, որ մակերեսային մօտեցումով, դեհիկ նիւթերով, ցածորակ լեզուով մամուլ հրամցուի իրեն, թէ մամո՞ւլն է, որ ընդունելու իր մոլուցքին մէջ կ'ընտրէ ընթերցողի ամենահասարակ խաւին ու զպացողութիւններուն խօսելու ձեւը:

Մեր պարագային, մեկնիլ ճգելով հայերէն ընթերցողի, թղթակիցի, աշխատակիցի տագնապը, ու միայն կեդրոնանալով մակարդակի հարցին վրայ, կարելի է հարց տալ. ընթերցո՞ղն է, որ անորակ արտադրանք կը պահանջէ, թէ մամո՞ւլն է, որ ամէն օր իր թիւերը սովորութեան ուժով լոյս կ'ընծայէ, առանց հոգ տանելու, թէ ի՞նչ կը հրամցնէ ընթերցողին:

Վերջին հաշուով, եթէ թերթը չահեկան չէ, ընթերցողը ի՞նչ պարտաւորութիւն ունի զայն կարդալու:

Նոյն հարցը կարելի է տալ, երբ մարդ աչքէ կ'անցընէ հայրենի մամուլը: Անցեալ Յունուար 19-ին, «Ազատօս»ի լրագրողներէն Աննա Իսրայէլեան հետաքրքրական թիւեր կուտար երեւանեան դվխաւոր թերթերու տպաքանակի եւ վաճառումի մասին: Եզրակացութիւնը պարզ է. մէկին հաշուով, Հայաստանի թերթերը կը հրատարակուին... Սփիւռքի թերթերու տպաքանակով, եւ նոյնիսկ՝ աւելի պակաս:

Բայց զոյզ մամուլները բաղդատելի չեն իրենց ունկնդիր հասարակութեան, նոյնիսկ՝ ընթերցողներու կարողական թիւով: Արդեօք հարցը միայն թուղթի պակա՞ս է, թերթի արժէ՞քը, տպագրութեան որա՞կը, հեռատեսիլի վամ ձայնասփիւռի մրցակցութի՞ւնը:

Պարագայաբար կը տեսնենք երեւանեան թերթեր, երբեմն՝ Համազանցի միջոցաւ կը կարդանք, այլ առիթներով՝ արտատպումներու կամ մէջբերումներու կը հանդիպինք: Բայց առանց չատ մեծ վրիպումի մը գործելու վախին, կը կարծենք որ «հարցը» իրենք են՝ թերթերը:

Արդարեւ, եթէ մարդ զանց ընէ այս կամ այն գործակալութեան հաղորդագրութիւնը, եւ անցնինք թերթի մը միջուկին՝ առօրեայի անդրադարձը, կը նկատենք հետեւեալը. առարկայականութեան լիակատար բացակայութիւնը: Այնուհետ, նման բացարձակ կեցուածք գոյութիւն չունի աշխարհի երեսին, բայց կարելի է ակնկալել, որ լրագրող մը պարկեշտօրէն ներկայացնէ վաւերական տուեալներ՝ եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին, եւ ո՛չ թէ իր եզրակացութիւնները որպէս տուեալ ներկայացնէ ընթերցողին: Որքա՞ն ժամանակ բանիմաց ընթերցող մը կրնայ դիմանալ քինախնդրութեան, անձնական ոխակալութեան, չնականութեան ոճի մը: «Հայհոյանքը փայտի սով է» պարոյեանական ասացուածքը որքա՞ն առեն կարելի է հանդուրժել: Դեռ վարելի է յիշել փաստերու խեղաթիւրումներ, ճշմարտանման վերլուծումներ, ամէն ինչ սեւցնելու կամ ամէն ինչ ճերմկցնելու միտումներ:

Ի դէպ, անձնապէս տրամադիր ենք մամուլի մէջ սրամտութեան, երգիծանքի, առօրեայ լեզուի, բառախաղի կիրառութեան, բայց միշտ՝ բաւարար չափով: Անհրաժե՞շտ է, արդեօք, նման բան տպագրել («Ազատօս», 2000, Յունիս 19).-

«ԵՆԹԱԴՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐ – 1

Այցելելով «Գրանդ Քենդի» հայ – ռուսական ձեռնարկութիւն, նախագահ Ռոպէր Քոչարեանը նշեց, որ մանկուց ցանկացել է պարզել, թէ ինչպէս է կոնֆետի մէջ յայտնւում «պովիդլաճ», եւ դա նրան երէկ յաջողուել է: Կարելի է ենթադրել, որ յաջորդ անգամ նա կ'այցելի նոյն գործարան՝ պարզելու, թէ ինչպէս է առաջանում մակարոնի անցքը»:

Ընթերցողը թերեւս ակնկալէ, որ յաւելեալ օրինակներով փաստենք մեր ըսածը, բայց քանի որ համապարփակ թղթածրար մը կազմելու կարելիութենէն զուրկ ենք, եւ որեւէ թերթի մասին խօսիլը – «Ազատօս»ի օրինակը կարելի է տարածել բոլո՛ր թերթերու վրայ անխտիր – կրնայ ենթադրուիլ անձնական դիրքորոշումի փորձ, պիտի խուսափինք նման բանէ:

Այս պատճերին դիմաց, պարմանալի չէ կարդալ, որ Հայաստանի մամուլի դվխաւոր միաւորներն են հեռատեսիլի «եթեր» չարաթաթերթը (49 հազար), «Ոգնի» երիծաթերթը (10 հազար) եւ «Փութպոլ+» մարզաթերթը (5000): Ինչ որ լաւագոյն կ'երկրորդէ, առանց այլ եւ այլի, Աննա Իսրայէլեանի եզրակացութիւնը, թէ առօրեայ մամուլը հետաքրքրական է «գուցէ միայն պետական ու բաղաքական այրերի ու նաեւ հենց իրենց՝ լրագրողների համար»:

Այսպէս կարելի՞ է հանրային լուրջ, մտածող, տրամաբանօրէն հակազդող կարծիք ձեւաւորել: Այսպէս կարելի՞ է «իրատեսական պետութիւն կերտել»: Այսպէս կարելի՞ է, վերջապէս, ժողովրդավարական տպագրի մը հետաքրքրել:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԸ

Զանազան մշակոյթի ներկայացուցիչներ Մուսթաֆա Սէվիմի առաջնորդութեամբ այցելեցինք քաղաքի Հայոց թաղը: Այստեղ վերջին ճոթանասուն տարի է ի վեր հայ բնակիչ չկայ: Սակայն կանգնուն է Հայոց Ս. Գէորգ եկեղեցին իր համալիրով:

Համալիրին մաս կը կազմեն հիւսիսային կողմը՝ հովուատունը, վարժարանը (հաւանաբար), իսկ հարաւային կողմը երկյարկանի չէնք մը եւս (հաւանաբար առաջնորդարանը): Պատասխանատուները յայտնեցին որ Ժամանակին եկեղեցւոյ հանդիպակաց հրապարակին վրայ գոյութիւն ունէր բուժարան – հիւանդանոց մը, որ նախկին քաղաքապետի օրով (այսինքն առ նուազն 11 տարի առաջ) փլեցուեր է:

Գոհացուցիչ վիճակի մէջ է Ս. Գէորգ եկեղեցին, որու բարեզարդման աշխատանքները կը չարունակուին Հոկտեմբեր 29-ին Հանրապետութեան տօնին զայն որպէս պաղպաղրական թանգարան վերատնալու համար:

Քառակուսիի մօտ ուղղանկիւն քառանկիւն յատակագիծով եկեղեցւոյ հիւսիսային ու հարաւային կողմերը կան աւանդատուներ: Շքեղ վիճակի մէջ է արեւմտեան ճակատը, իր զանգակատունով: Աւազ դրան վերեւ ընթեռնելի է «ՕՇՈՒՄՆ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՍ ԿԱՏԱՐԵՑԱՒ ՅԱՄԻՆ 1890 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4» յիշատակարանը: Ի մօտոյ պիտի տեղադրուի նաեւ 1895 թուականը եւ յունարէն յիշատակարանով խաչոր զանգակը: Աւազ դռնէն ներս մտնելով, հիւսիս – արեւմտեան անկիւնը տեղ կը զբաւեն կլոր սանդուխները, որոնք այցելուն կ'առաջնորդեն «Ս» ձեւով վերնատունը: Զեն մնացած գաւիթի ճաղերը: Խոշոր աստեղներն հիւսիսային ու հարաւային պատերուն վրայ կան երեքական պատուհաններ, սրածայր կամարներով, որոնց հիւսիսայիններուը դրսկիներու կողմէ փակուած են (այդ չէնքերն ալ պետականացուած ըլլալով, ի մօտոյ պատուհանները պիտի բացուին): Արեւմտեան պատին վրայ, դրան երկու կողմերը կան երկու պատուհաններ եւս, բոլոր պատուհանները կրկնուած են երկրորդ յարկի բարձրութեան վրայ: Մարմարեայ նոր սալայատակման առեն (հաւանաբար) կորսուած է դասու բարձրութիւնը: Զկան նաեւ բազրիքները: Շինութեան ընդհանուր վիճակը պատրաստակամ է ամէն ինչ ըստ նախնւոյն վերաշինելու: Դասի հարաւակողմէն կ'ելլենք սարկաւագատուն, որ անվթար մնացած է: Ունի ցած (մէկ աստիճանով) ու փոքր բեմ մը եւ պատին մէջ փորուած Սուրբ Սեղան, առջեւը մարմարեայ խաչքարով, առանց յիշատակարանի: Սարկաւագատունէն դէպի հարաւ կան այլ սենեակներ, որոնք բազայայտօրէն վերջին աւելցուած են: Սարկաւագատունը արեւմտեան կողմէն ունի ուրոյն մուտք, դրան վրայ անվթար պարզ ու դեղեցիկ խաչով: Մկրտարան – պահարանի դուռը որմափակուած է, մկրտարանի այլ նպատակով (թնակարան) գործածութեան պատճառաւ: Այս մկկը եւս պետականացուած է եւ չուտով պիտի պարպուի ու մաս պիտի կազմէ ամրողջութեան, սակայն բնակիչներու պատճառաւ կարելի չեղաւ այստեղ մրցանել: Բեմը դասէն չորս աստիճան բարձր է: Աստիճանները եւ բեմին քանդուած մասը սպիտակ մարմարով պատուած են: Տարիներու ընթացքին բեմի տախտակամած առեն գործածուած են 11 տպանաքարեր, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ բուն յիշատակարանը, անաղարտ արձանագրութեամբ:

Արձանագրութիւնն է հետեւեալը. «Ի ՅԱՌ(Ա)ՋՆՈՐԴՈՒ(Թ)Ե(ԱՆ) ԵԽԴՈԿ(ԻՈՑ) Տ(ԵԱ.)ՌՆ Ց(Ա)Կ(Ո)Բ(Ա)Ց Վ(Ա)Ր. Դ(Ա)ՊԵՏԻՆ " ՇՆՈՐՀԻՒ ԵԻ ՈՂՈՐՄՈՒ(Թ(ԵՍՑԲ) Տ(ԵԱ.)ՌՆ ԲԵՐՈՑ Ց(ԻՈՒԽ)Ի Ք(ՐԻՍՏՈՍ)Ի ՆՈՐՈԳԵՑԱՒ "ՐԿ"ՑԱՒ Ս(ՈՒՐ)Բ ԵԿԵՂԵՑԻՍ Ս(Ր)Բ(Ո)ՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ ՁՕՐԱՒԱՐԻՆ ԱՐԴԵԱՄԲ ԲՈ"ԼՈՐ ՄԵՆ ԵԻ ՓՈՓՐ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ԻՒՐՈՑ ԵԻ ՀՈԳԱՏԱՐ ԱՇԽԱ"ՏՈՒ(ԹԵԱՄ)Բ ՁԱԽՐԵԱՆ Մ(Ա)Հ(ՏԵՍ)Ի ՍԱՐԳԻՆ ԵԻ ՄԻՐԱՔԵԱՆ Մ(Ա)Հ(ՏԵՍ)Ի Ա.ԲՐԱՀ"ԱՄԻՆ ԵԻ ՁԱՐՏ(Ա)Ր(ԱՊԵ)-

ԱՄՐԱՆ ՊԱՏՈՒՀԱՍՆԵՐԷՆ՝ ՄԾԵՂԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 2,500 ՏԵՍԱԿ

Աչխարհի չորս ծագերուն հալածուած միջատ մըն է մժեղը: Ոչ ոք կը հանդուրժէ անոր անհաճոյ վզզոցը եւ ոչ ոք կրնայ մժեղի անոր պատճառած անախորժ քերուքերտուքէն:

Դիւրին չէ այս միջատէն ձերբազատիլը, հակառակ որ ամբողջ մարդկութիւնը կը հալածէ զայն: Մինչեւ Չինգիսխանի մէջ ժայռին կռչուած փոքրիկ համակէ մը անդամները կուրօրէն կը պաշտեն հազիւ 2,5 միլիմեթր կշռող եւ տասնըչորսէն 65 օր ապրող այս միջատը:

Բայց իր անհաճոյ վզզոցէն եւ պատճառած քերուքերտուքէն, մժեղը նաեւ հսկայ մահաբարիներ կը տարածէ Աֆրիկէի եւ Ասիոյ մէջ:

Այս անտանելի միջատներուն ոչնչացումը դիւրին չէ, քանի որ անոնք դիւրաւ կը վարժուին մինչեւ ատեան ալ դէերուն եւ չատ արագ կը բազմանան:

Աչխարհի չորս կողմերը կան 2,500-3,000 մժեղի տեսակներ:

ԷԳ ՄԺԵՂԸ ԿԸ ԽԱՅԹԷ

Գիտնականները էգ մժեղներով հետաքրքրուած են, քանի որ անոնք են, որ կը խայթեն: Անոնց ծծած արիւնը կենսական է անոնց վերարտադրութեան համար:

Զափազանց չարժուն այս միջատը ժամական երկու քիլոմեթր արագութեամբ կրնայ մինչեւ 100 քիլոմեթր ճամբայ կլլել իր որսը գտնելու համար:

Շատ տակուն այս միջատը գոյութիւն ունի աչխարհի չորս կողմը, սկսած ծովեզերքներէն՝ հասնելով մինչեւ երկու հազար մեթր բարձունքներուն վրայ:

ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Կ'ըսուի, որ երբ քանի մը հոգիով նըստած ենք, յաճախ մէկ հոգի չատ ուշի կը խայթուի, քան միւսները, որովհետեւ ան «յարմարագոյն» այն անձն է, որուն մորթը միւսներէն աւելի խոնաւ է եւ աւելի քնածխական գազ կ'արտադրէ:

Կ'ըսուի նաեւ, թէ մժեղները չատ կը տ)ՈՒ(ԹԵԱՄ)Բ ՑՈՑՆ ԱԶԳԱՒ ԱՁՄ ՆԵԱՆ Հ(Ա)ՃԻ ԻՐԻԿԱՑԻՆ ՑՈ"ՐՈՒ Ա(ՆՈՒ՞)ՆՔՆ ԳՐԵՍՑԻՆ ԱՆՁՆՁԱՒ ԳԻՐՍ ՓՐԿՈՒ(Թ)Ե(Ա)Ն ՑԱԻԻ(ՏԵՒ)Ն(ԱԿԱՆ՞) " ԿԵՆԱՑՄԱ(՞Ս)Ն Ի ԹՈՒԻՆ ՀԱՑՈՑ ՌՄԾԳ (1804) ԱՊՐԻԼԻ ԻԱ (21)ԻՆ»:

Զանազան ձեւերով տեղադրուած տապանաքարերու մէջտեղ կ'երեւի Սուրբ Սեղանի վեմ քարի հիմը: Սեղանի խորհրդանիշները, հիւսիսային, հարաւային եւ արեւմտեան պատերուն մէջ կան խորհրդանշական խորշերը:

Մեր այցելութեան ընթացքին քաղաքապետ Իսյարիլ Էօզայ յիշեց այն փոքրամասնութիւնները, որոնք կ'ապրէին Զանգեզուրի մէջ եւ այսօր չկան: Ինչ կը վերաբերի քաղաքի յիշողութիւնը, որ սկսած է ցնդիլ»: Ան խօսեցաւ Թուրք – Հայ բարեկամութենէն եւ ըսաւ նաեւ թէ պատմութիւնը իր դործը չէ: Զայն թողի մասնագէտներու, պէտք է վերկենք այն ինչ որ ի ձեռին ունինք:

Քաղաքապետը պատրաստակամութիւն յայտնեց, որ երբ չինութիւնը ապրիլ, կը փափաքի տեսնել Հայերու ներկայութիւնը Զանգեզուրի մէջ եւ ինչո՞ւ չէ, Հայերու կողմէ Սուրբ Պատարագի մատուցում՝ Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս Հրեաներ կ'ընեն մինչեւ այսօր իրենց սինագոգին մէջ: Ինք պատրաստ է նաեւ լսել կարելիութիւն նեցուկ կանգնել այն հրատարակութեանց, որոնք ուղղակի կապ ունին Զանգեզուրի պատմութեան հետ:

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

«Ազօս»
Օգոստոս 4

ԳԶՈՒՅՇՔ ԳԶՈՒՅՇ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 30–ին, ուսանողական շուքով նչուած է Վարդավառի տօնը: Այս տօնակատարութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ Սկիւտարի այս եկեղեցւոյ մէջ, որպէս վերյիչեմը Մշոյ Ս. Կարապետ Մուրատեան եկեղեցւոյ, որ հեռաւոր անցեալին կաթեւորագոյն ուխտատեղիներէն եղած է հայ ժողովուրդին համար: Նախաձեռնած ու քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, ի նպաստ Գալֆայեան – Ձեմարան Վարժարանին: Սիրոյ սեղանին ալ նախաձեռնած է Պատրիարքը: Թաղային Խորհուրդի անդամներէն Օշին Մոմճեան ներկայացուցած է Խորհուրդին տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած մասնաւորաբար Գալֆայեան – Ձեմարան Վարժարանի գործունէութեան եւ ապագայ ծրագիրներուն համար: Օրուան խօսնակը՝ Պր. Նուպարեան ձեռնարկած է նուիրահաւաքի, հուսկ Պատրիարքը փակած է հաւաքոյթը:

***

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸ, Յունիս 30–էն Յուլիս 4 տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան շրջանի 10–րդ միջ – մասնաճիւղային խաղերը, նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան Շրջանի Շրջանային վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ Ուաշինկթընի մասնաճիւղին: Մարզախաղերը համախմբած են 520 մարզիկ – մարզիկուհիներ, 10 մասնաճիւղերէ, հրաւիրուած էին նաեւ Գալֆայեան մասնաճիւղերը:

***

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլֆային շրջափակին մէջ, Յուլիս 27–ին տեղի ունեցած է Խանասորի արշւանքին 103–րդ տարեդարձի նչումը, հովանաւորութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Պուրճ – Համուտի վարչութեան, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեանի եւ կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Պուրճ – Համուտի քարոզչական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանեց, յանուն յանձնախումբին, ատենապետը՝ Թովմաս Յակոբեան որ պատմականն ըրաւ արշաւանքին, շնորհով Հ. Յ. Դ.–ի կատարած կարեւոր դերը Հայ ժողովուրդի ազգային – ազատագրական պայքարին մէջ: Օրուան բանախօսը եղած է Հրաչ Վարժապետեան: Ան թղթատախտակ մը ըրած է Խանասոր ֆետայիներուն եւ Լիպոնի հինգերու միջեւ, որոնք ինկան՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» նշանաբանով: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս: Ջեռնարկը փակուած է «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մօտայլ ակումբին պարտէզին մէջ, Յուլիս 30–ին սարքուած է Գոտրդիւղի Աբրահեան – Ունճեան Վարժարանի «ամառնային աւանդական դիշերը»: Հարիւրաւոր հրաւիրեալներ բոլորուած են ճաշասեղաններու չուրջ: Բացումը կատարած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Շահպուհ Զօլաքեան: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը եւ տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՇԱԻԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՐԱՐԱՏ ՄԱԳԼՑԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻԻՆ ՉԷ ՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանէն խումբ մը, բաղկացած՝ մտաւորականներէ, մարզիկներէ, հոգեւորականներէ, Թուրքիա զացած է, 1700–ամեակի առթիւ վազմակերպուած Արարատի լեռնագնացութեան մը նպատակով: Անոնք չատ լաւ ընդունելութեան արժանացած են Կարսի մէջ, այցելած՝ Անի քաղաքի աւերակները, նոյնիսկ առաջարկ ստացած նաեւ Վան երթալու եւ Աղթամարը տեսնելու. սակայն արտօնութիւն չեն ունեցած Արարատ մագլցելու: Պատճառաբանութիւնն ալ այն եղած է թէ յայտի չէ արշաւախումբին նպատակը: «Մարմարա» (Օգոստոս 10) լուրը տալով կ'աւելցնէ որ արտօնութեան մերժումը ցոյց տուած է թէ Հայաստանցիներու խումբը Թուրքիա զացած է, առանց նախապէս հարկաւոր արտօնութիւնը ստանալու, հակառակ որ ձեռնարկը երկար տարի առաջ կազմակերպուած էր:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, խումբը արդէն բռնած էր վերադարձի ճամբան:

արշաւանքին, չեչտելով Հ. Յ. Դ.–ի կատարած կարեւոր դերը Հայ ժողովուրդի ազգային – ազատագրական պայքարին մէջ: Օրուան բանախօսը եղած է Հրաչ Վարժապետեան: Ան թղթատախտակ մը ըրած է Խանասոր ֆետայիներուն եւ Լիպոնի հինգերու միջեւ, որոնք ինկան՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» նշանաբանով: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս: Ջեռնարկը փակուած է «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մօտայլ ակումբին պարտէզին մէջ, Յուլիս 30–ին սարքուած է Գոտրդիւղի Աբրահեան – Ունճեան Վարժարանի «ամառնային աւանդական դիշերը»: Հարիւրաւոր հրաւիրեալներ բոլորուած են ճաշասեղաններու չուրջ: Բացումը կատարած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Շահպուհ Զօլաքեան: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը եւ տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՌԵՄ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Օգոստոս 1–ին մահացած է բեմադիր Ռեմ Սարգսեան, 75 տարեկանին: Մօտ կէս դար ան գործունէութիւն տարած է Գորիսի, Արտաշատի, Կամոյի ու Արցախի թատրոններուն, Երեւանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնին եւ հեռատեսիլին մէջ:

Ծնած էր Գիւմրի, աւարտած Երեւանի թատերական հիմնարկին բեմադրութեան ճիւղը: Իր լաւագոյն բեմադրութիւններէն կը համարուին Շերլմանդպէի «Զար Ոզի»ն, Մուրացանի «Ռուզան»ը, Լ. Մքրտչեանի «Վարագաւոր»ը, եւ այլն:

***

ՄԱՀ

ԷՄԻՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

70 տարեկանին մահացած է ծանօթ իմբաձաք փրոֆէսէօր Էմին Խաչատրեան: Ան գանձնակահարի ու իմբաձարի գործունէութեան զուգընթաց հեղինակած էր նաեւ բազմաթիւ ժապաւէններու երաժշտութիւնը: Աւարտած էր Մոսկուայի Ջայքովսկի երաժշտանոցը ու գործունէութիւն տարած նոյն քաղաքին մէջ: 1990–ին փոխադրուած էր Երեւան, ղեկավարած ձայնասփիւռի սենֆոնիկ նուագախումբը ու Հայաստանի սենեկային նուագախումբը:

***

ՎԱՅՔԻ Ս. ՏՐԴԱՏ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

Օգոստոս 6–ին Գարեգին Բ.ի կողմէ օծումը կատարուած է Վայքի Ս. Տրդատ նորակառոյց եկեղեցիին ուր Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պոզապալեան առաջին պատարագը մատուցանած է: Եկեղեցիին շինութեան 1990–ին նախաձեռնած էր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, սակայն նիւթական դժուարութիւններու պատճառով շինարարութիւնը ընդհատուած էր: Անոնք վերսկսան ԱՄՆ–էն Գալուստ եւ Էմմա Սողոյեանի նուիրատուութեան շնորհիւ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒՍԱԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՒՑՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ինչ կատաղութիւն հնչակեաններուն դէմ: Անպիտանն՛ըր: Երբ իր զաղափարը պարզեր էր ամիսներ առաջ հոս գըտնուողներուն, ամէնքն ալ հիացեր, աքանչացեր էին ու գինք ալ քաջալերած: Միայն մըտօրէն հաւատացեր էր այդ ճիզուիթներուն անկեղծութեանը, Լոնտոն գացած, անկէ Փարիզ եւ վերջէն ալ Ժընեւ: Բարով – խերով հերթար. Թէեւ, Աստուծոյ համար, դաշնակցականները չատ լաւ, չատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրեր էին իրեն:

– Ինծի ճաչարան տարին, աղուոր սեղան մը բռնեցին, դրամ իսկ տուին մարդերը, – կը պատմէր Մարտիկ աղային եւ իր խմբակին, որոնց ներկայացուած էր Մոպասեանցի միջոցաւ, – մինչդեռ Լոնտոն պանիր – հացով կ'ապրէի չնորհիւ Արփաբի եւ ուրիշներու:

Ժընեւ, օ'հ, իր բոլոր կասկածները ճշդուեր, ստուգուեր էին, հնթադրութիւնները անվիճելի փաստերու, թուչող խօսքերը մնացող գրութիւններու, թուղթերու փոխուեր էին: Դոկումէնտներ ցուցուցեր էին իրեն, դոկումէնտներ, ուր «միութեան պէս պարզ, յստակ» կ'երեւէր չատ մը հնչակեաններու ոճրագործութիւնը:

– Տեսա՛յ, ես աչքովս տեսայ... տեսա՞յ մի, կարգացի մէկիկ – մէկիկ, – կ'ըսէր ճայնով մը, ուր լաց ու զայրոյթ կար միասնաբամայն:

– Կարելի է կեղծ էին...

– Ի՞նչ կեղծ, բարեկամ, գրուած էր պէ... հայերէն գիրերով գրուա՛ծ... ա՛խ չուզեցի հաւատալ, լացի ժամերով, երկու օր հաց չկրցի ուտել, հիւընդցայ...

Կը չարունակէր: Իրեն նամակներ ցոյց տուեր են հոն, հնչակեաններու միջեւ փոխանակուած, ուր անզամազնջական չնականութեամբ լիկի անվարտի բառեր, բացատրութիւններ կան եղեր գործածուած:

– Կը վայլէ՞ յեղափոխականի մը...

Քանի մը ժամ ալ ատոնց համար լացեր է:

– Միութիւնս ջուրը ձգեցին խայտառակները. չուզեցին Արփիարը հանել իրենց մէջէն, դաշնակցականներուն առաջարկած պայմանը, դիս խաղցուցին:

Կը պատմէր Լոնտոն, Փարիզ տեսածները, լսածները.

– Ա՛խ, ո՛ր մէկը պատմեմ, երանի՛ թէ բանտէն չելլէի ու այս ոճիրները չտեսնէի:

Կը պատմէր ճիզուիթին վրայ: Անոր ինչ – ինչ խօսքերը, չարժումները մէջ կը բերէր, պարզ բաներ, որոնք իր խելապատկին քիմիարանէն անցնելով՝ կախարդան ղրկող յանցաւորութեան մէյ – մէկ փաստաւոր փաստեր կ'ըլլային:

– Օրին մէկը ինծի ի՞նչ ըսէ նէ աղէկ:

– Ի՞նչ, – հարցուցին հոն գտնուողները՝ ականջներու ածեցուն հետաքրքրութեամբ մը:

Լռեց. կը վարանէր վոր. ըսելիքը չատ ծանր քան մըն էր, չատ դայթակղեցնող յայտնութիւն մը:

– Երբ օր մը իր բրած ծախքերուն վրայ կը խօսէի խստութեամբ, ըսաւ, թէ ինք ապդին համար անօթի չի կրնար մնալ...

– Վա՛յ, – ըրաւ Մարտիկ ապա զայրացած, – անօթի չի կրնա՞ր մնալ եղեր հէ, անպիտա՛ն...

Տեսնելու բան է եղեր անոր վատնած դրամը, բրած փառաւոր ճաշերը, մինչդեռ ինք... Փարիզի մէջ մէկ ամսուան մէջ 300 ֆրանք մսխեր է, մինչդեռ ինք...

Հապա Փարիզ տեսածնե՞րը: Երկու խլէզներ, դլխարկաւոր ու մօրուսաւոր դէվզէկներ, որոնք հնչակեան անունին տակ հարուստները կը շահագործեն: Հապա՞ իրենց դայթակղելից արարքները, որոնց ինք անձամբ ականատես եղեր է:

– Միութեան վրայ կ'երդնում, որ ըսածներս ճիշդ են...

Պատմեց: Երեւակայեցէ՛ք, որ այդ խայտառակները, ինչպէ՞ս բերան առնել, Աստուած իմ, մարդ են եղեր, այսինքն կանացի հրապոյրներուն քիչ – չատ զգայուն: Ֆրանսուհիներ, լիտուհիներ բերեր են անգամ մը իրենց տունը:

– Վա՛յ սրիկաներ, վա՛յ, – ըսին քանի մը հոգիներ Մարտիկ աղային հետ:

– Ներելի բա՞ն է Հայու մը, մանաւանդ յեղափոխականներու... 3 ժամ այս բանին համար լացեր եմ...

Եւ դեռ չատ մը նմանօրինակ դէպքեր, դայթակղութիւններ, որոնց համար խեղճը իր հոգիին արցունքի աղբիւրները ցամքեցուցեր էր:

– Անչափ լացի, որ ալ ներսս արցունք չմնաց, – կ'ըսէր...

Հոգեկան տանկ տրամադրութիւններու մէջ Մապաեանցին ճանկը ինկաւ, որ իսկոյն հասկցաւ ինչ որ կարելի էր չահիլ այդ մարդէն՝ զայն իր իսկ ընկերներուն դէմ հանելով՝ բերանը ամբաստանութիւններով լեցուն: Սկսաւ դրդել, աչխատիլ զայն տակաւ, դաշնակցական կըրօնքին դարձնել, բոլորովին անջատել հնչակեաններէն, համոզելով նաեւ գինքը, թէ իբր հին գործիչ, հերոս, ինք մեծ ազդեցութիւն ունի ժողովուրդին վրայ, որ գինքը կը սիրէ, կը պաչտէ:

– Ձեր յեղափոխականի սրբազան պարտականութիւնից է դիմակը վար առնել, ձեր դիտցածներէն հրապարակել:

Խորհուրդ կուտար անոր գիրք մը չնել իր տեսած ու լսածներէն ու հրատարակել:

– Լաւ դրել չեմ գիտեր ես:

– Ես ատանձնում եմ ատ հոգը:

– Դրամ չունիմ:

– Ես կուտամ, – ըսաւ Մարտիկ ապա:

Իրեն հետ կը պատրաստէր գայն, իբր փաստ մը, վկայ մը կը գործածէր հընչակեաններուն դէմ արձակած ամբաստանութիւններուն:

– Իրենց ընկերն իսկ խոստովանում է, – կ'ըսէր ու գայն առաջ կը քչէր:

Աւելորդ է ըսել, թէ Մարտիկ աղային ուրախութիւնը չափ չունէր: Ժընեւեանցը դաշնակցական պետերուն գերազանցութեանը մէկ փառաւոր կենդանի ապացոյցն էր, ու հերոսն ալ իր պատմածներով՝ մինչեւ ան ատեն հնչակեաններուն դէմ պոռչտացած նախատինքներուն արդարացումը:

– Տեսա՞ք, ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր...

Ատ ատենները տունը իր մայրն ու աղջիկը չատ ենթարկուեցան իր չատախօսութեան յարձակումներուն, որովհետեւ Մարտիկ ապա միայն դուրսը խօսելով չէր գոհանար: Տունն ալ Մարտիկ ապա էր:

(Շար. 56)

ՄԱՐՍԼԻՑ.–

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները Գագիկ եւ Անոտ,

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն – Խաչք Շալճեան եւ զաւակները Անոյշ եւ Վաղինակ,

Սպրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեան եւ զաւակները,

Օրիորդ Վարդուհի Պօյաճեան,

Շալճեան (Ֆրանսա, Պարսկաստան, Միացեալ – Նահանգները), Մխքերեան, Ձանիկեան եւ Վարպետեան ընտանիքները

եւ համայն ազգականական պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տադրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՇԷԼ-ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 15-ին, իր բնակարանը, 59 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 18-ին, ժամը 9·30-ին, Սէն Ժերմէ Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Սէն – Ժերմէ գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր խոր ցաւակցութիւնները Շալճեան եղբայրներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՓՈՒԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱԿԻ

Եղիսաբէթ Փիլլէեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.–

Յովհ. եւ Ժանին Փիլլէեան 500–ական ֆրանք Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին, «Կամք»ին եւ «Յառաջ»ին։

Մարիամ եւ Մաթիլդ Մատիւեան 300 ֆրանք Սամուէլ – Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Գրիգոր եւ Սօնա Փափազեան 500–ական ֆրանք Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին, Ս· Մուրատեան վարժարանի երկօրեայ դպրոցին, Շէնին եւ «Յառաջ»ին։

Օրիորդ Իղնակէ Պեհիկեան 500 ֆրանք Ս· Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Տիկին Վերժին Ուզունեան 500 Ֆր· Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին։

Օրիորդ Անահիտ Դարբինեան 200–ական ֆրանք Ս· Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին եւ Շէնին։

Կարպիս եւ Անի – Մարի Մկրտիչեան 400 Ֆր· Շէնին։

Պեհիկեան ընտանիք (Տիթրոյթ) 50–ական տոլար Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ։

Ժապ եւ Միշըլին Փիլլէեան 300 ֆրանք ԱՅՓ – ԷՖ – ԷՄ ձմրնասփիւռի կայանին։

Մինասեան ընտանիք (Փարիզ եւ Պէյրութ) 500–ական Ֆր· Ս· Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին, Շէնին եւ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին։

Փիլլէեան եւ Դարբինեան ընտանիք 500 Ֆր· ԱՅՓ – ԷՖ – ԷՄ–ին։

Տէր եւ Տիկին Սէրբենկիւլեան 2000 Ֆր· Սամուէլ – Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Թալին եւ Անի Դարբինեան (Միացեալ–Նահանգներ) 400 Ֆր· «Կամք»ին։

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԺԸՆԵՒ· – Վ· Աթթարեան 1000 ֆրանք Շաւարշի կուռ. զրուշմի եւ Ափրիկի անչէզ գծի յարատեւութեան մաղթանքով։

⁂

ԼԻՈՆ· – Ս· Սուքիասեան 1500 Ֆր·։

⁂

ՓԱՐԻԶ· – Տէր եւ Տիկին Պ· Պեարոսեան 500 Ֆր·։

⁂

ՓԱՐԻԶ· – Սիմոն Պայրամեան 500 Ֆրանք։

⁂

ՎԻՆ· – Մամբրէ Ալճունեան 500 Ֆրանք։

⁂

ՓԱՐԻԶ· – Ման 400 Ֆր·։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

⁂

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՊԱՆԵԼՕՃԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
Սենթ Մխիթարեան վարժարանը

Reservez votre week-end du 2/3 DECEMBRE pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւատարմագիրներ) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, հատոր գլուխ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 18
VENDREDI
18 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·971 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.971

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՄԱՑԱՆՑԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

*Համակարգիչներու հանրածանօթ «Մայքրոսոֆթ» ձեռնարկութիւնը համացանցի իր հանրագիտարանին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան նկատմամբ ուրացումի քայլերու դիմած է, ըստ ԱՄՆ–ու Բարձրագոյն ուսման Թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը՝ ձէյֆ Նաըլթի, կուտայ ուրացումի այդ քաղաքականութեան մանրամասնութիւնները. ինդոյց առարկայ հանրագիտարանը որ կը կոչուի «Ընգարթա», 1996–ին դիմած է ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկի զործադիր անօրէն Հելէն Ֆայնի որ ցեղասպանութեան մասին դրութիւն մը տայ: Ան վերջինը իր դրութեան մէջ տեղ տուած է նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան: Գրութիւնը ընդունուած ու հրատարակուած է: Սակայն, անցեալ Յունիսին «Ընգարթա»յի պատասխանատուները կրկին դիմած են Հ. Ֆայնի որ վերատեսութեան ենթարկէ իր դրութիւնը· դիմումը բացատրուած է «յանախորդներու բողոքներ»ով: Հ. Ֆայն տեղեկացած է որ Շիքակոյի եւ Միչըկընի համալսարաններու քաղաքագիտութեան դասախօս Գ. Սիւնիի եւս նոյն դիմումը եղած է, իր կրած «Հայաստան» խորագիրով էջին առընչութեամբ: Հանրագիտարանին պատասխանատուները ուզած են որ Հ. Ֆայն իր դրութեան մէջ «Պատմութեան միւս երեսակ»ին – Թրքական կառավարութեան – մասին ալ քանի մը տող աւելցնէ: Գ. Սիւնիէն ալ ուզած են որ տեղ չհայ «ցեղասպանութիւն» բառին: Իրեն ըսուած է որ Թրքական կառավարութիւնը սպառնացած է «Մայքրոսոֆթ»ի Թուրքիոյ պատասխանատուները ձերբակալել եւ խափանել այդ մակնիշին արտադրութիւններուն վաճառքը, այնքան ատեն որ հայկական կոտորածները որպէս վիճարկելի նիւթ տեղ չգտնեն անոր կայքէջին մէջ: «Մայքրոսոֆթ»ի ներկայացուցիչները ոչ հաստատած, ոչ ալ հերքած են ըսուածը. իսկ Թրքական դեսպանատան ներկայացուցիչը «ծիծաղելի» որակած է այդ պնդումը: Ըսած է միայն թէ դեսպանատունը երկու նամակ գրած է «Մայքրոսոֆթ»ին, բայց ոչ մէկ պատասխանի ըրած է: Երբ Հ. Ֆայն եւ Գ. Սիւնի պատնաղած են իրենց տառապերութիւնները եւ առնել ու հրապարակել «Մայքրոսոֆթ»ի դրաքննութիւնը, հանրագիտարանին խմբագիրները տեղի տրուած են: Երկու յօդուածագիրները աւելցուցած են թէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը Միացեալ Նահանգներու դեսպանատունը, բայց դէպքերը կը մեկնաբանէ իր տրամաբանութեամբ: Երբ «Ընգարթա»յի հարց արուած է այդ մասին, ներկայացուցիչը ըսած է թէ խմբագիրները արձակուրդի են: Ուրիշ մըն ալ աւելցուցած է թէ անոնց պատմութիւն երկու երես կ'ունենայ, նոյնիսկ երբ ան կը վերաբերի ցեղասպանութեան:

*
**

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

ՂԱՐԱԲԱՂ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԱՐՏԱԾՄԱՆ ՄԵԿՆԱԿԵՏ ՉԷ

Վերջերս անդրադառնալով Ադրբեջանի մէջ թմրամոլներու թիւին յաւելումին, փոխ – վարչապետ Ա. Հասանով ըսած է թէ ոչ պաշտօնական տուեալներով, Հայերու վրայ կատարուած ադրբեջանական տարածքներու տարանցիկ համբու վերածուած են Ասիայէն Եւրոպա թմրեցուցիչ փոխադրելու համար:

Լ.Ղ.Հ Ներքին եւ Արտաքին գործերու նախարարները՝ Բագօ Սահակեան եւ Նալիվա Մելքումեան «Մնարք» գործակալութեան յայտնած են թէ այդ արտայայտութեան մէջ լուրջի առնուելիք բան չկայ, քանի որ Ղարաբաղի տարածքը չի կրնար տարանցիկ ուղի ըլլալ թմրեցուցիչի փոխադրութեան համար, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ այն պատճառով որ Ադրբեջան չրջափակումի տակ կը պահէ պարը: «Ղարաբաղի ներքին գործերի նախարարութիւնը վերջին տաս տարիներ ընթացքում բաւականին յաջող պայքար է մղում թմրամոլութեան դէմ եւ պատրաստ է այս ոլորտում համագործակցել հարեւան պետութիւնների իրաւապահ մարմինների հետ» ըսած է Բ. Սահակեան:

*
**

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՈՒԶԵՆ ԳՆԵԼ ԳԻՒՄՐիի ՀԻՒՍՈՒԱԾԵՂԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Թրքական Նեաէքս Ընկերութեան ներկայացուցիչները գացած են Հայաստան, Գիւմրիի հիւսուածեղէնի գործարանը դրնելու համար բանակցելու:

Թուրք գործատէրերուն համաձայն, առաջին տարին պիտի կրնարեն մէկ միլիոն տոլարի ներդրում ու գործ պիտի հայթայթեն 300 հոգիի: «Երկրորդ տարին, Թրքական կողմը պիտի կատարէ երկու միլիոն տոլարի ներդրում, գործ հայթայթելով 1000 հոգիի», յայտարարած է Հայաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան պաշտօնեաներէն Մերուժան Յակոբեան:

Յայտնի չէ տակաւին, թէ Գիւմրիի հիւսուածեղէնի գործարանին բաժնեթուղթերէն քանի պիտի ծախուին ու քանին պիտի մնան պետութեան: Սակայն, փոխ – նախարար Աչոտ Շահնազարեան վերջերս յայտարարած էր, թէ գործարանի արժեթուղթերուն 100%–ը պիտի ծախուի Նեաէքսին: Շահնազարեանի հաւատացմամբ, Նեաէքս Թուրքիոյ միակ հանրային ընկերութիւնը չէ, բայց Եւրոպայի մէջ մեծ չուկայ ունի:

«ՈՒՐԲԱԹՕՓԲԻ»

(Օգոստոս 16 / 17)

Ա.ԶԳ. ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ապահովութեան Նախարարութիւնը Օգոստոս 16 Թուականին յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր հաստատուած կը ներկայացուի թէ Ազգային Ապահովութեան Նախարարութիւնը ունի կէտով կը հերքէ եղած անարդար ու վրդովիչ մեղադրանքները: Կ'ըսուի թէ հայկական կողմը կ'ենթադրէ թէ տարբեր ադրբեջանական տարածքներու վրայ յարձակումներով պատանդ ու զերի չի խլելը, յեսոյ զանոնք իրենց վաճառելու համար: Հայաստան գտնուող ադրբեջանցի զերիները ամէն ձեւով կը մղուին վերադառնալու, մինչեւ իսկ ադրբեջանցի ներկայացուցիչներ կը հրաւիրուին որպէսզի համոզեն իրենց երիտասարդները ու Հայաստան վերկուի աւելորդ գլխուցաւերէ: Մարդու իրաւունքներու յարգանքի սկզբունքով, մեծագումարի յայտարարութիւններ չեն ըլլար իրենց երկիրը վերադառնալու ադրբեջանցի երիտասարդներու դժկամութեան մասին: Անոնք բոլորն ալ կը գտնուին պետական հսկողութեան ու կարմիր խաչի խնամակալութեան տակ· բնական անունդ ու բժշկական անհրաժեշտ խնամք կը տանին: Նոյնիսկ ղրաճանաչութեան դասընթացքներու կը հետեւին:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի Հայաստանը քարոզչական արշաւի մէջ քաշելու փորձերուն վերջ տալու կոչով ու նշուած մարդին մէջ զործակցելու հայաստանեան դիմումները անպատասխան չձգելու թելադրանքով:

*
**

ՀԱՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

«Հայոց Տուն» Միութիւնը յանձնաժողով մը ստեղծած է վերահսկելու համար Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին դատաքննութեան վարչ. կարմակերպութեան նախապահ Վարդան Պետրոսեան ըսած է թէ իրենց համոզումով ինը ամսուան նախաքննութիւնը անաչառ չէ եղած, քանի որ ոճրագործներուն եւրին կանգնած կազմակերպիչներուն մասին քննութիւն չէ տարուած: Պիտի պահանջուի նաեւ թղթածրարները արդէն փակուած քանի մը անձերու պարապանեներուն վերաքննութիւնը: Վ. Պետրոսեանի կարծիքով, Ներքին գործերու նախկին նախարար Ս. Աբրահամեան եւս պէտք է պատուի, քանի որ ոճրագործներուն ապրելք ըլլալու փոխարէն անմիջապէս լքած է դահլիճը:

«Հայոց Տուն» Միութեան ալմակից են ՍԻՄ–ը, Դեմոկրատական, Երիտասարդական կուսակցութիւնները, «Օգոստոս 23» ազգային դաշինքը, Մարդու իրաւունքներու Հայկական Միութիւնը:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ, ԱՄՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Օգոստոս 17–ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. կը մեկնէր Մոսկուա ուր յաջորդ օր խաչքար մը կը զետեղուի Նորակառոյց Ս. Ամենասիրելիչ Եկեղեցիին առջեւ, որպէս նշան Հայ եւ ռուս եկեղեցիներու եղբայրութեան: Մոսկուայէն Կաթողիկոսը կը մեկնի ԱՄՆ, մասնակցելու բոլոր կրօնքներու առաջնորդներուն

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ԴԵՍՊԱՆ

ՏԻԿԻՆ Ա.ՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Տնօրէն «Յառաջ» օրաթերթի

Յարգելի Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Շնորհաւորում եմ «Յառաջ» օրաթերթի 75–ամեակի կապակցութեամբ: Լինելով դրեթէ Ֆրանսահայ համայնքի հասակակիցը, Թերթի էջերը եւ պատմութիւնը հարազատ արտացոլանքն են նրա եւ առհասարակ ողջ Սփիւռքի զոյատեւման, ինքնութեան, գրաւոր մշակոյթի եւ լեզուի պահպանման յամառ ջանքերի:

«Յառաջ»ը սփիւռքահայ նորանոր սերունդներին է փոխանցում հայրենի արժէքների նկատմամբ սէր եւ հոգատարութիւն, նրանց մէջ սերմանում նուիրուածութիւն եւ կապուածութիւն հարազատ արմատներին:

Ձեզ եւ Ձեր աշխատակազմին յանկանում եմ ստեղծագործական յաջողութիւններ, «Յառաջ»ին յարատեւ ապագայ:

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս 10

*
**

ՏԻԿԻՆ Ա.ՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Տնօրէնուհի «Յառաջ» օրաթերթի

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը որպէս զաղութային կոչումի եւ չափանիշ ունեցող հաստատութիւն հպարտօրէն եւ ջերմօրէն կը շնորհաւորէ եւ կ'ողջունէ «Յառաջ»ի 75–ամեակը:

«Յառաջ», նախ, զաղութ կազմաւորեց, առաջնորդեց, զարձաւ ինքնութեան բերդ, եղաւ պատուանդան՝ գրիչներու, միտքերու, զաղափարներու, համոզումներու, ազատ արտայայտութեան:

«Յառաջ», այսօր, ամայացած հոդերու վրայ կը մնայ միակ ոլամխիտ եւ մարտնչող հայ լեզուի, գիրի, մշակոյթի հարատեւութեան:

«Յառաջ» արմատ առաւ, յաղթանակեց՝ Շաւարշ Միսաքեանով եւ զարձաւ հաւատարմութեան, տոկունութեան եւ աննահանջութեան մամուլ՝ անոր յաջորդներով:

Բիւր յաջողութիւններ:

ՄԱՐՍԻԳԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Մարսէյլ, Օգոստոս 11

վեհաժողովին: Սեպտեմբեր 1–ին Գարեգին Բ. կ'անցնի Գերմանիա, ներկայ գտնուելու Հալէ քաղաքին մէջ «Կիլիկիոյ դահճերը» ցուցահանդէսին բացումին ու «Հայաստան – 2000» վիտաժողովին:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՉԻՆՈՒՈՐ ՄԱՀԱՑԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԻՆ

Ադրբեջանական լուրերու գործակալութիւնը Օգոստոս 15–ին տեղեկացուցած է

(Շար.ը Դ· էջ)

ԳԻՒՄՐիի ԱՄԱՅԱՑՈՒՄԸ ԾՐԱԳՐՈՒԱ՞Ծ Է

Հայաստանի հարաւային ծայրամասին՝ Մեղրիի «վաճառք»ին կամ փոխանակումին մասին վրդովեցնող լուրերէն ետք, երկրին հիւսիսային մեծագոյն քաղաքին առընչուած նման հարցական, աքծանի մէջ բռնուածի պատկեր մը կուտայ Հայաստանէն: Իսկապէս, պէ՞տք է հաւատալ ու մտահոգուիլ որ վայ աշխարհի մէկ անկիւնը չատ յստակ հեռանկարներով մանրամասնօրէն պատրաստուած ծրագիր մը որուն նպատակն է Հայաստանը զրկել իր արժէքներէն. բնակիչ, հող, բնական հարստութիւնները, մշակութային դանձեր, հեղինակութեան տէր ղեկավարները, եւ այլն: Վերջին քանի մը տարուան անցքերը բաւական տուեալ ունին նման հարցականի մը դրական պատասխանի առաջնորդող: Կը բաւէ անդրադառնալ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման պատճառաբանութեամբ սեղան բերուած Մեղրիի փոխանակումի նիւթին ու երկրին ղեկավարութիւնը պլխատած Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան: Առաջինին պարագային, վրդովեցնողը ուղղակի փոխանակումի դաշտփորը չէ այնքան. ատիկա կրնար առաջարկուած ըլլալ Բաքուի, կամ Անգարայի հաշիւներով. բուն միտք պղտորողը տրուած յաւելեալ մանրամասնութիւններն են թէ ԱՄՆ 3 միլիառ տոլար կուտայ Մեղրիի փոխարէն Հայաստանի տնտեսութիւնը հզօրացնելու համար, կամ մամուլին մէջ տեղ գտած այն չշոկները թէ 5 – 15 հազար տոլարի դումարներ կ'առաջարկուին Մեղրիի բնակիչներուն, իրենց բնակարաններուն ու չրջանէն մեկնումին փոխարէնը: Ինչ կը վերաբերի Հոկտեմբեր 27–ին կատարուածին, արդէն դժուար էր հաւատալ որ կան այնպիսի հզօրներ որոնք մէկ հարուածով քաղաքական հրապարակը կը մաքրեն անոր ամէնէն սիրական ուժերէն, սակայն չեն յաջողիր իրենց հզօրութիւնը ցոյց տալ երկրին վիճակը մատ մը բարելաւելու գործին մէջ...: Իսկ Օգոստոս 3–ի «Առաւօտ»ին մէջ Նայիրա Մամիկոնեան «Մեղրիի մասին եւ ոչ միայն» խորագրուած էջը բաւական զգայացունց ակնարկութիւններ ունի Ծորշրդարանի ահաբեկչութեան մասին: Նախ կը նշուին ութ գոհերու հոգեհանգիստին վարչապետ Պաւտինի ու Դումայի նախագահ Սելեզնյովի յայտարարութիւնները թէ ահաբեկիչներու դիմաւոր երկու գոհերը՝ Վ. Սարգսեանն ու Կ. Դեմիրճեանը Ռուսաստանի բարեկամներն էին. կատարուածին մէջ Ռուսաստանը բան թիրախ առնելու մասնակցութիւնը տեղ գտած է ռուսական լրատիւներու մէջ ալ: Նոյնքան ուշագրաւ է Իրանի մէկ պաշտօնատարին արձիլը որ մէջբերուած է չակերտներով. «Նատ ջանիֆ թափուեցաւ, որպէսզի այս ահաբեկչութեան իսկական պատուիրատուներուն հետքը գաղտնի պահուի եւ ճնճիղ մարմինը սխալ ճամբայ ընտրէ»: Ն. Մամիկոնեան ըսելէ ետք թէ որոշ վերլուծողներ Հոկտեմբեր 27–ի դէպքերը միայն յատուկ ծառայութիւններու կազմակերպութեամբ կը բացատրեն եւ թէ այդ ծառայութիւնները իրենց յենարանները ունէին բնականաբար Հայաստանի մէջ, կ'արձագանգէ Համացանցով տարածուած տեղեկութեան մը ուր պատած է. «Ինչպէս կը տեղեկացնեն էլեկտրոնային հետախուզութեան առընչուած ռուսական կառոյցները, ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարի Ա. տեղակալ Ս. Թալպոթ Ուաշինկթընի գեկուցած է թէ Հայաստանի գործողութիւնը կատարեալ յաջողութեամբ աւարտած է»: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ նաեւ թէ արեւմտեան մամուլի անուններ նոյն Թալպոթի Հոկտեմբեր 27–ի օրը Երեւան գտնուելուն ակնարկելով գրած են «Ս. Թալպոթի այցին արիւնոտ հետագիծը»:

Ասկէ բոլորը անկարելի է որ միտք չտան, կարդալով «Առաւօտ»ի Յուլիս 25–ի թիւին մէջ Սաթիկ Սէյրանեանի «Ո՞ւմ է ձեռնտու Գիւմրիի ամայացումը» խորագրուած դրութիւնը: Ան կը վերաբերի աղէտեալ այդ քաղաքին բնակարանի հարցին, որուն «ինքնատիպ» լուծում մը բերած ըլլալ կը թուին «ԱՄՆ–ու միջազգային զարգացման գործակալութիւնը» եւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը:

Լուծում կոչուածը այն է որ բնակարան դնելու վկայագիր, կամ վարձներ կը տրուին տակաւին անտուն մնացած ընտանիքներու: Մէկ սենեակնոց դնելու համար տրուածը 1700 տոլարի համարժէք կտրօն է, երկու սենեակնոցի համար 2500 – 2700 տոլարի: Կտրօն ստացողը կրնայ երկրին որեւէ մէկ բնակավայրէն տուն գնել: Գործարքը ամփոփելով, կարելի է ըսել որ միտքը կը կայանայ նոր բնակարաններու շինութեան պիւտճէ յատկացնելու տեղ, պատրաստի ծախու բնակարան գնել տալու մէջ: Նոյն առաջարկը նախապէս եղած է աւերուած ուրիշ քաղաքի մը՝ Սպիտակի քաղաքապետին որ մերժած է այդ լուծումը, զայն լուրջ չդանելով ու խորհելով, օրինակ, որ եկամուտէ զուրկ բնակիչ մը կրնայ բնակարանը ծախել ու երթալ անակի մը մէջ ապրիլ:

Գիւմրիի քաղաքապետ Վարդան Ղուկասեան դրուատած է ծրագիրը: Ըսած որ արդէն 190 հոգիի տրուած են այդ վկայագրերէն, բայց միայն հինգ – վեց ընտանիք բնակարան գնած է անոնցմով: Ինչ որ անհպատակը կը նկատէ Ս. Սէյրանեան նոյն կարգադրութեան մէջ, կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով. ներկայի ընկերա – տնտեսական ծանօթ պայմաններուն մէջ թէ՛ բնակարանի տէր, թէ՛ տնակի բնակիչ Գիւմրեցին զրկեցէք նոյն կացութեան մէջ են: Ո՛չ աշխատանք, ոչ ալ ապրելու այլ միջոց ունին: Շատեր պատրաստ են չատ աժանի ծախելու իրենց տունները, ունեցածը եւ Գիւմրիէն մեկնելու: Երբ մարդոց ձեռքը պատրաստ միջոց կը տրուի բնակարան գնելու համար, ատիկա կը դիւրացնէ մեկնումի թեկնածուներուն գործը:

Քաղաքապետին կարծիքն ալ այն է որ Գիւմրիի մէջ պարապ ձգուած չատ բնակարաններ կան, կամ կան զոյգ բնակարան ունեցողներ. անոնց տէրերը կ'ուզեն ծախել զանոնք. կան չորս – հինգ սենեականոց տուն ունեցողներ ալ որոնք եւս պատրաստ կ'ուզեն ծախել, փոխարժէքով երկու սենեականոց մը գնել ու դումարէն մնացածով գործի ձեռնարկել:

Գիւմրիի մէջ տակաւին 14 հազար ընտանիք տնակներու մէջ կ'ապրի: Քաղաքապետը կ'ըսէ թէ նոր բնակարան չինել տալ աւելի մեծ դումարի (չուրջ 12 հազար տոլար) կը կարօտի: Մինչդեռ չատ է աժան գինով բնակարանը ծախել ուզողներու թիւը. այսինքն՝ մէկ բնակարան չինելու դումարով կարելի է 2 – 3 պատրաստի բնակարան ձեռք ձգել: Գիւմրեցիները ալ ըսած են թէ չնորհիւ այդ կարգադրութեան բնակարաններու գինները բարձրացած են:

Սաթիկ Սէյրանեան այս մասին զրուցած է քաղաքին ընկերային ծառայութիւններու կեդրոնի նախկին տնօրէն՝ Գ. Յովհաննիսեանի հետ ալ որ 1990 – 1995 եղած է Ազէտի գօտիի եւ գաղթականներու խորհրդարանական յանձնաժողովի քարտուղար: Այս վերջինը «հակահայկական» կ'որակէ ծրագիրը, յաւելով որ ան կը նպաստէ Հայաստանի հիւսիսային ռազմավարական մեծ նշանակութեան տէր չրջանին ամայացման: Ըսածը լրջօրէն մտածելու կը մղէ, երբ կ'աւելցնէ թէ ատենին չատ են որ միջազգային գործակալութիւնը այդ դումարը յատկացնէ ազէտի գօտիին մէջ աշխատատեղիներ ստեղծելու: Վնասին պլխաւորը այդ առաջարկին ընդունուած չըլլալն է, երկրորդն ալ՝ կիրարկուած միջոցով Գիւմրիին համար նախատեսուած վիճակը որ պիտի յանգի «որքան բնակարան, այնքան մարդ» տրամաբանութեան: Կայ, անշուշտ երկուքին հետեւանքն ալ որ կը թարգմանուի արտագաղթի ճամբայ հարթելով: Գ. Յովհաննիսեան արդէն սարսափելի տուեալի մը կ'անդրադառնայ, ըսելով որ Գիւմրիի բնակչութեան թիւը կառավարութեան մօտ թէեւ 210 հազար արձանագրուած է, սակայն, ատիկա նոյնիսկ երկրաչարժէն առաջուան չի համապատասխաներ, իսկ ներկայի բնակչութիւնը 64 – 65 հազարի չափ է:

Ս. Սէյրանեան տեղեկացած է որ կըթօններով բնակարան ձեռք ձգելու նոյն ծրագիրը 1994–ին ալ առաջարկուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն, սակայն անոնք մերժած են, տեսնելով վրտանդը: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ միջազգային այդ կազմակերպութիւնը չի պարտադրեր ընդունիլ իր ծրագիրը, բայց ներկայի իշխանութիւնը եւս պէտք է մերժէր: Անդրադառնալով 2000–ին ազէտի գօտի վոչումին այլեւս տեղ չձգելու Ռ. Քոչարեանի ընտրական խոստումին, Ս. Սէյրանեան կը դրէ. – «Եթէ այս մեւն է ընտրուած, ուրեմն վաղը կտուենեանք կրկնակի աւերուած աղէտի գօտի»:

Քաղաքապետ Վ. Ղուկասեանի համաձայն աղէտի գօտիին մէջ բնակարանների չինարարութիւն կը սկսի չուտով, Գ. Գրիգորեանի տրամադրած դումարներով: Ինք վստահ է թէ ան եթէ խօսք տուած է, կը յարգէ խոստումը: Թէ այդ չինարարութիւնը ե՛րբ կ'ըլլայ, ի՛նչ ծրագրով, որոշակի բան չէ ըսուած:

Ս. Սէյրանեան տեսած է թէ բնակարան գնելու կտրօններու կարգադրութիւնը ուրախութիւն պատճառած է Գիւմրեցիներուն. մէկ մասը զոհ է տնակէն բնակարան մը փոխադրուելուն, ուրիշներ՝ է վերջով բնակարանը ծախելու եւ երկրէն մեկնելու առիթ ստեղծուելուն, երրորդ խումբ մըն ալ՝ վճռատածին դումարով դիւղը աւելի աժան տուն մը գնելու, մնացածը գործի մէջ դնելու, կամ օրուան հացի դրամ գնելու կարելիութեան: Կայ անվստահութեան աղղակ մըն ալ. բնակարան ծախողները չեն վստահիր ոչ ծրագիրը գործադրողներուն, ոչ ալ դումարը տուող դրամատուներուն, մանաւանդ երբ իրենք կանխիկ դրամի պէտք ունին:

Ուշադրութեան չանճնուած գործարքը, իրաւ է որ առաջին մօտեցումով աւելի դրական չատկանիշի տէր վը թուի, քանի որ գարման կը բերէ աւելի քան տասնամեայ ցաւոտ խնդիրի մը, առիթ տակաւին կ'ընծայէ ազատելու ազէտի գօտիէն, սակայն ամէնէն կարեւորը՝ ան կը ստեղծէ նոր խնդիրներ, որոնք ամէնէն առաջ կը վերաբերին ընտանիքներու ներքին կեանքին: Ինչպէս ըսինք, ամէնէն դժուարը ներկայի բնակարանը ծախելու որոշումն է: Ինչպէ՞ս կրնայ ընտանիքի մը հայրը կամ մայրը ինքնուրոյն որոշում մը տալ, առանց ընտանիքի միւս անդամներուն հետ խորհրդակցելու: Ինչպէ՞ս կրնայ ամուսինը ինքնուրոյն որոշում մը տալ, առանց կնոջ հետ խորհրդակցելու: Ինչպէ՞ս կրնայ հայրը կամ մայրը ինքնուրոյն որոշում մը տալ, առանց զաւակներուն հետ խորհրդակցելու: Ինչպէ՞ս կրնայ զաւակը ինքնուրոյն որոշում մը տալ, առանց ծնողքին հետ խորհրդակցելու: Ինչպէ՞ս կրնայ ընտանիքի մը անդամը ինքնուրոյն որոշում մը տալ, առանց ընտանիքի միւս անդամներուն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱԻԱՏՔ ՈՒ ԼԱՅՆԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻՆ ԿՐՕՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՄԱՅԻՍ 10 – 11 Ի ՏԱՐՍՈՆ

ՏԱՐՍՈՆԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտարարենք, թէ «Հաւատք ու լայնախոհութեան դարաշրջանին կրօնքներու հանդիպումը» 2000 Մայիս 10 եւ 11–ին Փոքր Ասիոյ (Անատոլու) Տարսոն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ, եւ այս հանդիպումը կազմակերպուեցաւ կրթական համայնքներու վարչութեանց կողմէ, թէ մեր երկրի բնակչութեան եւ թէ ողջ մարդկութեան խաղաղութեանը համար, ինչ որ ընդհանրութեան օգտին ներգրում մըն է: Փոքր Ասիան տարբեր մշակոյթներու եւ կրօնքներու օրրանն է: Մի քանի իսլամ եւ Քրիստոնեայ մարզպետներու (ոչ միայն Ս. Պօղոսի), ինչպէս նաեւ տարբեր պատմական դէմքերու բնակավայրն է եղած այստեղ:

Մարդու կեանքին վրայ հսկայ ազդեցութիւն ունեցող պատմական իրողութիւն մըն է կրօնքը եւ մարդ կրնայ ըսել, որ կրօնական հաւատքը ընկերային փոփոխութիւններու կարեւորագոյն ազդակներէն մէկն է:

Մենք, տարբեր կրօնքներու եւ վարդապետութիւններու պատկանողներս, կ'ուզենք անդամ մը եւս հանրութեան յայտնել, որ մենք այս երկրին մէջ, ուր կ'ապրինք եւ կրօնական տարբեր համայնքներ կը գտնուին եւ պատմական մեծ անցեալ մը ունին, կ'ապրինք միասնաբար հանդիստ ու խաղաղ պայմաններու մէջ, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ: Ասով չենք ուզեր ըսել, թէ մեր միջեւ հարցեր չկան:

Կրօնքի, հաւատքի, խղճի, դաւանական, մշակոյթի եւ ազօթքի ազատութեան տեսակէտով աշխարհի ամէն կողմը հարցեր կան: Սակայն այս հարցերը անլուծելի չեն: Ժողովրդավարական դրծընթացի մէջոցաւ լուծումի քանի մը կարելիութիւններ պիտի յայտնուին, բայց արդիւնքները կը կարօտին համբերութեան ու լայնախոհութեան:

Ուրախալի է հաստատել, որ կրօնքներու ներկայացուցիչները կը ցուցաբերեն գանկութիւններ միասնաբար աշխատելու: Այս ուղղութեամբ գոյզ հանդիպումներ՝ թէ «Եւրոպական Միութեան Խորհուրդ»ի 2000 Մայիս 3 – 7–ին Խթանպուլի մէջ գումարուած, եւ թէ Տարսոնի այս «Հաւատք ու լայնախոհութեան դարաշրջանին մէջ կրօնքներու հանդիպում» լաւագոյն ցուցանիշներն են բարի տրամադրութեանց: Զոյգ հանդիպումներն ալ կազմակերպուած էին կրօնական հաստատութիւններու վարչութեան կողմէ:

Տարբեր կրօնքներու զոյակցութեան եւ խաղաղութեան միասնական տեսլականի մը գործնական օրինակները կարելի է պատահիմնէն քաղել: Յաւէտ սրտի կսկիծներ ու պատերազմներ կրօնքներու, նաեւ նոյն կրօնքի պատկանողներուն միջեւ: Սակայն այս պայքարներու եւ անհամաձայնութիւններու հիմնական պատճառները պէտք չէ փնտռել կրօնական համոզումներուն մէջ, այլ սեփական կրքոտ ուսուցման սխալ մեկնաբանութեան, մոլեռանդութեան եւ վախ ալ կրքոտ անձնական շահերու օգտագործման մէջ:

Տարակարծութիւններու ուրիշ մէկ պատճառն ալ կը կայանայ տարբեր կրօնքի մը մասին սխալ տեղեկութիւններ ունենալուն մէջ:

Տարակարծութիւններէ խուսափելու համար լուծումը կը կայանայ սեփական կրօնքի ճիշդ ըմբռնման քովն ի վեր, միւս կրօնքներու նկատմամբ առարկայական մօտեցման մէջ: Մենք, կրօնքներու ներկայացուցիչներս դիտակից ենք, որ կարեւոր դեր մը ունինք այս հարցերուն մէջ եւ կ'ընդգծենք, որ հարցերու լուծման համար միասնաբար պիտի աշխատինք:

Կրօնքներու միջեւ երկխօսութիւնը տարբեր կրօնքները միացնել կամ իրարու խառնել չի նշանակեր: Ընդհակառակն, ան փորձ մըն է տարբերութիւնները պահելով, առանց որեւէ ճնշումի, լայնախոհութեամբ ու հասկացողութեամբ հարցերը միասնաբար արծարծել, խորհրդակցել, եւ միասնական աշխատանքի մը ճամբաները որոնել:

Այս դրծընթացի համար կարեւոր է ոչ թէ տարբերութիւնները ընդգծել, այլ հաստատակաց կէտերը բացայայտել: Այս նպատակին համար հոգեւորականներուն կարեւոր պատասխանատուութիւններ կ'իյնան: Ծանօթ է, որ արբրահամեան կրօնքները, որոնց կը պատկանինք մենք, հիմնականին մէջ մարդկութիւնը սիրոյ եւ ներողութեան կը հրաւիրեն: Այսօր, աշխարհ երբ ամէն բանէ աւելի խաղաղութեան եւ սիրոյ կը կարօտի, հոգեւորականները այդ ու խաղաղութիւն պէտք է քարոզեն:

Բայ ասոր, տարբեր կրօնքներու ներկայացուցիչները պէտք է միասնաբար պայքարին անաստուածութեան, թմրեցուցիչներու, անօթութեան, պատերազմի, բիրտ ուժի, ահաբեկչութեան եւ օտարներու նկատմամբ թշնամութեան դէմ, որոնք սէրը կ'ոչնչացնեն:

Հաստատ համոզումով եւ վճռակամբ կը յայտարարենք հանրութեան եւ կը յանկանք, որ մարդկութեան խաղաղութեան համար ներկայ այս քայլը կ'ունենայ իր չարունակութիւնը:

Ստորագրողներ

ՄԻՀՄԻՔ ՆՈՒՐԻ ԵՐԼՄԱՋ
(Սրօճական հարցերու վարչութեան նախագահ)

ՊԱՐԹՕԼՕՄԷՈՍ Ա.
(Պատրիարք Ցոյն – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ)

ՄԵՍՐՈՊ Բ.
(Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ)

ԵՈՒՍՈՒՖ ՉԷԹԻՆ
Ասորի – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ

ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ ՔՕՍԹՕՖ
Պուլկար – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Քահանայ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԵԱՔԱՆ
Գաղթական Եկեղեցական համայնքի առաջնորդ

ԻՍՀԱՔ ՀԱԼԻՎԱ
Ռաքքի Թուրքիոյ Հրեայ համայնքի Լուի Փէլլաթ
Լատին համայնքի Իսթանպուլի հոգեւոր ներկայացուցիչ

ԵՈՒՍՈՒՖ ՍԱՂ
Ասորի – Կաթողիկէ համայնքի Պատրիարքական Փոխանորդ

ԱԲՐԱՀԱՄ ՖԼՐԱԹԵԱՆ
Հայ – Կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր Առաջնորդութեան վարչութեան ատենապետ

ԻՆՉ ԳԻՏԵՆՔ ՋՈՒՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օրական 3 լիթր ջուր կը կորսնցնենք չնչառութեան, քրտինքի եւ այլ արտաքսումներու ճամբով: Մեր մարմինը օրական 0,6 լիթր ջուր կ'արտադրէ, իսկ ուտելիքները միջին հաշուով մէկ լիթր ջուր կը հայթայթեն մարմնին: Ուրեմն մեզի կը մնայ մէկուկէս լիթր հեղուկ խմել եւ երբեմն նոյնիսկ աւելի երբ օդը շատ տաք է կամ շատ քրտնող ենք:

Այժմ տեսնենք, թէ ինչ պիտէք ջուրին մասին...

*
**

Աղբիւրի ջուրն ալ, հանքայինն ալ տարբերակեայ ծագում ունին, մանրէներէ են իրենց բնական վիճակին մէջ եւ քիմիական նիւթերէ զերծ են: Տարբերութիւնը այն է, որ առաջինը հոյնքան հարուստ չէ հանքային աղերով եւ օլիկո – էլէմանիներով, որքան երկրորդը: Պիտենք նաեւ թէ այս վերջիններն որքան անհրաժեշտ են մեր առողջութեան:

*
**

Եթէ մարսողական հարցեր ունիք, նախընտրելի է, որ ճաշի ընթացքին առատօրէն ջուր չխմէք, քանի որ մարսողութեան ընթացքը կը դանդաղի:

Սակայն պիճարպոնաթով հարուստ ջուրերը կ'աչխուժացնեն մարսողութեան հոլովոյթը: Ֆրանսական ուսումնասիրութեան մը համաձայն, ճաշէն եւթ 50 միլիլիթը պիճարպոնաթով հարուստ ջուր խմելը կը կանխարգիլէ ստամոքսի թթուութիւնը եւ այլ անախորժ պղպտումները:

*
**

Երկար ատեն մարդիկ այդ համոզումը ունէին, մինչդեռ իրականութիւնը հակառակն է... Նոր ուսումնասիրութիւններու համաձայն, որքան քիչ խմենք կիրով աղքատ ջուր, այնքան մեր ուտելիքներէն ստացուած թթու նիւթերը մէզին մէջ անցնելով կը նպաստեն քարերու կազմութեան: Հետեւաբար կը թելադրենք առնուազն երկու լիթր ջուր խմել այդ քարերու դոյացումը կանխելու համար:

*
**

Այո, ջուրին պարունակած կիրը նոյնքան յաւ կ'իրացուի մեր մարմնին կողմէ, որքան կաթնեղէնինը:

Հետեւաբար թէ փոքրերուն եւ թէ մեծերուն թելադրելի է կիրով հարուստ ջուր խմել, ոսկորներու առողջութեան համար: Տարեցներ եւս կիրով հարուստ ջուր խմելով կրնան պայքարիլ օսթէոփորոզին դէմ:

*
**

Վերջնական կարծիքներ չկան: Տակաւին կատարուող ուսումնասիրութիւններ կը քննեն հանքայինները ջուրը սրտի երակներու խցման պարագային:

Առ այժմ պիտենք, թէ որքան ջուրը հարուստ ըլլայ մակնեզիումով, այնքան արեան պերճնչումէ մահճանալու վտանգը կը նուազի (անշուշտ հազար ու մէկ այլ ազդակներ կրնան ժխտել այս հաստատումը):

Միւս կողմէ, սրտանօթային, արեան չրջաշրջութեան եւ արեան պերճնչումի հարցեր ունեցողները պէտք է խուսափին սոտիումով հարուստ ջուր խմելէ:

*
**

Աչերնուչ, բայց չչափազանցենք: Այն երախաները, որոնք օրական մէկէն մէկուկէս լիթր 0,7 միլիկրամ ֆլիւօր պարունակող ջուր կը խմեն, իրենց ակռաներու փտախտին դէմ գործածած ֆլիւօրի դեղահատերը կրնան ջնջել: Չափազանցուած ֆլիւօրը կը վնասէ ակռաներուն էմալին եւ ճերմակ արատներ կը ձգէ անոնց վրայ:

*
**

Ջուրին Մակնեզիումը լաւ կ'իւրացուի, որքան դեղահատերումը: Հետեւաբար մակնեզիումով հարուստ ջուրի հետեւողական սպառումը կը պայքարի սթրէսի, յոգնութեան եւ նմանօրինակ անհանգստութիւններու դէմ:

*
**

Թելադրելի է, որ երախաները խմեն չատ հանքայիններ չպարունակող ջուրեր, չծանրաբեռնելու համար անոնց երիկամային դրութիւնը, որ տակաւին չատ նուրբ եւ զգայուն կ'ըլլայ:

Նաեւ թելադրելի է, որ անոնք ծորակի ջուր չխմեն որոշ չրջան մը ադիքային խանգարումներ չառնելու համար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՋՈՐ
Տարեգիրք Դպրեվանուց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
1997 – 1999
Պիքֆայա, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՒՍԱՑԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Մայրը ու աղջիկը մտերմակից կ'ընէր իր գաղտնիքները, երազները, ծրագիրները, իր մաքէն անցած ամէն բաները, մեծ մարդու բնաւորութեամբ մը կը դատապարտէր զանոնք մտիկ ընելու պինքը, միշտ իր քաղաքական կամ յեղափոխական ճառերը, որոնցմէ ոչինչ կը հասկնար իր ծերունի մօր ուղեղը եւ բնաւ ախորժ մը չէր զգար իր աղջկան երիտասարդ, գարուն հոգին: Ի՞նչ փոյթ իրեն: Նախիւչօնը հինգ տարի խեղճ Լալ Քաչան չչարչարեց միթէ իր անվերջ մտերմապահանջներով:

Երբեմն մայրը դիտողութիւններ կ'ընէր իր յեղափոխական յարաբերութեանց մասին:

– Դուք ի՞նչ դիտէք, – կ'ըսէր... – ձեր անունը գրուած է համակուբնէ... ապագային ալ պատմութեան մէջ պիտի անցնի խմխմխա հետ:

Ու կ'ըսէր անոր Սուրեանէն սորված գաղտնիքները Դաշնակցական կուսակցութեան ուժին, կազմակերպութեանը վրայ: Տունը գաղտնապահ ըլլալու պէտք չունէր:

Մօրը կամ աղջկանը կոմանէ ամենավոքր դիտողութեան մը դրօչակեանները բարոյականին մասին Մարտիկ ապա ափքաղող կը կարծէր:

– Ա՛խ ի՞նչ խօսք է... անոնք քու պիտցած մարդերդ չեն... բոլոր առած ստակներուն համար ընկալագիր կուտան կոր, ընկալագի՛ր, որպէս զի վերջէն վճարեն: Հերոսներ են անոնք: Հնչակեաններուն պէս չեն անոնք: – Ու կը սկսէր ճառել:

Հնչակեանները անպէտ անոներ, ոճրագործներ... իսկ դրօչակեանները, օ՛հ անոնք... Իր խօսքերուն մէջ երբեմն տարօրինակ բառեր կը հնչէին ժխտնեաններէն գործածած բառերէն, զոր Մարտիկ ապա կը թուէր, «մասսա, ինտելիգենդ, պրոլէտարիա...» եւ մանաւանդ «հոհոհո» բառը, որ հիմա իր սիրական «ապուշ» բառին տեղը կը բռնէր իր խօսքերուն մէջ:

– Տանէք, ինչ մարդեր են անոնք... անցած օր մէկը եկաւ ժխտնեէն, մարդը դպիրէն, գերմաներէն, ռուսերէն գիտէ կոր, միւսներուն պէս «հոհոհո» չեն անոնք: «Հոհոհո» անպէտանոնե՛ր:

Երբեմն մայրը, կարօտախտէ բռնուած, Պոլիս երթալու խօսք կ'ընէր:

– Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես, կնի՛կ, – կ'ըսէր Մարտիկ ապա, – սպասէ դուն քիչ մը, ես քեզի, նայէ ուր պիտի տանիմ... Հայաստան պիտի տանիմ, Հայաստան, գեղեցիկ լեռներու, բլուրներու, հովիտներու, առուակներու մէջ թռչաւորի պէս պիտի ապրինք:

Օր մը Սուրեանի վրայ խօսած ատեն՝

– Հայրի՛կ, – ըսաւ աղջիկը, – օր մը ա տգան բեր տէ տեսնենք, միչտ կը խօսիս, անգամ մը տեսած չունինք զեռ...

Մարտիկ ապա ձեռքը ճակտին դարկաւ.

Ես աս ինչ աւանակ եմ պէ՛, ասչափ ատեն է միտքս չեկաւ... աղէկ ըսիր, աղջիկ՛ս, աս կիրակի առնեմ ձէ, բերեմ...

ԺԲ.

– Կ'ըսեն կոր որ աս տարի ձմեռը սաստիկ եղաւ, ուրիչ տարիներուն նայելով:

– Այո՛, ան ալ մեր բաղդէն է եղեր:

– Շիտակը Գահիրէ չատ աղէկ էինք... ո՛չ ցուրտ ըրաւ, ո՛չ ալ անձրեւ, չատ աղուոր օդ ըրաւ... Աղեքսանդրիան արդէն չեն գոմեր կոր, չատ խոնաւ է եղեր, վերջին ատիճան:

Աս տղաղը 35 տարեկան կին մըն էր, չափաւոր գիրութեամբ, բաւական գեղեցիկ ու քիչ մը հպարտ արտայայտութեամբ դէմքով մը: Երկու օր առաջ իջած էր Գահիրէէն ու այցելութեան եկած Սրմաքէչեանենց, ուր ուրիչ հիւրեր ալ կային, Տիկին Գասպառաճեանը, Օրիորդ Սէմէրճեանը եւ իր մայրը:

Տիկին Գասպառաճեան բողոքեց Գահիրէցիին այդ խօսքերուն դէմ՝ ծխելով միանգամայն:

– Ինչո՞ւ, մեղայ, մեր Աղեքսանդրիան ի՞նչ ունի... իմ գիտնալս խոնաւ չէ, ատ կարծիքիդ չատ սխալ է... Պոլսոյ պէս է գրեթէ, այնպէ՞ս չէ, Տիկին Սրմաքէչեան:

Սկիզբները, Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ Հայերուն, մանաւանդ կիներուն միջեւ անճնասիրական բուռն կռիւ մը կը մղուէր իրենց բնակած քաղաքներուն չուրջը:

(Շար. 57)

Պ. Ալպէր Մոսկոֆեան,
Այրի Տիկին Մինաս Մոսկոֆեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ֆիւթէլ եւ աղջիկները,
Տէր եւ Տիկին Արա Սիւլիւքճեան եւ զաւակը,
Օր. Արմինէ Մոսկոֆեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս Ներսէսեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, մօր, մեծ – մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՎԱՐԴ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Թագւորեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 14-ին, 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 18, ժամը 15·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Գոլոմպի նոր գերեզմանատունը

(ռիւ տը լա Սըրիզէ)

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ կարելի է ընել Շէն բարեսիրական կազմակերպութեան:

97, rue Victor Hugo, 92700 Colombes

Monsieur Albert Moscofian,
son époux,
Madame veuve Minas Moscofian,
sa belle-mère,
Monsieur et Madame Philippe Futel et leurs filles,
Monsieur et Madame Ara Sulukdjian et leurs fils,
Mademoiselle Arminé Moscofian et son fils,
ses enfants et petits enfants,
Monsieur et Madame Hovannès Kouyoumdjian et leurs enfants,
Monsieur et Madamee Félix Nersessian et leurs enfants,
ses sœurs et beaux frères,

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Sirvard MOSCOFIAN

née TAGVORIAN

survenu le 14 août, dans sa 68e année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Vendredi 18 août à 15h30 en l'Eglise Arménienne Apostolique, 15 rue Jean Goujon ,75008 Paris où l'on se réunira. L'inhumation aura lieu au cimetière nouveau de Colombes (rue de la Ceriseraie).

Ni fleurs, ni couronnes,
des dons peuvent être adressés à l'association caritative arménienne CHENE.

97, rue Victor Hugo, 92700 Colombes

(Շար. Ա. էջէն)

Թէ հայկական կողմէն կրակոցներու պատճառով մահացած են երկու աղբրեջանցի զինուորներ որոնք կը ծառայէին Նախիջեւանի սահմանային զօրախումբին մէջ: Լրատու աղբիւրը պ'աւելցնէ թէ կրակոցները բացուած են երբ երկու զինուորները մօտեցած են հայկական խրամատներուն:

*
**

ՀՐԴԵՀ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Օգոստոս 16-ին երեկոյեան մօտ հրդեհ մը ծագած է Սայաթ Նովա պողոտային թիւ 33 չէնքին մէջ: Հրշէջները ժամուան մը ջանքերով մարած են զայն. այրած է միայն չէնքին տանիքը, բնակիչներն ու բնակարանները վնասուած չեն:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԻՆ զոյսիքական իր քաղաքականութիւնը փորձած է արդարացնել «Նուվել Օպսէրվաթէօր»ի մէջ (Օգոստոս 17), կրկնելով թէ ներսէս չի կրնար ըլլալ նախանձապահ էրինեաքի մարդասպանները համար: Բացի ընկերվարական կուսակցութենէն, քաղաքական դասը կը պահէ թէ ոչ մէկ նորութիւն կայ վարչապետին ըսածներուն մէջ: Էմ-փէ-էմ-ի բաները՝ Փարիզի Տէվէճեան կը չեշտէ որ Ժոսփէն, դիւանագիտական, ընտրական մտահոգութիւններ ունի: Գործիքայի ազգայնական պարագլուխը սակայն ժամկի Թալամոնի յոյս կը դնէ Ժոսփէնի առաջարկներուն վրայ եւ կը յայտարարէ «Զանձրացայ դադար կրելէ»: Գալով Ժորժ Սարի, որ կ'ապատախտուի Շեվէնմանի Շարժումին անունով, աւելի ճշդիւա մանրամասնութիւններ կ'ուզէ, կը պահանջէ որ Ժոսփէն ըսէ թէ գերիները պիտի մնա՞յ թէ ոչ:

ՊՈՒՏԻՆ, ի վերջոյ, դիմեց միջազգային օժանդակութեան կուրսկ սուզանաւի վթարութեան համար, բայց, կը թուի որ արդէն ուշ է: Օգոստոս 17-ին, այլեւս ոչ մէկ կապ կար սուզանաւի անձնակազմին հետ եւ հասանելիան կը նկատուէր որ ապէսը պատահած էր եւ 118 նաւասաները մեռած էին: Անգլիա եւ Նորվեկիա որոշեցին օգնութեան փութալ, առաջինը՝ յատուկ սուզանաւով մը, միակը աշխարհի մէջ, որ կրնայ 16 հոգի փոխադրել, իսկ Նորվեկիա սուզակներ դրկելով: Բայց, երկուքն ալ միայն Շաբաթ օր, Օգոստոս 19-ին կրնան հասնիլ Նորվեկիոյ թացերը, ինչ որ չատ ուշ է: Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է նաեւ չեզոքացնել հիւլէական բարդը առաջքն առնելու համար յեռապայ այլ աղէտի մը: Մնաց որ Պարէնցի ծովը տեսակ մը «Զերնոբիլ» կը նկատուի, քանի ան կը կրէ 37 հազար խորտնարդ մեթր թափօն:

ԹՈՒՐՔԻԱ. չարք մը հանդիսութիւններ կազմակերպած է Օգոստոս 17-ին, ոգեկոչելու համար երկրաշարժին տարելիցը: 1999 Օգոստոս 17-ին, երկրաշարժին հետեւանքով 40 հազար մեռեալ կար եւ 600 հազար անտապատան: Առաջին հանդիսութիւնները Պոլսէն սկսած են: Տարի մը ետք, դեռ 147 հազար հոգի տուն չունին եւ 30 հազար հոգի ալ վրաններու տակ կ'ապրին:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահը՝ զօրավար Լահուտ յայտարարած է թէ մերժած է 20 միլիառ տոլարի «նուէրը» առաջարկուած «միջազգային հոսանքներու» կողմէ, պատճառելի պաղեստինեան վերջնական հաստատման փոխարէն Լիբանան:

ՄԱՆՈՒԿի ՀՈԳԵԲՈՒԺՈՒՄի մեծ դէմքերէն՝ Սերժ Լեպովիչի մեռաւ 85 տարեկանին: Իր տեսութիւնները հիմնովին կը տարբերին Լաքանի տեսութիւններէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ օդանաւեր Օգոստոս 15-ին ռմբակոծած են քրտական Լալանի չրջանը, պատճառ դառնալով 32 հոգիի մահուան եւ չուրջ երեք տասնեակ ալ վիրաւորներու: Ռմբակոծումը տեւած է 40 վայրկեան: Քրտական ազգային համագումարը յայտարարութեամբ մը մարդկութեան դէմ գործուած յանցանք որակած է կատարուածը, չեչտելով որ պոհերու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կիներ ու երախաներ են:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆի ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒի

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մատթէոս Փափազեան եւ ազգիկը՝ Ժոզլին 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գէորգ Փափազեանի մահուան 12-րդ տարելիցին առթիւ:

*
**

Նոյն առթիւ, Գէորգ Փափազեանի յիշատակին, Տիկին Ալփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. –

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. – Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 20·000 ֆրանք, Գաւխար Պետրոսեան ընտանիք 10·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. – Շ. Պապայեան 2000 Ֆր., Օր. Սօնա Բաբէեան 500 Ֆր., Օր. Անահիտ Սուճեան 250 Ֆրանք, Տիկին Սիւզան Յակոբեան 500 Ֆրանք, Բժիշկ եւ Տիկին Ժիրայր Յովսէփեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ձղնաւորեան 1000 Ֆր., Պր. Մարկ Մալիքեան 200 Ֆր., Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 2000 Ֆր., Պր. Տաճէ Սարեան, Բժիշկ եւ Տիկին Խոսրով Ազամեան 1000-ական Ֆրանք, Պր. Միշէլ Կիւմիւչեան 100 Ֆրանք:

Աստուածածնի տօնին առթիւ. – Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր.:

Մելիք Զոլոյեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սարաֆեան 500 Ֆր., Բժիշկ Ժան Պօյաճեան 200 Ֆր.:

Վահրամ Կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Պր. Վահան Ամմայեան 150 Ֆր.:

Միհրան Կիւզելպօտուրի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000 Ֆրանք:

Հարոյտ – Րաֆֆի Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Նուրհան Գաբրիէլեան 5000 Ֆր., զրացիներ՝ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Լաֆոն 100 Ֆր., Տիկին Ասյա Թորոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 1000 Ֆրանք եւ Օր. Վէրոնիք Օհանեան 100 Ֆր.:

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ՍԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅՄՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիսութիւններու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրէնսերկն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆի

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, Աւենիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

TELEVISION
FRANCE 2, DIMANCHE 12h05
GEOPOLIS
Caucase: La guerre du pétrole

Ce reportage explique l'importance stratégique des piplines dans le Caucase et apporte des éléments d'analyse sur le conflit tchétchène.

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանէէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 14·30-ին, «Henri Wallon» դպրոցը — 2, avenue de Stalingrad, Bagneux – Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·972 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.972

ՈՉ ԵԻՍ Է ԳԱՌՋՈՒ

Յարգոյժով եւ խոր ցաւով իմացանք որ Շաբաթ, Օգոստոս 12–ին, Փէրիկէօյի հիւանդանոցը իր մահկանացուն կնքած է դարուս մեծագոյն եւ ինքնատիպ նկարիչներէն՝ Գառզու։

Իսն անունով Գառնիկ Զուլումեան, ծնած էր Հալէպ 1907 Յունուար 1–ին ուիպրանակերտցի ծնողքէ։ Կանուխէն որբացած, անցած է Գահիրէ, յաճախած Գալուստեան վարժարանը եւ ուսանողական թոչակ մը առնալով ղրկուած է Փարիզ ուր հետեւած է ճարտարապետութեան ումանն եւ 4 տարի ետք վկայուած Պուլվար Ռասփայլի վարժարանէն։ 1929–ին, 22 տարեկան է եւ ապրուստը ապահովելու համար կ'աշխատակցի մամուլին որպէս ծաղրանկարիչ։ Բայց, ճարտարապետէն եւ ծաղրանկարիչէն աւելի իր մէջ կ'ապրի նկարիչը, ան որ 1939–էն մինչեւ քանի մը տարի առաջ ալիտի զառնար տիրական դէմք մը Ֆրանսական նկարչական ասպարէզին մէջ։ Ճարտարապետը, սակայն, միշտ ներկայ է իր նկարչութեան մէջ։ Սկիզբէն արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու. – Երեք անգամ Հալմարք մրցանակը (1949, 1952, 1955), Իլ – տը - Ֆրանսի Մեծ Մրցանակը 1954–ին, Թոքիոյ Ազգային կրթութեան Մեծ Մրցանակը 1955–ին։ Առ ք'է Լէժիոն պատուոյ լեգէոնի։

Հարեւրաւոր ցուցահանդէսներ ներկայացուցած են իր գործերը Ֆրանսա, արտասահման, Հայաստան։ 1950–ին այցելած է Եգիպտոս եւ Լիբանան, 1953–ին իր ցուցահանդէսը ամբողջովին նուիրած է Վենետիկի։ Նկարչութենէն զատ, աշխատած է նաեւ թեմական յարդարումներու, որոնց կարգին հարկ է յիշել՝ Էէ պինա կալանթէ (1952), Փիզէլ (1954), Լու (1953 Ռոլան Փըթիի համար), Ամալի, լա Փէրիքոլ եւ այլն, եւ այլն։ Պատկերազարդած է բազմաթիւ հատորներ որոնց ցանկը երկար է (Էլիոթ, Հէմինկուէյ, Գամիւ, Մօրուա, Մօրիաք, Ֆոլկներ, Մաք – Օրլան, Ա. Ռեմպօ, Շէյքսփիր, Կակար Փօ եւ այլն, եւ այլն)։ 1975–ին ծած է նաեւ «Յառաջ 50» հատորի կողքին հոն խորհրդանշական ձեւով ներկայելով Անին ու Փարիզը։ Իր պատուոյրը կը գտնուին ոչ միայն անձնական հաւաքածոներու, այլեւ՝ թանգարաններու մէջ, Ֆրանսա թէ այլուր։ 1957–ին, ցուցահանդէսը՝ «Ճայտնութիւնը» կալըրի Տախա եւ կառնիլ մեծ արձագանգ կը գտնէր։

1969–ին, նոր ճամբորդութիւն մը կ'ընէ Սովետական Միութիւն, Մոսկուա, Լենինկրատ եւ Հայաստան միշտ ճեպընթացով (Գառզու երբեք չէ համակերպած օդանաւով ճամբորդելու)։ Ցուցահանդէսներ իրարու յաջորդած են Մխայեալ – Նահանգներ, Թոքիօ, Գերմանիա եւ աւելի յաճախ Փարիզ եւ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներ։

Դժուար է հակիրճ կերպով տալ կեանքն ու գործը արուեստագէտի մը որ ունեցաւ երկար եւ լեցուն կեանք մը։ Այդ կեանքին պլիտաւոր թուականներէն է Գեղարուեստից Ակադեմիա (Ընթերթիւ որ Ֆրանսի հինգ ակադեմիաներէն մէկը) իր ընտրութիւնը Տաւիտ Երբեմնի աթոռին, 1977 Մարտին, աթոռ զոր իրմէ առաջ պատած էր քիչ ծանօթ նկարիչ մը՝ Ժան Պուշօ։ Ընդունման արարողութիւնը տեղի կ'ունենար Ապրիլ 4–ին եւ վինք կ'ողջունէր ակադեմական վերադրիչ՝ Տըքարիս։ Հանդիսութեան ներկաներէն էին Տիկին Ռեմոն Պաո, Տիկին Ժակ Շիրաք, պրպէտ Ժան Տիւթուր, մամուլի, հեռատեսիլի եւ ռատիոյի ներկայացուցիչներ եւ կարգ մը հայ անձնաւորութիւններ։ Այդ թուականին «Յառաջ»ի մէջ լայն արձագանգներ տուած ենք արարողութեանէն, նաեւ իր ելոյթը, որ շատ յատկանշական էր։

Երբեմն մը իրեն յատկացուեցաւ Վանսի (Արլէ – Մարիթիմ) թանգարանը, ապա անհամաձայնութիւն ծագած ըլլալով, վերադարձուեցաւ նպաստակը։ 1991 Սեպտեմբեր 20–ին սակայն, բացումը կը կատարուէր Մանոսքի (Փոնտյի հնորհիւ անուանի զարճած հարաւային Ֆրանսայի անոյշ դիւղաքաղաքը) եկեղեցւոյ մէջ իր «Apocalyps»ին, հնարուած երկրին վերածընունդին։ Այդ առթիւ շահեկան հարցազրոյց մը ունեցած էինք իրեն հետ («Յառաջ միտք եւ արուեստ» Սեպտեմբեր 1991)։ Կ'անդրադառնանք յետագային։

*
**

Դեռ մինչեւ 3 – 4 տարի առաջ, Գառզու, աւելի քան երբեք կենսունակ, կը տեղծագործէր անդադար։ Իր կեանքին առաջին տխուր էջը եղաւ այն օրը, երբ այլեւս չկրցաւ վրձինը ձեռք առնել, ապա, 1998 Մարտին, երբ զժբախտաբար ունեցաւ կոմնցնելու կինը՝ անմոռանալի Նանը, որ իր կեանքին սիւնը եղած է։ Անկէ ետք, ապրեցաւ քաշուած կեանք մը, հեռու բարեկամներէն, նոյնիսկ մերիմներէն։ Տարի մըն է, կ'ապրէր Տորտոնեի շրջանը, իր զաւկին՝ Ժան – Մարիի դուրդուրանքին ներքեւ։ Յաճախ կ'առնէինք իր լուրերը, անցեալ Մայիսին քանի մը խօսք փոխանակեցինք հեռաձայնով, բայց, այլեւս միշտ անորոշութիւնը կը կրկնէր՝ «Մահուան կը սպասեմ»։

Մահը եկաւ Օգոստոս 12–ին։ Թաղումն ալ կատարուած է Օգոստոս 16–ին եւ Գառզու այլեւս կը հանդչի հնոյը եւ քրոջը՝ Տիգրանուհիի կողքին, Մոնփարնասի դերեզմանատունը։

*
**

Այս անկատար տողերը չեն կրնար, ան-շուշտ, լրիւ դիմագիծը տալ այն մեծ արուեստագէտին որ եղաւ Գառզու։ Իրեն նուիրուած են բազմաթիւ հատորներ Ֆրանսայի արուեստաբաններու կողմէ, նաեւ հայերէն (Գրիգոր Քէօսէեան)։

Արուեստագէտը էր նաեւ անոյշ նկարագրով մարդ մը որ երբեք չէ փոյթած «ո՛չ» ըսել, երբ իրեն կը դիմէին, մանաւանդ Հայաստանէն։ Բազմաթիւ պատանդ Հայաստանէն եւ հարուրաւոր վիմատիպներ նուիրած է Հայաստանի թանգարաններուն։

Բախտն ունեցած ենք ազուոր ժամեր անցընելու իրեն հետ ոչ միայն Փարիզի իր յարկարաժնին մէջ, այլեւ Վանս թէ Զուիցերիա ամրան շրջանները։ Հաղորդակից, ջերմ, հիւրասէր, Գառզու տառապալից օրեր ապրեցաւ վերջին շրջանին, դրեթէ մոռցուած չաւերէ, բացի քանի մը մտերիմներէ, որոնք ցաւով հետեւեցան իր տխուր վերջալոյսին։

*
**

Օգոստոս 18–ին, Ֆրանսական մեծ-նարը դեռ ոչ մէկ արձագանգ տուած էին Գառզուի մահուան։ Ըստ երեւոյթին տեղեկութիւն չունէին։ Ջուակը Ակադեմիան միայն ձգած է լուրը հաղորդելու պարտականութիւնը։

Պատուարժան Խմբագրութիւն
«Յառաջ» Օրաթերթին
Փարիզ

Ազնիւ Տիկին Մխաքեան,

Ներկայիս քաղցր պարտականութիւն կը զգամ յայտնելու իմ ջերմագին շնորհակալութիւնները «Յառաջ» թերթին 75–ամեակի բարեբաստիկ առիթով։

Երկար տարիներ մեծ հաճոյքով եւ ուրախութեամբ կը կարդամ «Յառաջ» թերթին բովանդակալից յօդուածները ազգային, եկեղեցական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերու մէջ։ Ջերմապէս դնահատելի է Ձեր կատարած յոյժ օգտակար աշխատանքը։

Սրտի սիրտը կը զգամ այս երջանիկ առիթով իմ ջերմագին շնորհակալութիւնները Ձեզ մաղթել Ձեր ազնուութեան եւ Ձեր ազնիւ գործակիցներուն քաջառողջ կեանք, համբերութիւն եւ անսպառ կորով շարունակելու Ձեր ազգանուէր ծառայութիւնը։

Մնամ յատկապէս մաղթանքներով
Ազօթարար
ԵՂԻՇԷ Ա.Րք. ԿԻՋԻՐԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Անգլիոյ
Լոնտոն, Օգոստոս 15

*
**

Ազնուափայլ
Տիկին Արփիկ Մխաքեան

... Մանաւանդ հայկական իրականութեան նայած շատ դժուար բան է կողմ չընլալ, նաեւ անհնարին բան է անկողմնակալ ըլլալ եւ մնանաւանդ, հրաշքի հասպատր է որ՝ կողմ մը, ուրիշ կողմի մը, որեւէ գրական իրագործումը դնահատելու կարողութիւնը եւ քաջութիւնը ցուցնելիք...

«Յառաջ», 75 տարեկան...

... Միայն՝ հայը եւ աղջիկ Մխաքեաններդ լաւ գիտեն 75 տարիներու զոհաբերութիւնները, տառապանքներդ եւ «նահատակութիւնը»...

«Յառաջ», աշխարհի հայ իրականութեան միակ անկողմնակալ, առկուն եւ բեղուն օրաթերթն է, որ ամէն օր, հայկականութեան լոյս կը բերէ ամէն հայուն...

«Յառաջ», բերդն ու պայծառ հայելին է Ֆրանսայի հայապահպանման եւ հայկականութեան առօրեայ դիմապիծին...

«Յառաջ», իրական եւ դլխաւոր մէկ մասն է Ֆրանսայի Հայ կեանքին...

75 տարի՛... ծերութի՞ւն... ո՛չ Տիկին Արփիկ ո՛չ... չըլլայ որ ընդունիք եւ Ձեզի, առողջութեան եւ չնորհաւորութեան լաւագոյն մաղթանքներ։

Ցարգանօք՝
Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅԱՒԱՑԻՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՌԱԿ–Ի
ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Վալանս, Օգոստոս 14

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒ»

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ լոյս տեսած վերոնշեալ խորագիրը կրող յօդուածին լուրը առած էինք Օգոստոս 17–ի մեր թիւով։ Աւելի լայնօրէն կ'անդրադառնանք Օգոստոս 23–ի մեր թիւով (եւ ոչ 19/20–ի ինչպէս յայտարարած էինք նախապէս)։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 17 / 18)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵԱԼԹԱ ՄԵԿՆԱԾ

Օգոստոս 18–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան մեկնած է Եալթա (Ղրիմ), ներկայ ըլլալու ՀԱՊ–ի երկիրներու ղեկավարներուն առաջին ոչ պաշտօնական հանդիպումին։ Իրեն ընկերացած է Արտաքին դործերու նախարարը։ Ռ. Քոչարեան Ղրիմի մէջ հանդիպում կ'ունենայ այլ ղեկավարներու, յատկապէս Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հետ։

*
**

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ «ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՆ ԿՈՂՄԵՐԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ»

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան «Ազատ Արցախ» թերթին տուած հարցազրոյցով մը խօսած է Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման ընթացքին մասին ու միջազգային հեռաքրքրութիւնը բարենպաստ դեռին նկատած անոր համար։ Այսուհանդերձ, կրկնած է թէ իրական լուծումը կարելի կ'ըլլայ միայն հակամարտութեան բուն կողմերուն ուղղակի բանակցութիւններով։ Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ Քոչարեան – Արիեւ բանակցութիւններով ձեռք ձգուած արեւ համաձայնութիւնը վերջնական չի կրնար ըլլալ, եթէ նկատի չունենայ Ղարաբաղի դիրքորոշումը։ Իր համոզումով՝ բանակցութիւնները աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլային ԼՂՀ–ի մասնակցութեամբ, ինչ որ հասկնալի է որ դժուար քայլ է Ադրբեջանի նախագահին համար, սակայն ղէպքերու զարգացման տրամաբանութիւնը այդ ուղղութիւնը ունի։

*
**

ՍԻՒՆԻՔԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԵՏԸ ԵԴՈՒԱՐԴ ԲԱԲՍԵՂԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Սիւնիքի նոր մարզպետ նշանակուած է Ե. Բաբսեղեան որ կը վարէր Ներքին գործերու փոխ – նախարարի պաշտօնը։ Նախորդ մարզպետը՝ Ռոման Նաւասարդեան Օգոստոս 10–ին հրաժարած էր։

*
**

ՈՒՍԱՆՈՂ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂ ՄԵԿՆԱԾ

Շինարարական աշխատանքներու մասնակցելու համար Ղարաբաղ մեկնած են Հայաստանի ութ բարձրագոյն ուսումնարաններէն 20 եւ 25 տղոյնոց երկու կուսակներ։ Առաջինը կ'աշխատի Ակներանի շրջանի Նորապիւղին, երկրորդը Մարտակերտի մէջ։ Հինգերորդ տարին է որ Հայաստանէն ուսանողական ջոկատներ կը մեկնին Ղարաբաղ։

(Լուրերու Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՈՒԹԻՒ

ԱՅՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Քառորդ դար եւ տարի մը անցած են Շահան Շահնուրի մահէն ասդին: Բաւական երկար շրջան մը՝ որ պարտականութեան զգացում կ'արթնցնէ, ճիշդ է ըսել՝ կը պարտադրէ՛ բոլոր անոնց որոնք մեծատաղանդ գրագէտին մասին կրնան վաւերական եւ որոշ արժէք ներկայացնող վկայութիւններ տալ, եթէ չեն հաւատար իրենց անմահութեան...

Առաջին հերթին ո՞վ կրնայ աւելի հարազատ վկայութիւն մը տալ իր մասին, որքան ինքը՝ ենթական: Ժամանակը հասած կը նկատենք որ բացուի Շահնուրի ճամակագրական թղթածրարը: Ճիշդ է թէ *Նահանջի* եւ *Ծաղկեզնի*ներու հեղինակին դիմագիծը կարելի յստակութեամբ կը ցոլայ թէ՛ իր գրական, թէ՛ ալ հրապարակագրական էջերէն, այսուհանդերձ այդ յստակութիւնը շրջագիծով մը կը շեշտուի գրագէտին կողմէ իր քարեկամներուն եւ մտերիմներուն գրած ճամակներով, ուր նկատի չէ առնուած ընթերցող հասարակութիւնը եւ ոչ ալ հետապնդումը կայ արուեստի փորձաճաւոր պահանջներուն: Ասոնց մէկ հետեւողութիւն է նաեւ փրանսերէն բառերու ինքնաբեր գործածութիւնը այդ ճամակներուն մէջ: Այսպէսով՝ գրագէտին մտածումները, պահելով հանդերձ իրենց ճանաչելի ինքնութիւնը, առաւել եւս շեշտակի են ու մեկին կը դրսեւորուին իր ճամակներուն մէջ:

Հրատարակութեան յանձնելով ինծի ղրկած ճամակներուն այս առաջին փունջը, թիւով 6, օգտակար նկատեցի անոնց կցել ծանօթագրութիւններ, որոնք մասամբ կրնան նաեւ նկատուիլ ճշեալ հարցերու եւ իրադարձութիւններու իրագեկի վկայութիւններ, որոնց կը վերաբերէր ակնարկութիւնս առաջին պարբերութեան վերջին տողերուն...

Հա՞րկ է աւելցնել, թէ այս ճամակները զերծ չեն անհանգստացնող եւ խնդրայարոյց գաղափարներէ, ինչպէս ամէն գրութիւն որ կը պատկանի «Նահանջ»ի հեղինակին:

Գ. Ք.

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 26-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՓՈԻՆՋ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

1958, Նոյեմբեր 12

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Երջանիկ եմ որ օրը օրին ինծի տեղեակ կը պահէք ձեր գործունէութեան, եւ կ'աշխատիք այնքան աշխոյժով որքան անձնուիրութեամբ:

Ընտրուած թուղթը, տառը եւ mise en page *շատ լաւ են: Գիրքին վերջը կը դնենք* Table des Matières*–ը որուն համար ալ նշանակած եմ: Պէտք է այդ ՅԱՆԿ բառին տեղ դրել*

ԹԵՐԹԻՍ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պարզապէս ապշութիւն կը պատճառէ ինծի երբ կը ղրկէք թէ «Շահնուր կը սպառի փուռէն նոր ելած թարմ հացի պէս»: Մթէ ձեր լաւատեսութիւնը չափազանցըւած չէ՞: Հետաքրքրութեան չարժուի մը ըմբռնելի է Նահանջի պարագային, որ իր խոլ երիտասարդութեամբ, սիրային պատմութեամբ եւ վարիզեան «ազատ» բարքերով կրնդրաւէ ընթերցողները ստուար զանգուած մը, այլ մանաւանդ երիտասարդութիւնը, միջամտանակ զոհացում տալով քաղաքական – կուսակցական բոլոր հոսանքներուն:

Պարագան տարբեր է այս համեստ Լրագիր–ին (1) համար, որ առնուազն պիտի պատճառէ ծամածռութիւն՝ կուսակցական որոշ հոսանքի մը: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, ձեզմէ կը խնդրեմ որ չհապարէք ինծի հասցէի ցոյց տալու: Նախ եւ առաջ խորհեցէք ձե՛ր մասին: Սրտիս ցաւ պիտի ըլլայ, եթէ կրէք նիւթական վնաս: Եթէ տեսնէք որ ղիրքիս վաճառումը չարդարացներ ձեր ակնկալութիւնը, իսկոյն ըրեցէք անվարան, որպէսզի մասնակցիմ ձեր ծախքերուն:

Բոլորովին անհաւատալի բան է որ հաւատութիւնս տամ երկրորդ ժողովածուի մը հրատարակութեան: Այս տրամադրութիւնս յստակօրէն պարզած եմ Ծանօթութեան մէջ որ Լրագիրը կը փակէ: Վստահ եղէք որ, որ նախ քան նման որոշում մը, ես ուշի ուշով կաղդայի իմ բոլոր հին յօդուածներս (2) եւ պահունք դտայ միայն արժանի մոռացումի (3): Հրկիզուած տուներ կան զոր կրնամ վերականգնել երբ չորս պատերը մնացած են ամուր: Հակառակ պարագային անհրաժեշտ է պահինը մերկացնել աւերակներէն, տեղ պատրաստելու համար նոր կառուցումներու: Գրական մշակ մը պէտք չլլայ աւելի խստապահանջ ինքզինքի, քան ուրիշներուն:

1964, Նոյեմբեր 19

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Շնորհակալ եմ համակրական այն տողերուն համար զոր յատկացուցած էիք Feux–ին (4): Կը տեսնեմ թէ ղրքոյքը բաւական ժամանակ ղրեր է մինչեւ հոդ պալը:

«Սփիւռք»ի պատասխանէն տեղեակ չեմ: Անոր առաջին սխալնակը միայն կարդացի, հասկցայ ինչ ապրանք ըլլալը եւ մէկդի նետեցի: Պէտք չեմ զգար միտքս զբաղեցնել այդ տեսակ լրջմուկ եւ յիմարական գրուքեամբ մը (5): Թերթին յայտնական թիւերը վերադարձուեցան համապատասխանութեան, Home–ի տնօրէնութեան կողմէ:

Գալով Զարեհ Մելքոնեանի, ուրախ եմ որ ձեր բարեկամական կապերը relâcher *(թուլնալ) չեն եղած: Ես իրմէ լա՛ւ տպաւորութիւն պահած եմ: Սիրազեղ բանաստեղծութիւններու հեղինակ մը չի կրնար ապնիւ հոգի չունենալ: Իր վրէժը կը կայանայ այն բանին մէջ որ, վէպին դրական արժէքին վրայ արտայայտուած գովեստով (ինչո՞ւ միայն գովեստով, երբ պիտինք թէ Զարեանի հերոսները կենդանի չեն) եւ լռութիւն պահած՝ քաղաքականին վրայ: Այս վերջինը իմաստո՞ւն քաղաքականութիւն էր թէ ոչ, ապագան էր թէ ապրումնաս: Այն որ չի հասկնար կամ թէ չուզեր զբաղիլ անով, պէտք է հրաժարի այդ տեսակ դերասնութենէ եւ պանդք թողու* compétent *(ձեռնհաս) մարդոց (6):*

Ուշադրութիւնս գրաւեց ձեր մէկ խօսքը – «Նախանձելի չեմ դաներ Կոստան Զարեանի դիրքը... ան արուեստական եւ ժամն տուրք մըն էր տուած իր շրջապատին»: Պարզ խօսքով՝ գրած էր բան մը, որուն ի՛նքն իսկ չէր հաւատար: Ահա հո՛գ է վէրքը: Զեն հաւատար իրենց գրածին: Ուստի լա՛ւ բան է որ ինքնայմէ մէկը, եւ ոչ ան նչանակներէն մէկը, խոստովանի իր սուտ հաւատքութիւնը, հոգ չէ թէ ժամանակաւորապէս: Զկայ դաշնակցական շէֆ մը որ ներքնապէս հաւատար իր քաղաքական վարդապետութեան: Անոնք կ'աշխատին clientèle*–ի (բաժանորդութիւն) մը համար:*

Նոյն բանը կ'ընէր Արշակ Զօպանեան, երբ չար ի չար հայասէրներ կը ստեղծէր: Բանականին սխմար չէր ան չգիտնալու համար որ, ազ հայասէրներուն մէկ յօդուածը կամ բանախօսութիւնը՝ իրական ոչ մէկ նպաստ չեն բերեր մեր դատին: Բայց Զօպանեան իր մեծ ազդասէրի համբաւը բարձրացուց այդ գործունէութեան վրայ, որ այլեւս activité *(գործունէութիւն) չէր, այլ* agitation *(ամբոխավարական աշխատանք, չարժում):*

Անհնար probité intellectuelle *(մտաւորական պարկեշտութիւն), դիրք ընել հաւատարիմ արտայայտութիւնը մտածման – ահա բաներ՝ որ եղերականօրէն պակաս են մեր գործիչ – գրագէտներէն ոմանց: Այս* diptyques*–ին (տիփդիկոն, երկծալ յուշակ) առաջին* volant*–ը (թերթը) օգտակար չէ եղած մեր ազդին, իսկ երկրորդը՝ աղարտած է իր դրականութիւնը որ առանց ատոր իսկ համեստ բան մըն էր:*

Ջերդ,
ջերմ զգացումներով
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

1967, Սեպտեմբեր 15

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Ձէի յուսար որ կարելի պիտի ըլլայ իմ Տետրակներս (7) *լոյս ընծայել այսքան չուտ, այսինքն Հոկտեմբերի սկիզբը: Այսօր Սեպտեմբեր 15-ն է: Կը խորհիմ որ ըրած էք անհրաժեշտը որպէսզի գրքոյկիս կողքը ըլլայ այնքան պարզ որքան նախորդը:*

Շնորհակալութեամբ ստացայ Թերթիս օրինակները եւ կը ղրկեմ Շերակի կիսով սրբագրուած համարը, ընդառաջ երթալով ձեր (գարմանալի) յանկութեան (8): *Մահարիի մասին տարածուած լուրը, ըստ որուն գրագէտը խոյս տուած է Երեւանէն եւ ապաստան գտեր Մոսկուայի մէջ, այդ վրդովիչ լուրը անհիմն պէտք է ըլլայ: Մահարի կը պատմէ իր վերջին նամակով* (Օգոստոս 30 *թուակիր) թէ Երեւան վերադարձած է ընտանեօք, իր տեսան արձակուրդը Վիլնայի մէջ անցընելէ վերջ, եւ ինկած հիւանդանոց, ծանր վիրահատութեան ապառնալիքին տակ: Տիկին Մահարի չըլլալով համամիտ վիրաբուժական գործողութեան՝ տուն փոխադրած է իր ամուսինը: Ահա ասոնք են վերջին լուրերը* (9):

Այրուդ Այգեստանները երկարաչունչ եւ կենսայորդ գիրք մըն է, ուր իրական, բազմապիսի եւ հազուագիւտ յատկութիւններու կողքին կը յայտնուի տկարութիւն մը, որ գուտ գրական է եւ ոչ թէ ազգային – քաղաքական: Տկարութիւնը կը կայանայ – ըստ իս – այն բանին մէջ որ գիրքին ընդհանուր չէչը (l'accent, le souffle) *չէ եղած այնքան ողբերգական, որքան ըլլալ կը պահանջէր մշակուած նիւթը, որ անլուր ողբերգութիւն մըն է: Կարեւորը այն չէ թէ հեղինակը ի՛նչ բան կը դնէ իր ընթերցողին բերին մէջ – մե՞ղր թէ քացախ, ժպի՞տ թէ արցունք· այլ անոնց* dosage*–ը, որ պէտք է բերնին մէջ թողու, վերջ ի վերջոյ, աղի – լեղի համ մը: Համ մը՝ որ եատ գայ:*

Մահարիի քնարը անկարող չէ հնչելու թաւ եւ ողբերգական լարով: Բնա՛ւ երբեք: Կը բաւէ կարդալ իր Սեւ Մարդը, հաստատելու համար թէ Մահարիի արւեսար օտար չէ այն ամէն ինչի զոր թուեցի քիչ վերը:

Երեւանի Գրողներու Միութեան յայտարարութիւնը պարզապէս դայթակղութիւն մըն է: Այն գրական քննարկումը որ կը փորձուի այդ յայտարարութեան մէջ, բոլորովին արհամարհելի է որպէս գրական վերլուծում. իսկ քաղաքական – կուսակցական դէպքերու մեկնաբանութիւնը՝ հակապատմական մեկնութիւն, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ:

Մահարիի դէմ կատարուած levée des boucliers*–ն ունի որոշ պատճառ* impie (10) *արարք կը նկատուի ամէն մերկացում ճշմարտութեան, որ հիմէն կը խախտ մեր կոյր* chauvinisme*–ը, որ տոկուն է ահմանի ա՛յս կողմէ թէ այն:*

Ճշմարտութեան սէրը բաւական է որ Երեւան ուղղէ իր դիրքը, ուշ կամ կանուխ: Գալով դաշնակցական մամուլի վայրահաչութիւններուն, որոնց խօսքը կ'ընդհէք... եթէ ընելիք բան մը կայ dans l'immédiat *(անմիջական ներկայիս), ան է չվտանգել կեանքը տառապակոծ գրագէտին բարձրագոչ ազմկարարութեամբ:*

Լաւագոյն զգացումներով՝
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Մնացեալ յաջորդով)

Ծանօթութիւններ. –

(1) «Թերթիս կիրակնօրեայ Թիւրը», որուն առաջին գրութեան վերնագիրը է «Լրագիր»: Շահնուր նախապէս որոշած էր հատորը վերնագրել «Սիրտ Սրտի», ինչպէս որ յայտնած էր ինծի գրած 1958 Օգոստոս 25 թուակիր նամակին մէջ: Հետագրբրական է նաեւ նշել թէ ա՛յս վերջին վերնագիրը ընտրած է Արփիկ Միսաֆեան երբ 1995-ին հատորի մը մէջ կը մէկտեղէր Շահնուրի մամուլի մէջ գրրուած մնացեալ բոլոր գործերը (Շահան Շահնուր, «Սիրտ Սրտի», Մատենաշար «Ծառաչ», 1995:

(2) Շահնուր չէր կրնար կարդացած ըլլալ իր բոլոր գրութիւնները: Նախորդ նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէր՝ «Անցեալ աշնան է միայն որ ձեռս անցան գրութիւններս (ոչ բոլորը դժբախտաբար) որոնց բովանդակութիւնը ինծի զարմանք պատճառեց», (1958, Օգոստոս 25):

(3) Բարեբախտաբար Շահնուր իր դատումը պիտի վերաբերէր ժամանակի ընթացքին, առնուազն իր երկու գրութիւններուն կապակցութեամբ, ինչպէս՝ «Վիմ. սէմպուրկի Պահապանը» եւ «Ազատն կամիտաս»ը, որոնք փորձած էի իր ուշադրութեան յանձնել «Աւազ Ուրբաթ»ին եւ «Վաւերաթուղթ»ին հետ: «Ազատն կամիտաս»ի վերամշակումը հպատակեցաւ այլ հրամայականներու, երբ «համազգային իրարանցում» յառաջացուց անոր անսպասելի վերհրատարակութիւնը «ընփիւռ» շաբաթաթերթին մէջ, որ զանց ըրած էր յիշատակելու գրութեան աղբիւրը եւ հրատարակութեան թուականը: Ասկէ յառաջացած շփոթը մղած էր հրատարակիչ վահագն Դաւթեանը ուղղելու ճիշդ Շահնուրի դէմ:

(4) **Feux contre feux, ARMEN LUBIN,** Bernard Grasset Editeur, 1968: Հրատարակութիւնը հասկաճաղ մըն է Շահնուրի փրանսերէն չորս հատոր ստեղծագործութիւններուն – **Le Passager clandestin** (բանաստեղծութիւն, 1946), **Sainte Patience** (բանաստեղծութիւն, 1951), **Transfert Nocturne** (արձակ, 1955), **Hautes Terrasses** (բանաստեղծութիւն, 1957): Շահնուր վերամշակած էր բանաստեղծութիւնները, եւ անոնց աւելցուցած շուրջ 30 անտիպներ): Շահնուրի (Արմէն Լիւպէն) առաջին բանաստեղծութիւններու հատորին վերնագիրն է **Fouiller avec rien** (1942), իսկ յետ մահու իրմէ կը հրատարակուի հասկաճաղ մը իր գործերուն՝ **Les Logis Provisoires** (1983), ուր տեղ կը գտնեն նաեւ իր գործերէն դուրս մնացած սկզբնական շրջանի երկու էջերթուածներ:

(5) Սիմոն Սիմոնեան առաջին օրէն եղած է Շահնուրը եւ իր գրականութիւնը խորապէս սիրող եւ գնահատող մտաւորական մը, որ սակայն ցասկոտ եւ վիրաւորական յօդուած մը ստորագրած էր Շահնուրի դէմ: Դրդապատճառն է ր Շահնուրի գրած մէկ յօդուածը – Կոստան Զարեանի «Նաւը Լեռաց վրայ վէպի երեւութեան Տպագրութիւնը» («*Սփիւռք*», 1964 Օգոստոս 22), որուն մասին որպէս «Ծանօթ խմբագրութեան» գրուած էին տողեր, որոնք չէին սահմանափակուեր սարակարծական պարզ արտայայտութեամբ: Շահնուր կը պատասխանէր թերթին յղուած Օգոստոս 7 թուակիր նամակով մը, որ յոյս կը տեսնէր հետեւեալ խորագիրով· Նամակ Շահան Շահնուրէն («*Սփիւռք*» 1964 Սեպտեմբեր 27): «Նամակ»ը կը շղթայազերծէր Սիմոն Սիմոնեանի որբաց բունն ոյնիսկ վիրաւորական հակազդեցութիւնը – պատասխան Շ· Շահնուրին, որ կը հրատարակուէր թերթին նոյն թիւով: Այդ մասին Շահնուր ինծի կը յայտնէր իր խոր վրդովմունքը· «Միթէ դժուա՞ր բան էր, Աստուա՛ծիս, խաղաբավարութեամբ պատասխանել իմ նամակիս, որ կատարելապէս խաղավար էր», ըսելով նաեւ թէ նման երեւոյթներ են որ «զիս կը զգուեցնեն, կը գանեցնեն, կը խորշեցնեն եւ ի վերջոյ կը հեռացնեն մեր մամուլէն» (1964, Հոկտեմբեր 6):

(6) «*Շերակ*»ի խմբագիր՝ բանաստեղծ Զարեհ Մելքոնեան արժէքաւոր գրութիւն մը («Նաւը Լեռաց Ստորոտին», «*Շերակ*», Ը· Տարի թիւ 11, 1964 Ապրիլ) ստորագրած էր վէպին վերամշակման առթիւ: Մելքոնեան գիրար ամբողջացնող երկու կարծիք կը յայտնէր, առաջինը՝ թէ «արուեստի գործ մը, նախ եւ առաջ ապրող իրականութիւն մըն է, ու չկայ աւելի վտանգաւոր ու միամիտ բան՝ քան համարձակութիւնը՝ ծերի, նոյնիսկ «իմաստուն»ի մատնելով զայն վերստեղծելու փորձելու···: Նաւը կարելի չէ լեցնել գագաթը հասցնել ··· ծեր, հոգ չէ թէ իմաստուն մարմինով եւ միտքով»: Երկրորդ կրնար ճո՛ր վէպով մը «ներկայացնել իր համոզումները փոխանակ մնալ տեղեր մատնանիշ կ'ընէր Զարեանի պատեհապաշտութիւնը· «եթէ բախտը արտօնէր Զարեանի քանի տարի մը եւս ապրիլ՝ անկարելի պիտի չըլլար որ անփոխէր իր այսօրուա՛ն համոզումները մալ···: Եւ թէ «խորամանկութիւնը իմաստութեան հետ պէտք չէ շփոթել»:

Իսկ Շահնուր հարցին կը մօտենայ հիմնովին արմատական դիրքերէ, քանի ան խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ վէպին արժէքն իսկ: «Echelles des Valeurs (արժէչափ) ըսուած բան մը կայ, զոր մարդ իր աչքին առջեւ պէտք է ունենայ միշտ: Հայ ժողովուրդը աւե՛լի վեր՝ քան իր տկար գրականութիւնը: Նաւին հար-

ցը գիս պիտի գայթակղեցնէր, եթէ Հինդլիի մեր գրախոս ֆենեդպատճառները: Եթէ նաւուն ձեւափոխումը նպաստաւոր է երեւանի, պէտք է իսկոյն approuver (վաւերացնել) ընել այդ ձեւափոխումը – ճամաճաւանդ որ անփոփոխ ձեւը կը մնայ մեր մօտ: Ուզողը կրնայ ըմբոշխնել (?) այդ խեղճուկ վէպը» (Նամակ, 1964, Սեպտեմբեր 15):

Մեկնակէտերու տարբերութիւններն են որ առաւելաբար կը զանազանեն Մելիոճեանի եւ Շահնուրի գաղափարները, եւ հետեւաբար խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ առաջինին «ձեռնհասութիւնը»: Տեղ մը կայ, սակայն, ուր կարծիքները կը նոյնանան, երբ Շահնուրի բառերով եզրակացուի. «...Ահա հո՛գ է վէրքը: Չեն հատատար իրենց գրածին»:

(7) «Զոյգ մը կարմիր Տետրարներ», որուն վերջնական տիտղոսը եղաւ «Ամեհաւն Թէոդիկը» երբ մաս կազմեց «Բաց Տոմարը» հատորին (Շահան Շահնուր, Բաց Տոմարը, Մատենաշար «Յառաջ», 1971):

(8) Կը խորհիմ թէ Շահնուրի կատարիպաշտութիւնը տեսանելի դարձնելու յաւագոյն ձեւն է բաղդատական աշխատասիէր՝ հրատարակութեան հրատարակութիւն հպումներու ենթարկուած գրութիւններուն միջեւ: Այդ մտածումով է որ իրմէ խնդրած էի «Շիրակ» ամսագրի մէջ հեղինակին վերջին սրբագրութեամբ յոյս տեսած եւ, այսուհանդերձ, առանձին հատորով հրատարակուած իր նոր սրբագրումներ կրած ամսագրին էջերը: Իսկ իր «ստացած Թերթին թիւերը» կր վերաբերի «Թերթիս Կիրակնօրեայ թիւը» հատորին, որմէ նոր օրինակներ ուզած էր ինձմէ:

(9) Վերջին տարիներուն Շահնուր եւ Գուրգէն Մահարի իրարու հետ ունեցած են շահեկան նամակագրութիւն մը: Այս վերջինը մասնաւոր հոգեկցութիւն մը կը զգար Շահնուրի հետ: Մահարիի մահէն ետք իր որդին Շահնուրէն ազերսագին խնդրած է որ իրեն զրկէ իր հօր նամակները որպէս ընտանեկան թանկագին ժառանգ: Կրկնուող դիմումներուն տեղի տալով Շահնուր երեւան զրկած էր Մահարիի բոլոր նամակները: Մեր մէկ տեսակցութեան ընթացքին երբ Շահնուր պատմեց եղելութիւնը, իրմէ չպահեցի կրկնակի դժգոհութիւնս կատարուածին համար, մասնաւորաբար իր զանցառութեան համար պահելու նամակներուն յուսապատեհները: Վերջին կէտին համաձայն ըլլալով, Շահնուրի պատասխանը եղաւ՝ «խորհեցայ թէ ընտանիքին իրաւունքն էր ունենալ նամակները»:

(10) «Մահարիի դէմ կատարուած զինամքարձութիւնը ունի որոշ պատճառ – Ակնարիշտ արարք...» եւ այլն:

ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ՝ ԿԱՏՈՒԻՆ ԱՄՊԸ, ԹԷ ՄՈՒԿԻՆ ՄԱՀԸ...

Հայաստանի մամուլին մշտական նիւթերէն է աղանդներու հարցը: Անկախութեան տասնամեակին բարդաւաճումի ամէնէն տրամագիծ պայմանները զուտ այդ ներկայութիւնը, ճիշդ է որ սկսած է վերջապէս հոգեւոր ոլորտի պատասխանատուներու ուշադրութեան ալ արժանի ըլլալ. սակայն, անկախ հանրապետութեան օրով անոր արձանագրած նուաճումները լաւագոյնս կարելի է հետապնդել մամուլի էջերէն: Անջատ հետաքրքրութեան ապրակ է նաեւ երեւոյթը թէ հակառակ այնքան չեշտակի մատնանշումներու եւ վնասին, վտանգին ընդդիմադիմին, ինչպէ՛ս անտարբերութեան անսահման ծովուն վրայ կը չարունակէ անվրդով յառաջնալ չարիքներու այդ նաւը:

Այդ անտարբերութեան տէրերը, ի հարկին, գժուարութիւն պիտի չունենան մատնացոյց ընելու Հայաստանին չատ աւելի հզօր երկիրներ ուր ներկայ է նոյն երեւոյթը: Ճիշդ այն ձեւով որ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ անհանդուրժելի սահմաններու հասած կաշառակերութեան ամէն մատնանշումի: Այո՛, ո՞վ կրնայ անդիմառնալ թէ Ֆրանսայի, ԱՄՆ–ու, այլ երկիրներու մէջ ալ պաշտօնատարներ, ղեկավարներ կաշառակերութեան ծանր մեղադրանքներու տակ են. այդ երկիրներուն լրատիւներն ալ լեցուն են այդ կարգի լուրերով: Նոյնն է պարագան աղանդներու հարցով: Սակայն, ամէն համեմատական անկրելի կ'ըլլայ երբ նկատի առնուի որ Ֆրանսայի, ԱՄՆ–ու նման երկիրներու մէջ ղեկավար դէմքերու իւրացուցած պատմարները ոչինչով կ'ապղեն ժողովուրդին առօրեայ ապրումին. նաեւ անոնք արատքին սպառնալիքի տակ չեն ապրիր որպէսզի ապրային պատակաւոր առաջնորդող աղանդները կարենան ճակատագրական դեր ունենալ:

Աղանդներու գործունէութեան դէմ յայտնուած մտահոգութեան նորագոյն էջ մը տեղ գտած էր «Ագգ»ի (Յուլիս 27) մէջ: Թաթուլ Յակոբեան թարգմանը ըլլալով Սիսիանէն քահանայի մը վրդովումին, կուտայ չրջանին մէջ աղանդաւարական գործունէութեան պատկերը:

Սիսիանի մէջ կայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին որուն կառուցումը, կ'ըսուի թէ Զ. դարուն եղած է: Իսկ չուրջ 200 տարի առաջ ան վերակոչուած է Ս. Յովհաննէս: Խորհրդային տարիներուն չէնքը գործածուած է որպէս բուրդի ու ցորենի մթերանոց: 1950 – 1960-ական թուականներէն սկսած են վերանորոգման աշխատանքները եւ 1979-ին սկսած է գործել: 1981-ին հովիւ նչանակուած է, 1989-ին Սիւնեաց Թեմին վերահաստատումով եկեղեցին համաբ սկսած է հոգեւոր զարթօնքի չրջան: Կիրակի եւ տօնական օրերուն պատարագ կը մատուցուի, կազմուած է երգչախումբ, եւայլն: Եկեղեցին՝ կից կիրակնօրեայ դպրոց ալ բացուած է, կրօնական դաստիարակութեան համար:

Եկեղեցին հովիւը Նարեկ Քհնյ. կը պատմէ թէ նոյնիսկ եկեղեցիներու փակ պահուած տարիներուն չրջանի ժողովուրդը հաւատքէն խզուած չէ: Հաւատացեալները Մոր Վիրապ, Գեղարդ, Մայր Աթոռ կը տանէին իրենց զաւակները մկրտելու. իսկ տասը հարսնիքէն ինը եկեղեցական կ'ըլլար:

Աղանդներու Սիսիան մուտքին համար կը տրուի 30-ական թուականներու սկիզբը: Այդ տեսնէն եկեղեցին, երբեմն նաեւ ուժ գործադրելով, կրցած է արմատախիլ ընել քրիստնեայական աղանդը: Ցաջորդած են չարաթականներն ու հոգեղալտեանները: Վերջերս ալ կարգը եկած է Եհովայի վկաներուն որոնց կը տրուի «սատանայի ամենամեծ ծառաները» որակումը: Եւ հակառակ որ Ս. Յովհաննէս եկեղեցին ըստ երեւոյթին անոնց դէմ հակաքարոզչութեան պայքար կը մղէ տեղական ձայնասփիւռով, մամուլով, կենդանի քարոզչութեամբ, «վկայ»ներու թիւը օր օր կ'աւելնայ:

Ցօդուածին մէջ առաւել ուշադրաւ է այն պարբերութիւնը ուր կ'ըսուի թէ աղանդներէն «մորմոնները բացայայտօրէն հովանաւորում են երկրի մի քանի կուսակցութիւնների, «Մայր Հայրենիք» հեռուստաընկերութիւնը վերածուել է աւետարանչականներուն խօսափողի»: Քիչ անդին քահանան կը պատասխանէ աղանդաւորներու նիւթական միջոցներուն աղբիւրներուն մասին հարցումին. «1994-ին երբ մեր եւ բրիշնայականների ընդհարում եղաւ, մենք պարզեցինք որ նրանք ֆինանսաւորում են հարեւան Նախիջեւանից»:

Հետաքրքրական է կարդալ նաեւ թէ աղանդաւորական չարժումը լայն տարածում գտած է Ազրբէջանէն մազապուրծ Սիսիանի չրջանը ապաստանած գաղթականներուն միջեւ: Քահանան ատիկա կը վերագրէ այդ գանգուածին հայկական միջավայրէն եւ ազգային հոգեբանութենէն հեռու մնացած ըլլալուն: Ըսելով որ Եհովայի վկաներու քարոզչութիւն ընդունող երկու երիտասարդները Սոմպայիթէն են, կը նշէ նաեւ անոնց նիւթական առաւել կարիքը:

Փաստօրէն, Սիսիանի այս կրօնաւորը իր առաքելութիւնը լուրջի առած մէկն է եւ մաս չի կազմեր քարոզի կաղապարներով օդը ծեծողներու: Ուշադրաւ է նաեւ գործնական միջոցներու դիմող մարդու յատկանիշը անոր մօտեցումներուն մէջ. պարագայ մը որ, նոյնպէս, յաճախակի երեւոյթ չէ այդ ոլորտին մէջ: Ան բանական լաւատեղեակ է աղանդաւորներու գործադրած մեթոտին ու անոր հետեւանքներուն. «Անոնք կոչ կոչ հաւատացեալներ են, փանատիկոսներ: Եթէ ամուսինը եհովայական է, երբանից պահանջում են ընտանիքի բոլոր անդամներին «դարձի բերել»: Ընդդիմացող կինը, երեխան երկընտրանքի առաջ կանգնելով, ստիպուած են հեռանալ ընտանիքից: Այսպէս պառակտում են հայ ընտանիքներ»:

Այս տարի հոգեւորականը տպնապի մատնած է Հայաստանին Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու լուրը. անշուշտ, այդ անդամակցութիւնը դիտելով կործանող գործունէութեան մը դէմ անզօր մնացած հաւատքի մարդուն տեսանկիւնէն: Արդարօրէն կը պայտնայ որ այսօր իսկ Եհովայի վկաները նոյն, կամ նման տեսիլներու բողոք կը յայտնեն Հայաստանի հատկին: Չէ՞ որ հայկական բանակին ծառայութենէն խուսափելու այժմէական ձեւերէն դարձած են որպէս աղանդաւոր ներկայանալով, խղճի հարց յարուցանել եւ միաեռակառնութիւն յայտարարել: Տէր Նարեկ ցաւագին ափսոսանքով կ'ըսէ թէ Եւրոպական Խորհուրդն ալ կը փորձէ Հայաստանը համոզել որ միաեռականութիւնը անձնական երեւոյթ չէ, «ազգակործան ծրագիր» տեսնելով այդ ընթացքին մէջ: Նչեւելով որ իրրեւ «սովորական հայ մարդ» կ'ըսէ թէ ուրախ չէ Հայաստանի այդ անդամակցութեամբ, կ'աղօթէ որ Եւրոպան «մեզ համար անընդունելի իր բարքերը մեր վզին չփաթաթի»:

Իր մտքին, աւելի ճիշդ՝ հոգիին մէջ աշխարհիկով երկնաւորը չխաթարած տեսիլ մը կը յայտնուի Սիսիանի այս քահանան. կը ներկայանայ այդ կոչումին կարելի ամէնէն մաքուր մնացած չերտէն, յիշեցնելով մեր «հին օրեր»ուն մէջ մնացած բարի ու քիչ մըն ալ միամիտ հովիւի պատկերը: Այն աստիճան որ մարդ նոյնիսկ չի համարձակիր իր մօտեցումին մէջ յանցաւոր մատնանչելու միակողմանի ընթացքին վրայ ծանրանալ: Մնաց որ ան կոչումին պարտադրած պայքարի բաժինը լատնանձնած է, իր ուժերուն ներած չափով: Եթէ Սիսիանի Տէր Նարեկին նախանձախնդրութիւնը բաժնէին երմէ ուժերով, կարողութեամբ ու դիրքերով աւելի բարձր տեղեր գտնուողներն ալ, հաւանօրէն աղանդները այսքան դիւրին չէին յաղթեր հայաստանեան իրենց «առաքելութիւն»ը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐԴԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ Ր)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Առանց լաւ ճանչցած ըլլալու հակառակորդ քաղաքը, նախապաշարեալ կամ լսուած կարծիքներու համեմատ, կը չատնան մտացածին կամ չափազանցուած թերութիւններով անարժէքել զայն: Ա՛լ ինչ չեր չեն ըսեր: Աղեքսանդրիայեցիները Գահիրէի եւ իր բնակիչներուն երեսը կը զարնեն իր հնոցի տաքութիւնը, իր ծով չունենալը, փողոցներու աղտոտութիւնը եւ այլն, որուն Գահիրէցիները աւելի զազմաթիւ դանգատներով կը պատասխանեն՝ Աղեքսանդրիոյ խոնաւութիւնը, մօսաւայրերու, հետաքրքրական տեղերու պակասը, իր պզտիկութիւնը, ձմեռան անդադար անձրեւները եւ այլն:

Առանց նախապաշարումներով կը հասնին իրարու քաղաք, ուր չարաթուան մը ընթացքին գանոնք կը սրբագրէ, կը ջնջէ իսկ: Ան առեն ալ ուրիչ չափազանցութիւն:

– Քա, ո՞վ ըսաւ Գահիրէ բնաւ տաք չէ եղեր... կամ Աղեքսանդրիա խոնաւութիւն կայ, կ'ըսէին կոր, բնաւ չկայ:

Սա տեսակ կռիւ մը մղուելու վրայ էր երկու տիկիններուն միջեւ, հասասարակ նախանձախնդիր իրենց քաղաքներուն բարի համբաւին:

– Երկու օր է վար իջեր եմ, սաստիկ կարօտցայ Գահիրէն, բնաւ չփրեցի աս քաղաքը:

Տիկին Գապառաճեան հեգնոտ ժպիտ մը ունեցաւ, որ չրթունքին քովերը ծալքեր փոթթեց ու ծնօտը խաղցուց:

– Աչա՞փ չուտ:

– Շատ խոնաւ է ձեր քաղաքը, չատ... ես վերը քրտինքի նէ՝ չուտ մը կրը չորնայ քրտինքս, հոս ժամերով կը մնայ կոր:

– Փոխարէնը՝ վերն ալ չատ տաք է, տիկի՛ն, – դիտել տուաւ Օրիորդ Սրմաքէչեան:

Բարձրահասակ, վայելչամարմին, աղնուական դիմագծութեամբ աղջիկ մըն էր Զապէլ Սրմաքէչեան, առատ մազերով, որուն ալիքները դէմքին քովերէն կ'իջնեն սեւ սեւ՝ չեչտելով իր սեւ խոշոր աչքերուն եւ աղեղնաձեւ թաւ յօնքերուն անոյշ ու միամիտ հպարտութիւնը: Ապամահ պատկերը դրեթէ իր մօրը, աղուոր քաղցր արարած մը, զոր Մարտիկ անուր քաղցր արարած մը, զոր Մարտիկ ազգային կոչտ ու բռնապետական վարմունքը դժբախտ ըրած էր, եւ ուր հօրմէն վար՝ քթին մեղմացած կորագիծը միայն ու չրթունքին հասատութիւնը: Քիչ մը երկայն երես մը, որ անչարժ ու լուռ դիրքի մը մէջ կրնար պաղ ու լուրջ երեւալ եւ որ չատ հրապուրիչ կ'ըլլար, երբ ժպիտ մը կամ ծիծաղ մը զար դիմագծերը ընդլայնել ու իր վարդ շիկնումները քսել այտերուն. աչքերը չատ գեղեցիկ եւ դէմք մը գեղեցիկ է արդէն, երբ աչքերը խոշոր են, քանի որ անոնք կը վճռեն դէմքի մը ազնուութիւնը կամ տգեղութիւնը՝ հոգին իակ ըլլալով անոր:

– Ո՞վ ըսաւ, անչափ տաք չէ, հէմ վերի տաքը վնաս չըներ, բայց հոս տեղի խոնաւութիւնը... Գահիրէն ո՛ւր, Աղեքսանդրիան ո՛ւր...

Լռութենէ մը վերջ Տիկին Գապառաճեանին դառնալով՝

– Հո՛ տեղի կառքերը անզամ երկու ձիով են, մէկ ձիով կառք բնաւ չկայ հոս տեղի պէս:

– Ի հոս ալ կայ երկու ձիով կառք, – ըսաւ միւսը խնդալով, – ես երբեք մէկ ձիով կառք նստած չունիմ:

– Տիկի՛ն, – նեռուեցաւ անդիէն իրանի աչխոյժ ձգտումով մը Օրիորդ Սէմէրճեան, – ձեր քաղաքը մեր քաղաքը չարժէր, որպէս զի ծով չունի անկեց վերջը:

Օրիորդ Սէմէրճեանը, զոր տեսանք արդէն, վերջին ատիճան խելացի, ենեգամիա, չարաճճի աղջիկ մըն էր, ինչ որ չէր արգիլեր զինքը ընկերութեան մէջ անխոհեմութիւններ, թեթեւութիւններ ընելէ, կանացի պէրուտութեան բերումով, զոր իր մէջ կը մարակէր արիւնային աչխոյժ ու ժիր խառնուածք մը: Նուրբ ու սիրուն դէմք մը ունէր, ուր խարտեաշներուն չատուկ դիմագծերու անթերի կանոնաւորութիւնը, մաքրութիւնը բնաւ չէր տարադրեր թխուհիներու երեսը չատկանշող անակնկալը, խռովող ու իսկատիպ հրապոյրը: Խելացի, աս ալ ունէր իր անիսելքութիւնը սակայն, ո՞վ ծիծաղելի չէ: Դրեթէ անուս, կարդալ – դրել – հաչիւ գիտնալով, աս աղջիկը պէրուտ չատկնութիւնը ունէր հայերէն մաքուր խօսելու եւ ինքզինքը գաղիագէտ ձեւացնելու: Հայերէն մաքուր կը խօսէր կամ կը կարծէր խօսիլ, թէեւ խոշոր սբխալներ, բառերու թիւրիմացութիւններ, արտասանութեան սայթաքումներ, ձախրտուքներ. վանդիի տեղ՝ որպէս դի եւ փոխադարձաբար, գլոխ՝ գլուխի տեղ, համակարութիւն՝ հակաճառութեան տեղ, վերջին դէմք՝ վերջին դէպքի կը ցանցնէին իր խօսուածքը, որուն իր նուրբ, մաքրահունչ ձայնը ճչաուէթեան, «գրաբար»ութեան պատրանք մը կը հագցնէր եւ ուր կը չաչէին առատ քահանութեամբ «անկէց վերջը»ներ, «ամբողջ»ներ. հայերէն չգիտցող ու խօսիլ ուզող կիներուն դլխաւոր բառապաշարը: Առանց գաղիերէն գիտնալու Օրիորդ Սէմէրճեան չայոզած էր գաղիագէտի յարդելի համբաւ մը չինել ինքզինքին: Քանի մը Ֆրանսերէն ընթացիկ բառեր, դոր սորված էր, գաղիագէտի մը վստահ ու վաւերական չեչտովը, ճարտարօրէն ու յարմար առեներին իր խօսքերուն խառնելով, ուրիշներուն արտասանած ու իրեն անհասկնալի գաղիերէն բառերը տեղեակ պզտիկ ծիծաղներով, հասկցողութեան ամէն նչաններով դիմաւորելով, գաղիերէն դժուար բառէ մը առեղծուածեալ փոսաղներու փախուտական պատասխաններ տալով՝ չայոզած էր կարծել տալ, թէ գաղիերէն գիտէ: Եւ իր խելացիութեան չնորհիւ կրցած էր գլխուն եկած փորձանքներէն ու թակարդներէն ազատել ու անեղծ պահել գաղիագէտի համբաւը: Երեւակայեցէ՛ք, եթէ իրօք ուսումնական ըլլար:

(Շար. 58)

ՋԵՌՆԱՌՈՒԻՄԲ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏԹԻ ԽԱԼԻԼ ՊԱՏԱՈՒԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԴԷՊՔԻՆ,
ՀԱՐԻՒՐԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԸԼՂԱՅ ՄԻԹԻՆԿԻՆ,
ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼՈՎ «ՈՃՐԱՅԻՆ ԱՌԱՐՔԸ»

Օգոստոս 16, Զօրեքշաբթի առաւօտ ձեռնադրութեամբ մը պատրիարքական Խալիլ Պատաուի թաղամասին մէջ որ, դիմացի Նոր Հաճըն թաղամասին հետ, կը նկատուի Հնչակեան կուսակցութեան միջնաբերդը: Պատրիարքին հետեւանքով չորս հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուեցան եւ տուներու ապակիները փշրուեցան: Ոստիկանութիւն քննութիւն բացաւ:

Հակառակ այս միջադէպին, նախկին վարչապետ Րէֆիք Հարիրի նոյն թաղամասին մէջ ներկայ գտնուեցաւ հայ իր համակիրներուն կողմէ կազմակերպուած քաղաքական հաւաքի մը: Հարիրի պընդեց, որ քաղերով պիտի երթայ Հնչակեան կուսակցութեան Արտաքսմամարզական Միութեան ակումբը եւ ճամբու ընթացքին, հակառակ հաւաքը կազմակերպողներու զգուշացումին, բազմիցս կանգ առաւ ու ողջունեց փողոցին երկու կողմերը խռնուած բազմութիւնը:

«Այս պատահածը օրէնքով պատժելի ոճիր մըն է: Ամօթալի միջադէպ մը, որ պէտք չէ տեղի ունենար», ըսաւ Հարիրի հաւաքի ընթացքին: Ապա դնաց ներկայ գտնուելու վերջերս վերանորոգուած ակումբին վերաբացման արարողութեան:

Հնչակեան ղեկավար եւ Պէյրութի երեսփոխան Եղիա Ճէրճեան, որ թեկնածու է Հարիրիի ցանկին վրայ, յայտարարեց, թէ «յարձակումին նպատակն էր վախցնել ժողովուրդը, որպէսզի ներկայ չգտնայ հաւաքին»:

Ճէրճեան Պէյրութի հայ Առաքելական եկեղեցիներէն մէկուն համար կը մրցի Միհրան Սէֆէրեանի հետ, որ ղեկավարն է Հնչակեան կուսակցութենէն անջատուած հատուածի մը: Սէֆէրեան լքած է Պէյրութի երեսփոխան Թամամ Սալամի ցանկէն ու կը վայելէ Դաշնակցութեան թիկունքը:

«Ճիշդ է, տարակարծութիւն կայ հայ կուսակցութեան մը հետ (Դաշնակցութեան)», ըսաւ Հարիրի: «Բայց տարակարծութիւնը քաղաքական է: Զապդեր հայ համայնքին հետ ունեցած իմ անճնական յարաբերութիւններուս եւ փոխադարձ յարգանքին վրայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՒՐՍԿ ռուսական՝ հիւլէական սուզանաւին նաւաստիները փրկելու մեծ յոյս չէր մնացած Օգոստոս 18-ին: Բրիտանական սուզանաւը եւ նորվեկիական սուզակները տեղւոյն վրայ պիտի հասնէին մինչեւ Օգոստոս 19-ին, կէսօրէ առաջ: Ամբողջ մամուլը խիստ քննադատութեան տակ առած է իշխանութիւնները, որ չորս օր առաջ միայն դիմած է միջազգային օժանդակութեան, մինչ Պուտին չէ ընդհատած իսկ իր արձակուրդը Սեւ ծովի ափին, ինչ որ գրել տուած է թերթի մը՝ «Պուտին կը լողայ տաք ջուրերու մէջ, մինչ մեր նաւաստիները կը մեռնին սառած ջուրերու խորը»: Ռուսաստանի վարչապետը՝ Կասիանով կացութիւնը ազէտալի որակած է:

ՍԱՌԹԷնի (Գորսիքա) ենթանահանգապետութեան դէմ է այս անգամ որ ահաբեկչական արարք մը գործուած է: Զոհ չկայ, բայց արարքին խորհրդանշական ընոյթը բացայայտ է:

ՌԻԳԱՅի (Լատվիա) պատմական կեդրոնի վաճառատան մը մէջ, երկու պայթումներ տեղի ունեցած են Օգոստոս 17-ին: 19 վիրաւորներ կային որոնցմէ 3-ը ծանր վիճակի մէջ են:

ԹՈՒՐԻՒ ճիշդ ու ճիշդ տարի մը առաջ, Օգոստոս 17-ին, նոր ցնցումներ կրած է: Քասթամոնիի պատառ եղած է կեդրոնը, ուժգնութիւնը 4 էր Ռիխթէրի սանդղակին վրայ: Վնաս չկայ:

ՔԱՐԻՒՂի դիներըմ հակայ յաւելումներ կը կրեն եւ Օգոստոս 15-ին, տակաւին դինը հասած իր բարձրագոյն սակին՝ 32 տոլար, մինչ որ 20%-ի յաւելում կը նշանակէ Օգոստոս 1-էն ի վեր:

ՍՈՒԽՈՒՄԻ (Աբխազիա) կեդրոնական չորանին մէջ Օգոստոս 12-ին պայթեցուած են արխուպերէնի հիմնադիր նկատուած Դմիտրի Գուլիայի արձանը:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 75 ահռելակիր ատիւ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Լուիզ Ազապկեան – Լը Ռուա 10.000 Ֆր. ի յիշատակ Շաւարշ Մխաքեանի եւ Սկիւտարի անոնց տան վերյուշով:

***

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 500 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ոմն 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅՄՆԶՆԱԽՕՒՄԲԸ
«Լուսապուրչի Լսարան»
հանդիպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ՓԼՈՒՆԱԲԷՆ
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

ՀԱյԿԸՂԷՆ
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զորաչեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մէօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11 կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Մխութեան») կեդրոնական Վարչական ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմինիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական ժողովի ատենապետին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենապետ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22
MARDI
22 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·973 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.973

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՈՒՔԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 18 / 20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՂՐԻՄԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՄԴ–ի դեկավարներու առաջին ոչ պաշտօնական Ղրիմի հանդիպումին ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 18–ին տեսակցութիւն ունեցած է նախկին Ուկրանիոյ նախագահ Լ. Կուչմայի հետ, առաւելապէս տնտեսական նիւթերու մասին: Քննարկած են գործակցութիւնը աչքառութացնելու հեռանկարները եւ աչնան Հայաստանի վարչապետին Ուկրանիա այցելութեան հարցը:

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումը որուն մասին բացատրութիւն չէ հրապարակուած: Միայն Ռ. Քոչարեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ չարունակած են երկխօսութիւնը եւ իրենց յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերին, Նիւ – Եորք: Աղբերբէնդի լրագրողի մը հարցումին նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ինք կարեւոր կը նկատէ տնտեսական գործակցութիւնը, քանի որ այդ ճամբով հակամարտութեան կարգաւորումը աւելի կը դիւրանայ:

***

ԸՆԴՎԶՈՒՄ Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Յանդիմնդ ամիսէ ի վեր քանտարկըւած է «Նոր ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի տնօրէն Աչոտ Բլէեանը: Անոր պաշտպանութեան խորհուրդին անդամները Օգոստոս 18–ին մամուլի ասուլիսով մը յայտնած են թէ այդ քանտարկութեամբ փորձ կը կատարուի արդարադատութեան մատնուած վիճակին համար: Անոնց գրուած յայտարարութեան մէջ ալ ըսուած է որ Ա. Բլէեան չհնազանդելու մեղադրանքով մը կալանաւորուած է եւ դատարանը կը կարգէ Հանրապետութեան նախագահին պատուէրը, ձգտելով ամէն գնով օրինականացնել եղած մեղադրանքը: Խորհրդարանի դէմ որուն որոշումով ամբաստանուած Օգոստոս 15–էն զրկուած է դատարան նիստին մասնակցելու իրաւունքէն: Ասով, ըսուած է թէ ոտնահարուած է Անմեղութեան կանխավարկածի սկզբունքը: Նաեւ, ըսուած է թէ ամէն մարդ իր իրաւունքը հրապարակաւ պաշտպանելու իրաւունքին տէր է:

***

ՎՆԱՍՈՒԱԾ ՇԻՆՔԵՐԸ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Ազէրի գետին յատկացուած դրամարկղէն 79 միլիոն դրամի պիւտճէով մը ապահովուած են քանդուիլ ծանրօրէն վնասուած 14 շէնքեր: Անոնք մարդոց հոգեբանութեան վրայ ազդելէ զատ հակաւոդջապահական ազդեցութիւն ալ կ'ունենային:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սիանէյի ողիմպիականներուն Հայաստան 28 մարզիկով կը մասնակցի: Խումբին կ'ընկերանան 17 մարզիչ, 6 բժիշկ: Ազգանթայի ողիմպիականներուն մասնակցութիւնը եղած էր 32 մարզիկով: Թիւին նուազումը հետեւանք է նիւթական լուն միջոցներու չգոյութեան:

Հայաստանի խումբին մէջ կայ 6 ծանրաբարձ, 8 ըմբիշ, 3 կռիւամարտիկ, 3 թեթեւ մարզիկ, 2 լուղորդ, 2 թիավարող, ժիւտոյի մարզիկ մը, նետաձիգ մը, թէնիս խաղացող մը եւ ջրացատկորդ մը:

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

Ո՛Վ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՀԱՅՍՏԱՆԻ ԿՐԿԷՍԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Օգոստոս 11) կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանի կրկէսը Ատանա կը գտնուի, շատ անմխիթար պայմաններու մէջ: Պատասխանատուները ըսած են թէ 29 տեսակ անասունի տէր հաստատութիւնը նիւթական այնքան անձուկ պայմաններու տէր է որ ոչ կրնան իրենց, ոչ ալ անասուններուն ուտելիք գնել: Զունին նաեւ երկիր վերադառնալու անհրաժեշտ միջոցները ու իրենք իրենց վիճակին լուծած են Ատանայի մէջ ուր հասած են շուրջ ամիս մը առաջ: Կրկէսին պատասխանատուները օժանդակութիւն կ'ակնկալեն կենդանասէր ու բարեսէր անձերէ:

Մինչեւ վերջերս պարբերաբար լուրեր կը հասնէին Եւրոպայի սա կամ նա անկիւնէն թէ հայաստանեան արուեստագէտներու խումբ մը, ընդհանրապէս վերադարձի ճամբուն վրայ եւ հանրակառքի խանգարումի պատճառով, անզօր մնացած է ու կը կարօտի անհատներու, կազմակերպութիւններու օժանդակութեան: Առաջին բանի մը պարագաներուն, մօտակայ գաղութներու նպոմէ կատարուած օգնութեամբ հարցը կարգաւորուեցաւ· յետոյ մարդիկ հետզհետէ սկսան հարց տալ թէ Հայաստանի խումբերը անպայման խանգարուելու ատակ հանրահռչակ միջնորդն է Լիբրիական Հիմնարկը, ինչ որ թոյլ կուտայ Քաատաֆիի չվարկաբեկուիլ: Օգոստոս 19–ին ամէն ինչ պատրաստ էր՝ օդանաւ, ընդունելութիւնը եւայլն, եւ այլն եւ յուսախաբութիւնը մեծ եղաւ: Կ'ըսուի նաեւ որ Լիբրիա հարկ եղած գումարը չէ վճարած: Օգոստոս 21–ին, ապատամբները նոր պահանջքներ դրած էին՝ պատանդ գլուխ մէկ միլիոն տոլար: Պատանդներու մէջ են վեց ֆըրանսացիներ, որոնց երեքը՝ հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի լրագրողներ:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ, երկու միլիոնի հասած էր այն ուխտաւորներու թիւը որոնք կը մասնակցէին Երիտասարդութեան Համաշխարհային 15–րդ օրերուն փակման հանդիսութեանց Օգոստոս 20–ին: Երիտասարդացած եւ նոր աւիւն առացած, Պապը խանդավառ ելոյթներ ունեցած է: Շեշտած է «Տուն կը վերադառնամ երիտասարդացած»: Մնաց որ այս բազմութիւնները չեն կրնար զօրակել այլ իրողութիւն մը՝ Եկեղեցիները պարապ կը մնան եւ կոչումի ալ տապնաց կայ:

ՓԱՐԻԶԵՄԱՆ ՀՐՋԱՆԻՆ վրայ սաստիկ եւ կրկնակ փոթորիկներ մեծ վնասներ հասցուցին կիրակի, Օգոստոս 20–ին եւ Թիւիլըրիներու պարտէզին մէջ ալ 24 տարեկան երիտասարդ մը կայծակնահար եղաւ ինչ որ աննախընթաց է, Փարիզը լաւ պաշտպանուած ըլլալով չնորհիւ բազմաթիւ հանթարթելներու: Տօթն ալ այլ աւերներ կը գործէ հարաւային Եւրոպա: 36 աստիճան է Սեւիլիա, 30 եւ 32 Պոլիս եւ Անդարա, 39 Պելկրատ, 37 Պուքրէշ, եւ այլն, եւ այլն:

ԼԹՍ–Ն կրկին սպաննեց Սպանիոյ մէջ, այս անգամ Սալէնթ: Կառքի մը տակ դրուած ռումբ մըն է որու պայթումէն երկու պահակներ – մէկ կին, մէկ այր – մեռան: Ըստ Ներքին Նախարարին, դամանտոն Ֆրանսայէն եկած էր եւ Ֆրանսա ալ վերադարձած է:

ԶԷՋԻՒՈՑ ՄԷՋ, բարձր հակողութեան տակ ընտրութիւն կատարուեցաւ Օգոստոս 20–ին, նշանակելու համար այն միակ չէչէն երեսփոխանը որ պիտի բազմի Դումայի մէջ: Անկախապաշտներուն համար խեղկատակութիւն մըն է եւ նախագահ Մասխադով կոչ ըրած է որ «օրէնքէ դուրս» հռչակուին թեկնածուները: Վերջին չարթուան ընթացքին, ռուսական կողմը 30 մեռեալ եւ 84 վիրաւոր ունեցած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴՈՒԺԸ «սխալմամբ» որմտկածեր է (տես՝ «Յառաջ», Օգոստոս 18) հիւսիսային Իրաքի հովիտներու կայան մը, ուր 38 հոգի մեռած է: Քրտական հեռատեսիլը բզկտուած մանուկներու նկարներ սփռած է: Անզգալ, որ չուրանար գործողութիւնը, յայտարարած է որ քննութիւն կը բանայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ կուրսկ սուդանաւի 118 նաւաստիները փրկելու ոչ մէկ յոյս մնացած էր Օգոստոս 21–ին, եթէ նոյնիսկ Պուտին կը յայտարարէր որ պայքար պիտի տարուի մինչեւ վերջ: Ընտանիքներու ընդվզումը մեծ է, մայր մը չէր վարաներ բացատայնելու «Ես զաւակ չմեծցուցի որ ամսական 350 ֆրանքով ծովուն խորը թաղուի»: Նորվեկիացի սուզակները կրցան մօտենալ եւ որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել, բրիտանական սուզանաւն ալ Օգոստոս 21–ին կը փորձէր օդնութեան փութալ: Կրեմլինի եւ զինուորականներու դէմ բողոքը մեծ է եւ ոչ ոք կը լռէ այլեւս: Ըսուեցաւ նոյնիսկ թէ բոլոր նաւաստիները մեռած էին ընկղմած պահուն իսկ: Մեծահարուստ Բերեզովսկի ալ յայտնած է թէ մէկ միլիոն տոլար կը տրամադրէ զոհերու ընտանիքներուն:

ԺՈՒԼՕ կզզիի 28 պատանդները ազատ չարձակուեցան Օգոստոս 19–ին, ինչպէս նախատեսուած էր եւ յայտարարուած նոյնիսկ Լիբիոյ կողմէ որ միջնորդի դեր կը խաղար: Ապու Սայֆի ըմբոստները մերժեցին բոլորը միասին ազատ արձակել, փիլիպպեան իշխանութիւններն ալ չեն ուզեր մասնակի արձակումները: Վերջին պահուն ուրեմն, ապատամբները յետ քայլ ըրին այն առարկութեամբ որ եթէ բոլորը ազատ արձակեն, փիլիպպեան բանակը յարձակումի կ'անցնի: Լիբիա նախ ապատնաց քաշուիլ եւ բանակցութիւն չտանիլ, ապա որոշեց չարունակել:

կատեթո՞ր կ'ընտրէին շրջապտոյտի ելլելու համար···:

Կրկէսին լուրով, այնպէս կը թուի թէ արտասահմանի մէջ անօգնական ու ճարահատ մնալու կարգը անասուններուն հասած է: Թերթը չէ ըսած թէ կրկէսը ի՛նչպէս, ի՛նչ շարժառիթով Ատանա հասած էր եւ թէ ի՛նչ պարագաներու տակ մատնուած է օգնութեան կարօտ վիճակի: Այլ խօսքով՝ չկա՞յ այդ ներկայութեան պաշտօնական պատասխանատու անձ մը, կազմակերպութիւն մը որ ներկայացումներ կազմակերպելով հրաւիրած ըլլայ հայաստանեան կրկէսը ու տէր կանգնի անոր:

Ատանայի պէս տեղ մը խրած մնացած խումբը փրկելու համար առաջին մտածելիքը Պոլսոյ գաղութը կ'ըլլայ անշուշտ: Սակայն, նման նախընթացներէ յոգնած պոլսահայը, կարելի՞ է անվարան ըսել որ կը փութայ ակնկալուածը ընելու:

Բարեբախտաբար, Թուրքիոյ միջերկրականեան ափին արձակուրդի ծանօթ կեդրոն Անթալիայի մէջ կայ հայաստանցի զբօսաշրջիկներու խումբը· անոնք անասելով հայկական հեռատեսիլի լրագիրշուրջն գովեստներուն, հանրակառքեր յեցուցած կը փութան հոն, ծով ու արեւ վայելելու· եւ ըսել որ խանգարուած, ճամբան մնացած հանրակառք մը երբեք իրենցը չըլլար···:

Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ միջերկրականեան արձակուրդի կարելիութեան տէր այդ բախտաւորները, քանականաբար, խուլ պիտի չձեւանան իրենց հայրենակիցներուն օգնութեան կոչին, հարկաւորը հանգանակելով ու տրամադրելով կրկէսի պատասխանատուներուն: Այդ ճամբով՝ եղբայրասիրութեան, անձնուիրութեան դաս մըն ալ տալով Պոլսոյ եսասէր անտարբերներուն···:

Թ. ԱՐՓԻ

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

Ադն· Տիկին Արփիկ Միսաքեան

Աւտոնատիրուհի
«Յառաջ» Օրաթերթի
Փարիզ

Ազնուասիրտ Տիկին,

Կեդրոնական Մանուց Միութիւնն ի Ֆրանսա կը շնորհաւորէ «Յառաջ»ի 75–ամեակն ու կը մաղթէ որ ըլլայ Ան դեռ երկար տարիներ հրատարակելի արեւմտահայերէնն օրաթերթ մը· մանաւանդ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան եւ զարգացման ի նդիր, որպէս համամարդկային արժէքներու միջեւ – այս պարագային – մեզի ամէնէն աւելի «իսօսղը»:

«Յառաջ»ի հրատարակութեան առօրեայ հեւքէն հեռու ըլլալով հանդերձ, զոնէ դուքն ինչ դիտակից ենք Ձեր ու Ձեր բոլոր աշխատակիցներուն դիմագրաւած դժուարութիւններուն: Ի դէպ՝ Ձեր դանձատարային բեռան առընթեր յատկապէս նկատի ունինք տեղատուութիւնը, վստահաբար ի հեճուկս Ձեր ցանկութեան, արեւմտահայոց մասին արուած լուրերուն· քիչ մը բոլոր Սփիւռքահայոց հազորդամիջոցներուն մէջ:

Կը յուսանք, որ համազանգային նոր հաղորդակցութիւնները, առանց խաթարելու արեւմտահայերէնի վայել ուսուցումն ու գործածութիւնը, նոր թափ մը տան Սփիւռքահայոց լուրերուն երկրէ երկիր չընչաքերութեան: Ցիրաւի կը հաւատանք, որ այս ուժականութեան մէջ «Յառաջ» պիտի կարենայ նուաճել իր առաքելութեան յաջորդ հանգրուաններն ու չարունակել ըլլալ արժանավայել թերթը զոյն ստեղծող Շաւարշ Միսաքեանի եւ իր ընկերներուն, նաեւ՝ Ձեր ու Ձեր բոլոր գործակիցներուն:

Սոյն խոհերով է որ կուզանք մաղթել յաջողութիւն առ Ձեզ ու Ձեր բոլոր գործակիցներուն անխտիր եւ հետեւաբար սփիւռքացած Արեւմտահայոց «Յառաջ»ին:

Ցարգանօք՝
ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ
Նախագահ
Կ.Ս.Մ.–ի Ֆրանսա

Փարիզ, Օգոստոս 18

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 26-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1969, Սեպտեմբեր 29

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Գուրգէն Մահարիի վերջին նամակը կարճ՝ բայց լեցուն, խռովեց զիս, անդարձ մեկնումի իր տխրամած ժպիտով: Ան գրուած էր Palanga-էն (?), Յունիս 7-ին, եւ կ'աւարտէր սա տողով – «Գոնէ չուտ լքենէր վարագոյրը»: Քանի մը տող վեր՝ կը գրէր – «էլի յոյս քեզ վրայ է, խնդրում եմ, գրիր թէ ինչպէ՞ս եմ ես»: Պատասխանեցի – «Կրնամ ըսեր թէ դուն ինչպէս ես եւ ի՛նչ ես – դուն անմահ ես»: Ահա այսպէս կորսնցուցի թանկագին բարեկամ մը, որ լուսապայծառ ոգի մըն էր եւ միաժամանակ բազմատաղանդ եւ բազմարդիւն գրիչ մը: Չեմ գիտեր թէ յաջողացա՞ւ իր Այվազոսեաններու վերամշակութեան փափուկ աշխատութիւնը: Իրեն ըրած էի քանի մատնանշումներ, բնականաբար վարանումով, չվիրաւորելու համար իր բանաստեղծի սիրտը, որ առանց ատոր իսկ չատ ազդուած էր այն բոլոր քննադատութիւններէն, որ ընդհանրական բնոյթ առին: Քու տուած բացատրութիւնդ, որ կը հիմնուի հայրենի այցելու մտաւորականի մը տեղեկութիւններուն վրայ, ընդունելի բացատրութիւն մըն է (11), զուտ ազգային – ընկերային մարդին մէջ: Կը մնայ բացատրել գրական ձախողանքին չարժառիթը: Կենսական հարց՝ որով ոչ ոք չզբաղեցաւ, որքան որ գիտեմ:

Այս խնդիրը նիւթ դարձուցա՞ծ եմ թէ ոչ իմ նամակներուս մէջ: Այլեւս չեմ յիշեր: Բայց լաւեմ, ինքզինքս կրկնած ըլլալու վտանգով, թէ Մահարի զոհը եղաւ à une admiration mal placée *(անտեղի պմպլանքի մը): Իր ծննդավայր Վանի վրայ փորձեց այն՝ ինչ որ Զարենց փորձած էր իր կարսի, եղերականի եւ ծաղրանքի խառնուրդով: Այս* admirative sujétion *–ը (հիացական ենթակայութիւնը) կ'երեւայ կատարեալ յատակութեամբ, Այվազոսեաններու յատկանիշին մէջ: Այդ, երկիր Նայիրի-ն մեկնն է այն ձախողած վէպերէն, որ ոչ իսկ կարելի է կոչել, ֆրանսական սահմանումով* un roman de poète: *Երկու ուղեկիցները չեն յաջողած հումորը գործածել չափով եւ տեղին: Եղածը տզի հարց մըն է: Թէեւ պատուական քննադատ, անկարելի չէ որ Մահարի կուրացած ըլլայ իր եղբայրական սէրով եւ հիացումով: Գրականութիւնը հրախաղութիւն մըն է որ ունի իր արկածները: Կը պատահի որ վատօղը պայթի առթիփիսիէի (հրարուեսատեղ) ձեռքին մէջ, ըսել կ'ուզեմ ամէնէն ուելի հարատեւ եւ խղճամիտ գրիչին: Եւ Աստուած գիտէ թէ հայրենակարօտ Մահարին որքա՜ն սիրով եւ որքա՜ն դուրդուրանքով մշակած էր իր վէպը – որ, պէտք չէ բնաւ մոռնալ – մեծապէս բարձր է Երկիր Նայիրի-էն:*

Տոքթոր Բ. Փափազեան (12) ինծի գրկեց Բագին-ը: Փութացի անշուշտ լրեն յայտնել իմ ուրախութիւնս, կատարուած ճիգին համար, եւ ուելցուցի թէ կրնան չարունակել, առանց անպատեհութեան, ինծի զէմ արձակել նախատինք եւ գրպարտութիւն: Վազգէն Շուշանեանի վայրահաչութիւնները (13) գիս անտարբեր կը թողուն:

Փափազեանի պատասխան արդարացումը եղաւ ողորմելի: Կարգացի իր Պատմութեան նենգափոխութիւն-ը, ուր կ'ըսէլ թէ Պիւռօն գործած է կատարեալ անարհեստականութեամբ: Մարդուն մոքէ՞ն իսկ չանցնիր ըսելու թէ մարդ էակը սըխալական է, մանաւանդ խռովայոյզ շըրջանները մէջ, եւ թէ՝ կը սխալին մեծն ու պզտիկը, եւ նո՛յնիսկ Հռոմի Պապը, որ, նման դաշնակցութեան, Աստուածա-յի՛ն որոշումով մեղի առաքուած է: Իրաւ է թէ հայութիւնը ունեցած է անսխալական դործիչ մը, տեսակ մը գերմարդ, բայց ան կը կոչուի Փանջունի:

Իսրայէլի վայրագ նուաճողականութիւնը գիս կը տարտնապեցնէ: Հրեային արդար իրաւունքն է ապրիլ իր ազգային օճախին մէջ, բայց ո՛չ ի վնաս Արաբին կատարումին եւ տեզահանութեան: Ոճիր մըն է որ կը գործուի:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Saint-Raphaël, 29 Sept. 1971

Սիրելի Քէօսէեան

Արդարեւ մեր նամակագրութեան ընդմիջումը երկար տեւեց այս անգամ, առանց որ ստեղծած պարապը կարենայ փոխարինել Արփիկին տուած տեղեկութիւնները, որ միայն կցկտուր կրնային ըլլալ: Այսուհանդերձ, ան կը հաւատէ թէ չատ ու չատ պատմելիքներ պիտի ունենայ, երբ Գոթ (Գոթ ա'Ազիւր) իջնայ Հոկտեմբերի կիսուն:

Հաճոյք ունեցայ կրկին կարդալու քու խանդոտ յօդուածը, այս անդամ «Զարթօնք»ի մէջ: Լա՛ւ ըրած ես ծանրանալով պրուքիւններուս այն մէկ կարեւոր փաստէթ-ի (երեսակ) վրայ, որ հումուր-ն է: Մեր պրասէր հասարակութիւնը առաւելապէս սանսիպլը է հանդիսի սանթիմանթալիզմի եւ ճառախօսութեան, քան թէ սրամտութեան եւ գուարթախոհութեան, բաներ՝ որ մտածելակերպ մը, չըսելու խառնուածք մը պ'արտայայտեն:

Կարելի է տակաւին մատնանշել ուրի՛շ կէտ մը նմանապէս քիչ անգամ յիշուած, եւ նոյնիսկ անտեսուած: Ան է՝ դրական տեսերու թիւը, անոնց այլազանութիւնը, իմ դրականութեան մէջ: Կարելի չէ ըսել թէ մեր անուանի դրագէտները մշտական են, հաւատար յաղողութեամբ, այսինքն՝ վէպ, պատմուածք, դրական ուսումնասիրութիւն, յուշագրութիւն, բանաստեղծութիւն (չափածոյ թէ արձակ): Կը լսէ աչքի առջեւ ունենալ դրական վաստակը Օշականի, Թէքէեանի, Զ. Եսայեանի, Օտեանի, Լ. Բաշալեանի եւ այլոց: Խօսքը չեմ ըներ Զօպանեանի, որուն վէպն ու բանաստեղծութիւնը ձախողանքներ են:

Բաց Տոմար-ին տպագրութիւնը իր լրումին հասնելու վրայ է, շնորհիւ Արփիկի խանգաւատ արտօրանքին: Գիրքին համար դրեցի պատմուածք մը, փափաքելով որ ան պարունակէ զուտ դրական արձակ մը (14): Այդ պատմուածքը որ երկար է, լոյս պիտի տեսնէ «Ցառաջ»ի մէջ en bonnes feuilles*–ի ձեւին տակ, այսինքն՝ գիրքի հրատարակութեան օրերուն:*

Լսած պէտք է ըլլաս թէ Թորոս Թորանեան լինձի յատկացուցեր է երկար ուսումնասիրութիւն մը, հետեւեալ վերնագրին տակ – «Վերատին կարդալով Շահան Շահնուրը»: Գիրքը (125 էջ) պիտ յուղեց, չըփթեցնելով հանդերձ: Շնորհակալութեան դիրը զոր աճապարեցի յղել հեղինակին, քիչ մը չոր եղաւ: Զղջացի: Պէտք էր որ ցոյց տայի աւելի բարեացակամութիւն եւ ներողամտութիւն Թորանեանի հանդէպ: Ի վերջոյ, մարդը նշանակելի ճիգ ըրեր է, դրեր է սիրով եւ համակրութեամբ: Դժբախտութիւնը հոն է, որ սէրը բաւական չէ...

Քու Սեպտեմբեր 21-ը ստացայ երէկ իրիկուն եւ կը պատասխանեմ անոր այսօր իսկ, մտքիդ ունենալով որ դիրս հասնի ձեռքդ մէկ ամիսէն առաջ:

Սիրով կը սեղմեմ ձեռքդ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Saint-Raphaël, 16 Février 1972

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Երեք օր առաջ էր: Երբ առաու կանուխ բայի պատուհանս լայնօրէն, վանելու համար պիչերային ապականութիւնը, աղջնակ մը տեսայ պարտէզին անկիւնը: Բնանկար մը, որ ինծի համար գաղանիք չունի այլեւս աւելի քան տասը տարուան մտերմութենէ վերջ, գարմանալի գտայ յայտնութիւնը չնորհալի աղջկան: Ան նման էր première communiante*–ի (15): Մեր նշենին էր որ ծաղկած էր: Ինչպէս ամէն տարի, ան եւս կուգայ ծանուցանել գարունը, բոլորը կանխելով: Բացի այս պարագային,* mimosas*–ները լիտուն կը բաշխէին իրենց ոսկին, ծովածոյը կը պպզար արեւին տակ, եւ սենեակս կը ցնդուէր թեթեւօրէն: Բազմապատկուած էր թիւը ճեպընթացներուն որ կը չտապէին դէպի* Carnaval de Nice: *Ես որ կը հաւատամ նշաններու, վստահ էի թէ օրն իրիկուն պիտի չըլլայ, առանց որ ստանամ այցելու մը:*

Զորս ժամ վերջ, դո՛ւն էիր որ կուգայիր մօտս «Ցառաջ»ի սիւնակներէն: Դուն կը յայտնուէիր ճիշդ այնպէս, ինչպէս կը սպասէի որ յայտնուէիր: Զայն մը եւ կեցուածք մը որ հաւատարիմ կը մնան իրենք իրենց, չունին լաւագոյն գրաւականի պրոպիին անհատականութիւնը քննըռոզ: Ինչ որ գիս մասնաւորաբար զոհացուց, այն distance*–ն էր զոր պահած էիր հանդէպ Բաց Տոմարին: Այլեւս ոչ ոք պիտի կարենայ քեզ մեղադրել ֆէթիշականութեամբ (16), ո՛չ ոք, քանի որ պրահօսականդ կը մնայ, սկիզբէն մինչեւ վերջ, մակարդակի մը վրայ, զոր պիտի կոչեմ անաչառ եւ խորաթափանց քննութեան մակարդակ: Լաւագոյնը:*

Գիրքի աշխատութիւնը վերջ չունի: Ա՛հ, եթէ միայն աշխատութիւնը յառաջանար (գրա՛մ ոչ) խուղթին հլու կոնսութեանը վրայ, վոխանակ իր անիւները դարձնելու պարապին մէջ, գիշերային թռունալից անքունութեան ժամերուն... Չեմ գիտեր չորս անգամ գրած ըլլալու համար թէզիկը, ոչ ալ, բնականաբար Լիւքսէմպուրկը, որ անանուն հաւկիթ մըն էր, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, որմէ դուրս նկաւ անսովոր թռչուն մը որ երկիր եւ երկինք կը փոխէ: Երեւոյթը չունի բարձունքներէ վախնալու:

Գալով այն հասատատումիդ թէ մասամբ զոհած եմ այն գրողը, որով կը հարուածէի, անցեալին, մեր թերութիւններն ու սխալները, այդ հաստատումդ ճիշդ է եւ ճիշդ չէ: Թափը նոյնն է, ո՛չ հաւատքը: Նուազ, չատ աւելի նուազ կը հաւատամ քննադատութեան օգտակարութեան, երբ այլեւս գիտեմ թէ մեր գրականութիւնը մէկէն վար բան մըն է, եւ թէ քիչ մը աւելորդ եւ նոյնիսկ անզուխ աշխատանք մըն է հարուածել գրիչներ, որոնց կը պակսի հիմնականը, տաղանդը: Ո՛չ թէ վատարանը, այլ բոցը, ո՛չ թէ զգացումը, այլ զայն փոխանցելու կարողութիւնը! Mettons que je n'ai rien dit *(սեպենք թէ բան մը չըսի) ինչպէս կ'ըսէ* Jean Paulhan:

Առողջական վիճակս կատարեալ (?) պիտի չըլլար, եթէ կարենայի քալել ինչպէս կը քալէի երբ գիրար տեսանք Փարիզ: Երկու ամիս կայ որ կը մնամ սենեակիս չորս պատերուն մէջ: Բարեբախտաբար ճանճրոյթ ըսուած բանը չեմ ճանչնար: Կան գիրքեր: Կայ նաեւ խոտայգի հիւանդապատումիս, որ գիս կը կոչէ խենթ, խենթ, անուշա հայերէն լեզուով, երբ չափազանցեմ կատակներս որ միշտ անմեղ չեն:

Քու բարեկամդ որ սիրով կը սեղմէ ձեռքդ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ծանօթութիւններ. –

(11) Այսօր ինծի անհաւատալի կը թուի ըլլալ անհեռատես թերացումս, – չեմ մտածած ընդօրինակել եւ պահել Շահնուրին գրած նամակներէս որեւէ մէկը: Ասիկա պատեհառ մըն է որ չկարենամ ներողութիւն մէջերերել ակնարկուած «բացատրութիւնս», սակայն որքան կը յիշեմ, խօսած էի հայրենիքի մէջ տիրող ազգայնական ոգիի վերազարթնումին մասին, որ յառաջացած էր Մեծ Եղեռնի 65-ամեակի համահայկական ոգեկոչումէն ետք («Մեր հողե՛րը, մեր հողե՛րը»): Մահարիի վէպի ոգին խոստոր կը համեմատէր Հայաստանի մէջ տիրող ազգային ներարթ մթնոլորտին եւ ուրուագծուող մրգտումներուն, – գոնէ այդպէս կը խորհէին Մահարիին դիւրազգած հալածողները:

(12) Դաշնակցական ղեկավար եւ բատերագէտ: Հեղինակ երկու թատերական ուսումնասիրութիւններու: Տոքթոր Փափազեան, որուն անծանօթ էր Շահնուր, օր մը իրեն տուած էր յանկարծակի այցելութիւն մը: Այդ անսպասելի այցելութիւններուն մասին անկարենալով՝ Շահնուր ինծի գրած էր թէ իրենց ծերանոցը ևման է կենդանաբանական պարտէզի...:

(13) Շուշանեանի «վայրահաչութիւնները» վերնագիր մը ունին. «Մարդ մը որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը»: Գաղտնիք չէ երկու տաղանդաւոր գրողներուն սնուցած հակակրանքը իրարու հանդէպ, եւ ոչ ալ անոնց խոր տարակարծութիւնը, որ կը յառաջանար հայեացքներու եւ խառնուածքի անհաշտ տարբերութիւններէ, ազգային ժամանակակից թէ անցեալ դէպքերու հակադիր մեկնաբանութիւններէ, եւ նաեւ՝ արուեստի եւ գրական հարցերու տարբեր իմացումներէ: Այդ բեւեռումները իրենց ամէնէն սուր, ու պէտք է աւելցնել՝ բացարձակապէս անբմբռնելի արտայայտութիւը ստացան 1938-ին Շուշանեանի վերադրեալ խորագիրը կրող պարսաւագիրով, Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի» գործին հրատարակութենէն 11 տարիներ ետք...: Մնացեալ պատմութեան ամփոփումը հետեւեալն է, երկու դրուագով.–

Անտիպ մնացած Շուշանեանի ձեռագիրը լոյս տեսաւ Հայաստանի գրական «Նորք» ամսագիրի Սեպտեմբեր 1989 թուակիրին մէջ, շահեկան նախաբանով Ալեքսանդր Թոփչեանի, որ կարծես որպէս հրատարակութեան բացատրութիւն-արդարացում իր խօսքը կ'եզրափակէր ըսելով. «...Հարց է ծնւում, թէ մինչեւ ե՛րբ պիտի ինքներս մեզնից գաղտնի պահենք մեզ եւ ինչպէս պիտի հասունանանք ու սովորենք նման թեմաներ կարդալ, եթէ մեր իսկ ձեռով կանգնեցնենք մեր ինքնահաւաքումը» (Էջ 29): Կը թուի թէ 1989-ին ժամը հնչած էր Հայաստանի մտաւորականութեան «հասունացման եւ «ինքնահաւաքման», ու այդ պրոցեսը կրնար սկսիլ կարդալով Շուշանեանի վերոնշեալ ամբաստանագիրը...:

Երկրորդ դրուագը այն է թէ Հայաստանեան այդ Ա. տպագրութիւնը ենթարկուած էր որոշ մաքրաշրջման: Ենթադրաբար Հայաստանի – այս մարզի մէջ դեռեւս դեռատի – մտաւորականութեան համար դեղչափի խնդիր մը կար, համի Շուշանեանի շատ մը ստորոգելիները դժուար չէր նոյնացնել լուտանքի եւ հասարակ նախատինքի հետ, որ պատիւ պիտի չբերէր նախ նոյնինքն մեծ համակրութիւն վայելող գրողին: Սակայն այդ մասին ամբողջովին տարբեր կարծիք ունէր Սփիւռքի այն հատուածը, որ Շուշանեանի լռամի գրութիւնը վերածած էր հակաշահնուրեան պայքարի ազգային դրօշի՝ նոյնիսկ նախ քան բնագիրին ընթերցումը: Այդ հատուածին մտաւորականութեան որոշ մէկ խաւին համար յոյժ անհրաժեշտութիւն կը թուէր հանրութեան ընծայումը Շուշանեանի գրութեան՝ իր ամբողջական հարազատութեամբ: Այդ պաշտօնը ստանձնեց Պէյրութի «Բագին» ամսագիրը, նախ տպելով Շուշանեանի գործը յաջորդական թիւերով, ու ապա՝ զայն հրատարակելով առանձին կողքով (Մարդ մը որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը, խմբագիր՝ Պօղոս Սնապեան, Համազգայինի Վահէ Սէթեան Տպարան, Պէյրութ 1998):

(14) Վարար Ջուրեր, որ հատորին մաս կազմելէ ետք՝ գիրքին լուսանցքներուն վրայ գրած է բաւական թիւով վերնագումներ, ենթադիր՝ թիւով 24, որոնցմէ մէկը ունի հինգ տողի երկարութիւն: Ժխտախտաբար Բաց Տոմարը ունեցող ընթերցողներուն հոծ զանգուածը ծանօթ չէ փոփոխութիւններուն:

(15) Առաջին անգամ հաղորդութիւն առնող կաթողիկէ աղջնակ:

(16) Ակնարկութիւնը մասնաւորաբար կ'երթայ Անդրանիկ Ծառուկեանի, ոչ կնճահայրն է այդ մականիրին: Ծառուկեանի զգացումները Շահնուրի հանդէպ մնացին հաստատօրէն ժխտական առաջին օրէն: «Նայիրի», որ նաեւ գրական շաբաթաթերթ մըն էր, բացարձակ լռութիւն պահեց Շահնուրի վերջին երկու հատորներուն – «Բաց Տոմարը» եւ «Կտակը Կողմիս» – լոյս երեւումին շուրջ:

Հաւանաբար այդ կեցուածքը իր ամենէն ցցուն արտայայտութիւնը գտաւ 1974-ին, երբ «Նայիրի» շաբաթաթերթին (1974, Ապրիլ 11) մէջ ստորագրած գրութեամբ մը Ծառուկեան իր տառապաստները լայն բացաւ բացասական հովերուն: «Թուղթ առ Երեւան»ի հեղինակը որ ծանօթ էր իբր սրամիտ անձ, իր յօդուածին մէջ «սրամտութիւնը» իջեցուցած էր հասարակ բառախաղերու անհատական մակարդակներու: Գրութեան մասին անդրադարձած էի յօդուածով մը «Ստացաւիֆ» խորագիրով («Զարթօնք», 1974, Ապրիլ 21):

Ձիշդ պիտի ըլլար նաեւ տալ պատճառաբանութիւնը Ծառուկեանի վերջին գրոհին, առանց մօտաւոր անցեալի գրական – հրապարակագրական տխուր միջադէպեր գրգռել միտելու: «Նայիրի» հրատարակած էր Գրիգոր Զօհրապի 1892 թուականի վէպ գրութիւնը նուիրուած մեր լեզուական հարցին, ուր Զօհրապ կ'ըսէ, ի միջի այլոց, թէ ռուսահայը ծիծաղելի կը դառնայ երբ կը փորձէ գործածել կը դառնայ երբ կը փորձէ գործածել ռուսերու, ճաշակի եւ տարազի պատգամները արձակել Պոլսեցիին: Այս յօդուածին Ծառուկեան կը կցէ նաեւ իր գաղափարները, թէ կեանքը լուծած է ռուսահայ - բոլշեւիկ հարցը, ու իր կողմէ կ'արձակէ վճիռ մը, թէ՝ «Կը մնայ երկու լեզուները, ու երկրորդ դար մը եւս, ու կը փակուի այդ հարցն ալ՝ երբ շեղ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ
ՎԱԳԸՖԳԻԻՂԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ ուր որ հայ կայ, Սուրբ Աստուածածնի Վերափոխման տաղաւարի օրը նշուեցաւ աւանդական հանդիսութիւններով մեր եկեղեցիներուն եւ տուներուն մէջ: Քահանայ ունեցող մեր բոլոր եկեղեցիները լեցուած էին հաւատացեալներով: Շարաթօրէին, յատկապէս Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին, Գարթմալի Սուրբ Նշան Եկեղեցին, Գնալը Կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ Պուա լերան Վաղըֆգիւղի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին հաւաքավայրեր էրան խումբերամբ բարմութիւններու:

Իսկ եկեղեցիներուն մէջ կրօնական, տնտիկ եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով մասնաւոր փայլ ունէր Վաղըֆգիւղի ծնողատակարութիւնները:

***

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԻՍԿՆՆՏԻՐՈՒՆԻ ՄԷՋ

Մեծոպ Ս. Պատրիարքը Հինգչաբթի, Օգոստոս 10-ին առաւօտեան կանուխ ժամերուն օդանաւով Աստանա ճամբորդեց ուղեկցութեամբ Արամ Եպիսկոպոս Աթէեանի եւ Պր. Արչակ Փօլատի: Օր մը առաջ օթօպուսով ճամբայ ելեր էին Հայր Զաքէոս Օհանեան, Հրաչ Սրկ. Զիլինկիրեան, Վաղարչակ Կսրկ. Սերովբեան, դպիրներ: Պատրիարքը, իր եւ ուղեկիցներուն հետ, Աստանայէն Իսկէնտէրուն ինքնաշարժով ճամբորդեց եւ Սրբոց Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մուտքին Իսկէնտէրունի հայ համայնքին կողմէ ծաղիկներով եւ զանգակներու ղօղանջներով դիմաւորուեցաւ ժամը 11·30-ին: Աստանայի եւ չրջակայքէն ժողովուրդն ալ մեծ եկեղեցւոյ մէջ իր ուխտի աղօթքը կատարելէ ետք, Պատրիարքը ողջոյնի կարճ խօսքով հանդէս եկաւ, օրհնեց հաւաքուած հաւատացեալները, խոստացաւ իր կարելին ընել իրենց եկեղեցին ալ նորոգելու համար: Հաւատացեալներէն մէկը խօսք առնելով Պատրիարքին խնդրեց, որ մնայուն հոգեւոր հովիւ մը նշանակէ Իսկէնտէրունի համար: Պատրիարքը պատասխանեց, որ Պոլսոյ մէջ քահանայի պակաս կայ, իսկ յարմար թեկնածուները սակաւ են: Պատրիարքը ապա եկեղեցւոյ Խորհրդարանին մէջ ժողով մը ունեցաւ Մխական Խորհուրդի անդամներուն հետ, քննարկեց եկեղեցւոյ նորոգութեան համար պետական չրջանակներուն կողմէ չնորհուած արտօնագիրը եւ նորոգութեան նախահաշիւները: Իսկէնտէրունի եկեղեցւոյ համալիրին համար, ներառեալ հովուանոյ սարքաւորումը, Մխական Խորհուրդը ներկայիս պէտք ունի 58·000 տոլարի: Խորհրդակցական սոյն հանդիպումէն անմասնացած չէին, Պատրիարք Հայրը եւ ուղեկիցները ճամբայ ելան դէպի Անտիոք եւ Վաղըֆգիւղ:

ՎԱԳԸՖԳԻԻՂԻ ՄԷՋ ՀՐԱՇԱՓԱՌ

Մեծոպ Աբք. ժամը 14-ին Վաղըֆգիւղի հիւսիսային մուտքին դիւղապետներու ընդմուծեան, տեղւոյն աւագերէց Սեբովբէ քահանայ հօր, դիւղապետ՝ Պր. Պերճ Գարթմունեանի եւ Մխական Խորհուրդի առենապետ Պր. Յակոբ Կէօքչեանի կողմէ դիմաւորուեցաւ դհոլ զուռնայով: Եկեղեցւոյ մուտքին սկսաւ հրաշալաւոր արարողութիւնը, զանգակները ուրախ զուարթ կը զօղանջէին, դիւղի մանուկները կարգի մատած էին իրենց Հոգեւոր Հայրիկին ծաղկեփունջեր մատուցելու համար: 1997-ին վերաչինուած եւ օծուած դաղարիկ տաճարին մէջ կատարուեցաւ աղօթք, որմէ յետոյ Պատրիարքը միշտ հայերէնով, ողջունեց մասնակցող հաւատացեալները, չնորհաւորեց իրենց քահի մը օր յետոյ կատարելի «Հարիսա զատիկը», դրուատեց իրենց դովելի հաւատարմութիւնը մեր Մայր եկեղեցւոյ եւ աւանդութիւններուն հանդէպ: Այս կարճ արարողութենէն յետոյ տեղւոյն Մխական Խորհուրդը պահքի աւանդական սեղան մը սարքեց ի պատիւ Պատրիարքին: Ասարտին, եկեղեցւոյ բակին մէջ, չուրջ 35 դիւղացի մանուկներ հայերէն երգերու հանդէս մը սարքեցին Պատրիարքին, միւս այցելուներուն եւ դիւղի ժողովուրդին առջեւ: Շատ յաջող հանդէս մըն էր այս մէկը: Տղաքը խանդավառ եւ հպարտ էին իրենց մայրենիով: Պատրիարքը չնորհաւորեց իրենց դեկտեմբերը:

***

ԱՆՏԻՈՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ
ԳԻԻՂ ԱՅՑԵԼԵՑ
ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ
ՋՐԱԲԱՇԻ ԿԵՂՐՈՆԻՆ

Նոյն օրը ժամը ճիշդ 16-ին Անտիոքի Նահանգապետ Ենէր Ռաքըճօղլու Վաղըֆգիւղ այցելեց: Պատրիարքը եւ Վաղըֆգիւղի Դիւղապետը դիւղի կեդրոնը բարի դալուստ մաղթելին Նահանգապետին եւ ապա միասնաբար քալեցին դէպի դիւղի հրապարակը: Կեդրոնական երկու բազկաթոռներուն բազմեցան Պատրիարքն ու Նահանգապետը, իրենց կողքերուն ունենալով Անտիոքի երեսփոխանը, Ալի Կիւնար, Անտիոքի Մայր Քաղաքապետը՝ Իրֆան Շէնթիւրք, Սամանտաղի Մարզպետը՝ Մուսթաֆա Ճանարըլմաս, Դիւղօրէից Տնօրէնը Քէմալ Էօլքէն, Սամանտաղի Քաղաքապետը Կանիմ Ճանպոլաթ, Սամանտաղի Հրամանատարը եւ այլքն: Ուղերձներով հանդէս եկան կարգով Դիւղապետը, Դիւղօրէից Տնօրէնը, Պատրիարքը եւ Նահանգապետը: Վերջինը չորհաւորեց Վաղըֆգիւղցիները վերջին տարիներուն իրենց ձեռք բերած յաջողութիւններուն համար: Ապա Պատրիարքը, Նահանգապետն ու երեսփոխանը միասնաբար կտրեցին Վաղըֆգիւղի Ջրաբաշի կեդրոնի ժապաւէնը: Պատրիարքին ու Դիւղապետը չորս տարիէ ի վեր դիմում կը կատարէին պատկան իշխանութիւններուն որպէսզի Վաղըֆգիւղի բնակիչները այլեւս իրենց բնակարաններուն մէջ հոսող ջուր ունենային: Անտիոքի նոր Նահանգապետ առաջին գործերէն մէկը եղած էր Ջրաբաշի կեդրոնի մը չինարարութեան աշխատանքը, որ արժեց 38 միլիառ Թրքական լիրա:

Ջրաբաշի կեդրոնի բացումէն յետոյ դիւղացիները Ջրաբաշի կեդրոնի բացման ուրախ առիթով ճոխ ընդունելութիւն մը սարքեցին դիւղի կեդրոնը պատրաստուած սեղաններով:

***

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ – ՍԵՂԱՆ – ՆԱՒԱՏՕՆԱԿ

Օգոստոս 10, Հինգչաբթի օրը ժամը 18-ին Վաղըֆգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագը Մուսալեռցի երէց երախաներու Սուրբ Մկրտութեան խորհրդակատարութեան նախատահեց եւ դասնոք ղրնշմեց Սրբալոյս Միւռոնով: Երկու ժամ յետոյ, Մեսրոպ Աբք., Արամ Եպիսկոպոս եւ միւս եկեղեցականները պահքի սեղանով պատուասիրուեցան Մխական Խորհուրդի անդամներէն Պետրոս Շիչմանեանի յարմարաւէտ բնակարանին մէջ: Շուրջ երեսուն հոգինոց այս սիրոյ սեղանը վերածուեցաւ իրական ինչոյքի մը, համեմուած արտասանութիւններով, երգերով, ի մասնաւորի դիւղի բառաբառով երգուած երգերով: Գիւղացիները որոշած էին, Պատրիարքին այցելութեան առիթով «Հարիսա զատիկ»ի նախատօնակ կատարել եկեղեցւոյ բակին մէջ: Ժամը 21·30-էն մինչեւ կէսգիշեր դիւղը ցնծութեան դհոլ – զուռնայի զարկերով, այրեր եւ կիներ, երիտասարդներ եւ ծերեր պար բռնեցին հնամենի եղանակներով, դիւղի մանուկները հայերէն երգեր երգեցին: Այս ժողովրդական հանդիսութեան ընթացքին պահ մը Սամանտաղի մարզպետ Մուսթաֆա Ճանարըլման ալ դիւղ եկաւ եւ Պատրիարքին հազորդեց իր ողջոյնները:

***

Հինգչաբթի եկեղեցւոյ հովուատունը դիւերելէ ետք Պատրիարքը Ուրբաթ առաւօտ Արչակ Փօլատի եւ Հրաչ Զիլինկիրեանի հետ Ատանայի վրայով Պոլիս վերադարձաւ, Վաղըֆգիւղի մէջ թողելով Արամ Եպիսկոպոս Աթէեանը, Հայր Զաքէոսը եւ դպիրները:

***

Օգոստոս 12, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 17-ին Վաղըֆգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կիրակամուտք եւ տաղաւարի նախատօնակ կատարուեցաւ: Մատուցուն ուխտաւորները օրհնուեցան: Աւանդական հարիսայի կաթսաները պատրաստուեցան, կրակը վառուեցաւ եւ սկսաւ, տեղացիներու բառաբառով, «հարիսա զատիկ» (հարիսայի զատիկը, ծօնակատարութիւնը): Աւտուան մինչեւ ժամը 2-ը, խօսքն ու արտասանութիւնը, պարն ու երգը չդադրեցան: Այնճարէն օթօպուս մը Հայեր հիւրաբար Վաղըֆգիւղ այցելու եկեր էին: Իրենց հետ զանուող «Կոմիտաս» երգչախումբը հայերէն բազմաձայն երգերու սքանչելի համերգ մը տուաւ, որ տեւեց չուրջ 45 վայրկեան: Յանդիման ելոյթներ ունեցան Արամ Եպիսկոպոս եւ Զաքէոս Արեզայ: Այս հանդիսութեան ալ ներկայ էր Սամանտաղի մարզպետը: Ներկայ էր մօտաւորապէս հազար հոգինոց բազմութիւն մը. այցելուներ կային Պոլսէն, Ատանայէն, Մերսինէն, Սեբաստիայէն, Խարբերդէն, Երեւանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, Ամերիկայէն:

***

ՏԱՂԱՒԱՐԻ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

Յաջորդ օրը, Օգոստոս 13-ին, Վաղըֆգիւղի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին եւ բակը լեցուած էր խումներամբ բազմութեամբ: Պատարագը մատուցի Պատրիարքական Աթոռի Լուսարարապետ Արամ Եպիսկոպոս Աթէեան. երգեցողութիւնը կատարուեցաւ դիւղի մանուկներուն եւ Պոլսէն այցելող դպիրներուն կողմէ առաջնորդութեամբ Հայր Զաքէոս Օհանեանի: Գրեթէ բոլոր ներկաները Սուրբ Հազորդութիւն առացան: Ապարտին, Արամ Սրբազան Թափօրով եկեղեցւոյ բակը առաջնորդուեցաւ եւ նախատահեց Աղապատանի եւ Աղաղօրհնէքի արարողութիւններուն: Ապա, մինչեւ առաւ եփող հարիսան դիւղի բոլոր բնակիչներուն բաժնուեցաւ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

«ՅԱՌԱՋ»Ի 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1926 Թուականին «Յառաջ» օրաթերթը ունեցայ երբ կ'ապրէի Ֆրանսայի Վիէն քաղաքը: Կը յիշեմ միշտ «Յառաջ»ի հիմնադիրը խանդուցեալ Շաւարչ Միսաքեանի արձանագրած տողերը ապագայ սերունդին եւ սրտապնդիչ 1939 Սեպտեմբերին:

Հայ երիտասարդները որոնք կը մեկնին պատերազմի ճակատ բարեհաճին իրենց հասցէները ղրկել «Յառաջ»ին, տառնալու համար ձրի:

Կոչ մը որու չէի կրնար մնալ անտարբեր:

Երբ հասայ Վիճակուած զօրանոցս, հասցէս ուղարկեցի «Յառաջ»ին

188e Régiment R.A.L.T.
C.R. 2 Colonne Ravitaillement BELFORT

11 տմիաներ չարունակ ստացայ «Յառաջ»ը: Տուն վերադարձայ, 1940 Օգոստոս 28-ին:

Հազար չնորհաւորութիւններս «Յառաջ» օրաթերթի տնօրէնուհի Արփիկ Միսաքեանի եւ իր գործակիցներուն, մաղթելով որ «Յառաջ»ը հրատարակուի որպէս լուսաչող փարոս մը յաւէտ Հայ ժողովուրդին համար:

ՄԱՄԲՐԻ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ
Վիէն

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. ՓՐԿԻՉ հիւանդանոցի հարաբարձութիւնը մամուլի ասուլիս մը տուած է Օգոստոս 8-ին, հրաւիրելով տեղւոյն թերթերը՝ «Մարմարա», «Ժամանակ», «Ակօս»: Նպատակն էր բացատրութիւններ տալ Ազգային հիւանդանոցը յուզող բազմաթիւ հարցերու մասին, որոնք յաճորդ օրն ալ կը քննարկուէին Թաղային Խորհուրդներու ներկայացուցիչներու հետ զումարուած տարեկան հաւաքոյթին: Ասուլիսին բացումը կատարած է Փիլօ Աթան որ բացատրութիւններ տալու համար հրաւիրած է Գրիգոր Տէօշէմճեանը: Ան նախ նշած է որ ասուլիսը կազմակերպուած է, որպէսզի ցոյց տրուի թէ Հոգաբարձութիւնը իր գործունէութեամբ բաց եւ թափանցիկ է ժողովուրդին դիմաց: Տարեկան հաւաքոյթները կ'ըլլան տեղեկութիւններ տալու համար Հոգաբարձութեան գործունէութեան մասին, բայց, կարգ մը թաղային Խորհուրդներ երբեմն կը մերժեն գործադրել այն որոշումները որոնք միասնաբար կ'ընդունուին այդ հաւաքոյթներու ընթացքին: Ան, անդրադարձած է ցաւոտ հարցի մը որ կը վերաբերի կարօտեալներու եւ չքաւորներու խնամքներու: 1996-ին տեղի ունեցած տարեկան հաւաքոյթին Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Թաղային Խորհուրդները միասնաբար որոշում տուած էին տանձնել զանազան թաղերու չքաւոր հիւանդներու խնամքի ծախքերը, բայց, այս համաձայնութեան գործադրութիւնը դեռ կը կաղայ: Թուանշաններով խօսելով Գրիգոր Տէօշէմճեան յայտնած է որ միայն չքաւոր հիւանդներու համար հիւանդանոցին կողմէ ծախսուած դումարները աստղաբաչխական համեմատութիւններու կը հասնին եւ միայն ճգճիմ մաս մը գանձուած է Թաղային Խորհուրդներէն: Օգս. 9-ին ալ հանդիպում տեղի ունեցած է Թաղային Խորհուրդներու հետ: Գանձապահ Արէա Երկանեան թուական տուեալներ ներկայացուցած է հիւանդանոցի պիւտճէին մասին: Գնալըլի Թաղային Խորհուրդի առենապետը բողոքած է որ հիւանդանոցին նորահաստատ քննիչ դրասենեակը պէտք եղած քննութիւնը չի կատարեր ստուգելու համար թէ ղրկուած չքաւորները իսկապէս չքաւո՞ր են: Ի վերջոյ որոշուած է չքաւոր հիւանդներուն համար Թաղային Խորհուրդներէն գանձուած դումարը որ նախապէս 40% էր, իջեցնել 25%-ի: Պր. Աթան բանած է նաեւ որ Թաղային Խորհուրդներու նախկին պարտքերը պէղչեալ պիտով պէտք է գանձուին մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ:

մեր արեւմտահայերէնը երթայ բազմիլ թագուհի գրաբարին մօտ որպէս··· թագաւոր»:

Արեւմտահայերէնի այս «թագաւորական» թաղումը կը վրդովեցնէ Արփիկ Միսաքեանը, որ «Յառաջ»ի մէջ կը գրէ թէ պիտի չուզէր տեսնել Ծառուկեանը այդ «յուղարկաւորներու թափօրին» մէջ, ու կը դնէ հարց մը սեղանի վրայ· ինչուան ժողովուրդին հետ հայատառ պէտք է ներգաղթէ արեւմտահայերէնը: Ասկից այն շրջանն էր ուր կարելի էր մը-ուածել ներգաղթի եւ ոչ թէ՝ գանգուածային արտագաղթերու մասին:

Ծառուկեան անպատասխան չի թողուր գրութիւնը: Աւելի ճիշդը՝ կը խօսի ամէն բանի մասին, բացի բուն հարցէն: Արփիկ Միսաքեանի «յանցաւոր» կը վերագրէ իր հօր՝ Շաւարշին, որ իրեն (Ծառուկեանին) բաց ըլլալու է· «Հանրապետութեան շրջանին ես «Յառաջ»ը արեւմտահայերէնով լոյս ընծայած եմ»: Արփիկ Միսաքեանի կողմէ չուշադիր կարեւոր նշումը· «Շաւարշ Միսաքեան երբեք չէ խմբագրած երեւանի "Յառաջ"ը»···: Այդ բանավէճին կը միջամտէ Շահնուր «Յառաջ»ի (1974, Մարտ 4) մէջ հրատարակելով գրութիւն մը՝ Լեզու Սրբազնագոյն:

Կարելի՛ չէ ըսել թէ Շահնուր որեւէ ձեւով կը խնայէ «Անդրանիկ»ը: Այլաբանական պատկերներով եւ շահնուրեան իւրայատուկ սրամտութիւններով առատ այդ գրութենէն Ծառուկեան դուրս կուգայ բառական սկրբուած: Եթէ հասկնալի է ենթակային զայրոյթը եւ հակադարձելու պահանջքը, անբացատրելի կը մնայ, իր նման փորձառու գրիչի մը համար, ամբողջական իմիճամոռացումը, «ինճի իրմէ դուրս ելլելը» – գործածելու հաճար ժողովրդական եզր մը: Իր խոր յուզումին մէջ ան պէտք էր իսկ փորձէր, ի շարս այլ անյանձնարարելի խօսքերու, բառախաղերով «բանդել» Շահնուրը, որ իր խաղաղ անկիւնէն «զբօսնացած» էր իր հետ (հեռուէն կարելի էր լսել անոր ծանօթ խնդուքը···): Ծառուկեան երկրորդ վերբ մը ստացաւ իր իսկ գրիչէն:

TELEVISION
TF1

SAGAS : Les grandes familles

Caviar PETROSSIAN

l'autre or noir

Mercredi 23 août à 20h55

ՄԱՐՍԷՅԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ պրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին :

Մանակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրպաչեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր մօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ :

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ վարձատրութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին :

Օրյոյը 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է : Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու :

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու :

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ՊԱՆԵԼԷՕՃԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն :

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» *դպրոցը*
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

***

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«Ց Ա Ռ Ա Զ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

եւ

«Ց Ա Ռ Ա Զ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «Ց Ա Ռ Ա Զ»ի։

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր., հատոր ղլուխ։

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷՔ «Ց Ա Ռ Ա Զ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՓ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթպոկ

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 23
MERCREDI
23 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·974 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.974

ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՎԿԱՍԸ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ Կ'ԸՆԴՀԱՐԻՆ»

Լոնտոնի «Էֆոմոմիսթ» թերթը (Օգս· 19) բանական ծաւալուն յօդուածով մը նիւթ կ'ընէ Կովկասի չրջան որ յետխորհրդային ներկայի պայմաններուն մէջ վերածուած է մեծ ուժերու խաղատախտակի մը:

Երկրին մէջ աւելի քան 3 հազար քիլոմեթր պետական սահման կայ· սակայն միայն 9 քիլոմեթրնոց փոքր մէկ կտորը կարելի է բարեկամական նկատել· ան որ կը բաժնէ Թուրքիան եւ Նախիջեւանը: Նկատի առած Կովկասի երեք նախկին հանրապետութիւնները՝ Վրաստան, Հայաստան ու Ազրբեջանը եւ իրենց դրացիները՝ Ռուսաստանը, Թուրքիան, Իրանը, չրջանը չատ մը յատկանիշեր ունի արեւելքի – արեւմուտքի ու հիւսիսի – հարաւի միջեւ, տպրանքի, դրամի, մարդոց ու գաղափարներու տարանցիկ հիանալի ճամբայ մը լլլալու: Սակայն, Կովկասի սահմանները, մեծ մասով, միացընէ աւելի տարանջատող յատկանիշ կը կրեն: Կայ հայեւազրբեջանական պատերազմը, Հայաստանի կիւրարկուած թըրքական չրջափակումը· Իրան չերմ յարաբերութիւն չունի Ազրբեջանի հետ, Վրաստան ալ Հայաստանի: Նոյնիսկ երբ քաղաքական յարաբերութիւնները սերտ են, ինչպէս Վրաստանի եւ Ազրբեջանի միջեւ, փիզիքական կապերու բնոյթը նոյնը չէ:

Պալթեան երկիրներուն՝ Էստոնիոյ, Լաթվիոյ եւ Լիթուանիոյ օրինակով կովկասեան երեք հանրապետութիւններն ալ յաղդոյն առիթը ունէին համայնավարութեան բանտէն ելլելու: Վրաստանը դինեպրածութեան եւ զբօսաչրջութեան նանօթ զօտի էր, Հայաստանը ունէր յարձր մակարդակի արհեստագիտութիւն եւ մեծ, ազդեցիկ Սփիւռք, իսկ Ազրբեջանը՝ քարիւղ եւ Թուրքիոյ նեցուկը: Նախկին, մինչ Պալթեան երկիրները յաղթութեամբ վերսկսին մաս կազմեցին եւրոպայի, կովկասեանները տառապեցան պատերազմի, պէչ դեկավարութեան, միացման եւ աղքատացման պատճառով: Կը բաւէ յիչել Արխազիոյ հարցը, Լեռնային Ղարաբաղը:

Այդ չարքին ամէնէն տխուր օրինակը կուտայ Արխազիան որ անցեալին Խորհրդային Միութեան Գոթ ա'Ազիւրը կը կազմուէր: Թէեւ նախագահ Սրճինբա կրած է երկիրը մեծ կարելիութիւններ ունի, ներկայի իրականութիւնը այն է որ չրջանին ամէնէն թչուառներէնն է· մայրաքաղաք՝ Սուխումին ոչ համապատկի կապ ունի, ոչ առճեռն հեռաճայնի համակարգ, ոչ որեւէ ճեւի պանդոկ: Պատերազմին ընթացքին, 1992–ին, նոյն օրէն մէկ կոտրատուցած է մշակութային ոլորտի բոլոր կարեւոր չէնքերը: Անկէ ի վեր անոնք նորոգուած ալ չեն· ոչ ալ ուրիչ վերատակներ որոնք ուրուականներու քաղաքի մը երեւոյթը տուած են Սուխումիի: Ոչ զործ կայ, ոչ դրամ, ոչ յոյս եւ այնպէս կը թուի որ չկայ նաեւ չանք: Պատերազմը չախչախուած օդանաւերով կգայն է եւ ոչ ոք կը փորձէ մաքրել զանք:

Արխազիա կը գոյատեւէ չնորհիւ Ռուսաստանի: Առանց անոր փինուորական օգնութեան, քաղաքացիական պատերազմն պիտի կորնչնէր: Արտագրքի հաստատութիւնները կարեւոր են· ով որ կընայ, կը մեկնի Վրաստան ապաստանելու, կամ որպէս անտեսական զաղթական կ'երթայ Ռուսաստան: Կը մնան մեծ մասով ծերերը, հիւանդները, անկարներ, ծոյլերը, դինուվիները:

Հարաւային Օսէթիան ռուսական նեցուկով կանգնած մնացած ուրիչ երկիր մըն է: Աւելի հարուստ է Ղարաբաղը զոր յօդուածագիրը տեսակ մը քաղաքական Տիղնէյլէնտ կը նմանցնէ ուր հայկական սփիւռքը կը հոսեցնէ իր օժանդակութիւնը:

Չրջանին մէջ քաղաքական եւ զինուորական անցքերը կը քօղարկեն հանրային այլ մարդեր· առողջական պայմանները ամէնէն վատթար կացութիւնը ունին· հիւծախտը զրեթէ համաճարակի վիճակ ունի, արտադրքը մեծամեծ չափերու հասած է: Կը տրուի Հայաստանի պարագան, ուրկէ կ'ըսուի թէ անկախութենէն ի վեր երկու միլիոն հոգի հեռացած է, ինչ որ բնակչութեան կէսը կը նչանակէ: Վրաստանի համար նոյն թիւը մէկ միլիոնի չուրջ է, Ազրբեջանի համար՝ մէկուկէս միլիոնի:

Գրութիւնը կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման համար Փ· Կոպլըի առաջարկած հոգային փոխանակութիւն: Կ'ըսուի նաեւ թէ որոշ կարծիքներու համաձայն, անցեալ Հոկտեմբերին Հայաստանի վարչապետին սպանութիւնը Ազրբեջանի հետ խաղաղութեան փորձին դէմ անտեղիտալի կեցուածքի տէրերուն ուղղուած արարք էր:

Չրջանին մէջ քաղաքական եւ զինուորական անցքերը կը քօղարկեն հանրային այլ մարդեր· առողջական պայմանները ամէնէն վատթար կացութիւնը ունին· հիւծախտը զրեթէ համաճարակի վիճակ ունի, արտադրքը մեծամեծ չափերու հասած է: Կը տրուի Հայաստանի պարագան, ուրկէ կ'ըսուի թէ անկախութենէն ի վեր երկու միլիոն հոգի հեռացած է, ինչ որ բնակչութեան կէսը կը նչանակէ: Վրաստանի համար նոյն թիւը մէկ միլիոնի չուրջ է, Ազրբեջանի համար՝ մէկուկէս միլիոնի:

Գրութիւնը կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման համար Փ· Կոպլըի առաջարկած հոգային փոխանակութիւն: Կ'ըսուի նաեւ թէ որոշ կարծիքներու համաձայն, անցեալ Հոկտեմբերին Հայաստանի վարչապետին սպանութիւնը Ազրբեջանի հետ խաղաղութեան փորձին դէմ անտեղիտալի կեցուածքի տէրերուն ուղղուած արարք էր:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւին 118 նաւաստիները մեռած են ջրամոյն, ինչպէս հաստատեցին նորվեկիացի սուզակները Օգոստոս 21–ին: Մէկ ամիս հարկ է որպէսզի կարելի ըլլայ դիակները հանել: Կը թուի որ նաւաստիները մեռած են սուզանաւին չնկղմած օրն իսկ (Օգոստոս 12) եւ Պուտին տեղեակ էր, բայց, լուրը զազնի պահուած է ինչ ինչ պատճառներով: Հիւսիսային ծովային ուժի ծովակալը՝ Պոպով ներողութիւն խնդրած է նաւաստիներու ընտանիքներէն· – «Ներեցէ՛ք որ չկրցայ փրկել ձեր հարազատները»: Ռուսական մամուլը խիստ ոճով կ'արտայայտէ իր վրդովմունքը: Մոսկովսկիյ Կոմսոմոլեց օրաթերթը, Օգոստոս 21–ին, կը խորագրէր՝ «Իրենք պիտի չընկղմին» տակն ալ հրատարակելով երեք նկարներ, մէկը յոյց կուտայ Պուտինը Սոչիի ծովափը, Պաշտպանութեան նախարարը որ դնդեմոուզ (պիյաո) կը խաղայ եւ ծովակալ Կուրայէդով որ «կու չփոթիմ Սեւ ծովու ափերը Պարէնցի ծովուն ափերուն հետ»: Ուրբաթ, Օգոստոս 18–ին, «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» հրատարակած է Կուրսկի անձնակազմին ցանկը, յայտնելով թէ 4500 Ֆրանքի զբաղած է սպայակոյտի սպայ մը:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ բանակը «սխալմամբ» լքսպանուած է 6 մանուկներ, 5–էն 15 տարեկան որոնք չրջապատյա մը կ'ընէին Պոկոմսկէն 500 քիլոմեթր հիւսիս – արեւմուտք: Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է թէ պատահածը «մարդկային թերացումի» արդիւնք էր:

ՓԻՔԱՍՈՑԻ մէկ պատասխանատու որ զոհցուած էր Քուէյթի իրաքեան յարձակման ատեն, յայտնաբերուած է Հարթայ, հարաւային Թուրքիա եւ վաւերականութիւնը հաստատուած է մասնագէտի մը կողմէ: «Երիտասարդ կնոջ մը պիմանկարը» վերնագրուած գործը 1903–ի թուականը կը կրէ եւ կը գնահատուի 17 միլիոն տոլար:

ԳԱՒԱՌԻՒԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խոր կսկիծով իմացանք Գառզուի մահուան լուրը:

Կորսընկնինք դարի մեծագոյն նկարիչներէն մէկին, որն իր կատարեալ եւ նրբին արուեստով խոր հետք է թողել մշակոյթի պատմութեան մէջ:

Առաւել խորն է ցաւը ողջ հայութեան, քանզի Գառզուն՝ ճակատագրով չար եւ նման իր ժողովրդին, մարմնաւորում էր նրա վերապրելու, արարման եւ յարատեւելու կամքը:

Այսօր Հայրենիքը, որին այնքան ակնածանքով միշտ փարուած էր Գառզուն, սգում է իր մեծ զաւակի անդառնալի կորուստը եւ ղլուխ խոնարհում նրա անանց յիչատակի առջեւ:

Անկեղծ վչտակցութեամբ առ Գառնիկ Զուլումեանի հարազատները եւ մերձաւորները՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Հայաստանի դեսպան

Օգոստոս 21, 2000

⁂

ՄԵՏԻԱՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Օգոստոս 21, երկուչաբթի իրիկուն է միայն որ Գառզուի մահուան լուրը հասած էր մետիաներուն: Հեռատեսիլի կայանները (Առաջին, Ֆրանս 2, Ֆրանս 3 եւ այլն) բաւական լայն արձագանգ կուտային, անդրադառնալով անոր կենսագրական դիծերուն, արուեստին: Օգոստոս 22–ի առաւօտեան մեր տեսած օրաթերթերէն միայն «Ֆիկարօ» և «Լիպերասիոն» յօդուածներ նուիրած էին իրեն: Ամէնէն աւելի տեղ տուողն էր «Ֆիկարօ», որ իր առաջին էջին կը հրատարակէր նկարիչին նկարը, վրձինը ձեռքը որ կ'աչխատի իր «Բայտնութեան» մէկ հատուածին վրայ «Կին – ծառ»ը (լոյս տեսած «Ցառագ միւզէ եւ արուեստ»ի մէջ 1991, Սեպտեմբեր 8–ին Մանուքի նախօրեակին): Առաջին էջէն իսկ հակիրճ դիծեր կուտայ անոր կենսագրականին, յիչելով – անսխալ – բուն անունը՝ Գառնիկ Զուլումեան: Կը դրէ· – «Իր հայ ընտանիքէն ժառանգած էր մշակոյթ մը որ կը մեծարէ գիրն ու դիծը»: Ա· էջէն զատ, 24–րդ էջին վրայ ալ չոհեկան յօդուած մը ստորագրած է Միչել Նուրիսսանի, խորագրուած՝ «Գառզու, ամէնէն մենակեացը նկարիչներուն»:

Յօդուածագիրը ամփոփ տողերով կը ներկայացնէ արուեստագէտին կեանքն ու գործը, կ'ըսէ թէ ոչ մէկ դպրոցի կը պատկանէր եւ ինք իսկ կ'ըսէր· – «Կ'ուզեմ դիս դասել վիպականութեան, գարմանահրաչին (ֆանթասթիք), չօչափելի պատկերագրութեան մէջ: Ե՛ս չեմ: Իմ նկարչութիւնս չի ահմանուիր: Բայց, եթէ կ'ուզեն գիտնալ իմ իդէալս՝ Գորօն է, Վելասքէզը կամ Վերմէրը: Կրնայինք մի մը կողքին, արդիական նկարչութիւնը ձրի խաղ մըն է»: Կը յիչէ իր ելոյթը, երբ Գեղարուեստից ակադեմիա մուտք կը գործէր եւ ուր «նկարչութեան անկումին» պատասխանատու կը դանէր Սեզանն ու Փիքասօն, ինչ որ պատճառ եղած էր որոշ խզումի մը արուեստի աչխարհին մէկ մասին հետ:

Առանձին կը յիչատակուի իր աչխատակցութիւնը թերթին գծագրութիւններով:

«Լիպերասիոն»ի յօդուածը բաւական որձեւիզ բնոյթ ունի: Ցատակ է որ գրողը (Մաթիլտ լա Պարտոնի) չի սիրեր

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՑԱՌԱԳ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի եւ իմ անունով չերմապէս կը չնորհաւորեմ Զեզ եւ Զեր անճնակազմը «Ցառագ»ի 75–ամեակին առթիւ:

Բարեպատեհ զուգադիպութեամբ մը, ճիշդ այս օրերուն Հիմնադրամը աւարտելու վրայ է Շաւարչ Միսաքեան Վարժարանի կառուցումը Օճունի մէջ, Հայաստան: Այս ծրագիրը իրագործուած չըլլար չնորհիւ բազմաթիւ Ֆրանսահայ նուիրատուներու: Անոնք այս ճեւով իրենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Զեր թերթի հիմնադիրին, անոր անունով կրթօճախ մը տալով հարիւրաւոր աչակերտներու, հայրենի հողին վրայ:

Յարգանքի եւ հիացմունքի արժանի էք դուք եւս, Սիրելի Տիկին Միսաքեան, ինչպէս նաեւ Զեր աչխատակիցները, չարունակողներդ Շաւարչի գործին, ի հեճուկս բոլոր խոչընդոտներուն եւ դժուարութեանց:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը երախտապարտ է «Ցառագ»ին, որ առաջին օրէն իսկ թիկունք կանդնեցաւ իր մարդասիրական գործունէութեան, ի նպաստ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին:

Այս գաղութը եւս չատ բան կը պարտի «Ցառագ»ին, որ անոր հիմնադիր եւ պաշտպաւորիչ սիւներէն հանդիսացաւ եւ մեծ դեր խաղաց Ֆրանսահայ կեանքի բոլոր մարզերէն ներս:

Վերջապէս, սփիւռքահայ մամուլի չարքերէն ներս, «Ցառագ» պարտաւորութեան (déontologie) եւ անկախ մտածելակերպի անվիճելի ախոյեանն է:

Երկար եւ բեղուն տարիներ կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ ազատ «Ցառագ»ի:

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐՋԵԱՆ
Նախագահ
Ֆրանսայի Հայկական
Հիմնադրամի

Փարիզ, Օգոստոս 19

Գառզուի նկարչութիւնը, ինչ որ իր իրաւունքն է, բայց այդ պատճառ է որ իր յօդուածը հեղնական ոճ մը ունենայ, ուր կը յիչէ օրինակ· – «Մերճաւոր բարեկամ մը պիտի զառնայ Տէր եւ Տիկին Պաոի», ինչ որ մասնաւոր իմաստ մը չունի, բացի արուեստագէտը վարկաբեկելու միտումէ մը:

⁂

Աւելցնենք որ երեք մահազդներ լոյս տեսած են «Ֆիկարօ»ի «զառնէին» մէջ: Առաջինը՝ թոռանը Լուի Գառզուի կողմէ, երկրորդը՝ Գեղարուեստից ակադեմիայի նախագահին եւ անդամներուն եւ երրորդը՝ Մանսօքի «Ֆոնտասիոն Գառզու»ի կողմէ ուր կը յիչուի «Ցայտնութիւնը»: Այս երրորդ մահազդին մէջ կը յիչուի նաեւ Նան Գառզու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՂԻ ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ

Վարդավառի տօնը նշելու նոր ձեւ գտան Գաւառի մարզի գիւղերից մէկում: Այստեղ գիւղացիք իրար ջրով զովացնել չէին կարող, որովհետեւ գիւղում ջուրը օղուց թանկ է, պէնզինից էլ անհրաժեշտ: Բայց երբ հանդիպում էին գիւղից 15 – 20 քիլոմեթր հեռու գտնուղ իրենց հողամասերի ճանապարհին, իրար աչքալոյս էին տալիս, թէ՝ «Վարդավառի առիթով կարող ա ջուր բաց թողնեն՝ պոստաններդ ջրենք»:

Մեր գիւղի՝ Լանջաղբիւրի անունը չբջայկայքի բլրալանջերի աղբիւրներից է եկել: Երախաներով ուղում էինք վարդավառը դրանցից ամենամօտի՝ կանաչ աղբիւրի մօտ անցկացնել, բայց մոքներս փոխեցինք: Այն, որ մինչեւ կանաչ աղբիւր 4 – 5 քիլոմեթր է, խնդիր չէր, կը հասնէինք: Ուզղակի այդ աղբիւրի հրաչք ջուրը ատոյգի պէս սառն է: Չէ, մեր երեխեքը մրսելուց չեն վախենում: Ա-նընդհատ հողի վրայ կքած աչխատելուց մի տեսակ գաճաճ են մնացել, բայց ատողջութիւնները պինդ է: Միայն եթէ կանաչ աղբիւր հասնէինք, ուզած – չուզած մեծերի հետ քոզ պիտի անէինք, ոչ թէ Վարդավառ:

Անցած օրը մեր գիւղ արտասահմանցիներ եկան: Ինչ – որ աւետարանչական ընկերութիւնից Աստծոյ խօսքն էին բերել Լանջաղբիւրցիներին: Օտարների աչքին լեռների գաժան արեւից հողի գոյն ստացած մեր գիւղացիք Հնդկացիներ երեւային: Մերոնք քարոզող ու երգող արտասահմանցիներին համերգային խմբի պէս ընդունեցին: Ականջդիր լսեցին ու ձրի հանապարհեցին: Օտարները չհասկացան՝ գիւղացու մօտ հողի պաչտամունք է, ոչ թէ երկնային ուժերի: Աստուած ասելով գիւղացին ոչ թէ երկինք է նայում, այլ բլրի գագաթի եկեղեցուն: Դա է նրա հաւատքը:

Զուրչաւոր արտասահմանցիներին մեր գիւղացիք պետութեան ուղարկած մարդկանց տեղ դրեցին: Պետութիւնն էլ նա է, ով իրենց արեւից վառուած ու անիւղ պանրից լղարած ոսկորներին փաթաթել է հողահարկը, գոյքահարկը, ջրահարկը, անասնահարկը: Պետութիւնը նա է, ով ջրի փող է վախցնում անգամ հաւերից, որոնք ջուրը կուլ տալով նայում են երկինք՝ ջրի իսկական բաչխողին:

Գիւղացու յոյսը պետութիւնը չէ, իր համագիւղացին է: Տարիներ առաջ հաւատում էինք, թէ հարեւանի տղայ Աչոտը՝ Բլէհան, իր նախարարութիւնից մեզ կ'օգնի: Հիմա էլ հաւատում ենք, թէ հարեւանի տղայ Ալբերտը՝ Բազէեան, մեզ տրուքիան կ'անի: Ընդամէնը 6 – 7 տարի գիւղ չի եկել, բայց որ գործերը թեթեւանան, կը յիշի ու կը գայ:

Մեր գիւղացիք կոչտ ժողովուրդ են եղել միշտ: Հիմա նաեւ կռուարար են: Ժամանակին, երբ ձուն դեռ չէր վերածուել տարադրամի, իսկ Գեղամայ լեռնալանջերին իրենք քէֆ էին անում, ոչ թէ տաժանակիր աչխատանք, մեր գիւղացիք միճում էին սեզոնով. գարնանը՝ հողի համար, ամռանը՝ ջրի: Հիմա վէճին ոչ սեզոն է պէտք, ոչ էլ առանձնակի պատճառ: Բարձրաձայն հաղացիր կամ գիւղամիջին մեքենագ փոչի հանեց՝ արդէն ատրիճ է տուրուդմբոցի: Ոտիկան ունենք, գիւղացի տղայ է: Մինչեւ կռիւը մարդասպանութեան չվերածուի, չրջկենտրոն մի բառ անդամ չի զեկուցի կատարուածի մասին: Էդ էլ ապաթ ա:

Մեր գիւղում հեռուստացոյցը «Գալիոտա» նայելու համար է միայն: Ռատիօ չկայ ու չի եղել: Թերթերի գոյնը մոռացել ենք: Ինտերնետի գոյութեան մասին Լանջաղբիւրցիք չեն լսել, բայց ինֆորմատիկայի փոխանակման առումով, համոզուած եմ, «տերմեռի» հեղինակները դեռ շա՛տ բան ունեն սովորելու գիւղի պատուներից: Չես հասցնի փոչտալ, երբ գիւղի հակառակ ծայրին ապրող բարեկամդ ձեր տուն կը գայ՝ հարբուխի դէմ դեղարոյր թեւատակին:

Վարդավառի նախօրէին մեր բանաւոր հաղորդացանցը հերթական սենսացիան տարածեց: Զորթանի տղան Շրատուկի տղայի ջրի խողովակը կտրանել էր ու ամիներ չարունակ հարեւանին տափել ի՛ր տնից ջուր խնդրել, տանել: Տօն օրով եւս երկու տուն թշնամացան իրար հետ:

Երեկոյեան, ինչպէս բոլոր երեկոներին, եկեղեցուց գիւղ իջնող ճանապարհի լոյսերը վառուեցին: Դրանք զգուշացնում են սարից իջնող խոտի բեռնատարներին, որ գիմացը գիւղ կայ, չնայած չի երեւում: Գիւղացիք մինչեւ լոյս գեռ պիտի պոստաններ վարդավառը չնորհաւորեն: Իսկ տան ղրանը նստած պառաւները լոյսն անջատում են: Աչխատելուց ու խօսելուց երբեք չյողնող այս կանայք մըթութեան մէջ չարունակում են վիճել բլրագագաթի եկեղեցու հետ, թէ որ Նա՛ կամենար, իրենց աներն առանց Վարդավառի էլ լիութիւն կը լինէր:

ԳՈՀԱՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

«Ազատ օր»
Օգոստոս 11

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒ

Անգլիացի գրող Ռապերթ Ֆիսք, ինչպէս նշած էինք Օգոստոս 17–ի մեր թիւով, Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» օրաթերթին մէջ ծաւալուն յօդուածով մը կրկին անդրադարձած էր Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ պրպտումներուն երկար տարիներ յատկացուցած է: Ան կը ծանրանար Ի. դարու նոյնանուն բոլոր պատահարները նոյն արժեւորումով ու որակումով ընկալելու դժկամութեան երեւոյթին վրայ:

Գրութիւնը կը սկսի 1993–ին Սուրիոյ հիւսիսակողմի բլուրի մը հողին բանալիով մը պեղումով յայտնուած զանկերու յիշողութեամբ. անոնք ու 101 տարեկան Հայուհիի մը վկայութիւնները Ս. Աչխարհամարտին բնակչուած իր ընտանիքին մասին, Ռ. Ֆիսքի համար բացայայտ կ'ընեն որ 1915–ին Հայերու պատահածը աչխարհին առաջին ցեղասպանութիւնն էր: Այդ թուականին Օսմանեան կայսրութիւնը ակներեւ կերպով ձեռնարկած էր 1·5 միլիոն Հայերու բնաջնջումին: Արեւմտեան մայրաքաղաքները՝ Փարիզ, Լոնտոն, Ուաչինկթըն պատերազմական ոճիր կոչեցին կատարուածը: Անոր բնոյթը ընդունուած էր առենին նաեւ թուրք ղեկավար էնվէր Փաչային կողմէ ԱՄՆ–ու կ. Պոլսոյ դեսպան Մորկընթաուի հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, պատճառաբանելով Հայերու Ռուսերու հետ գործակցութիւնը: Ֆիսք կը յիշէ պատմաբան Ա. Թոյնպիին որ նոր փարադրած է Հայերու ապրած սարսափը, Լորա Կլատըսթընը, ՈՒ. Զըրչիլը: Այս վերջինը «պատերազմի ոճրագործներ» կոչած է Թուրքերը որոնք կոտորելով անհամար անօգ Հայեր, ամբողջ չբջանները արիւնով ներկեցին, «վարչարարական ցեղասպանութեամբ» մը: Այս որակումը յստակօրէն ցոյց կուտայ որ Զըրչիլի համար 80 տարի առաջ տարակոյս չկար թէ հայկական կոտորածները «ցեղասպանութիւն» (հոլոքոսթ) էին: Ֆիսք ոգեկոչելով անհամար հայ զոհերու քարայրներու մէջ թուրք ժանտարմներու կողմէ չնչահեղձ եղած ըլլալու պարագան, այդ քարայրները նախատիպարը կը նկատէ յետագայ կազի սենեակներուն, յիչելով Հիթլէրի ծանօթ հարցումն ալ թէ «Այսօր, ո՞վ կը յիչէ Հայերը»:

Ֆիսք կ'ըսէ թէ նման ոճիր կարելի չէ ուրանալ: 1993–ին երբ գրած է նոյն նիւթին մասին, նոյն պարբերականին մէջ, Թուրքերը խստիւ հակադրած են, ստախօս որակելով զինքը եւ խմբագրապետին դիմումներ տեղացնելով որպէսզի իր գործին վերջ տրուի:

Նոյն ձեւով կը յիշէ Իսրայէլ տեղի ունեցած ցեղասպանութեան հաւաքոյթը որուն Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին ալ ընդդրկումին թուրք կառավարութիւնը ընդդիմացած էր: Այնքան որ Անուէվիի համբարէն վերապրող Էլի Ուիզելի քաչուեցաւ հաւաքոյթէն որ մանրանկարի մը բնոյթով տեղի ունեցաւ:

Թուրքիա որ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը» չէ այլեւս ու ընկերն է արեւմտեան տէրութիւններու որոնք անցեալ դարուն զայրոյթով դատապարտած էին իր վարպետութիւնը, կ'անդիմանայ աչխարհի առաջին ցեղասպանութիւնը: Ռ. Ֆիսք առոր մէջ կը մատնանչէ արեւմուտքին զօրակցութիւնը, ըսելով՝ երբ Բրիտանիա կը պատրաստուի լուրջ մանակցութիւն բերել Եփրատի ծրագիրներուն, Թոնի Պլէր բնական է որ պիտի չդեկոչէր Հայերու կրած սարսափները: Արդէն այս տարի ալ երբ յստակարարեց թէ Ցեղասպանութեան տարեկան օր մը պիտի նըշէին, չյիչեց Հայերը: «Ցեղասպանութեան օրը, այնպէս կը թուի որ Հրեաներու մասնայատուկ հարց է· եւ այդ բառը գլխագիրով կը գրուի երբ Հրեաներու կիրարկուածը խնդրոյ առարկայ է» կը պրէ Ֆիսք:

Ինք համաձայն է այդ գլխագրին զգուշութեան. սակայն, կը հաւատայ որ միւս ցեղերու ցեղասպանութիւնն ալ արժանի է գլխագիրով գրուելու: Կը յիչէ վերապրող Նորման Ֆինքլչթայնի «Ցեղասպանութեան ճարտարարուեստը» հատորը ուր հեղինակը կ'ըսէ թէ Հրեաներու ապրածը պէտք չէ թոյլ տայ որ արդի ժամանակի պատմութեան մէջ ցեղային այլ խմբաւորումներու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնները ալ թերագնահատուին: Ֆիսք կ'աւելցնէ թէ արդէն լեհ – հրեայ Ռ. Լեմքին 1944–ին «ցեղասպանութիւն» բառը հնարած էր Հայերու պարագային համար:

Հայերու ցեղասպանութեան հետ իր կապը կուտայ Մէյլին – Արեւելքէն ուր ինք թղթակից եղած է, ապրած Լիբանանի պատերազմը· այդ մասին իր հատորը կը սկսի Աուէվիցով· սակայն, Հայերու ցեղասպանութիւնը «իր» պատմութեան մաս կը կազմէ, Մէյլին – Արեւելքի պատմութեան մէկ մասնիկը ըլլալով: Վերջերս Պէյրութի մէջ հարցազրոյց մը ըրած է 101 տարեկան կոյր Հայու մը հետ որ պատմած է թէ ինչպէս տարագրութեան ճամբաներուն վրայ մայրը պաղատած է որ Թուրքերը չառեւանգեն իր քոյրը: Սպաննելու աստիճան ծեծած են մայրը ու քոյրը առած տարած: Այսուհանդերձ, քրիստոնեայի հաւատքը վրէժի ղղացում չի պատճառեր իրեն եւ անցեալ տարի ապօթած է Թուրք ժողովուրդին համար երբ պատահած է երկրաչարժը:

Վերադառնալով ցեղասպանութիւն բառը, ո՛ր ժողովուրդին ալ պատկանի, գըլխագիրով գրելու իր պնդումին, կ'ըսէ թէ երբ Բրիտանիոյ մէջ «Ցեղասպանութեան օր»ուան ընդունելութիւն առթիւ գրած է, «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ, Հրեաներուն պատրաստին համար տեսած է որ պահած են գլխագիրը, Հայերուն՝ ոչ: Կ'արձագանգէ հայ ընկերոջը պոռթկումին որ ուզած է գիտնալ թէ ինչո՛ւ Հայերու ցեղասպանութիւնը գլխագիր չի գրուիր· պատճառը այն է որ Թուրքերը բաւարար չափով Հայ սպանած չե՞ն, թէ որովհետեւ իրենք հրեայ չեն: Ինք կ'ըսէ թէ ոչ ոք կրցած է հայ ընկերոջը հարցումին պատասխանել ու ամօթալի եւ վարկաբեկող վը նըկատէ ցեղասպանութիւն բառէն գլխագիրին զեղչը:

Հետաքրքրական է կարդալ որ «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ վէճ մը ծագած է «ցեղասպանութիւն» բառին գրելաձեւին մասին: Խմբագրութիւնը դիմած է քերականագէտի մը որ միայն Հրեաներու պարագան «Հոլոքոսթ»ը գլխագիրով գրել յարմար դատած է: Բացատրութիւնը այն է որ այդ սպանդը Եւրոպացիներու կողմէ գործուած է: Ռ. Ֆիսք հարց կուտայ որ Ստալինի ոճիրները, Կարմիր Խմերներու, Ռուանտայի կոտորածները, Գարթակինէին Հոմիէացիներուն կողմէ քանդումը «Հոլոքոսթ»ներ չէ՞ն. եթէ ժըխտական է պատասխանը, ինչո՛ւ:

Ինք տեղին կը գտնէ որ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը գլխագիրով գրուի, որովհետեւ զոհերը մարդ արարածներ էին: Մարդկային արժէքները, կեանքի իրաւունքը, չարին դէմ պայքարը, տիեզերական են: Սակայն, կարելի չէ անջատել Հայերու, Ռուանտացիներու պարագան:

Այսուհանդերձ, գլխագիրով կամ փոքրատառով, ցեղասպանութեան ուրացումը կը չարունակուի: Ֆիսք կը յիշէ նախագահ Շերաքի, Թ. Պլէրի գանգատումները, Հայերու ցեղասպանութեան առնչուած: Ան մաս կը կազմէ բառին «հասարակաց գործածութեան»: Հայերը կը խոստովանին թէ եղած են քաչարի Թուրքեր որոնք 1915–ին Հայերու կեանքը վտանգած են: Սակայն, Թուրքիա չի կրնար մեծարել այդ քաչերը, քանի որ Հայերու ցեղասպանութիւն մը գոյութիւն չունի, հետեւաբար գոյութիւն չունին նաեւ այդ քաչ մարդիկը: Փոքր տատով դրուած ցեղասպանութիւն մը գըլխագիր դրուածէն աւելի կ'օգնէ Հայերու տառապանքը նուազեցնելու: Բայց ի՞նչ անուն պէտք է տալ անոր: Ի՞նչը գլխագիրով դրել: «Տակաւին ֆաճի՞ գաճկեր պէտք է դուրս բերել Սուրիոյ աւազներէն: Թուրքերը բաւարար թիւով Հայեր չե՞ն սպանցած» հարց կուտայ Ռ. Ֆիսք:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԵՍՈՒՏ ԵԼՄԱՉԻ ՀԵՏ

Մեսրոպ Պատրիարքը Օգոստոս 15–ին, ժամը 18–ին հանդիպում մը ունեցաւ Ելրոխորհուրդի Հետ Ցարաբերութեանց պատասխանատու փոխ – վարչապետ եւ ԱՆԱՓ–ի կուսակցապետ Մեսուտ Ելմաչի հետ: Շուրջ մէկ ժամ տեւող հանդիպումը անակնկալ կերպով տեղի ունեցաւ Սիւիսթէլլի յարկաբաժիններէն մէկուն մէջ, փոխ – վարչապետի նախաձեռնութեամբ: Մէկտեղման ներկայ գտնուեցան Մարտինի երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ճավլիթ Քավաք, Պաղերդիւղի Քաղաքապետ Տոքթոր Ահմէթ Պահատըրը, Պաղերդիւղի Քաղաքապետային Ժողովի անդամ Փարաւոն Սարը եւ Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի Բ. Առենապետ Մելքոն Գարաքէօսէ:

Բարի գալստեան քաղաքավարական քանի մը խօսքէ ետք, Մեսուտ Ելմաչ մեր Հոգեւոր Պետին հարց տուաւ, թէ որոնք են Թուրքիոյ Հայ համայնքը յուզող ամենահրատապ հարցերը:

Պատրիարքը չնորհակալութիւն յայտնեց տեսակցութեան հրաւէրին համար եւ պատասխանեց, որ մեր դիմագրաւած բոլոր խնդիրներուն ու խոչընդոտները ծագում կ'առնեն առաջին հերթին անկէ, որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայաղգի քաղաքացիներուն համայնքային եւ կրօնական հաստատութիւնները Թուրք եւ մահմետական հիմնարկներու հետ հաւասար իրաւունքներ չեն վայելեր: Համայնքային կեանքի մէջ բազմաթիւ հարցեր պիտի լուծուէին, եթէ պետութիւնը իր հայազգի քաղաքացիները որպէս լիիրաւ քաղաքացիներ ընդունելով անյապաղ վերջ չնէր այսուհետեւ ոչ ոգեւորող սակայն սկզբունքի քանի մը խոչընդոտներ:

Թուրքիոյ Հայ համայնքը, առաջին հերթին, կ'ակնկալէ որ վերջուի հայկական վարժարաններու առջեւ ծառացող նոր անչարժ կալուած գնելու կամ ընդունելու դէմ դրուած արգելքը: Ինչո՞ւ ոեւէ քաղաքացի իրաւունք չունենայ նախքան իր մահանալը իր անչարժ գոյքերը նուիրել հայկական եկեղեցական, կրթական կամ բարեգործական որեւէ վակըֆի մը: 21–րդ դարու սկիզբին ինչո՞ւ այս երկու չափ երկու կշիռը Թուրք – իսլամական եւ Հայ – քրիստոնէական հիմնարկներու միջեւ: Հայ համայնքի հիմնարկները այս մեծընչի ժողովրդավար Հանրապետութեան քաղաքացիներուն օգտին համապատասխանե՞ն: Ուստի Թուրքիոյ Հայերը կ'ակնկալեն, որ վերջուի 1936–ի Պէյանոամէի (Ցայտարարագրի) անիրաւ արգելքը: 1936–ի Պէյանոամէի մէջ գտնուող բոլոր անչարժ կալուածներուն սեփականաթողթերը պէտք է տրուին: Հայ համայնքը կ'ակնկալէ, որ այն անչարժ կալուածները, որոնք վակըֆներու վարչութեան կողմէ գրաւուած եւ պետական գանձին փոխանցուած են 1936–ի Պէյանոամէին մէջ չգտնուած լինելու պատրուակով, պէտք է վերադարձուին համայնքին իրենց սեփականաթուղթերով: Այստեղ, Մելքոն Գարաքէօսէ եւս դիպուկ օրինակներ բերաւ անչարժ կալուածք ընդունելու արգելքին անիրաւութեան կապակցութեամբ:

Երկրորդ խնդիրը, որ օրակարգի բերուեցաւ Մեսրոպ Պատրիարքի կողմէ հայ համայնքի հիմնարկներու վարչութեան հետ կապ ունէր: Արդեօք պետութիւնը չէ՞ր փափաքեր, որ Թուրքիոյ Հայ համայնքին պատկանող եկեղեցիները, վարժարանները եւ միւս բարեգործական հաստատութիւնները լաւ կառավարուէին: Բացատրութիւնները միշտ յարդելով, համայնքապատկան կարգ մը հիմնարկներ այսօր լաւ չեն մատակարարուիր, որովհետեւ հայ համայնքի անդամներու ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը սահմանափակուած է իրենց բնակած թաղերով: Օրինակի համար Էթիւէր բնակող Հայ մը, որ կանոնաւոր կերպով կը յաճախէ Գուզկունճուքի եկեղեցին, այսօր չի կրնար Գուզկունճուքի Թաղային Խորհուրդի ընտրութիւններուն մասնակցիլ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքով: Ուրիշ թաղի մը եկեղեցիին չուրջ այսօր միայն 40 հոգի կը բնակի, եւ իշխանութիւնները դեռ կը պնդեն, որ այդ 40 հոգիները ի-

րենց մէջէն պէտք է ընտրեն Թաղային Խորհուրդի անդամները, հակառակ անոր որ հարիւրաւոր այլ հաւատացեալներ կը յամենան այդ եկեղեցին եւ կ'օգտուին անոր հոգեւոր եւ ընկերային ծառայութիւններէն: Գումգափուի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցին համայն Թուրքիոյ հայութեան մայր տաճարն է, սակայն կը պղտոր, որ մէկայն Գումգափու բնակող քանի մը հարիւր հոգիներէն պէտք է ընտրուին Թաղային Խորհուրդի անդամները: Պոլսոյ մէջ բնակութիւն հաստատած Տիգրանակերտցիներուն իրաւունք չի տրուիր Տէյրսըմգըրլ Սուրբ Կիրակոս եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդին անդամակցիլ, եւ այսպէս դեռ բազմաթիւ օրինակներ կան, որոնք ցոյց կուտան, որ եթէ այս արուեստական պղտիքը վերցուի, համայնքապատական վարչութիւնները, հիմնարկները եւ կալուածները աւելի լաւ կրնային կառավարուիլ:

Պատրիարքը նաեւ դիտել տուաւ, որ Հայ համայնքին հետ կապուած կէնսաթան հարցեր կ'ենթարկուէին ոչ թէ օրէնքներու այլ կարգ մը կառավարական որոշումներու վրայ դադնի հրամանագրերու, շատ անգամ մինչեւ իսկ այս կամ այն պաշտօնատարի անձնական կամ կուսակցական մերձեցումին: Օրինակի համար, հանրապետական չրջանի պատրիարքական 5 ընտրութիւնն ալ ազմկալից դէպքերու վերածուած են: Բայց ինչո՞ւ, քանի որ դոյութիւն ունին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հնամենի կանոնները պատրիարք ընտրելու մասին եւ անոնք գրեթէ նոյնութեամբ ընդունուած եւ վաւերացուած են Նախարարաց Խորհուրդի 1961–ի Որոշմանագրով: Այդտեղ յստակ կերպով նշուած է, թէ Պատրիարքը ով է, ինչպէ՞ս կ'ընտրուի, իր պաշտօնը ի՞նչ է: Ասանկի օրէնքի համազօր յստակ փաստաթուղթ մը, որ Պատրիարքի մը մահէն կամ հրաժարումէն անմիջապէս եաք կէտ առ կէտ ի գործ պէտք է դրուի մեր կրօնական համայնքին եւ պետական պաշտօնեաներուն կողմէ, եւ այսպէս, համայնքի յաջորդ հոգեւոր պետը կրնայ գահակալել առ առաւելն 50 օրուան պէս ընդունելի ժամանակամիջոցէ մը եաք: Այստեղ Մեսրոպ Արք. համոզումը յայտնեց, թէ ներհամայնքային եւ կամ պետութիւն – համայնք փոխյարաբերութիւններուն մէջ օրինականութեան, փոխըմբռնման, փոխադարձութեան, արդարութեան, կայունութեան եւ լաւագոյն արդիւնքներ ձեռքբերելու համար միշտ նախընտրելի է

«ՅԱՌԱՋ»Ի 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Աղնուափայլ
Տիկին Ա. Մխաքեան
Փարիզ

Երկու չաբաթ բացակայութենէ վերադարձիս, նամակատուփիս մէջ գտայ «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերը 75–ամեակի զանազան չնորհաւորութիւններով: Ընդունեցէք նաեւ իմ համեստ չնորհաւորութիւններս, Ձեզի եւ Ձեր բոլոր գործակիցներուն, մաղթելով որ դեռ երկար տարիներ քաջառողջութիւն, կամք եւ կորով ունենաք Մեծասքանչի երկրպագուներուն չմբռնելու Փրանսայի զուտ հայատառ օրաթերթը, սիրտերը եւ հոգիները կերակրող հանապազորդ հացը:

Եթէ կրնամ պատկերաւոր բնութագրել ներկայ պայմաններու մէջ Ձեր ըրածը՝ պիտի ըսեմ թէ իսլամական չոգայի մէջ խոզի միս ծախելու յանդգնութեան պէս բան մըն է:

Լաւագոյն դգացումներով:

Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅ
Օգոստոս 15

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԱՁՆՃԱՐԻ Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի ակումբին մէջ, Յուլիս 23–ին, դասախօսութիւն մը տուած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ազնճարի «Կարմիր լեռ» Կոմիտէին: Բացման խօսքը արտասանած է Գէորգ Աբէլեան հակիրճ դիտողներով ներկայացնելով դասախօսը որպէս՝ պատմաբան: Ռ. Յովհաննէսեան նախ յիշած է իր առաջին հանդիպումը Սիմոն Վրացեանի հետ, հանդիպում որ հակատագրական դեր ունեցած է իր վրայ: Ապա, դասախօսը մանրամասնօրէն անդրադարձած է Լ. Ղարաբաղի, Ախալքալաքի, Նախիջեւանի հարցերուն, Անդրանիկի, Դրօշի, Նժդեհի եւ այլոց ազատագրական ճիդերուն: Ան նաեւ բաղդատական մը ըրած է Ա. եւ Բ. անկախ Հանրապետութեանց միջեւ, նշելով որ առաջինին դեկավարները երկիրը ստանձնած են Թիւրատ վիճակի մէջ (1918 – 1920) մինչ 1991–ին, պարապան նոյնը չէր, դեկավարներուն ձեռքը կ'անցնէր չէն վիճակի մէջ երկիր մը, բացարձակ մեծամասնութեամբ Հայերէ բաղկացած բնակչութեամբ:

չարժիլ ուժի մէջ դնուող օրէնքներու, կանոններու եւ նախորդ համաձայնագիրներու լոյսին ներքեւ:

Պատրիարքը յայտնեց, որ Հայ համայնքը կը տառապի բնականաբար նաեւ կարգ մը այլ մտահոգութիւններով որոնք կ'իյնան վարչական, եկեղեցական, կրթական եւ մշակութային բնագաւառներէն ներս, սակայն այս բոլորը այսպէս կամ այնպէս դրեթէ միշտ կախում ունին իր յայտնած երեք հիմնահարցերու լուծումէն: Պատրիարքը այս առիթով անդամ մը եւս չնորհակալութիւն յայտնեց ունկընդրութեան համար եւ խնդրանք ներկայացուց, որ պետական չրջանակները ազնուութիւն ցուցաբերէին, երկրին բազմաթիւ խնդիրներու կարգին ուշադրութիւն դարձնէին նաեւ մեր համայնքի հրատապ հարցերուն, որոնց լուծումը չատ մը պետական պաշտօնեաներուն կարծածին չափ դժուար չեն:

Պր. Մելքոն Գարագէօզ, իր հերթին, աւելցուց որ Թուրքիոյ Հայերը այս երկրին հաւատարիմ քաղաքացիներն են: Մեր համայնքի վարիչները չատ անգամ թուրք եւ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներէն փախուստ կուտան, որովհետեւ չեն փափաքիր, որ նման անիրաւութիւններու բացայայտումով երկրէն ներս եւ դուրս պետութեան վարկը բեկանուի: Դժբախտաբար սակայն այս հարցերը կան ու կը մնան եւ անհրաժեշտ է, որ քաղաքացիական իրենց պարտականութիւնները լիակատար կերպով տեղը բերող հայ համայնքի անդամները զերծ մնան անիրաւ վերաբերմունքէ:

Փոխ – վարչապետ Մեսուտ Եըլմազ չնորհակալութիւն յայտնեց Պատրիարքին եւ Մելքոն Գարագէօզեանի բացատրութիւններուն համար, ըսաւ որ իր կարելին պիտի ընէ այս հարցերու լուծման համար, քանի որ երկրին եւ պետութեան չահերն ալ այդպիսին կը պահանջեն:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

(Օգոստոս 16)

ՏԷՐԻՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Կը ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Մարտինի Տէրիք գաւառակին հայկական եկեղեցին նորոգելու եւ վերաբանալու որոշում տրուած է տեղւոյն քրիստոնեայ Թաղապետութեան կողմէ: Լուրը հաղորդած է «Էօզկիւր փոլիքիճա» օրաթերթը (Օգոստոս 12): Կ'րսուի թէ եկեղեցին կառուցուած է ԺԵ. դարուն: Թաղապետը ըսած է թէ չրջանին մէջ չատ մը եկեղեցիներ անխնամ մնացած ըլլալով վտած են եւ իրենք կ'ուզեն փրկել հայկական տաճարը որպէսզի նոյն ճակատագրին չենթարկուի: Թաղապետարանը նորոգութեան համար օժանդակութիւն կ'ակնկալէ եկեղեցիներու Համաշխարհային Միութենէն:

Որպէս առաջին քայլ, պահպանութեան տակ առնուած են եկեղեցիին պատմական իրերը որոնց մէջ կայ արժէքաւոր Աստուածաշունչ մը. նաեւ նորոգութեան մասին տեղեկագիր մը պատրաստուած է: Թաղապետը ըսած է թէ չրջանին մէջ կ'ապրին Հայեր որոնք մեծապէս ուրախացած են տրուած որոշումին ու յայտնած թէ կ'ուզեն կամաւոր մասնակցութիւն բերել նորոգութեան աշխատանքներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՏ

Դիւմբեցին ու Ապարանցին զրուցում են: Դիւմբեցին ասում է.

– Մեր քաղաքը հռչակաւոր է: Այնտեղ բազմաթիւ գեներալներ, գիտնականներ ու արուեստագէտներ են ծնուել:

– Ձեր բախտը բերել է, – պատասխանում է Ապարանցին, – մեզ մօտ միայն երեխաներ են ծնւում:

LIVRES REÇUS

JESUS
premier pèlerin d'Arménie
Mgr. DARON GEREJIAN
Cathédrale arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

– Այո՛, դուք ալ ատ ունիք, դուք ալ հոլ ունիք, նայէ, ատոր ըսելիք չունիմ, բաւ գահիրէցի տիկինը, որ կը հաճէր ատ պիջամը չնորհել Աղեքսանդրիացիներուն արժանապատուութեանը, թէեւ վուշտայ պզտիկ սրբազրողական մը աւելցընէր:

– Մենք ալ Նեղոսը ունինք, ծովի մը պէս լայն է:

Հոս լուսթիւն մը իր վերջակէտը դրաւ, արեւելցիներու խօսակցութիւնը յատկանշող երկարատեւ լուսթիւններէն: Տիկին Սրմաքէշեան պատուհանէն դուրս նայիլ սկսաւ երազուն: Աղեքսանդրիա գալէն ի վեր օր չէր անցնիր, որ Պոլիսը չյիշէր ու չկաթօտանար խեղճ կինը: Իր ապրիքին մէջ, ուր մարդ այնքա՜ն պահպանողական է, այնքա՜ն հոգեւին կապած իր կեանքը չրջապատող իրերուն, հեղերուն, դէմքերուն, Պոլիսէն բաժանուելը խրտմի պէս բան մը առաջ բերած էր իր հոգիին մէջ, ու սակայն, այսպէս, ինչպէս ամէն ինչ կ'անցնի աշխարհիս վրայ, ժամանակն ալ ամէն ինչ կը մեղմացնէ, ու Տիկին Սրմաքէշեան ալ քովնտի ակնարկներով Զապէլը լրտեսել, որ գլխահակ կը խորհէր:

Եգիպտական Մայիսի տաք օդ մը, վուտի մը կամ բաղնիքի մը քրտինքոտ չունչը կարծես, թմբիրի մը ծանրութեամբ կ'անչարժանար սենեակին մէջ՝ ճնշող ու անծայր:

– Աս ինչ տա՛ք է... պարապ տեղը Գահիրէին մեղքը կ'առնեն, որ տաք է տէյր...

– Իրաւ այսօր չատ տաք կ'ընէ կոր: Նորէն լռութիւն:

– Աս կերպասը քանի՞ ղրուշ առիք, – հարցուց յանկարծ Օրիորդ Սէմէրճեան, – չատ հաւնեցայ, ես ալ առնեմ:

– Մէթրոն 15 ղրուշ «ողջ», – պատասխանեց Տիկին Գեւսպառաճեան՝ «ջ»ն լաւ մը չայեցնելով:

Բան մը չի կրնար բացատրել յաւակնոտ «դէվզէկութիւնը» այդ չէշտին ու այդ «ողջ» բառին, զոր գաղթականուհիները մանաւանդ, լրբը թէ Պոլիս վարժուած ըլլային այդպէս հաչուելու, կ'աւելցնեն «ղրուշ» բառին, կարծես աս վերջնոյն խանութպանական գեհկութիւնը «ողջ»ին աղնուականութեամբը բարձրացնելու վաստակով: «5 ղրուշ ողջ», «20 ղրուշ ողջ»...

– Հա՛, – ըրաւ անդիէն Գահիրէցին պզտիկ արհամարհոտ չեչտով մը, – դուք հոս «ողջ», «չիւրիւք» ալ ունիք եղեր... ատ ի՞նչ թօհաֆ բան է, մենք վերը ատանկ բան չունինք. Գահիրէ սակարկութիւնը միշտ ողջի վրայ է:

– Հա՛, իմացա՞ք, – ընդմիջեց Տիկին Սէմէրճեան, – Պէյլէրբանենց աղջիկը կարդուելու վրայ է եղեր:

– Վա՞յ, ո՞րի հետ...

– Քէօսէկճեան անուն երիտասարդի մը, Պոլիսէն նոր եկեր է:

– Պոլիսէ՞ն...

– Այո, կ'երեւայ, թէ առաջուց սիրահարեր են եղեր Պոլիս:

– Է՛ հապա աղջիկը Սարըեանին պիտի տայինք՝ կ'ըսուէր կոր նէ...

– Մէջէ մէջ չատ բաներ կայ, – ըսաւ Օրիորդ Սէմէրճեան չարաճճի ժպիտով մը:

– Գահիրէ աս ընտանիքին վրայօք ազէկ չի խորաթուիր կոր ամմա... չատ բաց են՝ կ'ըսուի կոր...

– Տիկին Պէյլէրեանը, – ըրաւ անդին Տիկին Գեւսպառաճեան ծխելով, – չատ պարծենկոտ կին մըն է, միշտ իր վրայ, տեսածին, ըրածի, առածին, հագածին վրայ կը խօսի... միշտ «ես եմ, ես եմ», վո՛ւյ, ես անանկ կիները բնա՛ւ չեմ սիրեր: Ես ալ չատ բան տեսած եմ, չատ բան ըրած եմ, իմ տեսածներս ո՞վ տեսեր է... բայց օր մը կը պարծենա՞մ...

Աս միջոցին դուռը զարնուեցաւ: Զապէլ ոտքի ելաւ դուրս ուղղուելու: Քիչ մը եաքը Մարտիկ աղան ներս մտաւ Սուրէնանին հետ:

– Բարի իրիկուն ձեզ, տիկիննե՛ր... Զապէ՛լ, Գրիգորին ըսէ, թող ջուր բերէ ինծի, ծարաւ եմ... մայրի՛կ, ահա՛ պարոն Լեւոն Սուրէնեանը, որուն վրայ քեզի խօսեր եմ:

Սուրէնան, առաւել քան երբեք չիք ու հանդիսաւոր, ոտքի վրայ յարգական խոնարհումներէ վերջը նստեցաւ:

– Ինչպէ՞ս էք, պարո՛ն Սուրէնան, – հարցուց մայրը:

– Շնորհակալ եմ, դո՛ւք ի՞նչպէս էք:

Նորեկի մը դալուստին բնական հետեւորդ՝ նեղուած, պաղ լռութիւն մը տիրեց, որ Մարտիկ աղա իր խռպոտ ձայնով խզեց յանկարծ:

– Է՛ ի՞նչ կայ – չկայ, խօսեցէ՛ք, նայինք... մենք չեկած՝ ի՞նչի վրայ կը խօսէիք կոր, ինչո՞ւ լռեցիք:

– Ոչինչ... սանկ – նանկ կը խօսէինք կոր... Պէյլէրեանենց վրայ:

– Հա՛, ըրաւ Մարտիկ աղա Սուրէնեանին դառնալով, – ատ Պէյլէրեանենց վրայ ինչեր կ'ըսուին կոր, ատ ի՞նչ խայտառակութիւն է:

Սուրէնան քմծիծաղ մը ունեցաւ ու մատի թեթեւ հպումով մը գլանիկին մոխրը պնակի մը մէջ թօթվելէն եաք՝ ծըխեց ու հանդարտօրէն, Օրիորդ Սրմաքէշեանի յառելով աչքերը՝

– Այդ ընտանիքը, – ըսաւ, – դայթակղութիւններու բոյն մըն է...

Կ'երեւայ, թէ ամէնքէն չհասկցուեցաւ այս «դրարար» փռաղը, որ հոն գտնուող տիկիններուն գլուխները անկել տուաւ հարցաքննող ու չուարած, քրքիջ մը առթեց Օրիորդ Սէմէրճեանին. ապահով նշան, թէ բան մը չէր հասկցած եւ հասկցող կ'ուզէր ձեւանալ, եւ գեներնը նայիլ տուաւ Զապէլին աղուոր դէմքը՝ ամօթխած կարմրութեամբ մը թեթեւակի դուներուորուած:

– Պարո՛ն Սուրէնան, – ըսաւ Օրիորդ Սէմէրճեան իրանի պչրոտ կոտրտուքով մը, – դուք այդ ընտանիքը լաւ կը ճանչնաք, անչուշտ պիտէք պատահածները, կը հաճի՞ք արդեօք պատմել...

– Ինչի՞ն պիտէք, Օրիո՛րդ, թէ ես այդ ընտանիքին ներքին պատմութեանը տեղեակ եմ:

– Բայց դուք ամէն բան գիտէք, Աղեքսանդրիոյ մէջ անցած գարձածէն տեղեկութիւն ունիք, անկէց վերջը...

Օրիորդը լռեց՝ չարաճճի ժպիտով մը աչքերը խոնարհելով:

– Եւ յետոյ ի՞նչ, օրիո՛րդ:

– Բան... իմացայ, որ ուրիշ տուներ արդէն այդ պատմութիւնը ըրեր էք, – ըրաւ քրքիջի մը մէջ՝ գլուխը վեր առնելով:

– Է հայտէ՛, Սուրէա՛ն, էրկան մ'ըներ, – ըսաւ անդիէն Մարտիկ աղա, – պատմէ՛, նայինք:

– Եթէ տիկիններուը իրենց հաւանութիւնը տան:

– Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ տիկին Գասպառաճեան՝ թեւերը կուրծքին վրայ ծալելով, – լաւ մը կը զբօսնունք:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. էջէն)

հայարնակ Ջաւախքը ուր ռուսական պինդ տրամական խարխափ մարդոց դործ կը հայթայթէ: Աղբրեջան ունի իր Լեզգինները, անդին կայ Տաղստանը:

Այս ամբողջին մէջ կը մնայ այն հիմնականը որ Ռուսաստանի մարդիկն ու պինդ տրները կովկասը իբրեւ տան բակը կը նկատեն: Աւտոր լատվոյն արտայայտութիւններէն էր ռուս զօրավար Լ. Իվանովի չրջանին մէջ ամերիկեան միջամտութեան մասին անցեալ Մայիսին ըսածը թէ ԱՄՆ «պայթուցիկ քայլ մը կը փորձէ»: Նոյն պինդ տրականը ապատնացած էր որ Ռուսաստան անորոշ ժամանակով կը պահէր վրաստանի պինդ տրականը իր խարխափները եթէ այդ երկիրն ու Աղրբեջանը չարունակէին դարպասել ՕԹԱՆ–ի:

Վրաստան կ'առարկէ դիմաւորաբար Թիֆլիսի մօտակայ Վազիանիի խարխափին դոր ապատնալիք կը նկատէ: Մոսկուա խոստացած է մինչեւ 2001 Յուլիս դուրս բերել զայն, բայց չրջանի ռուս հրամանատարը ըսած է թէ խարխափին վերջնականին կարզադիճակը տակաւին որոշուած չէ:

Ռուսաստան դժգոհ է Աղրբեջանի ու Վրաստանի Չէչէնիներուն տուած նեցուկին ալ, թէեւ երկու երկիրներն ալ կը մերժեն զայն:

Կրեմլինի քաղաքականութեան մաս կը կազմէ ռուսական անցագիրներու լայն տարածումը. նախկին խորհրդային քաղաքացիներէն ոմդոնին կը տրուի անդրան մը որ ի հարկին Ռուսաստանի քաղաքացիներու կարեւոր թիւ կ'ապահովէ Աբխազիոյ, Հարաւային Օսէթիոյ եւ Ջաւախքի մէջ, աւելի քան երբեք սերտ կապ ստեղծով Մոսկուայի հետ: Միւս կողմէն, կայ Վրաստանի ու Աղրբեջանի Ռուսաստանի մուտքի արտօնութիւն պարտադրելու հեռանկարը որ երկու երկիրներուն ալ դժգոհութեան պատճառ է:

Յոդուածագիրը կ'ենթադրէ որ 1816–էն ի վեր ռուսական քաղաքականութիւնը մեծ փոփոխութիւն չէ կրած ու միշտ տարբեր ժողովուրդներու միջեւ հակամարտութիւններու հրահրումը կարեւոր կը նկատուի, իսկ անոնց միջեւ միութիւնը՝ ճակատագրական: Լատւաեները, որոնց մաս կը կազմէ Է. Շեվարնաձէ, համոզում կը յայտնեն որ նախագահ Պուտին կրնայ լեզու գտնել Կովկասի տարբեր վողմերուն հետ:

Արեւմտեան քաղաքականութեան հետ Մոսկուայի երկրորդ տարակարծութիւնը հիմնուած է հայկական Սփիւռքին ճնշումով Աղրբեջանի օժանդակութեան դէմ դեռեղուած խոչընդոտին: Աւելի մեծ նեցուկ կուտայ Հայաստանի որ Ռուսաստանի դլխաւոր դաշնակիցն է: ԱՄՆ–ու օժանդակութեան կարեւոր մէկ համեմատութիւնը կ'ուղղուի երեւանին:

Այս բոլորը ըսելէ ետք, «էքոնոմիստ»ի յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Կովկասի մէջ արեւմտեան քաղաքականութիւնը այնքան ձախողած է որ կասկած կը յարուցանէ նոյնիսկ անոր անկեղծութիւնը: Քաղաքական ընկերութեան, լաւ դեկավարութեան մասին ըսուածները թերեւս չեզոումներ են եւ իրականութիւնը այն է որ ուժանիւթի արեւմտեան ընկերութիւնները թերեւս ալ կաչառակեր, սակայն պետութիւնները կը նախընտրեն քարիւղատարները կառուցանելու համար, քան՝ ամուր ժողովրդավարութիւններ որոնք կրնան բնապահպանական մտահոդութիւններ ունենալ, կամ ուժանիւթի իղձող պատասխան իրենց քաղաքացիներուն բաժինը պահանջել:

Այսուհանդերձ, չափազանց չնականութիւն կը նկատուի այս աստիճանի կասկածամտութիւնը եւ յօդուածագիրը տակաւին յոյսի լուսանցք մը կը պահէ: Կովկասի մէջ քարիւղը, քարիւղատարները կրնան նոյն դերը կատարել, ինչ որ ըրած են ածուխն ու պողպատը, Եւրոպական հանրակապետութեան հիմնումին մէջ: Վճռորոշ պատասխանատուութիւնը Ռուսաստանի կը պատկանի. եթէ նախագահ Պուտին անկեղծօրէն կ'ուզէ բարգաւաճ, հզօր, անկախ դրացիներ ունենալ, Կովկասը առոր փաստը ապրու յարմարագոյն վայրն է: Սակայն, եթէ կոյ նախընտրէ անցեալին աչխարհաքաղաքական խաղերը խաղալ, Արեւմուտքը իր ուժերուն ներած չափով արգելք պիտի ըլլայ իրեն: Այդ պարագային հետեւանքը պիտի ըլլայ վտանգաւոր, անկումային, նեխած վիճակ մը:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆՕՐՇԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 ամեակին առթիւ

ՆԻՕՑԻ. – Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 3000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻՋ. – Փէէր Տէր – Սարգիսեան 1000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻՋ. – Ոմն կեդրոնականցի 1000 Ֆրանք:

***

ՓԱՐԻՋ. – Տիկին Գասպարեան 500 Ֆր.:

***

ՇԱՒԻՒ. – Կիւկուար Թուղլուեան 500 Ֆրանք:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի Թատրոնի եւ կինոյի պետական ինստիտուտի ռեժիսուրայի ֆակուլտետում կատարում է ընդունելութիւն, «պարուսոյց / պարերի բեմադրող ռեժիսոր» մասնագիտութեամբ:

Ընդունելութեանը կարող են մասնակցել նաեւ սփիւռքահայ դիմորդները:

Ուսման տեւողութիւնը հինդ տարի է: Ուսման մէկ տարուայ վարձը 800 (ութ հարիւր) ԱՄՆ տոլար:

Սփիւռքահայ դիմորդների դիմումներն ընդունւում են մինչեւ Սեպտեմբերի 15–ը:

Յանկացողները կարող են դիմել՝

Հայաստան
Երեւան, Ամիրեան 26
Հեռ. 374 1 – 53 – 62 – 21
Ֆաքս 374 1 – 53 – 62 – 33

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION
TF1

SAGAS : Les grandes familles
Caviar PETROSSIAN
l'autre or noir

Mercredi 23 août à 20h55

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ,
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիսութիւններու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ
Ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7
Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21
ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆի
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային
Կեդրոնի Արծրունի Ջրպաչեան սրահին
մէջ
339, Աւբնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.
Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մի–օրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աչակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզաբէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
JEUDI
24 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·975 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.975

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՅԱՌԱՋՆԵՐԷՍ»

(Օգոստոս 22 / 23)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ուղերձով մը նշած է Հայաստանի անկախութեան հռչակագրին տասնամեակը: 1900 Օգոստոս 23-ին ժողովրդական հանրաքուէով անոր ընդունումը նախագահը վերջին տասնամեակին ամէնէն առանձնայատուկ իրագործութիւններէն նկատած է: Այդ ժամանակաշրջանին արձանագրուած իրագործութիւններուն մէջ տեսնելով հռչակագրին կենսունակութիւնն ու պատմական կարեւորութիւնը, նախագահը յանգած է այն եզրակացութեան թէ տասնամեայ «Հայկական ուղի»ն վկայութիւնն է որ հայ ժողովուրդը կարող է իր առջեւ ինքնիրեն դնելու եւ հետեւողական կերպով լուծելու զանոնք:

⁂

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ

Ռուսական սուգանաւին աղէտին առնչութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 21-ին ցաւակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Ռուսաստանի նախագահին: Ռ. Քոչարեան իր ու Հայ ժողովուրդին վիշտը յայտնած ու ցաւակցած է «եղբայրական ռուս ժողովուրդ»ին:

Վարչապետ Ա. Մարգարեան ալ նոյնիսկ հեռագիր մը ղրկած է՝ Ռուսաստանի իր պաշտօնակից Մ. Կասեանովին:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՌՋՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

Գառզուի մահուան առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է անոր ընտանիքին ուր խոր վիշտ յայտնել մեծանուն արուեստագէտին մահուան առթիւ: Գառզուի մահը ան մեծ կորուստ կը նկատէ Հայաստանի ու համայն հայութեան համար:

⁂

ԼՂՀ

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ

Յունիս 28-ին Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանը վճռած էր իր բնակարանէն վտարել բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Բարայեանի քոյրն ու անոր ընտանիքը: ԼՂՀ Գերագոյն Ատեանն ալ անտրտունջ ձգած էր վճիռը: Ան գործադրուած է Օգոստոս 22-ին:

⁂

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները Օգոստոս 19-ին ընդունուած են ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեանի կողմէ ու զրոյց ունեցած իրագործելի նոր ծրագիրներու մասին: Կազմակերպութիւնը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ սուգանաւին 118 զոհերուն հարազատները զործնապէս իրենց դառնութիւնը յայտնած են նախագահ Պուտինի, մեծամասնութեամբ մերժելով ներկայ պոռնուիլ ողեկոչումի արարողութեան որ ծրագրուած էր իշխանութեան կողմէ: Արարողութիւնը ընդլուսած է, Օգոստոս 23-ը Ազգային սուգի օր հռչակուած ըլլալով հանդերձ: Իսկ հարազատները տեղեկացուցած են թէ միւնչեւ որ զոհերուն մարմիններու իրենց չյանձնուին, պիտի չմասնակցին սուգի, ողեկոչումի որեւէ արարողութեան: Անոնց վրայ մեծ ազդեցութիւն չէ գործած նախագահ Պուտինի Օգոստոս 22-ի երեկոյին զոհերուն ընտանիքներուն հետ հանդիպումն ալ: Ինչ կը վերաբերի սուգանաւին ընկղմելուն պարագաներուն լուսաբանութեան, ամէնէն հաւանականը կը թուի ռուսական նաւէ մը փորձի համար արձակուած հրթիռ մը: Լուրջ մտահոգութիւն կը յայտնուի արկածին հետեւանք հիւլէական ապականութեան մը առընչութեամբ, որքան ալ ռուսական իշխանութիւնները կ'ապահովցնեն թէ նման վտանգ չկայ: Ռուսական անկախ հեռատեսիլի կայան մը յայտնած է թէ ընկղմած նաւուն մէջ ոչ պինուրական 12 ճամբորդ ալ կը պտնուէր որոնց մասին քանակի աղբիւրները լուռ կը մնան:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. – Փ. Շըվէնըմանի հրաժարականը ստոյգ կը համարուէր երբ քաղաքական կեանքի վերադարձի օրն իսկ, Օգոստոս 22-ին յայտնեց թէ կը չարունակէ մերժել Գորպիքոյի մասին վարչապետին պատրաստած օրէնքի բանաձեւը ներկայացնել Ազգային Ժողովին: Օգոստոս 23-ին, նոյնիսկ հաւանական կը նկատուէր որ Շըվէնըմանն փոխարինուի Մարթին Օպրիի կողմէ:

ԺՈՂՕ կղզիին պատանդներէն փրկուած է Քարիպեան զբօսղին մէջ նորոգել մանկապարտէզի չէնքը: Քննարկուած է նաեւ Շուշիի ընդհանուր վերականգնումի հարցը:

⁂

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Օգոստոս 19-ին հասած է Նիւ - Եորք ուր ինչպէս ծանուցուած էր, կը մասնակցի հոգեւոր ղեկավարներու հազարամեակի խաղազութեան համաժողովին, Օգոստոս 28 – 31: Աւելի քան հազար հոգեւոր ղեկավարներ ներկայ կը պտնուին նոյն համաժողովին որուն հրաւիրուած են նաեւ ԱՄՆ-ու Արեւելեան թեմի առաջնորդ Տաճատ Արք. Պարսամեան, Արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վահէ Արք. Յովսէփեան եւ Եգիպտոսի առաջնորդ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

⁂

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԱՀԱՑԱՅԱԾ

«Համազգային» մշակութային ու կրթական կազմակերպութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ Օգոստոս 20-ին մահացած է նաեւ նախկին նախագահ Կարպիս Գէորգեան: Մահուան պատճառ եղած է սրտի կաթուած մը:

ուեանցի ըանուոր մը ազատ արձակուեցաւ Օգոստոս 23-ին: Ան ոչ աբեմմուտքի վերջին պատանդն էր որ կը պտնուէր ահաբեկիչներուն ձեռքը: Մնացածներուն համար սակարկութիւնները կը չարունակուին:

ԱՂՐԲԵՋԱՆԻ հանրապետութեան նախկին նախագահ (1992 – 1993), ներկայի ընդդիմադիր պարապլուխ Ա. Էլչիպէյ Օգոստոս 22-ին մահացած է Անգարայի մէջ ուր կը դարմանուէր: Ան միջոց մը առաջ մատ էր պինուորական հիւանդացոյց, իր քաղցկեղին պատճառով: Միչտ կը քննադատէր Հ. Ալիեւի վարած քաղաքականութիւնը, յատկապէս Ղարաբաղի հարցին մէջ: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման փոխարկումներուն մէջ երազ ունեցած էր գրաւելու միւնչեւ Սեւանի դպնուած տարածքը ու լիճին մէջ լոգանք առնելու...: Մնած էր 1938-ին:

ՊԱՂՏԱՏ առաջին անգամ ըլլալով խիստ հակադրեցութիւն ցոյց տուած է Թրքական օգուժին կողմէ Հիւսիսային Իրաքի Օգոստոս 15-ի ռմբակոծութեան, ապատնալով ի հարկին հակադարձել: Թրքական ռմբակոծումին պատճառատրանութիւնը ՓՔԲ-ի պինեալներու ճամբարի մը քանդումն էր: Ըստ Իրաքի Արտաքին գործերու նախարարութեան, 40 զոհ տուած է Թրքական ռմբակոծումը:

ՊՕՑԻՆԿ 747 օդանաւ մը որ 1996 Յուլիս 17-ին Նիւ – Եորքէն ճամբայ ելած էր դէպի Փարիզ, բարձրանալէն կարճ միջոց մը ետք չախչախուած էր, պատճառ ըլլալով 230 ճամբորդներու մահուան: Զորս տարի ետք արկածին քննութիւնը աւարտած կը նկատուի. եզրակացութիւնը այն է որ վառելանիւթի կեդրոնական ընդունարանին մէջ պայթում մը պատճառած է արկածին:

ԻՍԱՅԵԼԻ ՄԷՋ Ապրիլէն ի վեր քսանեւերեք ծայրայեղ խստամականներու ձերբակալութեամբ ատուցի մեծահարուստ Պէն Լատէնի կապուած խմբակ մը չէպրգացուած կը նկատուի: Իսրայէլ որ պաղեստինեան ուժերու գործակցութեամբ կատարած է այդ ձերբակալութիւնները, կը յայտարարէ թէ անոնց չընորհիւ երկիրը փրկուած է ահաբեկչական արարքներու չարքէ մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ քաղաքական տագնապի մը սեմին հասած է Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին սուր հակադրութեան պատճառով: Պ. Էճեվիթ պատրաստած է օրէնքի ծրագիր մը որով կը դիւրանայ յեղափոխական կամ անջատական գործունէութեան տէր պետական պաշտօնեաներու պաշտօնազրկումը: Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ն. Սէզէր միչտ կը մերժէ ստորագրել ծրագիրը զայն Սահմանադրութեան աչխարհավար սկըզբունքին հակառակ պտնելով: Մինչեւ իսկ սպառնացած է հրաժարիլ եթէ հակադրութիւնը չարունակուի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դումային ընտրուած չէչէն երեսփոխանը Ա. Ալախանով դատապարտած է Չէչէնիոյ մէջ ռուսական զօրաբաժիններու գործունէութիւնը: Ալախանով որ ռուսական իշխանութեան գործակից մը նկատուած է, զրմանք պատճառած է իր արտայայտութիւններով երբ ըսած է յատկապէս թէ անմեղներու սպանութիւնները եւ թալանը ռուս զինուորականներու համար սովորական վարուելակերպ դարձած են Չէչէնիոյ մէջ:

ՋՕՐԱՎԱՐ ՓԻՆՈՇԷ Հոկտեմբեր 9-ին պիտի հարցաքննուի իր պաշտօնավարութեան շրջանին Չիլիի մէջ մարդկային իրաւունքներու բռնարարքներու մասին: Մենատիրոջ խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան Օգոստոս 8-ին ջնջուելնէն ետք առաջին կարեւոր զարգացումն է հարցաքննութեան որոշումը: Փինոչէի դէմ 165 բողոք կայ, աւելի քան

ԳԱՌԶՈՒԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«LE MONDE» (mercredi 23 août)

JEAN CARZOU

UN STYLE FIGURATIF AUX TRAITS EMBROUSAILLES

«Մոնտ» եւս կ'ոգեկոչէ արուեստագէտին կեանքն ու գործը, փնտիվիվ Պրէրէթի դրութեամբ: Կենսագրական նշումներէ ետք կ'անդրադառնայ յարդարանքի ոճով անոր նկարչութեան որ 30-ական թուականներու մոդական իրապաշտութենէն կուգայ. յաւ ընդունելութիւն գտած ոճն է Գառզուի, որ անփոփոխ կը մնայ, միայն թեմաներու յաջորդականութեամբ. նախ պատերազմն է իր աւերակներով, փլատակներով, Ցայտնութենական տեսարաններով, յետոյ երկաթուղիներն են, մեծ ուժգնութեան հոսանքի սիւները, հիւլէական գործատուները:

Գառզուի գործին մէջ յատկանչական տեղ ունեցած են վենետիկը, այլ վայրեր, մինչեւ որ 1990-ական թուականներու սկիզբը 600 քառակուսի մեթրի վրայ Ցայտնութենէն ներչնչուած տեսարաններով կը յարդարէ Մանոսքի եկեղեցին:

Ցօդուածագիրը էջը կ'աւարտէ Գառզուի հիացումը գրելով Լորէնի, Վաթթոյի եւ Տալիի նկատմամբ ու կը մէջբերէ անոր արժեւորումը Սէզանի ու Փիքասոյի հասցէին. արժեւորում որ կ'ամփոփուի «արուեստը խաթարած» ըլլալու ամբաստանութեամբ:

⁂

Նաեւ «Մոնտ» հրատարակած է երեք մահազդները (Թոռան, դեզարուեստիկ կահաւորին եւ Մանոսքի Հիմնարկին):

երեք հազար հոգիի մահուան կամ անյայտացման առընչութեամբ:

ԱՄՆ-ՈՒ բանակին մէկ բանրերը յայտարարած է թէ Յուլիս 26-ին, մարզական թռիչքի մը ընթացքին, Սուտի Արաբիոյ վրայ ջախջախուած է ռազմական օդանաւ մը որուն երկու հոգինոց անճնակազմը փրկուած է արկածէն: Այս յայտարարութիւնը յաջորդած է Իրաքի պնդումին թէ Յուլիսին վար առնուած է ամերիկեան պինուրական օդանաւ մը: Ամերիկացի բանրերը ըսած է միայն թէ օդանաւին անկումը թշնամիի կողմէ բացուած կրակոցներու հետեւանք չէր:

ԻՐԱՔԵԱՆ Քիւրտիստանի վրայ թրքական ռազմական օդանաւերու կողմէ արձակուած ռումբեր Օգոստոսին 15-ին 40 հոգիի մահուան պատճառ եղած էին: ԱՄՆ-ու Անգարայի դեսպանատան բանբերը քիւրտ լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ իր երկիրը ոչինչով առընչուած է պատահարին, թէ իրենց խօսակիցը միայն թուրք կառավարութիւնն է: Աւելցուցած է թէ ԱՄՆ միչտ կողմնակից են նման յարձակումներու սահմանափակումին եւ թէ նման արարքներ միայն ահաբեկիչները թիրախ պէտք է առնեն: Իսկ Իրաքի հիւսիսակողմի ՓՔԲ-ի ահաբեկիչներուն դէմ ԱՄՆ ընդհանուր առմամբ թուրք կառավարութեան իրաւունքները կը պաշտպանէ, չհեռատ է դեսպանատան բանբերը:

ՎՐԻՊԱԿ

Օգոստոս 23-ի «Ցառաջ»ի Ա. էջի Ա. սիւնակի խորագիրը պէտք է ըլլար. – «Կովկասը ՈՒՐ աչխարհներ կ'ընդհարին» (եւ ոչ՝ ու):

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԱՆՈՍՓԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ ԳԱՌՋՈՒԻ ՀԵՏ

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ԽՄԲ. – Գառզուի մահուան առթիւ, իր յիշատակին, կը վերհրատարակենք հարցազրոյցը զոր ունեցած էինք 1991 Օգոստոսին, Թուն (Զուիցերիա) Մանուէլի նախօրեակին, («Ցառաջ Միտք եւ Արուեստ», Սեպտեմբեր 8, 1991)։

Ատուածածնայ այս Կիրակին ըստ-ռապէս զեղեցիկ է զուիցերական սա լճին ափին, ուր Գառզու եւ Վինը եկած են քիչ մը հանգիստ գտնելու։ Հանգիստը, Գառզուի համար, թերեւս դիպուկ բառը չէ, քանի չի դադրիր աշխատելէ, պանդոկի անեակին պատուհանին դէմ տեղաւորած դրասեղանին առջեւ։ Կը գծէ, ազատ-րէն, իր ուզածը։ Ազատութեան, աւելի ճիշդ ազատագրման հաճոյքը զոր կը վայելէ Մանոսքի եկեղեցւոյ նկարազարդ-ման վերջնական ի վեր, նոր կորով մը տուած է նկարչին, «ազատ Գառզու» պիտի ըսէր Շահնուր։ Արդարեւ աւելի քան հինգ տարիներու աքնաջան, հեւ ի հեւ աշխատանքը, ջիղերու պրկումը, չեն ազդած սակայն իր վրայ։ Մէշա նոյն կենսունակ, եռանդուն, աւելի քան եր-բեք երիտասարդ մեծ վարպետն է, որու հետ բախտն ունեցանք ժամեր անցընելու, Մանոսքի եկեղեցւոյ պաշտօնական բա-ցումէն հազիւ ամիս մը առաջ։

*
**

Ազգային բ՟ոյթ ունեցող հանդիսու-թիւն մըն է այս բացումը, որ կը կատար-ւի Սեպտեմբեր 20-ին, հարաւային Ֆը-րանսայի եզակի Փրովանսի այս անկիւ-նը, Մանոսք, նոյնքան անծանօթ, որքան հարեւանցօրէն ժիռոնյի չնորհիւ։ Հոգի եւ բնութեան այս երգասացը, որ մերժեց իսկ պատերազմի երթալ, իր մահէն ան-դին պիտի հանդիպէր նկարչին, որու հոգին ալ այնքան խռոված էին գէնքերը, թնդանօթները, հրթիռները։ Հանդիպու-մը, անցեալին, տարբեր նախատեսուած էր, Գառզու պիտի տեսնէր ժիռոնն ա-նոր մէկ զբօսին նկարազարդման առթիւ, բայց, վրապէտը հրաժեշտ տուած էր կեանքին ու ժամադրութիւնը՝ չկրնաց։

Այսօր, նկարիչը եկած է դրադէտին այնքան սիրած հոգին վրայ, ու մատուռի մը պատերուն յանձնած իր ամբողջ վաս-տակին համադրութիւնը։ Բայց, թո-դունք որ ինք պատմէ մեզի թէ ի՞նչպէս սկսաւ այս ամբողջը։

– «Ութ տարի առաջ էր որ ճանչցայ տոքթէօր Նիէլը։ Ան նկարիչ մը կը փընտ-ռէր որ էքս – ՚ան – Փրովանսի փառատօ-նին հանրապղերը պատրաստէ։ Ըրի եւ այդպէս սկսան մեր յարաբերութիւնները։ Քանի մը տարի եռք, եկաւ մօտս ու սե-դանիս վրայ նետեց աւերակ մատրան մը նկարները։ Ահաւասիկ, ըսաւ, ձեզի հա-մար է։ Այս մատրան մէջ «Ցայտնութի-ւն» պէտք է ընէք։ Տեսած էր 1957-ի յու-ցահանդէսս «L'apocalypse» եւ անկէ ար-պառուած էր։ Տեսած էր պատառներ՝ հիւլէական զործառուներ, աւերակներ, քաղաքակրթութեան մեքենայացումը, մարդը որ կ՚անմարդկայնանար։ Կը յի-չէ՞ք այդ յուցահանդէսս, ճչգրիտ, տա-ռացի, Ս։ Յովհաննէսի Ցայտնութիւնը չէ, այլ մթնոլորտը, որու ծոցը կ՚ապ-րինք։ Առարկեցի թէ չէի կրնար, հնարա-ւոր չէր, զանազան պատճառներ չարեցի, տարիք եւ այլն։ Տեղի չտուաւ եւ օրին մէկը, կնոջս ըսի, երթանք տեսնենք սա մատուռը։ Գացինք Մանոսք։ Եկեղեցի՞ն։ աւերուած, պատերը կը փլէին, գետինը փոսեր։ Ազդուեցայ, աւելին՝ զօրաւոր հարուած մըն էր։ Երեւակայեցէք, ժԲ։ դարու սկիզբի, նոր – դասական մատուռ մըն է, բաւական հազուադէպ փրովանսի մէջ։ Գեղեցիկ պատեր վայելն նկարելիք, նկարիչի մը համար՝ քաջզոհական։ Ես-տեցանք, վիճեցանք պայմանները չատ երկարօրէն, ի վերջոյ, հաւանութիւնս տուի։ Հինգ տարի առաջ էր։ Սկսանք ուսումնասիրել, տեղւոյն վրայ տեսնել թէ ի՞նչ կարելի էր ընել։ «Ցայտնութեան» ունեցած պատառներս, մասամբ չէին համապատասխաններ, ուրիշներ կը համա-պատասխանէին։ Աւելցնելիք կար, ըս-տեղծելիք, հսկայ աշխատանք մը կար տանելիք։ 1986-ին, պայմանագիրը առ-րաջրեցինք եւ սկսանք աշխատիլ։ Քիչ մը ծանօթ էի Մանոսքի, գացած էինք ծիս-նոն տեսնելու, կեանքին վերջին չրջանին, պիրք մը պիտի պատրաստէինք միասին, չեղաւ։*

«Նախատեսածէս չատ աւելի երկար տեւեց։ Հարկ էր աշխատանոց մը գտնել։ Կանչեցի այն յարդարողը, որու հետ աշ-խատած էի «Փերիքոլ»ի տաճն, ծանօթ էր գործիս, խելացի մէկն է, Սիմոնինի, եւ սկսանք։ Այս հակիրճ պատմականն է։ Թղթապետութիւնը ուզած էր վրկել այդ փլատակ մատուռը, որ յաճախորդներ ու-նէր առեւտրական կեդրոնի մը վերածե-լու համար։ Կը գիմէր ուրեմն Տոքթէոր Նիէլի, որ ծանօթ անձ մըն էր չրջանին մէջ, անդամ էքսի փառատօնի կոմիտէին, ան ալ, 1957-ի յուցահանդէսիս պատճա-ռու, կը խորհէր իմ մասիս եւ այսպէս ճամբայ կ՚ելլէր ամէն ինչ»։

Եւ դուռ նկարիչին կոտքին, դեր ունե-ցած է արդեօք հայ նկարիչը։

– «Հայկական ծագումս դեր խաղաց մանրամասնութեան մէջ, մանրամասնու-թիւն մըն է, ինչպէս պիտի ըսէր Պր։ Լը Փէն։ Ամբողջութեան մէջ, մանրամաս-նութիւն մը, բայց՝ չատ կարեւոր չատ լինի – Հայերու ցեղասպանութիւնը, որ մոռցուած է այսօր, մաս կը կազմէր Ի։ դարու բարբարոսութեանց։ Ցեղասպա-նութիւնը ահաւոր քան մըն էր։ Ամբողջ Եւրոպան խօսեցաւ այդ մասին։ Ուրեմն, մաս կը կազմէր։ Հայ եմ։ Որմնախորշ մը կայ քովը՝ ուրիշ մը՝ Հրեաներու ցեղաս-պանութիւնն է։ Այդ որմնախորշին մէջ, տեսակ մը վինուորական կայ, ոտքի, ե-րեք գլուխներով՝ Ապոլլ Համիտ, Թա-լաաթ եւ Ֆեհմի, որ չարունակեց եւ եզ-րափակեց ցեղասպանութիւնը, կը հանդ-չի պանկերու լերան մը վրայ, ձախին՝ Հայաստանի բնանկար մը դրած եմ, ա-ւերակ եկեղեցիներ եւ հայրենի այդ բը-նանկարին առջեւ, ձիաւորներ կ՚անցնին, Մոնղոլներ սուրերով, ոգեկոչելու համար մեծ արշաւանքները։ Աջին՝ համապա-տասխանը Հրեաներուն համար, երեք գը-լուխներ, մէջտեղը՝ Հիթլէր, նաեւ Փօլ Փոթ, Ստալին…»։*

Այս առթիւ լոյս տեսած չատ գեղեցիկ բացատրական քարտէզին ձեռքը, Գառզու կը նկարագրէ կէտ առ կէտ, յատակա-գիծին վրայ, ինչ որ պիտի տեսնենք։

– «Մուտքին, ձախ կողմը կը տեսնուին Ցայտնութեան չորս հեծեալները, որոնց տուած եմ գերճախտային չորս սաւառնակ-ներու կերպարանքը, որոնք կ՚անցնին հրթիռներու, թորփիլներու, աւերակնե-րու դաշտի մը վրայէն, ապա սա ամբողջ պատը, ըսի արդէն ցեղասպանութիւնն է, սա միւսը՝ Սողոմ եւ Գոմոր, մէջտեղը կինը որ կը տիրապետէ, մերկ, տռփա-կան, Բաբելոնի պոռնիկը…»։

Եւ դեռ կը ներկայացուին փաչիզմը, կեղծաչերով եւ մուրճ մանգազով, ան-դին Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, բայց ա-նոր մէկ երեսակը՝ Սարսափը, որ ծնունդ տուաւ աշխարհի բոլոր ֆաչիզմներուն, միչտ դանկերու լերան մը վրայ, կառափ-նատներ, դլխատուած մարմիններ։ Գառ-զու ոչինչ մոռցած է մեծ պատմութեան բոլոր նշանակալից դէպքերէն՝ Վերսէօն թէ Վանաեզիներու չարդը կամ «Ս։ Պար-թելեմի»ն, Նափոլէոնի պատերազմները, պերճանքը, ներկայի բարքերը, տուփա-կան զծագրութիւններ, Մարքիզ տը Սատ եւ այս ամբողջին մէջտեղը յաղթա-կը՝ Կոյսին, այսինքն՝ անթծութեան։ Մարդկութիւնը կը սկսի փոխուիլ, սիրա-հարները կուգան պարտէզը, մարդկու-թիւնը կ՚արթնայ, հոգը կը մշակուի եւ հոս Գառզու կը մեծարէ ուրիշ մեծ մը՝ Միչէ, որ իր վրձինով երկեց հոգը եւ որու Անժելիւսը իր օրհնութիւնը բերաւ տունէ տուն։ Կեդրոնական տիպարն է՝ կինն – ծառը իր տերեւներով, պտուղնե-րով, բուսականութեամբ մը, ուր բնու-թիւնը կը փթթի եւ կը զառնայ երկրա-դունտին վերածնունդի խորհրդանիշը։ Նոր մեկնում դէպի ապագայ, երկաթու-ղի, ճամբաներ, պահն է, երբ մարդկու-թիւնը հասած է գէնիթին, յաղթած է բոլոր բարբարոսութեանց, կ՚երթայ ուրիչ աչխարհներ։ Կը հասնին երկրային դրախ-տը, Ադամ եւ Եւա, գառնուկը, ագռա-ւնն, վերջաւորութեան սկիզբն է։ Կայ Ցիսուսի կեանքը, չորս պատկերներով, Ցիսուս ներկայ է։

Ի՞նչ կը խորհի Գառզու իր այս ստեղ-ծագործութեան մասին, արդեօ՞ք իր կա-տեւորագոյն գործը կը նկատէ։–

– «Ամբողջ գործիս համադրումն է։ Տարիներէ ի վեր գլխուս մէջ կան աւե-րակ պալատներ, թնդանօթներ, երկինքը սակայն միչտ պայծառ է։ Զենք դիտեր, այս ամբողջը իրականութիւն է թէ երազ։ Ալֆան է եւ օմեկան, թերեւս իրականու-թիւն չէ, ճչմարիտ չէ, հեռուէն դիտ-ւած այս ամբողջը բան մը չէ։ Եւ թերեւս մարդկութիւնն ալ պիտի երթայ դիտու-թեան հետ։ Մարդիկ կը խորհրդածեն։ Դրախտը, թերեւս, այլուր է։ Այսինքն, կուգանք քիչ մը միսթիք սա բանին՝ Թագաւորութիւնս երկրի վրայ չէ։ Ցիսուս ըսաւ»։

Հսկայ աշխատանք մըն է զոր տարած է Գառզու եւ այս մէկը տարբեր ծաւալ ու-նի քանի Մաթիսի, Շակալի կամ Քոքթո-յի նկարազարդումները, քանի այս ան-գամ, ամբողջ Ցայտնութիւնը կը դրաւէ 666 քառակուսի մեթր։ Տոքթէօր Նիէլի հետ, կայ նաեւ, այսօր, «Փոնտասիոն Գառզու» մը, որպէսզի, կ՚ըսէ Գառզու «Մենք մեր տէրն ըլլանք, ծախքերը ապա-հովենք, եթէ երեք տարի եռք բաց ունե-նանք, թաղապետութիւնը պիտի գոյ։ Պէտք է օգտագործենք նաեւ գեռնյարկը, ուր հրաչալի կամարներ կան, կարելի է պէտք ըլլայ յուցահանդէսներ կազմակեր-պելու համար։ Ծանօթ ժիռոնյի չնորհիւ, Մանոսքը պէտք է վերածուի մչակութա-յին կեդրոնի մը։ Արդէն «Փոնտասիոն ժիռոնօ» մըն ալ կայ»։

Հիմա, ի՞նչ ծրագիրներ։ Նախ, Գառզու չունչ մը կ՚առնէ։ Ձլամարտ մը տարած է, ինքն իրեն հետ, հինգ տարի։ Պրա-գիրներ կան, անչուշտ, 1992 Մայիսին յուցահանդէս մը Փարիզ, ուրիշ մը՝ Գերմանիա, յետոյ պէտք է իրագործել քանի տարիներու ուրիչ ծրագիր մը որ վերապյլի յուցահանդէսն է։

«Վարձել կատար»ն իսկ քիչ կը թուի նման աչխատանքի մը ի տես։ Բայց, ան ազատագրուած է այսօր, ոչ միայն հրա-կայ աչխատանքէ մը, այլ մանաւանդ, կը թուի, իր իսկ մղձաւանջներէն։ Իր ներքին ամբողջ խռովարար աչխարհը, անմարդկայնացած մարդկութեան, ուր դիտութիւնը սպաննեց բնութիւնը, ուր թնդանօթները եկան դրաւելու ծառաս-տանները։ Ճարատարապետի իր անհման ոգիներով ու նկարիչի կախարդիչ զոյնե-րով, ան, մատուռի մը պատերուն յանձ-նեց իր ներաչխարհը։ Չատաբը վիր-սընդուց, թէեւ, պահեց յոյսը, մնաց երազը։

Եւ երազն է դերհզօր։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈՒՆՁՔԸ

80 տարիներ առաջ կառուցուած Հա-մալսարանի չէնքում կայ հատաքոյթի մի սրահ, որի պատուհանները, նստարան-ները, բեմը եւ ընդհանուր տեսքը որեւէ փոփոխութիւն չէին կրել մինչեւ այս տա-րի։ Այս տարի, չնորհիւ պրոյեկտայ մի անանուն բարերարի, սրահը հիմնովին վերանորոգուեց, յատակը մարմարա-պատուեց վարդագոյն մարմարով եւ պա-տուհանները իրենց փայլով եւ վարդագ-րով ամբողջապէս գեղեցկացան։

Յուլիս 1-ին, Երեւանի պետական հա-մալսարանի հիմնադիր մտաւորական-ների յանձնման արարողութիւնը։ Հան-դիսութիւնը նախագահում էր Գարեգին Բ։ Ամենայն Հայոց Հայրապետը։

Դահլիճը լեցուն էր ուսանողներով, ծը-նողներով, դասախօսներով եւ հիւրերով։

Բեմի երկու կողմերում չարուած էին չրջանաւարտ յիսուն ուսանողները։ կենտ-րոնում հպարտօրէն կանգնած էին, արդէն իսկ բանակ զօրակոչուած, տասնըմէկ չրջանաւարտները՝ զինուորական համազ-գեստով։

Հանդիսութիւնը ղեկավարում էր Աստ-ուածարանութեան ամպիոնի դասախօս Մարի Սանթուրչեանը։

Ողջոյնի առաջին խօսքը վերապահուած էր Երեւանի պետական համալսարանի հիմնադիր մտաւորական Ռ։ Մարտիրոսեանին։ Նա արտա-յայտեց իր գոհունակութիւնը, չնորհա-ւորեց Փակուլտետի չրջողութիւնը, որ մարմնաւորում էր երկրորդ հունձքով՝ յիսուն չրջանաւարտներով, որոնցից տասնըմէկը՝ զերազանցութեան վկայա-կանով։

Արդէն երկրորդ տարին է, որ Աստուա-ծաբանութեան Փակուլտետի աւարտական (պետական) քննութիւնները նախագա-հում է ակադեմիկոս Վ։ Բարխուդարեա-նը։ Նա յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւ գնահատանքը՝ չեչտելով այն իրականու-թիւնը, թէ չրջանաւարտ ուսանողները չորս տարիների ուսումից յետոյ ներկա-յացրեցին եւ պաչտպանեցին իրենց աւար-տական աչխատանքները զեղեցիկ, մա-տուր հայերէնով եւ պատչաճ գիտական մակարդակով։ Վ։ Բարխուդարեանը յատկապէս նչեց այս Փակուլտետի հա-մար կարեւոր մի առանձնայատկութիւն եւս, որ աւարտական բոլոր աչխատանք-ներում օգտագործուած էր մի քանի օտար լեզուներով դրականութիւն, եւ այս ե-րեւոյթը արդիւնքն է Փակուլտետում հաստատուած մասնագիտական հարուստ դրադարանի եւ լեզուների ուսուցման արդիական մեթոտների։

Ապա, դասախօս Մ։ Սանթուրչեանը ներկայացրեց Փակուլտետի 1999-2000 ուսումնական տարուայ աւարտական կուրսի ուսումնական, ուսումնամեթոտա-կան եւ արտալսարանական աչխատանք-ների տեղեկագիրը։ Տեղեկագրում ներ-կայացուած էր անցած հինգ տարիների ընթացքում Փակուլտետի՝ Կրօնի տեսու-թեան եւ պատմութեան եւ Աստուածարա-նութեան երկու մասնագիտական ամպիոն-ների ծրագիրը եւ դասաւանդուող առար-կաններ։ Աստուածաբանական դասըն-թացքներից՝ Վարդապետական Աստուա-ծաբանութիւն, Հին և Նոր Կտակարանների Ներածութիւն և մեկնութիւն, Ընդհա-նուր եկեղեցական պատմութիւն, Հայ եկե-ղեցու պատմութիւն, Բարոյական աստ-ուածաբանութիւն, Կանոնագիտութիւն, Տոմարագիտութիւն, Ծիսագիտութիւն, Հայ Աստուածաբանական Մատենագրու-թիւն, Վարքաբանութիւն եւ այլն։ Կրօ-նագիտական առարկաներից դասաւան-դուել են Դիցաբանութիւն, Կրօնների եւ էքզոթերիկ համայնքների պատմութիւն, ինչպէս նաեւ ընդհանուր եւ յատուկ մաս-նագիտական դասընթացքներ։ Նչուից նաեւ, որ այս 4 տարիներին, ընդհանուր առմամբ, դասաւանդուել են 36 պարտա-դիր եւ 8 ընտրական առարկաներ, որոնց դասաւանդումն իրականացրել են դիտու-թեան տասը տոքթոր, պրոֆէսէօր եւ տասներեք թեկնածու գոցենտ։

Փակուլտետի չայողութեանը մեծապէս նպաստել է եւ այն, որ ապահովուած է հետամպատասխան նիւթատեխնիկական եւ մասնագիտական դրականութեամբ։ Մաս-նաւորապէս, Փակուլտետի մասնագի-տացուած դրադարանն ունի 5000-ից ա-ւելի դրքային ֆոնտ, սպասարկւում է հետմակարդչային ցանցով եւ փոխադարձ կապեր է հաստատել Անգլիական, Ռուս Ուղղափառ, Գերմանիայի եւ աստուա-ծաբանական այլ կենտրոնների հետ։ Ու-սումնական աչխատանքների արդիակա-նացման կարեւորագոյն դործօններից է նաեւ Փակուլտետի տե-

ասէ, տոքթոր վերոֆէևօր Շահէ Աբգ. Ամէմեանի անձնական նախաձեռնութեամբ հիմնարկուած միջազգային կապերը։ Անցած երեք եւ կէս տարիների ընթացքում Ատուածաբանութեան Ֆակուլտետում դասախօսութիւններ եւ դասախօսութիւնների շարք են կարդացել բազմաթիւ հանրածանօթ աստուածաբաններ։

Նկատի ունենալով, որ աստուածաբանութիւնը նոր դասաւանդուող առարկայ է երեւանի պետական համալսարանում, ղալի է մասնագէտ աստուածաբանների նոր սերունդի բացակայութիւնը։ Այդ պակասը լրացնելու նպատակով, Ֆակուլտետի տեսուչը կարդացաւ ապահովել, որ անցեալ տարուայ երկու շրջանաւարտներ չարունակեն իրենց ուսումը Գերմանիայի Հալլէ համալսարանում։ Այս տարուայ շրջանաւարտներից մէկը պիտի մանագիտանայ Լօզանի համալսարանում։

Յատկապէս չեշտուեց, որ Ֆակուլտետում առանձնակի ուշադրութիւն է դարձուել գրաբար եւ յունարէն լեզուների խորացուած ուսումնասիրութեանը։ Այդ լեզուների իմացութիւնը հնարաւորութիւն է ընձեռում հազարամեակների ընթացքում կուտակուած աստուածաբանական մատենագրական գրականութիւնը իւրացնելու։

Կարեւոր տեղ է յատկացուած նաեւ արդիական դաստիարակչական աշխատանքներին։ Նրանցից առաջինն է ուխտադնացութիւնը դէպի Օշական։ Անցեալ տարի Սրբոց Թարգմանչաց ծոնին առաջին դասարանի ուսանողները այցելում են Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի գամբարանին եւ կատարում են հաւատարմութեան իրենց ուխտը Հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, հայ հողին եւ հայ եկեղեցուն, որից յետոյ բարձրանում են Բիւրականի աստղադիտարան, ուր հանդիպում եւ զրուցում են ճանաչուած գիտնականների հետ եւ ծանօթանում նրանց աշխատանքին։ Տարուայ ընթացքում նման ուխտադնացութիւններ կազմակերպւում են դէպի Հայաստանի մեծ վանքերը, ինչպէս Հաղարծին, Սանահին, Օձուն, Գլաձոր, Նորավանք, Տաթեւ եւ այլն, ինչպէս նաեւ պատմական վայրեր, ինչպէս՝ Անի, Դուին, Սմբատաբերդ, Ամբերդ եւ այլն։

Տեղեկագրի ընթերցումից յետոյ խօսքը տրուեց Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի տեսուչ Շահէ Աբգ. Ամէմեանին։ Ան յուզուած էր եւ հպարտ։ Նրա տքնանքն եւ անխոնջ աշխատանքի արդիւնքն է այս յաջողութիւնը։ Շահէ Աբգ. Ամէմեանը հայրական իր խօսքում բարի երթ մաղթեց իր ուսանողներին։ Յանկաց, որ նրանք չարունակեն իրենց առաքելութիւնը հայ դպրոցներում, կարողանան հայ դաստիարակել եւ հայ պահել մանուկին, փորձեն զերծ պահել նրա մանկական հոգին բոլոր ոտնձգութիւններից, որպէսզի անաղարտ մնայ մեր պապերի հաւատքը։

Շրջանաւարտների անունից արտի խօսք ասաց Յ. Յովհաննիսեանը։ Նա չնորհակալութիւն յայտնեց տեսուչին եւ բոլոր դասախօսներին նրանց հոգատարութեան, ջերմութեան ու նուիրումի համար։ Հպարտութեամբ նշուեց նաեւ, որ իրենց յարանիկ տասնորդ ուսանողներ ուսումը պիտի չարունակեն մագիստրոսական բաժնում։

Հանդիսութեան օրը արժեւորուեց մէկ այլ հանդամանքով եւս։ Գարեգին Բ. օրհնեց եւ չնորհաւորեց շրջանաւարտներին, կարեւորեց նրանց իւրաքանչիւրի դերը հայ հոգեւոր կեանքում՝ դժուարին այս օրերին։ Ան տեղեկացրեց նաեւ, որ յաջորդ՝ 2000 – 2001, ուսումնական տարում, արդէն իսկ, կառավարութեան որոշմամբ, հանրապետութեան հանրակրթական դպրոցներում պիտի դասաւանդուի Հայ Առաքելական Եկեղեցու պատմութիւն։

Վկայականների բաշխման հանդիսութեան աւարտին բոլոր ներկաները երգեցին «Հայր Մեր»ը։

*
**

Երկու չաբաթ անց, Շահէ Աբգ. Ամէմեանը հրաւիրուած էր Հայկական բանակի Արմաւիրի ուսումնական զօրամաս՝ օրհնելու զօրակոչիկների երդման արարողութիւնը։ Այս զօրամաս են զօրակոչուում բարձրագոյն կրթութեամբ երիտասարդները՝ պատրաստուելու համար սպայական աստիճանի։ Այս տարի, երդման կոչուած էին հազար վեց հարիւր երիտասարդներ։

Զօրամասի դաշտի վրայ չարուած էին զինուորական չոկանները։ Նրանք շրջապատած էին տասը հազարից աւելի ներկաներով՝ Հայաստանի բոլոր կողմերից իրենց ծնողներով եւ հարազատներով։ Երդման արարողութիւնը վսեմ էր եւ զեղեցիկ։ Զօրամասի գլխաւոր հրամանատարի խօսքից յետոյ, Շահէ Աբգ. օրհնեց զինուորներին։ Նա արտայայտեց հպարտութեան իր զգացումը, որ Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի շրջանաւարտները եւս զինուորական համազգեստով եւ զէնքը կուրծքին, մասնակցեցին երդման արարողութեանը եւ աւարտեց իր պատգամը հետեւեալ խօսքերով.

«Սիրելի զինուորներ Հայոց բանակի, այս պահուն, դուք երդում ըրիք Աստուծոյ եւ ձեր ազգին դիմաց, նուիրումով կատարել զինուորական ձեր պարտականութիւնը ի պաշտպանութիւն մեր սուրբ հողին։ Մենք բոլորս ալ հպարտ ենք ձեզմով եւ կաղօթենք առ Աստուած, որ տայ ձեզի ուժ, զօրութիւն եւ մանաւանդ ամբողջական նուիրումի հոգին։ Դուք մեր յոյսն էք, ձեզմով երաշխաւորուած է մեր հանրապետութեան գոյատեւումը, զօրացումը եւ յաղթական ընթացքը։ Դուք մասն էք յաղթական այն բանակին, որ գիտցաւ լռեցնել թշնամիին թնդանօթները Մարտիկ աղա անհամբեր դուրս եկաւ։

– Հասկցայ, սա «մասալ» է, ես երթամ «Դրօշակ» կարդամ։

Երբ Սուրեան հիւրերէն եաքը մեկնեցաւ, Մարտիկ աղա հարցուց մօրն ու աղջկանը։

– Է՛հ, ինչպէ՞ս էր, ի՞նչպէս դատաք, բանիս չափ չկա՞յ եղեր։

Մայրը թեթեւ ծամածռում մը ունեցաւ դէմքին, որ պերճախօսօրէն կ'ըսէր Սուրեանին իր վրայ ըրած անախորժ տպաւորութիւնը։ Իսկ Զապէլ կը մնար լուռ ու մտածկոտ։

Աստու մը Մարտիկ աղա Լուվռի պարտէզը իր համբակէն չրջապատուած՝ բարձրաձայն «Դրօշակ»ի թիւ մը կը կարդար՝ դէմքի ու թեւերու բուռն չարժականութեամբ մը մարտագոռ, փողահար տողերը հոգեւորելով։

«Կռիւ, մինչա կռիւ, յեղափոխութիւնը մի ուժ է անպարտելի։ Մենք մէկ մէկի եառեւից մահացու հարուածներ պարնում ենք այն խարխուլ չէնքին, որ Համիտին պետութիւնն է»։

Մէյ մըն ալ նայիս՝ Գարակէօզեանը չուարած, կարծես դող եած, չտապաւ արճառանէն դէպի իրենց կողմը ուղղուեցաւ։

– Մարտի՛կ էֆէնտի, Մարտի՛կ էֆէնտի...

Այս վերջինը, որ պինքը չատ չէր սիրեր, չարունակեց իր ընթերցումը, արդէն խանդավառ տողերուն պատերազմական խիզախ արչաւէն տարուած։ «Մենք որոշել ենք կռուիլ մինչեւ ցմահ»...։

– Մարտի՛կ էֆէնտի, – կրկնեց միւսը, – կարեւոր հեռագիր մը կայ, չատ կարեւոր։

«Կարեւոր հեռագիր» խօսքին Մարտիկ աղա լրագիրը վար առաւ եւ իր ընթերցումէն դեռ խոժոռ ու ապառնացայտ մրսնացած աչքերը Գարակէօզեանին վրայ սեւեռելով։

– Է՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ է, ըսէ, նայինք։

– «Հաւաս» կ'ըսէ կոր, այսինքն Պարսկաստանէն Հայեր տաճկական հողը արչաւեր են, կ'ըսէ կոր։ «Sont entrés en territoire turc» կ'ըսէ կոր։

Մարտիկ աղա ոտում մը ունեցաւ աթոռին վրայ։

– Հէ՛, ի՞նչ կ'ըսես կոր, Հայերը Պարսկաստանէն Տաճկաստան արչաւե՞ր են։

– Այո՛, հեռագիրը կ'ըսէ կոր։

Իսկոյն Մարտիկ աղա իր քովինները էն, որոնք որ գաղիերէն գիտէին, արճառան կրկնեց խնդիրը ստուգելու։ Վերադարձան, Գարակէօզեանին ըսածը հաստատեցին։ Դէմքը ճառագայթարձակ, Մարտիկ աղա ամէն նոր եկողի չորս – հինգ անգամ կրկնել տուաւ հեռագիրը՝ հայերէն, գաղիերէն, սկիզբէն, վերջէն։

– Ուրի՞շ բան չկայ, հէ՞, հը՞...

Շուրջը ժողվուեցան, սեղմուեցան ամէնքը։

– Ի՞նչ է ատս, Մարտիկ էֆէնտի, ի՞նչ կը նշանակէ ատ։

Նուէճեան մասին ըսելիք չունի, բայց քիւրտ չարժաւարին հետ բաւական բըրտութեամբ վարուած են։

Ան կը յիշէ քիւրտ պարագլուխ Ա. Խօճալանի ձերբակալութենէն եառ վարչապետ Պ. Ճէվիթի արտայայտութիւնը թէ Թուրքիա ցեղապաշտական ասանդութիւն չունի։ Նոյն օրը, Սպերդէն ելքին, ոստիկանները գինքը հարցաքննելով ուզած են գիտնալ թէ քիւրտ չարժաւարը ի՛նչ կրնայ ըսած ըլլալ «մեր երկրին» մասին։ «Երեւակայեցէ՛ք թէ ինչ ըրած պիտի ըլլային իրեն եթէ ան դժբախտութիւնը ունեցած ըլլար վարչակարգը քննադատելու եւ ես գինքը մատնած ըլլայի» կը զրէ բրիտանացի լրագրողը։ Կը պատասխանէ թէ ոչինչ ըսած է այդ մասին ու գոհացած է կառքը քշելով։ Տեղական պատասխանատուն կը հարցնէ թէ Հիւճլըը ի՛նչ կը խորհի այդ չրջանին մասին. ան կը պատասխանէ թէ մեծապէս զբաղած է, հակառակ տիրող թշուառութեան. «այստեղի մարդիկը – իմ՛ քիւրտերը – թշուառ են որովհետեւ այդպէս կ'ուզեն» կը հակադարձէ պատասխանատուն։

Երբ կը պատրաստուի Տիյարպէքիր երթալ, ուսանող բարեկամ մը կ'ուզէ իրեն ընկերանալ։ Սակայն, անոր ուսուցիչը կը սպառնայ գինքը վտարել, եթէ երթայ այդքան «վտանգաւոր» գօտի մը։ Հոն առաջին այցին տակաւին միամտութիւնը ունի կարծելու թէ թուրք պատասխանատուները օգնական պիտի ըլլան իր պըրպտումներուն։ Կ'երթայ ոստիկանատուն, լուսաբանութեան կարօտ սպանութիւններու մասին հարցուփորձ ընելու։ Զինք կը ղրկեն կառավարութեան մամուլի սպասարկութեան բաժինը ուր պաշտօնեայ մը քաղաքավարութեամբ կը բացատրէ թէ Տիյարպէքիրի մէջ պրպտումները չարունակելու պարագային ոստիկանութիւնը պիտի ձերբակալէ գինք ու իրենք պիտի չկրնան միջամտել։

Թուրքիա գտնուած չրջանին լրագրողը առաջին հանդիպումը կ'ունենայ չարչարանքի գոհերու հետ։ Անոնցմէ Քիւրտ մը կը պատմէ իր ձերբակալութեան պարագաները, երբ Պոլիսէն Քիւրտիստան կ'երթար հարազատները տեսնելու։ Կը ծեծեն, կը խոչտանգեն, նախ առանձ, ապա առանձ ջուրին մէջ կը մխրճեն գինքը, ելեկտրական հոսանք կուտան սեռային անդամներուն։

Ժ. Հիւճլըը հետեւեալ պարբերութեամբ կ'աւարտէ իր էջը. «Ահա՛ թէ ինչու Թուրքիայէն կը մեկնիմ խառն զգացումներով։ Մէկ կողմէն՝ պիտի կարօտնամ Պոլիսն ու Թուրքերը, ընդհանուր առմամբ։ Միւս կողմէն՝ երբ հարց կուտան թէ ինչո՛ւ չեմ սիրեր այդ երկիրը, կը պատասխանեմ որ ան ամբողջութիւն մըն է։ Չեմ սիրեր, որովհետեւ արեւմտականացուած Թուրքիոյ ապահովութիւն ներչընչող դէմքը կը ծածկէ այն միւսը որ դիմանկար դէմքն է խոչտանգիչին եւ անոր քիւրտ զոհերուն։

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» թերթին Թուրքիոյ թղթակիցը երեք տարուան չրջանէ մը եառ իր երկիրը վերադարձին յօդուածով մը գծած է երկակի պատկերը Թուրքիոյ որուն ծովուն, արեւուն, նուրբ մինարէներուն վիպականութիւնը կը զարկէ յատկապէս Քիւրտերու դէմ կիրարկուած բիրտ քաղաքականութիւնը։

Ճիշդ է որ Ժ. Հիւճլըը անուն այս լրագրող Թուրքիա մեկնելու մղումները իմալ ունեցած են բարակ աւազով անոր ծովափները, կաս – կապոյտ ծովը, նըկարչագեղ մինարէները, խուռներամ գոց չուկաները, եզեմականի ափեղու հնութիւնները։ Լրագրողը չի ժխտեր այս կարգի գեղեցկութիւններուն գոյութիւնը, կ'ըսէ միայն թէ այդքանով պատկերը անկատար է։

Ամբողջացնելու համար գայն, կը յիշէ Սպերդ կատարած այցը. Հարաւ – արեւելեան անթեղալ այդ քաղաքին բնակիչները իրենց հօտերը վողոյներուն մէջ կը պահեն, քանի որ իրենց դիւղերը ապահովութեան ուժերու կողմէ հրկիզուած են։ Հոն քաղաքացիական զգեստով ոստիկան մը գինքը նչմարելով ոստիկանական երկու կառք կ'ընկերանայ անոր։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ տեղացիներու հետ ամէն չփում անկարելի կը դառնայ։ Իսկ քաղաքէն ելքին լրագրողն ու չարժաւարը ճամբու պատնէչի մը ինքնութեան ստուգումի կ'ենթարկուին որ ժամ մը կը տեւէ։ Հիւճլըը կ'ըսէ թէ իր հարցաքննութեան մասին ըսելիք չունի, բայց քիւրտ չարժաւարին հետ բաւական բըրտութեամբ վարուած են։

Ան կը յիշէ քիւրտ պարագլուխ Ա. Խօճալանի ձերբակալութենէն եառ վարչապետ Պ. Ճէվիթի արտայայտութիւնը թէ Թուրքիա ցեղապաշտական ասանդութիւն չունի։ Նոյն օրը, Սպերդէն ելքին, ոստիկանները գինքը հարցաքննելով ուզած են գիտնալ թէ քիւրտ չարժաւարը ի՛նչ կրնայ ըսած ըլլալ «մեր երկրին» մասին։ «Երեւակայեցէ՛ք թէ ինչ ըրած պիտի ըլլային իրեն եթէ ան դժբախտութիւնը ունեցած ըլլար վարչակարգը քննադատելու եւ ես գինքը մատնած ըլլայի» կը զրէ բրիտանացի լրագրողը։ Կը պատասխանէ թէ ոչինչ ըսած է այդ մասին ու գոհացած է կառքը քշելով։ Տեղական պատասխանատուն կը հարցնէ թէ Հիւճլըը ի՛նչ կը խորհի այդ չրջանին մասին. ան կը պատասխանէ թէ մեծապէս զբաղած է, հակառակ տիրող թշուառութեան. «այստեղի մարդիկը – իմ՛ քիւրտերը – թշուառ են որովհետեւ այդպէս կ'ուզեն» կը հակադարձէ պատասխանատուն։

Երբ կը պատրաստուի Տիյարպէքիր երթալ, ուսանող բարեկամ մը կ'ուզէ իրեն ընկերանալ։ Սակայն, անոր ուսուցիչը կը սպառնայ գինքը վտարել, եթէ երթայ այդքան «վտանգաւոր» գօտի մը։ Հոն առաջին այցին տակաւին միամտութիւնը ունի կարծելու թէ թուրք պատասխանատուները օգնական պիտի ըլլան իր պըրպտումներուն։ Կ'երթայ ոստիկանատուն, լուսաբանութեան կարօտ սպանութիւններու մասին հարցուփորձ ընելու։ Զինք կը ղրկեն կառավարութեան մամուլի սպասարկութեան բաժինը ուր պաշտօնեայ մը քաղաքավարութեամբ կը բացատրէ թէ Տիյարպէքիրի մէջ պրպտումները չարունակելու պարագային ոստիկանութիւնը պիտի ձերբակալէ գինք ու իրենք պիտի չկրնան միջամտել։

Թուրքիա գտնուած չրջանին լրագրողը առաջին հանդիպումը կ'ունենայ չարչարանքի գոհերու հետ։ Անոնցմէ Քիւրտ մը կը պատմէ իր ձերբակալութեան պարագաները, երբ Պոլիսէն Քիւրտիստան կ'երթար հարազատները տեսնելու։ Կը ծեծեն, կը խոչտանգեն, նախ առանձ, ապա առանձ ջուրին մէջ կը մխրճեն գինքը, ելեկտրական հոսանք կուտան սեռային անդամներուն։

Ժ. Հիւճլըը հետեւեալ պարբերութեամբ կ'աւարտէ իր էջը. «Ահա՛ թէ ինչու Թուրքիայէն կը մեկնիմ խառն զգացումներով։ Մէկ կողմէն՝ պիտի կարօտնամ Պոլիսն ու Թուրքերը, ընդհանուր առմամբ։ Միւս կողմէն՝ երբ հարց կուտան թէ ինչո՛ւ չեմ սիրեր այդ երկիրը, կը պատասխանեմ որ ան ամբողջութիւն մըն է։ Չեմ սիրեր, որովհետեւ արեւմտականացուած Թուրքիոյ ապահովութիւն ներչընչող դէմքը կը ծածկէ այն միւսը որ դիմանկար դէմքն է խոչտանգիչին եւ անոր քիւրտ զոհերուն։

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Սուրեան ինքզինքը ժողվըտեց վայրկեան մը, որուն միջոցին հոն գտնուողները վարպետին բացումը մօտ զգացող հանդիսատեսներուն ուշադրութեան հեշտասարսուռ պատրաստականութիւնը ունեցան։ Ու հիմա վարպետը ի՛նչ բանեռու վրայ պիտի բացուէր, որոնք ի՛նչ ատաո ու ճոխ խնճոյք մը պիտի տային իրենց չարամտութեանը։

– Այդ ընտանիքը իրաւ տաբօրինակ ընտանիք մըն է, – սկսաւ Սուրեան իբր թառաչարան, եւ, ծանր ու լուրջ իր թեթեւութիւններուն վիպումին մէջ, իր կատակները, սրամտութիւնները, պատաո կնկան քամբասանքները իմաստասիրական կամ գիտական բանախօսութեան մը վարդապետական չեշտովը հանդիսաբանելով, իր ինչ – ինչ գուարճալի խօսքերուն ի պահու արձակուած քրքիջի հրթիռներուն անտարբեր, սկսաւ պատրաստած ճառի մը կանոնաւոր ու ապրնդհատ ծաւալումովը, սկսաւ քրոնիկը ընել այդ ընտանիքին, որուն արտառոց վարմունքը, արարքները, ներքին դաղտնիքները Աղէքսանդրիոյ Հայերուն մէջ բերնէ բերան կը չրջէին, չար լեզուներուն դլխաւոր սնունդը, ընտանեկան խօսակցութիւններու մթերքը կը կազմէին, ինչ որ չէր արդիլեր այդ տունը էն յաճախաւածը ըլլալէ քաղքին բոլոր հայ տուներուն եւ պատուաւոր, չնորհքով համբաւուած ընկերութենէն։ Հազիւ տեղաւորուած Պոլսոյ վախերուն եւ Աղէքսանդրիոյ հոդերուն ընդմէջ՝ Հայերը չէին ուչացած ունենալու իրենց դայթակղականի քրոնիկը, հաստատելու իրենց բամբասանքի առեանը, ուր ամէն մարդ հասարակաց ամբաստանող է եւ դատաւոր, ու դատուողները ամէնքն ալ յանցաւոր, եւ ուր ամէն ոք յօժարաւ դիւրահաւատ ըլլալով, առանց փաստի եւ վկայի, բարոյականի վճիռներ կ'արձակուին... ի բացակայութեան։

Այդ Աւեանին մէջ էն չատ քարկոծուողն էր Պէյլէրեան ընտանիքը, որ կը բաւէր ինքզինքին՝ յաղուրդ տալու Հայերուն չարախօսական ախորժակին։

– Մայրերնին չղացին կին մըն է, մեծախօսիկ, յուցամոլ, պարծենկոտ միշ... չարունակեց, դանդաղ ու կանոնաւոր, այդ ընտանիքին կեանքէն ու անձերէն մանրադէպեր, խօսքեր ու չարժումներ՝ մէկիքերելով իր դիտողութիւնները, խորհրդածութիւնները արդարացնող, հոն գտնուողներէն ունկնդրուած՝ երանացած լռութեամբ մը, ուրկէ մերթ քրքիջներ կը փրթէին ծափերու պէս։

Քառորդի մը չափ մոխիկ ընելէ եաքը

– Հասկցայ, սա «մասալ» է, ես երթամ «Դրօշակ» կարդամ։

Երբ Սուրեան հիւրերէն եաքը մեկնեցաւ, Մարտիկ աղա հարցուց մօրն ու աղջկանը։

– Է՛հ, ինչպէ՞ս էր, ի՞նչպէս դատաք, բանիս չափ չկա՞յ եղեր։

Մայրը թեթեւ ծամածռում մը ունեցաւ դէմքին, որ պերճախօսօրէն կ'ըսէր Սուրեանին իր վրայ ըրած անախորժ տպաւորութիւնը։ Իսկ Զապէլ կը մնար լուռ ու մտածկոտ։

Աստու մը Մարտիկ աղա Լուվռի պարտէզը իր համբակէն չրջապատուած՝ բարձրաձայն «Դրօշակ»ի թիւ մը կը կարդար՝ դէմքի ու թեւերու բուռն չարժականութեամբ մը մարտագոռ, փողահար տողերը հոգեւորելով։

«Կռիւ, մինչա կռիւ, յեղափոխութիւնը մի ուժ է անպարտելի։ Մենք մէկ մէկի եառեւից մահացու հարուածներ պարնում ենք այն խարխուլ չէնքին, որ Համիտին պետութիւնն է»։

Մէյ մըն ալ նայիս՝ Գարակէօզեանը չուարած, կարծես դող եած, չտապաւ արճառանէն դէպի իրենց կողմը ուղղուեցաւ։

– Մարտի՛կ էֆէնտի, Մարտի՛կ էֆէնտի...

Այս վերջինը, որ պինքը չատ չէր սիրեր, չարունակեց իր ընթերցումը, արդէն խանդավառ տողերուն պատերազմական խիզախ արչաւէն տարուած։ «Մենք որոշել ենք կռուիլ մինչեւ ցմահ»...։

– Մարտի՛կ էֆէնտի, – կրկնեց միւսը, – կարեւոր հեռագիր մը կայ, չատ կարեւոր։

«Կարեւոր հեռագիր» խօսքին Մարտիկ աղա լրագիրը վար առաւ եւ իր ընթերցումէն դեռ խոժոռ ու ապառնացայտ մրսնացած աչքերը Գարակէօզեանին վրայ սեւեռելով։

– Է՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ է, ըսէ, նայինք։

– «Հաւաս» կ'ըսէ կոր, այսինքն Պարսկաստանէն Հայեր տաճկական հողը արչաւեր են, կ'ըսէ կոր։ «Sont entrés en territoire turc» կ'ըսէ կոր։

Մարտիկ աղա ոտում մը ունեցաւ աթոռին վրայ։

– Հէ՛, ի՞նչ կ'ըսես կոր, Հայերը Պարսկաստանէն Տաճկաստան արչաւե՞ր են։

– Այո՛, հեռագիրը կ'ըսէ կոր։

Իսկոյն Մարտիկ աղա իր քովինները էն, որոնք որ գաղիերէն գիտէին, արճառան կրկնեց խնդիրը ստուգելու։ Վերադարձան, Գարակէօզեանին ըսածը հաստատեցին։ Դէմքը ճառագայթարձակ, Մարտիկ աղա ամէն նոր եկողի չորս – հինգ անգամ կրկնել տուաւ հեռագիրը՝ հայերէն, գաղիերէն, սկիզբէն, վերջէն։

– Ուրի՞շ բան չկայ, հէ՞, հը՞...

Շուրջը ժողվուեցան, սեղմուեցան ամէնքը։

– Ի՞նչ է ատս, Մարտիկ էֆէնտի, ի՞նչ կը նշանակէ ատ։

(Շար. 60)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան տրթիւ։

Խաղողօրհնէքի առթիւ։ – Տէր եւ Տիկին Կապրիել Թուֆայեան 300 Ֆր., Տիկին Կարմիրեան 200 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Ազատ – Անահիտ Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս – Անահիտ Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Հերիպեան, Տիկին Աճէմեան եւ Տիկին Միքայէլեան 100-ական Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Օսկիան 1 սնտուկ խաղող, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Կավրիէ 1 սընտուկ խաղող, Պաշըպէօյիւքեան ընտանիք 1 սնտուկ խաղող։

Սաթենիկ Աւետիսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլաքեան 500 Ֆրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Եկեղեցւոյ պայծառութեան։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալէք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Ամմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին։

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու։

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան յերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
Հանդիսամտնեղու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց-պատախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

Ժամը 19-ին։

Մանակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, Աւրթիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր մէօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

ՊԱՆԵԷՕՑԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մէօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Քալօրէյալի պատրաստութիւն։

Ագահանգրութիւնները կը կատարուին
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» *դպրոցը*
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Աւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԻՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25
VENDREDI
25 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·975 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.975

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՛ՆՉ ՏԽՈՒՐ ԶՈՒԳԱԴԻՊՈՒԹԻՒՆ

1990 Օգոստոս 23-ը Հայաստանի պատմութեան նոր շրջանին հիմնական թուականն է: Այդ օրը ժողովուրդը ցնծութեան պոթկումի մը մէջ վրդ դիմէը «այո՛» քուէարկելու հանրաքուէին որուն արդիւնքը կը բանար անկախութեան Բ. տարին: Տարի մը ետք, յայտնուեց անկախութեան հռչակումը որ դիմաւորուեցաւ այնքա՛ն խանդավառութեամբ զոր կրնար պատ 70 տարի այդ առաջնային արժէքէն զրկուած ժողովուրդ մը:

Այսօր տասը տարեկան է այդ հիմնադրութիւնը: Սակայն, 1990–ի խանդավառ դանդաւածները կամ չարան – չարան հեռացած են Հայաստանէն, կամ կքած մնացած՝ պատրանաթափութեան ապրումներու առջեւ: Դժուար է տանտէրեայ հրդեհները առջի պատանիի մը նման՝ ջանալ, մանաւանդ Հայաստանը Ռուս եւ Թիւրուս միութեան լծորդելու ծանօթ կոչերէն ետք:

Այս դժուարութեան գլխաւոր փաստը առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեան. ան նոյն առիթով իր հայրենակիցներուն խօսք ուղղելու դիրքին մէջ, պարագայականին ու հեռաւորականին լաստին կառչելէ ուրիշ ճար չէր գտած: Եղա՞ծ լրջօրէն հրապարագրները, կարգալով անոր ուղերձին մէջ օրինակ՝ թէ «այն հսկայական ուղիղ, որ մեզի ազգել ենք այս ընթացքում, խօսուն վկայութիւնն է եւ ապացոյցը որ հայ ժողովուրդը ի զօրու է իր առջեւ խնդիրներ դնել եւ հետեւողականութեան լուծել դրանք»...: Մինչդեռ կա՛ն իսկական ձեռքերումներ այդ նոյն չըրջանին. գլխաւորն է անկախ պետականութեան լրոզութիւնը որ անհրաժեշտ հիմնաքարն է ժողովուրդի մը բոլոր լուծերուն. աւելի համոզիչ, մանաւանդ ժողովուրդին յաւերուն մօտիկ դեկավարի մը պատկերը գոլացնող չէ՞ը ըլար ըսել թէ առաջին տանտէրական գլխաւոր այդ ձեռքերումին վրայ Բ. տանտէրականին պիտի ծրագրուի մինչեւ այսօր անկարելի թացածը կարելի դարձնելու գործը:

Պարագայականին մէջ ցնծող ճեղք մը բացող տուեալը նոյն լրատուիւնեներուն համով տեղ հասաւ Օգոստոս 23–ին: Գիմբեցի 44 տարեկան Լեովա Սիմոնեան հեռատեսիլի կայանի մը լրագրողներուն հրաւիրած էր ներկայ գտնուելու իր գործադրկումին»: Ճիշդ այն նոյն օրը որ նախագահին ուղերձը կը ճգնէր վերջել թէ «հայ ժողովուրդն ի զօրու է իր առջեւ խնդիրներ դնել եւ հետեւողականութեան լուծել դրանք»:

Դժբախտ Գիւմրեցիին վերաբերող լուրը կ'ըսէր թէ ան «Շիրակ» պաղպակին տեղ գեղեցուած տնակի մը բնակիչն էր որ վերջերս հօրը թաղման ծախքը հոգալու համար վաճառած էր տնակը. աշխատանք չունէր, կինն ալ լքած էր զինքը: Զարուստի միջոցներ չունենալով որոշել էր կեանքին վերջ տալ ինքնասպանութեան միջոցով»: Լրագրողներու կանչած ոստիկանները փրկած են Լ. Սիմոնեանի կեանքը. իրեն նոր տնակի ու աշխատանքի խոստում ալ եղած է, բայց ան մերժած է երկրորդը, ըսելով. «աղբարկղներից ուելիք կարող է հայթայթել, բան շինարարութիւնում են վճարում»...:

Երեւութապէս ոչ մէկ առընչութիւն կայ հայաստանեան լրաշարին այս երկու տուեալներուն – նախագահին ուղերձին ու Գիւմրեցիին անձնասպանութեան որոշումին – միջեւ. բայց թերեւս անկէ որ երկուքն ալ ըրած են իրենց մնացած կարելին:

Եթէ Լ. Սիմոնեանի արարքը կը յայտնուի օրօրին դէմ ապտակի մը բնոյթով, ապա մեղաւորը ո՛չ հաղորդագրութիւնն է, ոչ ալ օրացոյցին թերթիկը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԵՄ ԵԻ ՅԱՆՑԱԽՈՐ» յայտարարեց Պուէրթօ Հեռատեսիլէն Օգոստոս 23–ին, ինչ որ բաւական մեծ անակնկալ մըն էր: Ներողութիւն խնդրեց ժողովուրդէն, ճչդեց սակայն թէ արեւմտեան օժանդակութեան առաջին առաքելքը ստացած էր Օգոստոս 15–ին եւ անմիջապէս ընդունած: Պուէրթօ յայտնած է նաեւ թէ մերժած է այն հրաժարականները զորս ներկայացուցած են պաշտպանութեան նախարարը, Ծովային ուժի սպայակոյտի պետը և Հիւսիսային ծովուժի հրամանատարը: Միւս կողմէ կառավարութիւնը յայտարարած է որ զոհերու ընտանիքները տասը տարուան աշխատավարձի համապատասխան գումար մը պիտի ստանան, ապահովագրուած չուրջ՝ 7000 տոլար:

ԿԼԼՖԷՌ ընկերութեան Ա. 320 Էռպիւս մը ծովը ինկած է, Օգոստոս 23–ին, էջքի երեք վորձեր ընելէ ետք Պահրէյնի օդակայանը: Օդանաւը Գահրէյնէն կուգար եւ կը պատրաստուէր էջք կատարել, երբ հրդեհ մը ծագած է երկու շարժականերէն մէկուն մէջ: Օդանաւը 143 հոգի կը փոխադրէր (63 Եգիպտացի, 34 Պահրէյնցի, 12 Սուտցի եւ Ամերիկացի դիւանագէտ մը եւ անձնակազմը): Ոչ ոք վիրաւած է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ընդդիմադիր գլխաւոր թերթին «Ենի Մոսաւաթ»ի խմբագրապետը ձերբակալուած է, իր մասին կասկածները ըլլալով Օգոստոս 18–ին առեւանգուած օգնականին խնդրին առընչութեամբ: Այդ առեւանգումը կատարուած էր «Մուսաւաթ» ընդդիմադիր կուսակցութեան չրջանային բաժանումներէն մէկուն նախագահին կողմէ: Հետաքննիչները ճշդած են որ ահաբեկիչը այդ խմբագրապետին հեռաձայնած է առեւանգած օգնականէն, նեղկայացնելու համար իր պահանջները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդը Օգոստոս 23–ին յայտարարութեամբ մը կը գոհէ որ «Մոխրոդական է միլիոններ ձեռք առնել մաքրագործելու համար արագօրէն այն պաշտօնատարները որոնք գործ ունին խլամական եւ անլաստրոդական գործունէութիւններու մէջ, որոնք կը միտին տապալել ժողովրդավար եւ աշխարհական վարչակարգը»:

ԱՆԻ ԷՄԱՆԻԻԼԻ, Ազգային ժողովի ելմտական յանձնախումբին նախագահն ալ չատ համամիտ չէ Թոսփէնի դորսիքական ծրագրին: Հարցազրոյցով մը «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 24) կը պարզէ իր տեսակէտները: Շատ երկդիմի կը գոհէ դորսիքացի կարգ մը ազգայնականներու յայտարարութիւնները եւ վարակումի վախ ալ կը տեսնէ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ հողամասերու վրայ հրեայ բնակչութիւններու տեղաւորման համար չինարարութեան աշխատանքները մեծ թափ առած են 2000–ի առաջին եռամսեակին: Յունուարէն Մարտի վերջ 1000 տուներու չինարարութիւնը սկսած է, մինչ 1999–ի նոյն չրջանին անոնց թիւը 750 էր:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապտալլահ Բ. թագաւորը առաջին անգամ ըլլալով Իսրայէլ եւ Պաղեստին պիտի այցելէ: Պիտի խուսափի տակաւին Երուսաղէմ երթալէ, որ խնդրոյ առարկայ է եւ անելի մանուած բանակցութիւնները:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՐԻՒՐՕՐԵԱԿԸ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, իր դահլիճին հարիւրօրեակին առիթով, Օգոստոս 23–ին մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Ան զայրոյթով արտայայտուեցաւ ժողովրդական կուսակցութեան մասին, որ տակաւին պաշտօնապէս Միասնութիւն դաշինքին մաս կը կազմէ իր նախագահ Հանրապետական կուսակցութեան հետ:

Վարչապետը ապատնաց պաշտօնանկ ըլլել ժողովրդական կուսակցութեան անդամ Գիւղատնտեսութեան եւ Կրթութեան նախարարները, եթէ այդ կուսակցութիւնը չարունակէ քննադատել կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ բանակցել ընդդիմադիր Իրաւունք եւ Միասնութիւն խմբակին հետ:

Վարչապետը ըսաւ, որ նոյնիսկ եթէ ժողովրդական կուսակցութիւնը դուրս գայ Միասնութենէն, ինքը տակաւին մեծամասնութիւն կ'ունենայ Խորհրդարանին մէջ: Հերքեց նաեւ այն զրոյցները, թէ նախագահը պաշտօնանկ պիտի ընէ զինքը:

Փոփոխութիւններու հարց կրնայ ծագիլ, ըսաւ Մարգարեան: «Դժբախտաբար, անցեալ Մայիսին ներկայ դահլիճը կազմելու համար իրարու քով եկած քաղաքական ուժերէն ոմանք յստակօրէն սէր չկանդնեցան այն գործին, որուն չուրջ սկիզբէն համաձայնած էինք: Այդ պատճառով, կարգ մը փոփոխութիւններ ընելու անհրաժեշտութիւն կրնայ ծագիլ, ինչպէս ծագեցաւ քանի մը նախարարներու պաշտօնանկութեամբ», աւելցուց վարչապետը:

Վերջացնելէ առաջ վարչապետը ըսաւ, թէ մինչեւ տարեվերջ պետական պաշտօնեաներու եւ թոշակառուներու բոլոր յետնեալ ամսականները, 27 միլիոն տոլար, պիտի վճարուին:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ԿԸՆԴՐՈՒՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՕՀԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԻ ՕՐԷՆԲԸ

Գալիֆորնիա նահանգին Վերահսկչան ու օրէնսդիր ժողովը միաձայնութեամբ (39 – 0) ընդունած է Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն ապահովագրական ընկերութիւններու մօտ պահ դրուած դրամարները հատուցանելու առաջարկը: Ան կիրարկելի պիտի ըլլայ նահանգապետին կողմէ ստորագրուելէ ետք: Օրէնքը թոյլ պիտի տայ որ ցեղասպանութենէն վերապրողներ, կամ զոհերու հարազատները որոնք ներկայիս Գալիֆորնիա կ'ապրին, կարենան հատուցում պահանջել եւրոպական, կամ ասիական ընկերութիւններէ որոնց մօտ ապահովագրուած էին թրմամթիւ Հայեր, ցեղասպանութեան չրջանին: Օրէնքի առաջարկին հեղինակն է Ֆրէզնոյէն հանրապետական ներկայացուցիչ Ջ. Փուչիկեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 23 / 24)

ԴԱՍԱԼԻՔ ՈՒ ՈՃԸԱԳՈՐԾ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 13–ին իրենց զօրամասէն խոյս առած ու այդ ընթացքին ութ հոգի սպաննած երեք դասալիքներուն նախընթնտեան մասին, Սեւանի պինուորական դատախազին օգնականը ըսած է թէ անոնք հոգեբուժական քննութեան պիտի ենթարկուին: Անոնք մեղադրուած են դիտաւորեալ սպանութեան, ապօրինի զէնք պահելու, պատերազմական յանցանքներով:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Օգոստոս 23–ին մամուլի ասուլիս մը տուած եւ ի միջի այլոց ըսած է թէ Հայաստանի արտաքին պարտքը ներկայիս 828 միլիոն տոլար է ու մինչեւ տարեվերջ 913 միլիոնի կը բարձրանայ եթէ ստացուին նախատեսուած վարկերը: Ան ըսած է թէ նախորդ տարիներու տնտեսական մատակարարումները չեն յարգած վարկային չարք մը պարտաւորութիւններ եւ պետութիւնը ստիպուած է ստանձնել պարտքերու հատուցումը: Այսօր երկրին մէջ աւելի քան 20 ծրագիրներ կը գործադրուին վարկերու չնորհիւ որոնց դումարը 479 միլիոն տոլար է:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ, «Յառաջ» թերթի
Գլխաւոր Խմբագիր
Տիկին Արփիկ Միսաքեանին

Սիրելի Յառաջականներ,

Ընդունէք Հայաստանի Հանրապետութեան «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» լրատուական դրծակալութեան աշխատակազմի չնորհաւորանքները «Յառաջ» օրաթերթի 75–ամեայ վաստակած յոբելեանի առթիւ:

Գրեթէ անհատաստալի է Սփիւռքի պայմաններում, փոքրաթիւ աշխատակազմով եւ սուղ հնարաւորութիւններով եօթուկէս տասնամեակ անընդմէջ օրաթերթ հրատարակելը, որը լաւագոյններից մէկն է արտերկրի պարբերականների մէջ եւ արժանի իր հիմնադիր, վաչկուն մտաւորական Շաւարշ Միսաքեանի աւանդին:

75 տարի «Յառաջ»ը իր ուսերին է տարել սփիւռքահայութեան, յատկապէս նրա մի մեծ հատուած կազմող ֆրանսահայութեան, հոգսերն ու դժբեդները լոյն ընթերցողին ներկայացնելու բեռը, եղել է հայրենասիրութեան, հայապահպանութեան, ազգային համախմբման, Սփիւռքում երիտասարդ սերնդի հայեցի դաստիարակութեան, անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ սերտ կապերի առաջմարտիկը, իր ընթերցողի բարեկամը:

Աւելի քան 40 տարի առաջ Ձեր հօրից ժառանգելով գլխաւոր խմբագրի դժուարին գործը: Դուք, յարգելի Տիկին Միսաքեան, լաւ արժանացել էք կատարել Ձեր անձնուէր ծառայութիւնը, լրագրողի անխոնջ աշխատանքով, մեծ ջանք ու ճիգով սփիւռքահայ մամուլի օրէցօր նօսրացող չարքերում կարողացել էք պահել – պահպանել «Յառաջ»ի առաջնութեացը:

Օրաթերթի աշխատակազմին եւ անձամբ Ձեզ, սիրելի Տիկին Միսաքեան, մաղթում ենք քաջառողջութիւն, ստեղծագործական յաջողութիւններ, ուժ եւ եռանդ Ձեր դժուարին առաքելութիւնն առաջ տանելու, ընթերցողի հետ, ինչպէս միշտ, անկեղծութեան եւ պարզկեցութեան լեզուով խօսելու համար:

Իսկ Ձեր ընթերցողները ոչ միայն Ֆրանսիայում են, Սփիւռքում, այլեւ՝ Մայր Հայրենիքում:

Ջերմօրէն՝
«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»ի աշխատակազմի
կողմից անօրէնի պաշտօնակատար
ՍԱՐԳԻՆԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՑ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՈՒ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐ 1768-1930Ի ԺՐԱՆԻՆ

Արեւելեան նուագը ասիական ծագում ունի, ու առաջին անգամ Թուրքիա մտած է Պարակաստանէն Լէնկթիմուրի արշաւանքէն վերջ:

Արեւելեան խմբանուագը երկու տեսակ է: Առաջինը որ ամէնէն հինն է, կը կոչուի Գաղա Սազ, կազմուած է հետեւեալ երեք նուագարաններէն. – Քէմէնչէ, Լավութա, Քանոն: Երկրորդն է՝ Ինճէ Սազ կոչուածը, որ կազմուած է 1760–ին եւ հետզհետէ բաղկացած է ջութակ, նէյ, թամպուր, տաիրէ, քանոն եւ ուտ: Ամենայն ուշագրաւ նուագ մըն է եւ Եգիպտոսէն Թուրքիա մտած է Ուտի Աֆէթ կամ Ճարէթի միջոցով:

Շատ հին առեններէ ի վեր մինչեւ Պապա Համբարձում Լիմօնճեանի ճարտարապետութեան դիւտը, բոլոր նուագածուներն ու հանէկները, իրենց վարպետներէն առանց ճարտնիչի, բերնուց կը սորվէին երգանակները: Եւրոպական նօթան խիստ անյարմար էր արեւելեան կիսաճայներու համար, եւ անոր փոխարէն ալ ուրիշ նօթա մը չկար:

Առաջին անգամ Պապա Համբարձում էր որ մտածեց ու յղացաւ արեւելեան կամ հայկական ճարտնիչները, ու անոնցմով դրի առաւ երգանակները ապչութեան ու հիացումի մատնելով իրեն ժամանակակից ամենամեծ արուեստագէտները:

Արդ, Պապա Համբարձում Լիմօնճեան հայրն է արեւելեան ճարտարապետութեան ու խնամակալը՝ արեւելեան երաժշտութեան: Այդ պատճառով ահա, պէտք է իրմով ու իր հայացած մեծանուն աշակերտներով սկսիլ այս ամփոփ ուսումնասիրութեան:

ՊԱՊԱ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԼԻՄՕՆՃԵԱՆ

Համեստ հայ կաթողիկէ մը, Սարգիս Լիմօնճեանի զաւակը՝ Պապա Համբարձում Լիմօնճեան, ծնեալ Խարբերդցի է: Իր ծնողքը, Բերա Աղա ճամի, Զուքուր փողոցի մէկ տան մէջ ծնունդ տուած է անոր 1768–ին: Նախնական ու տկար ուսում մը ստացած է իր մօր կատարինէի ջանքերով: Պատանի տարիքին դէրճակի աչկերտ եղած տանը, երգի հանդէպ ծայրայեղ փափաք կ'ունենայ եւ եկեղեցական երաժշտութեան դաս կ'առնէ Զէննէ Պօղոս զալրէն, որ համբաւաւոր էր իր խիստ բարակ, զրեթէ կնոջական ճայնով ալ:

Այդ չրջաններուն, Գուրուչէշմէի Սիւզեանց ապարանքը տեսակ մը երաժշտական դպրոցներու ժամադրավայրն էր: Համբարձում կը յաջողի մտնել այդ չրջանակէն ներս, ու պաշտպանեալը կ'ըլլայ Ցովհաննէս Չէլէպիի: Հոն կը յառաջանայ արեւելեան երաժշտութեան մէջ, միւս կողմէ ալ չարունակելով Զէննէ Պօղոսի ուսկերտել եւ բաւական պարպանալով կը հետեւի նաեւ Ֆէնէրի յոյն երաժշտապետ Թաթաւլեացի Ռնովրիոս Փսալթիին, որ պէզճեան Ամիրայի հրամանով Մայր Վարժարանին մէջ յոյն ճարտարապետութեամբ մեղեդիներ կը սորվեցնէր հայ տղոց:

Համբարձում Փսալթիին կարողութիւնը իւրացնելէ վերջ, դժգոհ կը մնայ յունական ռնգային եղանակներէն, ու չարականի մէջ նշանակուած խազերէն ընտրելով, ամենայմէ ոմանք իրր ճարտնիչ եւ ուրիշներն ալ իրր չափ կը գործածէ հետեւեալ կերպով դասաւորելով զանոնք, փուշ, էկորճ, վէրճախաղ, ԲԷճկորճ, խոսրովային, ներբճախաղ, Պարոյկ:

Ասոնց առաջին վանկերը առներով կը կազմէ հետեւեալ ճարտնիչերը Փո, Է, ԲԷ, Խո, Նե, Պա, (յունական՝ Նի, Բա, Վու, Ղա, Տի, Զօ, Նի. ու եւրոպական Տօ, ՐԷ, Մի, Ֆա, Սօլ, Լա, Սի, ճարտնիչերուն պէս): Ցետոյ չափերուն ու ամանակներուն նշանները եւս որոշելէ ու դասաւորելէ վերջ, կը սկսի իր սորված եղանակները նօթագրել անով բաւական յաջողութեամբ: Ճարտարապետութեան այս դիւտին չնորհիւ հետզհետէ կը տարածուի իր համբաւը: Օր մը, այն առենուան նշանաւոր Հրեայ երաժիշտ Իսաք էֆէնտիի հնարած Պէաթի քէշրէվը, անոր երգած առեն զաղտագողի կը նօթագրէ ու յետոյ նոտնութեամբ կ'երգէ անոր ներկայութեան: Հրեայ երաժիշտը, այն առեն կատաղած կը պոռայ իր երեսին. «Սէն խըրսըզ ... արհեստս գողցար»:

Համբարձում, եղանակները դրի առնելու իր այս մոզական ճարտարապետութեան չնորհիւ կը սկսի պատրաստել նաեւ թէքբէներ, տէվրիչներուն երգերը նօթագրելու: Օր մը երբ պզտիկ էր Համամի Զաուէ Իսմայիլ Տէէմիի երգածը նօթագրելով, տէվրիչներէն մէկը իրողութիւնը կուտայ տէէմիին, որ իր զովը կանչելով զայն կը դնահատէ ու կը քաջալերէ Համբարձումը, որ յաճախադէպ տեսութիւններով կ'օգտուի ու կը զարգանայ, նոյն առեն Համբաւ մը չինելով իր նօթային համար որ կը կոչուի անոնց կողմէ Համբարձում նօթասը:

Պապա Համբարձում իր ուսուցիչին ու հեզութեան չնորհիւ սիրելին կը դառնայ՝ պէզճեան Ամիրայի եւ կ'ըլլայ երաժիշտ Մայր Եկեղեցիի: Միեանոյն առեն կայր ու մոլի նախանձի ու հալածանքի առարկան կը դառնայ կարգ մը աւանդամոլ երաժիշտներու:

Պապա Համբարձում 27 տարեկանին ամուսնացած է Պալեան Գրիգոր Ամիրայի իրեն համար չինել տուած Բերայի առն մէջ, եւ ունեցած է վեց զաւակներ, որոնցմէ չորրորդը նէյդան (նէյ ածող) Զէննը մանուանդ արժանաւոր յաջորդ մը եղաւ իր հօրը:

Հակառակ իր անյիշաչար բնաւորութեան, ապրուած նախանձորդներու թըշնամութիւններէն, միջոց մը լքեց իր արուեստը եւ նէյդան տղուն հետ միջոց մը ճեռնարկեց Սեւ Ծովի նաւահանգիստներէն ծխախոտի, իւղի եւ ընդեղէնի վաճառականութեան ու առեւտուրի, բայց փոթորիկ մը օր մը փճացուց իրենց գործն ու նիւթականը:

Գրեթէ յուսահատ ու լքուած էր զինքը պաշտպանող ամիրաներու յաջորդական մահուամբ, երբ ձէզայիրլեան Ամիրա Մատթիւզի այցելու ուսուցիչ կարգեց զինքը, ցկեանս ամսական մը յատկացնելով եւ անոր համար տուն մըն ալ վարձելով:

Հոն մեռաւ ան, 1839 Յունիս 29–ին, այնինքն երաժշտասէր Սուլթան Մահմուտ երկրորդին մեռած օրը: Այս մեծ մարդուն յուղարկաւորութիւնը սակայն շատ անշուք եղաւ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Բերայի Ս. Յակոբի գերեզմանատունը, ուր դժբախտաբար անհետ կը մնայ իր թաղուած տեղը, որովհետեւ ոեւէ յիշատակարան ու չիրիմ չէ կանգնուած իր վրայ: Պապա Համբարձում, ամէնէն կարեւոր դիրքը կը գրաւէ Թուրքիոյ արեւելեան երաժշտութեան մէջ իր ճարտարապետութեամբ ու համաւթեամբ: Քանիցս պատուուած է սուլթաններու ներկայութեան ընդունելով: Իր գլխաւոր աշակերտները եղած են Թամպուրի Սիլիքեան, Արիստակէս Ցովհաննէսեան, Նէյդան Զէննը, Պետրոս Զէօմլէքճեան, եւ այլն:

Պապա Համբարձումին առաջին ուսուցիչը Զէննէ Պօղոս ծնած էր 1746–ին Սկիւտար եւ աշակերտած է «Պարկեչտ» մականունով ծանօթ Տ. Աբրահամ քահանային: Համուտ էր ոչ միայն եկեղեցական երաժշտութեան այլ նաեւ հայերէնի, յունարէնի ու լատիներէնի եւ նախնական բժշկութեան: «Լոյս Ձոռաւոր»ի ներկայ եղանակը ինք վերակազմած է յունական նշանները օգտուելով: Մեռած է 1822–ին Խասգիւղի մէջ 80 տարեկանին, բազմաթիւ սիրացուներ ու աշակերտներ հասցնելով:

ՊԵՏՐՈՍ ԶԷՕՄԼԷՔՃԵԱՆ

Ծնած է 1785–ին, Սկիւտար: Զաւակն էր Եւթոկիացի Բրուտ Գրիգորի: 12 տարեկանին, երբ կը գրաւէր դէրճակութեամբ, օգտուելով Պապա Համբարձումի խանութին մօտաւորութենէն, օգտուեցաւ անկէ: Աւելի վերջ սկսաւ ջութակի ու արեւելեան երաժշտութեան դասեր տալ Զինճիրլի խանին մէջ: Իր համբաւը մեծնալով, ազդեցիկ ամիրաներու խընդրանքով ընդունեց Սկիւտար Ս. Կարապետի երաժիշտ դասատուութիւնը: Առաջին անգամ լինք էր որ Ուսուլի (ձեռքի չարժումով չափ տալ թրքական կանոնով) միջոցով սորվեցուց իր աշակերտներուն, պապա Համբարձումէն սորվածները: Ցետոյ հալածուած ու լքուած այս պաշտօնը ձգեց կաթոլիկութիւնը ընդունելով մեռաւ 1840–ին:

ՆԷՅԶԱՆ ԶԵՆՈՒ

Պապա Համբարձում Լիմօնճեանի այս չորրորդ զաւակը ծնած է 1810–ին: Նէյը՝ Ցովհաննէս եղբօրմէն, ճարտարապետութիւնն ալ իր հօրմէն ուսաւ, եւ քիչ առենուան մէջ այնքան յառաջացաւ որ, եղբայրը նախանձէն փչրեց անոր սրինգը:

Զէնոր դէմքով ու բնաւորութեամբ չատ կը նմանէր իր մեծանուն հօրը, որուն հետ կ'երթար չատախ թէքբէները ունկնդրելու համար նէյը: Ան ոչ միայն կը նուագէր, այլ նաեւ կը չինէր սրինգներ, որոնք ծախած է չատ բարձր գիներով: Եկեղեցական երգեցողութիւններուն ալ, միջոց մը պնակերացած է ան սրինգով: Իր տաղանդին ու համբաւին չնորհիւ ընդունուած է Սուլթան Մէճիտէն ու խիստ գնահատուած է անկէ: Իր մեկ զաւակը, որ ի միջատակ իր հօրը Համբարձում կոչուած էր, յոյն սպասուհիի մը անփութութեան հետեւանքով կը խեղդուի ծովուն մէջ, այն պահուն երբ Վոսփոր եկեղ Մահալլէ Ֆըրըտագի պարտէզին մէջ կը նուագէր, բազմաթիւ ունկնդիրներու խանդավառութեան մէջ: Այս կսկիծը մոռնալու համար կը մեկնի Եգիպտոս 1863–ին, ուր խիվ Սաիտ փաշայի հիւրասիրութեան ու պաշտպանութեան կ'արժանանայ: Բայց Զէնոր զաւկին կսկիծը սրտին, կը մեռնի երեք տարի վերջ, 1866–ին: Կ'ըսուի թէ, Եգիպտոսի նախանձոտ արուեստագէտներ թունաւորած են դինքը:

ԹԱՄՊՈՒՐԻ ԱԼԻՔՍԱՆ

Վանեցի սեմենկապետ Գասպարի որդին Ալիքսան ծնած է Կէտիկ Փաշա 1815–ին: Պապա Համբարձումի այս աշակերտը իր վարպետին պէս հետեւած է թամպուրի: Եկեղեցական երաժշտութեան սահմանը նեղ դանելով նուիրուեցաւ աշխարհական երգերու: Իր համբաւը տարածուեցաւ հեռաւոր երկիրներ եւ 1854–ին հրաւիրուեցաւ Եգիպտոս խիվ Սաիտ փաշայի կողմէ 50 անգլիական ոսկի ամսականով: Այս պաշտօնը հինգ տարի չարունակեց, մեծ յաջողութեամբ ու պատիւներու արժանանալով, երբ առտու մըն ալ, յանկարծ վերադարձաւ Պոլիս հրաժարելով իրեն չոայլուած պատիւներէն ու սպառելով իր ամբողջ դրամը: Այս տարօրինակ բնաւորութեամբ մարդը, հինգ տարի եւս ապրելէ վերջ, 1864–ին թշուառ վիճակի մը մէջ մեռաւ Պոլիս: Թամպուրի Ալիքսան հեղինակած է թաւական թիւով չարքիներ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱԼՃԵԱՆ (ԱՐԻՍ)

Ծնած է Լանկա եւ զաւակն է Լէքէճի Ցովհաննէսի որ ծանրագոյն չալերու եւ կերպասներու ապառիկը մաքրելով կը դրաղէր: Նախնական ուսումը ստացած է Մայր Վարժարանի մէջ, ուրկէ վերջ յանձնուած է Պապա Համբարձումի խընամքին, որուն մահէն վերջ, կարգուած է երաժիշտ՝ Մայր Եկեղեցիի: Իր ուսուցչին մահէն վերջ, կատարելագործած է Պապա Համբարձումի հեղինակած ճարտնագրութիւնը, լրացնելով զայն ծուռնկ, ծնկներ, կիսաթաւ, բառաթաւ եւ այլն լրացուցիչներով: Հասցուցած է զեղեցկագործ ձայն մը: 1846–ին երբ, Սուլթան Մէճիտ հիւր եղած էր Տատեան Պօղոս պէյի Սան Սթէֆանոյի տունը, Սուլթանին ներկայութեան Արիս խումբին երգել տուած է «Էյ Սէրվէրի կէրտաճ մէհտմ» ներբողերգը, եւ արժանացած է ինքնակալին գնահատութեան ու նուէրներուն, եւ ստացած է պատուանշան մը իր ֆէսին վրայ կրելու համար: Միջոց մը տիրած է իր համբաւը ամէն կողմ: Հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ Գաբրիէլ Երանեան, Ցարութիւն Երկանեան, Համբարձում Չէրչեան, Գաբրիէլ Խանճեան, Հանէնտէ Աստիկ Համամճեան, եւ Վրթանէս Հիսարլեան: Միջոց մը իր աշակերտներուն հետ հրատարակած է «Քնար արեւելեան» անուն ամսաթերթ մը որ տասնեակ մըն էր թաքսիմ, բէչրեվ, սէմայի եւ չարքիներու: Հեղինակած է նաեւ եկեղեցական եւ աղգային եղանակներ եւ կայսեր նուիրուած ճօներգներ: Մեռած է 1878–ին Ապրիլ 13–ի Աւագ Հինգչարթի օրը յետին թշուառութեան մէջ: Ցուղարկաւորութիւնը մեծահանդիսաւ կատարուած է, նախագահութեամբ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի: Թաղուած է Պալըքլը:

ՈՒՏԻ ԱՖԷԹ (ՃԱՐԷԹ)

Ծնած է Եգիպտոս, ուրկէ առաջին անգամ Պոլիս գալով, հանրածանօթ Քէմանի Թաղէոսի նուագախումբին մէջ նուագած է քանոն: Բայց տեսնելով որ իր նուագած քանոնը այնքան մեծ ընդունելութիւն չի գտներ Պոլսոյ մէջ, զարճեալ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Եգիպտոս, Պոլսոյ մէջ իր առաջին այցելութեան կրած դառն ապատուութենէն ազդուած, կարծես թէ տեսակ մը վրէժ լուծելու համար Պոլսեցիներէն, ամբողջ տարի մը չատ ու անխոնջ աշխատութեամբ պիչեր ցերեկ կը հետեւի Ուտի աչակերտելով եգիպտացի նչանաւոր արուեստագէտներու: Այս նուագարանին բոլոր գաղտնիքներուն տիրանալէ վերջ, երկրորդ անգամ ըլլալով կուգայ Պոլիս, եւ Եգիպտոսէն իր հետ բերած այս նոր նուագով կը մտնէ զարճեալ քէմանի Թաղէոսի խումբին մէջ: Մինչեւ այդ առեն Ուտ չէր մտած Թուրքիա, առաջին ուտին եւ, ուտը Պոլիս մտցնողը եղաւ ուրեմն Ճարէթ, որ արժանացաւ խիստ փայլուն ընդունելութեան մը: Իր համբաւը կը հասնի մինչեւ Ռուսիոն, որուն սպարանքին ուտի դասատու կը կարգուի երկար տարիներ: Հասցուցած է բազմաթիւ աչակերտներ ուտի Տիգրան, Աբշակ, Սարգիս եւ այլն: Ունի նաեւ արաբական ու թրքական հեղինակութիւններ, որոնք իր ժամանակին խիստ գնահատուած են: Այս մեծարժէք արուեստագէտը ի վերջոյ կրնչնցուցած է իր տեսողութիւնը եւ մեռած է իր զաւակներուն գով: Կ'ըսուի թէ իր կուրութիւնը չատ չկած է ուտի Արչակի դրդուած բարկութեան մը հետեւանքով:

ՈՒՏԻ ՍԵՏԵՓՃԻ ՏԻԳՐԱՆ

Ծնած է Սամաթիա ու տեղւոյն ապագային վարժարանը չատ քիչ չամախելէ վերջ աչակերտ եղած է սետեֆճի արհեստաւորի մը: Իր այս արհեստին անունով կը կոչուի նաեւ Սետեֆճի Տիգրան: Սետեֆճի Տիգրան, լավութիւնը կրնուագէր նախ, երբ այդ միջոցներուն Ուտի Աֆէթ եկած է Պոլիս իր բերած նոր նուագարանով Տիգրան, ուտին գտած ընդունելութենէն քաջալերուելով բուռն փափաք մը կ'ունենայ ուտ նուագելու ու քիչ ժամանակին կ'իրացնէ այդ նուագին գաղտնիքը, ու կ'ըլլայ Աֆէթի յաջորդ ուտին: Ցետագային, ան իր յառաջացեալ տարիքին բերմամբ, վարած է մեկուսի կեանք մը Սամաթիոյ մէջ, եւ յուսամրէպ արուեստագէտի կսկիծը սրտին՝ ստիպուած է վերադառնալ իր սետեֆճիութեան, անցեալ օրերու փառքին հետ լքելով նաեւ իր սիրելի նուագարանը:

ՓԷՄԱՆԻ ՏԻԳՐԱՆ (ԿՈՑՐ)

Ծնած է Թօփդաբու եւ զաւակն է նշանաւոր զայճի Ստեփանի: Զորս տարեկանին, իր անմոռան դեղեցկութեամբը նշանաւոր մանկիկը կորանցուցած է իր մէկ աչքը, իսկ միւս աչքն ալ խիստ ցաւկար մնացած է: Աչակերտն է նշանաւոր Քէմանի Զէնորի եւ եղած է չուրթաչնար մը ու համակիչ երգիչ մը: Միջոց մը պոռնուած է Եգիպտոս, ուր չատ գնահատուած է: Բազում տարիներ նուագած է Պոլսոյ մէջ ճանչցուելով արժանաւոր յաջորդ մը նշանաւոր քէմանի Թաղէոսի: Մեռած է 1924–ին ամենայետին թշուառութեան մէջ, ու թաղուած է Շէյխի դերեզմանատունը:

ԼԱՎՈՒԹԱՃԻ ՈՎՐԻԿ

Բնիկ Պոլսեցի Լավութաճի Ովրիկ, եղած է եղբայրը՝ Պատրիարքական փոխանորդ Սմբատ Եպիսկոպոս Գազանճեանի: Նախապէս, գործած է խազխազի գործարանի մը մէջ իրը աչկերտ, իրեն ընկեր ունենալով Հանէնտէ Ցակոբոսը, որուն

ԱՆՑԵԱԼԸ ԴԻՒՐԻՆ ՉԻ ՄԱՀԱՆԱՐ

Չիլիի բռնատէր զօրավար Փինոչէի խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան ընդմէջ թէ՛ ուրախութիւն, թէ՛ մեծ անհանգիստ մը պատճառած է բոլոր անոնց որոնք համոզուած էին թէ ան անհպելի է։ Այդ համոզումի տէրերէն մէկը եղած է չիլիցի գրող ու համալսարանի դասախօս Արիէլ Տորֆման որ Մատրիտի «էլ փայս» օրաթերթին մէջ գրած է տպրած մեծ անհանգիստին մասին։

Ան նախ կ'անդրադառնայ իր անձին անպատժելիութեան մասին Փինոչէի տեսած նախապատրաստութեան. տասը համաձայն չդրաղուած Սահմանադրութիւնը մը, դատավարութեան մը հաւանական ձախողակրին դէմ անյապաղահարելի խոչընդոտներ, ցկեանս ծերակուտականի հանգամանք, եւ այլն։

Տորֆման կը խոստովանի թէ ինք ալ մաս կազմած է անոնց որոնք մատնուած են չարին համամերկրայնութեան, մտածելով թէ փինոչէ անկարելի է որ դատուի, վճռաբար իր գործած չարիքը։ Շարունակած է հրապարակաւ արդարութիւն պահանջել, անյապաղ անձերու հարատեւութիւն զօրակիւլ, բայց, միւս կողմէն՝ գիտէր ընդունած է որ անխուսափելի է զօրավարին մշտական մոռալ տուները ճօճափել իրենց կեանքէն։ Ցոյն ալ չէ ունեցած որ արտաքին միջամտութիւն մը կացութիւնը կը փոխէ օր մը։ Այդ հետ, աշխատանքի պահուն, կ'երդէին Գալա սազի խումբերուն մէջ երգուած երգերուն տիւանները, զօշմանները, աչմաները, չարքինները եւ այլն։

Ժամանակ մը վերջ, Ովրիկ, իր երաժշտական յատկութիւնները մշակելով, յաղթած է լաւութեամբ խումբերու մասնակցիլ։ Տարիներու անխոնջ աշխատութեամբ մը հետզհետէ յաջողած է առաջնակարգ դիրք մը գրաւել լաւութեան մէջ։ Այս պանծալի արուեստագէտը, դժբախտաբար չէ ունեցած իր արժանաւոր յաջորդը։ Իրմէ վերջ պատմութեան անցած է նաեւ լաւութեան։ Ովրիկ, ունի նաեւ քանի մը հեղինակութիւններ։ Աշակերտած է լաւութեան Մարը Օննիկեան, որմէ մեծապէս օգտուած է։

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՓԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Լինինոյի «Փերահեան» Ազգային Վարժարանի շրջափակին մէջ, Յուլիս 30–ին, տեղի ունեցած է նոր կառուցուելիք շէնքի մը հիմնարկէքի արարողութիւնը։ Առաջին քարերը դնուած են վարժարանին հիմնադիր եւ առաջին տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեան եւ ներկայի տնօրէն Մարզպետ Մարկոսեան։ Ապա, «Աւետիսեան» սրահին մէջ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն եւ մատաղօրհնէք՝ վարժարանի բարերարներու հոգիներուն համար։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակիկ Թիթիզեան։ Ներկայացուցած են դեղարուեստական յայտագիր մը՝ Շաւարշ Նարդունիի եւ Դանիէլ Վարուժանի գործերէն։ Յօսք առնելով Գաբրիէլ Ինճէճիկեան չդատած է թէ անհրաժեշտ է կրկնապատկել հայկական վարժարաններու թիւը Լոս – Անճելըսի մէջ, որովհետեւ ներկայիս հայ աշակերտութեան միայն տասը տոկոսն է որ կը յաճախէ հայկական վարժարան։ Ապա, խօսք առած են Մարզպետ Մարկոսեան, Վարդան Քհնյ. Առաքելեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Եղած նուէրներէն պոյացած է շուրջ 9 հազար տոլար։

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ ՏԻՊԱՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Յուլիս 28–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Սայաթ Նովա տիպար քրիստոնեան» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարելով Բարձր. Տ. Վրդ. Զարեհան, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Արմէն Տօնոյեան։ Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն եւս դասախօսը Սայաթ Նովայի տաղերու մէջբերումներով փորձած է հաստատել թէ ան եղած է պաշտպան ու ախոյեան հայ քրիստոնէական հաւատքին։

***

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԱԾ

Հայ Աւետարանական Ընկերային Կեդրոնի հովանաւորութեան տակ Լոս – Անճելըսի հայ բանտարկեալներու հարցերով զբաղող եւ 1995–էն ի վեր հեռատեսիլի հայկական կայանէն սիրուած իր հաղորդումներով դաղութին մէջ հրապարակութիւններ եւ յատկապէս անոնցմէ հայկականին առընչուող երեւոյթները չօշափող եւ մարդասիրական ծառայութիւններ մատուցանող Պետրոս Հաճեան վերապատուելի ձեռնադրուած է Նազովրեցի համայնքին համար։

***

«ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փասատինայի «Սիվիք» հանդիսասրահին մէջ, Օգոստոս 5–ին, տեղի ունեցած է համերգ մը, որուն ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանուած է «Արցունքներու համանուագ» օրաթորիօ։ Յայտագրին մասնակցած են Փասատինայի Սէնֆոնիք նուագախումբը, առաջին ջութակ՝ Միհրան Գոճեան, առաջին թաւջութակահար՝ Ամէն Գասճըեան, երգչուհի Տորիս Պրունաթի, պատանի երգիչ Միշէլ Փրեթիմըն։ Նուագախումբը դեկավարած է Ձէֆ Մանուկեան։ Եօթը համաւծներէ բաղկացած օրաթորիօն նուիրուած է 1915–ի Հայկական ցեղասպանութեան։

***

Հ. Մ. Ը. Մ.–Ի ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտի «Գաւաս» ճաշարանին մէջ, Յուլիս 28–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Նաւասարդեան խաղերու կազմակերպիչ յանձնախումբերու դնահատանքի երեկոյթը։ Յայտագիրը վարած է Մարօ Քէչիչեան։ Գնահատանքի եւ շնորհաւորութեան խօսքերով հանդէս եկած են Ռազմիկ Շիրինեան, Մանուէլ Մարսէլեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կեդր. վարչութեան անդամ Գօգօ Պալեան։ Սրտի խօսք արտասանած է խաղերու օրուան նախագահուհի Աչխէն Փիլաճեանի որդին՝ Բեգլար, վեր առնելով Հ. Մ. Ը. Մ.–ի առաքելութիւնը երիտասարդութեան դաստիարակութեան գործին մէջ։

***

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԲԱՑՈՒՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ բակին մէջ, Յուլիս 23–ին, տեղի ունեցած է 1915–ի Հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած յուշակոթողի մը բացումը։ Յուշակոթողը նուիրած է Արթուր Զաքարեան, իսկ քանդակագործն է Գասպար Ղարիբեան։

***

«ԳՈՒՍԱՆ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յուլիս 23–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբին համերգը։ Բացումը կատարելով Արմէն Տօնոյեան անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան։ Երգչախումբը, դեկավարութեամբ Արա Մանաշի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Նարինէ Բունիաթեանի, հրամցուցած է Կոմիտասի, Ալթունեանի, Սպենդիարեանի, Կանաչեանի եւ Արա Մանաշի երգերէն փունջ մը։ Գնահատական խօսքով հանդէս եկած է Բարձր. Տ. Վրդ. Զարեհան։

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Ց Ր)

Բ. ՄԱՍ

Ժ Բ.

– Ինչ պիտի ըլլայ, յորդեց Մարտիկ աղա յաղթական, – մեր հերոսներն են, Ֆէտայիները, դաշնակցականները, մեր անմահ մարդերը... ինչ պիտի ըլլայ, Օսմանեան պետութեան վերջին ժամն է, որ կը հնչէ կոր... Քանի մը օր առաջ հեռագիրը մեզի բերաւ Պոլիս՝ ռմբաձգութեան մը լուրը, ահա հիմա ալ Փոքր Ասիոյ մէջ կրակը կը պայթի կոր... Ա՛ս անպատճառ մեր Ֆէտայիներուն գործն է, ես պիտէի արդէն, ... կեցցէ՛ Դաշնակցական կուսակցութիւնը, ես ձեզի չէ՞ ըսեր կոր, ազգին փրկութիւնը ան-նոնցմէ՛ է, անոնցմէ՛: Տեսէք, հեռագիր կուգայ կոր, ըսել է եղածը չատ կարեւոր բան է..., Ասիկա առաջին նշանն է, քիչ առենէն ամբողջ Թուրքիան կրակի մէջ պիտի ըլլայ, եաքէն ալ մոխիր դառնալու համար...

Ա՛ս ոճով խօսեցաւ քանի մը ժամ, անպատ յորդութեամբ մը, ճառագայթող հպարտութեամբ մը, որ իր խանդավառումին մէջ կ'ընդունար, կը գայթակղէր Սուրեանին պազ ու անտարբեր կերպարանքը տեսնելով։ Երեւակայեցէք մէկը, որ վախի մը դարձող յիմարութենէն բռնուած, յորձանապտոյտ անհամբեր ոգեւորութենէն տենդոտած՝ իր առջեւ հապիւ չարժող պարագիկ մը կը տեսնէ սառած եռանդով։

– Եկուր երթանք, նայինք, եկուր, – ըսաւ վերջապէս Սուրեանի թեւէն քաշելով։

Սրճարան հասան։ Սուրեան հեռագիրը կարդալէն եաքը՝

– Ձեր ըսածին պէս չէ, – ըսաւ Մարտիկ աղային դառնալով, – ահեղ բանակ – մանակ չկայ, միայն կ'ըսէ կոր Հայեր Թրքական հող մտեր են։

– Է՛, ճանըմ, մտողները 10 – 20 հոգի չեն եա՛ հարկաւ բանակ մըն են։

– Հարկաւ։

– Է՛, ի՞նչ կը մտածես, ո՞վ են ատոնք։

–Անշուշտ մեր Ֆէտայինե՛րն են։

– Կեցցէ՛ս, – պոռաց Մարտիկ աղա՝ ձեռքը ուժով մը Սուրեանին ուսին իջեցնելով, – կեցցէ՛ս, ես ըսի արդէն, որ Ֆէտայիներն են... ըսել է ազատութեան ժամը մօտ է հէ՛, ըսել է տաճկին խեթը պիտի անիծուի հէ՞։

– Հապա, հապա, – ըսաւ Սուրեան, – ես ձեզի չէ՞ի ըսեր, որ դաշնակցականի...

(Շար. 61)

ՍՏԱՑՈՂ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ԲԱՐՈՑԱԿԱՆԸ
ԵՒ 21–ՐԴ ԴԱՐԸ

ԴՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

Անթիլիաս, 2000

Պ. Գէորգ Արապեան,

Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Արապեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Արապեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 23-ին, Մոնմարանսիի հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Օգս. 29-ին, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի նեղիլ չըլլալ եւ այդ նկատել։

32, rue Jean Longuet, 92220 Bagneux
tél. 01 45 36 90 20

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Գէորգ Արապեանի։

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկ Ծերունեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր քրոջ՝ Էլիզի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Դարբինեան եւ Քիւլէհեան ընտանիքներուն իրենց մօր՝ Եղիսաբէթ Քիւլէհեանի մահուան առթիւ։

Offre d'emploi

Recherche DIRECTRICE D'ECOLE

L'Ecole Barsamian de Nice recherche une Directrice Diplomée d'Etat, d'origine arménienne.

Prière de s'adresser avec le C.V. et une photo à l'adresse suivante:

Ecole BARSAMIAN
281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE
☎ 04 93 44 44 03

ՄԱՐՍԷՅԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

«Լուսաւորչի Լսարան»

հանդիպումներու չարքին մէջ կը հրաւիրէ իր հոյլորդ պրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրանսիոյ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայկոյ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին։

Մասնակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրպաչեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊԱՆԵԷՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux –

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵԻ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ին։

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Ամերիկա եւ Գանատա : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·977 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.977

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յոդուածս 24 / 25)

Ր. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԴԺԳՈՀ ԶԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Օգոստոս 24–ին կառավարութեան նախագահ Ր. Քոչարեան պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն : Արժեւորելով կառավարութեան հարիւրօրեակը, ան ըսած է թէ հակառակ կենսաթոշակներու, աշխատավարձերու պարտքերուն, բոլոր հարցերուն, ինք բաւարար կը դնահատէ զայն : Ան չէ հերքած կառավարական կազմին մէջ փոփոխութեան լուրերը, բայց ըսած է թէ չկայ վարչապետի պաշտօնանկութեան հեռանկար : Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին այլեւս նախագահներու մակարդակով բանակցութիւն չվարունակելու մասին լուրերու, Ր. Քոչարեան ըսած է թէ առայժմ կը լսէ նման բան :

⁂

ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Օգոստոս 22–ին Երեւանի Գարեգին Նժդեհ հրապարակին վրայ սպաննուած էր Գրիգոր Յակոբեան անուն քաղաքացի մը եւ վիրաւորուած՝ Տիգրան Գէորգեան : Ոճրագործները յայտնած էին խոյս տալ ու որոնումները կը շարունակուին :

⁂

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղդասարեան որոշում ստորագրած է որպէսզի Երեւանի Նալպանտեան եւ Խորհրդային փողոցներուն Հանրապետութեան հրապարակին միջեւ Շահումեանի հրապարակ եւ 2750–ամեակի պուրակին յարող հատուածները կոչուին Վազգէն Սարգսեանի անունով : Նկատի որ Սպայի տան մէկ բաժնին մէջ տակաւին ճօճուած Թանդարան – հիմնարկ մըն ալ պիտի բացուի, Սպայի տան շրջափակին մէջ կը դեռեղուի Վ. Սարգսեանի յուշարձանը :

ԶԷՋԷՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ Ա.ՀԱՒԵԿՁՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՀԱՅԵՐԸ

Մոսկուայի Պուշկին հրապարակին վրայ Օգոստոս 8–ին ուժգին պայթում մը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած էր : Շուրջ 100 հոգի ալ վիրաւորուած էին :

Զէչէնիոյ Պետական Խորհուրդին նախագահը Մալիք Սայիտուլայեւ որ 100–հազար տոլարի պարգեւ խոստացած էր պայթումին պատասխանատուները երեւան հանելու համար, Օգոստոս 23–ին յայտարարած է թէ իրենց հետազօտութիւններուն համաձայն պայթումը հեռաձայնով եղած է Մոսկուայի հայկական թաղերու միջեւ հաշուեյարդարի մը :

Նախագահ Ր. Քոչարեան պատասխանելով այս մասին լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ նման յայտարարութիւն չի նկատեր· իսկ Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեան

ԺԸՆԵՒ

ԹՈՒՐՔ ԺԽՏՈՂՆԵՐԸ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Ժընեւ – Հայաստան ընկերակցութիւնը 1997 Ապրիլ 24–ին բողոք ներկայացուցած էր տեղւոյն թրքական ուժ կազմակերպութիւններուն դէմ որոնք հանրապետութեան մը ձեռնարկած էին Հայերու ցեղասպանութիւնը հերքելու համար : Հանրապետութիւնը զրկուած էր երկրին Դաշնակցային Խորհրդարանին որուն հայկական համայնքը զիմած էր որպէսզի ան պաշտօնապէս ճանչնայ 1915–ի ցեղասպանութիւնը : Ժընեւ – Հայաստան ընկերակցութեան բողոքի զիմումին զօրակից են հայկական եւ մարդկային իրաւունքներու բազմաթիւ կազմակերպութիւններ· զիմումը հիմնուած է զուիցերական պատժական օրէնքին մէջ 1995–ին տեղ գտած այն յօդուածին վրայ որ բանտարկութեան պատիժ կը սահմանէ ցեղասպանութիւն մը հերքողին, թերացնահատողին համար :

1997 Սեպտեմբերին դատական հետաքննութեան ձեռնարկուեցաւ թրքական վերոնշեալ կազմակերպութիւններու համակրող խորհուրդին 17 անդամներուն դէմ : Ցաջորդ ամրան հայկական կազմակերպութեան մերժուեցաւ տուժող կողմի կարգավիճակը, քանի որ ան ուղղակի վնաս կրողը չէր որպէս բարոյական անձնաւորութիւն : Այս վճիռը հաստատուեցաւ 1999 Փետրուարին : Անցեալ գարնան հայ համայնքէն երկու հոգի որպէս տուժող կողմ ներկայացան, անհատական դիմումով· առաջինը 85–ամեայ Ադամ Ճամպազեանն է, սերաստացի, ժընեւաբնակ վերապրող մըն է 1915–էն, երկրորդը՝ Յիւրիխի փոլիթէքնիքին դասախօս Սարդիս Շահինեանը որուն մեծ հայրն ու մեծ մայրը զոհուած են 1915–ին, Ուրֆայի մէջ :

Եթէ դատը սկսի աշնան, հաւանօրէն երկարատեւ ընթացք մը կ'ունենայ : Դիմումի կ'ըլլայ բարձրագոյն ատեանին, մինչեւ իսկ Դաշնակցային Ատեանին : Հասկընալի է որ նման նախաձեռնութիւն կը կրնայ երբեմն լուրջ պիւտճէի· հայկական կողմին հաշիւներով, աւելի քան 80 հազար զուիցերական ֆրանք (320 հազար ֆրանսական ֆրանք) հարկաւոր կ'ըլլայ : Սակայն, արդէն ատոր կէսէն աւելին գոյացած է, անհատական նուէրներով :

Ցեղասպանութեան ուրացումը պատժելի յանցանք նկատող յօդուածը կիրարկութենէն ի վեր խնդրոյ առարկայ եղած է միայն Շուիցի ուղղուած ժխտողականութեան, յատկապէս Ր. Կարօտիի վերջին հատորին առթիւ : Այդ առումով, Թուրք ժխտողներու դատավարութիւնը նախընթացի մը բնոյթը պիտի ունենայ :

ԱՐՄԱՆ ԳԱՍՊԱՐ

«զրպռութիւն» որակած է զայն, հարց տալով թէ եթէ Ջէչէնները իրե՛նք դեր չեն ունեցած այդ արարքին մէջ, ինչո՞ւ կը փորձեն ուրիշները ամբաստանել : Ան հարցը լուրջ նկատած է, յատկապէս երբ հայկական ատեաւր դպրութ մը կ'ապրի Մոսկուայի մէջ :

Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին խորհրդականը եւս անհիմն համարած է Սայիտուլայեւի վերապրումը, յոյս յայտնելով որ Ռուսաստանի իրաւապահ մարմինները անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը կը բերեն կատարուածին մասին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ՅԱՊՐԻԻՄ, Եվրատական նախարարը յօդուածով մը լոյս տեսած «Մոնտ»ի Օգոստոս 25–ի թիւին մէջ, կը յայտարարէ որ նախատեսած է տուրքերու թեթեւացման ծրագիր մը որ ամէնէն ծանրաբեռնը պիտի ըլլայ վերջին յիսուն տարիներուն : Կը խոստովանի որ Ֆրանսական զրուքիւնը իր ծանրութեամբ եւ բաշխումի ձեւով մեծ խոչընդոտ մըն է երկրին տնտեսութեան համար : Մանրամասնութիւն չի տար եւ ծանօթ է որ զանազան առաջարկներ կան հրապարակի վրայ : Ընդհանրապէս, դեղերը պիտի վերաբերին ուղղակի տուրքերու, գլխաւորաբար եկամուտի, բայց, հոս ալ տարբեր տեսակէտներ կան : Ժոսփէն, Շըլէնըմանէն զատ, հարցեր պիտի ունենայ նաեւ Ֆապիուսի հետ :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹեան վերաբերող մասնակի համաձայնութեան (գործատիրութիւն եւ 2 սենթիքա) մերժումին առթիւ, ՄԵՏԻՖ–ը (գործատիրութիւն(մտադիր է Պետութեան Խորհուրդին դիմել իշխանութեան չահագործման առարկութեամբ : Որոշած է, ՍԷ – ԷՖ – ՏԷ – ԹԷ–ի հետ կրկին խօսակցութեան նստիլ կառավարութեան հետ, Սեպտեմբեր 4–ին, բայց, արամադրութիւն չկայ փոփոխութիւն մտցնելու պայացած համաձայնութեան մէջ :

ՆՈՐՎԵԿԻԱՑԻՆԵՐԸ դժգոհ են Ռուսերէն, որոնք սխալ տեղեկութիւններ տրուած են եւ նորվեկիացի սուզակներու օժանդակութիւնը չնչուելու սպառնալիքին տակ եղած է : Փոխ – ծովակալ Սքորկէն կ'ընէ թէ «Իսկապէս բարկացած էի : Եզան պահեր, երբ այնքան թերի եւ սխալ մանրամասնութիւններ տուին, որ չսի իրենց թէ եթէ ճշդրիտ տեղեկութիւններ չտան, օժանդակութիւնը չըլլար» : Փոխ – ծովակալը կը խորհի թէ Ռուսերը հասկցած են սպառնալիքի բնոյթը եւ իրենց դիրքը փոխած : Միւս կողմէ, Ռուսաստանի ընդհանուր դատախազը որոշեց քննութիւն բանալ աղէտին պատճառները յայտնաբերելու համար : Ռուսերը չեն բացառեր նաեւ ահաբեկչական արարք մը : Գազանի սպասարկութեանց պետը՝ Պատրուշեւ յայտարարած է թէ սուզանաւին մէջ երկու Տաղստանցիներ կային : Տաղստան Կովկասի այն փոքրիկ Հանրապետութիւնն է ուր չէչէն իմբաներ թափանցած էին ամառը :

ԿԼԼՅԷՌ Ա· 320 էսպիւտի եղերական արկածը կրնայ մարդկային սխալի մը հետեւանք ըլլալ, քան քննութեանց առաջին արդիւնքներուն : Հաստատուեցաւ որ օդաչուն էջքի ապարդիւն երեք փորձեր բրած էր, բայց, վտանգաւոր կացութեան ոչ մէկ հաղորդում կատարած էր : 143 զոհերու մէջ կան բազմաթիւ երախաներ (30 մանուկներ, որոնց 20–ը Եգիպտացիներ որոնք արձակուրդէ կը վերադառնային իրենց ծնողքին հետ) : Ամբողջ ընտանիքներ (6 քոյր – եղբայր) մեռած են եւ հարազատներու վիճակը չատ ծանր է հոգեբանական դեռնի վրայ :

ԺՈԼՕ կղզիի պատանդները այլեւս յուսահատած են եւ «օդնութեան» կոչեր կ'արձակեն : Կոչ կ'ընեն Փիլիպպեան իշխանութեանց որ աւելի ճկուն վարուին : Փիլիպպեան բանագնացը կ'ըսէ թէ վերջին ձախողութեան թիւրիմացութիւնները հարթուած են, բայց, հաւատք ընծայող չկայ : Կը թուի սակայն որ Լիբիա

(Շար·ը Դ· էջ)

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ի 75–ամեակի առթիւ՝ Օգոստոս 1–էն ի վեր սեղմատարափ նամակներ մը լոյս կը տեսնէ թերթին մէջ : Իբր Մասն լա – Վալէի Հայկական Մշակութային Միութեան պատասխանատու՝ չեմ ուզեր անմասն մնալ այդ ինքնարուխ շարժումէն :

Կը փափաքիմ, այս դրութեամբս, յայտնել թէ մենք դնահատած եմ՝ «Յառաջ»ը որոշ բարձր մակարդակի մը վրայ պահելու Ձեր անխոնջ աշխատանքը, յաղթահարելով ամէն տեսակ խոչընդոտները, յատկապէս պաշտպան հանդիսանալով մեր հայերէն լեզուին ու մեր դասական ուղղագրութեան, որ մեր ծնողները, նահատակուելէ առաջ, կրցան մեզի փոխանցել :

Մտքիս մէջ տակաւին դրոշմուած է առաջին երկչոտ այցելութիւնս՝ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, որ տակաւին rue de Trévise էր, 1961–ին երբ Փարիզ ժամանած էի բարձրագոյն ուսումս շարունակելու :

Սիրելի Տիկին Արփիկ, յաւերժական յաջողութիւն կը մաղթեմ Ձեր այս անձնուէր գործին ու հայասէր առաքելութեան մէջ՝ երկար կեանք ու առողջութիւն :

Կը խնդրեմ՝ նման մաղթանքներս փոխանցէք թերթին աշխատակիցներուն ու բոլոր թղթակիցներուն :

Ֆ. ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

Օգոստոս 22, 2000

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN» (24 août)

"Haratch", ou la mémoire arménienne bien vivante

Սալիմ Ժէ, վերջնչեալ խորագրով յօդուած մը ստորագրած է չաբաթաթերթին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ «Յառաջ»ին, անոր 75–ամեակին առթիւ :

Կ'արձագանգենք յետագային :

ERRATUM

Le numéro de «Haratch» daté du Vendredi 25 Août devait porter le numéro 19.976 (et non 19.975 qui concerne le numéro précédent).

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՑ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՈՒ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐ 1768-1930Ի ԺՐԱՆԻՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

ՈՒՏԻ ԱՐՇԱԿ

Ծնած է Կէտիկ Փաշա 1880–ին: Նախնական ուսումը ստացած է Թաղին Ազգային Վարժարանին մէջ, եւ պզտիկուց հետեւած է եկեղեցական երգեցողութիւններուն: Երաժշտապետ Գրիգոր Զուլհաեան անոր երաժշտական բացառիկ յատկութիւնները տեսնելով, սորվեցուցած է իրեն հայկական ձայնագրութիւն ու ոեւէ չանք չէ խնայած անոր յառաջդիմութեանը համար: 17 տարեկանին եղած է Զուլհաեանի օգնականը, միեւնոյն ատեն ստանալով անկէ աշխարհական երգեցողութեան դասեր ալ: Իր երաժշտական փափաքէն դրդուած սկսաւ նուագել նաեւ Քանոն, ու ճիշդ 19 տարեկանին լմնաւ ասպարէզ, նշանաւոր Քէմանի Թադէոսի խումբին մէջ Քանոն նուագելով: Անկէ տարի մը վերջ ալ սկսաւ ուռ նուագել, իր արտակարգ ընդունակութեամբը ան ի բերան ձդելով հանրութիւնը, որուն համար հանրածանօթ դէմք դարձած էր այլեւս:

Անկէ զատ Արշակ կը նուագէր նաեւ Քէմէնչէ: Այս երեք նուագներն ալ իր ճարտար մատներուն հնար ու հաւատարիմ գործիքներն էին, որոնցմով ամենանուրբ ձայներն իսկ կը յօրինէր առանց վրիպումի, ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը կատարելապէս իր վրայ կեդրոնացնելով:

Արշակ ամէկ զատ եղած է կարող ու բեղուն հեղինակ մը: Իր բազմաթիւ հեղինակութիւններէն կան տակաւին կը մորներ, բէչրէֆներ ու սէմայիներ, որոնք լոյս չեն տեսած, մնալով իր գաւակին, հանրածանօթ Զուլհակհար Նուպարի քով:

Երաժշտութեան մատուցած իր մեծ ու կարեւոր ծառայութիւնն է նաեւ, աշխարհական երաժշտութեան Ֆասըլներու կանոնաւորումը: Այս գործն ալ բեւեռն մեծ յանդգնութեամբ մը, բայց գիտնական նրբաւարբար միջոցներու պատճառով, միմիայն 14 Ֆասըլներ կրցաւ հրատարակել: Անոնց ամէն մէկը դասաւորեց եղանակներու (բէչրէֆներ, պեստէները, չարքիները, սեմայիները) համաձայն իւրաքանչիւրին տալով իր ծանրութեան չափը քիացայի թաւուրով, եւ իւրաքանչիւրը եղանակ հրատարակեց կոկիկ ու կանոնաւոր անջատ դրքոյկներով: Դիտնական նիւթապէս իրեն օգնող մը չունեցաւ այս կարեւոր ձեռնարկին մէջ:

Ուտի Արշակ մասամբ իր բնաւորութեան խաւտութեամբ, եւ մեծ մասամբ ալ իր տաղանդին չնորհիւ, ունեցաւ բազմաթիւ նախանձորդներ ու հակառակորդներ:

Իր մահը մեծ կարուստ մը եղաւ արեւելեան երաժշտութեան համար:

ՊԻՄԷՆ ՏԷՐ – ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
(ՊՐՈՒՍԱՑԻ ՊԻՄԷՆ ԷՖԷՆԴԻ)

Պիմէն էֆէնտի ծնած էր Պրուսա եւ պատկան էր Տէր Գասպարի: Աշակերտած էր տեղւոյն Ս. Գէորգ Վարժարանին: Մուրբ Աստուածածին եկեղեցին երաժշտապետ Յովհաննէս Գալֆայի պաշտօնավարութեան միջոցին, Պիմէնի ձայնին փայլէն ու դեղեցկութենէն հրապուրուած, Պրուսայի բարեպաշտ ժողովուրդը ոգեւորութեամբ կը փութար եկեղեցի: 20 տարեկանին եկած է Պոլիս, ու առեն մը քնակելէ վերջ Գումգաբու Զիֆթէ Կէլինլէր փողոցը, յետոյ վտխադրուած է Բեբա, ուր իր դեղեցիկ ու հմայիչ ձայնին սիրահարները մանաւանդ պետական չրջանակէ անձնաւորութիւններ, միշտ երգելու կը հրաւիրէին զինքը:

Պիմէն էֆէնտի լաւ երգող մը ըլլալէ զատ եղած է նաեւ լաւ հեղինակ մը: Իր նորանոր չարքիները, ամէն օր մեծ աշխուժով ու խանդավառութեամբ ընդունելութիւն կը գտնէին հանրութենէն: Իր տաղանդը բացառիկ արժէք մը ունեցած է մանաւանդ անոր համար որ, ան իր երաժշտական կարողութեան տիրացած է ինքնօգութեամբ:

Այն իր ապրած չրջանին մեծ ճանաչում գտած էր Թուրքիոյ երաժշտութեան լաւագոյն վարպետներուն կողմէ:

ՈՒՏԻ ՄԵԾ ՍԱՐԳԻՍ

Ծնած է Եէնի Գարու: Տղայութեան եազմայի գործարաններու մէջ ժամանակ մը աշխատելէ վերջ, իր մէջ փափաքն զգացած է ուռ նուագելու, եւ խիստ կարճ ժամանակի մը մէջ սորվելով, գոյն խաղալիքի մը պէս գործածելու վարժութիւնը ձեռք բերած է հիացում պատճառելով իր արուեստակիցներուն իսկ: Այս խիստ խոստմնալից ու տաղանդաւոր արուեստագէտը, դժբախտաբար չկրցաւ երկար տարի լսելի դարձնել իր նուագը, որովհետեւ անիծեալ հիւանդութիւնը՝ թոքախտը Պալըքլեան Պատերազմի օրերուն սեւ հողին յանձնեց իր երիտասարդ մարմինը: Սարգիս յամառ աշխատանքով հետզհետէ յաջողած էր ամենադժուար կտորները ուտին մէկ թելին վրայ մխային նուագել: Այս գժուարին գործը հազիւ թէ դրուխ հանած էր, եւ կը պատրաստուէր նուագահանդէս մը սարքել, երբ Ազգային Հիւանդոցին մէջ աւանդեց իր հոգին թչուառ վիճակի մէջ:

Ուտի Սարգիս սիրելին էր Քէմանի Թադէոսի:

ՈՒՏԻ ՍԱՐԳԻՍ ԳԼԼԸՃԵԱՆ
(Պզտիկ Սարգիս)

Ծնած էր Եէնի գարու, 17 տարեկանին իյած է արեւելեան նուագի ասպարէզը եւ երկար տարիներ նուագած է ուռը թամպուրի թաւուրով, եւ այս առիթով մեծ տպաւորութիւն ձգած է երաժշտասէր ու հասկցող հասարակութեան վրայ: Ցետոյ անցած է Եգիպտոս, ուր դժուարահաճ տեղացիներէն ալ մեծ գնահատութիւններ արժանացած, ու դարձեալ վերադարձած է Պոլիս:

Գացած է Աթէնք, ուր մեծ պատիւներով ու գնահատութիւններով չրջապատուած է, իբր լաւագոյն արուեստագէտ մը: 1930 Հոկտեմբերին Աթէնքի մէջ տուած է նուագահանդէս մը եւ արժանացած է բազմաթիւ դովեստներու: Ուտի պզտիկ Սարգիս, կարդ մը արուեստագէտներու պէս մոլութենէ զերծ չէ մնացած: Քիչ մը աւելի օղեմոլ էր: Գինովութեան չրջանին քանիցս փորձած է անձնասպանութեան դիմել, արուեստագէտի հոգին նեղ գալով թերեւս այս անճուկ աշխարհը: Անգամ մը ինքզինքը կախած է իր տունը մէջ բայց ազատած է, ուրիշ անդամ մըն ալ Ենի Գարուէն ծով նետուած, բայց դարձեալ ազատած է ստոյգ մահէ մը:

ՔԱՆՈՆԻ ՆՈՒՊԱՐ

Բնիկ բերայի Քանոնի Նուպար, կարճ մէջոցի մը մէջ եղաւ փայլուն նուագող մը եւ համբաւի տիրացաւ Պոլսոյ արուարձաններուն մէջ: Միջոց մը անցաւ Եգիպտոս ուր տեղացի նշանաւոր արուեստագէտներէ գնահատուեցաւ իր տաղանդը: Անոնցմէ սորվեցաւ քանոնը չափաթաստ նուագել (նոյն ձայնին հաստէն ու բարակէն նուագել միեւնոյն տաեն): Նուպար առաջնակարգ չափրաստ նուագող մը եղաւ: Իր նուագած քանոնը կարելի էր գլուխ գործոց նուագածութիւն մը նկատել: Եգիպտոսի Ապաբներուն կոկորդային թաւուրները (եւուէյ) եւ անոնց եզանակները կատարելապէս իրացնելէ վերջ, երկրորդ անգամ գալով վերադարձաւ Պոլիս, ու Զինադադարի վերջին օրերուն մեկնեցաւ Սուրիա: Քանոնի Նուպար միեւնոյն ատեն ունի լաւ հեղինակութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր կ'ներգործուին ամէն կողմ:

ՀԱՆԵՆՏԷ ԵՂԻԱԶԱՐ

Ծնած է Ամն 1884–ին: 6 տարեկանին ծնողքին հետ Պոլիս գալով հաստատուած է Գումգարու եւ յաճախած է Մայր Վարժարանը: Տղայութենէն, իր ձայնը գնահատուած է երաժշտապետ Գրիգոր Մկրթչեանէն որ ձայնաւոր արձանագրած է դինքը:

Եղիազար տարիներու ընթացքին օգտուած է Մկրթչեանի լսարանին երաժշտական դասախօսութիւններէն, ու վարժարանը կիսատ թողլով սկսած է քանոն նուագել, ու ինքնօգնութեամբ գործնական վերջ, մտած է Քէմանի Թադէոսի խումբին մէջ իբր քանոնի ու երգապաց: Այդ չրջանին Եղիազար 20 տարեկան էր, ու իր ձայնին արագ եւուէյներով կը հիացնէր ներկայ հանրութիւնը, որուն հանրածանօթ ու փնտռած դէմքը դառնալով եղաւ առաջնակարգ հանէնտէ մը:

Զայնագիրի բլաքներուն մէջ միշտ իր երգած երգերը մեծ հաճոյքով փնտռուած են հանրութեան կողմէ: Եղիազար հեղինակած է նաեւ տաղի եւ պատահի երգեր ու Մէմօն:

ՔԱՆՈՆԻ ԱՐԹԱՔԻ

Ջաւակն է Գումգարուի Դուրսի Քեհեա Ազարկիի: Տեղւոյն Ազգային Վարժարանը լրացնելէ վերջ կը մտնէ բժշկական վարժարան, բայց իր երաժշտական կոչումը արդելք եղած է իր ուսման չարունակութեան, ու դադրած է վարժարան յաճախելէ, եւ հետեւած է արեւելեան աշխարհական երաժշտութեան եւ սորված է քանոն:

Իր նուագին ու ճիւղին սիրահար Արթաքի էֆէնտի այդ չրջանին, խորամանկութեան մը կը դիմէ իր փափաքին հասնելու համար: Իրեն պէս նուագի երեք ամաքէօռներ համոզելով Պոլսէն կը մեկնի անոնց հետ, Զանաքգալէ եւ ուրիշ Թուրքիոյ քաղաքները, ուր կը նուագէ հետզհետէ համբաւ մը չինելով իրեն: Այս երկար ճամբորդութեանց ընթացքին կը տիրանայ երաժշտական համոզութեան ու համբաւին, այնպէս որ երբ Պոլիս կը վերադառնայ ոչ միայն կարող նուագող մը այլ նաեւ համբաւի տէր արուեստագէտ մը կը դառնայ: Առանայէն Պոլիս գալով, առաջին անգամ նուագած է Քէմանի Թադէոսի խումբին մէջ, ուշադրութիւնը դրաւելով հանրութեան ու իր արուեստակիցներուն: Իր բնակութիւնը Բեբա հաստատելով մտած է բարձր դասուն մէջ, անոնց ծանօթանալով նաեւ իր հեղինակութիւններուն չնորհիւ:

Իր հիանալի արուեստին գործնական ու տեսական համոզութեան համբաւը արձագանգ գտած է ամէն կողմ, եւ յետագային ան կարգուած է անօրէն Տիրոյը Զայնը կրամօֆոնները Բեբայի ճիւղին:

ՓԷՄԱՆԻ ՆՈՒՊԱՐ (ՉԷՕՄԼԷՔՃԵԱՆ)

Հանրածանօթ արուեստագէտ ուտի Արշակի որդին է ան: Պատանի տարիքին իսկ սկսած է ջութակ նուագել, յոյժ սալով իր արտակարգ ընդունակութիւնը: 13 տարեկանին իր հայրը Արշակ իր խումբին մէջ առած է իր տգան Նուպարը, որ ութ տարի հօրը հովանաւորութեան տակ նուագելով, իրացուցած է անոր քաւուրները, խոստմնալից թագամիներ նուագելով: 20 տարեկանին առաջնակարգ դիրք մը գրաւած էր արդէն, գասուելով Պոլսոյ ամենալաւ ջութակահարներու կարգին, պարծանքի աղբիւր դառնալով իր պատկանած ազգին: Ան նուագած է հանրածանօթ քանոնի Արթաքիի հետ ամէնէն գժուար կտորներն ամենամեծ յաջողութեամբ, Տիրոյը Զայնը Ֆիլմային համար:

Ցետագային գլած անցած է իր հանդուցեալ հայրը, որ իր կենդանութեան քանիցս ըսած էր թէ «Տգաս Նուպարը պիս պերազանցած է»: Արեւելեանին չունեցած է համբաւին ու նուագելու կարողութիւն նաեւ արեւմտեան եղանակներու համար:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՁԷՐՁԵԱՆ

Ծնած է 1828–ին եւ աշակերտած է Աբիս Շալճեանի: Առկէ զատ չրջած է թէչքէները եւ սորված է նկէ նուագել, ու հատուածներ ձայնագրած է: Իր հասցուցած գլխաւոր աշակերտը եղած է Լեւոն Խանճեան, որ իր կարգին, աշխարհիկ երաժշտութեան յարատեւ ուսուցիչ մը ու վարպետ եղած է:

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ծնած է Խասպիւղ: Հմուտ հայկական ու եւրոպական երաժշտութիւններու: Իր աշակերտներն են Գրիգոր Մկրթչեան, Ռուբէն Ճիվանեան, Գրիգոր Զուլհակեան:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Ծնած է 1856-ին Պալաթ, ուրկէ ծնողքը փոխադրուելով Գումգարու, Մայր վարժարանը աւարտած է 1870–ին: Պզտիկուց մայրը կորսնցնելով, մեծցած է Աբիս Շալճեանի խնամքով, անոր զաւակներուն հետ միասին: Աբիս Շալճեանէն սորված է հայկական ձայնագրութիւնը, որ յետոյ չարունակած է ու կատարելագործած ինքնօգնութեամբ: 1877–ին, իր ընտիր ցանութեան մեծ փափաքին եւս գոհացում տալու համար, ձեռնարկած է գրամագաւառութեան, եւ 1896–ին քահանայ ձեռնադրուած է Սամաթիոյ երեք թաղերուն վրայ: Մինչեւ քահանայ ձեռնադրուիլը, գրեթէ 25 տարի հեղինակած է բազմաթիւ ոչ – եկեղեցական հեղինակութիւններ: Ստեղծագործած է հիմնադքեար «Մեներասուրբ», եւ «Տէր ողորմեան», բոլոր եղանակով՝ «Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ ֆուն», պէսթէնկեար «Քրիստոս պատարագեալ» եւ սապահի «Տէր ողորմեա» եւ ուրիշ բազմաթիւ երգեր, որոնց թիւը 100-ը կ'անցնի:

Անդամակցած է Ազգային եւ Կրօնական Ժողովներու:

ՍՐԱՊ ՀԱՄԱՄՃԵԱՆ

Ծնած է Գարակիւմրիւկ 1884–ին եւ յաճախած տեղւոյն Ազգային Վարժարանը: 12 տարեկանին եղած է դպիր ու 18 տարեկանէն սկսեալ եղած է օգնական երաժիշտ:

Աբիս Շալճեան, եկեղեցիին մէջ լսելով իր ձայնը, գրեթէ բռնի տարած ու ձարդրութեան եւ չարականի դաս տուած է իրեն: Հանէնտէութիւնը սորված է քէմանի Թադէոսէն, որուն խումբին մէջ մտնելէ ու տարիներ երգելէ վերջ, մտանակցած է զանազան խումբերու, չըլելով Թուրքիոյ զանազան քաղաքներն ու Պուլկարիա: Սորված է չատ մը յատուկ ֆասըլներ եւ երգած է նաեւ քէմանուկ ֆասըլներ եւ երգեր Տիգրանի խումբին մէջ, որուն երգացանկը խիստ ճոխ եղած է միշտ:

ՀԱՆԵՆՏԷ ՆԻԿՈՂՈՍ (Թօփգաբուցի)

Նշանաւոր երգիչ մըն էր որ երգած է Սուլթան Մէճիտի եւ Սուլթան Ապդիւլ Համիտի ներկայութեամբ ու գնահատուած է:

պինակած է 200-է աւելի աղբր աքսոր չարքինը:

ՔԷՄԱՆԻ ՍԵՊՈՒՀ (Ազազուրկ)

Նշանաւոր չութակահաս, որուն ածած չութակը կը համբէր ժողովուրդը: Սուլթան Ազիզի առջեւ, անոր հրամանով, չատ անգամներ կը նուագէր Ռոնալուայի «Սիրտ իմ սասանի»ն, որովհետեւ Սուլթանը սիրահար էր Հիճազ եղանակին:

ՀԱՆԷՆՏԻ ԱՍԴԻԿ (ՀԱՄԱՄՃԵԱՆ)

Ազակերտ Արիս Շալճեանի: Բազմարդիւն հեղինակ ու գեղեցկաճաշակ երգիչ, որ փիլոտուած ու գնահատուած է միչտ իր ժամանակի Սուլթաններէն ու պալատականներէն:

ՔԷՄԱՆԻ ԹԱԴԷՈՍ

Նշանաւոր չութակահաս ու երգահան: Ծնած է Օրթագիւղ եւ 1913-ին մեռած է 55 տարու: Մանկութենէ նուագի փափաք ունէր ու կօչիկին (բօթին) քաուչուի թելերը փայտի մը վրայ անցուցած չութակ կը շինէր միչտ գպրոցը գաս ժամերուն: Չութակի իր առաջին ուսուցիչը եղաւ մօրեղբայրը՝ կատակերգակ Մովսէս Փափազեան որ հիմնադիրներէն մէկն էր Օրթագիւղի Բարեսիրաց Թատրոնին: Թադէոս գպրոցն աւարտելէտ մըն էր եւ կը գերազանցէր աշազուրկ Սեպուհը: Շատ անգամ, թագսիմ մը նուագած պահուն, լռիկ կ'արտասուէր: Հետզհետէ հեղինակած է գեղեցիկ չարքիններ, բէչերվինները ու սէմայիները:

Այս եղանակները այնքան արտայայտիչ էին որ, ունկնդիրները առանց բառի կըրնային հասկնալ երգին իմաստը: Մեռած է թչուառ վիճակի մէջ եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է խիստ անչուք կերպով:

ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ ՄԻՒՔ

Համիչ երգիչ, որ ասպարէզ իջաւ 20 տարեկանին ու գերեզման իջաւ 27 տարեկանին:

ՔԱՆՈՆԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Նշանաւոր արուեստագէտ, որ կարճատեւ կեանք մը ունեցաւ իր դինեմոլութեան հետեւանքով:

ՔԷՄԱՆԻ ՆԻԿՈՂՈՍ (ԽԻՏԱՎԷՐՏԻ)

Ատիճանակից աշազուրկ Սեպուհի, որ չատ անգամ կը նուագէր արքունիքին մէջ հիացում պատճառելով:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՆԱԻԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Երկիրներու, վարչակարգերու կրած արմատական փոփոխութիւններէն միայն ժողովուրդները, անհատութիւնները ազատ չէ որ կը տուժեն. անզօրութիւնը լքուած կը մղէ նաեւ ալ որոնք աստեն մը իրենց պատկանած երկիրներուն հպարտութեան առարկաները եղած են: Նախկին խորհրդային ոլորտին մէջ չատ են այս կարգի օրինակները:

Անոնցմէ մէկն է ռումանական Ֆրունզանէթին որ Վենետիկի մօտ Մարկերա-ի քարխլի Նաւահանգիստի մը մէջ խարըսխած է երկու տարիէ ի վեր: Բեռնատար մըն է ան, այսօր ամբողջութեամբ ժանգոտած, առնետներու եւ մկնցաներու խուժումին ենթարկուած: Իր պատկանած ընկերութեան պարտքերուն փոխարէն պրաւուած է ու անտարբերութեան մատնուած: Այսուհանդերձ, անոր մէջ կը չարունակեն ապրիլ վեց նաւասաները. անոնք ապառած են ուտեստեղէնի, ջուրի, վառելանիւթի ամբողջ պաչարը: Ներկայիս կ'ապրին քանի մը հոգիի նուէրներուն չնորհիւ: Եթէ նաւէն ելլեն, վտանգ կայ որ Ռումանիա վերադառնալով բանտարկուին. արդէն ոչ մէկ փափաք ունին վերադառնալու: Ինչի՞ կը ծառայէ վերադառնալ, երբ տարիկա կլնայ իրենց ընտանիքին ծանր վիճակին վրայ մխային աւելցընել կերակրելի մէկը եւս:

Մխային նոյն նաւահանգիստին մէջ ռումանական նման երեք նաւ եւս կայ: Անոնք պոհերն են ծովային նախկին կայսրութեան մը չատ ձախող մատակարարումին: Ռումանական ծովային Նաւարմ ընկերութիւնը 320 նաւ ունէր որոնցմէ 13-ը միայն կ'երթեւեկեն այսօր. առնուազն 40-ը Ֆրունզանէթիի վիճակին մէջ են: Այսինքն, փտելու լքուած, աչխարհի մէկ անկիւնին մէջ: Նաւատաները կ'ըսեն թէ դժուար չէ յուսահատութեան մատնուիլ ներկայի պայմաններով. իրենք վարժ են ամէնէն մեծ դժուարութիւններուն հանդուրժելու, բայց չեն ուզեր մուրացկանի վայել կեանք մը վարել: Դիմած են նաւուն տէր ընկերութեան որ պատասխանած է թէ դրամ չունին, պէտք է ըսպասել ու իրենց գլխուն ճարը նայիլ: Վստահ են թէ Իտալիոյ նման երկիր մը չի ձգեր որ մարդիկ անօթի մեռնին:

Իրենց այցելած է իտալացի լրագրող մը որուն նաւասաները պատմած են թէ նաւուն չարժակը տակաւին լաւ վիճակի մէջ է, երկու ռատար ալ ունին: Ամէն օր կը չանան փոքր նորոգութիւններ ընել, իրենց մնացած միջոցներով: Նաւուն խուցերը ողորմելի վիճակի մէջ են, ամէն բան քակուած, կոտրտած:

1998-ի ձմեռերը ամիս մը անցուցած են առանց ջուրի ու հեղուկ վառելանիւթի: Ներկայիս երբեմն ջուր կամ ածուխ կը ղրկուի իրենց, խոտլացի նաւատերու զօրակցութեան կազմակերպութեան կողմէ. նաեւ բարի մարդիկ ուտելիք կը ձգեն նաւուն կամրջակին վրայ: Նաւը հոն խարսխելէն ի վեր տակնուդէտ չէ, ուստի առնետներու խուժումին ենթարկուած է. Հնդկաստանի իրենց վերջին ճամբորդութենէն ալ խոշոր աղտոտ միջատներով վերադարձած են, որոնք մեծ արագութեամբ կ'ածին: Կացութիւնը այնպէս է որ նաւատները նաւուն վրայ ապրելով հանդերձ, ոտք չեն դներ անոր որոչ բաժիններուն մէջ. մին այն, աւանդական սովորութիւնը յարգելով, մաքուր ու կարգին կը պահեն մեքենաներու սրահը: Անոնք բոլորն ալ իրենց համար կարեւոր զումարներ առնելիք են ռումանական ընկերութենէն. մէկը կ'ըսէ թէ իրեն նման մեքենավար մը 480 տոլար ամսական ունէր երբ արտասահմանի մէջ կ'աչխատէր. մինչդեռ Ռումանիոյ մէջին աչխատավարձը 150 ֆրանքի չափ է: Դժուար որ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ:

Լքուած նաւուն նաւասաները հայցադուլ յայտարարելով դիմած են Վենետիկի քաղաքապետին որ բան մը կարգադրէ իրենց համար: Ամէնէն աւելի կ'ուզեն փրկել իրենց արժանապատուութիւնը եւ մուրացկանի տեղ չդրուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ 2001 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՅՈՒԼԻՍԻՆ

(ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԷՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՈՏՆԱՀԵՏՔԵՐՈՎ)

Կոչ կը յղենք աչխարհասփիւռ հայ երիտասարդներուն, որպէսզի 2001 թուականի Յուլիսին հաւաքուին Էջմիածին՝ ի նչանաւորումն Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700-րդ տարեդարձի:

Հետեւելով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ոտնահետքերուն, հազարաւոր հայ երիտասարդներ պիտի հոգեւոր ճանապարհորդութիւն կատարեն դէպի բարձրեալն Աստուած: Ուխտագնացութիւնը պիտի սկիզբ առնէ Արարատի ստորոտը եւ Նբաքսի ափին գտնուող Խոր Վիրապի եկեղեցիէն, այն տեղէն ուր Ս. Գրիգոր 17 տարի մնաց արկելափակուած. այնուհետեւ երթը ուղղութիւն պիտի առնէ դէպի Էջմիածին, հոն՝ ուր յաղթանակեց քրիստոնէութիւնը, հոն՝ ուր Աստուծոյ Միածին Որդին իջաւ, որպէսզի մատնացոյց ընէ մեր եկեղեցւոյ Մայր Աթոռի համար սահմանուած սրբազայրը: Երիտասարդները նաեւ հնարաւորութիւն պիտի ունենան տեսնելու Հայաստանի պատմական վայրերը, վայելելու հայրենի երկրի բնական գեղեցկութիւնները եւ մեր հայրենակիցներու հիւրընկալութիւնը:

Երիտասարդական ուխտագնացութիւնը պիտի հովանաւորէ ու օրհնէ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը: Ուխտագնացութիւնը կը խորհրդանչէ որպէս համախումբ հաւատացեալներ մեր ճանապարհորդութիւնը՝ մեր կենցաղ ընդմէջէն: Այս ճանապարհորդութեան մասնակցելով, աչխարհասփիւռ հայ երիտասարդները առիթ պիտի ունենան հանդիպելու, ճանչնալու զիրար, բարեկամանալու եւ իրենց ուխտը հաստատելու իրարու, նաեւ՝ Հայ Եկեղեցւոյ հանդէպ:

Ուխտագնացութիւնը, որ աչխարհի չորս ծագերը ցրուած մեր երիտասարդները նոր կապերով կը մօտեցնէ, կը կապէ իրարու, կը միտի այդ ձեւով եւ անոնց միջոցաւ նորոգել մեր Եկեղեցին: Այս նոր կապերն են, որ պիտի մեր սերունդները, մեր հաւատացեալները պիտի ի մի բերեն, խմբեն Մայր Եկեղեցւոյ չուրջ: Ահաւասիկ այս իմաստով ալ ուխտագնացութիւնը պիտի դառնայ աղբիւր՝ ոգեղէն ուժի ու զարթօնքի եւ ուխտաւորները պիտի նորոգեն իրենց հաւատքի վեհանքը:

«Բայց Տէրոջը ապաւինողներուն ուժը պիտի նորոգուի եւ անոնք արծիւներու պէս թեւերով վեր պիտի ելլեն, պիտի վազեն ու չվնասին, պիտի քալեն ու չյոգնին» (Ես. 40, 31):

Երիտասարդներու առաքելութիւնը, որն սկիզբ կ'առնէ ուխտագնացութեան ընթացքին, պիտի ծաւալի ու հասնի առաւելագոյնի, դառնալով երիտասարդական մչտական նոր ծառայաձեւ մը եկեղեցիին ներս, ամբողջ աչխարհի տարածքին, որպէսզի պարիք սերունդներուն փոխանցէ մեր Եկեղեցւոյ հովանաւոր սուրբի՝ Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքը:

Երիտասարդներու ուխտագնացութիւնը պիտի կազմակերպէ 1700-ամեակի յանձնախումբը, իսկ 2000 թուականի Յուլիս – Օգոստոս ամիսներուն ստեղծուած գերագոյն մարմին մը եւ Առաջնորդարանի յանձնախումբը՝ պիտի վերահսկողութիւն կատարեն: 2000 թուականի Օգոստոս վերջին պիտի հրապարակուի ուխտագնացութեան մասնակցելու պայմաններու մասին հաղորդող ուղեցոյց մը: Արձանագրուելու համար հետեւեցէք Website-ի եւ Question of the day ծրագրի տուած տեղեկութիւններուն:

Երիտասարդներ ամենատարբեր երկիրներէ կը հրաւիրուին իրենց մասնակցութիւնը բերելու պատմական այս իրազարձութեան: Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հաճեցէք դիմել 1700-ամեակի յանձնախումբին՝ 1700@etchmiadzin.am կամ Առաջնորդարանի գրասենեակը: Ձեր անունը տեղ պիտի գտնէ մեր հասցէարանին մէջ եւ դուք պիտի մասնակցիք ուխտագնացութեան մը որ հիմնովին պիտի փոխէ ձեր կեանքը:

ԴԻՒԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Թ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Բայց հիմա Մարտիկ աղա ամէնն ատենէն աւելի՝ անկարող էր մտիկ ընելու. անանկ տենդի մը մէջ էր, անանկ խանգավառութիւն մը կը յորդէր իրմէ, որ միայն ինք կ'ուզէր խօսիլ, ճառել: Սուրեան ատեն չունեցաւ իր խնամուած կտկիկ նախադասութիւնները աւարտելու. միչտ կ'ընդմիջուէր, կը խափանուէր:

– Հայտէ՛, եկուր մեզի երթա՛նք. մեզի հաչենք, հայտէ, այսօր ուրախութեան օր է...

– Չէ՛, չնորհակալ եմ, չեմ...

– Հայտէ՛, կ'ըսեմ կոր, ճանըմ, նազ չուզեր, քալէ՛:

Սուրեան կը փորձէր դիմադրել: Մարտիկ աղա թեւէն բռնելուն պէս քաչեց, տարաւ:

– Տղայութիւն պէտք չէ, քալէ՛, կ'ըսեմ կոր...

Ամէն օրուընէ աւելի փառապանծ ու յաղթական՝ փորը դռնէն ներս մտցնելուն պէս՝

– Ծօ Գրիգո՛ր, – պոռաց սպասաւորին, – վինի ունի՞նք:

– Չէ՛, էֆէնտի՛:

– Հայտէ, գնա՛ սակէ մեզի վինի առ. ան՛ասնակ է նէ, աղէկ տեսակէն ըլլայ, չո՛ւտ, քեզ նայիմ: Է՛, մայրի՛կ, նայէ՛, միւսիւ Սուրեանը նորէն բերի:

– Աղէկ ըրիր, գաւա՛կս, բարի եկեր էք, միւսիւ՛ Սուրեան:

– Շնորհակալ եմ, տիկի՛ն...

– Ձանըմ, հիմա քոմփլիմանի ատեն չէ, մայրի՛կ, ուրիչ աւելի կարեւոր բաներ կան, ի՞նչ եղեր է նէ, դիտե՞ս, մայրի՛կ, Հայերը Թուրքիան կոխեր են:

– Ի՞նչ, – ըսին մայրը եւ աղջիկը միանգամայն:

– Հապա՛, դրօչակեանններու ահագին բանակ մը Թուրքիա արշաւեր է... Տաճկին խերը կ'անիծուի կոր...

– Իրա՞ւ:

– Հապա՛, հեռագիր եկաւ, հեռագի՛ր, Սուրեանին հարցուցէ՛ք:

– Այո՛, օրիո՛րդ, – ըսաւ Սուրեան, – հեռագիր մը եկաւ, որ կ'ըսէ, թէ...

– Դուն թացատրէ տէ, ես երթամ, հանւիմ, – ըրաւ Մարտիկ աղա, որ դուրս ելաւ ու քանի մը վայրկեան վերջ վերադարձաւ, ահագին ճերմակ պիչերապեստի մը մէջ փաթթուած:

– Է՛, հայտէ՛, երթանք, ճաչենք, սեզանը դրուեր է, հայտեցէ՛ք:

Սեղանատան մէջ Մարտիկ աղա սեղանակը քրքիջներով, զուարթութեան ճառագայթումներով, աղմկալից ցոյցերով լեցուց, ոգեւորեց՝ իր խանդավառումին ա-

ւելնալով դինիին դիւցազներգական չափազանցութիւնը: Ձառեց, երգեց, կեցցէներ սլացուց, Թուրքիոյ դամբանական կարդաց, Հայաստանի Զատիկը փառաբանեց, չմոռցաւ հնչակեաններուն անցողակի՝ քանի մը կիսի հարուածներ տալու, բաժակներ առաջարկեց Հայկական անկախութեան կենացդ...

– Կե՛ր պէ, Սուրեա՛ն, կե՛ր, ուրախութիւն ընե՛նք, պոռանք, կանչենք... կեցցե՛ն Ֆէտայիները, կեցցէ՛ Հայաստան, անկի՛ Տաճկաստան, տաակի՛ Սուլթան Համիտ... Ծօ Գրիգո՛ր, վինի լեցո՛ւր, դաւաթդ բեր, Սուրեա՛ն, Հայաստանի կենա՛ցը...

Մարտիկ աղա դաւաթը այնքան ուժով զարկաւ Սուրեանին զաւաթին, որ ասիկա մէջտեղէն ճաթեցաւ, ու գինիի կարմիր ցայտեր գացին Սուրեանին ճերմակ լանջաչապիկին վրայ տափակնալ: Մայրն ու աղջիկը դող ելան:

– Ձանըմ, Մարտիկ, ինչո՞ւ ատանկ բաներ կ'ընես:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր, – ըսաւ Մարտիկ աղա անտարբեր մը դաւաթը պարպելով մինչեւ տակը, իբրեւ թէ բան մը պատահած չըլլար: – Պա՛հ, դաւաթ մը կոտրեր է, ատ ի՞նչ մեծ բան: Անդին մարդեր կը մեռնին կոր, մարդեր:

– Նայէ՛, միւսիւ Սուրեանին չապիկը ինչ ըրիր, – ըսաւ աղջիկը երկչոտ:

– Ի՞նչ կ'ըլլայ քի, թող ջուրով սրբէ՛...

Սուրեան, թէեւ պղպիւրէն նեզացած այս միջադէպէն՝ անտարբերութիւն կեղծեց ու Զապէլին դառնալով.

– Հոգ չէ, օրիորդ, անդին, Հայաստանի մէջ Հայեր իրենց արիւնով կը ներկեն իրենց չապիկները, թող մենք ալ գինիով ներկենք գէ՛թ:

Օրիորդը չիկնոտ ժպիտ մը ուրուագըծեց:

Սրահ վերադարձան: Մարտիկ աղա, կարծես սպառած խօսելէն, գլուխն ալ արդէն ծանրացած գինիէն, գոր առատութեամբ խմեր էր, բազմոցին վրայ երկընգալով՝ սկսաւ քան մը կարդալ: Սուրեան, օրիորդ Սրմաքէշեանի հրաւէրին վրայ, որ հօրմէն լսած էր այդ մասին, իր բանաստեղծութեան վիպումին ձեռնարկեց: Շատ սրտաչարժ կէտերուն, երբ Սուրեան իր խոչիկը նկարագրէր, կրած նեղութիւնները, ցաւերը, վախերը, հարցաքննութեան բարախուն յուզումները, անակնկալ միջադէպերը, օրիորդը կը բացագանչէր, ցաւագին պղտիկ ճիչեր կ'արձակէր, դէմքը արդահատանքի ու համակրութեան յուզուած արտայայտութիւններով կը դիմաւորուէր:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, օ՛հ, ի՛նչ սոսկալի բան, ի՛նչ բարբարոսութիւն:

Սուրեան կը չարունակէր՝ կարծես դիտմամբ ծանրանալով ցաւագին մանրամասնութիւններուն, ահաբեկող վամ սիրտ կոտրտող կէտերուն վրայ, կանոնաւոր ու հանգարտ, աչքը Զապէլին վրայ յառած, որ այդ չեչտ նայուածքին տակ չամաչ չիկնոտ աչքի խոնարհումներ կ'ունենար:

(Շար. 62)

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՍԻՆ ՄՕՐԻՍ ՏՂ ՊԷՆՈՑԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՄԱՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ 12·30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.

04 – 78 – 55 – 56 – 83

(Շար· Ա· Էջէն)

ընդունած է պահանջուած վրկապինին յատկութիւնը։ Ֆրանսացի երեք լրագրողները միւս պատանդներուն հետ չեն, առանձնացուած են եւ այլ վերաբերումի ենթակայ են։

ՓԻՆՈՇԷ, ժպտուն, հրապարակ իջած է Օգոստոս 23–ին։ 84 տարեկան, նախկին մենատէրը ներկայ եղած է յուշարձանի մը բացման արարողութեան։ Յուշարձանը նուիրուած է մեռած չուրջ 500 զինուորներու եւ ոստիկաններու, գոհ «ահաբեկչական» յարձակումներու։

ՄԱԿ–ի մասնագէտներու յանձնախումբ մը որու կը նախագահէ Ալժերիոյ Արտաքին նախկին նախարար՝ Լախտար Պրահիմի, ծանրակշիռ տեղեկագիր մը ներկայացուցած է ՄԱԿ–ի գործողութիւններու մասին, չնչտելով անոնց ճախող հանդամանքը։ Առանձին առանձին մատնանշելով ներկայի 14 զինուորական գործողութիւնները աչխարհի ամէն կողմը, պլնաւոր ձախողութիւնը կը նկատէ Սիէռա Լէոնէ ուր 500 կապոյտ սաղաւարտաւորներ պատանդ ինկան։

ԻՐԱՆ հրաժարեցաւ ճկնկիթի (գաւխար) արտադրութեան եւ արտածումի իր մենաչնորհէն, այլ խօսքով կը սեփականաչնորհէ։ Ճկնորսութեան Ընկերութիւնը այլեւս պիտի քալլաերէ այդ մարդին մէկ ոչ պետական ճիւղի գործունէութիւնը, բան է անօրէնը։ Ճկնկիթը միչա Պետութեան մենաչնորհը եղած է, նաեւ Շահին օրով, բայց, բարենորոգիչ կառավարութիւնը սեփականաչնորհման լայնածաւալ քաղաքականութեան մը ձեռնարկած է։ Ճկնկիթի գինը, այս տարի, դպալի յաւելում մը կրած է քիլօն 390–էն 680 տոլարի բարձրանալով։

ՏԱՄՆԵԻՈՒԹԱՄԵԱՑ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԸ՝ Պրէթ ՊաՆֆ եզակի «գործադուլ» մը ոգրուչած է, գրաւի գալով թարեկամի մը հետ։ Տարի մը պիտի չխօսի։ Զրոյցի մը ընթացքին, թարեկամը ասպարէզ կարգացած է իրեն, ըսելով՝ փորձէ՛ ամբողջ օր մը չխօսիլ, ինք ալ որոչեր է տարի մը չխօսիլ։ Ճիշդ է որ ներկայ պարմանները մէջ, հաղորդակցութեան գերարդիական միջոցները, համացանց եւ այլն, մասամբ կը դիւրացնեն այս «խօսադուլը»։

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ·–ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Ամէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին։

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին արուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գըտնուին Ժողովին, վերյիչեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուչը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով· –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– *Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։*

2·– *Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։*

3·– *Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու։*

4·– *Ընտրութիւն Հաչուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։*

5·– *Նկատառում եւ գործադրում վերոնչեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուչադրութեան բերուող եւ անոր աչխատանքներու ընթացքին ըստ պատչաճի արծարծուող հարցերու։*

6·– *Փոխարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։*

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՄԱՐՍԻԼԻԱ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիսպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զոյգ – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

Ժամը 19–ին։

Մասնակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ զաւրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթալոկ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29
MARDI
29 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·978 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76 ANNEE — N° 19.978

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱԼՕ կղզիի պատանդներու մէկ մասը – Յարեմտեան քաղաքացիներ – ազատ արձակուեցան Օգոստոս 27–ին, յոյս կայ որ յաջորդ օրն ալ ազատ արձակուէր Ծղտ մը: Ազատ արձակուած են երեք Ֆրանսուհիներ, որոնց կարգին Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանի լրագրուղուհին: Կը մնան տակաւին 23 պատանդներ: Այս արձակումներուն մէկ, մեծ դեր խաղացած են դրամը (քանի՞ միլիոն տոլար) եւ Լիբիոյ Բարեսիրական Հիմնարկը որու կը նախագահէ Քատաֆիի տղան: Արդէն, ազատ արձակուած պատանդները նախքան իրենց տունը վերադառնալը Տրիպոլիս (Լիբիա) պիտի երթան: Այս առթիւ, Քաթաֆի «վայլըն» վերադարձ մը կ'ունենայ մինչդատային բեմին վրայ: Շիրաք եւ Ժոսփէն իրենց պոհունակութիւնը յայտնեցին, աւելցնելով սակայն թէ չանքերը պիտի չարունակուին որպէսզի միւս պատանդներն ալ ազատ արձակուին:

ԼԻԲԱՆԱՆի երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան երկու հանրաքուէով (ոչ՝ 2 շրջանով): Օգոստոս 27-ին, պէտք է ընտրուէին 128 երեսփոխաններուն 63-ը, լեռնային Լիբանանի եւ հիւսիսային շրջաններու մէջ, ուր կան 6 ընտրաշրջաններ: Տիւրզի ղեկավարը՝ Ուալիտ Ճումպլաթ յայտարարած է թէ ոչ ընդհանրութիւն տեղի ունեցած է Օգոստոս 27–ին, բայց, Լիբանանի եւ սուրիական ճնշումները եղած էին նախապէս: Օգոստոս 28-ի առաւօտեան արդիւնքները ծանօթ չէին, ոչ ալ մասնակցութեան համեմատութիւնը: Ընտրողները կ'ընտրուին չորս տարուան համար: Նախագահ Լահուտ (Մարոնի) ընդդիմադիր երկու դիւանագէտ հոգեւորականներ են՝ Ճումպլաթի Ընկերվարական Յառաջդիմական կուսակցութիւնը եւ նախկին վարչապետ Ռաֆիք Հարիրի: Սեպտեմբեր 3–ին ալ տեղի կունենայ Պէյրութի, հարաւի եւ Պէքաայի շրջանի ընտրութիւնը: Ընտրապայքարը սպնձելու հակամարտութեան թնոյթ առած է եւ ի սկզբանէ ընտրութիւնն ալ «վճռակատարութիւն» որակուած էր: Դիտուած գլխաւոր դերակատարը եղած է, ինչպէս ակնկալուած էր: Ուրիշ ձուկ չկայ:

ՓՈՐՍԻԿԱՅի հրդեհները դեռ կը չարունակուէին Օգոստոս 28–ին: Հինգ օրերու երկայնքին չուրջ 6000 հեկտար հրոյ-ճարակ եղած է եւ Օգոստոս 28–ին վտանգուած էր Գոռթէ քաղաքը: Պարպուած էին պանդոկները, տուները, բանակումները: Ցաւակ է որ հրդեհներուն մեծ մասը ոճրային ծագում ունի եւ հարցը կը դրուի կրկին՝ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը: Վրդովմունքը մեծ է, հարիւրաւոր հրշէջներ ալ իրենց կեանքը կը վտանգեն:

ԺՈՍՓԷՆ – ՇԻՎԷՆՄԱՆ տեսակցութիւնը որ նախատեսուած էր Օգոստոս 27–ին տեղի չունեցաւ, բայց եւ այնպէս դուռ է այլեւս որ Ներքին նախարարին դաժարումը անխուսափելի է: Ծանօթ է որ Շիվէնմանն դէմ է Ժոսփէնի դորսքաքան ծրագրին եւ հաւատարիմ իր այն խմբակցութեան որ «նախարար մը կամ՝ բեռնակիր կը դոյէ կամ՝ կը հրաժարի», վճռած է չլսել ու մեկնիլ:

ԻՐԱՔԷԼի բանակը կրկին սխալ մը գործած է որու հետեւանքով 3 իսրայէլացի զինուորներ մեռած են: Օգոստոս 26-էն 27-ի գիշերը, Ցահալը (իսրայէլեան բանակ) գործողութեան մը ձեռնարկած է պղեստինեան ծայրայեզականի մը դէմ, որ յաջողած է խոյս տալ եւ դորձողութեան ընթացքին քանամեայ իսրայէլացի երեք տասնապետներ սպաննուած են, հաւանաբար իսրայէլացի ուրիշ զինուորներու կողմէ: Միւս կողմէ, Թէլ – Ամիվի ռադիկալ ուսիկներ ձերբակալած է մոլեռանդ հրեայ մը՝ Եարիւ Պարուչիմ զոր կը փնտռէր երկու չաբաթ է: 34–ամեայ այս կրօնականը կ'ուզէր քաղաքը փրկել «իր տեղատուընէն» եւ անդ կապակցութեամբ արդէն կրակի տուած է ինը հանրատուներ եւ վեց սեխ – շուփեր, պատճառ դառնալով չորս պղտնիկներու մահուան: Ինքնին կը ներկայացնէ որպէս աշակերտը Աստուածաշունչի անձի մը՝ Փինչաս, որ Մովսէսի եղբօր Ահարոնի թոռն է, պռոնիկ մը եւ իր յանախորդը սպաննած է բարոյականը վերահաստատելու համար Հրեաներու մօտ Եգիպտոսէն վերադարձին:

ՍԻՏՆԻի իշխանութիւնները չատ ուշադիր են Ողիմպիականներու նախօրեակին, քանի ոճրափորձերու լուրջ սպառնալիք կայ: Օգոստոս 26–ին, ոստիկանական Նոր – Զելանտական ապրիւրներու հաստաձախ ահաբեկչական ծրագիր մը յայտնաբերուած է, միլիառատէր Պէն Լաուհնի վերագրուած: Ըստ այդ ծրագրին, կը նախատեսուէր յարձակում գործել հիւլէական չարժակին վրայ Ծոգերու ընթացքին:

ԻՏԱԼԻՈՅ եմատական նախարարը՝ Օթթաւիանօ ալ Թուրքօ յանձն առած է տուրքերու զեղչի ծրագիր մը կիրարկել նման Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի:

ԻՐԱՆի ԵԻ ԻՐԱՔի սահմանին վրայ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են ընդդիմադիր Մուճահետուհիներու (Իրաքէն եկած) եւ պարսկական բանակին միջեւ: Ըստ Իրանի ձայնասփիւռին, քանի մը տասնեակ Մուճահետուհիներ մեռած են եւ 3 Պարսիկ գիւղ: Այլ բախումներ ալ տեղի ունեցած են, Օգոստոս 26–ին, բարեկործիչ ուսանողներու, պահպանողականներու եւ ազահովութեան ուժերու միջեւ: Իրանեան օրաթերթի մը համաձայն 40 վիրաւոր կայ, որոնց քանի՞ ոստիկան եր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի հեռատեսիլի աշտարակը (540 մեթր բարձրութիւն) կրակ առած է Օգոստոս 27–ին եւ յաջորդ օրն ալ դեռ կարելի չէր եղած հրդեհը մարել: Կ'ըսուէր թէ չուրջ 10 հոգի եւ 3 հրշէջ բանտարկուած կը մնային:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Պութեֆլիքա Օգոստոս 26-ին նոր վարչապետ նշանակեց իր մէկ գործակիցը՝ Ալի Պէնֆլիս, փոխարինելու համար Պէնպիթուրը որ նախորդ օրը հրաժարած էր: Այս նշանակումը կը միտի ամրապնդելու Պութեֆլիքայի դիրքը:

ՕՏԼՒՔ ԺՈՒԱՅԷՕ, Ֆրանսական չարժանիքի երեմնի մեծ դէմքերէն, մեռաւ 85 տարեկանին: Սկիզբը օդհէրայի պատրուհի, ուշադրութիւնը դրաւած էր Ժուվէի եւ խաղացած Ժիրոտուի Ինթրմեցցոյի մէջ: Հոն է որ 1935–ին կը հանդիպէր Փիէր Պրասէօրի որու հետ կ'ամուսնանար, ծնունդ տալով՝ Գլօտ Պրասէօրի: Ամուսնական փոթորկալից չրջանէ մը ետք, կը բաժնուէր եւ անկէ յ վեր իր կեանքի ընկերն էր՝ Ֆիլիփ Ակոթինի: Տաղանդաւոր դերասանուհին ունէր նաեւ գրելու շնորհ եւ հեղինակ է վէպերու եւ ինքնակեան յուշերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN» (24 août)

"Haratch", ou la mémoire arménienne bien vivante

Ինչպէս գրած էինք Օգոստոս 26 / 27–ի մեր թիւով, Սալիմ Ժէ յօդուած մը տարածած է «Թէմոյնաճիւժ Գրէթիէն» չաբաթաթերթին մէջ, նուիրուած «Յառաջ»ի 75–ամեակին:

Կը պատմէ որ օր մը դիտած է իր մէկ դրացին, մխրճուած իր նախընտրած օրաթերթին ընթերցման մէջ: Մէկը փարիզեան երկու Հայ օրաթերթերէն, երիցադոյնը, քանի հարցը կը վերաբերի «Յառաջ»ի, Եւրոպայի առաջին հայերէն օրաթերթը, հիմնուած 1925–ին: Թերթին ծանօթ էր, որովհետեւ անոր անունը յաճախ լսած էր Անրի Թոմասէն: Արդարեւ, կը պրծ, «Յառաջ»ի յայտնի աշխատակիցներէն մէկն էր Ֆրանսադիր բանաստեղծ՝ Արմէն Լիւպէն, որ Շահան Շահնուր անունին տակ հանրածանօթ վիպադիր մըն էր հայ ընթերցողներու մօտ:

Ցօդուածագիրը կը յիչէ թերթին 60–ամեակին առթիւ լոյս տեսած դրքոյկը, ուր, կ'ըսէ մեծարանքի դրուագներ կան իրարմէ բոլորովին տարբեր անձնաւորութիւններէ ինչպէս Անրի Վերնէօյ եւ Ժերար Շալեան: Կը խորհի որ «Յառաջ» արժանի է իր համբերատար պատմաբանն ունենալու որ քրքրէ հաւաքածոները: Ակնարկելով Շ·ի (Շաւարշ Միսաքեան) մէկ սիւնակոց խմբագրականներուն, կ'ըսէ թէ նման քրքէ սիւնակ մը կը բարձրանայ իր չիբիմին վրայ, ուր թաղուած է նաեւ Շահան Շահնուր եւ սիւնակին տակի սկզբնատառը այլեւս կը պատկանի երկուքին ալ:

Սարի ժէ հակիրճ տողերով կ'անդրադառնայ Շաւարշ Միսաքեանի կենսագրականին, հրաչքով չէ ձերբակալուած Ապրիլ 24-ին, յետագային ձերբակալուած, բանտարկուած և ազատ արձակուած, երբ Հայ մտաւորականները Պոլիս մահուան էին: Կրկին խօսելով Շ· Շահնուրի մասին, յոյս կը յայտնէ որ 2003–ին, անոր ծննդեան 100–ամեակին առթիւ, հայերէն իր գործերուն Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ: Եզրակացութեան մէջ, գոհ յայտնելով որ Փարիզի «Եիտիշ» օրաթերթը զգալեցուցած է իր հրատարակութիւնը, բախտ մը կը նկատէ որ Եւրոպայի հայերէն հնագոյն օրաթերթը դեռ կը յարատեւէ:

«ՔՐՄՔԵՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 28)

ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ԵԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐ

Սեպտեմբեր 6 – 15 Լոռիի Սպիտակ, Արարատի Մխչեան, Մրզաւէտ, Արաքսաստան ու այլ հինգ պիւղերուն մէջ փորձնական մարզահամարներ կը կատարուին: Իսկ հիմնական մարզահամարը տեղի կ'ունենայ 2001 Հոկտեմբեր 10 – 19: Աշխատանքին կ'ընդգրկուի 17 հազար հոգի, արդիւնքները կ'ամփոփուին 2002–ին: Վերջին մարզահամարը Հայաստանի մէջ կատարուած էր 1989–ին, երկրաչարժէն անմիջապէս յետոյ եւ Ղարաբաղի հակամարտութեան ընթացքին:

75 - ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆԸ,

Յարգելի Տիկին Մխաքեան,

«Յառաջ» թերթի խմբագրութեան պատասխանատու անդամներ,

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի անունով կը շնորհաւորեմ մեր սիրելի «Յառաջ»ի 75–ամեակը:

«Յառաջ»ը մեզի համար կը խորհրդանշէ Արեւմտահայերէնի եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտամունք, լայնախոհութիւն եւ անկեղծութիւն, խիզախութիւն եւ անաչառութիւն, գոհողութեան ոգի եւ չընկրկելու անկոտրում կամք ու հաւատք:

Շնորհիւ այս յատկանիշներուն է որ «Յառաջ»ը ունի մասնաւոր տեղ մը եւ յարգանք Հայ մամուլի անուններուն մէջ:

Սիրելի Տիկին Մխաքեան,

Մեր ժողովուրդի այս նոր գողգոթայի օրերուն Ձեզի կը մաղթեմ ամէն քանէ առաջ առողջութիւն, որպէսզի նոյն ոգիով չարունակէք Ձեր սրբազան աշխատանքը եւ «Յառաջ»ը մնայ մեր կեանքի անբաժանելի մասը:

Յարգանքներով՝

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐԻԿԵԱՆ
Գ.Վխ–ի փոխ – Ատենապետ

Տիւսլաքըն, Օգոստոս 24, 2000

Ազնուափայլ
Տիկին Ազատիկ Մխաքեան
Փարիզ

Յարգարժան Տիկին Մխաքեան,

«Յառաջ»ի հիմնադրման 75–ամեակի առթիւ կը փութանք Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան վարչութեան եւ բոլոր անդամներուն ամէնաջերմ շնորհաւորանքները եւ բարեմաղթութիւնները յղել Ձեզի եւ «Յառաջ»ի ոքնաջան գործակիցներին, յանկանալով անսպառ ուժ ու կորով՝ երկար – երկար տարիներ, Ձեր ազգօգուտ եւ ամէն դժուարանքից վեր աշխատանքը չարունակելու համար:

«Յառաջ»ի կատարած գերը Հայ մամուլի պատմաստանում միշտ պիտի մնայ անփոխարինելի եւ օրինակելի:

Հայրենակցական խոր յարգանքներով՝

Ի Դիմաց՝
Աւստրօ – Հայկական
Մշակութային Ընկերութեան

Ճարտարապետ՝
ՌՈՒԶԱՆԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ –
ԹՈՄԱՍԵԱՆ
(Ատենապետ)

Օգոստոս 25

ԵՐՈՒԱՆԴ ՓՈՉԱՐ՝ 100 1/1

Ծ. ԽՄԲ. – 1999-ին լրացաւ ճկարիչ Երուանդ Փոչարի ծննդեան հարիւրամեակը: Դար մը առաջ Թիֆլիս ծնած արուեստագէտը 1922 – 1936 Փարիզ ապրած շրջանին արդէն ուշագրաւ ներկայութիւն մը դարձած էր արուեստի շրջանակին մէջ: 1936-ին հաստատուեցաւ Հայաստան: «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Օգոստոս 11 – 17) ըսելով որ հարիւրամեայ յոբելեանի օրերուն չէր կրցած Փոչարի կեանքին ու գործին մասին հետաքրքրական էջ մը ներկայացնել ընթերցողներուն, տեղ տուած է անոր զաւկին՝ Ռուբէն Փոչարի երեւան այցին առիթով կատարուած հարցազրոյցի մը: Օմար Խէչոյեանի այդ զրոյցը կը ներկայացնենք ստորեւ.

*
**

– Ի՞նչպէս էք յիշում ձեր հօրը՝ Երուանդ Փոչարին:

– *Հօրիցս լինձ մօտ որպէս ծնողի, ամբողջութեամբ ուրիշներից տարբերուող յարակցութիւններ, տպաւորութիւններ, յիշողութիւններ են: Ես փոքր տարիքում միշտ նախանձով էի նայում իմ շրջապատի երեխաներին, երբ պատմում էին իրենց ծնողների մասին, ամէն երբ նրանց հայրը տուն էր գալիս, ուրախութեամբ զոռում էին. «Պապան եկաւ», իսկ նրանք գալիս էին միշտ խաղալիքներով ու նման բաներով, թուչում էին իրենց հօր գիրկը: Երբ մեր հայրը տուն էր գալիս, մենք պաոին էինք ծեփւում, զպաստանում էինք, որովհետեւ պատասխանատուութիւն ունէինք: Նա մեզ կեանքի եւ իր պատասխանատուութեան տակ էր դրել: «Գասդատ»ում էինք ապրում: Պատահում էր, որ այդտեղ հասակակիցներս հետ խաղում էինք: Եւ երբ Երուանդ Փոչարը երեւում էր փողոցի անկիւնում, բոլորը զոռում էին. «Հայրդ եկաւ»: Դա նշանակում էր որ ես պիտի «թռնէի»: Նա մի անգամ ինձ ասաց. «Դու դիտե՞ս ինչքան կարճ է կեանքը: Ե՞րբ պիտի հասցնես մարդ դառնալ»: Մարզուն երեխայ ժամանակ ծնողները պէտք է պահեն, որ նա ամբանայ կեանք մտնելու համար: Նա պահանջկոտ էր: Բայց դա չի նշանակում, որ մորաքոյր ձեռին էր ման գալիս: Փոչարը փոքրուց չատ պահանջկոտ է եղել նաեւ ինքն իր հանդէպ: Դեռ չատ փոքր տարիքում նա ստուարաթղթէ մի վահանակի վրայ զրում է. «Այստեղ ապրում է մեծ նկարիչ Երուանդ Փոչարը» եւ փակցնում իրենց տան զրանը: Ինչպէս ինքն է իր հանդէպ եղել, յետագայում նոյն ձեւով մեր հանդէպ էր: Փոքր ժամանակ իմ ամենասիրած օրը Կիրակին էր: Հայրս երբեք որեւէ հիմնարկում չի աշխատել, բայց Կիրակի օրերին, միեւնոյն է, հանդրստանում էր: Այդ օրը ես մտնում էի նրա ծոցը եւ նա մի նոր հէքեաթ էր ինձ պատմում: Մեր զատարանում երեք երեխաներ (ես էլ նրանց հետ) երբեք զասից չէինք ուշանում: Հայրս ինձ զպրոց էր տանում, մայրս ետ էր բերում: Առաւօտ չուտ ընկերներով զրսում սպասում էինք, հայրս գալիս էր, մեզ զպրոց էր տանում: Դպրոց գնալու ճանապարհին մի հէքեաթ էր պատմում եւ զպրոց էինք հասնում միշտ այն պահին, երբ ամենահետաքրքիր տեղն էր լինում: Նա մեզ ասում էր. «Գնացէք զպրոց, չարունակութիւնը վաղը կը պատմեմ»: Ճաշերը առաւօտեան մենք վազելով գալիս էինք հէքեաթի չարունակութիւնը լսելու:*

– Ձեր ասածներից կարելի՞ է հասկանալ, որ դուք միայն պարտաւորութիւններ էք ունեցել ձեր հօր առաջ եւ ոչ մի իրաւունք, որպէս ենթադրի Փոչարի որդի:

– *Ձեր ասածը մի քիչ ծայրայեղ է: Եթէ հայրդ փականապործ է, ապա նոյնիսկ այդ դէպքում ես օգտւում (խողովակ ես տուն տանում), էլ ո՛ւր մնաց ենթադրել Փոչարը խորդին լինել ու չօգտուել: Իմ յաջողութիւնները չարժանկարում, չար լեզուները միշտ կապում էին ենթադրի հետ: Բայց նա երբեք իմ գործերին չի խառնուել: Բեմադրական ը արձրագոյն ընթացքն աւարտելուց յետոյ, եկայ, ինձ այստեղ աշխատանքի ընդունեցին որպէս Գ. կարդի օձնական: Այդ կրթութեամբ ուրիշ տեղերում անմիջապէս ընդունում էին որպէս բարձրակարգ օձնական, որից մինչեւ բեմադիր զառանցը մի քայլ է: Եօթ տարի օձնական աշխատելուց յետոյ համբերութիւնս սպառուեց եւ մօտս մի-ջոցով հայրիկիս ասացի, որ գնայ մի բան անի: Սա ասում եմ, որ նչեմ, թէ ինչքան երիտասարդ բեմադիրներ, չնորհալի մարդիկ եկան, ուզեցին աշխատել, բայց այն ժամանակուայ մաֆիան նրանց ճանապարհը փակում էր: «Երեւան» աշխատանոց իմ մտնելուց յետոյ, իսկ դա եղաւ 1976 թուականին մինչեւ քանդուելը, ոչ մի նոր բեմադիր չմտաւ: Մի խումբ էր ձեւաւորուել, որոնք իրենց գործն ա-նում էին՝ փողեր լուանում: Նրանց նոր մարդ պէտք չէր: Եթէ նոր մարդ էր գալիս, ապա վռնտում էին: Իրենցից ոչինչ չներկայացնելով՝ հաւաքուել, իրար էին զովում: Ինչ եղաւ: Սահմանները բացուեցին, պատերը քանդուեցին, պարզուեց՝ զրօ ենք: Ռոման Բալայեանի նման բեմադիրն այստեղ տեղ չունեցաւ: Ես որ մը-նացի, հրաշք էր...:*

– Ի՞նչ էր պատմում ենթ. Փոչարն իր փարիզեան գործունէութեան, շրջանի մասին:

– *Հայրս այնքան էր խօսում Փարիզից, դրա փողոցներից, չէնքերից, որ ես երբ գնացի Փարիզ, արդէն ամէն ինչ գիտէի: Ինքն ապրում էր Փարիզով: Ես այնքան տարի ապրել եմ Ամերիկայում եւ եկել եմ Երեւան, տեսնում եմ, թէ ինչ քանդուած տեղ եմ եկել: Ես եկել եմ գիւղ համարուող Ամերիկայից, իսկ ինքը եկել էր Փարիզից ու ընկել մի միջնարդարեան քաղաք:*

– Ի՞նչ էր դրդել ենթ. Փոչարին փարիզից գալ Հայաստան:

– *Ենթ. Փոչարը եկել է 1936 թուականին այն միակ նաւով, որի վրայ էր նաեւ Աւետիք Իսահակեանը: Այդ նաւի գալուստը մեծ վերելք պարզեւեց մեր ժողովրդին: Ես չգիտեմ՝ էլի կը լինի՞ մի այդպիսի նաւ եւ որտեղի՞ պիտի զայ: Երբ յետագայում Փոչարին ձերբակալեցին, նրա գործի մէջ զրուած էր. «Ինչո՞ւ Փոչարը պիտի զար Փարիզից Հայաստան: Նա այնտեղ չատ լաւ էր ապրում»: Նա երբ գնացել էր Փարիզ, սկզբնական շրջանում աղքատութեան մէջ էր ապրում: Մինչեւ հիմա մեր ժողովուրդը չի կարողանում ընկալել, որ Փոչարը Ֆրանսիայից Հայաստան զալու ժամանակ չատ մեծ անուն է եղել: Նա մի ամբողջ ուղղութեան առաջնորդն է եղել: Ինչպէս Փիքասօն, Տալին, Փոչարը եւս մի նոր ուղղութիւն էր ստեղծել: Փոչարը «Նկարչութիւն տարածութեան մէջ» ուղղութեան ստեղծողն ու առաջատարն էր: Փիքասօն տեսնելով Փոչարի նկարները տարածութեան մէջ, ասել էր, որ ինքն անպայման կ'անդրադառնայ այդ նկարչութեանը: Միայն տարի եւ աւելի տարի յետոյ նա նոր միայն անդրադարձել է այդ ոճին: Նա Հայաստան եկաւ չատ մեծ մտադրութիւններով: Ուզում էր որ իր այդ նոր ուղղութիւնը՝ «Նկարչութիւն տարածութեան մէջ», դուրս գար Հայաստանից, աշխարհում Հայաստանը ճանաչէին որպէս դրա կեդրոն: Բայց նա եկաւ ու այս տարածութեան մէջ այդ նկարչութիւնը կորաւ: Ենթ. Փոչարի ունեցուածքի մեծ մասը մնաց Փարիզում, կինը մնաց Փարիզում: Հայրս իր այդ կնոջից՝ Մելինէից չի բաժանուել: Ինքը եկաւ, սահմանները փակուեցին: Կնոջը չէին թողնում այստեղ գալ, իրեն չէին թողնում գնալ այնտեղ եւ այդպէս մարդիկ բաժանուեցին, չկարողացան միմիանց տեսնել: Միայն փորձում էին զաղտնի նամակներ զրել, որի համար միշտ քկպ էին տանում:*

– Այդ ամէնից յետոյ նա ինչպէ՞ս էր վերաբերւում Հայաստանին:

– *Փոչարը ծնուել է Թիֆլիսում: Այդտեղից նա անցել է Ռուսաստան, Եւրոպա, որտեղից նոր միայն եկել է Հայաստան: Բայց նա հայ մշակոյթը, նկարչութիւնը չատ աւելի լաւ գիտէր, քան այնտեղ ընակուողները: Այստեղ ապրողները Սարեանի զոյներով գիտէին Հայաստանը: Փոչարը գիտէր Հայաստանի իսկական զոյները: Հայրս ատում էր որ Սարեանի զոյները՝ Սարեանի զոյներն են: Բայց զրանք Հայաստանի զոյները չեն: Նա պնդում էր որ Հայաստանի զոյներն իր զոյներն են: Եւ այդ քանը նա ապացուցում էր՝ բացելով մեր մանրանկարչութիւնը: Իսկ ինչ վերաբերում է Հայաստանի նկատմամբ նրա վերաբերմունքին, ապա Փոչարն այնքան մեծ էր, այնքան հասկացող, որ գիտէր՝ ազգից, ժողովրդից չի կարելի վիրաւորուել: Վիրաւորում են երկրի, ազգի մէջ եղած այդ օրուայ որոշակի մարդկանցից, համակարգից, իշխանութիւններից:*

– Փարիզից յետոյ, ստեղծագործական առումով, իր հայրենիքում նրա մէջ փոփոխութիւններ եղա՞ն, դէպի լաւը կամ դէպի վատը:

– *Նա այստեղ չէր կարող իր ողջ հզորութեամբ ստեղծագործել: Փոչարն այստեղ ստեղծագործեց իր հնարաւորութիւնների 30 – 40%-ի չափով: Մորմզրդային բռնութիւններն այնքան ցցուն էին, որ նա իր նկարները պահեց: Փարիզից բերած նկարները նա տարաւ Թիֆլիս եւ այդտեղ թաքցրեց: Փոչարն այստեղ չփնում էր նկարիչների հետ, բայց նկար չունէր ցոյց տալու: Նա այդ շրջանում փորձել է ժամանակին, կարդերին համահունչ մի չորս նկար անել, բայց չի ըստացուել, ուրիչ բան է դուրս եկել: Զնաացուել, ուրիչ բան է դուրս եկել: Զնայած դրանք չատ զեղեցիկ գործեր են: Այդ շրջանում էր, որ նա սկսեց քանդակներ անել: Բայց Փոչարն իր կոչումով քանդակագործ չի եղել: Նա միշտ նչում էր որ ինքը վերածնդի ոճի նկարիչ է, որովհետեւ իր մէջ պարփակում էր կերպարուեստի բոլոր տեսակները: Նա եւ բարձր մակարդակի գծանկարիչ էր, եւ քանդակագործ, եւ գեղանկարիչ, եւ ձեւաւորող էր, եւ թատերական նկարիչ ու յորդորող, բանաստեղծ էր, երգահան էր (երգեր էր գրում): Շատ զեղեցիկ արմակ ստեղծագործութիւններ ունի: Եւ այդ ամէնի մէջ նա չատ բարձր մակարդակ էր ապահովում:*

– Այդպէս է եղել նաեւ Զարեհը, ինչի է ձեռք զարկել՝ լաւ է ստացուել: Դա ի՞նչից է գալիս, խելքի՞ց, շնորհի՞ց, տաղանդի՞ց, աշխատասիրութիւնի՞ց...:

– *Եթէ մարդը լիարժէք մարդ է, ապա այդ լիարժէքութիւնն ամէն ինչում է: Լիարժէք մարդ կարող է պատ չարելուց մինչեւ քանդակագործական մի կոթող լաւ անել: Դա ընդհանուր զարգացածութեան արդիւնք է: Կրթուելը, ուսումնասիրելը արհեստ սովորելու համար չէ, այլ՝ կեանքը ճիշդ հասկանալու: Այդ մակարդակով ամէն ինչ կարող ես անել: Բոլորի հետ խօսել որպէս հաւասարը հաւասարի:*

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾՈՎԱՀԷՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՌԱԾ ԱՐՀԵՍՏ ՉԷ

Մեզմէ չատեր հակումը ունին մտածելու թէ ծովահէնները անցեալին ու վէպերու, պատմութիւններու մէջ մնացած վիպական տիպարներ են: Անոնց պատկերը կը ներկայանայ մէկ աչքը փակող սեւ երիզով մը, սեւ զրօշով նաւու մը մէջ ուր անպայման ռում տակառներ կը պատնուին. իսկ իրենց տիրացած զանձերը, հարստութիւնները պահուած են հեռաւոր կղզիներու մէջ: Այնպէս ծովահէնների ամէնէն ծանօթներէն են Սեւամօրուսը, Նաւապետ Քիտը որմէ ներշնչուած է Էտկար Փօ: Այսօր անոնք սկսած են մոռցուիլ. նաւերը չատ աւելի հզօր են ու ծովային կարեւոր բոլոր ճամբաները հսկողութեան տակ: Երկրագունտին վրայ դրեթէ ոչ անմարդաբնակ կղզի մնացած է, ոչ ալ ծովափ: Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ ծովահէնութիւնը անյայտացած է. կան ծովահէնները եւ աչխոյժ գործունէութիւն կը տանին ծովային որոշ շրջաններու մէջ:

Ծովահէնութիւնը եւ անոր դէմ պայքարի միջոցները յատակօրէն ուսումնասիրած են ՄԱԿ-ի ծովային օրէնսդրութեան պայմանագրութեան մէջ որ կիրարկութեան դրուած է 1994-ին: Միջազգային օրէնքները բրտութեան ապօրինի արարք մը ըլլալով սահմանած են զայն. արարք որ կը գործուի ծովուն վրայ, կամ այնպիսի վայրի մը մէջ որ պետութեան մը իրաւական տարածքէն դուրս կը մնայ: Արարքին հեղինակները կ'ըլլան սեփական նաւու մը անձնակազմը, կամ ճամբորդները որոնք թիրախ կ'առնեն ուրիշ նաւ մը, անոր ճամբորդներով:

Այս մարդին մեծագոյն գործողները ոճրային այլ միջավայրերու կապուած խումբեր են. կապ կը պահեն յատկապէս դինքի ու ապօրինի զաղթականներու մաքսանենգութեամբ զբաղողներու հետ: Կ'ուսնեան արդիական զէնքեր, արագընթաց նաւեր, ռատարներ եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, տեղեկատուներու լայն ցանց մը որ կը թաղկանայ ծովային փոխադրութիւններու դանազան ընկերութիւններու մէջ աչխատողներէ: Անոնց չնորհիւ դիւրութեամբ կը դիտանան իրենց ապագայ զոհերուն ծրագիրներն ու տեղափոխութիւնները:

Ծովային միջազգային զրասենեակին տուեալներով, ծովահէնները պատճառած վնասը տարեկան մէկ միլիառ տոլարի չափ է: Միայն 1999-ի ընթացքին ծովահէնները 285-ի կը հասնի: Իսկ 2000 տարուան առաջին եռամսեայի արդէն 120 պարագայ արձանագրուած է:

Ամէնէն ծանօթ ծովահէնները կը գործեն Չինական ծովուն մէջ, Թայլանդի, Ինտոնէզիոյ եւ Մալէզիոյ ափերուն մօտ: Լաւ մարզուած խումբեր են որոնց մասնագիտութիւնը նաւերու կողոպուտը է, այլ ուղղակի նաւու գողութիւնը: Կ'ըսուի թէ այդ գօտիին մէջ 300 հազար տոլարի կարելի է ամէն տեսակի նաւ ճարել: Յանձնումը կը կատարուի երեք օրէն:

Վերջին տարիներու կարեւոր արարքն եղած է կիպրական նաւու մը պատանդը. 5 միլիոն տոլարի չաքար բեռցուած նաւ մը որ Պանկքոկէն դէպի Փիլիպպեան կղզիները կ'երթար, ծովահէններու յարձակումին ենթարկուած ու տարուած է դէպի չինական նաւահանգիստ մը: Ծովային միջազգային զրասենեակին ներկայացուցիչները հոն զացած եւ ուրախութեամբ զտած են նաւը իր բեռով, նաեւ ծովահէններով: Սակայն, չինական իշխանութիւնները երկու տարի եւս ազատ արձակած են յեղուզակները, մերժելով օրինաւոր տիրոջը վերադարձնել նաւը եւ պահանջելով որ խարխնելու իրաւունքին փոխարժէքը վճարէ ան:

Արդէն ծովահէններու պատմութեան աւարտին միշտ չէ որ նաւը գտնել կրնայ կ'ըլլայ: Անցեալ տարի Ճափոնական բեռնատար նաւ մը Մալաքքայի ծոցին մէջ գինեալ ծովահէններու յարձակումին ենթարկուած էր: Անոր անձնակազմը գերութեան մէջ 11 օր անցընելէ եւս, փոքր նաւակով մը լքուած էր բայց ծովուն վրայ չուրի ու սննդեղէնի նուազագոյն պաշարով մը: Զկնորսական նաւ մը փրկած էր զերեզ, իսկ անոնց նաւը ու 6 հազար թոններ զաւնի իւղի բեռը չէր գտնուած:

Ծովահէններ կը գործեն նաեւ Գարայիպեան ծովուն մէջ, Մեքսիքայի եւ Գոլոմպիոյ ափերուն մօտ: Սակայն, անոնց խմբակները ասիացի իրենց արհեստակիցներուն թէքնիք միջոցներ չունին: կը կողոպտեն ճամբորդական նաւեր եւ զօսանաւեր: կը մօտենան, կ'անցնին անոնց վրայ, կը կողոպտեն ճամբորդները, մեքենաներու բաժինը անգործածելի կը զարձնեն, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան միջոցները ու անմիջապէս կը փոխադրէ է ժամանակին, կարդերին համահունչ մի չորս նկար անել, բայց չի ըստացուել, ուրիչ բան է դուրս եկել: Զնայած դրանք չատ զեղեցիկ գործեր են: Այդ շրջանում էր, որ նա սկսեց քանդակներ անել: Բայց Փոչարն իր կոչումով քանդակագործ չի եղել: Նա միշտ նչում էր որ ինքը վերածնդի ոճի նկարիչ է, որովհետեւ իր մէջ պարփակում էր կերպարուեստի բոլոր տեսակները: Նա եւ բարձր մակարդակի գծանկարիչ էր, եւ քանդակագործ, եւ գեղանկարիչ, եւ ձեւաւորող էր, եւ թատերական նկարիչ ու յորդորող, բանաստեղծ էր, երգահան էր (երգեր էր գրում): Շատ զեղեցիկ արմակ ստեղծագործութիւններ ունի: Եւ այդ ամէնի մէջ նա չատ բարձր մակարդակ էր ապահովում:

– Այդպէս է եղել նաեւ Զարեհը, ինչի է ձեռք զարկել՝ լաւ է ստացուել: Դա ի՞նչից է գալիս, խելքի՞ց, շնորհի՞ց, տաղանդի՞ց, աշխատասիրութիւնի՞ց...:

– *Եթէ մարդը լիարժէք մարդ է, ապա այդ լիարժէքութիւնն ամէն ինչում է: Լիարժէք մարդ կարող է պատ չարելուց մինչեւ քանդակագործական մի կոթող լաւ անել: Դա ընդհանուր զարգացածութեան արդիւնք է: Կրթուելը, ուսումնասիրելը արհեստ սովորելու համար չէ, այլ՝ կեանքը ճիշդ հասկանալու: Այդ մակարդակով ամէն ինչ կարող ես անել: Բոլորի հետ խօսել որպէս հաւասարը հաւասարի:*

(Մնացեալը յաջորդով)

ՋՐՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ՁԳՈՒՇԱՆԱԼ ՓՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ԽԱՒԲԵԲԱՆԵՐԷ ՁԱՐՊԻԿ ԳՈՂԵՐԷ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ԵՒՐՈՊԱ

• ԼՈՆԴՈՆ

Ինչպէս որեւէ քաղաք, Լոնտոնը եւս ունի իր քսակահատները: Սակայն վերջերս քաղաքին աւելի հարուստ թաղամասերուն մէջ ամէնէն աւելի ուշադրաւ երեւոյթը սուղ վաճառանիշով ժամացոյցներու եւ զոհարեղէնի գողութիւնն է: Ձարպիկ գողեր պանոնք կրնան «Թոցնել» անվնաս: Ոստիկանութիւնը խորհուրդ կուտայ հրաժարիլ սուղ զոհարեղէն կրելէ կամ ցուցադրելէ:

Լոնտոնի վապուղիին մէջ եւս աւազակախումբեր կը չրջին. անոնք մեծ մասամբ մանուկներու խումբեր են: Իսկ մայրաքաղաքին եռուն թաղամասերուն, ինչպէս Լայսեսթըր Սքուէրի, Փիքատիլլիին արագընթաց փոքր նաւով մը: Ամրողջ գործողութիւնը հազիւ կէս ժամ կը տեւէ:

Ափրիկեան ափերու ծովահէնները այս վերջիններուն միջոցներն ալ չունին, սակայն վերջին ծայր վայրագ են, ինչ որ լրտեսներն կը փոխարինէ անոնց չունեցածը: Փորձառու ծովայինները կ'ըսեն որ ամէնէն վտանգաւորը նաւահանգիստի մը մէջ խարսխելն է հոն: Ծովահէնները առանց աղմուկի լողալով կը մօտենան, կը բարձրանան նաւուն վրայ, դինուած՝ միակ զաշոյնով մը: Քանի մը ժամուան մէջ չիոտած, չքանդուած ոչինչ կը մնայ: Իսկ անձնակազմէն կը փրկուին անոնք որոնք անմիջապէս ջուրը նետուելու արձամտութիւնը կ'ունենան:

Ծովային մեծ փորձառութեան տէր նաւատներ կ'ըսեն թէ չատ դժուար չէ պաշտպանուիլ ծովահէններուն դէմ. կը բաւէ քանի մը ձեռք կրակել օդին մէջ: կան օրինակներ երբ այդ միջոցը գործի ծառայած է:

Ծովահէնութիւնը կը զարգանայ ամէնէն աւելի անտեսական տագնապի չրջաններուն: Ամէնէն վտանգաւոր վայրերն, ինչպէս միշտ, նեղուցները կըլլան ուր նաւերը իրենց արագութիւնը կը պահպանեն ու չարժումի մեծ ազատութիւն չեն ունենար: Ամէնէն արդիւնաւորը կրնայ նկատուիլ նաւաստիները պատրաստել ինքնապաշտպանութեան: Ամէնէն ազդեցիկ միջոցն է ատիկա, փրկուելու ծովահէններու յարձակումներէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ռանան արագընթաց փոքր նաւով մը: Ամրողջ գործողութիւնը հազիւ կէս ժամ կը տեւէ:

Ափրիկեան ափերու ծովահէնները այս վերջիններուն միջոցներն ալ չունին, սակայն վերջին ծայր վայրագ են, ինչ որ լրտեսներն կը փոխարինէ անոնց չունեցածը: Փորձառու ծովայինները կ'ըսեն որ ամէնէն վտանգաւորը նաւահանգիստի մը մէջ խարսխելն է հոն: Ծովահէնները առանց աղմուկի լողալով կը մօտենան, կը բարձրանան նաւուն վրայ, դինուած՝ միակ զաշոյնով մը: Քանի մը ժամուան մէջ չիոտած, չքանդուած ոչինչ կը մնայ: Իսկ անձնակազմէն կը փրկուին անոնք որոնք անմիջապէս ջուրը նետուելու արձամտութիւնը կ'ունենան:

Ծովային մեծ փորձառութեան տէր նաւատներ կ'ըսեն թէ չատ դժուար չէ պաշտպանուիլ ծովահէններուն դէմ. կը բաւէ քանի մը ձեռք կրակել օդին մէջ: կան օրինակներ երբ այդ միջոցը գործի ծառայած է:

Ծովահէնութիւնը կը զարգանայ ամէնէն աւելի անտեսական տագնապի չրջաններուն: Ամէնէն վտանգաւոր վայրերն, ինչպէս միշտ, նեղուցները կըլլան ուր նաւերը իրենց արագութիւնը կը պահպանեն ու չարժումի մեծ ազատութիւն չեն ունենար: Ամէնէն արդիւնաւորը կրնայ նկատուիլ նաւաստիները պատրաստել ինքնապաշտպանութեան: Ամէնէն ազդեցիկ միջոցն է ատիկա, փրկուելու ծովահէններու յարձակումներէն:

ՔԱՂՀԱՆ

• ԱՄՍԹԵՐԴԱՄ

Եւրոպայի տարածքին սակաւաթիւ քաղաքներ Ամսթերտամի չափ «հանդիստ» են: Ամսթերտամն քալողներու, հեծիկ քշողներու, բացօթեայ սրճարաններու եւ թմրեցուցիչի վերաբերող թոյլատու օրէնքներու քաղաքն է: Սակայն քսակահատներն ու պայուսակի գողերը կը վրխտան հոն, որովհետեւ մարդիկ քիչ մը չատ հանդիստ եւ մտացրիւ են:

Քսակահատներու թիւրախը դէպի թանգարաններ տանող հանրակառքի պիծերն են, ինչպէս նաեւ դէպի Շիֆոլ օդակայան եւ կեդրոնական կայարան ուղղուղ վագոնները: Անոնք նաեւ կը դեղերին զբօսաշրջութեան ծառայող նաւակներու կամ համբորդատար նաւերու չուրջ:

Եւրոպական որեւէ մայրաքաղաքէ աւելի Ամսթերտամի մէջ մարդիկ հեծիկով կը չրջին: Սակայն ասիկա չի նշանակեր, թէ ոչ ոք պիտի դողնայ ձեր հեծիկը: Իրօք, հեծիկի գողութիւնը այնքան ընդհանրացած է որ հեծիկ մը վարձելու համար անհրաժեշտ է նաեւ ապահովագրել զայն: Նոյնպէս ինքնաշարժին նստարաններուն վրայ ապրանք ձգելը գողութեան հրաւէր մըն է:

• ՓՐԱԿԱ

Փրակա այցելելը կը նմանի ժապաւէնի մը նկարահանումին համար ընտրուած վայրի մը մէջ չրջելու: Սակայն նաեւ կրնայ պատահիլ, որ զբօսաշրջիկը «իսկական» ժապաւէնի մը «դասական» դիպաչարին մէջ: Այլ խօսքով կորսուած դրամապանակներու, անհետացած անցագիրներու եւ թաֆսիի սարսափելի գիներու ֆիլմերը անպակաս են այս քաղաքին մէջ:

Փրակայի իշխանութիւններ երբեք չեն կրցած լուծել թաֆսիի գիները կանոնաւորելու հարցը: Հետեւաբար միայն «Աստուած» կրնայ օգնել թաֆսիի կարիքը ունեցողներուն:

Անցեալ տարի Չեխիոյ մէջ Բրիտանիոյ դեսպանը բողոք ներկայացուց Փրակայի քաղաքապետին, որովհետեւ թաֆսիի վարորդ մը «կողոպտած էր» իր կինը 14 տարի պահանջելով հազիւ 1 քիլոմեթր ճամբայ վարելու համար եւ մեւժած էր ստացագիր տալ: Ան նուազ քան կէս տարի պէտք էր դանձէր:

Աւելին, թաֆսիի կարգ մը վարորդներ իրենց յաճախորդները կը քաշտարկեն ինքնաշարժին մէջ, երբ անոնք կը բողոքեն մատնանչելով ճամբու երկարութիւնը չափող դործիքին վրայ թուանչաններու անհամեմատօրէն արագ թաւալումը: Սահեցուած իրարանցումին մէջ վարորդները կը գողնան յաճախորդի դրամակոնակը:

Փրակայի ոստիկանները քաղաքավար են, բայց ընդհանրապէս ոչինչ կրնան ընել, որովհետեւ բազմաթիւ «գոհեր» իրենց չփոթին մէջ չեն մտածեր գիրենք խարած վարորդին թաֆսիին թիւը արձանագրելու: Այս տպաւորութիւնն խուսափելու համար կարելի է դիմել թաֆսիի ընկերութիւններու եւ հեռաձայնով ապսպրել ինքնաշարժ մը:

• ՄՈՍԿՈՒԱ

Զբօսաշրջիկները ընդհանրապէս կ'ենթադրեն, որ Մոսկուան «վայրի» Արեւելքն է, մաֆիայի, պայթող ականներու եւ սանձարձակ ոճիրի քաղաքը: Սակայն իրավանութեան մէջ պատահական ոճիրները հազուադէպ են հոն: Ճիշդ է, որ մարդասպանութիւն տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի տարածքին, սակայն մեծամասնութիւնը նախապէս ծրագրուած կ'ըլլայ: Իրօք, Ռուսիոյ մէջ մարդասպանութիւնը կը փոխարինէ դատավարութիւնը: Եթէ գործարքի մը մէջ որեւէ տարակարծութիւն չունիք մեծ դումարներու առընչութեամբ, ընդհանրապէս թիրախ դառնալու մտավախութիւն պէտք չէ ունենաք:

Այսուհանդերձ, ինչպէս որեւէ մեծ քաղաքի մէջ (11 միլիոն հոգի կ'ապրի Մոսկուայի տարածքին), ոճրագործութիւնը առկայ է հոն եւ հարկ է նախազգուշութիւններու դիմել: Հարկ է զգուշանալ քսակահատներէն, անոնք կրնան ձեր կռնակի պայուսակը բանալ փապուղիին մէջ եւ գողնալ ձեր դրամապանակը, իսկ դուք կրնաք երբեք չզգալ պատահածը:

Մանր թղթադրամներ ունեցէք ձեղի հետ, որպէսզի փոքր գնումի մը համար չստիպուիք փողոցին մէջ ցուցադրել ձեր ամբողջ ունեցածը: 50 տոլարէն աւելի պէտք չէ վճարել օդակայանէն քաղաքին կեդրոն երթալու համար, իսկ զիջերային ժամանցի կեդրոններու մէջ աւելի լաւ է ուշադիր ըլլալ խմիչքի ձեր դաւաթին կամ դրամապանակին, որոնք յանկարծ կրնան անհետանալ:

(Շար.)

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒ

ԹԵՀՐԱՆի «Ալիֆ» օրաթերթի խմբագրատունը այցելած է կիպրոսի «Մելգոնեան» վարժարանի տեսչուհին՝ Օր. Անի Լաչինեան, որու ընկերացած են Հ. Բ. Ը. Մ.–ի երկու անդամներ: Յուլիս 8–ի իրիկունն ալ, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի սրահին մէջ, Օր. Լաչինեան դեկուցում տուած է, անդրադառնալով հայկական վարժարանի առաքելութեան:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 8–ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Գանատայի Առաջնորդական Փոխանորդութեան կրօնական դաստիարակութեան յանձնախումբին: Բարի գալուստի ելոյթ ունեցած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան, ապա Օշական Արք. ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Զարեհ Արք. Ագնաուրեան, մխիթարեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Ան նախ տուած է պատմականը՝ հայ մարդու կապը Աստուածաչունչի հետ: Դասախօսութեան ատարին եղած են հարցումներ: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Օշական Արք.:

*
**

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ մէջ (Պէլճիա), Օգոստոս 14–ին, ծառատնկումի պաշտօնական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ տեղւոյն քաղաքապետութեան եւ հովանաւորութեամբ կենսոլորտի եւ պրօսաշրջութեան նախարար Արթիւր Նազարեանի: Ներկայ եղած են նախարարը, հայկական երեսփոխանական պլոքի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովհաննեան, Հայկական Միսնականութեան ճակատէն Պէլճիոյ Գ. ընտրաշրջանի թեկնածուները, Բ. ընտրաշրջանի թեկնածուն, Պուրճ – Համուտի քաղաքապետը՝ Անդրանիկ Մարճլեան, կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի չեփորախումբը եւ տեղւոյն բնակիչները: Սկիզբը, արարներէն խօսք առած է փոխքաղաքապետ Բաֆֆի Կէօվղլեան, ապա արտայայտուած է նախարար Ա. Նազարեան: Հանդիսութեան ատարին կատարուած է խորհրդանչական ծառատունկում մը Ա. Նազարեանի եւ Գլեմոնս Աչքարի (Լիբանանի դեղեցկուհի) կողմէ:

*
**

ՊԻՔՖԱՒՃԱՅԻ ԵՒ ՋՄՄԱՌՈՒ Հայոց թանգերը ուխտագնացութիւններ կազմակերպուած են Օգոստոս 12–ին եւ 13–ին: Շաբաթ, Օգոստոս 12–ին Պիքֆայլի Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Սուրբ Ատուածածին մատրան մէջ, պատարագած է Ուկրանիոյ Հայոց թեմի առաջնորդը՝ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան: Օգոստոս 13–ին, Ջմմառու Փոխման Ս. Կոյսին վանքի չրջափակին մէջ, պատարագած է Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – պատրիարքը՝ Ներսէս – Պետրոս ԺԹ.:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՑԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ Ր)

Ա. ՄԱՍ

ԺԲ.

Տիկին Սերմաքէչեան մտայոր՝ ընդհատ կերպով մտիկ կ'ընէր Սուրեանի խօսքերը, որոնց հայերէնն ալ արդէն քիչ մը չատ «կրոտաբար» էր իրեն համար ու ակնարկը միշտ, խոհուն սեւեռումով մը պատուհանէն դուրս կ'ուղղէր, կապոյտ երկնքին. անոեսանելի կէտ մը, որ Պոլիսը ըլլալու էր:

Քանի մը չաբաթ եառքը, որուն միջոցին Մարտիկ աղային խանդավառութիւնը երթալով աճած էր ու հեռագրին պարզ հիմերուն վրայ հրաչալի ղեակները դասակերտած՝ Սուրեան տուաւ իրեն «Դրօշակ»ի թիւը, որ այդ հեռագիրը կը բացատրէր:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր, – հարցուց:

– Ֆէտայիները 3 – 400 հոգի չարդեր են Քիւրտերէն:

Իրաւ է, որ Մարտիկ աղա քիչ մը յուսահար եղաւ ձեռք բերուած արդիւնքը իմանալով. ինք, որ կ'երեւակայէր բոլոր փոքր Ասիան ապատատակուած, Թուրքերը չարդուելու վրայ. բայց «Դրօշակ»ին բացատրութիւնը տակաւ իր մէջ կը փարթամ, երազուն, անհատական կենսականութեան մը խաղաղութիւն հոսումներով կ'ողողէ էութիւնը ամբողջ, դիմացի եզերքը կ'երկարի օձոլոր քմահաճոյքներով, ձերմակ տուներու, հողաշէն ցած խրճիթներու զուարճագեղ յանցաւոր չարքով մը, զոր ծառեր, արմաւենիներու նուրբ սլացումներ կանաչութեան զով խաղերով կ'ընդելուզեն, իրենց սուուերուն տերեւուտքին տակ քնացող, խոհացող, Արաբներու սպիտակ կամ գունաւոր պարեգօտներով հովանաւորած: Հեռուն դէպի Արեւմուտք, ուր վերջալոյսը կը պատրաստուի, տուներու եւ ծառերու խառնախումբ մը՝ լուսափոչիի ակնախտիղ շղայման մը, հրավառ արծաթազօծումի մը մէջ անորոշուած, թափանցկացած: Մերթ Արաբներ, հեռուան կամ էշ հեծած, կ'անցնին դանդաղ, երբեմն ալ կառք մը, մէջը եւրոպական զբօսարկներով, իր քաղաքակրթութիւնը կը վաղցնէ արագ ու աղմկալից՝ այդ հանդարտութեան մէջէն կրկին հերքում, հակասութիւն այնքան տեղին զուտ բնականութեանը, որքան մարդերուն նախնական կիսամայրենիութեանը:

Կնճռի հերախուզ փունջերով, ափսուսունկերու անկանոն չարքերով եզերուած ափունքն ի վար ջուրը հանդարտ կը հոսի, կաչկլտուքով մը արծաթ գանակներուն, որոնք լուսեղէն բզզիւն մը, բարակ մը կը թրթռացնեն բարակ հովէ մը մեղմածուփ մանր ալիքներուն վրայ: Երբեմն նաւերու դեռին խաղաղ կեանքին խաղաղիկ դէպքերը, առագաստներն հեչտուտոյց բանչքի մը պէս հովէն ընդլայնուած՝ հեզասահ կ'անցնին եւ հեռուները տարտամ քմերեւոյթը կ'առնեն հակայ տարմտորներու, որոնք մէկ թեւերնին բացած չուրին երեսէն քաւելով՝ կը թռչին: Ոչոր գեղջուկ տափանաւ մը, ափին մօտ, կը մրափէ թափուր, սպասելով միւս եզերք փոխադրուելիք անցորդներուն, իր թաւ սուուերը, ծողը ձեռքը կեցող նաւավարին լոգիկէն գունաւոր ցոլքերով բանուած՝ չուրերուն մէջ կը մըխրճի ձիպ, ուր կ'արձագանդէն նաեւ արմաւենիներու եւ մինարէներու նրբագըլաց ու նկարուն անդրադարձումներ: Քիչ մը անդին արաբ չրկիրուհիներ, իրենց հոյակապ իրանին մօտ կապտաւ կորութիւնները, թոյլ եւ զգուչաբար վեր առնուած պարեգօտի մանուածիններու մէջէն կամ տակերէն, բաբախուն պըրկումներով, չլապնդ պարարտ ուռեցքներով ցայտեցնող, նկարուելիք մարմնաղումներու զրգռիչ դիրքերուն մէջ, չուրին վրայ հակած՝ ամանները լեցնելով կը զբաղին, ուրիշներ, իրենց արմաւենիի ճկուն ու չնորհալի հասակը ուղղած, կուժը կամ գոյլը գլուխներնուն վրայ հաւասարակչիռ իրանի չամրաչափ տատանումով մը օրօրուն խմորովին կ'երթան խօսակցելով՝ լայն պարեգօտին ծայրերը ցնցուտաղայ թագուհիներու անհոգ աղուոր չարժումով մը քովէն վեր առնուած կամ եաեւ նետուած՝ չքեղածալ ու ծփին:

(Շար. 63)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Օգոստոս 24-ին յետ անոգոք հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 31, ժամը 10-ին՝ Eglise du Christ-Roi 107 bd. Carnot Cannes.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԻԼ. –

ՄԻՇԵԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ մահուան առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին եւ 500-ական Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն ժերոմի Կապոյտ Խաչին, Համազգային գպրոցին, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ եւ Հայաստան Հիմնադրամին։

Օր. Վարդուհի Պօյաճեան 500-ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն ժերոմի Կապոյտ Խաչին եւ Հայաստան Հիմնադրամին։

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները 500-ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան։

Օր. Սոնիա Յովսէփեան 250-ական ֆրանք «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան։

Տիկին Տենչալի Վարպետեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Այրի Տիկին Աչվայեան (Վարանս) 300 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 500-ական ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին։

Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան 150 Ֆր. Սէն ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թադոյեան 600 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան։

Փրոֆեսոր Ամէնէ Մխիթարեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տիկին Արշալոյս Անտոնեան 100 ֆրանք Սէն ժերոմի Եկեղեցւոյ։

Տիկին Երանուհի Կէօնճեան 200 ֆրանք Սէն ժերոմի Եկեղեցւոյ։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75 տարեկիր տոքիւ

ՍԷՆ – ՄԱՆՏԷ. – Աբշալոյս եւ ժիրայր Մուրատեան 2000 Ֆր.։

***

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Տ. Գաւէդեան 1100 Ֆր.։

***

ԱՆԹՈՆԻ. – Աբիթինէ եւ Երուանդ Մ. Տատեան 500 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ. – Պր. Սիմոն Աւտոյեան եւ զաւակները իրենց անմոռանալի կնոջ եւ մօր՝ Ադրինէ Աւտոյեանի մահուան գ. տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անթէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20·30-ին Centre Administratif d'Asnières:

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիսպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ պրոյց – պատախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7
հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21
ժամը 19-ին։

Մասնակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Մահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջէրճեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի թատրոնի եւ կինոյի պետական ինստիտուտի ռեժիսուրայի ֆակուլտետում կատարւում է ընդունելութիւն, «պարուսոյց / պարերի բեմադրող ռեժիսոր» մասնագիտութեամբ։

Ընդունելութեանը կարող են մասնակցել նաեւ սփիւռքահայ դիմորդները։

Ուսման տեւողութիւնը հինգ տարի է։ Ուսման մէկ տարուայ վարձը 800 (ութ հարիւր) ԱՄՆ տոլար։

Սփիւռքահայ դիմորդների դիմումներն ընդունւում են մինչեւ Սեպտեմբերի 15-ը։

Յանկացողները կարող են դիմել՝
Հայաստան
Երեւան, Ամիրեան 26
Հեռ. 374 1 – 53 – 62 – 21
Ֆաքս 374 1 – 53 – 62 – 33

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end du 2/3 DECEMBRE pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանէէօ-Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան մօտեցայ դասընթացքները— կ'ընդունի աշակերտները՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Աւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11 կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏՂ ՊԷՆՈՑԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ 12·30, աշակերտները կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, Երգ եւ այլն։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.
04 – 78 – 55 – 56 – 83

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

***

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀԱՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Խտահ Շալճեանի եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Պօյաճեանին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեանին եւ զաւակներուն եւ ազգականական պարագաներուն իրենց եղբօր, տատքրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՇԵԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Միութիւնս փոխան ծաղկեպսակի «Խրիմեան Ֆօնտ»ին կը նուիրէ 500 Ֆր., Պր. Ֆերթի Կրասեան 200 Ֆրանք։

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԳԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 30
MERCREDI
30 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·979 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.979

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Զգաստոս 28 / 29)

Լ Ղ Հ

ՄԱՐՏ 22-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին կատարուած ահաբեկչութեան դատը կը սկսի Սեպտեմբերի սկիզբին, ինչպէս յայտնած է գլխաւոր դատախազը Մաւր Ղուկասեան: Ան ըսած է թէ դատավարութիւնը բաց պիտի ըլլայ, բայց թէքնիք պատճառներով պիտի սահմանափակուի դահլիճ մուտքը: Հանրութիւնը կանոնաւորապէս իրազեկ պիտի պահուի դատին ընթացքին:

Գլխաւոր դատախազը երկու հանդիպում ունեցած է գլխաւոր ամբաստանեալ Ս. Բարսեղեանի հետ. առաջինին ան ըսած է թէ մեղսակից չէ ահաբեկչութեան, իսկ վեց օր ետք խոստովանած է թէ մահափորձին կազմակերպութեան մասին թէ-լադրութիւն տուած է, այն պատճառաբանութեամբ որ Հանրապետութեան նախագահը հետապնդած է զինքն ու իր ազգականները:

Մ. Ղուկասեանի եղբակցութիւնը այն է որ Ս. Բարսեղեան ահաբեկչական արարք կազմակերպած է պետական յեղաշրջումի նպատակով:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 28-ին Երեւան գացած է Յունաստանի Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան պատուիրակութիւնը, զօրավար Փարոյտաքիսի գլխաւորութեամբ: Ծրագրուած էին տեսակցութիւններ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ: Պատուիրակութիւնը ներկայ էր Գլխաւոր Վարպետ Սարգսեան ռազմական ճեմարանին մէջ յունարէնի ուսուցման կեդրոնին բացման: Մինչեւ այսօր Յունաստանի ռազմական բարձրագոյն վարժարանէն չրջանաւարտ եղած են 20 հայ սպայակոյտներ. ներկայիս հոն կ'ուսանին 30 Հայեր, Հոկտեմբերէն վեց նորեր եւս կը մտնեն անոնց:

⁂

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Երեւանի ճատրակի տան մէջ, Օգոստոս 28-ին հանդիսաւոր երեկոյթով մը բացում կատարուած է Հայաստանի ճատրակի 60-րդ առաջնութեան որ կազմակերպուած է ճատրակի դաշնակցութեան եւ Իրանի Երեւանի դեսպանատան կողմէ: Մրցաշարքը կոչուած է «Մեղրիի կամուրջի բաժակ». կը մասնակցին Հայաստանի լաւագոյն խաղացողները, ինչպէս Սմբատ Լպուտեան, Աշոտ Անաստասեան, Արտաշէս Մինասեան, Կարէն Ասրեան, եւ իգական սեռի միակ ներկայացուցիչ Էլինա Դանիէլեան: Երեկոյթին խօսք առած է դեսպան Մ. Քոչէնի որ անդրադարձած է Իրանի ու Հայաստանի ժողովուրդներուն աւանդական բարի ու սերտ կապերուն, անոնց յաւասարութեան. դեսպանը Մեղրի կամուրջը նկատած է հայ-իրանական բարեկամութեան խորհրդանիշ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ԼԵՌՆԱԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Հ· Յ· Դ·–Ի ԱՆԴԱՄ
ՍԵՊՈՒՀ ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ
ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Լեռնալիբանանի Մէճլսի (որու մաս կը կազմէ Պուրճ – Համուտ) ընտրաշրջանին մէջ Ներքին նախարար՝ Միշէլ Մուրի ցանկէն ընտրուած է Հայկական Միասնականութեան ճակատէն՝ Սեպուհ Յովնանեան (Հայ Առաքելական Աթոռ, անդամ Հ· Յ· Դ·–ի) 32·163 ձայնով ընդդէմ Ռաֆֆի Մատէեանի որ ստացած է 27·710 ձայն: Նախապէս ալ, բաւական իրարանցում առեղծուած է այս ընտրութեան առթիւ: Բախումներ պատահած են դաշնակցականներու եւ Ր. Մատէեանի թիկնապահներու միջեւ, ըստ Մատէեանի Դաշնակցականները նախայարձակ եղած են: Դաշնակցականներու բանբերն ալ՝ Վերա Եաղուպեան կը մեղադրէ Մատէեանը որ չընանին չպատկանող անձեր բերած է ղրկռութիւն ստեղծելու համար:

Ինչ որ անակնկալ մը եղած է Օգոստոս 27–ի ընտրութեան առթիւ, ընդդիմութեան նախկին վարչապետ Սալիմ Հոսէյնի կողմնակիցներու ձայներուն մեծ մասը Ազգային Ազատական Շարժման թեկնածուին՝ Նաճիպ Միգաթիի վարած ընդդիմութիւնը 35–ի վրայ 22 աթոռ ապահոված է, մինչ Դամասկոսի կողմնակիցները իրարու մէջ բաժնուած են հիւսիսային չրջանի 28 աթոռները: Օգոստոս 27–ին, կ'ընտրուէին 128 նոր պատգամաւորներ 63–ը: Իր յաղթանակէն ետք, Ճումպլաթ պահանջած է որ նոր հաւատարմագրութիւն մը հաստատուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ:

ԱՐԱՖԱԹ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԷՆ

Լուրերու իրանեան պրծակալութիւնը հաղորդած է որ Պաղեստինի ղեկավար Ե. Արաֆաթ մերժած է Երուսաղէմի հայկական թաղը իսրայէլեան ղեկավարութեան ձգելու առաջարկը: Երուսաղէմի բաժանումին առընչութեամբ սեղան բերուած հարցը կորուկ ընդդիմութեան բանախօս է Ե. Արաֆաթի որ ըսած է. «Հայկական թաղը մեզի կը պատկանի եւ մենք ու Հայերը նոյն ժողովուրդն ենք»:

Հայեւպագեստինեան կազմակերպութեան նախագահ Ալպէր Ազարեան ալ այս մասին ըսած է թէ Պաղեստինի հայ պաղութը պաղեստինցի ժողովուրդին բաղկացուցիչ մէկ մասն է, հակառակ թիւով քիչ ըլլալուն:

«Մենք էիչ ենք, բայց փոբրամասնութիւն չենք, այլ ամբողջական ձեւով ապրուած ենք հոս անցած – դարձածին. մենք նաեւ ազատ եւ ժողովրդավար Պաղեստինի մը համար մղուած պայքարին մասնակից ենք» ըսած է ան:

ՇԼՎԷՆԸՄԱՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԺՈՍՓԷՆԻ ԴԻՐՔԸ ՏԿԱՐԱՑԱԾ

Նախարարապետին բոլոր չանքերը ի դերեւ ելան: Շարաթներու երկայնքին չհրցաւ համոզել իր նախարարը եւ բարեկամը որ չքաշուի: Պէտք է ըսել որ Ժ. Փ. Շեվէնըման զիջումի մարդ չէ, անհատականութեան զիջումի մարդ չէ, անխարարական աթոռի մը վրայ մնալու համար տեղի չի տար, տէրը կը մնայ իր սկզբունքներուն եւ ատոր փաստը կուտայ, այսօր, երրորդ անգամ ըլլալով: 1983–ին է, որ, առաջին անգամ կը ձգէ հեռաղօտութեան եւ ճարտարարուեստի նախարարութիւնը, երբ Նախարարաց Խորհուրդի նիստի մը Միթերան զինք կը մեղադրէ որ վարանումով կը մօտենայ ճարտարարուեստական քաղաքականութեան: Այն առեն է, որ կ'ըսէ «Նախարար մը բերանը կը գոցէ: Եթէ կ'ուզէ բանալ, կը հրաժարի»: Երկրորդ անգամ Ծոցի պատերազմի օրերուն է: Բուռն կերպով դէմ է այդ պատերազմին, բայց, հրաժարականը կը քաշքշուի: Հրաժարականի երկու յաջորդական նամակներ կը ղրկէ Միթերանի (1990, Դեկտեմբեր 7 եւ 1991 Յունուար 1), բայց, նախագահը կը մերժէ: Վերջնական նամակով մը, Յունուար 29–ին, Շեվէնըման կը չեշտէ որ կը հրաժարի «յանուն Հանրապետութեան որոշ դաղափարի մը»: Կրնայ նոյնն ըսել այսօր ալ եւ այսօր՝ այնքան մինակ չէ: Ընկերվարական չարքերուն մէջ ալ կան ոմանք, որոնք բնաւ համաձայն չեն Ժոսփէնի դրսիքական քաղաքականութեան: Շեվէնըման կը նախընտրէ հաւատարիմ մնալ իր համոզումներուն քան նախարարական աթոռի մը, ինչպէս ուրիշներ, որոնք չատ յաճախ ջուր կը խառնեն իրենց գինիին չկրնալնելու համար այդ աթոռը (օրինակ՝ Համայնավար եւ Կանաչ):

Շեվէնըմանի հրաժարականը պաշտօնական ընոյթ կ'առնէր Օգոստոս 29–ին, նախորդ օրն է որ գլուխ գլխի վերջին տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ժոսփէնի հետ: Այս վերջինը չէր կրցած համոզել Շեվէնըմանը, որու մեկնումը քաղաքականօրէն գինք կը տկարացնէ: Արդարեւ, Ժոսփէն այլեւս իմբամասը չէ այն քաղմատարը կառավարութեան, որ նաեւ իր ուժն էր: Մնաց որ Շեվէնըման չատ կարեւոր տարր մըն էր Ժոսփէնի համար, աւելի քան՝ ալ քաղուկ մը: Սթրօս – Քահնի պարտադիր եւ Մարթին Օպրիի մերձաւոր մեկնումէն ետք (այս վերջինը կ'ուզէ Լիլի քաղաքապետ ըլլալ), Ժոսփէն, աւելի քան երբեք, դժուարութեան մէջ է:

Շեվէնըմանի աթոռը դրաւողը կը նկատուէր Օգոստոս 29–ին իսկ: Երջոզ անուններն էին՝ Ալէն Ռիշար, Ժան – Ժաք Քէյրան (որ Շեվէնըմանի մահաքունի չըրջանին ապահովեց փոխանցման չրջանը) եւ Տանիէլ Վայան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Օստանկինօ աչտարակին հրդեհը կարելի եղաւ մարել միայն 48 ժամ ետք եւ չորս հոգիներ մեռան, որոնց երեքը՝ հրշէջներ: Աչտարակը խորհրդանիշն էր 60–ական տարիներու խորհրդային արդիականութեան: Շինութիւնը աւարտած էր 1967–ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 50–ամեակին առթիւ: Հոն համախմբուած էին հեռատեսիլի 17 կայաններ (հանրային եւ ոչ) եւ ճայնափիւռի 11 կայաններ: Այս անգամ, Պուտին չվարանեցաւ յայտարարելու «այս նոր աղէտը ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ են կենսական ենթակառոյցները եւ ամբողջ երկիրը»: Կաւկաս կազմակերպութեան մը աղբիւրներուն համաձայն, հրդեհը ահաբեկչական արարք մըն է որ ծրագրած Շամիլ Բասայեւի չեչէն ապստամբներուն կողմէ, որոնք 25 հազար տոլար վճարած կ'ըլլան աչտարակին մէկ պաչտօնեային որ կրակի տայ կայտնը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կուրակի արկածն ալ Չեչէններու գործն է:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» 75

Ազնուափայլ Խմբագրին՝
Տիկին Արփիկ ՄԻՍԱՔԵԱՆի

«Սփիւռք» դիտաւորեալ կերպով չնորհաւորում է «Յառաջ»ի 75-ամեակը:

Դա պարզապէս ծննդեան օր չէ, այլ ֆրանսահայ դրչօջախի ինքնահաստատման վկայութիւն:

Չեր լուսահոգի հայրը գուցէ տատամսութեան պահերին մխիթարութեան օրեր ու ժամեր է հաչուել իր նուիրական թերթի գործունէութեան համար, բայց անսխալ այն կոչել է՝ «Յառաջ»: Դա վերատերել է առաջին հերթին իրեն՝ խմբագրին: Այսինքն՝ հակառակ առօրեայ հոգերի՝ յառա՛ջ:

Սակայն դա վերաբերել է նաեւ ֆրանսահայ մչակոյթին ու մանաւանդ դրականութեան: Եւ արդէն 20-ական թթ. վերջերին «Յառաջ»ը յառաջ մղեց... սփիւռքահայ դրականութիւնը՝ ասպարէզ տալով Շ. Շահնուրին ու «Նահանջը...», որ բառացի արժէքով «Յառաջ»ի հակառնիչն է: Եթէ կայ համբնդհանուր նահանջը, կան նաեւ կիսախենթեր, որոնք յառաջ կը տանեն մեր մչակոյթի բղթուած դրօշը:

Ահա՛ այն խորհուրդը, որով, անտարակո՛յս, առաջնորդուած է Շաւարս Միսաքեանը:

Նոյն չարքի ծայրաթեւերն են՝ «Յառաջ»ն ու Նահանջը, որ դիտակցաբար դուրս կը բերեմ չակերտներէ:

Եւ չմոռնաք, Պատուարժան Տիկին Արփիկ, որ Չեր չանքի չնորհիւ անոնք այսօր ալ սիրտ սրտի են. ինչպէս Չեր հայրն ու Շ. Շահնուրը, այնպէս ալ մեր կեանքի գահավէժ նահանջն ու Չեր լուսաւոր «Յառաջ»ը:

Այդ Չեր չնորհիւ է, որ թերթը քալած է տասնամեակներ մէջ եւ հպարտ պահած հայութեան խորհուրդն ու հայերէնը Սէնի ափերին:

Միայն դա արդէն բաւարար է Չեր եւ Չեր զինակից՝ Արփի Թոմոյեանի հանդէպ խորին տեւական ակնածանք տածելու համար:

Ուրեմն մաղթանքը մէկն է՝ չարունակէ՛ք Չեր հօր բացած ակօսը՝ հայրենական ածուները ոդոդելով:

Ասել է թէ՝ յառա՛ջ...

ՍՈՒՐԲԻՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Օգոստոս 26, 2000
Երեւան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԱՐ՝ 100+1

(Ե. եւ վերջին մաս)

– Ինչպիսի՞ն էր Քոչարը առօրեայ կեանքում, շրջապատում:

– *Քոչարից աւելի ժողովրդավար մարդու ես չեմ հանդիպել: Նա կարող էր հանգիստ ու անկաշկանդ չփուել հասարակ մարդի եւ, ասենք, երկրի ղեկավարի հետ: Վատն այն էր որ հօրս քարկոծողներն իր գործընկերներն էին: Ցիշում եմ, մի անգամ մայրս ասաց. «Սասունցի Դաւթի արձանը կանգնեցնելուն օգնեց ողջ հայ ժողովուրդը, բացի նկարիչներից ու ֆանդակագործներից»: Ընդհակառակը, նկարիչներն ու քանդակագործները հակայական արդելք էին այդ արձանը դրուելուն: Պահպանուել են այն թերթերը թէ քանդակագործներն ինչեր են գրել այդ արձանի մասին: Նրանք առաջարկում էին, ինչքան հնարաւոր է շուտ, հանել այդ արձանը սերունդներին խաթարումէ փրկելու համար:*

– Ասում են՝ մարդ կարող է մի գլուխգործոց ունենալ: Սասունցի Դաւթից յետոյ ժողովուրդը, կարծես, չընդունեց Վարդան Մամիկոնեանի արձանը: Դրանք կարելի՞ է համարժէք ընդունել:

– *Արուեստի գործը պէտք է նայել ժամանակի մէջ: Այսօր կարո՞ղ էք ասել, թէ Լէօնարտօ տա Վինչիի գլուխգործոցո՞ւն է: Ցետոյ կախուած է թէ ինչպէս ես նայում գլուխ գործոց հասկացութեանը: Արա Սարգսեան անունով մի քանդակագործ կար: Նա ինչ էր քանդակում գլուխ գործոց էր համարւում: Ցետոյ նա մեռաւ ամէն ինչ մոռացուեց: Սասունցի Դաւիթը երբ դրուեց, Քոչարն իր ճաշակով մի քիչ առաջ էր ժողովրդից: Մէկ – երկու տարի արձանը ժողովուրդի կողմից չէր ընդունւում: Դաւթի ոտքերը երկար են, իրանը կարճ, ձիու գլուխը մեծ, սուրը երկար... Քոչարն իր ուժով չատ արագ ընկալել տուեց արձանը: Այսօրուայ քանդակագործները քանդակագործ են դարձել Քոչարի Դաւթին նայելով: Նա ինչ էլ ստեղծել է, դրանով բոլորին իր ազդեցութեան տակ է պցել: Հիմա ով ձի է քանդակում, Քոչարին է հետեւում: Ջուարթնոցի «Արծիւ»ը քանդակեց, բոլորին «կրակը» դցեց. ով արծիւ է քանդակում՝ Քոչարից հեռու չի գնում: «Վարդան Մամիկոնեան»ը Քոչարի ճիչն է, պոռթկումն է: Նա այդ արձանով գըննացել է Ի.Ա. դարի վերջը: Քոչարի ըստեղծագործութիւնները չեն վախենում ժամանակից: Քոչարը նաեւ քանդակագործութեան մէջ նկարչութիւն է մտցրել: Մի օր մենք կը հասկանանք թէ ինչ է դա եւ կը հասկանանք Քոչարի մեծութիւնը:*

– Նոյն փիքասոյի, Տալիի ստեղծագործութիւնները միջազգային ասպարէզում շատ բարձր են գնահատւում: Քոչարի ստեղծագործութիւնները այդ արժէքը չունեն: Ի՞նչն է պատճառը:

– *Արժէքը մարդն է ստեղծում: Եթէ մենք քրիստոնեայ ենք, ապա պիտի գիտենանք որ փողը ոչինչ է: Փողն այսօրուայ չափանիշ չէ: Այսօր փողոցային կինոն մեզանում աւելի բարձր է գնահատւում, քան արուեստի մի լաւ գործ: Այն, որ Քոչարի նկարները ցուցադրւում են Փարիզի «Փոմփիտու» կենտրոնում եւ դրուած են դահլիճի կենտրոնում, կարծում եմ, չատ բանի մասին են խօսում: Քոչարի ամէն մի նկարը նրա համար մի ամբողջ կեանք է եղել: Հայրս աշխատանքի չատ հետաքրքիր ժամանակացոյց ունէր: Առաւօտեան ժամը 4–ին արթնանում էր ու սկսում էր աշխատել:*

Նա կարծում էր, որ նկարիչը անպայման արեւածագը պիտի տեսնի, որովհետեւ իսկական գոյներն այդտեղ են, այդ ժամանակ են երեւում, ցետոյ գոյն չկայ: Մինչեւ ժամը 11–ը աշխատում էր, ցետոյ քնում էր: Մայրս մի անգամ նախատեց նրան չատ քնելու համար, բայց հայրս ասաց, ինքը ստեղծագործում է նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ քնած է: Այո, արուեստագէտը այդ ժամանակ էլ է ստեղծագործում:

– Եղե՞լ է այնպիսի իրավիճակ, որ Քոչարը ձեզնից վիրաւորուի:

– *Հայրս ոչ ոքից չէր վիրաւորւում: Նա չէր վիրաւորուել նոյնիսկ այն մարդկանցից, ում պատճառով բանտ նստեց: Դրանցից ամենակարեւոր դէմքը Ազա Սարգսեանն էր, որը «մատերիալ» էր գրել Քոչարի վրայ: Համայնավարները չատ հետաքրքիր էին, նրանք մարդկանց, ժողովուրդներ էին վերացնում օբէնքի սահմաններում: Երբ Քոչարին բաց են թողնել, ներողութիւն են խնդրել, արդարացել են, որ իրենք մեղք չունեն, որ այդպիսի «մատերիալ»ներ են եղել: Քոչարն ասում էր, որ ինք իր աչքով է տեսել Ա. Սարգսեանի սառարգրութիւնը իրեն վարկաբեկող թղթի տակ: Այդտեղ Ա. Սարգսեանը գրել է, որ ինքը հանդիպել է Քոչարին Փարիզում եւ իբր «ընացրել է», որ Քոչարը ֆրանսիական գործակալ է: Ա. Սարգսեանը ԿԳՊ–ի գործակալ էր, չէ՞: Քոչարը բանտից դուրս գալուց յետոյ, Ա. Սարգսեանին դատի է տուել (կարծում էր՝ կարգին երկրում էր գըննում) իրեն պախարակելու համար, բայց իր տեսած թղթերը չի կարողացել գտնել: Այդ բանից յետոյ նա ինքը մի անգամ Ա. Սարգսեանին առաջարկել էր ամէն ինչ մոռանալ: Հէնրիկ Իգիթեանն է պատմում, որ մի անգամ եկել են արուեստանոց, տեսել են Քոչարը մէկի հետ նստած նարտի է խաղում: Հարցրել են՝ ո՞վ է այդ անծանօթ մարդը, Քոչարը պատասխանել է, որ այդ մարդն իրեն բանտում ծեծողն է: Ցետոյ աւելացրել է, որ այդ մարդը լաւ մարդ է եղել, ծեծելու ժամանակ ձեռքը թափով է բարձրացրել, բայց կամաց խփել:*

– Գեղեցիկն, ի հարկէ, չի կարելի չսիրել, բայց Քոչարի մօտ, կարծես, դա աւելի խիստ էր արտայայտուած:

– *Ամէն մարդ գեղեցիկի նկատմամբ թուլութիւն ունի: Նայած գեղեցիկի տակ այդ մարդն ինչ է հասկանում, դրա հանդէպ թուլութիւն է ունենում: Մարդ կայ փողի նկատմամբ թուլութիւն ունի: Այդ մարդու համար ամենագեղեցիկը փողն է, մարդ կայ, սիրում է կնոջ գեղեցկութիւնը: Ի դուր չէ, որ մայրս Քոչարին չատ է խանդել: Հիւրի Խաչատրեանն է պատմում, որ Քոչար ամուսինները թեւանցուկ փողոցով քայլելիս անգամ, իրենք յատուկ տալով իրենց մեծ յանկութեանը, վազելով դնացել համբուրել են Երուանդ Քոչարին ու հեռացել: Հարեւանութեամբ ապրող կանայք կային, որոնք պատմում էին որ երբ Քոչարը դուրս էր գալիս փողոց, իրենք էլ, մի պատրուակ հնարելով, տանից դուրս են եկել, որպէսզի Քոչարն իրենց մի հատ դոնէ նայի: Քոչարի բոլոր կանայք չատ գեղեցիկ են եղել:*

– Քանի՞ կին է ունեցել Ե. Քոչարը:

– *Չորս, եւ ոչ մէկից չի թաժանուել: Առաջին կինը մահացել է, երկրորդը, իր կամքից անկախ մնացել է Փարիզում, երրորդ հրաժարուել է Քոչարից, երբ նրան բանել են, չորրորդը՝ Մանիկ Մկրտչեանը, մայրս էր: Մայրս աշխատել է «Խորհրդային Հայաստան» թերթում: Քոչարն այդտեղ մի յօդուած է տարել որը վերաբերել է Քոչարի մոմաներկերի գիւտին: Հայրս նաեւ գիւտարարը է եղել: Նա ոչ միայն մոմաներկերն է հնարել, այլ նաեւ վառիչի գիւտն է արել: Մեքենաների մէջ դրուող վառիչների սկզբունքը հայրս է հնարել, որի համար վկայագիր ունի: Նա նաեւ հնարեց փլաստիլինի մի նոր տեսակ: Այստեղ գործարանն սկսեց արտադրել, ցետոյ հայրս գործարանին դատ տուեց, իր օրինական հատանելիքը ստանալու համար: Նոյն Արա Սարգսեան*

մահասարը: Անոնցմէ ոչ մէկը ճկոյթը չարժեց, փրկութիւնը կազմակերպելու համար: Պուտին յայտնեց թէ նեղլ չուզած. լ'ինչ անհեթեթութիւն: Կրնար հրահանգել որ օգնութեան փութան բոլոր երկիրներուն սուզանաւերը, կրնար արտօնել արտաքին օժանդակութիւնը: Մինչ արեւու լոյանք կ'առնէր Սոչիի մէջ, ամբողջ ժողովուրդին աչքերը իրեն յառած էին, տեսնելու համար հաւանութեան ժեսթ մը:

Աւելի լաւ կեցուածք չունեցան Պաշտպանութեան նախարարն ու ծովակալ առաջինը, ըստ լրագրողին, Պարէնցի ծովուն տեղն անգամ չէր գիտեր, իսկ երկրորդը զայն չփոթած էր Սեւ ծովուն հետ...:

Աղէտը չրջապատած գաղտնապահութեան մթնոլորտը արդէն տարաճանութիւններու ծնունդ տուած է: Ամէնէն հաւատալին եւ ամէնէն տարածունը այն է թէ Կուրսկի անձնակազմը գիտակցաբար մահուան լքուած է. երբ չկայ վերապրող, աղէտն ալ գոյութիւն ունեցած չըլլար: Եւ ոչ մէկ կասկած կայ որ յետմահու պատուանշանները պիտի չուշանան: Ծովուժի հրամանատարութիւնը անձնակազմին մահը յայտնեց ճիշդ այն պահուն երբ արեւմուտքի փրկարարները կը մօտենային աղէտին վայրին: Կարծես, պատասխանատուները անոնց լսել կ'ուզէին. հոն միայն դիակներ կան, ո՞վ կ'ուզէք փրկել:

Այդ հակայական գազաղը յետագային մե՛նք ջուրին երեսը պիտի հանենք, կ'ըսէ Սոքիրկօ սուզանաւուն պատկանած կապանները կտրած են որ օտարներու ժամանումէն առաջ, չաջողած են ամրափակել նաւուն փրկութեան ելքերը: Արդարեւ, ինչի՞ կը ծառայէ ձգել որ թշնամիները տեսնեն թէ ի՛նչ հերոսական ճեւով մեռած են ռուս ծովայինները:

***

Ռուս մամուլի ուրիշ ծանօթ անուն մը «Սեւոտնկա» Կուրսկի ողբերգութեան առթիւ տեղ տուած է նախկին նաւապետ Ա. Կուսեւի վկայութեան. ան վերապրող մըն է նման արկածէ մը: 1983–ին ընկղմած է իր առաջնորդած հիւլէական ընդծովեան, Քամչատկայի բացերը: Պատմած է թէ ի՛նչ կը նշանակէ գտնուիլ ընկղմած ընդծովեայի մը մէջ, լոյսէ, թթուածինէ եւ արտաքին կապէ զրկուած: «Ջուրը նախ միւնչեւ ծունկերը, ցետոյ կուրծքերը կը հասնի: Պէտք է գլուխները բարձր բռնել կարենալ շնչելու համար օդը որ վայրկեանէ վայրկեան կը սպառի: Պէտք է տոկալ մանաւանդ ծանր լուրերուն որ կը տիրէ շարժակներու կանգ առնելէն ետք կ'ըսէ ան:

Իրենց պարագային երբ 48 ժամ եղէ օժանդակութիւն չէ հասած, ինք երէք կամաւոր ուղած է, նաւէն ելք փորձելու համար: Կը չարունակէ. «Խորախոր մըթութեան եւ հեղձուցիչ տաքին, մեռած մեր ընկերներուն դիակներուն ու բարբրացող ջուրին վրայ ծփացող կղկղանքին մէջտեղ մենք հասկցանք թէ ի՛նչ կը նշանակէ "խեղդամահութենէ փրկուիլը խեղդուողին գործն է՛" առածը»:

Զորրորդ օրը ծանր պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ հրամայելու որ ամբողջ անձնակազմը փորձէ ջուրին երեսը բարձրանալ: 120 հոգիէն 103–ը կը նը բողոք դրեց որ Քոչարը մեր կարպետը խարխլել է ուզում, դրամատիրական յարաբերութիւններ է ստեղծում, եւայլն: Քոչարն առաջարկել է նաեւ պահուկորզներին ժամանակակից արուեստագուստի քննդրունքը:

Վերջում ուզում եմ աւելացնել որ այս բնակարանում մի 15 տարի է, չէի եղել: Հայաստանից դնալուց յետոյ ապրել եմ Հունգարիայում, Փարիզում, յետոյ դըննացի Ամերիկա: Վերադարձից յետոյ ուզեցի բնակարանս մի քիչ կարգի բերել ու չատ հետաքրքիր նկարներ գտայ: Դրանցից երկուսը տպագրուում են ձեր թերթում: Մէկը նրա չատ վաղուց արուած ինքնանկարն է (թերեւս տպագրուում է առաջին անգամ, երկրորդը մի փոքրիկ լուսանկար նկար է: Չատ տպաւորիչ նկարներ են: Հանքավայրի է նման այս տունը: Կարծես վերջացել է, բայց որ փորփորում ես, էլի մի բան դուրս է գալիս: Այս տանը մի ամբողջ լուսապսակ կայ մնացած: Քոչարի նկարչական հիմնական ժառանգութիւնը գտնում է Գոհարի թանգարանում: Այդտեղի դործերի մի մասը պատկանում է ինձ, մի մասը՝ եղբօրս: Բայց մենք դրանք տուել ենք թանգարանին ի պահ: Մենք չենք պատրաստում Քոչարի ժառանգութիւնը վաճառելով ապրել եւ գտնում ենք որ աւելի լաւ է դրանք մեր երկրի մէջ մնան, երկիրը հարուստ կը լինի: Այստեղ երկիր բառը ուղղակիօրէն պէտք է հասկանալ:

ՋԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՓՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ՆԱԻԲԵԲԱՆԵՐԷ ՃԱՐՊԻԿ ԳՈՂԵՐԷ ԵՒ ԱՓՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ԵՒՐՕՊԱ

• ՊՈԼԻՍ

Քահանաները աշխոյժ կերպով կ'աշխատին Պոլսոյ գրօսաշրջութեան կեդրոններուն մէջ: Անոնցմէ ոմանք այնքան ակտիվ են, որ զրամապանակ մը կրնան «գոցնել» բանկոնի մը կամ տափատի մը ալիւր գրպանէն: Յաճախ անոնք կ'օգտագործեն իրենց «զոհին» զարնուելու հնարքը, ձեւացնելով, որ պահ մը պիտի փախչին, կամ բարեկամ մը պիտի հասնի անոնց: Մինչեւ որ «զոհը» անդրադառնայ, թէ բախումը դիպուածի արդիւնք չէր, անոր զրամապանակը արդէն անհետացած կ'ըլլայ:

Կարգ մը վողոյներու մէջ կօշիկ վաճառող մանչեր գրոյց մը կը սկսին հաւանական յաճախորդի մը հետ, մինչ անոնց «գործնկերը» կը պարպէ անոր գրպանը: Ֆաք փուտի ճաշարաններու կամ չուկայի համալիրներու մէջ երիտասարդներ մը կրնայ մօտենալ գրօսաշրջիկի մը, ձեւացնելով, թէ կ'ուզէ քիչ մը անգլերէն խօսիլ եւ անոր ուշադրութիւնը գրաւելով փրկուին այդ ձեւով, հակառակ յուրաքանչիւր 60 մեթր խորութեան: Կ'ըսէ թէ նոյն փորձը նոյն յաջողութիւնը պիտի չունենար Կուրսկի պարագային որ խրած է 100 մեթր խորութեան վրայ. այսուհանդերձ, անձնակազմին մէկ երրորդը կը՛ջրնար փրկուիլ եթէ հրամանատարութիւնը նման վտանգ առնէր: Այդ որոշումը, իր կարծիքով, չարուեցաւ, որովհետեւ առաջին պահէն բարձրաստիճան ողջ պայ չէր մնացած սուզանաւուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի արկածին պատճառին, Ա. Կուսեւ թերահաւատ է. «հարցը, պնդես կը թուի որ մեր տղաքը փրկելու չէր վերաբերեր, այլ գիւտարարական գաղտնիքի մի թաղումին, Կուրսկի անձնակազմին հետ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԻԵԼՑԱԾ

Վիճակագրութեան վարչութեան տուեալներով, Մեղրիի մէջ տարուան առաջին վեցամսեակին 27 ամուսնութիւն եւ մէկ ամուսնալուծում արձանագրուած է. անցեալ տարի այդ մարզերու թիւերը եղած են 21 եւ 2: Պակաս է ծնունդներու թիւը եւ 1999-ի 73-ին փոխարէն արձանագրուած է 63 ծնունդ: Նոյն ժամանակին ընթացքին Մեղրիէն արտագաղթած է 51 հոգի, իսկ հոն վերադարձած՝ 21:

⁂

ԳԻՒՄՐԻ – 2000 ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՐԿԱՄԵԱՆ

Դիւմբրիի մէջ Օգոստոս 19-ին բացումը կատարուած է արդի արուեստի միջազգային երրորդ երկամեայ որուն մասնակցութիւն բերած են քսան երկիրներէ 100 արուեստագէտներ: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Դիւմբրիի արդի արուեստի կեդրոնին, զարգացման հիմնադրամին, Մարզկային զարգացման կեդրոնին եւ քաղաքապետարանին որոնք յուշարիւրով մը երկամեայն աւանդութեան բնոյթ տուած են: Բացումին ներկայ գտնուած են դեսպանները, Ազգային Ժողովի նախագահը, արուեստագէտներ: Մէկ ամսուան ընթացքին քաղաքին մէջ կը բացուին ցուցահանդէսներ, տեղի կ'ունենան գիտաժողովներ, համերգներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՅԼԵՐ ԴԷՊԻ ԳԻՇԵՐԸ

ԱՐԻՍ

Մատենաշար «Նոր էջ», թիւ 25
Հայաստանի Գրողներու Միութեան
«Նոր – Դար» հրատարակչութիւն

Երեւան, 2000

• ՓԱՐԻԶ

Փարիզի տարածքին մեքրոյի եւ չոլեկառքի բազմաթիւ կայարաններու մէջ բարձրախօսներէ հնչող յայտարարութիւնները ուղեւորները կը զգուշացնեն քսակահատներէ եւ կը թելադրեն ուշադիր ըլլալ ինչքերու ապահովութեան:

Փարիզը բաւական ապահով է քալելով շրջելու համար, նոյնիսկ առաւօտեան վոքը ժամերուն: Սակայն վերջին տարիներուն, մանր գողութիւնները բազմացած են, մասնաւորաբար զրօսաշրջիկներու դէմ:

Այցելուներ հատնական «որսեր» են զրօսաշրջութեան որեւէ կեդրոնի մէջ զբաղմապատկուի, ճամպրուկի եւ քառթ որ զրեթէի գողութեան կողքին արագօրէն «կը զարգանայ» բջիջային հեռաձայնութեան գողութիւնը: Մարդիկ նոյնիսկ հեռաձայնով խօսելու պահուն կը կորսընդունեն զայն, երբ մէկը վազելով կը խլէ գործիքը եւ կ'անհետանայ բազմութեան մէջ:

• ՄԱՏՐԻՏ

Մադրիտի կեդրոնական բազմամասերը մինչեւ առաւօտ կեանքով կ'եռան եւ զբաղուար է վտանգ զգալ: Սակայն քաղաքին քսակահատները գիտեն, թէ ինչպէս պիտի ընտրեն իրենց որսը: Զրօսաշրջիկները անոնց յարմարագոյն թիրախն են: Իսկ ամէնէն մտահոգիչը զանակի գործածութեան ընդհանրացումն է:

Կարգ մը քսակահատներ կ'օգտագործեն աւանդական ճարպիկութիւններ. անոնք մանանեխ կը թափեն անցորդի մը վրայ, բանալիներու տրցակ մը կը նետեն անոր ոտքերուն առջեւ կամ պարզապէս հարցումներ կը հարցնեն անոր ուշադրութիւնը չեզելու համար, մինչ անոնց ընկերակիցը գործի կը լծուի: Աւելի նոր հնարք մըն է վարձու ինքնաշարժի մը անիւները կօշիկին տակ պահուած չեզրերով պատռտելը, ապա տիրոջ մօտենալ անիւը փոխելու պատրաստակամութեամբ, պարզապէս ինքնաշարժին անտուկէն ճամպրուկ մը գողնալու համար:

Օդակայաններու, չոլեկառքի կայարաններու կամ պահի սպասման կեդրոններու մէջ զրօսաշրջիկներուն կը թելադրուի ուշադիր ըլլալ իրենց ճամպրուկներուն, խօսքի չտարուիլ օտարներու հետ եւ չօգտագործել ապօրինի թաքսիները:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՕՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԸ.

Մարտիկ աղան չէր, որ պիտի ազդէր այս բնակավայրին անթաւ խաղաղութեան, անոր հանդարտ փափուկ պատկերներուն բանաստեղծական ներշնչումներն ու անոր երազուն լռութեանը իր հիացական լռութեամբը պատասխանէր, մանաւանդ նախ օրը, ուր պինքը գերազգայուն խօսքի, չարժումի տենդը, որ կը հատատարէր Մահմուտիյէ Ջրանցքը պղպղ անդորրին:

– Ա՛ս ինչ «սուս» տեղ է պէ – սկսաւ: Սրճարանին կառտոնը կանչեց: Մերուկ, պինթին, փլփլող մէկը, որ տոտիկ – տոտիկ եկաւ ու ինչ ուզելնին հարցուց կըծկրտած, քաշուած դէմքի ծամածռումով մը, ու սուրճ ապսպրեց իրեն հետ գանըղ 8 – 10 հոգիներուն համար: Ու սկսաւ կարդալ, երրորդ անգամ ըլլալով՝ «Ֆէտայիների արիւնահեղ ճակատամարտը Նահասորի դաշտում»:

Կէս – ճաղատ գլուխը բաց ու ծայրաղօրէն չարժուն, դէմքը Արփաստիպ ու խոժոռ, դաւազանը ձեռքին մէջ հրամանատարի սուրի մը պէս ճօճելով, սպառնալից, թերթը գրօշակի մը պէս պարզած՝ Մարտիկ աղա չրջապատող լռութեան մէջ նետեց իր ձայնին բոցավառ ու բիրտ չեչտերը, հանդարտ լճի մը մէջ պղտրցուած քարի ահագին կոյտերու պէս:

Արարներ վազն ի վազ կուգային կռուի հոտ առնելով օդը ծեծող այդ ձայնի կողմերուն, անցողներ ապշած կանգ կ'առնէին այս նորօրինակ երեւոյթին առջեւ: Ան կը չարունակէ անտարբեր ծաղրական հեռաքրքրութեան այդ ցոյցերուն՝ յարաճուն խանդավառութեամբ մը, որ իր ունկնդիրներուն ալ կը փոխանցուէր տակաւ: Աչքերուն մէջ բոցեր կը վառէին, դէմքերնուն վրայ յաղթական ճառագայթում մը, ի լուր այդ հերոսական արարքներուն, որոնց Մարտիկ աղայի կորովի ձայնը կեանք ու չունչ կը փչէր, պատերազմի դաշտի մոլեգին հեւքեր: «Կեցցէ՛ն ներ» մերթ ինքնաբուխ կը թռէին յուզուած վուրժքերէն: Ամէնքն ալ քաջեր դարձած կ'ին...

– Հէ, տեսա՞ք, – ըրաւ մեծ մարդը քովինէրուն, երբ լմնցուց, – տեսա՞ք, ի՛նչ մարդեր են Ֆէտայիները, ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր... Տաճիկին վերջը եկաւ, ե՛կա՛ւ:

Քանի մը հոգիներ, խանդավառ, ձայնակցեցան:

– Անկո՛ւթեան Համիտ, կեցցէ՛ յեղափոխութիւն:

Արարներու խմբակէ մը, որ գիրենք կը դիտէր հետաքրքիր, զսպուած քրքիջ մը փրթաւ յանկարծ. հերոս կարապետը, կատղած՝ տեղէն ցատքեց խոկոյն ու զբնաց Սրարներէն մէկուն վզէն բռնեց.

– Ծօ՛ քուկին խերդ անիծածս, դուն ո՞րին վրայ կը խնդաս կոր, մա՛րդ:

Արարները, վախցած կարապետին արիւնոտ աչքերէն, «մալէշ, մալէ՛շ» կ'ըսէին, ուրիշներ մէկ նետուեցան հաշտարար եռանդով մը:

– Թող տուէ՛ք կ'ըսեմ կոր, սա՛ չունչտնորգիին խերը անիծեմ, ասկա ալ մահմէտական չէ՞ մի, պարէ վրէժիս ասկէ առնինք:

Մարտիկ աղա, որ կռիւը միայն թուղթի վրայ կը սիրէր, հրամայեց կարապետին ետ դառնալ:

– Քու խաթերդ համար թող կուտամ կոր, էֆէնտի՛, չէ նէ...

– Ինչո՞ւ կռիւ ընել, կարապետ, պարապ տեղը դլխուդ փորձանք կը բերես, – ըսաւ Մարտիկ աղա հանդարտարարոյ, խաղաղասէր քաղքենիի մը յանդիմանական չեչտովը, յետոյ միւսներուն դառնալով՝

– Հայտեցէ՛ք, տղանե՛ր, ելլենք, սանկ պարտինք քէչ մը:

Եղերքն ի վար սկսաւ երթալ այլանդակ խումբը, ուր Մարտիկ աղային բարձր հասակը ու մեծազանգուած գլուխը կը տիրապետէին յաղթական: Տեսարանը, դրեթէ անփոփոխ, կը չարունակուէր. անկիւնի մը դարձին, ծեր նաւու մը հանդիպեցան, գունաթափ, կմկմաբեկ, չուանները եղերքին կապուած, ալ վերջնականապէս հանդչող իր անցեալ հոգմանավար կեանքին արկածալից յուզումնաբէն: Ալիքներուն եւ հովերուն հետ կըսուղ նաւը խաղաղիկ բնակարանը եղած էր ընտանիքի մը, որ իր լաթերը փռած էր անոր չուանները վրայ:

Օդին մէջ իրիկուան նախաղգացում մը կը թեւածէր Արեւմուտքէն, չէկ, ծիրանի գոյներու հրդեհ մը կ'արիւնէր իր ցոլքերը ղրկող ջուրերուն վրայ, ծառերուն եւ մինարէներուն կատարները, որոնք վարդագոյն լոյս ծիծաղի գուարթացում մը ունէին իրենց սաւառի մէջ մխրճած մասերուն անոյշ սիւքին վերեւը, իրերը մոգական փոփոխ երեւոյթ մը, գմայլանքի յամրաքայլ դիմադծութիւն մը կը հաղնէին այդ գունատվառ լուսաւորումին տեղափոխուող ու մեղմաշէջ քմայքներուն տակ: Կարծես վարդի հոյլերու փութրատուքները կը ծածկէին ջուրին երեսը, ուր իրիկուան սաւառներն աւետող հով մը ժպիտներու պէս մանր ու չնորհալի ծալքեր կը բանէր: Ամպեր թուխ սաւառի փոսացումներով եւ գունաւոր լոյսի ցայտերով արմաւենեաց անտառներու վրեւ կը յածէին՝ հովէն թեթեւակի հրրւած, երբեմն ծուէններ կը փրթէին թափանցիկ ու փափուկ, վարդ գոյնի լուսեղէն խտացումներ՝ կարծես հոգիներու անհիւթական թեթեւութեամբ մը քմայած:

Իր եռին ունենալով եգիպտական վերջալոյսին չքեղ խանդավառութիւնը՝ խումբը կ'երթար, անկարգ, աղմկալից ու չարժուն. Մարտիկ աղային տենդը միւսներն ալ վարակեր էր. ամէն ոք բան մը կ'ըսէր, յոյս մը կը պոռչտար, անէծք մը կը կարդար տաճիկին, «կեցցէ՛» մը կը սլացնէր, իբր հրթիռ մը ի պատիւ Ֆէտայիներուն, իրենց յաղթական անցքը ապշութեան, չարտճճի հետաքրքրութեան ծիր մը կը ձգէր իր եռեւ:

Ալ Մարտիկ աղան մտիկ ընող չկար, ամէն մարդ խելքին փչածը կ'ըսէր իր հայրենասիրական տենդին չափազանցութեանը մէջ:

– Ա՛լ տաճիկին վերջը եկաւ... Սուլթան Համիտին խերը պիտի անիծուի... նայէ՛, ի՛նչ է ըսեր... Ֆէտայիին դնադկը քեզ ալ կը դանէ..., Հա՛, հա՛, հա՛, կեցցէ՛ յեղափոխութիւն, կեցցեն Ֆէտայիները...

Ամէնքն ալ կը յուսային Տաճկաստանի մօտալուտ անկումը, Հայաստանի անկախացումը, օ՜հ, ատոնք ատոյգ բաներ էին: 3000 քիւրտ Ջարդուեր էր, պըղտիկ բա՞ն է, ատիկա յառաջարանն էր. ո՞վ պիտի դեռ ինչեր պիտի ըլլային, ի՛նչ հրաչքներ: Ամէնքն ալ պիտի ուզէին Ֆէտայի ըլլալ այդ վայրկեանին: Վա՛յ, եթէ տաճիկ մը ելլէր դիմացնին. տաճիկէն ո՞վ կը վախնայ հիմա. ոտքը ոդի ըլլայ, Դաշնակցութիւնը ո՛դի ըլլայ:

(Շար. 64)

Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Գայեանէ,
Տիկին Անուշ Մենեքսէհլի,
եւ բնտանեկան բոլոր պարագաները

խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՖԼՈՐԱ ՇԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 28–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 31, ժամը 10–ին Փարիզի Հայ Առաքելական Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

եւ մարմինը կ'ամփոփուի Փէր – Լաշէզի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական կազմակերպութեանց։

28, rue Saint-Pétersbourg, 75008 Paris.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանտիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ տալոջ ու ազգականին՝ Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահուան առիթով։

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մանուճիւղի բոլոր ընկերուհիները կ'ողբան իրենց սիրելի (60 տարուան վեթերան) ընկերուհի՝ Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահը։

Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ – Նազիկ Հայրապետեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն։

ԼԻՈՆ. –

Տիկին Ժապլին Քէօրօղլեան եւ զաւակները՝ Սիլվի, Գարլօ, Ռոպէր,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Քնարիկ Աքիսքալ,

Անիա, Տանի Պէյլէրեան,

Տէր եւ Տիկին Ալպէր եւ Սոնիա Ներկիկեան եւ զաւակները՝ Փաոլա, Ալեքսի, Ժիւլիէն

ինչպէս նաեւ Առաքելեան, Քէօրօղլեան, Ներկիկեան, Պատմաճեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Քիրազեան)

մահը, որ պատահեցաւ Լիոն, Օգոստոս 28–ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 16·15–ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շամփանեի – Օ – Մոն. ա'Օռի գերեզմանատունը։

Յաւակցութիւն տոմարով։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ Մարզարեան – Փափազեան ղպրոցին։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Քէօրօղլեան, Աֆիսալ եւ Ներկիկեան րնտանիքներուն։

ՊԱՆԵԷՕՓԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաչանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,

ժամը 14·30–ին,

«Henri Wallon» դպրոցը

— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝

— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝

☎ 01·45·46·10·11 կամ

— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝

☎ 01·46·65·81·53

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

«Լուսաւորչի Լապտեր»

հանդիսախումբերու չարքին մէջ կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Փրեզնեերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19–ին։

Մասնակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արձրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

–ՎԵՐԱՄՈՒՏ–

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՈՑԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ 12·30, աշակերտները կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին։
04 – 78 – 55 – 56 – 83

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

⁂

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀԱՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՁՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

⁂

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մանուճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, սովորական հաւաքատեղին։ Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

ՄԻՇԵԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆի մասուան ատիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Օր. Մարի Պէրպէրեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօրաքեան 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ֆրեեերիք Քէչեհան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ալէն Ծերուկեան 500 Ֆր. Ա.Մ.Ա.Ֆ.–ին։

Տիկին Լիւսի Մխլտոնեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ռոլան Վարդանեան 200 Ֆրանք Հ.Մ.Ը.Մ. Աջծխին։

Օր. Սեզա Սիմոնեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Կապոյտ Խաչի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Մարզարեան 200 Ֆրանք Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տէրտէրեան 600 Ֆրանք Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ եւ 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 150 Ֆրանք «Յառաջ»ին եւ 100–ական Ֆր. ե-կեղեցւոյ եւ Հայ Մշակոյթի Տան։

Ապաշեան եղբայրներ 500 Ֆր. Հ.Մ.Ը.Մ. Աջծխին։

Տէր եւ Տիկին Ասարէ Տավիտեան 200 Ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան։

Տիկին Անժէլ Մաքսուտ 200 Ֆր. Սէն-Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 500 Ֆրանք Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

Օր. Էլիզ Սարգիսեան 100 Ֆր. Սէն-Ժերմէն Կապոյտ Խաչին։

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 200 Ֆր. Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան 150 Ֆրանք «Յառաջ»ին եւ 100–ական Ֆրանք Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ եւ Հայ Մշակոյթի Տան։

Օր. Մարի Տօրումեան եւ Վարդան Զիֆչիպաչեան 200–ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան։

Տէր եւ Տիկին Ժան Գասպարեան 200 Ֆրանք Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 200 Ֆր. Սէն Ժերմէն Եկեղեցւոյ։

(Շար.)

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
JEUDI
31 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·980 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.980

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՐՔՆՓՐՔՍ»

(Օգոստոս 29 / 30)

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԵՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԱՏԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ներքին գործերու նախարարութեան Ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի ու մեղսակիցներուն դատը աւարտած է Օգոստոս 29–ին: Դատաւորը հրապարակած է դատավճիռը որով Վ. Յարութիւնեան դատապարտած է 6, Սահակ Բալեան 15, Նորայր Թադեւոսեան 10, Արթիւր Խաչատեան, Արթիւր Շահպազեան եւ Մովսէս Ներսիսեան 8–ական տարուան բանտարկութեան: Երանոս Մելքոնեան, Գագիկ Պետրոսեան, Հայկ Ազաջանեան, Մուրատ Դաշտոյեան եւ Մկրտիչ Առաքելեան հինգական տարուան բանտարկութեան եւ 80·000 դրամ տուգանքի դատապարտուելով հանդերձ, ներքումի արժանացած ու ազատ արձակուած են:

*
**

Լ. Ղ. Հ

ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԵԻԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՇՓՄԱՆ ԳԻՇԻՆ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 28–ին Մինսկի խումբին ներկայացուցիչները Լ.Ղ.Հ հիւսիս – արեւելեան կողմը Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի զինեալ ուժերու չփման գիծին վրայ դիտարկումներ ըրած են: Ցեղով, երկու կողմերու նոյն չրջանի պատասխանատու հրամանատարներու հանդիպում տեղի ունեցած է: Նոյն օրը Մինսկի խումբի նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Ա. Կապրիելի Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեանի հետ քննարկած է դիտարկումին արդիւնքները:

*
**

ՌՈՒՍ ՍՊԱՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՅԱԾ

Հայաստանի սահմաններու վրայ ռուսական ուժերու ծառայութիւնը չարունակելու համար Երեւան հասած են Ռուսաստանի ռազմական ակադեմիայի եւ բարձրագոյն այլ ուսումնական հաստատութիւններու 44 չրջանաւարտներ. վերջին տարիներուն առաջին անգամն է որ այդքան մասնագէտ սպաներ կը ղրկուին Հայաստան: Չիրենք ողջունելով Հայաստանի Պահպանութեան նախարար գօր. Կառլոս Գեորգեան, չեչտած է հայեւռուս բարեկամութեան աւանդութիւնները չարունակելու անհրաժեշտութիւնը եւ ըսած թէ երկու երկիրներու սերտ գործակցութիւնը ապացոյցն է այդ բարեկամութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՏԱՆԻԷԼ ՎԱՅԱՆ

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ժ. Փ. Շեվէնըմանի հրաժարման օրն իսկ, Ժոսփէն կատարեց փոքր փոփոխութիւն մը կառավարութեան մէջ: Նախ Ներքին նախարարի պաշտօնին կոչեց իր մէկ չատ հաւատարիմ բարեկամը՝ Տանիէլ Վայան: 51 տարեկան, ան դարձ Մորվըրդարանի հետ յարաբերութիւններու նախարարն էր եւ իր տեղն ալ կ'անցնի Ժան – Ժագ Քէյրան որ անդրծովեան հողամասերու ենթանախարար էր: Այս վերջին պաշտօնին ալ գլուխը կ'անցնի Քրիսթիան Փօլ որ նոր կը մանէ կառավարութեան մէջ:

Տանիէլ Վայանի նչանակումը Ներքին նախարարութեան գլուխը պատճառ է որ մամուլը խօսի կառավարութեան «Ժոսփէնականացման» մը մասին, այսինքն մեկնողներու տեղը կ'անցնին նախարարական ամէնէն հաւատարիմները:

Տ. Վայան քաղաքապետ է 18–րդ թաղամասին ուր ալ կը բնակի: 1995–էն ի վեր, Վայան կը պատրաստուէր այս պաշտօնին հետեւելով Ներքին ապահովութեան դասընթացքներու Բարձր Ուսումներու Հիմնարկը: Իրեն համար՝ ապահովութիւնը ոչ ձախ է, ոչ ալ, իրաւունք մըն է:

Ժ. Ժ. Քէյրան նաեւ Ժոսփէնի հաւատարիմ մըն է, 1998–էն 1999 Ներքին նախարարութեան փոխանցման չրջանը ապահովեց երբ Շեվէնըման մահաքունի մէջ էր: Քրիսթիան Փօլ, առաջին օրէն, զօրավիգ եղաւ Ժոսփէնի, անոր դրսեքական ծրագիրը պաշտպանելով: 1998–ին խորհրդարանական քննութեան տեղեկագիր մը պատրաստած էր Գորսիքայի մէջ, հանրային դրամի օգտագործման չուրջ:

*
**

Ժոսփէն այլ նախարարութիւն մը առաջարկած էր Շեվէնըմանի, որ մերժած էր, առարկելով որ «արժանաւորութեան թերացում մը կ'ըլլար»:

*
**

Ծանր հրեաներին (Սթրօս – Քահն, Ալլէկր, Շեվէնըման) մեկնումէն եաք, Ժոսփէն դէմ առ դէմ կը գտնուի Լ. Ֆապիուսի հետ, որ Հինգչաբթի օր պիտի ներկայացնէ տուրքերու նուազման իր ծրագիրը:

Շատ կը խօսուի կառքերու հարկադրոշմի (վինեյէթ) ջնջումի մասին, բայց, ընդդիմադիրները չատ են, մանաւանդ կանաչները: Եթէ այս վերջինները դէմ են գլխաւորապէս քնապահական դրդապատճառներով, այլ վերապահութիւնները կը վերաբերին անարդարութեան: Արդարեւ, նման կարգադրութենէ մը առաջին օգտուողները կ'ըլլան նոր մերսէտէսի մը տէրերը, քանի անոր հարկադրոշմը 12 հազար ֆրանքի չուրջ է: Եկամուտի տուրքերու նուազումը ուելի ժողովրդական է: Ան կրնայ վերաբերիլ սահմանուած չերտերու փոփոխութեան: Կրնայ նաեւ նուազիլ ՍԼ–ԷՄ–ԺԷ–ն (ընդհանրացած ջնկերային օժանդակութիւն): Կառավարութիւնը կը նախատեսէ նաեւ ջնջել 10%–ի չափ տուրքը ջնկերութիւններու վրայ, զոր հաստատած էր Ալէն Ժիւպէ: Կրնայ նաեւ նուազիլ ճաչարանի ճիւղի ԹԷ–ՎԷ–Ա.–ն: Երկար տարեն է որ ճաչարանները կը պահանջեն որ այդ տուրքը 19,6%–էն իջնէ 5,5%, բայց, այս կէտին մէջ, Պրիւսէլի հաւանութիւնը անհրաժեշտ է:

Զի խօսուիր, ասկայն, այլ կարեւոր հարցի մը մասին, որ վառելանիւթի գինն է: Ան, ամէն օր, անընդունելի չափերով կը կրէ եւ պատճառ է բազմաթիւ բողոքներու եւ զանազան չարժումներու, որոնք կ'անդամալուծեն երկիրը, ինչպէս ճըմնորս – նաւաստիներու չարժումը, քանի օրերէ ի վեր բազմաթիւ նաւահանգիստներ անչարժութեան դատապարտուած են: Կառավարութիւնը միչտ կը մերժէ կազօլին գինը 1 Ֆր. 20 նչանակել փոխանակ 2 Ֆր. 10–ի: Նաւաստի ճկնորսները գըբաւած էին Մարսէյլի նաւահանգիստն ալ, արգելք ըլլալով առեւտրական երթեւեկին:

Թաքսիներն ալ կը սպառնային «փակել» Փարիզի դուռները Հինգչաբթի, Օգոստոս 31–ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՉԻՆՆԵՐՈՒ պաշտօնական ներկայացիչը այց մը տալով Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին, ներողութիւն խնդրած է սխալ վերագրումի մը համար: Չէչէնական ազբիւրներ վերջերս պնդած էին թէ Մոսկուայի մեթրոյին մէջ տեղի ունեցած պայթումը Հայերու գործ էր:

ԺՈԼՈՑԻ ազատ արձակուած վեց պատանդներէն 3 Ֆրանսուհիները Փարիզ հասան Օգոստոս 29–ի երեկոյեան, Ֆըրանսական կառավարութեան մէկ օգնականով: Անոնք նախապէս ներկայ եղան Տրիպոլիի (Լիբիա) հանդիսութեան, որու ընթացքին երախտագիտութիւն յայտնուեցաւ Լիբիոյ: Այս առընչութեամբ արդէն, Լիբիացի պաշտօնատար մը յայտարարած է ներկայ հասարակութեան. – «Քատաֆի Հիմնարկը բոլոր ճնչուածներու վերկութեան լաստն է: Դուք, որ 129 օր պատանդ մնացիք, դիտցէք որ ան որ վերջ դրաւ ձեր տառապանքներուն, Մուամմար Քատաֆին է, միջազգայնապաչտ Առաջնորդը»: Դեռ կան 23 պատանդներ, որոնց վրայ աւելցած է Ամերիկացի մը եւս, առեւանգուած Օգոստոս 27–ին Սպու – Սայաֆի «պատմական ճիւղ»ին կողմէ: Պաղիլան կղզիի մէկ խմբակին ալ կը սպառնայ սպանել «ՍԼ–Ի–Ա–ի գործակալը» եթէ ազատ չարձակուին Նիւ – Եորքի 1993–ի ռճրափորձին ձերբակալուած երկու հեղինակները: Խումբին մէկ բանբերը յայտարարած է որ «մէկ Ամերիկացի տասը Եւրոպացի կ'արժէ», այլ խօսքով 10 միլիոն տոլար: Լիբիա առաջարկած է իր միջնորդութիւնը: Ցատակ է որ այս ցաւոտ պատմութենէն գլխաւոր օգտուողն է Լիբիա: Ֆըրանսա իսկ յայտարարեց թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները նոր փուլի մէջ կը մտնեն:

ՍԱՆ – ՍԵՊԱՍԹԻԱՆԻ մօտ Զումառուկա փոքրիկ քաղաքին մէջ է, այս անդամ, որ սպանուած է թաղապետական երիտասարդ խորհրդական մը, չաքարեղէնի իր խանութին մէջ իսկ: Արարքը կը վերագրուի ԷՏԱ–ին: Հրազատարին խրզումէն ի վեր (9 ամիս է) 12 հոգի սպանուած են: Վարչապետ Անասր Ընդհատեց Լեհաստան կատարած իր այցելութիւնը եւ Մատրիտ վերադարձաւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը միօրեայ այցով մը Անգարա գացած է, զարկ տալու համար Թուրքիոյ հետ գլխաւորաբար պաշտպանութեան մարզի գործակցութեան: Ան ընդունուած է Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, տեսակցած՝ Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարին հետ: Այս առթիւ Պոլսոյ «Մարմարա»ն կը տեղեկացնէ թէ լրագրող մը Պարտքի հարց առած է թէ արդեօք Իսրայէլի Կրթական նախարարին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման կապակցութեամբ արտասանուած խօսքերը դեր չէին ունեցած Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ կարգ մը դինուորական գործառնութիւններու ջնջումին մէջ: Իսրայէլի վարչապետը որ Թուրքիոյ իր պաշտօնակից Պ. Էճեվիթի հետ տեսակցութեան նիւթ ըրած է այդ ջնջումը, պատասխանած է թէ Թուրքիոյ վարչապետը ապահովութիւն տուած է իրեն թէ հարցը որեւէ կապ չունի Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին հետ. Թուրքիա, պարզապէս, աւելի չահաւէտ գտած է ուրիշ երկիրներու հետ համաձայնութիւն կնքել, այդքան:

ԿԻՊՐՈՍԻ դրաւումին մասին ժապաւէն մը հակազդելու մղած է Թրքական լրատուիւները. «Ատիլլա 74 – Կիպրոսի բռնատարումը» խորագրուած ժապաւէնը պատրաստուած է յոյն բեմադիր Մ. Գագոյանիսի կողմէ որ նիւթ ըրած է 1974 Յուլիսին կղզիին Թրքական ուժերէ գրաւումը եւ գործուած վայրագութիւնները: Համացանցի կայքէջով մը որ կը պատկանի չարժանկարի ժապաւէններու ծանուցումի ընկերութեան մը, այդ ժապաւէնին ալ քարոզչութիւնը կը կատարուի (www.express.com):

2008–Ի ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար, Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէն հինգ քաղաքներու թեկնածութիւնը ընդունեցաւ: Անոնք են.– Պոլիս, Փարիզ, Փեքին, Թորոնթօ եւ Օզաքա:

ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւին դիակները, Սեպտեմբերի վերջ միայն, կարելի պիտի ըլլայ ցամաք հանել:

«ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԹԱՅՄՋ», Օգոստոս 27–ին, արձագանգած է Նիքսընի նուիրուած կենսագրական հատորի մը կարգ մը հատուածներուն, որոնք կը քաջատրեն թէ ինչո՞ւ նախագահին եւ Պաշտպանութեան նախարարին յարաբերութիւնները լաւ չեն եղած: Կը պարզուի որ Վիէթնամի պատերազմի օրերուն, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շլէսինկէր հրահանգած էր բոլոր զինուորականներուն չհնազանդիլ Սպիտակ Տունէն (նախագահութիւն) տրուած հրամաններուն: Այս հրահանգը կը բացատրուի անով որ Նիքսընը չատախօս կը զտուանցէ (1968–էն) մեծաքանակ դեղահատի գործածութեան պատճառով: Առանց բժչական հսկողութեան, Տիլանթինի անունով հանդարտեցուչիչ կ'առնէր, ինչ որ մտային չփոթութիւններ, յիչողութեան կորուստ, ցնդածութիւն կը պատճառէ, մանաւանդ, կը հաստատուի որ դեղը իր պարապային չէր համապատասխաններ:

80–ԱՄԵԱՅ ՅՈՑՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՄԸ թչուառութեան մէջ մեռած է Աթէնքի հիւսիս – արեւելքի Եւբիա կղզիի իր բնակարանը: Մահը կը վերագրուի անօթութեան եւ ընդհանուր թչուառութեան, մինչ կինը 480 հազար տոլարի տէր էր, ինչպէս փաստած են տունը գտնուած դրամատունի տեղերը:

ՄԻԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ կը պակսի Տր Կօլի արձանին կառուցման համար: «Ազատ Ֆրանսայի Հիմնարկը» որ, 20 տարի առաջ, հանգանակութեան մը ձեռնարկած էր, միայն 4 միլիոն ֆրանք գտած է, մինչ 5 միլիոն դնահատուած էր, հակառակ անոր որ հողամասը նուիրուած է Փարիզ քաղաքի կողմէ:

ԳԱՌՋՈՒ՝ ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻՆ

ԴՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հայկական անուն – մականունէ մը կազմուած վեց գիրերով ստորագրութիւն մը՝ որ վերջին կէս դարու Ֆրանսական նկարչութեան մէկ երեսը ներկայացուց: Անուն մը՝ որ համաշխարհայնութեան համար վերածուեցաւ թագմխամաստ խորհրդանիշի: Դէմք մը՝ որուն աչքերուն մէջ ցոլացող անհուն բարութիւնը եւ վճիտ նայուածքը զինք սիրելի դարձուցին բոլորին, մեծին ու պզտիկին: Եւ վերջապէս ջինջ նկարագիր մը, որ համամարդկային ազնուագոյն դիծերով ամբողջացուց իր պատկերը, որպէս մեծ հոգի մը եւ դրական անձնաւորութիւն մը ընկերութեան մէջ, Ֆրանսական թէ հայկական:

Մեծ Մարդ մը, տաղանդաշատ արուեստագէտով մը զուգորդուած: Նշանաւոր նկարիչ մը՝ վեհ ապրումներու տէր խառնուածքով ամրապնդուած:

Ահա ա՛յս է Գառզուն խորհրդանշող մանրանկար պատկերը:

Իր մահուան պատճառած ցաւը եւ այդ առթիւ մեր միտքերուն մէջ յառնող յիշատակները այժմ թոյլ չեն տար անջատելու մարդն ու արուեստագէտը, խօսելու միայն մէկուն կամ միւսին մասին: Թող որ անոնք երբեք տարբեր ինքնութիւններ չեն եղած իր մէջ, ինչպէս որ են շատ մը մեծ արուեստագէտներու պարագային: Գառզու եզակի էր նաեւ այդ առանձնայատկութեամբ:

Հալէպը եւ Եգիպտոսը իր հետ փարիզ բերող պատանին, եւ ապա հայրենիքը իր հոգիին ամէնէն խոր անկիւնները ամէնօրեայ ապրումի վերածած այս ակադեմականը, Ֆրանսական Գեղարուեստի կամարին ամպիոնը բարձրացուց իր հռչակաւոր Տիպրանակերտը եւ ազգային երեւանը: Ազգային մարզի մէջ Գառզուի անունը դարձաւ Սփիւռքը Հայաստանին կամրջող հոգեղրաւ Մերձաւորի Գօտին՝ արուեստի թէ մարդկային յարաբերութիւններու գծով: Ինք եւ իրենց – ինչպէ՞ս մոռնալ իր կինը՝ Նանը – տունը մնացին բաց՝ երեւանէն եկող թէ պզտիկ արուեստագէտներու, գիտնականներու թէ քաղաքական պատուիրակներու կամ պաշտօնատարներու առջեւ: Եղան մարդիկ, երեւանէն թէ Սփիւռքէն, որոնք սխալ մեկնաբանեցին – եւ հետեւաբար փորձեցին օգտագործել – անոր աղնուութիւնը, առատաձեռնութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը: Սակայն, այս իրողութիւնը չատ կարեւոր հարց չէր նկատեր ինք, եւ միշտ պատրաստակամութիւն ցոյց կուտար նուիրելու իր անունը, վարկը եւ դործերը Հայերու եւ կազմակերպութիւններու, ուրկէ ալ դար խնդրանքն ու հրաւէրը...:

Գառզու կը պատկանէր համայն հայութեան: Ու ահա, իր անհետացումով այդ հսկայածաւալ պատկերն է որ պիտի չքանայ, բարերախտաբար ո՛չ անմիջապէս եւ երբե՛ք այն բոլորին մօտ՝ որ Ցբանագէն մինչեւ Հայաստան, Լիբանանէն մինչեւ Միացեալ – Նահանգներ զինք ճանչցան, անձնապէս թէ իր դործերով: Բազմահազար «Գառզու»ներ այսօր կը զարդարեն հայկական տուներու պատերը աշխարհի չորս ծագերուն: Հայուն սէրը եւ գնահատանքը, որոշ համեմատութեամբ, փոխադարձ էր իր մեծ զաւկին հանդէպ:

Իր յիշատակէն չատ աւելի երկար պիտի ապրի իր դործը, որպէս մէկ ուրոյն արտայայտութիւնը ժամանակակից արուեստի պատմութեան: Գառզու պիտի յիշուի Ֆրանսական Թատերանկարչութեան պատմութեան մէջ: Ան պիտի ապրի իր պատկերազարդած դիրքերու էջերուն, Շէյքսփիրէն Ալպէր Քամիւ, Խակտա Ալէն Փոյէն Խօժէն Իոնեսքօ: Ան պիտի շարունակէ ապրիլ իր պատկերային դործերով եւ վիմագրութիւններով – իր աշխարհով, դիծերով, Գառզուական կինով, մթնոլորտով, նիւթերով, ոճով: Աշխարհ մը, որուն բնակիչները իր ստեղծագործութիւններն են, երբ նոյնիսկ ծանօթ պատկերներէ եւ տեսարաններէ բաղկացած կը թուին ըլլալ: Աշխարհ մը՝ որ երազ կը պարզեւէ, որ նաեւ կը խռովէ հարցականի դնելով մարդուն եւ աշխարհի ճակատագիրը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս մեր ներկայ քաղաքակրթութիւնը եւ ապագան, որ իր մշտակայ մտատանջութիւնն էր, եւ ինչպէս իր ըստեղծած աշխարհը, զոր զարձուցած էր խաղաղութեան ովասիս, փրկութեան նաւահանգիստ՝ ապառնական ովկիանոսի մը ենթախորքով: Իր գործով՝ ներկան միացաւ իր անցեալին, ժամանակակիցը՝ դասականին, վիպապաշտութեամբ մը՝ որ ի՛րն էր ու ի՛րը պիտի մնայ: Գառզուն իր կենդանութեան առեղծեց իր արուեստին, իր աշխարհին թանգարանը, իր «Մատուռ»ը, որ – պա՞րզ դիպուած – անցեալ դարու կրօնաւորուհիներու սրբատեղի վանք մըն էր հարաւային Ֆրանսայի Մանոսք քաղաքին մէջ:

Այս տողերը թուղթին կը յանձնուին իր կորուստին առթած վիշտին տրամադրութեամբ: Զէն հետապնդեր հանգամանաւոր կերպով ներկայացնել ո՛չ մարդը եւ ոչ ալ նկարիչը, որոնց մասին զրած եմ եւ պիտի չարունակեմ դրել, միշտ նոր ըսելիք ունենալով մարդուն եւ արուեստագէտին մասին, միշտ կատարելիք նոր հպում մը՝ աւելի ճիշդ եւ հարազատ բնութագրելու համար իր գործը եւ անձը, որմէ կը պահեմ դեղեցկագոյն յիշատակները, մեր 32-ամեայ ծանօթութեան – պէտք է ըսել՝ ջերմ բարեկամութեան ընթացքին: Ցիշատակներ՝ որոնց վերջինը կը մնայ խորապէս տխուր եւ որմէ ցարդ չեմ կրցած անջատուիլ: Այդ օր «Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի կ'ըլլար հեռաձայնային կապ հաստատել Հարաւային Ֆրանսայի մէկ հեռաւոր նահանգի բուժարան – հանգստավայրը գտնուող Գառզուի հետ: Կ'ուզէի երթալ զինք տեսնել: Սխիներ առաջ՝ Պոսթընէն մեր վերջին հեռաձայնային խօսակցութեան ընթացքին, երբ զեռ կը դտնուէր Փարիզի իր բնակավայրը, ըսած էր. «Այո՛, քեզ կ'ուզեմ տեսնել: Ձմեռդ չելած լուր տուր»: Ծօսակցութեան չեշտը արդէն փոխուած էր, կեանքէն խոնջինք մը զգալի էր, այսուհանդերձ ձայնը կը մնար ճանաչելի: Իսկ երբ Փարիզէն իր հետ կը խօսէի, ձայնը ուղղակի փշաքաղիչ էր, աւելի կը նմանէր անդրաշխարհէն եկած ճիչի մը: Մեր խօսակցութիւնը եղաւ կարճ: Գառզու չէր ուզեր տեսնուիլ, «Ձեմ կըրնար», կրկնած էր: Շուրջ երեք ամիս առաջ էր, ճշդիւ՝ Մայիս 16-ին:

Գառնիկ Զուլումեան հայ ժողովուրդին յաջողութեան եւ տաղանդին մէկ կենդանի վկայարանն էր: Ան արուեստագէտն էր որ քառերորդ դարու վերջին 60 տարիներուն միջազգային արուեստի երկնակամարին մէջ փայլեցաւ ու մինչեւ իր չիշումը պահեց իր անուան զրաւչութիւնը: Իր ամբողջ հնութեամբ հաւատաց արուեստի զօրութեան եւ յոյս ունեցաւ վերատնպատած քաղաքակրթութեան փրկութեան: Այդ հաւատքով նաեւ ինք մեկնեցաւ այս աշխարհէն, ինչպէս կը վկայեն Ֆրանսական Գեղարուեստից Կամճառին մէջ իր ընդունման առթիւ արտասանած համբաւաւոր ճառին եզրափակիչ խօսքերը, 1979 Ապրիլ 4-ին:

– ... Այս ամէնը միայն պէշ երազ մը կրնայ ըլլալ, անցաւոր մղձաւանջ մը: Աւելի լաւ է որ ըսենք, թէ հազար տարի յետոյ ձեզի հետ կ'ըլլամ տակաւին, պատրոններ, արտայայտելու համար մեր արուեստին հանդէպ այս կիրքը եւ մարդուն հանդէպ այս հաւատքը, որ մեզ միասնաբար կ'ոդեւորեն, քանի որ ինծի պատիւն եւ ուրախութիւնը ըսիք զիս ընդունելու ձեր մէջ, լաւագոյնին եւ յոռեգոյնին համար»:

Պոսթրն

ՅԱԿՈԲ ՓԱՇԱ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Պոլսոյ Եէտի Գուլէի Ս. Փրկիչ Հայոց հիւանդանոցին զեղեցիկ ամառոցիը փետրուար ամսուան Թիւին մէջ արձագանգը դառնալով 1900 տարուան ընդարձակ օրացոյցին պարունակութեան – զոր խմբագրութիւնը վերհրատարակած է նոյնութեամբ – անկէ քանի մը արտատպումներ կ'ընէ. այս առթիւ երկար ցանկը կուտայ Օսմանեան տէրութեան կարդ մը պաշտօնատարներուն եւ ատիճանաւորներուն որոնք հաւատարմարար ծառայած են Պետական Մորհուրդին եւ չատ մը նախարարութիւններու մէջ, Ապտիւլ Ազիզ, Ապտիւլ Մէճիտ եւ տիրահռչակ Ապտիւլ Համիտ Բ. սուլթաններու օրով:

Այդ ցանկերէն դուրս մնացած է անունը կայսերական պանձի եւ Ելեմտական նախարար Յակոբ փաշա Գազազեանի:

1832-ին ծնած համեստ առեւտրական, ան ուշադրութիւնը դրաւած է Բերայի իր թաղեցիներուն, որոնք Յակոբ աղան շարունակաբար ընտրած են որպէս Թագական Մորհուրդի անդամ եւ նախադահ, քաղաքական ժողովի անդամ եւ նախադահ, անդամ Ազգային երեսփոխանական ժողովին, եւ Փարիզի համաշխարհային վկայեալ բժիշկ Սէրվիէէնի հետ անդամ՝ նորակերտ երեսփոխանական ժողովին. հոն ան միջամտած է պատերազմի գնաթացքին ի վնաս քրիստոնեաներու ոուսական բանակներու առջեւէն խուսափող եւ Թուրքիա ապաստանող Չէրքէզներու աւազակութիւններուն դէմ, մամլոյ ազատութեան համար, բանտերու դէշ վիճակին մասին, որ բարեկարգութիւններու կը կարօտի:

***

Անդամ Բերայի եւ Գասըմ փաշայի միացեալ վարչութեան, Յակոբ էֆէնտի պամպակամ կը կարդուի Ղալաթիոյ եւ իր աչալուրջ գործունէութեամբ աւազակութեամբ զբաղող բազմաթիւ դողեր ձերբակալել կուտայ, փէրչեմպէ պազարի սըրճարաններուն վրայ կը հսկէ, Ռուսխայէն ծախելու համար աղջիկներ բերող կազմակերպութիւն մը երեւան կը հանէ, եւ իր օգտակար գործունէութեան համար տեղական օտար լեզուով մամուլին կողմէ բարձր իշխանութեան ուշադրութեան կը հրաւիրուի:

***

Պաշտօնի բերմամբ գասմպամը կը ըստիպուի զբաղիլ Օսմանեան դրամատան դեր-արկղակալ աւստրիական պաշտպան-հալ Սիմոնովիչի խնդրով: Այս անձը Խավեար խանի սակարանին մէջ ձախորդ գործունէութեամբ 95·000 սթերլինկի գումար մը կորնչուցած է ի վնաս դրամատան: Իրեն հետ բազմաթիւ Հայեր ալ, սակարանի միջնորդներ եւ գործակալներ, դատի կը քաչուին որպէս մեղսակից կամ վկայ: Դատը տարիներ կը տեւէ եւ ամբաստանեալներէն ոմանք կը բանտարկուին եւ վնասուց հատուցման կը դատապարտուին:

***

Յակոբ էֆէնտի, կայսեր դանձուն պաշտօնեայ եւ ապա վերատեսուչ, կայսեր անկանոն հաչիւները կը քննէ, դանձնք բարելաւելու համար ծրագիր մը կը ներկայացնէ, եւ քիչ առենէն կը յաջողի ամէն ինչ կարգի բերել. այս արդիւնքին վրայ սուլթանը տեսչութիւնը նախարարութեան կը վերածէ:

Իսկ երբ Քէամիլ փաշան նախարարապետ կը կարգուի, Յակոբ փաշան հեռը կ'առնէ որպէս Ելեմտական նախարար:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չնորհաւորութեան եւ օրհնութեան կոնդակ մը կը դրկէ նոր նախարարին:

Եւրոպական լրագիրները կը ստուգեն որ առաջին անգամն է որ քրիստոնեայ մը Ելեմտական նախարար կը կարգուի:

Փափուկ գործ. Թուրքիա ապրելու համար դրամի եւ աշխատող ձեռքերու պէտք ունի. երկուքն ալ կը պակսին: Եւրոպա քանիցս փոխ դրամ տուած է, եւ 20 տարիէ ի վեր դրամը մխուած է. հիմա բարենորոգութիւնները կը պահանջեն, որովհետեւ այլեւս վստահութիւն չկայ: Այսուամենայնիւ, Յակոբ Փաշա կը յաջողի զործերը կեդրոնացնել, պաշտօնաները պատասխանատուութեան հրաւիրել, զեղծումները արդիլել, մախսանները սահմանափակել, խնայողութիւններ ընելով մէկտեղ հասոյթները աւելցնել: Քիչ առենէն պետութեան վարկը կը բարձրանայ եւ նոր նախարարը կը յաջողի Գրիմանոյ հետ փոխառութիւն մը սորգրել, ինչ որ թոյլ կուտայ որ պաշտօնաները չեռնհասներ թոչակները վճարին, բան մը որ իր առաջին խոստումն էր նախարարութիւնը ձեռք առած օրէն:

***

Փառիչահը, որ չատ անգամ չքանաներով պատուած էր իր սպասաւորը, Գուրպան Պայրամի առթիւ վէզիրութեան աստիճան կը չնորհէ: Վէզիրութեան հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան Բերայի բակարանին մէջ, մասնակցութեամբ պետական վարչի մը, դիւանագիտական նուագախումբի մը, Աչա Սոֆիայի պիւսուր խմամներուն աղօթքներուն, ներկայութեամբ՝ կայսեր պանճուն պաշտօնաներուն, բարձր պալատականներուն: Յակոբ փաշա վէզիրութեան զդեստը կը կրէ, կուրծքը զարդարուած բազմաթիւ չքանշաններով:

Աղատագրութենէն ետք փաշան պալատ կ'երթայ չնորհակալութիւն յայտնելու:

Դէպքերը այսպէս կը չարունակեն մինչեւ 1891 Սեպտեմբեր 7: Այդ օրը Յակոբ փաշա կամուրջէն նաւակ կ'առնէ եէնիդիւզ երթալու համար. եէնիփիւզի նաւահանգիստէն ձի կը նստի ու կը չարունակէ դէպի Գալէնտէր. վերջին անգրունքէն քարակոյտ մը ձեւացած էր. յանկարծ չուներ կը յարձակին հասչելով. ձին կը խրտչի, եռեւ ոտքերուն վրայ կը կատնդնի, ձիաւորը վրայէն կը նետէ, Յակոբ փաշային գանկը քարի մը կը զարնուի, քիթէն, բերնէն, ականջէն արիւն կուգայ, մարմնական կարողութիւնը կը կորսնցնէ. երեք բժիշկներու չանքերը պարզիւն կ'ըլլան եւ արկածեալը կը մեռնի առանց բառ մը արտասանելու: Տոքթոր եաղուպեան քանի մը բժիշկներու ընկերացութեամբ մարմինը կը զմռսի յուղարաւորութիւնը կը կատարուի վեհապրի աստիճանի. ծախքը կայսերական դանձէն կը վճարուի. արձաթապատ դագաղ, վեց բարձերու վրայ 29 պատուանչան: Եկեղեցական արարողութիւնն կը կատարուի Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին մէջ, դամբանականը կը խօսի պատրիարքը, զոր կը չրջապատեն բազմաթիւ եպիսկոպոսներ եւ 40 քահանաներ: Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դեսպանատան մարմիններ, սեղանաւորական ներկայացուցիչներ, հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ: Բոլոր հայ երեւելիները: Թափօրը Զարիոն փողոցէն Շիշլիի դերեզմանատան համբան կը բռնէ, ընդհակառակ 500 կառքերու:

Թրքական, Ֆրանսական եւ այլ լրագիրներ երկար էջեր կը նուիրեն եղելութեան:

***

Այս չրջանին Յակոբ փաշա միչտ բարի յարաբերութիւններ կ'ունենայ Համայնքի Բարեգործական եւ Մշակութային մարմիններուն հետ, որոնց կազմած հանդիսութիւններուն կը նախագահէր եւ հանգանակութիւններուն կը մասնակցէր լիարուն:

Տարաձայնութեան մը համաձայն Յակոբ Փաշա միտք ունէր բանկալթիի Համայնքի դերեզմանատան մէջ դպրոց մը հաստատել:

Ձակատագիրը ուրիշ ձեւ անօրինեց. եզակի կեանք մը զոր չան մը հաչինք տապալեց:

Sic transit gloria mundi!

ԼԵՒՈՆ Թ. ՄԱԶԻԿԵԱՆ

ԲԱԳՐԱՏԱՇԷՆԻ ՇՈՒԿԱՆ

Բաղրամեաշէնը Հայաստան – Վրաստան սահմանագիծին արեւելեան ծայրամասին մօտ գիւղ մըն է որ վերջին տասնամեակին ծանօթ դարձաւ որպէս սահմանային կարեւոր չուկայ: Նոյն հանգամանքը ունի վրացական կողմի անոր դրացի գիւղն ալ որ Սադախլօ կը կոչուի: Այդ չրջանը կազմեւոր դեր կատարեց մանաւանդ մինչեւ 1994, Ղարաբաղի մէջ հրադադարի հաստատումը, քանի որ պատերազմը բանական լուրջ վնաս պատճառած էր ներմուծման ընթացքին եւ առաջ՝ չուկային: Որոշ դարմանի մը բերելու համար կացութեան, Հայաստանի ու Վրաստանի կառավարութիւնները միասնական որոշումով գիւղական մթերքներու առեւտուրին սահմանեցին այդ օրերուն: Սակայն, դրծի հրապարակներու կայունութիւնը, դրծազրկութեան ահը օրէ օր այդ չուկան վերածեցին վայրի մը ուր նաեւ հարարմէկ այլ տպրանք կը ծախուէր ու կը ծախուի: Այսօր Բաղրամեաշէնը Հայաստանի մաքսակէտներէն մէկն է, մինչդեռ խորհրդային չրջանին կար միակ մաքսակէտ մը· ան Զուարթնոցի օդակայանինն էր: Ազրբէջանի ու Վրաստանի միջեւ բոլոր ճամբաները բաց էին ու ապահով: Այսօր, Հայաստան մաքսակէտեր հաստատած է Շիրակի, Արարատի, Լոռիի, Սիւնիքի մարզերուն մէջ:

Մարզիկ Խաչեան («Առաւօտ» Օգոստոս 19) բաւական մանրամասն ներկայացումով էջ մը ստորագրած է Բաղրամեաշէնի չուկային մասին:

«կենսական նշանակութիւն» կը վերագրէ անոր: Զափազանցութիւն չէ ըսուածը, երբ կը տրուի տեղեկութիւնը թէ մօտ 40 հազար հոգի կ'աչխատի այդ չուկային մէջ, կամ չնորհիւ: Ծախուածներուն մեծ մասը կը կազմեն պարսկական ապրանքները, խմորեղէնը, փոչի օձառ, քաղցրեղէնը, եւ այլն: Զարմանալին ան է որ չուկայ մուտքը 100 դրամ է: Կը յայտնուի որ բացատրութիւնը, իսկապէս յարգելի: Այդ գումարով չինարարութիւն սկսած է· խանութներ ու չուկային եզերքը պաշտպանական պատեր կը կառուցուին: Նաեւ մաքսատուն մը կը կառուցուի ուր ապրանք ստուգելու, ճանապարհելու գործը աւելի քաղաքակիրթ պայմաններու մէջ կը կատարուի: Շինարարութիւնը կ'ստարոի երկու – երեք ամիսէն: Ծախքը պետական պիւտճէէն չէ յատկացուած, այլ արուած՝ պետական եկամուտներու նախարարութեան ոչ պիւտճէական մէջոցներէն:

Բաղրամեաշէնի մաքսատուները եւ սահմանապահները մեծ ուչադրութիւնով աչխատող մարզիկ են· ի հարկին վրացերէն, ռուսերէն կամ թրքերէն կրնան խօսիլ երկար մանողներուն հետ: Շատ մեծ ախորժակ չեն ցուցաբերեր լրագրողներու հետ խօսելու բռնուելու: Ամէն հերթափոխի 10 հոգի կ'աչխատի: Ամէն անգամ ընդունելութեան – յանձնելու կը կատարուի: Ուսմբին մէջ երկու-երեք հոգի համակարգիչի վրայ կ'աչխատի, միւսները լծուած են «ժպիտ» կոչուած աչխատանքին· այսինքն՝ պարտաւոր են եկողին ու մեկնողին ժպտիլ: Նաեւ արձանագրել եւ ստուգել ինքնաչարժիչներու եւ ճամբորդներու փաստաթուղթերը: Վրաստանէն Հայաստան մտնող կտաքերը որոնք այդ չրջանին չեն պատկանիր, պէտք է վճարեն 33 տոլար: Բեռնատարներու եւ հանրակառքերու պարագային դումարը աւելի բարձր է:

Սադախլոյի կամուրջը որ կը կապէ տահմանային այս չուկային հայկականն ու վրացականը, թուրք կիներու եւ այրերու վաճառատեղին է: Գիւղական մթերքներ կը ծախեն: Անոնց ապրանքը չամախորդ կ'ունենայ յատկապէս երեքչարթի եւ Զորեքչաբթի օրերը որոնք ամէնէն բազմութիւն օրերը կ'ըլլան: Կամուրջին տակի գետին մէջ երկու կողմին մօտ ալ լողացող երախաներ կան. «չես տարբերուիր՝ ով ո'ր ազգից է»:

Սադախլոյի չուկան կը նմանի տօնավաճառի մը· գինեները եւ վաճառորդները կը տարբերին: Այս վերջիններէն որոչ բառապաչարով մը քանի մը լեզուով կը դիմեն իրենց չամախորդներուն: Առեւտուրին համար ընդունելի է թէ՛ ռուբլին, թէ՛ տոլարը, թէ՛ դրամը: Ինչ կը վերաբերի գիներուն, երեւանէն աւելի ցած են անոնք: Ամէնէն աւելի զգեստեղէն կը գնուի. նաեւ բուսական իւղ, արեւածաղիկ. սիկարէթին նայող չկայ, քանի որ մաքսավճարը բարձր է:

Բաղրամեաշէնի չուկան երկրին չուկային 20 – 30 տոկոսը կը դրաւէ, կ'ըսէ Մ. Եսայեան: Այդ հանդամանքով ալ որոչ անձերու չահերուն եւ դրպանին կը վնասէ: Միչտ ալ վնասած է: Ճօղուածագիրը այդ առընչութեամբ կը յիչէ որ ժամանակին Վրաստանէն Հայաստան հասնող կազատարը չատ ախոյեան պայթումի գոհ կ'ըլլար· կ'ըսէ. «դա արտում էր այն պահին, երբ ոմանք ուզում էին բագրատաչէնը չուկայական խաղերից դուրս թողնել»:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՋՐՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՓՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ԽԱՌԲԵՌԱՆԵՐԷ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

● ՊՈՍԹՐՆ

Պոսթընի մէջ վերջին տարիներուն աչխուժ տնտեսութեան վերականգնումը նպաստած է ոճիրներու համեմատութեան նուազումին, ոստիկանութեան ամրապընդումին եւ ոճիրներ կանխելու յատուկ ծրագիրներու իրականացումին: Այնպահովի թաղամասերու մէջ փակուած են թմրեցուցիչի կեդրոնները եւ զբօսայգիները մաքրուած են: 1990-ական տարիներու վայրագ ոճիրներու համեմատութիւնը 47 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազած է:

Այսուհանդերձ, ինչպէս որեւէ քաղաքի մէջ, հարկ է խուսափիլ որոչ թաղամասերէ: Հանրային պարտէզները կրնան վտանգաւոր ըլլալ գիչերը: Ուաչինկթընն Սթրիթի վրայ Քոմփթէ Զոնը այնքան ալ ապահով վայր մը չէ:

● ՇԻՔԱԿՈ

Շիքակոն հաճելի վայր մըն է՝ ազգային հաւաքականութիւններու երանգներով կենսունակ իր թաղամասերով, առանձնակարգ թանգարաններով եւ տեսարժան վայրերով: Սակայն քաղաքը ունի իր վտանգաւոր «կէտերը»: Թէեւ ոճիրներու համեմատութիւնները նուազած են վերջին տարիներուն, սակայն անցեալ տարի արձանագրուած մարդասպանութեան 641 դէպքերը բաւարար են հեռու պահելու համար զբօսաչրջիկները:

● ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍ

Այս տարուան սկիզբը Լոս – Անճըլըսի մէջ վայրագ ոճիրներու համեմատութիւնը բարձրացաւ 7,5 առ հարիւրով, իսկ մարդասպանութեան դէպքերու համեմատութիւնը՝ 28 առ հարիւրով: Այսուհանդերձ բնակչութեան մեծ մասը, ինչպէս նաեւ օտար զբօսաչրջիկներ մնայուն վտանգ չեն դիմագրաւեր, որովհետեւ ոճրային դէպքերը առաւելաբար կը պատահին աւազակախումբերու միջեւ եւ թմրեցուցիչի առեւտուրի ծիրին մէջ:

Ամէնէն վտանգաւոր թաղամասերն են Հարյպըր մայրուղիին չուրջ տարածուող չրջանները Պրատէյ, Ֆլորընս, Հուվըր եւ 79-րդ փողոցը, ինչպէս նաեւ՝ Վենիս եւ Ալամետա չրջանները:

Գիչերը քալելը խոհեմութիւն չէ, իսկ ինքնաչարժով տեղափոխուելու պարագային, երբ մէկը փորձէ դողնալ զայն, դիմադրութիւնը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ: Դրամ պահելու յատուկ էլեկտրոնիք դործիքներու մօտեցէք միայն լաւ լուսաւորուած վայրերու մէջ եւ արագօրէն պահեցէք ձեր ստացած դումարը: Օդակայաններու եւ պանդոկներու մէջ զուչացէք քսակահատներէն եւ թոյլ մի՛ տաք, որ օտարներ կրեն ձեր ճամպրուկը: Առանց քարտէսի մի չրջագայիք:

● ՄԱՑԱՄԻ

Ֆլորիտայի մէջ 1992-ին եւ 1993-ին պատահած 10 զբօսաչրջիկներու սպանութիւնը (5-ը՝ Մայամիի մէջ) պատճառ դարձաւ, որ Եւրոպացիք հեռու մնան այս քաղաքէն, թէեւ այցելուներու դէմ ոճրագործութեան համեմատութիւնները նուազած են, չնորհիւ կարգ մը միջոցառումներու· օրինակ, վարձու ինքնաչարժներ այլեւս յատուկ նչաններ չեն կրեր, այցելուներուն կը տրամադրուի քարտէս մը, որուն վրայ նչուած են քաղաքին ամէնէն ապահով ճամբաները, ապահովութեան համրոզութիւնը բարելաւուած է օդակայաններու մէջ եւ մայրուղիներու վրայ: Այսուհանդերձ քաղաքին հիւսիսարեւմտեան չրջաններուն մէջ թելադրելի է օգտագործել գլխաւոր ճամբաները, իսկ մայրուղիներու վրայ՝ հետեւիլ դէպի զբօսաչրջութեան վայրեր առաջնորդող նարնջագոյն նչաններուն:

● ՆԻՒ – ԵՈՐՔ

Թէեւ ոճիրի համեմատութիւնները նուազած են այս քաղաքին մէջ, սակայն Թայմզ Սքուէրի վրայ թափառող թմրամոլներու, գինոմներու, աւազակախումբերու կամ մտային հիւանդներու կողմէ պատահական յարձակումներ կը յամառին ապարդիւն դարձնել քաղաքապետութեան որդեգրած խիստ միջոցառումները: Անչուչտ խոհեմութիւն չէ Սենթրըլ Փարքի մէջ քալել արեւամարէն ետք, սակայն երբեմն դերեկը եւս մարդիկ կը կողոպտուին հոն: Հետեւաբար հարկ է խուսափիլ զբօսայդիին մեկուսացած չրջաններէն:

Փոպուղիի կայարանները եւս վտանգաւոր են· մտային հիւանդներ երբեմն ուղեւորները կը հրեն երկաթուղիներու խորունկ անցքին մէջ: Ճոդուած ճամբաներու վրայ քսակահատներ աւանդական հնարքներ կ'օգտագործեն դրամապանակ մը «թոցնելու» համար:

● ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ

Զբօսաչրջութեան վայրերը մեծ մասամբ ապահով են Սան – Ֆրանսիսքոյի տարածքին: Սակայն կարգ մը վայրերու մէջ հարկ է նախազգուչութիւններու դիմել: Թենդըլոյն թաղամասը, Ուեսթըրն Էտիչյընը եւ թիւ 280 մայրուղիին հարաւարեւմտեան չրջանները վտանգաւոր կրնան ըլլալ: Ուտելիք կամ դրամ մուրացկաններ սովորական երեւոյթ են զբօսաչրջութեան կեդրոններու մէջ եւ հարկ է քաղաքավար եւ զգուչաւոր վերաբերում ցուցաբերել:

● ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ

Միացեալ – Նահանգներու մայրաքաղաքին մէջ քսակահատներ չեն վիտար: Սակայն կառատուներու մէջ ինքնաչարժի գողեր կամ անոնց մէջ թանկարժէք իրեր փնտռող աւազակներ կրնան «քանդել» զբօսաչրջիկի մը տրամադրութիւնը:

Ուաչինկթընն այցելող զբօսաչրջիկներ առաւելաբար կը գժգոհին թաքսիի վարորդներէ, որոնք կ'երկարեն ուղեւորութիւնը: Սակայն քաղաքին փափուղին, որ ոստիկանական յատուկ չոկատներու հրամայողութեան տակ է, բաւական ապահով է:

Այս տարի ոչ մէկ զբօսաչրջիկ սպանուած է Ուաչինկթընի մէջ: Սակայն քաղաքին հիւսիսարեւելեան եւ հարաւ արեւելեան չրջանները, ինչպէս նաեւ Անաքոսթիա թաղամասը ծանր ոճիրներով «վարակուած» տխրահռչակ վայրեր են: Այցելուներ պէտք է խուսափին Փափիթոլի արեւելքը տարածուող չրջաններէն: Ինչպէս ամերիկեան այլ քաղաքներու մէջ, Ուաչինկթընի տարածքին եւս հարկ է գործածել միայն լաւ լուսաւորուած ճամբաները եւ գիչերը առանձին չպտրտիլ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
(«Ազդակ»)

ՄԱՐԴԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՑԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ԳԱՐՈՑ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Կերթային ասանկ պոռալով, կանչելով, սպառնալով, մարտի հրաւիրելով աներեւոյթ թչնամիները: Մէյ մըն ալ յանկարծ մէկը առաջարկեց՝ «Հայտեցէ՛ք, երգենք»:

– Երգենք, – ըսին ամէնքն ալ մէկ բերան:

Ու դերազոյն արտայայտութիւն, միակ բնական ելք, եզրակացութիւն իրենց տենչին, իրիկնաւէտ օդին մէջ, 10 հայկեան զօրեղ ձայներու թեւերուն վրայ, ոգեվառ չունչերով ուռած, սկսաւ բարձրանալ Տալւորիկի երգը, որուն կը պահուտ խանդավառումին կարծես կ'արագանդէր արեւը, որ ալ անհետանալու ոյժ չունի ճառագայթումի մը մէջ կ'ողջոյնը ջրանցքը եւ իր ափունքը, ուրկէ կ'երթային անոնք դիւցազներգելով Հայկական Քաջութիւնը՝ Ազգային Ազատութեան դրօչակիր.

Տալո՛րիկին գաւակ եմ քա՛ջ...

ԺԳ.

Այս օրուընէ սկսեալ Մարտիկ աղա տենդոտ անհամբերութեամբ մը կ'եւար, ամէն օր կը սպասէր տարօրինակ հեռադիրներու Օսմանեան պետութեան կործանումին մօտ բան մը ծանուցանող, փէտայիներու միահաղոյն արչաւանք մը փոքր Ասիոյ մէջ, հրաչք մը վերջապէս, որ մէկէն վինքը իր փառասիրական վայելքներուն տիրացնէր: Հեռագիրը չէր դար:

Մէկն անգամ, որ Սուրեանը տեսնէր՝

–Ի՞նչ լուր, ի՞նչ կայ, բան մը պիտի ըլլա՞յ, ո՞ւր է... ինչո՞ւ չեն գործեր կոր..., առ պղտիկ կռիւով եղա՞ւ...

Ալ հիմա «պղտիկ»ցած էր կռիւը: Զայն դիտակին խոչորցնող կողմէն դիտելէն ետքը հիմակ հակառակ կողմէն կը նայէր անոր: Քանի մը անգամներ, Մարտիկ աղա յեղակարծ չլացումներ ունեցած էր՝ դառն յուսախաբութիւններով եզրակացուած: «Դրօշակ»ի յայտրդ մէկ քանի թիւերուն մէջ Խանասորի կռուին վրայ նոր յօդուածներ, նկարագրութեան, տեղեկութեան յաւելումներ կարդալով, կարծած էր, որ նոր դէպքերու վրայ է խօսիդիրը· մէկէն խանդավառում:

– Եկէ՛ք, նայեցէ՛ք, նոր կռիւ կայ...

Յուսախաբութիւնը չէր ուշանար իր պաղ չուրը թափել այդ խանդավառութեան կրակին ի վար:

– Ես ալ գիտեմ, որ նոր բան է պէ, – կ'ըսէր դառնացած չեչտովը մէկուն, որ դեռնէն դրամ մը կը վերցնէ ուրախութեամբ եւ կը տեսնէ, որ կեղծ է...

– Խառնաճոր ըլլար նէ, թերեւս ըսէինք, որ խառնէ, խառնէ, մէջէն կռիւ կ'ելլէ, – բաւ անգամ մը Տէր-Հէքեան անուն մը, վարժուհիի եղբայր, սկզբունքի պէս ուղիղ ու չոփ – չոր մարդ մը, որուն նիհար ոսկրոտ դէմքը, քիչ մը հեռուէն տեսնուելով՝ խիտ մօրուքի, պեխի եւ յօնքերու մրոտ, սեւ – սեւ խառնուրդ մըն էր, խոժոռ ու պռստուն: Ա՛ս մարդը երբեմն կը տեսնուէր Մարտիկ աղային հետ, բայց միայն վիճաբանելու եւ հեգնելու համար, զրալի հաճոյք մը կը զգար չարաճճի կամիճներով Մարտիկ աղան դրգռելով, ատոր սանձարձակ ճառախօսած առիթը հեգնութեան սուր քարեր նետելով առչին, որոնք կը սայթաքեցնէին խեղճ մարդը, կը չուարեցնէին, կը կատղեցնէին:

Մարտիկ աղան հիմա միջոցներ կը մտածէր, հանճարեղ հնարքներ Հայկական Անկախութիւնը փութացնելու համար: Երբեմն չէր կրնար չխորհիլ.

– Հապա ես մեռնի՛մ նէ՝ ազատութիւն չտեսցուած, հապա եթէ դրամս հատնի...

Պէտք էր ժամ առաջ գործել: Գիչերները խելքը – միտքը կը չարչրկէր արչաւանքի, յարձակման հրաչալի յատակագիծեր հնարելով, զոր առտուն կ'երթար Սուրեանին հաղորդել.

– Կեդրոնին գրէ՛, նայինք, ի՞նչ կ'ըսեն... ըսածս պէշ չէ՞, հէ՞, խելքի մօտիկ բան է:

Սուրեան կը չարունակէր «կը գրեմ, չատ աղէկ» պատասխանելով, համբերութիւն կը քարոզէր իրեն, կը համոզէր գինքը, թէ տաճիկը կլլելը չատ դիւրին բան չէ, ժամանակի կարօտ է, պատրաստութեան...

.. Կամաց – կամաց ամէն բան կ'ըլայ, մի՛ վախնաք, քիչ առեղի մէջ...

Օր մը սակայն Մարտիկ աղա ներչնչում մը ունեցաւ, հանճարեղ դիտա մը· գնաց, անմիջապէս Սուրեանը գտաւ:

(Շար. 65)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ մահուան տարիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Էմոն Քոզեան 100–ական ֆրանք, Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին:

Տէր եւ Տիկին Անդրէ Պաղտասարեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառատեան 100–ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին:

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մարտիրոսեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Վրոյր Շալճեան, Զէքմէեան եւ Տօլապճեան ընտանիքները 200 Ֆրանք Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ եւ 250–ական Ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 100 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Լուիզ Սահեան եւ զաւակները 100 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Ասիլլիքեան 200 Ֆրանք Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Սիմոն Մարտիրոսեան, Խոսուար Արպոյեան, Պետօ Խաչատուրեան, Ֆրանսուա Քէօսէեան, Ժ. Լուի Ֆրասի եւ Մօրիս Կայատ 600 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչը 500 Ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 Ֆրանք Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Աւտոյեան եւ Թիֆթիճեան ընտանիքները 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Դիւրքհեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Անրի Մահիկեան 150 Ֆրանք Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան 200 Ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Հ. Ց. Դաշնակցութիւն 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Գլօտ Մինասեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Պէրպէրեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Տէր – Մեսրոպեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Թումիկեան 100 Ֆր. Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ալէն Աբեւիկեան 200 Ֆրանք Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Տիկին Տանիէլ Մանուկեան 100 Ֆրանք Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գաբրիէլեան 200 Ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Նուարդ Պէրպէրեան 200 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւտոյեան 300–ական Ֆրանք «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան:

*
**

Զուլալ Գազանճեան 400 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Էմիք Շալճեանի եւ զաւակներուն, Օրիորդ Վարդուհի Պօյաճեանի Միշու Շալճեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11 կամ
— Տիկին Ելիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Յարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինչեւ մէկ քառորդ սիինաք (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՑԱՆՉՆԱԽՕՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիսասրահներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին չուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

Ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

Հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19–ին:

Մանակցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, Աւրնիւ փրատօ, 13008 Մարսէյլ

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏՂ ՊԵՆՈՑԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ 12·30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց պատմութիւն, երգ եւ այլն:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.
04 – 78 – 55 – 56 – 83

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20·30–ին Centre Administratif d'Asnières:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօ–ա Սաուճի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 17 SEPTEMBRE

Grande Fête Champêtre

animée par l'Orchestre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins

du Dr et Mme Kéghian

4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

* * *

PROGRAMME :

DIVINE LITURGIE à 11h00
REPAS à 13h00
MUSIQUE par l'orchestre SPITAK
JEUX pour les enfants
TIRAGE DE LA TOMBOLA à 17h00

Participation aux frais de la journée: Adultes 120 F, Enfants 80 F

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre culturel)

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66